This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

HARVARD UNIVERSITY

VE RI TAS

LIBRARY OF THE

GRADUATE SCHOOL
OF EDUCATION

TIDSKRIFT FÖR FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN

AF

T. F. KYLANDER
FIL. D:R, SEMINARIEADJUNKT

NITTONDE ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

HARVARD UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATION
MONROE C. GUTMAN LIBRARY

Educ P
241.7
V.19-21
1900-02

HARVARD UNIVERSITY
LIBRARY

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1900

INNEHÅLL.

Sid.

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit» . . . . . 1.
Några ord angående läsebok för finska folkskolan. CARL K—N. . . . . 7.
Om katekesen och katekesundervisningen. F. A. JOHANSSON. . . . . 11.
Behöfvas några tillägg till seminariestadgans bestämmelser om ordning och tukt? T. K—R. . . . . 19.
Om uppsatsskrifning vid folkskolan. V. SJÖGREN. . . . . 24.
Några meddelanden från seminarierna i Norge. J. F. B. . . . . 26.
Katekesen och det kristliga tidsmedvetandet. J. G—N. . . . . 30.
Meddelanden från skolan. CARL K—N. . . . . 52.
Några ord om planläggningen af de skriftliga öfningarna i folkskolan. K. H—M. . . . . 56.
Om skriftliga betoningsöfningar. T. K—R. . . . . 64.
Litteratur. T. K—R. . . . . 66.
Meddelanden från skolan. CARL K—N. . . . . 73.
Om sångundervisningen i folkskolan med särskild hänsyn till kyrkosången. K. H—M. . . . . 92.
Något om allmänna grundsatser för läroböcker i folkskolan. G. W. . . 112.
Sedliga uppfostringsmedel. S. L. . . . . 115.
En kort apologi. J. G—N. . . . . 130.
Vissa folkskoleförhållanden åren 1887 och 1897, belysta medelst jämförande tabeller. T. K—R. . . . . 132.
Litteratur. T. K—R. . . . . 140.
Sommarkurserna i Lund 1900 . . . . . 143.
Hvilka egenskaper bör en folkskolelärare hafva enligt gällande seminarie- och folkskolestadga? CARL K—N. . . . . 145.
Minnen från seminarieläraremötet i Linköping. G. W., S. L., J. F. B. och T. K—R. . . . . 155.
Tvenne hälsokällor, sömn och söndagsro. T. K—R. . . . . 176.
Meddelanden från skolan. CARL K—N. . . . . 186.
Litteratur. T. K—R. . . . . 190.

Withdrawn from Cressar Library

402343

1.

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit;

gifven Stockholms slott å rikssalen den 18 januari 1900».

Genom nådigt cirkulär den 19 maj 1899 har Kungl. Maj:t enligt Riksdagens med anledning af nådig framställning fattade beslut förordnat om löneförbättring för år 1900 åt lärare och lärarinnor vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarierna.

Från och med början af höstterminen år 1899 utvidgades folkskolelärareseminariet i Göteborg och folkskolelärarinneseminariet i Kalmar med hvar sin parallellklass.

Elevernas antal utgjorde höstterminen år 1899 vid rikets sju folkskolelärareseminarier 751 och vid de fem folkskolelärarinneseminarierna 521, eller tillsammans 1,272.

Afgångsexamen undergingo 1899 års vårtermin 182 manliga och 117 kvinnliga, eller tillsammans 299 elever.

Småskolelärarinneexamen aflades samma termin vid folkskolelärarinneseminarierna af 65 elever, som genomgått första och andra årens lärokurser.

Vid seminariet i Mattisudden i Jockmocks församling för bildande af lapska småskolelärare och småskolelärarinnor voro höstterminen 1899 intagna 25 kvinnliga elever.

Vid seminariet i Haparanda för bildande af finska småskolelärare och -lärarinnor voro samma termin intagna 32 elever, 7 manliga och 25 kvinnliga.

Vid slutet af vårterminen år 1899 aflades examen för behörighet till lärarebefattning vid småskola af 12 elever vid seminariet i Jockmock och af 6 elever vid seminariet i Haparanda.

Vid af landsting underhållna småskolelärare- och småskolelärarinneseminarier hafva under år 1899, enligt till Ecklesiastikdepartementet hittills lämnade uppgifter, 354 elever undergått den pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nådiga stadgan den 28 maj 1897.

Pröfning af behörighet till erhållande af befattning såsom lärarinna vid småskola har undergåtts af tillsammans 176 elever vid af enskilda personer anordnade småskolelärarinneseminarier.

Dessutom har sådan pröfning blifvit anställd vid folkskolelärareseminariet i Växjö med 1 lärarinna i öfverensstämmelse med § 4 i nådiga stadgan angående pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola och mindre folkskola eller som biträdande lärare vid folkskola den 28 maj 1897.

Till stipendier vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarierna hafva för vårterminen år 1899 anvisats tillsammans 37,500 kronor, hvarjämte stipendiemedel till ett sammanräknadt belopp af 9,010 kronor beviljats till seminarieelever, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hafva 37,500 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarierna samt 8,350 kronor åt elever, som tala finska eller lapska språket.

Af den undervisningsmateriel, som genom Ecklesiastikdepartementets försorg anskaffats, hafva statens samtliga seminarier kostnadsfritt erhållit hvad som för dem ansetts erforderligt.

Enligt meddeladt uppdrag har byråchefen för den inom Ecklesiastikdepartementet inrättade afdelning för ärenden rörande folkundervisningen under år 1899 inspekterat folkskolelärarinneseminariet i Umeå samt besökt folkskolelärareseminariet i Göteborg och folkskolelärarinneseminariet i Kalmar för att vid dessa seminarier anordna de parallellklasser, hvar-

till Riksdagen år 1899 beviljat erforderliga medel, hvarjämte nämnde byråchef har i Landskrona och Helsingborg besiktigat de tomter, som stadsfullmäktige i dessa städer erbjudit sig att öfverlåta åt staten att användas för ett ifrågasatt nytt folkskollärarinneseminarium.

Enligt de — jämlikt föreskriften i folkskolestadgan den 10 december 1897, § 67, samt nådiga cirkulären den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifter angående folkundervisningen funnos år 1898 i rikets 2,389 skoldistrikt 15 högre folkskolor samt

4,191	fasta	och	688	flyttande,	eller	tills.	4,879	folkskolor,
944	»	»	670	»	»	»	1,614	mindre folkskolor,
3,789	»	»	1,416	»	»	»	5,205	småskolor,
S:a 8,924	fasta	och	2,774	flyttande,	eller	tills.	11,698	skolor,

eller med inräknande af de högre folkskolorna 11,713.

I de högre folkskolorna undervisade 16 lärare och 1 lärarinna samt i

folkskolorna . . .	4,800	lärare o.	2,438	lärarinnor, tills.		7,238,
mindre folkskolorna	227	» »	1,392	»	»	1,619,
småskolorna . . .	236	» »	5,847	»	»	6,083,
	Summa 5,263	lärare o.	9,677	lärarinnor, tills.		14,940,

eller med inräknande af de högre folkskolornas lärarepersonal 14,957 förutom 362 lärare och 588 lärarinnor, eller tillsammans 950, som undervisat endast i öfningsämnen eller handaslöjder.

Antalet barn af 7—14 års ålder utgjorde vid 1898 års slut 827,796, hvaraf 419,467 gossar och 408,329 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något af nedan angifna sätt	756,791,
» » ej åtnjutit sådan undervisning	64,226,
hvarjämte uppgifter saknas om	6,779,
Summa	827,796.

Bland de vid årets slut befintliga barnen af 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor	378,078,	
» » » flyttande folkskolor . . .	54,171,	
» » » fasta mindre folkskolor .	37,668,	
» » » flyttande mindre folkskolor	32,861,	
» » » fasta småskolor	133,614,	
» » » flyttande småskolor . . .	53,006,	
folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom sina egna distrikt	15,626,	705,024,
högre folkskolor		280,
allmänna läroverk och fackskolor		12,240,
skolor för abnorma barn		1,080,
enskilda skolor		16,654,
hemman		21,513,
	Summa	756,791.

Bland de vid årets slut befintliga barn af 7—14 års ålder, hvilka under året ej åtnjutit undervisning på något af ofvan angifna sätt,

hade	10,136 inhämtat folkskolans minimikurs
»	34,970 aflagt godkänd afgångspröfning samt
uteblefvo	3,428 till följd af sjukdom eller naturfel och
»	15,692 af annan anledning.
Summa	64,226.

Med inräknande af de under året aflidna samt af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skolåldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 358 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 739,649.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1898 enligt ofvannämnda uppgifter:

för lärares och lärarinnors aflöning:		
kontant	kr. 10,280,701,	
in natura	» 1,223,490,	11,504,191,
för skolbyggnader, skolplatser och inventarier . .		3,857,505,
» undervisningsmateriel		305,830,
» öfriga behof		2,811,312,
	Summa	18,478,838.

Lönetillskott af allmänna medel hafva för år 1898 för aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, enligt till Ecklesiastikdepartementet inkomna uppgifter, utgått med tillsammans 4,644,342 kronor 56 öre.

Understöd har för år 1898 utgått till lärares aflöning vid 1,162 fortsättningsskolor med 71,700 kronor.

För år 1898 har understöd för främjande af undervisning i slöjd för gossar utgått till 3,157 skolor och afdelningar med 236,590 kronor 57 öre samt af undervisning i slöjd för flickor till 2,946 skolor och afdelningar med 88,365 kronor.

Till aflönande af vikarier för 253 folkskolelärare, som af sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har för år 1898 utbetalts af allmänna medel 49,375 kronor 83 öre.

Understöd till 15 högre folkskolor har för år 1898 utgått med tillsammans 18,000 kronor.

På därom af vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t för år 1899 beviljat understöd åt 28 folkhögskolor med 80,090 kronor. Enligt styrelsernas berättelser hafva under nämnda år i dessa skolor undervisats 758 manliga och 566 kvinnliga, eller tillsammans 1,324 elever. Det till stipendier åt obemedlade elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 20,000 kronor, fördelades nämnda år mellan 343 manliga och 254 kvinnliga elever.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar utgick under år 1898 en summa af 77,878 kronor 47 öre till höjande af folkskolelärares löner till och öfver minimum, till ökande af lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till aflönande af lärare vid af staten anordnade skolor, till anskaffande af undervisningsmateriel, bildande af lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, döfstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hafva till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriel, som genom chefens för folkskolebyrån försorg anskaffats.

Kungl. Maj:t har för år 1899 af därtill anvisade medel beviljat understöd åt 35 äldre, behöfvande folkskolelärare med tillsammans 10,000 kronor.

Vid seminariet å Manilla för bildande af döfstumskolelärare voro under nästlidna läsår intagna 5 elever, 3 manliga och 2 kvinnliga. Vid läsårets slut aflades afgångsexamen af 2 manliga och 3 kvinnliga elever, hvilka under nämnda läsår genomgått föreskrifven profårskurs.

Under läsåret 1898—1899 undervisades vid anstalterna för öfveråriga döfstumma 78 elever, hvaraf i Vadstena 30, i Skara 9 och i Bollnäs 39. I slutet af vårterminen 1899 upphörde läroanstalten i Skara med sin verksamhet.

Vid institutet för blinda å Tomteboda voro under sistlidna läsår intagna 98 elever, däraf 60 gossar och 38 flickor. 70 lärjungar hafva erlagt hel afgift eller därunder, 5 hafva af kungl. direktionen varit intagna som frielever och 23 hafva varit frielever för de särskilda stiften och Stockholms stad.

Omkring 450 band blindskrifter hafva under skolårets lopp blifvit sålda eller skänkta till behöfvande blinda.

Vid förskolan för blinda i Växjö voro under ofvannämnda läsår intagna 28 lärjungar, 14 gossar och 14 flickor. Vid slutet af läsåret 1897—1898 utskrefvos 7 lärjungar ur skolan. Af dessa öfvergingo 5 till institutet å Tomteboda och 2 återvände till sina hem.

Vid handtverksskolan i Kristinehamn för blinda undervisades höstterminen 1898 och vårterminen 1899 31 elever, 27 manliga och 4 kvinnliga.

Till skolhemmet för blinda döfstumma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1899 beviljat 5,000 kronor.

Till uppehållande af döfstumskolor har för år 1899 anslagits ett belopp af 210,600 kronor.

Af anslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn har för år 1899 utbetalts en summa af 123,737 kronor 50 öre.

Sedan Riksdagen ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag för år 1900 af 55,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningskurser för arbetsklassen, har Kungl. Maj:t af nämnda anslag tilldelat åtskilliga sådana anstalter understöd.

2.

Några ord angående läsebok för finska folkskolan.

Det nionde allmänna finska folkskolemötet, som hölls i Jyväskylä den 13—15 juni 1893, uttalade enhälligt det önskningsmål, att öfverstyrelsen för skolväsendet skulle nedsätta en kommitté för att uppgöra »program till lämpliga läro- och läseböcker, afsedda för folkskolor så väl med en afdelning som med flera sådana». I december 1894 blef ock en kommitté för detta ändamål tillsatt. Denna har under sistlidet år inkommit till öfverstyrelsen med sitt betänkande i frågan. Ur detta betänkande vilja vi anföra det hufvudsakliga af det, som säges om läseböcker för folkskolan, särskildt med hänsyn därtill, att man i vårt land tid efter annan får höra yttranden, hvari uttalas dels den åsikten, att en läsebok för folkskolan, för att blifva rätt användbar, borde författas af en person, dels det yrkandet, att man äfven i våra skolor borde läsa Boken om vårt land af Z. Topelius, hvilken anses som ideal för läseböcker, som äro afsedda för folkskolans behof.

Hvad säges nu uti ifrågavarande betänkande om sättet för utarbetande af en läsebok för folkskolan? Kommittéen hoppades på statens medverkan för anskaffande af en duglig läsebok för folkskolan. Behofvet af en sådan bok vore för närvarande på folkskolans område mycket kännbart. Af det program, hvilket kommittéen i det följande komme att framställa för läseboken, framginge, att utarbetandet af folkskolans läsebok svårligen kunde utföras af en person. Utom allmän pedagogisk bildning och kännedom om finska folkskolans hela undervisningsplan och arbetssätt erfordrades vid dess utarbetande mångsidig beläsenhet samt äfven förmåga att vid behof kunna med självständiga uppsatser eller bearbetningar komplettera läseboken. Dessutom toge utarbetandet af en duglig läsebok af en enda person en så lång tid i anspråk, att bokens utkommande skulle fördröjas mera, än för folkskolan vore önskligt. På grund däraf ansåge kommittéen, att redigerandet

af folkskolans läsebok borde utföras af flera sakkunniga personer. Redigeringsarbetet kunde då fördelas på skilda händer, urvalet, granskningen och ordnandet af texten blefve då från flera synpunkter öfvervägd, och boken kunde inom kortare tid utkomma.

Men ett sådant samarbete till åstadkommande af läseboken kunde knappast komma till stånd, såvida icke staten åtoge sig att förmedla det. Boken hade eller borde åtminstone hafva så stor nationell betydelse, att dess utkommande på öfverstyrelsens initiativ eller dess förmedling vore till fyllest motiveradt. Kommittéen vågade därför hoppas, att genom styrelsens föranstaltande en särskild kommitté skulle nedsättas för redigerande af läseboken. Denna kommitté borde vara sammansatt af så många och så kvalificerade medlemmar, att den kunde utarbeta läseböcker för Finlands så väl finsksom svenskspråkiga skolor.

Angående ändamålet med läseboken säger kommittéen, att den borde utgöra ett medel till läskunnighetens främjande hos barnen och därför erbjuda lämpligt, från det lättare till det svårare fortgående läsestoff; att den borde i sina läsestycken erbjuda barnen tjänliga förebilder för utvecklande af förmågan att uttala sig i tal och skrift; att den borde genom sitt innehåll verka uppfostrande och förädlande på barnens förstånd, känsla och vilja, med andra ord: vara en viktig faktor vid utvecklandet af den sedliga karaktären; att den borde afse att genom sitt innehåll äfven uppväcka medborgerlig anda och fosterländskt sinnelag samt att den borde för barnen utgöra ett medel, hvarigenom de leddes till att begagna och uppfatta lättfattligare nationallitteratur.

I läseboken skulle sålunda, enligt kommittéens förmenande, ej intagas sådana läsestycken, som vore nödiga till belysande af de så kallade realämnena. Dylika stycken hade nämligen sin plats i de särskilda ämnenas läroböcker, hvilka sålunda, enligt kommittéens åsikt, borde vara en blandning af läro- och läsebok. Härigenom vill dock kommittéen icke från läseboken utesluta alla stycken från historiens, geografiens och naturkunnighetens områden. »Åtskilliga sådana finnas nämligen, som både genom sitt innehåll och sin form kunna tjäna de uppfostrande, fosterländska och språkliga uppgifter hos

läseboken, som af kommittéen angifvits, och hvilkas bortlämnande från läseboken skulle vara till förlust för densamma. Särskildt erbjuder fäderneslandets historia, natur och geografi mycket, som i detta afseende är värdt att uppmärksammas.»

Beträffande läsebokens hufvudindelning anser kommittéen, att dess innehåll borde fördelas på två arbeten: den lägre folkskolans och den högre folkskolans läsebok. Den förstnämnda hade att fylla den grundläggande läsundervisningens behof och komme alltså att användas uti de lägsta klasserna af städernas folkskolor och, så vidt möjligt, äfven i småbarnsskolor i landsorten. Den sistnämnda åter, den vidlyftigare, vore afsedd för de egentliga folkskoleklasserna.

Med hänsyn till innehåll, anordning och framställningssätt i lägre folkskolans läsebok förmenar kommittéen, att boken borde begynna med en på skrifläsemetoden grundad handledning i skrif- och läsfärdigheten, så vidlyftig, att den erbjöde tillräcklig öfning för ett säkert inhämtande af dessa färdigheter. Likväl kunde denna abc-boksafdelning utgifvas äfven såsom skild bok, emedan man därigenom skulle undvika, att läseboken blefve för snart utsliten.

För främjande af den egentliga läsfärdigheten borde i den första läseboken ingå ett tillräckligt antal korta läsestycken både i bunden och obunden form. Innehållet i dessa borde röra sig inom barnets åskådnings- och känslovärld, klargörande, riktande och fördjupande den. Berättelserna och skildringarna, hvilka borde vara korta och författade i ren och kristlig anda, borde helst behandla följande motiv: hemmets sfär, skollifvet, den omgifvande naturen och naturföreteelserna, barnens förhållanden till Gud och människor, folket och fäderneslandet.

Framställningen borde vara liflig och tilldragande utan att nedsjunka till ett pjunkigt och tillgjordt uttryckssätt, hvartill man lätt kunde förvirra sig, om man i sin framställning bemödade sig att till tankegång och språkform imitera barnen. — De poetiska styckena, åtminstone de flesta af dem, borde kunna sjungas.

Beträffande den högre folkskolans läsebok förmenar kommittéen, att läsestyckena öfver hufvud taget borde följa efter hvarandra i den ordning, de vid undervisningen kunde behandlas, detta dock icke så förstådt, att denna fordran ej

ovillkorligt nödgade att behandla hvarje läsestycke. — Vid ordnandet af läsestyckena borde beaktas, att dessa lämpade sig efter elevernas utvecklingsståndpunkt och så vidt möjligt följde koncentrationsprincipen. Denna förverkligades dels så, att man äfven toge hänsyn till den samtida undervisningen i skolans öfriga läroämnen, dels så, att emellan några på hvarandra följande läsestycken städse funnes ett inre sammanhang, på det eleverna icke med hvarje läsestycke måtte införas i alldeles nya idékretsar.

Med hänsyn till finska folkskolans organisation på landsbygden borde läseboken anordnas så, att den i skolor med fyra klasser kunde läsas i växelkurser, gemensamma för I och II klasserna och likaså för III och IV klasserna. I detta hänseende vore det enligt kommittéens förmenande mest praktiskt att fördela boken i tvenne delar och förse hvardera delens läsestycken med siffror, hvilka utvisade, huru läsestyckena lämpligast läte fördela sig till växelkurser. — I stadsfolkskolorna däremot kunde läsestyckena läsas i den ordning, de förekomma i läseboken.

Med hänsyn till framställningssättet borde detta i allmänhet vara lättfattligt; dock finge fordran på lättfattligheten ej utsträckas så långt, att barnen aldrig finge pröfva sina krafter med att läsa och tillägna sig äfven någon mera tankeansträngande text, såvida man ville utveckla hos dem förmåga att läsa allt slags litteratur, som förekommer i det allmänna lifvet.

I språkligt hänseende borde för öfrigt fordras af läseboken, att den med hänsyn till ortografi och kommatering vore sådan, att den kunde tjäna som norm för småskolans läroböcker. Slutligen uttalade kommittéen, att folkskolans läseböcker helst borde vara illustrerade.

Carl K—n.

3.

Om katekesen och katekesundervisningen.

1. *Förslag till grunddrag till en ny katekes.* Såsom ledtråd kan den apostoliska bekännelsen tjäna, i hvilken det finns en bestämd logisk utvecklingsgång af den beskaffenhet, att kristendomens hufvudsumma kan inneslutas däri.

Det förutsättes, att barnen ha erhållit kunskap i kristendomens första grunder genom bibliska historien. Man kunde utgå från tanken: Guds barn. Den torde vara lättfattligare än »kristen», hvarmed den nuvarande katekesen börjar. Vi skola blifva och vara Guds barn, emedan vi ha en fader i himmeln, som gifvit oss sin Son till en frälsare, som vill göra oss goda genom sin helige Ande, som vill ge oss allt godt på jorden och evig salighet i himmeln. Om allt detta få vi kunskap i bibeln; så kommer en utredning af bibelns begrepp och betydelse. Bibeln är Guds ord, Gud har talat till de fromma i gamla tider, han talar äfven till oss genom det ordet. I bibeln talas om människor, till hvilka Gud talat och med hvilka han handlat. Häraf kunna vi se, hurudan fader Gud är och hvad godt han vill göra människorna och hurudana de skola vara.

Detta gäller nu oss alla; vi ha genom dopet blifvit Guds barn. Men detta äro vi ämnade att blifva, då vi födas. Ja, Gud har skapat oss alla till att bli hans barn: Vi tro på Gud Fader — — — Därefter redogöres för Guds väsen och egenskaper med utgång från fadersbegreppet. Han är i motsats till en jordisk fader den fullkomlige fadern, fullkomlig i makt, kärlek, rättfärdighet o. s. v. Så fullkomliga som han kunna vi ej bli, dock vill han, att vi skola göra hans vilja. Därtill har han skapat oss (här erinras om bibelns skapelsehistoria och utvecklas skapelsetanken). Vi göra ej hans vilja, vi äro syndiga liksom Adam och Eva (här erinras om syndafallet). Men Gud vill genom Frälsaren och den helige Ande lära oss att göra hans vilja. Det lärde han sina barn redan i

Gamla testamentet genom de tio buden (här erinras om lagstiftningen på Sinai). Dessa Guds bud gälla äfven oss. Nu följa dessa med Luthers förklaring.

Gud vill ge oss nåd att göra hans vilja. Men ej blott det. Han vill ge oss allt godt äfven i fråga om det jordiska. Här komma försynen och uppehållelsen tillika med läran om änglarne och redogörelse för de förmåner vi äga som människor, kroppen och själen med dess förmögenheter, kläder och föda, föräldrar, öfverhet, gemensamt samlif i ömsesidig kärlek m. m.

Men vi göra ej Guds vilja, vi äro ej värda all hans godhet, ty vi äro syndare. Här kommer en utredning af syndens väsen och följder, hvarvid särskildt pointeras, att synden är olydnad mot Gud samt strider mot människans bestämmelse, gör henne oduglig att vara Guds barn och en sann människa, ådrager henne skuld och fördärfvar kropp och själ och hela det mänskliga samlifvet. Syndens väsentligaste former angifvas.

Men trots synden kunna vi bli sanna Guds barn och sådana människor vi böra vara. Det kunna vi genom Frälsaren och den helige Ande.

Vid redogörelsen för Kristi person och verk bör man, så långt möjligt är, ge en bild af honom, sådan han framstår i evangelierna såsom en god personlighet. Kristus är »född af Fadern i evighet och tillika sann människa», han är Guds Son och en sann människa. Det säger han om sig själf. Såsom Guds Son i människonatur är han just den frälsare, vi behöfva. Han är fri från synd, ty han är aflad af den helige Ande, han har ej fått del af vår syndighet och svaghet såsom syndare. Såsom Guds Son i sann människonatur kan han lära oss känna och mottaga Guds gåfvor och i sin person låta oss se, hurudan en människa skall vara. Han lefde sitt lif under lärande och utöfvande af kärleksgärningar. Så redogöres för hufvudpunkterna i hvad han lärt oss.

Han har gifvit oss den fullkomliga kunskapen om Gud, sin och vår fader, såsom den fullkomliga kärlekens, helighetens, rättfärdighetens och maktens Gud. Han har lärt oss att känna oss själfva både såsom syndiga och förtappade människor och såsom varelser, utrustade med härliga gåfvor,

som kunna göra oss till rätta Guds barn. Detta har han framför allt gjort genom att i sin person och sitt lif framställa en lefvande bild af en person, som kunde fullkomligt älska Gud, älska medmänniskorna och lefva ett rätt människolif. Så har han för oss blifvit en förebild och en källa till nytt lif. Det viktigaste — icke allt —, som Jesus lärt oss, har han lärt oss att bedja om i Fader Vår. Detta kommer här med Luthers förklaring.

Kristi lif var ett fullkomligt kärleks- och rättfärdighetslif. Han ej blott lärde utan lefde som han lärde. Stora yttringar af hans kärlekslif äro de underverk, hvarom skriften berättar. Den sol, som genomlyser dessa, är den allt förmående, medlidande, barmhärtiga kärleken. Emedan Kristi lif var ett kärlekslif, var det ett lif för andra, ett offrande lif. Detta visar sig skönast däri, att han till sist offrade det i döden på korset till en försoning för syndaskulden. Men ett sådant lif måste bli ett fullkomligt himmelskt lif. Det skedde genom uppståndelse och himmelsfärd.

Om Kristus och hans stora gärningar få vi kunskap i skriften, i ordet, som han efterlämnat genom sina lärjungar. Men han efterlämnade ej blott ett ord. Han instiftade till sist heliga handlingar, som på sitt vis vilja bära hans nåd omkring i världen, nämligen dopet och nattvarden. Nu anföras instiftelseorden till sakramenten med Luthers förklaring.

Kristus var helig, god i hjärta och lif. Han hade en helig kraft, som gjorde det möjligt för honom att vara sådan. Den kraften var Gud själf, som bodde i honom, Guds Ande. Denne sanne Anden vill han ge oss och göra oss goda. Det har han själf lofvat.

Då Gud låter oss födas, är det hans mening därmed, att vi skola bli hans barn. Denna menings allvar visar han i dopet, genom hvilket vi verkligen blifva hans barn. Här bli vi lika Kristus, bli kristna (här kan den bestämningen bättre förstås). Nu utvecklas dopets väsen och betydelse, hvilken ej behöfver bli så utförlig som i nuvarande fjärde hufvudstycket. Särskildt betonas, att dopet är en handling, genom hvilken vi upptagas till Guds barn och medlemmar af hans församling, samt att vi skola utveckla oss till tro och ett heligt lif, i samma mån som vi utvecklas såsom medvetna personer.

Men människan kan falla ur dopnåden. Då måste hon åter pånyttfödas. Så utvecklas på kort och enkelt sätt syndakännedom och ånger samt tro med de gåfvor, hon mottager, syndaförlåtelse (rättfärdiggörelse) samt ett nytt, heligt sinne, som uppenbarar sig i lifvets rättfärdighet. Detta lif behöfver näring. Den får det genom ordet och nattvarden. Nattvardens väsen och betydelse utvecklas (dock ej så vidlyftigt som i femte hufvudstycket). Därefter följer en framställning af den nya människans sedliga lif, en populär etik, motsvarande nuvarande första hufvudstycket. Här redogöres i hufvuddrag för människans plikter i förhållande till Gud, henne själf, medmänniskor och skapelsen för öfrigt.

Men då människan har plikter mot andra än sig själf, så ser man redan däraf, att hon hör tillsammans med andra, skall lefva ett kärlekslif med dem. Det synes ock däraf, att Gud aldrig handlat blott med enskilda människor utan alltid haft en troende församling. Här utvecklas kyrkans och församlingens väsen och betydelse, med särskildt betonande af dess sanna religion i motsats till de andra religionerna, som trots all sin lögn dock äro ett sökande efter Gud, af det heliga kärlekslif, som där skall lefvas, af dess heliga ordningar och af dess nära och kärleksfulla förhållande till allt annat i världen, som den skall genomtränga med sin helgande kraft.

Till sist komma död, uppståndelse, dom och det himmelska lif, där de frälsta skola vara den himmelske Faderns fullkomliga barn.

Med detta flyktigt framkastade utkast åsyfta vi naturligtvis ej mer än att ge en föreställning om, huru enligt vår mening en katekes bör vara uppställd med en systematisk ordning. Om det blefve fråga om utarbetande af en ny katekes, så finge nog detta utkast närmare granskas. Men, hvad vi bestämdt hålla på, är, att en ny katekes ungefär efter nu angifna plan borde utarbetas för den svenska kyrkan.

2. Såsom strax synes, önska vi en annan uppställning än den gamla i 5 hufvudstycken. Denna är fullkomligt ologisk. Den har kommit till på det sättet, att man sammanförde på ett yttre mekaniskt sätt vissa stycken, som ungdomen skulle lära. Att den fortfarande härskar, beror dels på ett förgudande af det traditionella och en vis inertiæ, som

äro lika vanliga inom kyrkan, som de äro skadliga för hennes sunda lifsutveckling, dels på att den finnes i Luthers katekeser, hvilkas innehåll naturligtvis måste ingå i den kyrkliga undervisningen. Innehållet ja. Men formen? Är den något evigt bestående, som hör med till salighetsläran? Ja, det ser ut, som om somliga trodde det. Men det kan ej bevisas, att Luther trodde det själf, något så orimligt kunde han ej tro. Det kan ej ens bevisas, att han har velat, att hans katekeser skulle vara läroböcker i kristendom i alla tider. Han fordrade ej mer, än hvad han rätteligen kunde fordra, att det evangelium, som han förkunnade både i kateserna och annorstädes, skulle alltid gifvas människorna. Och hvad Lilla katekesen angår, så komma ju dess ord enligt vårt förslag med i katekesen, hvad vill man då mer begära?

Uppställningen i 5 hufvudstycken är ologisk, det vill reellt sedt säga, att den är hindrande för en god undervisning. Den gör undervisningen onödigt besvärlig, den försvårar en klar uppfattning af innehållet, den gör, att en del saker måste sägas om och att det blir svårt att få med allt, som bör finnas i en lärobok i kristendom.

I första hufvudstycket få barnen inhämta en sedelära, innan de af trons artiklar närmare lärt känna den Gud, som ställer sedliga kraf på dem, och människan, som skall lefva detta lif. Och då sedeläran skall framställas på basis af de tio buden, så är det omöjligt att få den fullt systematisk och svårt att på ett naturligt sätt få med allt, som skall stå i densamma. Ty dekalogens bud innehålla visserligen evigt giltiga sanningar, som vi skola känna, men de äro inlagda i ofullkomliga former, hvilket ju är oundvikligt, då de äro tusental år gamla och härstamma från en tid, som var mindre utvecklad än vår.

I andra hufvudstycket finns det visserligen en systematisk ordning, emedan trosartiklarna innehålla en sådan. Men här kommer att fattas åtskilligt, som borde vara här, men som kommer först senare, på ett onaturligt sätt afskildt. Här fattas en nådemedelslära och en kristlig etik, hvilken nödvändigt hör till tredje artikeln.

De tre sista hufvudstyckena kunna och böra försvinna. Hvad beträffar det tredje, så är det visserligen stora och

viktiga saker, som innehållas i bönepunkterna i Fader vår. Men dessa äro ej af den uttömmande art i fråga om en viss del af kristendomsinnehållet, att det finns tillräckliga skäl för att ha en särskild stor afdelning till förklaring af dem i läroboken. På ungefär lika goda grunder kunde man ha ett hufvudstycke om vissa andra delar af bergspredikan, t. ex. saligheterna. Men huru många hufvudstycken skulle man då få? Det är nog, om Fader vår finns t. ex. i andra artikeln och barnen få en nödig förklaring af bönepunkternas mening. Tankarna i bönepunkterna skola finnas på vederbörliga ställen i tredje artikeln. Innehållet i andra bönen kommer i afdelningen om Guds rike. Innehållet i femte bönen dels i läran om rättfärdiggörelsen, dels i etiken, förlåtelse af nästans fel o. s. v. Därmed vinner man, att allt kommer på sin naturliga plats, och att man ej behöfver upprepa saker, som redan stått i tredje artikeln.

Liknande gäller om fjärde och femte hufvudstyckena. De höra till nådemedelsläran, som måste finnas i tredje artikeln såsom förutsättning för kunskapen om nådens tillämpning. Och hvad som säges om det nya lifvets uppkomst och utveckling är egentligen intet annat än hvad som måste sägas i tredje artikeln. Om sakramentsläran föres till sin naturliga plats, så blir den både begripligare och mera kortfattad, ty man behöfver då ej ett par gånger säga om saker, som höra till tredje artikeln.

En naturlig uppställning skulle ock ha till följd, att man komme ifrån olägenheten med en dubbelkatekes, först Luthers och sedan en förklaring till denna, hvilket alltid vållar en viss oreda och förvirring i de små hjärnorna, och hvilket ej sällan vållar, att en del präster tro sig kunna ha nog af Lilla katekesen, till hvilken de då ge en förklaring, naturligtvis sämre än den antagna. Och den Lilla katekesen är ensam för liten till lärobok.

Det är farligt att meddela undervisning i ett ämne på ett ologiskt sätt. Det vållar oklarhet, oreda och förvirring, och detta tröttar och väcker olust och till sist ovilja mot själfva ämnet. Däremot en undervisning, som är ordnad och systematisk och följer ämnets egen natur och utvecklingsgång, den ger verkliga insikter, ger klarhet och reda, och detta verkar intresse och lust och kärlek till ämnet. Därför

är det ingalunda oviktigt utan högst angeläget, att äfven kristendomsundervisningen är ordnad och systematisk, icke systematisk på ett strängt vetenskapligt-abstrakt sätt utan på ett enkelt, konkret sätt, som passar för barns och menige mans uppfattning af saken. Och en bestämd inre ordning måste det finnas i allt, som skall fattas och i lifvet användas. En ordning fordra vi i allt, och en ordning ge vi åt allt i lifvet, när vi lefva det på ett rätt sätt. Det lär den minsta eftertanke.

3. Katekesen bör på ett märkbart och organiskt sätt ansluta sig till bibliska historien. Katekesundervisningen bör föregås af en kortare genomgående kurs i biblisk historia. I skriften se vi, huru de religiös-etiska sanningarna komma fram i konkreta gestalter, i lifslefvande verkligheter, i en historisk process. Det är bra, att den konkreta karaktär och den åskådlighet, de äga i skriften, så mycket som möjligt kan öfverflyttas i katekesen. För uppnående af detta mål bör undervisningen i biblisk historia skötas så, att dessa sanningar blifva klara för barnets medvetande. Då man genomgått en kurs i biblisk historia, bör barnet veta, att det har en Gud, som är så och så beskaffad, att det är syndbesmittadt, att det har en frälsare o. s. v.

Dessa tankar samlas sedan i katekesen och utvecklas närmare under inflytandet af det kyrkliga medvetandet, af hvad kyrkan upplefvat, af hennes erfarenheter och de insikter, hon genom dem vunnit. Men detta hindrar ej, att de behålla något väsentligt af den åskådlighet de äga i skriften. Så böra skapelsebegreppet, syndabegreppet, frälsarens person o. s. v. framställas med ledning af motsvarande verkligheter i skriften, ungefär så som vi angifvit i utkastet.

4. Katekesen skall visserligen innehålla sådana allmänna och eviga sanningar, som hafva sin grund i skriften och sedan gå igenom kyrkans lära och bekännelse under olika tider. Men den skall innehålla dessa sanningar i former, som i högsta möjliga grad öfverensstämma med det sanna i samtidens åskådning och bildning. Först så bli sanningarna riktigt gripande och verksamma. En lärobok i kristendom i vår tid skall ta hänsyn till hela den rika kulturutveckling, vi nu

äga, och dess inflytande på hela lifvet. Naturvetenskap, historisk forskning m. m. ha lärt oss att djupare än förr blicka in i människolifvet och de lagar, som reglera detta. Denna erfarenhet skall kännas vid undervisningen i kristendom. Den skall särskildt kännas så, att de stora etiska krafven både på de enskilda och samhällena med kraft inskärpas. Man skall undervisa ungdomen om all synd, att det ej blott är synd att stjäla genom inbrott utan äfven genom förfalskningar, bedrägerier, dumma borgensförbindelser m. m. Man skall lära dem på ett nytt och mera ingående sätt, att det ej blott är stöld och andra grofva yttre gärningar, som är synd, utan att sådant som vrede, snedighet, intriger, med mera sådant är lika mycket synd. Man skall lägga an på att genom kristendomsundervisningen skapa verkliga kristliga karaktärer. Undervisningen i kristendom får aldrig sakna det dogmatiska underlaget, men den behöfver bli mer lefvande och etisk, personlig, än nu vanligen är fallet.

5. Vi ha talat om uppställningen. Äfven andra frågor af mera formell art förtjäna att beaktas. Vi anse, att frågformen, om ej absolut förkastlig, dock är mindre lämplig och praktisk. Här liksom i andra ämnen skall läraren själf bilda frågorna. Det ger mera lif och intresse åt undervisningen.

Vi tro, att det vore lämpligt, om katekesen vore indelad i kurser, på det vis att man hade korta satser med tillhörande bibelspråk, hvilka, satserna och bibelspråken, borde läras utantill. Härtill kunde fogas en andra kurs af stycken, som antingen vore utveckling af hufvudsatser eller innehölle viktiga sanningar af andra ordningen. Dessa skulle ej läras utantill utan endast inläras med afseende på innehållet. — Katekesen bör vara så kort som möjligt, kortare än den nuvarande. Till en förkortning skulle det bidraga, att man förstode att intaga däri det väsentligaste af kristendomen. Därtill skulle ock bidraga den bättre systematiseringen och, på sitt vis, minskningen i utanläsningen.

De viktigaste invändningar man gjort och gör mot våra här utvecklade tankar vederläggas af själfva den positiva framställningen. Men så göras ock en del invändningar, som egentligen ej förtjäna någon vederläggning. En sådan invändning är, att det är svårt att skrifva en katekes. Ja,

det skall fritt medgifvas, att det är svårt, men har det gått många gånger förut, så går det väl en gång till. Somliga mena, att det nu ej är en lämplig tid för ett sådant företag. En sådan invändning har i alla tider varit ett af de obotfärdigas förhinder. Om vi lefva midt uppe i kristendomen och oupphörligt undervisa ungdomen däri, så måtte vi väl äfven i denna tid kunna skaffa oss en lämplig lärobok i detta så väl som i andra ämnen. En invändning, som väl skall vara släkt med den föregående, är, att man vill ha en ny katekes för att däri insmyga falska läror. En sådan invändning har sin grund i fantasien eller är medveten lögn, ty så vidt jag vet, har i verkligheten intet händt, som gifvit berättigad anledning till en sådan farhåga. Något, som jag alls ej tänker bemöta, är de arga glåporden, hvilka ju tillgripas, när verkliga skäl saknas.

Hvad vi önska är en lärobok i kristendom, som är utarbetad efter de grunder, som i allmänhet gälla för utarbetandet af läroböcker, och som gifver kristendomens innehåll på ett enkelt, åskådligt och verksamt sätt.

F. A. Johansson.

4.

Behöfvas några tillägg till seminariestadgans bestämmelser om ordning och tukt?

I denna tidskrifts sluthäfte för år 1899 tog en »Seminarielärare» till orda för att uppvisa behöfligheten af närmare bestämmelser i seminariestadgan rörande lärjungarnes uppförande utom läroanstalten. Med anledning häraf vill äfven jag yttra några ord i denna viktiga fråga.

Varmt behjärtande det intresse för seminarieungdomens sedliga hållning, som dikterat min ämbetsbroders yrkande på bestämdt förbud för densamma att besöka källare, krogar, ölstugor och andra dylika s. k. allmänna ställen, kan jag dock ej instämma i det resultat, hvartill han kommit. Visserligen

blir det någon gång brydsamt nog för lärarne att afgöra, huru man har att bedöma en eller annan lärjunges uppförande utom läroanstalten, då det ej är ungdomen i lag förbjudet att besöka schweizerier, konsertsalar och hvad nu allt dessa lokaler kallas, där libationer anställas åt Nordens vingud, som är en helt annan person än »den ungdomsfagre» Backus. Men för att skaffa ur vägen svårigheter af sådan art får man ej tillgripa lagstiftningsåtgärder. Bestämmelserna i en skollag måste framgå ur tidsmedvetandet och vara exponenter af detta i dess ädlaste form. Nu ligger det väl i tidsandan en stark tendens till »absolutism», men ännu kan ej »helnykterhetens» idé sägas vara allmänt omfattad af dem, som utgöra de högsta och ädlaste representanterna för sedlig och religiös bildning i vårt land, ännu mindre af bildadt folk i allmänhet.

Jag för min ringa del anser, att det ej är psykologiskt och därför ej heller pedagogiskt riktigt att snäft begränsa området för ynglingens självbestämningsrätt. Just hos de allra bästa ynglingarne är frihets- eller självständighetskänslan ytterst ömtålig, och lagbud, som komma i konflikt med denna känsla, föranleda lätt en katastrof, genom hvilken ynglingens vara eller icke vara vid läroanstalten afgöres, en katastrof således, som kan blifva ödesdiger för hela lifvet. Gör man med lagbud ingrepp på ett område, där ynglingen känner sig äga naturlig rätt att själf råda öfver sina handlingar, inträffar vanligen ett af de två: antingen böjer han sig för lagens tyranni — tyrannisk synes honom hvarje lag, som strider mot hans rättskänsla, förstånd eller lifserfarenhet —, med föresats att taga igen skadan, när så kan ske utan risk, eller också öfverträder han lagen öppet eller i smyg. Resultatet blir således lätteligen högst otillfredsställande från pedagogisk synpunkt. Hvilken lärare vid ett manligt seminarium har ej gjort den sorgliga erfarenheten, att en och annan lärjunge i en sluten krets af några få likasinnade, ja, till och med ensam i sin kammare tillfredsställt sitt njutningsbegär, sin åtrå efter den känsla af lyftning öfver hvardagslifvets släp, som spritdrycken framtrollar för några timmar? Har slikt händt någon gång med nuvarande lagstadganden, ehuru enda motivet till sådant demoraliserande

skåpsuperi varit ynglingens fruktan för att genom krogbesök kompromettera sig i lärarnes ögon, huru tro vi väl förhållandena då komma att i detta hänseende gestalta sig, om äfven lagbudets tryck komme härtill. Jag för min del menar, att oseden att supa i smyg skulle utbreda sig och blifva ett i hög grad svårbekämpadt ondt. Det är därför min öfvertygelse, att den af »Seminarielärare» klandrade obestämdheten i § 54 af nu gällande seminariestadga just vittnar om sann inblick i människonaturen och vis varsamhet att ej genom detaljerade förbud framkalla lagöfverträdelser bland ungdomen och betaga lärarne rätten att bedöma hvarje enskildt fall efter dess säregna beskaffenhet och sedan handla efter omständigheternas kraf.

Kan jag således ej instämma i »Seminarielärares» missnöje med *§ 54*, har jag dock en önskan att framställa rörande en annan paragraf i kapitlet om tukt och ordning, den nämligen, att *§ 56* måtte, så snart ske kan, formuleras så, att lärarne äga rätt att, äfven *utan föregående varning*, förvisa elev från läroanstalten för viss tid. Paragrafens andra moment, som tillkommit på grund af ett särskildt fall, för hvilket rektor Lundgren redogör i sin biografi öfver Vilhelm Nollén,* har fått en sådan formulering, att lärarne kunna tvingas att relegera för alltid en lärjunge, hvars förseelse synes dem böra riktigast föranleda en förvisning för viss tid. Ett sådant fall förekom nyligen vid Linköpings seminarium.

En knappt adertonårig yngling, tillhörande 2:a klassen, blef efter hårdnackadt nekande tvungen att medgifva, att han tvenne gånger trädt i klandervärdt förhållande till individer af andra könet. På grund af sakens egen beskaffenhet och den felandes upprepade förnekelser af all skuld ansågo lärarne varning vara en otillräcklig straffgrad, helst som följden af ett relativt så lindrigt straff lätt kunnat blifva den, att en opinion uppstått bland läroanstaltens ungdom, det brott mot sjette budet ej medförde så synnerligt stor straffrisk, men å andra sidan fann dock lärarnes flertal (fyra mot en) förvisning för alltid vara ett med hänsyn till den felandes ungdom väl hårdt straff. Tilläte lagen relegation för ett år, utan att varning föregått, hade detta blifvit yng-

* Sid. 174—196.

lingens dom. Nu uppstod alltså en pinsam konflikt mellan laglydnad och rättskänsla, och lärarne måste med djupt bekymmer döma ynglingen till förvisning från läroanstalten för alltid.

Detta fall torde kunna anses tillräckligt motivera en omformulering af ifrågavarande paragrafs 2:a moment därhän, att elev äfven utan föregående varning må, när förhållandena så fordra, kunna förvisas från seminariet antingen för alltid eller för viss tid, högst ett år.

Vidtoges en sådan ändring af paragrafen, vore enligt mitt förmenande allting väl beställdt, för så visst det gäller *föreskrifterna* om ordning och tukt vid rikets folkskolelärareseminarier.

Hvad åter beträffar det sedliga tillståndet hos ungdomen vid dessa läroanstalter, sammanhänger detta nära med den allmänna sedlighetsnivån hos folket. Lagparagrafer äro maktlösa gentemot folksed och folkopinion. Man erinre sig Taciti ord: pessima republica, optimæ leges.* Den kraft, som i första hand förmår att något uträtta, är lärarens personlighet. Trogen samverkan både i lära och föredöme af en undervisningsanstalts alla lärare är därför af allra största vikt. Äfven lärjungarnes fostrande inflytande på hvarandra, i synnerhet de äldres på de yngre, är en faktor af stort värde. Vid Linköpings seminarium söka de äldre eleverna genom personligt närmande inverka på de nyintagna, hvilket i många fall gifvit lyckliga resultat. Sker ett sådant närmande på rätta sättet, d. v. s. så, att den unge förstår, att den äldre kamraten verkligen vill hans bästa och önskar att få bistå honom med råd och dåd, bör ju i allmänhet resultatet blifva godt. Ett sällskap med sådant syfte har sedan några år existerat vid nämnda seminarium. Man har samlats om söndagseftermiddagarna till bibelläsning och bön. Vanligen har man då genomgått under hvarje termin något af de mindre brefven, hvilket bibelstudium, såsom det för mig uppgifvits, för mången varit till verkligt skydd mot de frestelser, som möta i det dagliga lifvet utom läroanstalten. I samma lofliga syfte, att främja en god anda bland läroanstaltens ung-

* Då det sedliga tillståndet i staten var som sämst, voro lagarna som bäst.

dom, har dessutom en fast organiserad förening med mera vidgade gränser kommit till stånd. Den bär namnet *nykterhetsförening*, men den har satt sitt mål vidsträcktare, än namnet angifver, i det den vill verka för sedlighet i *alla* hänseenden. Föreningen söker främja sitt syftemål hufvudsakligen genom anordnande af aftonsamkväm, som afse att vara i någon mån en ersättning för bristen på familjelif. Man bemödar sig om att göra dessa samkväm hemtrefliga och så inbjudande, som föreningens tillgångar medgifva. Medlemmarne bjudas på läsning ur någon god bok, unison sång, musik och någon materiell välplägning, såsom kaffe eller te. Synnerligen gynnsamt för föreningen är, att K. F. U. M. upplåtit för densamma sin lokal. Hittills har föreningen själf, tack vare bidrag af utomstående, kunnat bekosta samkvämen, utan att medlemmarne behöft vidkännas någon penningeutgift. Föreningens medlemsantal har varit i jämn tillväxt, så att för närvarande mer än 50 % af samtliga seminarieelever tillhöra densamma. De äldre lärjungarne söka dessutom att intressera de yngre för inträde i *K. F. U. M.* — Slutligen må nämnas, att man grundat en *själfhjälpsfond*, som tillhandahåller behöfvande lärjungar vid anstalten tillfälliga lån. Man har härigenom lyckats att högst betydligt minska antalet af s. k. kamratlån, hvilka lätt leda till vårdslöshet i affärer och missämja mellan lärjungarne.

Härmed har jag redogjort för hvad som hittills gjorts vid Linköpings seminarium från lärjungarnes sida. Litet hvar torde finna, att sådana bemödanden och anordningar ej böra kunna blifva utan frukt. Jag har refererat dessa åtgärder, äfven i förhoppning att de någonstädes kunna mana till efterföljd.

Endast genom frihet alltså — så synes det mig —, på öfvertygelsens väg samt genom kärleksfull omvårdnad från lärares och äldre, i det goda mera befästade kamraters sida utvecklar sig hos vår ungdom, som i allmänhet saknar familjelifvets skydd, den sedlighet, som är något att bygga på icke blott för lärotiden utan äfven för den därefter följande, betydelsefulla verksamheten i lifvet.

T. K--r.

5.

Om uppsatsskrifning vid folkskolan.

I andra häftet af denna tidskrift har herr T. K—r kritiserat den metod för uppsatsskrifning, som jag framställt i tredje häftet af min språklära. Om jag rätt förstått herr T. K—r, ställer han som mål för undervisningen i uppsatsskrifning dels, »att barnen skola förvärfva förmåga att uttrycka sina tankar i skrift», och dels att »främja barnens utveckling till självständigt tankearbete». Häri instämmer jag till alla delar.

Herr T. K—r bestrider icke, att efterbildningsöfningar äro ändamålsenliga, om målet är att gifva barnen förmåga att uttrycka sina tankar i skrift. Men han synes taga för gifvet, att de äro alldeles olämpliga, då det gäller barnens utveckling till självständigt tankearbete. Härom har jag en motsatt åsikt, och som skäl för denna önskar jag anföra följande.

Herr T. K—r synes vilja påstå, att det ligger i efterbildningsöfningarnas natur att icke alls anstränga tankeförmågan utan endast minnet. För att bevisa grundlösheten af ett sådant påstående, vill jag taga följande exempel. Om herr T. K—r *en* gång genomläser en filosofisk afhandling och sedan föresätter sig att skrifva den, svarar jag för att herr T. K—r skall finna tankeansträngningen tillräcklig vid denna efterbildningsöfning.

Barnens utveckling till självständigt tankearbete sker bäst genom sådan verksamhet, som är lämpad efter barnens förmåga. Jag har sett lärare vid svarta taflan utreda sättet att lösa sådana räkneuppgifter, som uppenbarligen varit för svåra, och fått det intrycket, att med mycken tidspillan hafva barnen lärt sig *komma ihåg* sättet att lösa uppgiften. Jag är viss om att barnen i fråga om utveckling till självständigt tankearbete vunnit vida mer, om uppgifterna icke varit svårare, än att de med jämförelsevis ringa hjälp af läraren själfva lyckats lösa dem. Och alldeles visst är, att den

vunna färdigheten i räkning blir vida större, om uppgifterna äro lämpade efter barnens förmåga, än om de äro för svåra.

På liknande sätt förhåller det sig med uppsatsskrifningen. Gör man uppgifterna för svåra, blir det en ren inbillning, om man tror, att barnen öfva självständigt tankearbete, men man kan vara viss om tidspillan och klent resultat af undervisningen. Lämpas uppgifterna efter barnens förmåga, så att de med jämförelsevis ringa hjälp af läraren känna sig arbeta med framgång, vinnes ej blott det ena målet utan äfven det andra.

Till en början måste uppsatsskrifningen blifva öfvervägande minnessak. Men allt eftersom lärjungens färdighet utvecklas, tages tankeförmågan alltmera i anspråk, och minnesansträngningen träder tillbaka. Just därför att efterbildningsöfningar mer än andra öfningar gifva möjlighet till utveckling från det lättaste till det mest tankepröfvande och utan svårighet kunna lämpas efter lärjungens förmåga, är jag öfvertygad om att inga andra öfningar i uppsatsskrifning lämpa sig så väl för utveckling af självständig tankeverksamhet som efterbildningsöfningar.

Genom spekulation afgöres icke en sådan pedagogisk fråga som den nu afhandlade. Erfarenhet, iakttagelse och försök måste blifva bestämmande. Säkerligen har herr T. K—r själf som lärare vunnit mycket goda resultat med de metoder, han användt i uppsatsskrifning, och sett andra skickliga lärare äfven vinna goda resultat. Men herr T. K—r har med all säkerhet icke grundligt pröfvat, hvilket resultat uppsatsskrifning med efterbildningsöfningar ger, jämförda med andra öfningar. Som jag gjort detta, kan jag ej anse omöjligt, att en sådan pröfning skulle förändra herr T. K—rs åsikter om den af mig förfäktade metoden.

V. Sjögren.

Det är nära nog lika naturligt, att en författare söker att värna sitt verk, som att en far skyndar till sitt barns försvar, när det angripes. Också hafva vi därför ansett som

vår plikt att bereda rum för ofvanstående apologi, men vi kunna dock ej afpruta något på det omdöme, vi uttalat öfver herr S:s metod. En flerårig egen erfarenhet, bekräftad af många andras, ger vid handen, att målet för uppsatsskrifning i folkskolan kan med framgång sättas *högre*, än det mål är, som den af herr S. rekommenderade metoden, *sin natur likmätigt*, förmår att främja. Men *vid all undervisning är det lärarens plikt att sätta dess mål så högt, som omständigheterna medgifva.* Det är mot denna pedagogiska grundsats af axiomatiskt värde, som herr S. felat i sina metodiska anvisningar.

Härmed hafva vi uttalat vårt sista ord rörande herr S:s metod.

Red.

6.

Några meddelanden från seminarierna i Norge.

Det, som gifvit närmaste anledning till nedanstående meddelanden, är, att vi varit i tillfälle att taga del af årsredogörelser från stiftsseminarierna i Asker (Kristiania stift), Hamar, Kristiansand, Stord (Bergens stift), Levanger och Tromsö samt privatseminarierna i Elverum, Bergen och Notodden.

Såsom af denna förteckning synes, äro två af stiftsseminarierna förlagda på landet. I alla stiftsseminarierna finnas både manliga och kvinnliga elever. Seminariet utgöres af två klasser och en förberedande afdelning. De, som genomgått denna senare, kunna antingen anmäla sig till den lägre lärareexamen (småskolelärareexamen) eller ock till intagning i seminariet. Många anmäla sig till den lägre lärareexamen med förbehåll af inträde vid seminariet.

Lärare äro bestyrer (rektor), seminarielärare af 1:a, 2:a och 3:e »lönningsgruppe» och lärare i öfningsskolan. En eller flera lärarinnor finnas. För den förberedande afdelningen

finns en särskild lärare. I öfningsämnena undervisa dels seminarielärare, dels särskilda lärare. Dessutom finnas vid seminariet en bibliotekarie (bestyrer eller någon seminarielärare), en kassör (antingen en seminarielärare eller någon utom seminariet) och en läkare.

Af de privata seminarierna är seminariet i Bergen afsedt för kvinnliga elever, det i Elverum för både manliga och kvinnliga, och seminariet i Notodden vill vara ett »frit kristeligt seminar» för manliga och kvinnliga elever. Läroämnena äro desamma som vid våra seminarier. Vid seminariet i Tromsö meddelas dessutom undervisning i lapska och finska, men blott ett mindre antal elever deltager däri. I *kristendomskunskap* läsas katekes och biblisk historia i förberedande klassen. I seminariets båda klasser läsas bibelkunskap (med anslutning till Klaveness bibellära), valda delar af skriften, kyrkohistoria (vanligen Nissens) samt tros- och sedelära (Krogh-Tonnings troeslære). Vid några seminarier genomgås trosläran på grundval af Laaches, Sverdrups eller Pontoppidans katekesförklaring.

I *norska* förekomma utom stycken af nyare författare äfven oldnorsk, landsmål och litteraturhistoria efter särskild lärobok (Broch och Seips). A. Ræders *historie* för »middelskolen» begagnas vanligen. Allmänna historien behandlas rätt utförligt.

I *geografi* är Horns lärobok för »middelskolen» den allmännast begagnade läroboken. På några ställen läses Geelmuyden-Arstals geografi.

Beträffande naturkunnigheten användas särskilda läroböcker i botanik, zoologi, fysik samt kemi och geologi.

Aritmetik och *geometri* drifvas mindre än hos oss, men i algebra genomgås ej så litet.

I *pedagogik* läses historien efter Hertzberg, Pedagogikens historie, eller Skard, Skolens historie. Psykologien meddelas mest muntligt. Metodik talas ej särskildt om, men genom föredrag och samtal göras eleverna bekanta med folkskolans läroämnen. I en redogörelse klagas öfver att det ej finns någon tidsenlig lärobok, som innehåller något om uppfostran och undervisning och de lämpliga lärometoderna i

hvarje fack. -- *Musikundervisningen* omfattar spelning på psalmodikon, fiol och orgel.

Vid de seminarier, där öfningsskola ej finnes, öfva sig sig eleverna i platsens folkskola.

Öfversta klassen har *praktiska öfningar* 9—12 timmar i veckan. Klassen är för detta ändamål delad i tre grupper.

Bestyrerens undervisningstid är vid tre seminarier 17 t:r, vid tre 11—13 t:r i veckan. Seminarielärarne hafva mellan 18 och 22 t:r i veckan.

Med afseende på *undervisningssättet* användes den föredragande metoden i mycket stor utsträckning. Så genomgås både i 1:a och 2:a klassen historien hufvudsakligen genom föredrag. Enskilda timmar växlar föredraget med samtal och förhör, och somliga timmar användas till förhör af längre på förhand gifna afdelningar. Eleverna tala från katedern utan att afbrytas af läraren, som först efteråt kritiserar deras föredrag. Denna metod användes rätt mycket äfven i kyrkohistoria, litteraturhistoria, geografi och naturkunnighet, ehuru föredragen i dessa ämnen ej hållas från katedern.

Af denna korta redogörelse framgår, att det är rätt väsentliga olikheter mellan de norska och svenska seminarierna. Först möter oss den skillnaden, att de norska seminarierna äro samskolor och tvååriga. Vidare äro kurserna i några ämnen betydligt större än vid våra seminarier. Biblisk historia läses i regeln ej vid seminarierna utan bibelkunskap (Klaveness bibellære och valda delar af skriften). Kyrkohistoria läses i båda klasserna och vid halfva antalet af seminarierna Krogh-Tonnings mindre troeslære (18 tryckark). Ehuru vi anse som en fördel, att man läser något mera än katekes och biblisk historia, slutar dock den bibliska historien för tidigt. Det är knappast möjligt att noggrant genomgå den på ett år. Att hafva en särskild lärobok i troslära kan väcka elevernas intresse. Åtminstone i öfversta klassen torde en sådan med fördel kunna användas, då eleverna förut i flera år läst katekesen. Kyrkohistoria skulle hos oss mycket väl kunna börja i 3:e klassen. Med det rikliga antal timmar, som vid våra seminarier är anslaget åt kristendomsundervisningen, kunna vi ej finna annat, än att det är ett slöseri med tid att ej läsa något mera, än vi göra. När semi-

narierna voro treklassiga, var tiden måhända mera behöflig, i synnerhet som vid sidan af gamla katekesen nästan öfverallt användes handskrifna s. k. »luntor». Seminarierna blefvo sedan 4-klassiga, men kurserna höjdes ej eller åtminstone högst obetydligt. I historia läses mera än hos oss, hvilket man bland annat kan se af de skriftliga uppgifter, som förekomma, t. ex. Graccherna, Englands historia från midten af 5:e årh. till 900, den engelska statsförfattningens historiska utveckling, Richelien, den heliga alliansen etc. Äfven i modersmålet och naturkunnighet äro kurserna drygare. Beträffande lärarnes tjänstgöringstid räkna vi som en förtjänst, att seminarielärarnes tjänstgöring är mera begränsad än vid våra läroanstalter. I Norge läsa de nämligen 18—22 t:r i veckan, medan de hos oss hafva 24—28 t:r.

Man ställer stora fordringar på seminarielärare, men för att de med lif och lust skola kunna sköta sin undervisning, är behöfligt, att antalet timmar i veckan något minskas. Däremot hafva rektorerna vid tre af stiftsseminarierna större antal timmar (17) än vid våra seminarier (12).

En god anordning vilja vi påminna om, nämligen att vid seminarierna finnes ett läsrum, som om eftermiddagarna är öppet för eleverna. Här finnas handböcker, atlaser, illustrerade arbeten, ordböcker och andra böcker, som kunna vara till nytta för eleverna vid deras studier. Äfven kartor och planscher, som användas vid undervisningen, finnas här, för att eleverna skola kunna begagna dem vid sin beredelse.

Turvis hafva eleverna att se efter, att böckerna sättas på sin rätta plats i bokhyllan. — Men, ehuru vi i några hänseenden kunna hafva något att lära af de norska seminarierna, synas de i andra afseenden vara behäftade med icke så obetydliga brister.

Först kan man betvifla, att de dryga kurserna hinna grundligt genomgås på två år eller tre, om man medräknar förberedelseklassen. Vidare kan det ifrågasättas, huruvida den föredragande metoden, som så mycket användes, gifver goda och varaktiga resultat, då eleverna ej hafva mer underbyggnad. De långa uppgifter, som ofta gifvas, kunna svårligen hinna att noggrant behandlas. Härom är dock svårt

att döma, då man ej besökt något seminarium i Norge.* Mycket beror härvid på elevernas självverksamhet. Elevernas hemarbete synes också vara ganska drygt. Vid seminariet i Kristiansand angifves af bestyrer den dagliga arbetstiden utom seminariet för elev vara i medeltal 4 t:r 15 minuter.**

Då nu eleverna i medeltal hafva 6 undervisningstimmar i seminariet, så äro de 10 till 11 t:r om dagen upptagna med självarbete, och det är utan tvifvel för mycket. Bestyrer afslutar sin redogörelse härom med följande ord, som han äfven uttalat i sin förra årsredogörelse: »At tildels overanstrengelse, især for de kvindelige elevers vedkommende, finder sted, kan man ikke komme fra, og denne kjendsgjerning peger bydende hen paa 3-aarige curser.» Och det är alldeles tydligt, att minst en treårig kurs är behöflig för genomgåendet af så pass stora kurser.

Ofvanstående meddelanden äro affattade under jämförelse mellan de olika årsredogörelserna. Dock hafva förnämligast redogörelserna för seminarierna i Tromsö och Kristiansand legat till grund för vår framställning, den förra, därför att vi personligen träffat bestyrer i Tromsö under hans besök vid läroanstalter i Sverige, den senare, emedan redogörelsen för Kristiansands seminarium är fullständigast.

J. F. B.

7.

Katekesen och det kristliga tidsmedvetandet.

Långt innan Luther och hans vänner begynte sin verksamhet, hade kristendomen med tillhjälp af Aristoteles' begreppslära blifvit systematiserad. Men man hade därvid ej

* Meddelaren har besökt en folkskola i Norge men ej något seminarium.

** Den kortaste tid, som blott undantagsvis förekommer, är 1 t. 45 min., den längsta, som äfven är ett undantag, 7 t. 35 min.

hämtat sin uppfattning uteslutande från bibeln utan upptagit och systematiserat den i det skick, hvari den då framträdde i lära, författning och kult. Härvid stödde man sig både på skriften och traditionen, d. v. s. muntligt meddelade läror från Kristus och apostlarne, viktigare kyrkomötesbeslut, kyrkofäders utsagor och påfliga förordningar. Naturligt var då, att åtskilliga människopåfund skulle komma med, hvilka rent af stodo i strid med eller åtminstone hade högst ringa stöd i bibelns ord.

När så Luther uppträdde, fann han naturligen icke blott osanning utan också sanning i de gamla systemen. Det gällde för honom att skilja mellan båda. Hvad *formen* beträffar, lade han bort den skolastiska visdomen: »Vår teologi och S:t Augustinus' studerar man med god framgång; Aristoteles lägges på hyllan och är nära sin undergång.» Hvad *innehållet* beträffar, sökte han framställa skriftens hufvudsanningar i konkret gestalt utan att tills vidare bekymra sig om system.

Stor blef förvåningen och oerhörd framgången, då Luther den 19 sept. 1522 skänkte kristenheten i Tyskland Nya testamentet — på tyska —, men förvåningen var ej mindre, då Melankton, Luthers vän, skänkte kristenheten en allenast från skriften hämtad framställning af kristendomens läror. Han skänkte den dock icke i form af ett systems klyftiga och andefattiga lärosatser utan i »Loci communes rerum theologicarum seu hypotyposes theologicae», om hvilket arbete Calvin yttrade: »Så sant är det, att vid behandlingen af kristna läran den största enkelheten är den största förtjänsten.»* På frågorna om Gud, Guds enhet och treenighet, skapelsens och Jesu persons hemligheter inlåter han sig ej; »ty», säger han, »gudomens hemligheter böra med mera rätt tillbedjas än utforskas, och man kan till och med icke utan fara försöka det». Däremot behandlar han sådana stycken, »loci», som om människans krafter och fria vilja, om synden och dess makt, om lagen o. s. v., men allt i fria och af hvarandra tämligen oberoende afdelningar till undervisning och uppbyggelse på samma gång. Han anser dessutom, att kännedomen om *Kristi välgärningar* bör bilda medelpunkten för

* J. H. Merle D'Aubigné, Reformationshistoria II, s. 79.

hela troslära.* Härmed hade Melankton angifvit själfva *metoden* för framställningen af kristendomens lära, och vetenskapens målsmän använde denna metod utan gensägelse, ända tills Calovius (1655—77) utgaf sitt system efter den s. k. *kausalmetoden.*

Efter samma metod skref Luther sin *Lilla katekes*, hvars innehåll han fördelade på fem hufvudstycken, alldeles som Melankton framställde sina »allmänna stycken», eller »ställen» (loci) af teologiska ting, Den fullständiga latinska titeln på Luthers katekes blef därför: »*Capita præcipua christianæ pietatis, quo pacto pædagogi suos pueros (decem præcepta) simplissime docere debeant.*»

Luthers reformatoriska arbete på kateketikens område får härmed i viss mån sin afslutning efter många och långa förberedelser.** Hans betydelse på detta område kan kortteligen så angifvas: 1. Han har *historisk-kritiskt sofrat det lärostoff*, som i mycket olika mängd och sammanställning redan före honom användes inom den kristna kyrkan.

2. Han har låtit den gamla trefalden af egentligt lärostoff *framträda i sin renhet och själfständighet:* »nämligen de tre stycken, de tio buden, tron och fader vår. I dessa tre stycken består *enkelt* och *kort* nästan allt, hvad en kristen behöfver veta.»

Det inre sammanhanget mellan dessa stycken och på samma gång skälet till att just dessa blifvit upptagna och i denna ordning angifver han själf på följande sätt: »Tre ting äro för en människa nödvändiga att veta, på det hon må varda salig: det första, att hon vet, hvad hon bör göra och underlåta; för det andra, när hon ser, att hon *icke kan* göra eller låta det af *egna* krafter, hon må veta, *hvar* hon bör hämta, söka och finna det, på det hon må förmå göra och låta detsamma; för det tredje, att hon må veta, *huru* hon bör söka och hämta det.»

---

* Hans mening var att endast lämna en utredning af de bibliska begreppen för att sedan inbjuda till studium af bibeln själf. »Jag anser», säger han, »att människors utläggningar böra undflys som pesten, emedan *andens lära* icke kan hämtas ren annorstädes än ur skriften.»

** Dem, som närmare vilja studera det nästan oerhörda arbete, som härmed var förenadt, hänvisa vi till von Zeschwitz, System der Katechetik II: 1, s. 52—265, Leipzig 1864; Buchwald, Die Entstehung des Katechismus Luthers etc., Leipzig 1894.

I denna anordning och motivering är, kan man säga, hela reformationens nya och väldiga utveckling enkelt uttryckt: en utveckling från *syndakännedomens nöd och ångest* genom *rättfärdiggörelse af tro* på Guds trefaldiga nåd till *barnaskapets lif*, i hvilket »vi bedja trösteligen och med all tillförsikt, såsom goda barn sin älskelige fader».

3. Han har skänkt oss en *enkel och biblisk sakramentslära*. — Behofvet af en sådan gjorde sig kraftigt gällande. Svärmeandarne förkastade barndopet, katolikerna hade skaffat sig sju sakrament och särskildt förvanskat uppfattningen af nattvarden. På sina visitationsresor förnam Luther, hvilken stor okunnighet, som i dessa stycken rådde bland folket.

Dessutom fanns i den föregående trefalden af lärostycken sådant, som kräfde denna utfyllnad. I tredje art. har han sagt: »I hvilken kristenhet han dagligen och mildeligen förlåter mig och alla trogna alla synder.» Huru meddelas då denna förlåtelse inom kristenheten? — I tredje hufvudst. har han angifvit det *subjektiva* medlet att blifva bevarad i tron — att genom barnabönen hålla i fadershanden. — Hvar meddelar då han åt oss, hvad vi behöfva (syndernas förlåtelse, lif och salighet)?

Men hvarför ej såsom Brentz i sin katekes från år 1624 sätta läran om dopet först? — Här visar sig åter Luthers storslagenhet. Troligen var det ej honom obekant, att sakramentsläran redan i den gamla arkandisciplinen förekom sist, men han synes framför allt hafva haft skillnaden mellan *ord* och *verk* klar för sig. Dessa vill han ej sammanblanda. I den förra trefalden talar Gud till vår själ och ande genom *sitt ord*, genom sakramenten inverkar han både på *ande* och *kropp* genom *handlingar*, »verk», som kristenheten företager å Guds vägnar för att insätta och bevara oss i förbundet med Gud och öfverflytta på oss förbundets välsignelser. Såsom gudomliga och samfundsmässiga *handlingar* böra de då äfven särskildt hvar för sig betraktas och ej införas i eller sammanblandas med den öfriga kateketiska trefalden. — Dessutom var det ju för den handlande prästen synnerligen praktiskt att hafva en särskild afdelning att predika eller kateketisera öfver, då han skulle förrätta ett dop, och en särskildt för bikten.

4. Han har således ej blott fixerat läroinnehållet till 5 hufvudstycken utan ock gifvit oss en *enkel och kort förklaring* öfver hvad dessa stycken skola *betyda för vårt kristendomslif*.

5. Ändtligen har han ock gifvit oss själfva *namnet katekes* såsom beteckning för en i frågor och svar skriftligen affattad kristendomsundervisning.

Ett i all sin enkelhet storartadt reformationsarbete var härmed utfördt. Hvad medvetande hade då Luther själf därom? Han säger i ett af sina bordssamtal, n:r 5: »Katekesen är den rätta *lekmannabibeln*, hvari hela den kristliga läran är sammanfattad, hvad för hvarje kristen är nödigt att veta till salighet. Såsom Salomos höga visa kallas en sång öfver alla sånger (canticum canticorum), så äro de tio Guds bud *doctrina doctrinarum*, en lära öfver alla läror, hvari Guds vilja och hvad oss brister uppenbaras.

För det andra är symbolum ... *historia historiarum*, den allrahögsta historia, hvari det gudomliga majestätets omätliga underverk från begynnelsen ända in i evigheten för oss framställes.

För det tredje äro oratio dominica, Fader vår, *oratio orationum*, en bön öfver alla böner, den allrahögsta bön, som den allrahögste mästare lärt oss, och hvari all andlig nöd är inbegripen, och den kraftigaste tröst i alla anfäktningar, bedröfvelser och i den sista stunden.

För det fjärde äro de högvördiga sakramenten *ceremoniæ ceremoniarum*, hvilka Gud själf stiftat och inrättat.

Därför böra vi ju hålla katekesen kär och dyrbar; ty i densamma är den heliga kristna kyrkans rena, gudomliga lära sammanfattad.»

Tvenne *andra* fromma människors vittnesbörd må ock anföras. Reformatorn d:r Justus Jonas († 1555 yttrar: »Katekesen är en liten bok, som kostar ungefär 6 Pfennige (5 öre); men 6000 världar förslå ej att betala den, om man skulle sätta pris på den efter värdet.» Kurfurstinnan Sabina i Brandenburg sade en gång: »Luther blir väl Luther och ingen skall snart likna honom. Mina barn skola lära sig katekesen, om de rätt förstå den, hafva de lärt nog».*

* Flera dylika vittnesbörd anföras i »Samtal öfver Luthers Lilla Katekes af Nissen» s. 47. Falun 1866.

Lutheranerna i Tyskland slöto sig enigt och troget till detta »gyllene klenodium», upptogo båda Luthers katekeser i konkordieboken och hafva troget i alla tider fasthållit vid desamma. Den har blifvit öfversatt på nära nog lika många språk som bibeln. Redan 1548 öfversattes den till svenska af Laurentius Petri; 1593 och 1595 blef den föreskrifven såsom grundval för kristendomsundervisningen. I 1619 års kyrkolagsförslag upptogs den som symbolisk bok, hvilket erkändes i Gustaf Adolfs regeringsform af år 1634. Genom Plakater af den 14 aug. 1663 befalldes, att Luthers Lilla katekes skulle så väl i hela riket som i dithörande provinser brukas både af läroämbetet i kyrkorna, i skolorna samt i privata hus, och att — — — då förklaring af denna katekes gjordes, läraren skulle hålla sig till Luthers stora katekes.

Äfven utom lutherska kyrkan verkade Luthers katekes. Den grekiska kyrkan föranleddes att fixera sitt lärostoff omkring 1640, ehuru med tron, Fader vår, och tio Guds bud såsom kategorier. Äfven den romerska kyrkan kände sig, påverkad af reformationen, nödsakad att utgifva katekeser. Efter Luthers föredöme utgaf Tysklands jesuiter-provinsial Petrus Canisius en större katekes 1554 och en mindre 1556. Utgående från begreppet kristen, får han följande schema: Kap. I Tron, II Hoppet, III Om kärleken och dekalogen, IV Om sakramenten, V Om den kristna rättfärdigheten.

Den reformerta kyrkan följde till en början ej blott Luthers exempel att skrifva en katekes för barnen utan äfven hans uppställning af lärostoffet. Leo Judä utgaf 1534 en katekes efter Luthers schema. Megander följde hans exempel i sin Bernerkatekes m. fl. Calvin i Genève upptager i sina katekeser af år 1536 och 1538, Cranmer i England i katekesen af år 1548 och Joh. von Lasco i den första nederländska katekesen, bekantgjord i öfversättning af Utenhove 1555, samma fem hufvudstycken som Luther.

Häraf framgår med all önskvärd tydlighet, hvilken kraftig inverkan hela kristenheten rönte af Luthers katekes, och huru i synnerhet den protestantiska samtiden uppfattade och uppskattade denna »lekmannabibel» både med hänsyn till innehåll och form. Till en början synes därom knappt hafva funnits mer än en tanke; ty förgäfves var t. ex. Casselers försök

1539 att få en katekes efter andra kategorier till välde i Tyskland.

Inom reformerta kyrkan är Calvin den förste, som slog om. År 1541 utgaf han i Strassburg en utförlig katekes på franska, som under namn af »Catechismus genevensis» erhöll symboliskt anseende. Här bildar *tron* den första, *lagen* den andra, *bönen* den tredje, *Guds ord* den fjärde, *sakramenten* den femte delen, hvarefter följa böner och liturgiska formulär. — Härmed hade katekesfrågan inom denna kyrka kommit in på en annan väg än Luthers och har ännu i dag ej återkommit i hans fotspår.

En i viss mån förmedlande ställning intager den kända »Heidelbergische Catechismus». Innehållet fördelas här efter ett abstrakt schema i 3 hufvuddelar: I Om det mänskliga eländet, II Om människans återlösning, III Om tacksamheten. Den andra hufvuddelen delas åter i 5 delar: Om Gud Fader, om Guds son, om Gud den Helige Ande, om det heliga dopet, om den heliga nattvarden. Den tredje delen delas i tvenne: Om lagen och bönen. För öfrigt är hela boken fördelad på 52 s. k. söndagar. — Författaren synes ganska riktigt hafva haft blicken öppen för att längtan efter nåd uppkommer ur kännedomen af vårt elände, hvarför den först frågar: »Hvaraf känner du ditt elände?» Sv. »Af Guds lag.» »Hvad fordrar då den gudomliga lagen af oss?» Sv. »Detta lär oss Kristus i en summa Matt. 22: 37—40». Men i stället för att här fortsätta med en förklaring af de tio buden och låta kännedomen af godt och ondt därur framväxa (Rom. 3: 20), införas budorden såsom exempel på »goda verk», hvari vi af »tacksamhet» mot Gud böra »lefva». — Något, som föranledt utgifvaren af 1867 års upplaga att tillägga åtskilligt äfven om lagens öfriga nytta. — Vidare insättes läran om sakramenten, visserligen såsom självständiga afdelningar men dock inordnade under *återlösningen*. Detta beror naturligen på de reformertas uppfattning af dem såsom »synliga, heliga tecken och insegel på evangelii löften». En allmän grundsats är här följdriktigt genomförd; men, om denna är luthersk eller icke, blir en annan sak.

I sin större katekes och i de första förarbetena till den lilla hade Luther alls icke begagnat sig af *frågformen* vid

framställningen. Men, liksom erfarenheterna under kyrkovisitationerna inverkat på *författandet* af Lilla katekesen, så framkallade också tanken på bokens *användning* vid olika tillfällen frågformen. Här skulle den begagnas till ett aktuellt förhör öfver för hvar och en nödvändiga kristendomsstycken. Därför satte han öfver sina förklaringar s. k. *examens*frågor. Med tillhjälp af dessa frågor kunde sedan visitator lätt undersöka både kristendoms*kunskapen* och kristendoms*tillägnelsen* hos »den enskilda medlemmen af det kristtrogna gudsfolket».* Man märke det rent personliga, liksom hurtiga och frimodiga »vi», »jag», »oss» o. s. v. i svaren.

Snart började andra vindar blåsa inom lutherska kyrkan. Bekännelsens bevarande i oförfalskadt skick jämte lärans systematisering blef den tidens mål. Alla möjliga frågor inom kristendomen sökte man i korta och bestämda satser besvara och förklara. Gifna förklaringar fastställdes såsom orubbliga trossatser, som utan egen undersökning borde antagas och inläras, sedan de en gång fått plats i det lutherska lärosystemet. Ve den, som tänkte annorlunda. De stora byggmästarne Calovius, Qvenstedt och sist men främst i detaljerna bland alla Holazius gingo före, och katekesförfattarne kommo efter. En rikedom på katekeser uppstod, »ehuru de snarare förtjäna namn af kompendier i systematiskteologi».**

Luthers katekes betraktade man väl ännu i sin helhet som en symbolisk bok, men man fann till sin ledsnad, att mycket var af honom förbigånget. Så fanns, för att nämna några exempel, ingen inledning, ingen lära om Guds ord, ingen utförd lära om synden, om Guds person, om treenigheten, om änglarna, om Guds beläte och syndafallet o. s. v. — annat var obestämdt uttryckt, och i allt fanns intet *system*. Man hade då väntat, att denna bok skulle bli undanskjuten. Så skedde likväl icke. Man behöll idolen men klädde på honom så mycket som möjligt af Calovii-Holazii systematiskt noggrant tillskurna tvångströja.

Huru kunde nu detta ske? Man sönderdelade (analyserade) och disponerade för sig själf den kristna läran och

* Pehr Eklund. Den ap. tron i Luthers katekesutläggning s. 80. Lund 1897.

** Gez. von Schéele: Den kyrkliga katekisationen s. 35, Uppsala 1874.

Luthers förklaringsstycken i sina särskilda smådelar efter systematiska schemata, sedan insköt man helt behändigt de flera eller färre lärosatser, som man saknade, antingen såsom hela afdelningar eller såsom utfyllnader mellan det befintliga. Sedan man på detta sätt fixerat lärosanningarna för sig själf, satte man i st. f. öfverskrifter s. k. uppdelnings- eller dispotionsfrågor, omväxlande med examensfrågor. Sedan hade barnen ingenting annat att göra än att hurtigt lära detta utantill och läraren ingenting annat än att efter det gifna formuläret förhöra.

Tvenne typiska exempel må meddelas. Först nämna vi det arbete, som superintendenten i Burglengenfeld Joh. Tetelbach redan 1582 utgaf med titel: »Das gyldene Klenod». Han sönderdelar Luthers förklaring t. ex. till 1:a budet så: »Hvad är att *frukta* Gud? — *Hvarför* skola vi frukta honom? — Huru skola vi *älska* Gud? — *Hvarför* skola vi älska Gud? — Hvad är att *förtrösta* på Gud? — Hvarför tillägges *öfver allt ting?*» — För Sverige nämna vi det arbete, som biskopen i Strängnäs Paulinus Gothus 1631 utgaf under titel: Thesaurus catecheticus, tam theoreticus qvam practicus, Thet är Gyldene clenodium o. s. v. Visserligen är schemat för detta arbete i hufvudsak detsamma som i ett föregående arbete af samme man, men titeln synes tyda på att han ej varit obekant med det förutnämnda tyska. Innan han öfvergår till lärostoffet i Luthers katekes, har han ej mindre än fyra kapitel med mångahanda spörsmål, nämligen 1 Cap. Om Gudz ordz kunskap, 2 Cap. Om Catechismi beskrifvelse och nödtorfftighet, 3 Cap. Om Catechismi Förfremielse, 4 Cap. Om Gudz ordz grund och Catechismi Fördelning. — Därefter följer behandlingen af hvarje särskildt hufvudstycke, fördeladt i flera kapitel, efter en enkel och klar lärogång, hvari Luthers tankar inrymmas efter behof på de ställen, där de passa enligt *sönderdelnings*metoden.

Trettioåriga kriget hade på ett förskräckligt sätt upprifvit skolväsendet i Tyskland. Hertig Ernst den fromme i Gotha företog sig med allt allvar att förbättra det. 1642 utkom hans mästerliga »skolmetod», som ansågs som den bästa för sin tid. I denna lag erhöll förutnämnda sätt att använda Luthers katekes ej blott lagligt erkännande, den fick ock i

anledning af dessa skolreformer sitt namn. Det sistnämnda skedde genom »Zergliederter Gothaischen Katechismus», som författades af en präst i Gotha, Starkloff, och utkom 1734.

En säregen ställning till tidsmedvetandet, som ganska allmänt gillade ofvannämnda metod, intog biskop Olof Laurelius. Han utgaf i Västerås 1649: »Enfaldiga frågor eller spörsmål om våra kristendomsstycken för enfaldigt folk.» Han sätter sina förklaringar efter Luthers utan något synbart sammanhang med dessa och *utan* några som helst frågeord. För korthetens skull anföra vi som exempel 3:e budet: »Tänk på o. s. v. Hvad är det? Vi skola frukta och älska Gud o. s. v. I. Ohelga alla de sabbaten, som vandra på sina egna vägar och göra, hvad dem täckes och lyster och intet vilja höra, lära eller betrakta Guds ord, utan slå sig antingen till lättja, dryckenskap, spel eller några lekamliga sysslor, hvad namn de helst må hafva.

II. Men de, som hålla Guds ord för ett heligt och dyrbart ting och därför höra det gärna och med nit bjuda till att lära det i dess rätta förstånd och därefter skicka sitt lefverne, de helga rätt sabbatsdagen.»*

Systematiserings- och sönderdelningsmetoden var emellertid härskande och omfattades äfven af den fromme Fil. Jak. Spener med mycket intresse. Han säger själf, att han från Gotha hämtat de bästa mönster för sitt arbete. År 1677 utgaf han: »Enfaldig förklaring af den kristliga läran efter ordningen i Luthers Lilla katekes». Den består af 1205 frågor med stundom ganska vidlyftiga svar jämte en mängd bibelställen, dels utskrifna, dels citerade. Meningen var ej, att denna lärobok skulle läsas utantill. Han ville jämte fullständig noggrannhet i läran införa praktisk *uppbyggelse* i undervisningen — »föra hufvudet in i hjärtat» — såsom det hette, och på samma gång föra åhörarne in i skriftens ordaförstånd. Senare (1683) utgaf han sina kateketiska dispositioner (Tabulæ catecheticæ) öfver Lilla katekesen. Detta vann allmänt bifall och efterföljd af sådana män som Franke, Rambach, Seidel och Baumgarten, ända tills denna tabelliserande bokstafsmetod fördes till högsta virtuositet vid realskolan och

* Här ha vi således ett försök att framställa en lärobok »för enfaldigt folk» *utan* frågform.

seminariet i Berlin af Hähn och Hecker — den förre inspektor (1753—1759), den senare läroanstalternas direktor († 1768) — och därmed också till sitt fall.*

I Sverige utkommo ungefär samtidigt med Speners trenne mera bemärkta katekeser. Den ädle biskopen i Åbo Joh. Gezelius d. ä. utgaf 1666 en katekes, som äfven öfversattes till finska språket. I denna sätter han *textorden* särskildt såsom en kyrkans »ABC-bok». Man märke normalplanens föreskrift! — Vidare kommer »*Catechismo*», så »*Spörsmålen*». I dessa tar han dock föga hänsyn till »Lutheri Catechismo». Spörsmålen äro få men bibelcitaten många. Dessa bibelcitat äro utskrifna i en *fjärde del*, som likaledes bildar en särskild bok. Här ha vi de koncentriska kursernas idé klart fattad och genomförd.

Biskop Johannes Terserus utgaf en mindre katekes för barnen 1673 samt en större för lärarne. I barnaboken öfvergår han efter en inledning »Om catechismo i gemen» till behandlingen af 1:a h., hvilket åter inledes genom en öfversikt af buden och en framställning af läran om synden, hvarefter Luthers förklaring får komma som bihang utan förklaring. I 2:a h. begagnar han sig mera af Luthers uttryck, hvilka organiskt infogas bland hans egna förklaringar. I 3:e h. har han en egen förklaring såsom inledning till Luthers, likaså i 4:e och 5:e.

Den till sina följder mest betydelsefulla katekesen var dock den, som 1692 utgafs på regeringens uppdrag af ärkebiskop Olof Svebilius, sedan den redan 1689 blifvit antagen som lärobok vid kristendomsundervisningen i hela landet. Den har till titel: »Enfaldig förklaring öfver Lutheri Lilla catechismum. Själf säger förf. i förordet, att den är »ämnad

* Ett exempel från metodens blomstringstid må anföras, hämtadt från Frankes undervisning i Frankeska stiftelsen. Ett bibelspråk upprepas ord för ord så länge, tills barnen kunna det utantill. Därpå gör läraren det tydligt genom frågor. T. ex. »Kristus har gifvit sig själf för oss». (Tit. 2: 14). Frågor: *hvem* har gifvit sig själf för oss? Svar: Kristus har gifvit sig själf o. s. v. *För hvem* har han gifvit sig? — Hvad har han *gjort* för oss? — Hvad har han *gifvit* oss? — Därpå följer tillämpningen i samma ordning. Hvem har gifvit sig för eder? — För hvem har han gifvit sig? o. s. v. Frågorna blefvo frågor efter satsdelar, ja- och nej-frågor ungefär som vid en lektion i syntax. På detta sätt skulle saken inpräglas och barnens »fladdrande sinnen fint hållas samman till uppmärksamhet». Utrymmet nekar oss att anföra exempel på Heckers schematiskt uppställda subtiliteter i ordanalys.

vid visitationer och de besökningar, som uthi Stiffz Församlingarna, å Ämbetets vägnar, ske pläga». Den har sålunda enahanda ändamål med Luthers och utgöres därför af *examens*frågor. Egendomligt är också, att han liksom Gezelius giver Luthers Lilla katekes en särskild plats före utvecklingen, som synes ha tämligen litet samband med Luthers — en plats, som Luthers Lilla katekes alltsedan hos oss fått bibehålla —. Slafviskt vill han dock icke binda någon vid sina examensfrågor; ty han säger i nämnda förord: »Synes enom thenna Förklaring vara antingen för vidlöfftig eller för kort, så kan han thet, som vidlöfftigt är, förbigå, och thet, som decideras och fattas, själf tillägga.»

Ett omslag i sättet att åt barnen meddela den kristliga sanningen framkallade Mosheim, särskildt genom sitt arbete: »Den heliga skrifts sedelära», hvaraf 4:e omarbetade upplagan utkom 1753. Här föreslår han att särskildt reformera katekesundervisningen med Sokrates som förebild, och hvad Mosheim skrifvit blef ej oläst. Hade man förut sökt meddela ungdomen redan fixerade och formulerade läror, analyserade och väl disponerade, så gällde det nu att låta lärjungarne själfva bilda dessa lärosatser och definitioner. Läraren hade endast att med skickligt framställda frågor leda dem därtill. Nu afsåg man icke heller att bibringa någon viss kristlig lärouppfattning utan att utveckla de mänskliga själsförmögenheterna, lika godt med hvilket material detta skedde. När det kristliga användes, var det hufvudsakligen fråga om att åstadkomma allmän religiös utbildning.

Till en början gynnades metoden af lärda och filosofer, men först 1772 kan man säga, att den vann mera allmän tillslutning och blef in praxi utbildad genom »Asketiska sällskapet i Zürich». Den ena läroboken, den ena samlingen af lektionsprof utkom efter den andra, där metoden tillämpades. Det blef begreppsutredningar med andefattigt innehåll i oändlighet. Alla begrepp skulle nu didaktiskt utredas med utgångspunkt från det konkreta, för barnen bekanta. Såsom exempel nämna vi blott Rochows »Det sunda förnuftets katekes. Försök till begripliga förklaringar af viktiga ord efter deras allmännyttigaste betydelse.» (Berlin 1786.) Denna behandlar mera »allmänna förbegrepp», såsom »kunna, vilja, lära

tänka, tala, iakttaga, kropp, själ, förmågor» o. d., såsom tilllägg, 1792, sådana begrepp som »syndernas förlåtelse, religionssystem, symboliska böcker, tolerans» o. s. v.

Nu blef Luthers katekes, ifall den eljest bevärdigades därmed, föremål för en begreppsutredning och tolkning, hvarom Luther nog aldrig drömt. Det är både ömkligt och löjligt att läsa dem, ty allt möjligt skulle medelst minutiösa och ofta spetsfundiga frågor framlockas ur lärjungarne. Så länge man emellertid hade att göra med tio Guds bud, gick det nog an; ty moralisk ville man vara; värre blef det, då man skulle framställa tron. Ty då Jesus förstört »djäfvulens gärningar», var det »gammal öfvertro» att vidare tala om dem, och Jesus själf fick ej bli annat än en fullkomlig människa och hans lif för oss ett sedligt föredöme.*

Men sokratismen och rationalismen *förkastade* ej Luthers katekes. De gåfvo den blott en sådan tydning, att man i densamma kunde få in sin egen tids religiösa åskådning. Den fick en klädnad, som passade för detta tidsmedvetande. Den blef ett material, hvarpå man pröfvade sin dialektiska skarpsinnighet, och med dialektikens »förlossningskonst» var det ej så omöjligt att få in i Luthers elastiska uttryck åtskilligt — »trä, hö och strå».

Vid begynnelsen till denna tid utkommo i Sverige tvenne mera kända läroböcker. Den första utgafs 1759 af kyrkoherden på Kungsholmen i Stockholm magister Ol. Gråberg med titel: »Catechetisk Barnalära, hvaruti genom frågor och svar gifves anledning att ord för ord utreda och tillika enfaldigt förstå Doktor Martin Luthers Lilla Catechismus». Förf. synes också troget hålla, hvad han i titeln utlofvar; ty genom korta frågor och korta svar ger han en god förklaring öfver både textorden och förklaringen i Luthers Lilla katekes och

* Se här några uttryck: Rådslutet om frälsning uttryckes så: »Det är nu Guds vilja, att människan skall ha det godt och bli lycklig, och denna vilja har Jesus på jorden med all trohet fullgjort.» — »Efter hans död begrof man honom ganska anständigt!» »Jesus har löst oss från alla synder, d. ä. han visar oss det goda, som vi skola göra och varnar oss att göra, hvad som är orätt och ondt». — »Den eviga saligheten = ett lif, som är ännu bättre än detta här på jorden». — »Amen» enligt Luthers utläggning får endast den säga till sin bön, »hvars tro är förnuftig, uppfattning riktig och tänkesätt och gärningar otadeliga» m. m. Treumann, Erklärung der fünf Hauptstücke d. K. L:s. 3 Aufl. Berlin 1811.

synes ej i någon del af sin bok inlåta sig på annat, än hvad en sådan textförklaring föranleder. Därjämte fördelar han genom öfverskrifter förklaringen i särskilda mindre afdelningar. Såsom exempel må anföras hans disposition öfver 4:e hufvudstycket: 1. Om döpelsens väsende och beskaffenhet; 2. Om döpelsens nytta och verkan; 3. Om grunden till döpelsens verkan; 4. Om döpelsens betydelse.

Den andra utgaf kyrkoherden i Västerhaninge Johan Möller 1769. Denna har till titel: »Försök till en i naturlig ordning inrättad lärobok i kristendomskunskapen». I 476 frågestycken framställes här kristendomskunskapen efter ett af författaren själf uppgjordt schema, så vidt man kan se, utan hänsyn till Luthers hufvudstycken och förklaringar.* Därpå följer såsom »Bihang» n:r 1: »50 Barnafrågor om de angelägnaste kristendomsstycken» och som »Bihang» n:r 2: »Lutheri Lilla Katekes». — Härom yttrar han i företalet, sedan han redogjort för skälen till sin uppställning: »Som det torde blifvit ansedt för ett fel, om man uti en lärobok i Christendomskunskapen för barn, skulle sakna Lutheri Lilla Cateches, har jag äfven såsom bihang velat tillägga honom; så att det härigenom gifves tillfälle att, om så *behagas*, bruka denna Cateches förr eller jämte själfva hufvudverket eller ock endera, åtminstone synes det sista vara nog, hvad angår förklaringen öfver *Tio Guds bud* och *Fader vår*.»

Emellertid synes detta »försök» ej hafva »behagat» hans samtid, ej heller i längden honom själf; ty redan 1780 utgaf han en mindre lärobok, där han sätter Luthers katekes först,

* Då ordningen i Möllers katekes till punkt och pricka öfverensstämmer med »en viss ordning», som af prof. F. A. Johansson blifvit föreslagen i Kyrklig Tidskr. 1898, s. 403, anföra vi här innehållsförteckningen för att visa, att den vägen redan är försökt. Gången är följande: *Inledning:* Om den Heliga skrift; 1 Cap. Om Gud; 2 Cap. Om skapelsen och de skapade tingen, i synnerhet Änglarne och människorna; 3 Cap. Om människornas första fullkomlighet och lycksaliga tillstånd; 4 Cap. Om syndafallet och människornas syndiga och olycksaliga tillstånd, som därpå följde; 5 Cap. Om Guds allmänna och förbarmande kärlek; 6 Cap. Om Återlösningen eller nådens förvärfvande af Guds Son; 7 Cap. Om återlösningens eller den förvärfvade nådens tillämpning af den Helige Ande: 1) Om nådens tillämpning i allmänhet, 2) Om nådens ordning, 3) Om själfva den förvärfvade nådens meddelande uti Rättfärdiggörelsen, 4) Om nådens stånd med hithörande stycken, 5) Nådemedeln: (1) Ordet, a) Lagen (Utveckling af 10 Guds bud) (b) Evangelium, (2) Om sakramenten: (a) Döpelsen, (b) Nattvarden, 6) Om läro- eller predikoämbetet, hvarigenom nådens tillämpning i synnerhet befordras; 8 Cap. Om de yttersta tingen och människans tillstånd efter döden.

hvarefter kommer en kristendomsframställning efter hans egna »naturliga» kategorier utan hänsyn till Luthers katekes. Men oaktadt detta arbete utkom i 9 upplagor, ett senare större i 11 upplagor, och hans arbeten af Uppsala domkapitel »i synnerhet rekommenderades», vågade man dock ej sätta något af dem i stället för Svebilii katekes, som dock ansågs »högst otjänlig för allmogen». — För öfrigt synes både Gråberg och Möller ännu stå kvar på den gamla fromhetens grund både reellt och formellt, och af den tyska rationalismen märkas i deras arbeten knappt några spår.

Emellertid vore det ganska vilseledande, om man trodde, att icke den tyska sokratiken också hade sina betydande förtjänster. Pestalozzianerna framhäfde med all kraft fordran på *åskådlighet* vid undervisningen men hade i sin ensidiga ifver för sin treenighet: »form, antal och språkljud», ingen plats för bibel, katekes, historia och litteratur. Att en verklig kristendomsundervisning i anslutning till bibel, psalmbok och katekes på den tiden kom till stånd, därför har man väl att tacka de bestående skollagarna men äfven sokratismens störste banerförare, Dinter († 1831). I sina »Unterredungen über die Hauptstücke der Katechetik» framställer han enligt allas omdöme mästerliga små konstprof på sokratisk undervisningskonst med Luthers katekes som lärostoff. Väl klagar Dolz: »Sedan katekesen under de sista decennierna af 18:e århundradet kommit i ära och några arbeten i detta fack utkommit, som kunna gälla som mönstergiltiga, blifva katekisationerna modeartiklar i mässkatalogerna. *Här* blef framkatekiseradt, hvad ej stod att finna i det lilla hufvudet — *där* blef hvarje begrepp, som kom under den katketiska knifven eller på den kateketiska destilleringsapparaten, så upp- och sönderdeladt och tillblandadt, att ofta icke ens de oupplösliga monaderna blefvo kvar däri.» Men detta gäller väl till största delen de lärlingar, som förde saken till öfverdrift och därmed bragte sokratismen i ohjälplig misskredit hos lek och lärd.

Uppmärksamheten hade likväl blifvit kraftigt väckt därpå, att undervisningen bör bestå i ett *samtal* mellan lärare och barn medelst frågor och svar, med *utgångspunkt från det konkreta*, att katekesen gärna må vara abstrakt men att

undervisningen, som skall leda till den rätta *uppfattningen* af densamma, ej får vara det, att man måste komma till lärosanningen på *åskådningens* väg, ej genom att blott lära sig en om än aldrig så väl formulerad lärosanning *utantill*. Vidare har ock undervisningen genom denna rörelse i *formellt* afseende blifvit synnerligen utvecklad, så att det blifvit möjligt att bringa innehåll och form i mera naturlig enhet. — Men det stora felet låg däri, att man på den tiden hade en alltför *ytlig kristendomsuppfattning att meddela*, att man i tal och skrift *meddelade* alltför litet men dialektiskt sökte upphämta, där man intet utstrött, taga, hvad man ej gifvit.

Redan 1801 började därför Daub och, då det religiösa lifvet blifvit mera kraftigt efter de stora frihetskrigen, J. H. Chr. Schwarz att göra blygsamma försök till en mera positivt kristlig behandling af katekesens hufvudstycken. Emellertid blef det först Harnisch (1822—1842 direktor för seminariet i Weissenfels, † 1864), som i sina »Entwürfe und Stoffe zu Unterredungen über Luthers kleinen Katechismus» gjorde det första fullständiga försöket att lämna en enkel ersättning för de dinterska katekisationerna i en ny, mera kristlig ande. Redan före 1831 hade han utgifvit en »Vollständiger Unterricht im evangelischen Christenthume», fördelad i paragrafer *utan frågor*. I sitt senare arbete lägger han i sär detta stoff i frågor men låter då frågorna blifva mera *sammanfattnings-* än *ledningsfrågor*. För honom blef det viktigare att få det meddelade sammanfattadt än att medelst frågor aflocka lärjungen nya tankar; såsom han säger, då han karakteriserar sitt sätt och Dinters: »Mindre *själf* tala och hellre låta bibel, psalmer och bepröfvade kateketiska läroböcker tala.»

Med fastare steg gick Palmer (1852—1875 prof. i Tübingen) framåt i sin »Evangelische Katketik» 1844, 6:e uppl. 1875, och Möller, Lühr, Materne, Nissen, Jaeger, Caspari, Schütze m. fl. hafva hvar på sitt sätt och efter sin egendomlighet framställt de sanningar, som hvarje kristen behöfver känna. »Särskildt» säger von Zezschwitz — denne heros inom den kateketiska historieforskningen — att i trilogien: Dinter, Harnisch och Schütze »låter sig sammanfattas de tre perioder af kateketisk praxis: sokratiskt mästerskap, bibeltro-

gen utläggning och skolmässig metodutöfning.» Betecknande är hvad Schütze yttrar i förordet till sina »Entwürfe und Katechesen»: »Häraf är klart: äfven vi önska utveckling men icke på rationalismens och otrons sätt utan en, som svarar mot den heliga skrift, hvilken just från formell synpunkt lämnar oöfverträffliga mönster. Äfven vi utveckla *ur barnet* men ur bibliska berättelser och språk, som vi ur Guds ord *på pedagogisk-metodiskt sätt förut hafva lagt in* i barnets hjärta: *kristlig sokratik* är vår lösen.» Också finna vi hos honom stor trohet mot textorden och Luthers förklaring, biblisk trohet, korthet och precision i lärosatserna, i förening med stor enkelhet och naturlighet i de katekestiska samtalen, som emellertid blifva särdeles vidlyftiga. Egendomligt för honom är, att han först vid uttrycket: »Jag tror på Gud fader» lämnar någon särskild kunskap om Gud och först efter framställningen af syndafallet i första artikeln gifver kunskap om arfsynden och »dess frukter».

Såsom i sitt slag egendomlig nämna vi till sist Carl Buchrucher. »Religionen är människans gemenskap med Gud.» Från denna allmänna sats utgår han och frågar sig då: »Huru har denna gemenskap kommit till stånd?» (Biblisk historia), »Huru är denna gemenskap beskaffad?» (Katekesen), »Huru skall denna gemenskap i hans kyrka öfvas under bön och sång?» (Det gudstjänstliga lifvet). I sin bok, »Welches ist die Gemeinschaft des Christen mit Gott?» (Nürnberg 1861) utvecklar han efter en strängt *genetisk* metod innehållet i Luthers Lilla katekes och har, som det synes, tagit ett stort steg i riktning af att afkläda denna bok alla tillagda läroutvecklingar och åter låta den framträda i all sin storslagna enkelhet och sin direkt ur familjelifvet, barnalifvet och troslifvet gripna framställning af kristendomens lärosanningar. Men på samma gång går han ock längre än Palmer, då han under en abstrakt teologisk-vetenskaplig princip söker intvinga *alla* grenar af kristendomsundervisningen, ett sätt, som v. Zezschwitz så skoningslöst kritiserar, hvad beträffar både folk- och nattvardskolan.*

I Sverige hade under denna tid (1689—1810) den meranämnde Svebilii katekes varit lagstadgad lärobok. Så små-

* A. A. s. 383, 384.

ningom hade man dock fått dess olämplighet klar för sig. Omarbetningen uppdrogs 1806 åt ärkebiskopen J. A. Lindblom, som med hufvudsaklig hjälp af prof. Sam. Ödman och kyrkoh. Joh. Åström utarbetade: »Förklaring öfver doctor Mårten Luthers Lilla katekes», hvilken ändtligen antogs 1810.

Äfven här har Luthers katekes fått sin plats framför, såsom en särskild lärobok, sedan kommer förklaringen. — Denna »förklaring» — om den eljest gör skäl för detta namn, då det verkligen är ytterst svårt äfven för en van lärare att se, hvad af Luthers katekes verkligen blir förklaradt — »innefattar», säger prof. Hultkrantz, »icke blott en utveckling af Lilla katekesen utan äfven *vissa viktiga tillägg* till innehållet af densamma». Den bestod af 371 frågestycken af stundom ej ringa längd, men språket var enkelt och lättläst, fraserna, som skulle framkalla »gudaktigheten», högtrafvande och väl svarfvade efter tidens sed.

Lärare och barn grepo sig an med att förhöra och inlära denna s. k. katekes-»förklaring» utantill. Något försök att med tillhjälp af densamma förklara Lilla katekesen kom väl sällan i fråga. Man läste båda såsom läroböcker utantill, det var hufvudsaken.

Den lindblomska förklaringen rönte dock ej ringa gensägelse både i norr och söder: i norr af de norrländska läsarne, som i denna katekes funno en alltför vattenhaltig själaspis och därför äfven den 29 jan. 1817 fingo nådigt tillstånd att begagna den gamla i stället för den nya; i söder framträdde oppositionen i mera positiv form genom den skarpsinnige Henrik Schartau, som i nära 40 år (1786—1825) i Lunds domkyrka vid sina katekesförhör hvarje fredags morgon med sakrik korthet, klarhet och fin begreppssammanfogning utvecklade salighetsläran.

I sina katekeser och troligen äfven i sina muntliga katekisationer tog han ingen som helst hänsyn till Lindbloms »förklaring», och till Luthers katekeser ställer han sig mycket fritt. Till och med i den lilla bok, som han kallar »Undervisning i kristendomskunskap för barn enligt dokt. Luthers Lilla katekes» upptager han icke Luthers Lilla katekes på annat sätt, än då han finner hans tankar lämpliga

för sin egen framställning t. ex. vid förklaringen till textorden i första hufvudstycket.

Emellertid trängde klagomålen öfver innehållet i och användningen af lindblomska katekesen ända upp till regeringens öron och föranledde cirkuläret af den 12 maj 1865. Här säges bland annat: »Luthers lilla katekes, utgörande en sammanfattning af hvad församlingen på grund af det uppenbarade ordet tror och bekänner, bör såsom närmaste underlaget för den kateketiska undervisningen — — läsas och öfvas — —. I enlighet med den plan, som vid författandet af denna förklaring ursprungligen varit afsedd, begagnas den i sin helhet dels till ledning för läraren, dels såsom lärobok under gemensam läsning i klassen till närmare förklaring och utveckling af de trosläror, hvilka i Luthers lilla katekes innehållas.» Endast vissa stycken i förklaringen anbefallas till ordagrann utanläsning.

Dåvarande prof. i Uppsala C. A. Hultkrantz sökte i sin »Handledning vid undervisning i katekesen», Uppsala 1866, förverkliga detta cirkulär dels genom olika stilar för olika viktiga stycken dels genom »Anmärkningar till lilla katekesen och till förklaringen». På förklaringar dels till Luthers katekes dels till Förklaringen led man emellertid ej brist. Mer eller mindre vidlyftiga sådana utgåfvos t. ex. af pastorsadjunkten i Kila A. Almquist 1842, af komm. i Ljusdal A. E. Sefström 1845, af kyrkoh. i Hällestad J. K. Flodman 1849 m. fl., hvilka dels afsågo förklaring dels att göra kristendomskunskapen så redig och fullständig som möjligt.

Emellertid grep missnöjet med Lindbloms katekes alltmer omkring sig. År 1868 anhöll kyrkomötet om åtgärders vidtagande för utarbetande af en ny katekes, i syfte att denna, på samma gång den sattes i nära samband med Luthers Lilla katekes, måtte erhålla enkelhet och bestämdhet samt därjämte blifva kort, att den blott komme att innehålla de nödigaste förklaringar och tillägg till lutherska katekesen. Denna anhållan ledde omsider till stadfästelse af »Kort utveckling af Luthers Lilla katekes» d. 11 okt. 1878.

Ett stort steg togs framåt i den riktning, som 1868 års kyrkomöte angifvit. Konservatismen var dock så stor, att man äfven här satte Luthers Lilla katekes framför såsom

en särskild bok. Hvad som skulle förklaras, kom därför icke i så synnerligen »nära samband» med förklaringen. Dessutom torde väl kunna sättas i fråga, om allt, som förekommer i denna förklaring, kan sägas vara »de nödigaste förklaringar och tillägg till den lutherska katekesen», eller om det blifvit upptaget »till bibringande af en *ren* och *redig* kristendomskunskap» i allmänhet, som en katekesförklarare från 1842 yttrar — ty detta var mångens ideal —, eller kanske för att gå *allas* önskningar till mötes.

Intet under då, om de kyrkans lärare, som gått i skola hos den fine, tankeskarpe Schartau i Sverige eller hos Spener, Holazius, Schütze, Palmer, Buchrucher och Euler i Tyskland, där det framför allt gällde en redig och systematisk kristendomskunskap, kände sig besvikna. De saknade mycket af redan, af systemet, af de mångfaldiga färdigformulerade lärobegreppen. Många — särdeles bland lärarne i nattvardsskolan — negligerade därför den nya katekesen, såsom de gjort med den lindblomska, och behöllo Schartaus eller fortforo att hålla sig till *bibeln*, såsom det *allra bästa!* Andra skyndade att bekläda »*kort* utveckling» med en vidlyftig *utveckling*, hvari man kunde insätta, hvad som fattades, t. ex. den graflundska m. fl. Och vi skola ej kasta första stenen på dem härför; ty »ingen, som dricker gammalt vin, begär strax nytt, ty han säger: Det gamla är bättre». Och det kan ej nekas, att i »Kort utveckling» var mycket nytt vin, äfven om man ej *genast* märkte det eller ville utan gensägelse dricka det.

Efter 1878 hafva emellertid frihetsvindar fortfarit att blåsa både i politiskt, socialt och kyrkligt afseende. Det kristliga tidsmedvetandet har ändrat sig. Man börjar se mycket i ett annat ljus, än man gjorde då. Vi vilja ej yttra oss om materialismen; men blicken har dock mer och mer öppnats för det materiellas, det konkretas betydelse för undervisningen i alla läroämnen, särskildt såsom utgångspunkt för densamma. Man utgår från typen, försöket, exemplet för att komma till släktet, lagen, regeln. Undervisning i bibliska historia, där man för barnen in i det konkreta lifvet och låter dem inom sig själfva bilda lärosatser, så godt

de förmå och förstå, föregår undervisning i katekes. I afseende på den kristna läran tränger sig den känslan mäktigt fram, att det icke är så lätt att motsägelselöst formulera och ordna dess innehåll, som man fordom trodde. Man anser, att uppfattningen bör komma på åskådningens och först sedan på utanläsningens väg.

Redan 1874 upptog d:r K. H. Gez. v. Schéele i sitt arbete »Den kyrkliga katekisationen» Luthers Lilla katekes utan tillägg såsom lärostoff, och i senare tid (1896) har teol. assistenten C. R. Martin fortsatt på samma väg i sitt arbete »Luthers Lilla katekes, etiskt belyst», slutligen har domprosten P. Eklund med vetenskaplig skärpa i sitt intressanta arbete: »Den apostoliska tron i Luthers katekesutläggning» (Lund 1897—1899) sökt uppvisa alla senare lärotillägg och framhäfva Luthers tankar. Och dock våga vi tro, att, hvad hittills blifvit gjordt, endast är ett *vägrödjande* arbete; ty ännu dröjer det nog länge, innan vår samtid lärt sig att fatta Luthers *barnabibel* på *barnavis*. I vida kretsar har man ock yrkat på en *revision* af »Kort utveckling» — något, som man kan finna lika naturligt enligt nuvarande tidsmedvetande, som det var naturligt, att kyrkans lärare 1878 funno nytt vin i den nya katekesförklaringen, äfven om man ännu icke riktigt vet, hvad man vill, utan rör sig liksom på känslans omedvetna område.

Katekesen och särskildt Luthers Lilla katekes är liksom bibeln en gammal bok. Hvarje tidsålder vill liksom kläda den efter sin smak. Tidsandan vill medvetet eller omedvetet omgestalta den efter sig själf. Vår undersökning har lärt oss, att den först framträdde såsom en enkel konkret barnalära utan spår af logiskt system med tros- och examensfrågor; längre fram i systemets och den praktiska uppbyggelsens vidlyftiga tunga dräkt med uppdelnings- och trosfrågor; vidare uti sokratikens snäfva, välskurna dräkt med ledningsoch sammansättningsfrågor till religiös förståndsutveckling, och hur man ändtligen sökt afkläda den de tunga kläderna och åter göra den till en konkret barnabok, som efter förut skedd meddelelse genom ledningsoch omdömesfrågor borde utvecklas och göras till barnens egendom för lifvet.

Skola vi nu yrka på en *revision* af »Kort utveckling», bör detta ske med klart och tydligt fattad *historisk-kritisk* hänsyn till hvad förflutna tiders erfarenheter ha att säga oss. Och då synes utvägen ej blifva mer än en.

Att med Möller lämna Luthers och på fri hand framställa en katekes torde lika litet i vår tid som på hans röna uppmuntran; att i likhet med Laurelius och Harnisch sätta en lärobok, fördelad i paragrafer utan frågeord, i barnens händer utgör mångens ideal, men detta ideal öfvergafs snart i Sverige och inom några år af Harnisch själf och torde ej vidare locka till efterföljd.

Då dessutom tiden för detta läroämne i skolan och hemmet blir mer och mer knapp, synes enda utvägen vara att i öfverensstämmelse med 1868 års kyrkomötes önskan sätta förklaringen »i nära samband med Luthers Lilla katekes» såsåsom den mest konkreta och symboliskt erkända »lekmannabibel». Särskildt torde detta ske så, att Lilla katekesen och förklaringen få ingå i hvarandra såsom *en* lärobok, att vi lämna de spörsmål, som Luther ej vidrört och hvilka — så vidt det gäller de »tillägg», som äro gjorda i »Kort utveckling» — ändå på annan väg komma till barnens kännedom, och att vi både vid affattningen och undervisningen ställa läroboken mindre i *systemets* tjänst till åstadkommande af »en ren och redig kristendomskunskap» än i *kristendomslifvets* tjänst på det enkla och åskådliga sätt och efter de fem konkret-typologiska kategorier, som Luther uppställt. Först då blir det en sanning: »Vi lära ej för *skolan* utan för *lifvet*.» Dithän syftar ock, som vi tro, vår egen tids kristna medvetande.

Länge torde det dock dröja, innan den historiska utvecklingen kommit tillbaka till sin utgångspunkt i denna fråga, d. v. s. innan vi lära oss fatta Luthers Lilla katekes så, som den från början var ämnad att fattas. Detta sker nog ej förr, än vi i likhet med fäderna i det, som tillhör vår kristendom, lärt oss att tänka och tala mindre teoretiskt och mera praktiskt med den fasta, klart fattade teorien som basis för tanke och undervisning.

J. G—n.

8

Meddelanden från skolan.

1.

Ämnen för uppsatser uti folkskolan i Italien.

När man begynte i vårt lands folkskolor öfva färdigheten att skrifva, ställdes målet icke högt. Man nöjde sig med att lära barnen bilda bokstäfver samt att skrifva dessa tillsamman, så att ord uppkommo. Alla skolans alumner fingo ej deltaga i skriföfningarna. Dessa afsågos hufvudsakligen för gossar, och af dem för de rikare eller mera begåfvade. Småningom vidgades kretsen af dem, som deltogo uti ifrågavarande öfningar, till dess de slutligen blefvo obligatoriska för alla. Emellertid hade man kommit till insikt om att det ej vore tillräckligt att kunna skrifva bokstäfver tillsamman, för att man skulle kunna i skrift framställa det ord, hvarom fråga vore, utan att därtill fordrades jämväl, att man skrefve just de bokstäfver, som betecknade de ljud, som i ordet förekomme. Så började man införa rättskrifningsöfningar i folkskolan. Men efter en tid fann man, att man ej kunde stanna härmed, om man ville, att skriföfningarna skulle medföra rätt gagn. Så väl färdigheten att bilda bokstäfver som ock förmågan att använda rätta bokstäfver för de särskilda ljudens betecknande vore ju endast medel för vinnande af målet för skriföfningarna i folkskolan, och detta vore att lära barnen att i skrift framställa sina tankar. För att vinna det målet har man infört uppsatsskrifning äfven i folkskolan. Under de senaste decennierna har man sålunda i åtskilliga folkskolor låtit barnen skrifva uppsatser, men resultatet har i allmänhet icke blifvit tillfredsställande. En af anledningarna härtill torde hafva varit, att man icke förstått att välja passande ämnen för uppsatserna. Man har i allmänhet gifvit dem till uppgift att återgifva hvad för dem berättats, att redogöra för något, som de inhämtat vid den muntliga undervisningen, att utveckla innehållet uti något ordspråk, sentens eller dylikt. Vi vilja

icke påstå, att dylika ämnen icke böra förekomma, men vi hålla före, att jämte dessa och i synnerhet på de lägre stadierna böra förekomma uppgifter att framställa något, som barnen själfva genomlefvat, eller som hämtats från området af deras lifserfarenheter i öfrigt. Uti folkskolan i Italien, som i andra hänseenden icke synes vara någon mönsterskola för oss, har man med hänsyn till val af ämnen för uppsatser slagit in på en väg, som torde säkrare föra fram till målet, än den vi hittills vanligen hafva följt. För att belysa detta påstående vilja vi anföra några exempel på ämnen för uppsatser, som gifvits uti en italiensk folkskola.

1. Öfningar i andra klassen (2:a skolåret). a) Huru glad är jag, mormor! sade lille Josef. Hvarför var han glad? b) Titus äter ensam i köket. Hvarför? c) Mamma, jag har räddat en fågel, sade Pia. Hvar och huru? d) Pauline är oförsiktig. I dag har hon gjort sig illa. Hvar och huru? e) Lille Ferdinand har fem öre. Af hvem har han fått dem? Hvarför? f) Pia betraktar en död liten fågel och gråter. Hvem rådde om fågeln? Hur hade han dött? g) Min lilla katt. h) Hvilka djur gifva oss mjölk? Hvad kan man göra af mjölk?

2. Öfningar för tredje klassen. a) Hvarför har Helena gått upp så tidigt i dag? b) Samtal mellan en sjusofvare och hans syster, som vill förmå honom att stiga upp. c) Maria var olydig mot sin mamma. O, hade hon aldrig varit det. d) Karl kom för sent till skolan, emedan han visat en fattig gubbe vägen till sjukhuset. Om du hade varit Karl, hvad skulle du hafva sagt till läraren? e) Ida mottager vänligt en väninna till sin mor, som hade gått ut. f) Samtal mellan två gossar, af hvilka den ene vill begå något okynne, under det den andre söker afhålla honom därifrån.

3. Öfningar för fjärde klassen. a) Har du haft något stort bekymmer? Berätta, vid hvilket tillfälle! b) Hvad som icke hör en till, bör man icke röra vid. Dialog mellan en syster och en bror. c) Min moder. d) Järn och guld. Samtal mellan två skolgossar. e) Hur sorglig var icke vår julfest. f) Hvarför är Lovisa i sitt rum och gråter så otröstligt? g) Kastanjeförsäljaren. h) Lucia har haft en skön dröm och berättar den om morgonen för sin moder.

Öfningar för femte klassen. a) Bläddrande i en bok finner du en blomma, som du en gång fått af en kär person, hvilken redan hvilar i grafven. Hvilka tankar uppstå därvid hos dig? b) »När jag blir stor», säger Titus. Hvad skall han då göra? c) Huru sorgligt var icke det förflutna året! Hvarför? d) Min lärarinna menar mig icke väl och mina kamrater än mindre, sade en dag Emilia helt förtretad till sin mormoder. Hvad svarade henne mormodern? e) Det är midnatt. Ett fönster i en eländig hydda är ännu upplyst. Hvem bor där? Hvarför finnes där ljus så sent? f) Stanna framför ett bodfönster, iakttag och skildra. g) Ett besök på bangården.

Efter *W. Braun*
i Milano.

2.

Skrifning på papper i första årsklassen.

Beträffande skrifning på papper i första årsklassen skrifver en badensisk lärare i hufvudsak följande. Kan man låta barnen i första årsklassen skrifva på papper? Jag hör ett energiskt »nej». Dock bevisa försöken med första klassens barn, att svårigheterna i detta hänseende icke äro större i första klassen än i de följande klasserna. Jag har sett skrifhäften i första klassen, som äro snyggare än åtskilliga i den fjärde. Jag måste tillstå, att jag många år skyggade tillbaka för svårigheterna att låta abc-darierna skrifva med penna, och jag tyckte mig se de många svartmålade sidor i skrifböckerna, som skulle komma att förevisas mig af de små skribenterna. Slutligen gjorde jag likväl ett försök, och jag måste till min egen öfverraskning medgifva, att mina farhågor varit öfverdrifna. Fanns det till en början plumpar och nedbläckade fingrar, så var det en företeelse, som man fick iakttaga äfven i andra klassen. Redan efter få timmar kunde man märka tydliga framsteg, i synnerhet om man redan från början allvarligt fordrade en god hållning på kroppen och jämväl af pennan. Vid skrifning på papper förråder sig snarare dålig hållning af pennan, än dålig hållning af

griffeln visar sig, då man vid skrifning använder griffel och griffeltafla. Däraf följer otvifvelaktigt, att vid ett allmänt införande af skrifböcker i första klassen månget fel i afseende på hållning af pennan skulle undertryckas redan från första början. »Öfning gör mästaren», och »gammal gör hvad ung vant sig vid», gälla äfven här. Uti Italien börjar man verkligen med skrifning på papper redan i första årsklassen. Hvad som går för sig där, måste väl ock gå för sig annorstädes. Ännu ett måste dock härvid kraftigt framhållas, nämligen att inspektörerna böra fälla sina omdömen icke efter det allmänna intryck, de hvar för sig erhållit vid ett flyktigt genombläddrande af skrifboken, utan att de i de första häftena mindre forska efter fläckfria sidor än efter tydliga framsteg uti skrifdrag och bokstafsformer. Under denna förutsättning kan man börja att skrifva på papper redan uti första klassen.

Beträffande samma sak skrifver i hufvudsak en annan lärare från Baden. Till och med om en lärare låter barnen till en början på griffeltafla under en längre tid skrifva endast fina streck, om han alltid håller på att griffeln skall vara väl spetsad och vakar öfver att den hålles och riktas rätt, om han tillser, att bokstäfverna väl förbindas med hvarandra, skall dock, särdeles i större enklassiga skolor, månget barn vänja sig vid att hålla griffeln illa och erhålla en så kallad tung skrifhand. Men i sådant fall huru svårt är det icke för dem att sedermera skrifva med bläck! Ja, många, som hafva skrifvit väl på griffeltafla, skola, när de skola skrifva med bläck, lägga i dagen de inrotade felen, och många svårigheter skola de därigenom få att öfvervinna. Barnen böra därför icke först vänjas vid den stela griffeln. Kan en lärare icke komma därhän, att barnen erhålla tillräckligt papper för alla skriföfningarna, bör han anordna på det sättet, att barnen skrifva ej endast med griffel, utan att de därjämte hvarje vecka få skrifva åtminstone en à två sidor med bläck. I detta fall måste han strängt hålla därpå, att barnen ej skrifva sämre med griffel än med bläck, samt att hållningen af griffel och penna blir densamma. Äfven rättskrifningen ser man bättre till godo, om barnen få skrifva på papper, än om de därvid få använda griffeltafla. I senare

fallet nedskrifva de nämligen dristigare orden utan att förut hafva så noga öfvertänkt, med hvilka bokstäfver de särskilda ljuden böra betecknas, ty efteråt är det ju så lätt att rätta, hvad som är felaktigt. I förra fallet kvarstår det oriktigt skrifna ordet i skrifboken. Det kan ej strykas bort. Detta manar till större betänksamhet vid nedskrifvandet.

Carl K—n.

9.

Några ord om planläggningen af de skriftliga öfningarna i folkskolan.

För många år sedan hölls på ett skolmöte nere i Småland en diskussion om modersmålsundervisningen i folkskolan. Frågan gällde närmast planläggningen af det vidsträckta ämnet på folkskolans olika stadier eller klasser. Inledaren framställde i en skriftlig uppsats det nymodiga påståendet, att man kunde basera undervisningen på satsläran och uppskjuta rättstafningsläran till ett mera framskridet stadium, hvilken åsikt han sökte genom exempel bevisa.

Det sålunda framställda förslaget granskades af de närvarande och blef fullständigt nedsabladt. Bland annat anfördes, att modersmålsundervisningen kunde liknas vid en byggnad: rättstafningsläran skulle motsvara grunden, formläran stommen och satsläran taket. Om man nu enligt inledarens förslag skulle börja med satsläran, skulle man handla lika oklokt som en byggmästare, hvilken försökte bygga taket före grunden o. s. v. Mötet ansåg alltså, att den bepröfvade lärogången, som började med rättskrifningslära och slutade med satslära vore den enda riktiga.

En sådan planläggning af modersmålsundervisningen synes ock äga stöd i språkets egen beskaffenhet. Spåket består ju af ljud, och hvarje ljud har ju i allmänhet sitt särskilda

tecken, hvadan man kan säga, att hela vårt skriftspråk grundar sig på ljudskriften. Också äro icke blott alla våra språkläror utan äfven normalplaner uppställda efter denna grundsats. Det vill därför synas, som om smålandslärarens förslag att bygga på en ny grund väl kunde såsom välmenande bemötas med öfverseende men svårligen hade någon utsikt att vinna erkännande.

Under flera decennier har i tusentals skolor den fastställda lärogången blifvit följd, och därunder har vunnits en rik skatt af erfarenhet. Rättstafningsläran har öfvats i folkskolans första och andra årsklasser men på detta stadium sällan lämnat ett resultat, som stått i rätt förhållande till det på ämnet nedlagda trägna arbetet. Bland lärare torde den åsikten numera vara ganska enhällig, att barnen i folkskolans lägre afdelning icke kunna lära rättstafningen efter ljudlärans regler, och att deras förmåga att under diktamensskrifningen reflektera öfver ljudbeteckningen är ganska ringa. Sålunda blir den grund för modersmålsundervisningen, som genom ljudläran lägges under de båda första åren i folkskolan, näppeligen någon fast och säker grund.

Den besvärliga och tidsödande rättstafningsläran kan till och med lätt blifva ett hinder för en verkligt fruktbringande undervisning i modersmålet. Ett ideligt skrifvande af meningslösa rättskrifningsöfningar, hvilka sedan af läraren skola prydas med rättelser och bockar, lämnar onekligen en mager behållning. Nog borde det lärorika och intressanta ämnet kunna disponeras på något annat sätt, som mera öfverensstämde med barnets natur och förmåga att tillgodogöra sig undervisningen.

Den lärogång, som hittills följts, har väl närmast varit uppgjord efter teoretiskt-vetenskapliga grunder. En annan fråga blir, huru lärogången skulle gestalta sig, om den vore uppställd så att säga på *historisk* grund.

En tid har funnits, då mänskligheten i sin helhet hade lika liten idé om skriftspråket som våra nybörjare i skolan. Lång och märklig är den utveckling, som mänskligheten eller rättare kulturfolken sedan dess genomlupit, men man har väl rätt till det antagandet, att samma utvecklingsväg i miniatyr måste genomlöpas af våra skolbarn, då dessa skola

handledas från okunnighetens tillstånd till vår nuvarande kulturståndpunkt. Om vi nu tillämpa denna grundats på den språkliga undervisningen, så kunde vi kanske finna en lärogång, som låter anpassa sig efter barnets och ämnets natur och därför kan lämna ett mera tillfredsställande arbetsresultat.

Enligt historiens vittnesbörd var skriftspråket i sitt tidigaste stadium *bildskrift* men utvecklades sedermera till *ordskrift* och sist till *ljudskrift*. I analogi med detta skulle således hvarje barn endast på bildskriftens och ordskriftens väg kunna komma till ljudskriftens mera fordrande eller mera fullkomliga stadium. Men i så fall kan ljudskriften eller ljudläran och rättstafningsläran icke gärna betraktas såsom *grund* för modersmålsundervisningen.

Erfarenheten lär nogsamt, att bildskriften är det första skriftspråk, som barnet förstår. När barnet sedan lärt att läsa, så uppfattar det till en början bokens *ord* såsom ett slags bilder, s. k. *ordbilder*, hvilkas åsyn framkallar föreställningar för barnets själ. Den skrift, som barnet på detta stadium åstadkommer, är väl närmast att jämföra med de gamles *ordskrift*. Visserligen har barnet i viss mån kommit in på ljudskriftens område redan vid den första undervisningen i skrifläsning i småskolan, men det torde icke desto mindre vara naturligast att betrakta barnen såsom stående på ordskriftens stadium ännu några år. Åtminstone borde väl undervisningen i skriftspråket i folkskolans första och andra årsklasser hålla sig företrädesvis på *ordskriftens grund*.

Om vi nu antaga, att detta åskådningssätt ur synpunkten af barnens utveckling har stöd i verkligheten, så skulle däraf följa, att det hittills förekommande tillvägagångssättet med *inpräglande af ljudtecken* borde åtminstone i viss mån utbytas mot ett annat tillvägagångssätt, nämligen *inpräglande* af *ordbilder*, och att därmed skulle fortsättas, till dess barnen kunde anses tillräckligt utvecklade för en redig uppfattning af ljudskriften.

Det torde emellertid vara betänkligt att allt för hårdt utdraga konsekvenserna af ett sådant antagande, liksom man icke heller torde kunna uppdraga någon skarp åldersgräns mellan barnens utvecklingsstadier. Men icke desto mindre måste man så mycket som möjligt taga hänsyn till barnens

utvecklings- och uppfattningsförmåga samt i mån därefter afpassa kurserna.

Ett uppgifvande af principen om ljudtecknens inpräglande kan naturligtvis aldrig komma i fråga — tvärt om måste man ända från småskolestadiet och sedan oafbrutet undan för undan träget drifva stafning och rättskrifning. Men den synpunkt, som föresväfvar läraren vid denna undervisning, måste vara olika alltefter den utvecklingsgrad, på hvilken hans lärjungar befinna sig. Och det är med afseende härpå, som vi kunna påstå, att läraren under sitt arbete med de skriftliga öfningarna i första och andra årsklasserna kan betrakta barnen såsom stående på ordskriftens grund, så att han vid undervisningen fäster mera vikt vid inpräglandet af *riktiga ordbilder* än af *riktiga ljudtecken*.

Detta lärarens åskådningssätt inverkar på undervisningen i flera hänseenden. Särskildt visar det sig i hans sätt att rätta barnens skriföfningar. Han vill sålunda på det lägre stadiet undvika det annars användbara sättet med öfverstrykningar af felaktiga ljudbeteckningar och tillsättande af det riktiga ljudtecknet. Genom sådana rättelser blifva nämligen ordbilderna i viss mån vanställda för barnens åskådning, och de outvecklade barnen få en förvirrad uppfattning af rättskrifningens begrepp och ändamål. Det händer, att barn, som skola omskrifva en så rättad öfning, kopiera både öfverkorsningar och rättelser. Och ber man dem stafva det rättade ordet innantill ur rättskrifningsboken, så blifva de förvillade af rättelsen. Ja, de kunna stundom med full afsikt själfva verkställa öfverstrykningar o. dyl. i tanke att därmed producera s. k. rättskrifning. Hvarför allt detta, om ej därför, att barnen såsom stående på ordskriftens stadium ännu ej äro mäktiga att klart uppfatta ljudskriften? Man begär för mycket af dem, då man fordrar, att de på detta stadium skola *efter regler* rätt använda ljudtecknen. Det måste vara riktigare att handleda dem i deras skriftliga öfningar så, att de från början vänjas vid verklig rättskrifning d. v. s. en skrifning af icke öfverkorsade och ofullständiga utan rena och fullt korrekta ordbilder.

Man skulle lätt kunna blifva missförstådd, om man påyrkade, att läraren bör på det lägre stadiet drifva ett syste-

matiskt inpräglande af ordbilder. Ett sådant inpräglande kan ju uppfattas som ett ändlöst pluggarbete, hvilket sist af allt förtjänar att förordas. Detta och andra motskäl böra dock icke afhålla läraren från att planlägga öfningarna på ordskriftens grund, så länge detta för barnens uppfattning befinnes lämpligast. Ty det är just barnens behof och deras förmåga att mottaga och smälta lärostoffet, som för läraren har afgörande betydelse vid undervisningsplanens upprättande. Och han ordnar de skriftliga öfningarna på ordskriftens grund, då han ordnar dem så, att de af barnen skrifna *orden* till en början få vara *hufvudsak* och de använda *ljudtecknen* tillsvidare få vara *bisak*. Öfningarna blifva således ett slags inpräglande af ordbilder dock utan ensidigheter och öfverdrifter.

Vid inpräglandet af ordbilder utgår man från åskådningen. Barnen handledas att själfva utfinna och uttänka de ord och satser, som skola nedskrifvas. Före nedskrifvandet inpräglas det riktiga stafningssättet genom de svårare ordens föreskrifning på svarta taflan, genom muntlig stafning, genom uppgift om förekommande ljuds beteckningssätt, genom innanstafning ur öfningsboken eller på annat lämpligt sätt. Sedan nedskrifves satsen långsamt och väl, hvarefter orden körstafvas. Detta förfaringssätt går visserligen långsamt, men det leder säkert till målet. De ordbilder, som på detta sätt inpräglas i barnens känsliga minne, kunna sedan utan svårighet, när som helst af dem riktigt återgifvas vare sig vid diktamens- eller uppsatsskrifningen. Barn, som blifvit på detta sätt undervisade, hafva i det närmaste felfria rättskrifningsböcker, hvarjämte deras iakttagelseförmåga att uppfatta och i minnet kvarhålla ordbilder blifvit skärpt.

Tillämpandet af en sådan metod fordrar emellertid en god planläggning från början till slut. Den för ämnet tillgängliga lärotiden, hvilken för olika skolformer är så olika, bör på förhand disponeras, så att man har någorlunda klart för sig, hvart man vill komma, och huru långt man ungefärligen kan hinna.

Hvad innebär således talet om att de skriftliga öfningarna skola grunda sig på ordskriften? Helt enkelt, att man skrifver orden, sådana de te sig för åskådningen, men —

och här kommer det viktigaste — icke skrifver dem egentligen för stafningens skull utan för att gifva form åt någon tanke, för hvars uttryckande det skrifna ordet befinnes nödigt att använda. Men, om man tänker en tanke och uttrycker den i skrifna ord, så får man ju en *sats*. Att nedskrifva små satser om de alldagligaste händelser och företeelser är verkligen den enklaste uppgift, man kan förelägga ett barn, som lärt att forma bokstäfverna. Till hvarje sats behöfvas ju till en början blott två ord, subjekt och predikat eller kanske hellre predikat och subjekt, men dessa bägge ord i all sin enkelhet kunna för barnets själ framkalla en rikedom af konkreta föreställningar, hvilka, då orden af barnen blifvit nedskrifna, framträda såsom en produkt af tankens, ögats och handens förenade arbete. Ehuru nybörjare, lära sig barnen ganska snart att bestämma och särskilja satsens hufvuddelar. Den lefvande arbetsglädje, som under så naturligt ordnade skriföfningar uppkommer hos barnet, bör ej störas af abstrakta reflektioner öfver rättstafningen, ty uppfattningen af sådant ligger icke inom de spädare barnens intressesfär utan hör till ett mera framskridet stadium. På begynnelsestadiet måste stafningsfel förekommas på så sätt, att läraren välvilligt och åskådligt upplyser och hjälper de om stafsättet förlägna barnen, så att de om möjligt åstadkomma endast felfria ordbilder. (På grund af vår ofvan uttalade åsikt om barnens naturliga utveckling från ordskrift till ljudskrift anse vi äfven, att ifyllningsöfningar, hvilka synas vara en afart af fordom brukliga kakografiska öfningar, ej kunna lämpa sig på begynnelsestadiet, ehuru vi väl veta, att sådana kommit till användning och af många försvaras.)

Skrifning af enkla satser i skiftande formväxlingar är onekligen en lämplig uppgift för barnen i folkskolans första klass. Det är en öfning icke blott i rättskrifning och interpunktion utan kan och bör äfven vara en verkligt fruktbringande öfning i analys af satsdelar och formlärans grunder. Därmed är på samma gång vägen öppnad till en börjad uppsatsskrifning. Barnen böra redan i första årsklassen kunna uppfinna och nedskrifva några sammanhängande enkla och korta meningar samt vid deras slut sätta det riktiga skiljetecknet. Man behöfver vid dessa för-

beredande sats- och uppsatsskrifningsöfningar icke mycket bekymra sig om rättskrifningen, ty den går liksom af sig själft. Barnen vänjas omedvetet vid en riktig stafning, blott man icke i otid förvillar dem med en hop hårklyfverier utan låter dem använda blott sådana ord, som stå lefvande för deras föreställnings- och begreppsområden samt genom ett lämpligt ordnande af ämnen för skrifningen småningom ökar deras ordförråd.

Om de skriftliga språköfningarna planläggas på nu antydda sätt, kunna skriftimmarna i folkskolans första och andra årsklasser blifva riktiga högtidsstunder för både lärare och barn. Det annars så tunga och tidsödande arbetet med regelinlärande och rättande af skrifböckerna kan på detta sätt förbytas till ett ringa och kärt besvär.

Att en sålunda planlagd undervisning också lämnar ett tillfredsställande resultat och en verkligt fast grund för fortsatt inhämtande af språklärans olika grenar, det vet hvarje lärare, som vågat bryta med den gamla traditionella metoden och konsekvent under minst två år fullföljt undervisningen efter nu antydda läroplan.

Men åren gå, och barnen fortskrida i utveckling. I och med deras uppflyttning till tredje årsklassen kunna de väl anses tillräckligt förberedda för språkundervisning på *ljudskriftens* grund. Det systematiska genomgåendet af ljudläran bör därför uppskjutas till tredje eller fjärde årsklasserna. Först på detta stadium kan rättskrifningsarbetet drifvas på ett sätt, som medför arbetsglädje och synbart resultat. Skriffärdigheten är nu uppöfvad, så att småstil med fördel kan användas vid rättskrifningen, hvarjämte barnens begrepps- och ordförråd blifvit vidgadt genom den grundläggande språkundervisningen i lägre afdelningen. Men icke ens på detta stadium är det nödvändigt att drifva rättskrifningen med pedantisk ensidighet, utan man kan inlära stafningen jämsides med öfriga skriftliga språköfningar såsom uppsatsskrifning, grammatiska öfningar, skriftlig satsanalys o. s. v. Genom ett planmässigt ordnande af de muntliga och skriftliga språköfningarna torde tiden kunna så disponeras, att hela ljudläran hinner genomgås och sammanfattas hvarje läsår i tredje årsklassen eller i tredje och fjärde årsklasserna till-

samman. Härvid blir dock af nöden att begränsa sig till de mest brukbara regler och undantag samt låta all tyngande rättstafningsbarlast fara. Stor vikt ligger på beskaffenheten af själfva rättskrifningsöfningarna. Dessa böra, så vidt möjligt är, hafva ett reellt, minnesvärdt sakinnehåll samt vara stiliserade såsom väldisponerade uppsatsförebilder, hvilka kunna tjänstgöra såsom stoff äfven för grammatiska språköfningar och satsanalys samt lämpa sig till ämne för nästföljande uppsatsskrifning. Genom denna sistnämnda åtgärd kunna enformiga omskrifningar af öfningarna undvikas och de svårstafvade orden kraftigt inskärpas därigenom, att de af barnen måste frivilligt användas i och för uppsatsen. En sådan rättskrifning verkar kraftigare än blott afskrifning och diktamen.

Vilja vi slutligen sammanfatta vår fordran på beskaffenheten af de skriftliga språköfningarna, så kunna vi gärna återupptaga jämförelsen med ett hus, fastän vår tillämpning af bilden måste blifva en annan än de förut omtalade smålandslärarnes. I hvarje skriföfning bör sålunda *tanken vara grunden*, satsbyggnaden stommen, formväxlingarna arkitekturen och stafningen taket eller putsningen och skyddet af själfva ytan. I analogi härmed kan man säga, att den, som af modersmålet blott känner rättstafningen, ingalunda har en *grundlig* utan blott en *ytlig* bildning. Själfva språkets grund och stomme stå fasta, men stafningsdräkten ombytes tid efter annan: språket får då likasom en ny yta med mer eller mindre skrikande färger. Att denna yta först faller i ögonen, är visserligen sant, men däraf följer icke, att undervisningen i det vidsträckta ämnet måste börja just med denna yta.

»*Lär barnen att stafva!*» Så lyder en gammal välkänd grundsats, hvilken för ingen del får uppgifvas men väl underordnas under en vida högre och mera omfattande grundsats, som lyder: »*Lär barnen att tänka!*» Äfven stafningsläran kan nog i och för sig vara en tankeöfning, men den lämpar sig icke såsom sådan på det första stadiet. Modersmålsundervisningen måste hvila på en bredare och djupare grundval än en ensidig öfning af det för tillfället mest brukade stafsättet.

Vi hafva således funnit, att rättstafningsläran, huru grundligt den än blifvit inpräntad i våra folkskolor, dock icke kan försvara sin plats såsom grundläggande ämne vid modersmålsundervisningen. Vi behöfva verkligen en annan planläggning af ämnet, en planläggning, som lämpar sig efter både barnens och ämnets natur. Den gamle smålandsläraren, som på sin tid blef beskylld för att vilja vända upp och ned på hela lärobyggnaden, får kanske till sist vatten på sin kvarn. Det blir, när rättskrifningsherraväldet ändtligen får gifva plats för tankeväckande skriföfningar af reellt innehåll, och när rättstafningsläran blir förflyttad från sin förment grundläggande till sin rätta plats, nämligen upp på taket af den byggnad, som heter modersmålsundervisningen i folkskolan. *K. H—m.*

10.

Om skriftliga betoningsöfningar.

Lärare i modersmålet känna väl till af erfarenheten, huru mycket arbete måste nedläggas på att lära eleverna att läsa med iakttagande af riktig betoning. Ständigt och jämt måste fel, tillhörande samma kategorier, rättas, och arbetet går i början mycket långsamt framåt samt visar sällan fullt säkra resultat.

För att tvinga alla lärjungarne i klassen att rikta uppmärksamheten på betoningsförhållandena i en mening har jag gått till väga på följande sätt Först meddelar jag dem de allra viktigaste reglerna för betoningen. Dessa låta till en del referera sig till ordens indelning i klasser. Substantiv, adjektiv, räkneord, verb, adverb och interjektioner äro i regeln betonade, pronomina (med undantag af de demonstrativa), prepositioner och konjunktioner äro i regeln obetonade (= svagt betonade). Hvad verben beträffar, måste man härutinnan skilja mellan hufvudverb och hjälpverb, hvilka senare äro obetonade. Äfven hufvudverben kunna under vissa för-

hållanden blifva obetonade, såsom när en partikel, som hör till verbet, står efter detsamma, t. ex. stå upp; eller när verbet tillsamman med dess bestämningsord bildar a) en fras eller b) ett tekniskt uttryck, t. ex. a) taga i betraktande, b) hoppa bock.

Den tonstyrka, som vanligast förekommer, »normaltonen», få lärjungarne beteckna med siffran 1, den svaga tonen (i s. k. obetonade ord) med 0 och den starka med 2.

Genom de angifna reglerna vet lärjungen, när han skall använda svag ton (tecknet 0); ger man honom således äfven nödiga regler för användandet af stark ton (tecknet 2), följer bruket af normaltonen (tecknet 1) af sig själft. Stark ton användes: 1. vid tänkt eller uttryckt motsatsförhållande (s. k. motsatsbetoning); 2. på bestämningsordet, när hufvudverb blir obetonadt, t. ex. slå^{0} till^{2}.

Sedan dessa enkla regler blifvit inpräglade i minnet, följa tillämpningsöfningarna. För att lärjungarne skola få tänka i lugn öfver saken, låter jag dem hvar för sig såsom tyst öfning genomgå ett mindre läseboksstycke (en fabel eller en kort berättelse) och därunder beteckna hvarje ord i stycket med någon af de tre siffrorna. När de blifvit färdiga med sitt arbete, får någon af dem läsa upp en mening med angifvande af den siffra, han utsatt för hvarje ord däri, hvarvid rättandet försiggår på sätt, som brukligt är vid andra skriftliga öfningar, d. v. s. genom kamraterna i första hand.

Vid sådana analyser af ett läseboksstycke får läraren tillfälle att då och då påpeka en betoningslag af jämförelsevis underordnad betydelse, och, om jag icke misstager mig, kommer han äfven i tillfälle att för egen räkning göra en och annan liten upptäckt på betoningslagarnas område.

Ett försök med det tillvägagångssätt, som här framställts, är lätt att göra och kräfver ingen nämnvärd uppoffring af tid, och det torde komma att utfalla till vederbörandes belåtenhet; hvar om icke, vore nog flera än en lärare i modersmålet tacksamma för en liten vink om huru man bör gå till väga för att i detta hänseende vinna nöjaktiga resultat utan att nödgas härpå offra alltför mycken tid. *T. K—r.*

11.

Litteratur.

Vilhelm Norlén. Anteckningar om hans förflutna lif af *Fredrik Lundgren*, seminarierektor. Aktiebolaget Normans förlag. Stockholm 1899. Pris 3: 75.

Strax efter seminarierektor Norléns död 1896 utlofvades en teckning af hans lif af rektor Lundgren. Denna lefnadsteckning, som är stödd på trettioårig personlig gemenskap mellan författaren och föremålet för teckningen, den aflidnes efterlämnade bref m. m. samt meddelanden från hans vänner och lärjungar, har nu utkommit. Teckningen bäres af den varmaste kärlek till föremålet men erhåller en starkt objektiv prägel genom den rikedom på anföranden ur de nämnda källorna, som finnes i boken. Författaren har anspråkslöst kallat den »anteckningar» men med rätta på omslaget satt öfver titeln »några blad ur den svenska lärarebildningens historia». I själfva verket är arbetet en betydelsefull källskrift till den svenska folkundervisningens historia under en tid, då denna undervisning gick in på nya banor genom organisation så väl af lärarebildningsanstalterna som af skolorna.

Vi föras in i det intensiva arbete, som utvecklades för skolundervisningens reformerande genom tillämpande af åskådlighetens grundsats på undervisningen i alla läroämnen och särskildt i kristendomskunskapen samt genom ett på denna grundsats byggdt genomtänkt och pröfvadt metodiskt förfarande. Att detta arbete icke kunde utföras, utan att grundsatserna för olika personer skulle framträda från olika synpunkter och tillämpningarna blifva föremål för olika åsikter och för strid, är något, som följer af människans inskränkthet: »vi förstå endels». Vi behöfva därför icke heller pina oss med att söka afgöra, hvem som hade rätt i striden om den nya katekesen och om normalplanen. Hvar och en af de kämpande hade ett högt mål i sikte och sträfvade efter sanningen, men hvar och en såg den företrädesvis från en sida.

Vi lära vidare känna ett seminarium, som afsåg utbildande af verkliga lärarepersonligheter, hvilka icke blott skulle äga nödiga kunskaper och metodiska färdigheter för utöfvande af sitt kall utan vara besjälade af kärlek till Gud och hänförelse för sin uppgift såsom den drifkraft, hvilken skulle leda och uppehålla dem i deras arbete. För att leda ett seminarium i en sådan anda måste dess föreståndare icke blott vara en af Gud benådad man utan också hafva kraft att offra sig själf för sin uppgift. Frestelsen ligger ju nära för en begåfvad person att genomföra ett system både för kunskapsmeddelande och

metodisk utbildning samt att känna sig tillfredsställd, då han återfinner detta hos sina elever. I motsats härtill visas för oss en uppfostrareverksamhet, som förkastar ordkram, ändamålslös systematisering och tomt formväsen samt fordrar en kunskap, som genom sitt förhållande till hjärtat verkar på lifvet. De konflikter, som kunde framkallas genom ett djupt behjärtande af ändamålet med en lärarebildningsanstalt, framställas i kapitlet om Norléns ifrågasatta afgång från ämbetet. Kapitlet om Norlén såsom folkskoleinspektör visar oss, hurudana förhållandena voro i folkskolorna för 20—25 år sedan, och hvilken kärlek, erfarenhet och allvar som behöfdes för att rätta missförhållanden, uppmuntra den goda viljan och leda den svaga.

Huru lärorik än boken kan vara i förenämnda afseenden, består dock dess förnämsta betydelse i den bekantskap, den skänker oss med personen Vilhelm Norlén, samt i den väckande och manande inflytelse, som denna personliga bekantskap på oss utöfvar.

Vilhelm Norlén såsom människa är en föresyn i allvarlig gudsfruktan, lefvande tro, innerlig kärlek och fast plikttrohet. Såsom lärare och uppfostrare förelyser han oss icke blott genom den klara och bestämda uppfattningen af målet för sin verksamhet utan framför allt genom den varma hängifvenhet och den aldrig sparade uppoffring af sig själf, hvarmed han utöfvade sitt kall. Redan såsom student visade han sådana egenskaper i förhållande till barnen i en söndagsskola. Sedan han blifvit präst, erhöll han folkskolelärareträtjänst i Gamla Uppsala, som under två år gaf honom tillfälle att utveckla sina uppfostraregåfvor. Manande är det att inhämta, huru detta skedde under bön, självpröfning, omsorgsfull förberedelse och kärleksfull omtanke för närandet och fostrandet af hvarje särskildt barns förstånd och hjärta. Under denna hans verksamhet framträdde redan den bröstsjukdom, som besvärade honom under hela återstoden af hans lif, och därigenom nödgades han att lämna skolan och inträda i rent prästerlig tjänstgöring. Men efter tre år kallades han åter till lärareverksamhet, då han år 1865 förordnades till föreståndare för seminariet i Uppsala. Hans ovanliga begåfning och hans redan vunna rika erfarenhet såsom lärare, ytterligare stärkt genom en studieresa till seminarier i Tyskland och Schweiz, gjorde honom till en synnerligen framstående seminarielärare. Hela sin personlighet inlade han i sin verksamhet. Och denna personlighet var helgad genom trägen umgängelse med Gud i bönen och i hans ord samt genom oaflåtlig sträfvan att i stort och smått lyda sanningens ord och följa Andens ledning. När härtill kommer den anderikedom, det heliga allvar, den brinnande nitälskan och den varma kärlek, som präglade hans ord och handlingar, så är det icke underligt, att han på sina elever utöfvade en så kraftig inverkan, att den aldrig för dem kunde utplånas. Det personliga förhållande, i hvilket Norlén trädde till de särskilda eleverna genom faderlig omvårdnad om deras sedliga utveckling och deras rent materiella behof förökade kraften af hans inflytande och knöt band emellan honom och dem, som icke upplöstes, därför att den omedel-

bara beröringen upphört. Norléns ovanliga lärareegenskaper framträdde särskildt, då han undervisade i öfningskolan. Hans lektioner därstädes voro för hans elever ideal, som väckte deras beundran och hänförelse. Den, som blott en gång hört honom undervisa barn, glömmer aldrig honom och hans enastående förmåga att fängsla barnens intresse, väcka deras spända och glada uppmärksamhet samt framkalla förståndiga och uttrycksfulla svar.

Skildringen af Norléns sista lefnadsår, sista lektion, död och begrafning är gripande. Hos läsaren framkallar den bönen att få sluta som han efter ett lif som hans. Måtte Vilhelm Norléns lif och personlighet väcka och mana många lärare att följa honom efter i en pliktuppfyllelse, som aldrig sviker, därför att den är grundad på lefvande tro! Lika visst som ett lif i tro och kärlek följes af Guds välsignelse, lika visst skall också den i kärlek gjorda teckningen af ett sådant lif icke blifva utan frukt.

C. O. A.

Undervisningen i **Modersmålets skriftliga behandling** i folkskolan efter föreläsningar under sommarkurserna vid Käfvesta folkhögskola år 1898 af *K. O. Sjölander*. Stockholm 1899. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 kr. 50 öre.

Författaren är redan känd genom två föregående arbeten, som ganska allmänt vunnit inträde i våra folkskolor: Folkskolans elementarbok n:r 1 och dito n:r 2. Han har nu härtill lagt ett nytt arbete i samma undervisningsämne, här dock hufvudsakligen behandladt från de skriftliga öfningarnas i folkskolan synpunkt. Innehållet, som upptager 138 sid., är fördeladt på följande afdelningar:

1. Inledning.
2. Det mål, man vill och kan ernå.
3. Hvilka medel föra till det utstakade målet.
   - I. Talspråket.
   - II. Läsning.
   - III. Välskrifning.
   - IV. Rättskrifning.
   - V. Elementär grammatik med tillämpningsöfningar.
   - VI. Uppsatsskrifning eller stil.
4. Exempel å dispositioner.
5. Exempel å folkskolebarnens skriftliga öfningar och uppsatser.
6. Vanliga skrifvelser i praktiska lifvet.

Som man ser af denna innehållsförteckning, behandlar författaren i ett sammanhang alla de frågor, som nu kunna hänföras till undervisningen i modersmålets skriftliga behandling i folkskolan. Att alla lärare i modersmålet skola blifva fullt tillfredsställda med författarens ståndpunkt, får man nog icke begära, då åsikterna på detta område ännu bryta sig mot hvarandra med en viss ungdomlig skärpa, men hvar och en, som intresserar sig allvarligt för det ämne, författaren här afhandlar, torde dock efter att ha gjort bekantskap med boken vara

villig att erkänna, att författaren ådagalagt ett aktningsvärdt bemödande att tillgodogöra sig för honom tillgänglig litteratur i ämnet. För vår del anse vi, att hans arbete bör kunna gagna den högviktiga frågan om de skriftliga öfningarna i folkskolan dels så, att det ger äldre lärare anledning att ännu en gång pröfva grunderna för sin personliga ställning till frågan, dels så, att det kan vara för yngre lärare en god ledtråd vid bemödandet att sätta sig in i alla hithörande frågor och en eggelse därtill.

Vid formuleringen af sina åsikter torde väl författaren förefalla mången nog käck, såsom t. ex. då han i frågan om rättskrifningen delar reglerna i 1) *brukbara* eller *praktiska*, 2) *obrukbara* eller *opraktiska* och ställer på en brukbar regel den fordran, att den skall vara *enkel, lätt att tillämpa och helst utan ett enda undantag.* Ja, nog vore det godt, om man kunde erhålla sådana ideala regler, men i saknad häraf får man nöja sig med mindre. Författaren själf upptager bland brukbara regler denna: *sj*-ljudet tecknas *vanligen** med sk framför mjukt själfljud.

Hvad slutligen det af författaren meddelade, ganska rikhaltiga material af »exempel å folkskolebarns skriftliga öfningar och uppsatser» (sid. 66—134) beträffar, har detta sitt lilla värde äfven i kulturhist.-statistiskt hänseende.

Gymnastiktabeller och Lekar afsedda för folkskolans behof. Begagnade vid gymnastikundervisningen vid Linköpings folkskolelärareseminarium. Samlade, ordnade och uppställda af *N. Mannerhjerta*, kapten, gymnastiklärare vid högre allmänna läroverket och folkskollärareseminariet i Linköping. Linköping 1900.

I 12 tabeller lämnas här serier af rörelser utan gymnastikapparelj med ett tillägg af häfrörelser och bundna språng vid bommen; i häftets senare hälft beskrifning på ett större antal (53 stycken) lekar, fördelade under dessa rubriker: A. Springlekar (23 stycken), B. Hopplekar (9 st.), C. Gräns- och brottningslekar (5 st.), D. Hvarjehanda lekar (13 st.), E. Bollekar (3 st.).

Lekar i det fria äro mera än någon annan rörelseform lämpliga för barn, och vi önska därför så stor spridning som möjligt af det lilla nyttiga häftet.

Anvisningar rörande den första undervisningen i Modersmålet af *J. M. Ambrosius*, fil. doktor, folkskoleinspektör i Göteborg. Lund, C. W. K. Gleerups förlag. Pris 20 öre.

Den apostoliska tron i Martin Luthers Katekesutläggning. (Lekmannabibelns hjärta) af *Pehr Eklund*, Förste teologie professor och domprost i Lund. Lund 1899. C. W. K. Gleerups förlag. 5:e häftet. Pris 1 krona.

Med detta häfte slutar detta arbete, som lämnar en på djupet gående utredning af innehållet i trons artiklar, med trogen anslutning till Martin Luthers uppfattning.

* Kursiv. af anmälaren

Sångkurs för småskolan samt **tonträffningsöfningar** af *O. L. Svensson*. Stockholm 1899. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 65 öre.

Ur förordet må anföras: Utgifvaren har af flera lärare blifvit ombedd att söka åstadkomma en öfningsbok i tonträffning, som kunde sättas i barnens hand, oberoende af hvilken sångbok som för öfrigt begagnas. Endast önskan att i någon mån kunna gagna sångundervisningen har förmått utgifvaren att, med hufvudsakligt stöd af äldre kända arbeten, uppställa dessa tonträffnings- och taktöfningar.

Föräldrarnas anteckningsbok af *J. Franzén*, förste lärare i Lund. Lund 1899. Ph. Lindstedts univ.-bokhandel. Pris 1 kr. 50 öre.

För en omsorgsfull vård af barnen i hemmen före skolåldern bör denna anteckningsbok kunna vara till verkligt gagn. Att barnens lärare sedan kunna till deras nytta använda de af föräldrarna gjorda anteckningarna, ligger i öppen dag. Äfven för den psykologiska forskningen böra sådana anteckningar kunna erbjuda ett värdefullt material. Arbetet är, för så vidt vi veta, det *första* i sitt slag inom vår pedagogiska litteratur och förtjänar att uppmärksammas.

Läsning för svenska folket utgifven af sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. P. A. Norstedt & Söners förlag 1899. Häft. 4. Pris 30 öre. Innehåll: Det europeiska statsskicket i våra dagar. Boerna och Transvaal. Om sparsamhet. Från mina tingsresor i mörkaste nordanbygd. Ur växtvärlden. En dag i Pompeji. Runeberg och Topelius.

Föreningen **Heimdals Bokförteckning** för svenska folkbibliotek till vägledning vid bokinköp för socken-, arbetare- och ungdomsbibliotek. Uppsala 1899. Föreningen Heimdal. Pris 75 öre.

Vården af våra barns hälsa under skolåldern. **Skolhygien** för lärare och föräldrar under redaktion af prof. *Curt Wallis*. Med talrika illustrationer, 319 sid. Stockholm 1899. C. och E. Gernandts förlagsaktiebolag. Pris 3 kronor.

Detta är det *första* arbete inom vår litteratur, hvilket på ett populärt sätt framställer alla till skolhygienen hörande frågor och sålunda ger den intresserade läsaren en klar blick öfver hela området. Att särskildt svenskarne under de sista årtiondena inlagt stora förtjänster om skolhygienen, konstateras här till vår glädje. Finge nu också boken i så stor utsträckning som möjligt fylla sitt syfte att intressera föräldrar och lärare för vården om de ungas hälsa under skoltiden, vore därmed icke litet vunnet för vårt folks framtid. För vår del vilja vi söka främja detta önskemål genom att angifva innehållets hufvudafdelningar och kapitel.

I indelningen, som ger en kort historisk öfversikt af skolhygienens utveckling, möta oss namnen Michel de Montaigne († 1592), Locke († 1704), Rousseau († 1778), alla tre framstående filosofer, hvilkas tänkande öfver uppfostran och dess föremål accentuerat nöd-

vändigheten af den unga organismens vård äfven i fysiskt hänseende, och J. P. Frank († 1821). Med denne sistnämnde börjar läkarens deltagande i skolarbetets reformering. »Genom sitt stora verk: **System einer vollständigen medicinischen Polizei** är han en af de tidigaste bearbetarne af den allmänna hygienen» och genom den afdelning i nämnda arbete, som handlar om skolorna, är han *»grundläggare af skolhygienen»*. Han påvisar med kraft faran af det ensidiga drifvandet af själsarbete och är den förste, som från medicinisk synpunkt behandlar frågan om öfveransträngning i skolorna. Han efterföljdes af andra, som fortsatt kampen för skolornas hygieniska anordning. Bland svenskar, som utmärkt sig på detta område, märkes företrädesvis Axel Key, särskildt genom sin bearbetning af det statistiska material, som 1882 års skolkommitté insamlat.

Innehållet i det af prof. Curt Wallis redigerade arbetet är fördeladt på följande hufvudkapitel:

A. Undervisningens hygien, af doktor *P. O. Silfverskiöld.* Författaren upptar här till besvarande frågorna: vid hvilken ålder bör skolundervisningen börja; är samundervisning tillrådlig; huru stort lärjungeantal bör tillåtas i hvarje klassafdelning? Därefter behandlar han frågorna om barnens beklädnad, om daglig undervisningstid, om totalbelastningen, om trötthet och öfveransträngning från fysiologisk synpunkt.

B. Skolhuset och dess inredning af prof. *Curt Wallis.* Här möter oss redogörelse för följande punkter: skolhusets läge i allmänhet, centralt läge, skolhusets orientering, lekplatser och lekskjul, dricksvatten, byggnadsgrunden, byggnadsmaterialet, den allmänna anordningen af lokalerna, i skolhuset (skolplaner), skolrummens belysning, deras storlek, form, väggar, tak, golf, luften i skolan, luftväxlingen och uppvärmningen, afklädningsrum och andra lokaler inom skolhuset, om skolbad (af d:r Alfred Levertin), om skolmöblerna och skolmaterielen samt slutligen skolhusets skötsel.

C. Om skolmyopien (närsynthet) af prof. *J. Widmark.* Ämnet är behandladt i följande kapitel: närsynthetens orsaker, närsynthetens faror och olägenheter samt skyddsåtgärder mot närsynthetens under rubrikerna: a) belysning, b) skolbyggnaden, c) sittplatser, d) läsning, e) skrifning, f) teckning, handarbete och slöjd, g) öfrig undervisning.

D. Ryggradskrökningen under skolåldern af d:r *Astley Levin.*

E. Om skolsjukdomar af d:r *F. W. Warfvinge.*

F. Den hygieniska tillsynen öfver skolorna af prof. *Curt Wallis.*

Ett stort antal illustrationer till texten och ett utförligt sak- och namnregister öka arbetets värde.

Som man finner af denna innehållsförteckning, upptar arbetet allt, som nu är att hänföra till skolhygienens område, och vi hafva återgifvit densamma i förhoppning, att tidskriftens läsare skola finna sig

manade att taga kännedom om ett verk, där så många hygieniska frågor gjorts till föremål för en lika grundlig som lättfattlig utredning, verkställd af fackmän med lifligt intresse för det uppväxande släktets bästa. Efter vår värdering af förteelserna på den pedagogiska bokmarknaden hafva åtskilliga år förgått, sedan något arbete sett dagen, hvilket kan ställas vid sidan af detta såsom jämbördigt i vikt och värde för vårt skolväsen. Vi önska blott, att det får göra sig gällande efter förtjänst och i förhållande till sakens egen vikt. Åtminstone borde det tillförsäkras en plats i *alla skol-* och *folkbibliotek.*

T. K—r.

Tryckfel i föregående häfte.

Sid.	163	rad.	2	nedifrån	har efter ordet	felaktig)	utfallit.
»	168	»	14	uppifrån	*står*	hastförhören	*bör vara* husförhören
»	168	»	1	nedifrån	»	bättre	» bättre än
»	170	»	10	»	»	hvilken	» hvilket

12.

Meddelanden från skolan.

1. Om undervisningen i slöjd för gossar uti Österrikes folkskolor.

Slöjdundervisning för gossar är för närvarande införd uti nära 400 skolor i Österrike. De flesta af dessa »skolverkstäder» underhållas af skoldistrikten och särskilda föreningar. Kultusministeriet skänker ifrågavarande undervisningsämne den största uppmärksamhet och främjar spridningen af undervisning däri genom att lämna beaktansvärda understöd till kurser för utbildande af slöjdlärare. Några landtdagar t. ex. i Neder- och Öfverösterrike, Krain, Vorarlberg, Schlesien, anslå stipendier samt understödja äfven på annat sätt de lärokurser, hvarom här är fråga. Bristen på utbildade lärare söker man afhjälpa genom att anordna dylika lärokurser äfven under skolferierna. Dessutom förekommer slöjd såsom fakultativt läroämne uti några seminarier, t. ex. uti Troppau, Czernowitz, Trauenau, Bielitz och Freiberg. I Österrike torde för närvarande finnas 1,200 lärare, som hafva utbildats för meddelande af undervisning uti slöjd. Antalet lärjungar, som åtnjuta undervisning uti detta ämne, torde öfverskrida 3000. Uti de flesta skolor, i hvilka slöjdundervisning förekommer, betala gossarne ingen afgift för deltagande däruti; endast i några få erlägga de något bidrag för inköp af erforderliga materialier. Undervisningen omfattar pappers-, papp-, trä-, metall- och lerarbeten. Vid arbetet i trä förekomma öfningar uti träskärning, snickeri och svarfning. Uti en och annan skola undervisar en handtverkare uti slöjd; men i de flesta ledes undervisningen af särskildt för ändamålet utbildade lärare.

Rörande den undervisning, hvarom vi här tala, finnas i Österrike följande lagbestämmelser:

Uti § 1 i den österrikiska riksfolkskolelagen af den 14 maj 1869 betecknas som folkskolans uppgift, att hon skall gifva barnen en sedligt religiös uppfostran, utveckla deras själskrafter, bibringa dem de till vidare utbildning för lifvet erforderliga kunskaper och färdigheter samt hos dem lägga grundvalen för utbildning till dugande människor och medlemmar af samhället. Uti § 10 stadgas, att med skolor kunna förbindas särskilda kurser, som hafva till syfte att utbilda jordbrukare eller handtverkare.

I en af vederbörande minister utfärdad förordning af den 8 juni 1883 heter det, att, om erforderliga lärarekrafter finnas, så kan slöjd införas som ett frivilligt läroämne.

Uti § 54 af organisationstatutet för anstalterna för utbildande af lärare och lärarinnor vid folkskolorna i Österrike föreskrifves:

Direktör kan träffa anordning, att särskilda skollokaler äfven utom undervisningstiden få begagnas af eleverna så väl vid deras förberedande arbeten och öfningar som vid deras privatlektyr. Där det låter sig göra, får med medgifvande af vederbörande lokala myndighet i läroanstaltens byggnad inrättas en verkstad för papp-, trä-, ler- och andra arbeten och undervisning uti förfärdigande af dylika arbeten införas.

I kultusministerns cirkulär den 26 september 1886 till skolråden i Böhmen och Nederösterrike beträffande slöjdundervisningen i folkskolan säges: Ehuru värdet af slöjdundervisningen, i synnerhet som uppfostringsmedel för gossar i skolåldern, tränger ned till allt vidare kretsar, så äro dock åsikterna rörande den ändamålsenliga inrättningen af nämnda undervisning väsentligen olika och beroende på lokala förhållanden. Jag anser därför, att det icke främjar saken att redan nu utfärda bindande föreskrifter angående anordnandet af slöjdundervisningen i folkskolan. Vid sakens nuvarande läge böra skolmyndigheter — med fullt iakttagande af allmänt erkända hygieniska och pedagogiskt didaktiska grundsatser — välvilligt understödja sträfvandena för införande af slöjdundervisning och söka främja en mångsidig utveckling däraf. —

(Efter en uppsats uti Deutsche Zeitschrift von D:r J. Wychgram.)

Den 5 mars 1898 höll Josef Urban inför det pedagogiska sällskapet i Wien ett föredrag rörande den uppfostrande slöjdundervisningens ställning till skolundervisningen. Sedan en debatt ägt rum efter föredragets slut, antogos följande teser:

1. Skolans uppgift måste vara att främja den harmoniska utvecklingen af ungdomens själs- och kroppskrafter. Den uppfostrande slöjdundervisningen är ett verksamt medel till vinnande af sagda mål.

2. Den uppfostrande slöjdundervisningen har följande uppgifter:

a) Den skall möjliggöra en omväxling mellan andlig och kroppslig verksamhet, hvilken omväxling måste utöfva ett uppfriskande och lifvande inflytande på undervisningen i dess helhet.

b) Den skall utbilda formsinnet och utveckla smaken (sinnet för det sköna). Vinner å ena sidan genom framställning af verkliga föremål sinnet för formen en viss bestämdhet, så möjliggöres å andra sidan utvecklingen af sinnet för det sköna genom det sorgfälliga valet af former, som skola efterbildas.

c) Slöjdundervisningen skall komplettera undervisningen i gymnastik och vara ett medel för handens och ögats utbildning.

d) Slöjdundervisningen bereder tillfälle att iakttaga elevens naturliga anlag och att på grund af de gjorda iakttagelserna välja ett lefnadskall, som motsvarar dennes individuella beskaffenhet.

e) Genom införande af kroppsarbete i skolan kan hos barnet ingifvas aktning för dylikt arbete och för dem, som därmed sysselsätta sig.

f) Slöjdundervisningen skall bidraga till att förbättra de breda folklagrens ekonomiska tillstånd.

3. Det synes icke ändamålsenligt, att slöjd vinner ingång i skolan såsom ett valfritt ämne och sättes endast i löst samband med de öfriga läroämnena. Nämnda ämne bör i stället uppträda som hufvudämne och organiskt inlemmas i den öfriga undervisningen.

4. Uti internaten, särdeles i sådana för abnorma barn, är slöjden ett oumbärligt läroämne.

2. Om åsikterna i Tyskland rörande införande i folkskolorna af undervisning i slöjd och i huslig ekonomi.

I Tyskland fortgår ännu striden, om undervisning i slöjd, handarbete och huslig ekonomi bör införas i folkskolan eller icke. Vid åtskilliga läraremöten har under den senaste tiden frågan härom varit föremål för diskussion. Det har därvid visat sig, att en stor mängd lärare uppträdt mot införande i folkskolan af ifrågavarande läroämnen. Då det kan vara af intresse att känna de motiv, som ligga till grund för de vid flera läraremöten fattade besluten, att undervisning uti de ämnen, hvarom här är fråga, icke bör förekomma i folkskolan, skola vi här nedan anföra de resolutioner rörande nämnda undervisning, som vid några konferenser antagits som uttryck för deltagarnes uppfattning härom. Schlesiska läraredagen i Schweidnitz: 1. Den 24:e allmänna provinsiallärareförsamlingen erkänner, att undervisningen i slöjd innehåller bildningsmoment; men församlingen anser ej dessa så betydande, att de kunna rättfärdiga nämnda läroämnens införande i skolans läroplan. 2. Med hänsyn till de bildningsmoment, som förefinnas uti ifrågavarande undervisning, förordas, att sådan meddelas uti privata kurser samt uti internat, såsom barnhem, räddningshem o. d. 3. Nödvändigheten af undervisning uti huslig ekonomi för de ur skolan utgångna flickor, som genom arbete utom hemmet största delen af dagen äro borta, och hvilkas mödrar ej kunna lära dem husliga sysslor, erkännes, men upptagandet af huslig ekonomi i flickskolans läroplan afstyrkes. Däremot tillstyrkes, att åt flickor, som höra till ofvannämnda grupp, beredes tillfälle att erhålla undervisning uti ifrågavarande ämne i hushållsskolor eller fortsättningsskolor.

Rhenska läraredagen i Wetslar: A. 1. Det bidrag, som slöjdundervisningen i sin nuvarande anordning lämnar med hänsyn till skolans bildningsuppgift, är icke af den betydenhet, att däraf kan härledas nödvändigheten att i den offentliga folkskolans läroplan införa detta läroämne. 2. Slöjdundervisningens betydelse i socialt och ekonomiskt hänseende kan ej heller betinga, att sådan undervisning meddelas i goss-

skolorna. 3. Införande af slöjdundervisning i den offentliga folkskolans läroplan kan icke heller förordas från skolteknisk synpunkt. 4. Mot upptagandet af slöjd i våra nuvarande seminariers läroplan talar den omständigheten, att de blifvande folkskolelärarnes så väl allmän- som yrkesbildning därigenom ansenligt inskränkes. 5. Däremot måste införande af slöjdundervisning i slutna uppfostringsanstalter o. d. anses önskvärdt. De af folkskolan oberoende skolverkstäderna böra främjas. B. 1. Då det ej kan uppvisas, att undervisning i huslig ekonomi främjar någon väsentlig del af bildningsuppgiften; då dessutom behofvet af dylik undervisning icke är allmänt och icke kan betecknas som något varande, måste yrkandet. att denna undervisning införes i den offentliga folkskolan för flickor afvisas. 2. Undervisning i huslig ekonomi bör förekomma i fortsättningsskolor, och sådana böra blifva obligatoriska.

Ostpreussiska läraredagen i Bartenstein: 1. Den 19:e ostpreussiska provinsiallärareförsamlingen erkänner slöjdundervisningens bildningsvärde men afstyrker dess införande i folkskolorna, enär det skulle medföra åtskilliga svårigheter och lända till men för den öfriga undervisningen. 2. Undervisningen i huslig ekonomi är för ögonblicket en social nödvändighet men hör icke inom folkskolans ramar utan är ett läroämne i fortsättningsskolan för flickor, som bör blifva obligatorisk.

Läraredagen i Nassau: De grunder, som man anför för nödvändigheten af undervisning i slöjd för gossar och i huslig ekonomi för flickor, rättfärdiga icke infogandet af dessa läroämnen i folkskolans läroplan. Däremot skulle genom ett sådant infogande det blifva svårare för folkskolan att uppnå sitt mål och den skulle därigenom förlora sin karaktär af allmän bildningsanstalt. För den skull måste man afvisa fordran, att undervisning i slöjd och huslig ekonomi skall meddelas i folkskolan.

Läraredagen i Koburg: Man måste afstyrka införandet af undervisning i slöjd i folkskolan, enär denna genom meddelande af dylik undervisning skulle förlora prägeln af allmän bildningsanstalt. Införandet af undervisning i huslig ekonomi i folkskolan måste likaledes afstyrkas, enär denna undervisning går utöfver folkskolans gräns och barnens fatt-

ningsförmåga. Den bör förekomma i obligatoriska fortsättningsskolor för flickor.

Slöjdundervisningen i folkskolan har äfven vänner; men många af dessa anse sig dock nödgade att afråda dess införande i skolan, enär detta skulle hafva med sig många svårigheter, och då undervisningstiden fullständigt vore upptagen med undervisning i ämnen, som obestridligen hade mycket större betydelse och värde.

Men det finnes äfven lärare, som förmena, att frågan om slöjdens bildningsvärde ännu icke är utredd. Denna uppfattning synes hafva gjort sig gällande på hessiska läraredagen i Giessau år 1898. Där fattades följande resolution. Det torde böra förordas, att högsta skolstyrelsen skänkte slöjdundervisningen synnerlig uppmärksamhet och genom lämpliga försök bildade sig ett omdöme om huru undervisningen inverkade på den materiella och formella bildningen, samt huru och på hvad sätt denna undervisning borde införas i folk- och fortsättningsskolor.

Emellertid har genom den Tyska föreningens för goss-slöjd förmedling åtskilliga slöjdskolor blifvit inrättade i Tyskland, och många slöjdlärare hafva där genom samma förenings försorg blifvit utbildade.

Nämnda förening vände sig år 1896 till samtliga skolstyrelser i Tyskland med en skrifvelse, hvari den hemställde, om ej vederbörande skolmyndighet borde tillåta, att ett skoldistrikt, som ville införa slöjdundervisning i sina folkskolor, också finge göra det. Därjämte uttalade föreningen den åsikten, att undervisning i slöjd borde efter hand införas i folkskolelärareseminarierna.

Med anledning af denna skrifvelse har i kultusministeriet tagits i öfvervägande, hvilka åtgärder borde vidtagas med hänsyn till frågan om slöjdundervisningens införande i folkbildningsanstalter. Många röster hafva emellertid höjt sig mot slöjdundervisnings införande vid seminarierna. Detta skulle blifva till men så väl för lärarebildningen som för slöjden, hvilken, om den skulle blifva rätt skött, behöfde omhändertagas af särskilda facklärare.

15:e tyska kongressen för uppfostrande handarbete för gossar afhölls i Karlsruhe d. 30 sept. samt 1 och 2 okt. De

offentliga förhandlingarna öppnades af tyska slöjdföreningens ordförande, Emil von Schenchendorff, som i sitt hälsningstal framhöll, att föreningens sträfvan ginge ut på att ställa barnens självverksamhet och praktiska sysselsättning i uppfostrans tjänst, att utbilda hand och öga och det praktiska sinnet, att inverka på elevernas hela individuella utveckling och äfven tjäna det offentliga lifvet.

Direktören vid konstindustrimuseet i Berlin, dr P. Jessen, höll föredrag om slöjdundervisningen och näringslifvets stora utveckling i vår tid. Han betonade, att den uppblomstrande industrien kräfde allt skickligare och bättre skolade arbetare.

Bland diskussionsämnena var äfven en fråga, huruvida de invändningar, hvilka på sista tiden framställts mot slöjdundervisningens införande i folkskolorna, vore berättigade. Inom vida kretsar af Tysklands lärarevärld ställer man sig nämligen icke blott undrande och spörjande utan äfven direkt afböjande mot slöjdundervisningen, och samma ståndpunkt intaga äfven flera skolblad.

Undervisning i slöjd är emellertid i Tyskland införd i 861 skolor. Af dessa äro 286 fristående slöjdskolor, 238 folkskolor; 17 mellanskolor; 41 högre läroverk; 26 seminarier; 93 »knabenhorten» och återstoden andra anstalter.

3. Undervisning i Sløjd og kvindelig Haandgerning i Folkeskolen i Danmark.

Fra Ministeriet for Kirke - og Undervisningsvæsenet er der udgaaet følgende Cirkulære til samtlige Skoledirektioner udenfor København:

Blandt de Fag, som Undervisningen i de offentlige Skoler omfatter, nævner Lov af 24:de Marts 1899 tvende Fag, som staa i en nøje indre Forbindelse, og som Ministeriet ønsker særligt at udtale sig om, nemlig Sløjd og kvindelig Haandgerning.

Hvad Sløjd angaar, da er dette Fag vel ikke medtaget blandt dem, i hvilke der skal undervises, men efter Skolekommissionens Forslag kan Faget optages i Undervisningsplanen med den Virkning, at Børnene ere pligtige at deltage i Undervisningen. Naar Ministeriet herved skal henlede de stedlige

Skolemyndigheders Opmærksomhed paa, hvor stor Betydning Indøvelsen i Sløjd har for Barnets hele Udvikling, og hvor ønskelig dets Indførelse som Fag i Skolen derfor er, dette i nøje Overensstemmelse med, hvad der ikke blot i Udlandet, men ogsaa herhjemme med Styrke har været gjort gældende tidligere. Allerede i Anord. af 29 Juli 1814 omtales Indretningen af Haandgerningsskoler som et Led i den hele Undervisning i Købstæderne, for at Børnenes Evner derigennem kunne udvikles, deres forskjellige Naturanlæg uddannes, og Lysten til Arbejdet vækkes. Saadanne Skoler skulle efter Anordningen oprettes saa vidt muligt i alle Köbstæder, og alle Børn, som nyde fri Undervisning, skulle være pligtige til at deltage i denne Undervisning, hvis Formaal er »at øve Haanden og Øjet og at danne en rigtig Smag».

I Udlandet er Sløjden indført som tvungent Skolefag i Finland, Frankrig og Norge, og som tvungent Fag paa Seminarierne i Sverig, Holland og Belgien, medens Deltagelse i Skoleundervisningen i Faget for sidstnævnte Landes Vedkommende er frivillig. Ligesom i de fleste europæiske Stater er der her i Landet ved de aarlige Finanslove ydet Tilskud af Statskassen dels til Indførelse i Skolerne og dels til Uddannelse af Lærere i Faget.

Hvad Bestræbelserne i førstnævnte Retning angaar, har den pædagogiske Udvikling ført til nu at lægge Vægten paa, at Sløjdundervisningen optages som Fag i selve Børneskolen baade i Købstæderne og paa Landet, fremfor at øves i særlige Sløjdskoler, og det er lykkedes at forme Faget saaledes, at det kan lægges tilrette som metodisk Skolefag. Det er her »Dansk Sløjdforening, som særligt har taget Sagen i sin Haand, og som fremdeles ikke blot er villig til at træde hjælpende til i det Omfang, i hvilket Statsbidraget maatte gøre det muligt, men tillige til gennem sine Tilsynsmænd at vejlede med Hensyn til Indretning af Lokaler og Anskaffelse af Undervisningsmateriel til disse og med Hensyn til Lærernes Forhold ved selve Undervisningen. Uddannelse af Lærere og Lærerinder i Faget sker ligeledes gennem Dansk Sløjdforening ved aarlige Kursus, som Foreningen med Statsunderstøttelse lader afholde paa den af Forstander Axel Mikkelsen ledede »Dansk Slöjdlærerskole».

Ministeriet maa da anmode om, at det ved Udarbejdelsen af de nye Skole- og Undervisningsplaner maa blive taget under nøje Overvejelse, om man ikke i Overensstemmelse med den Anvisning, som Lov af 24:de Marts 1899 giver, bør optage Sløjd som et Led i Undervisningen, og Ministeriet maa ønske, at det ved disse Overvejelser maa staa klart, hvilken Betydning Sløjden kan have for Opdragelsen, i det den gennem Barnets naturlige Interesse for praktisk Arbejde bliver et frugtbringende Middel til Udvikling af Forstanden, Moralen og de praktiske Evne, et væsentligt Led i den alsidige Forberedelse til Livet, som Skolen skal danne.

Væsentlig gunstigere end Sløjden er kvindelig Haandgerning bleven stillet ved Lov af 24:de Marts 1899, i det der skal gives Undervisning i dette Fag, ikke blot i alle Købstadsskoler, men tillige i alle saadanne Skoler i Landkommunerne, ved hvilke der er ansat en Lærerinde. Hvor dette ikke er Tilfældet, vilde det da være i høj Grad ønskeligt, at Faget blev gjort til et Led i Undervisningen, i det der af vedkommende Kommunalbestyrelse blev antaget en særlig Haandgærningslærerinde, hvortil kunde vælges en dertil duelig Kvinde paa Egnen, uden at den paagældende behøvede nogen almindelig Lærerindeuddannelse. Kommunalbestyrelsen vilde derved for en forholdsvis ringe Betaling — i det Undervisningen eventuelt kunde begrænses til 4 ugentlige Timer i Sommerhalvaaret — kunne opnaa at faa Skolens Piger oplærte i de til Haandgerningen henhørende forskjellige Arbejder, hvad der for det langt overvejende Flertals Vedkommende vil blive af den største Betydning ikke blot med Hensyn til den Hjælp, som de kunne yde i Hjemmet, men tillige og ikke mindst i deres fremtidige selvstændige Stillinger i Livet. En saadan Skoleundervisning er saa meget væsentligere, som der ikke kan gøres Regning paa, at Pigebørnene i deres Hjem modtage en blot nogenlunde tilfredsstillende Undervisning i Faget. I det man endnu blot skal oplyse, at der paa de aarlige Finanslove kan paaregnes en aarlig Statshjælp til Uddannelse af Lærerinder af denne Art paa et af Skolebestyrerinde Frk. Lang i Silkeborg dertil indrettet Kursus, samt af Ministeriet forventer i en nærmere Fremtid at kunne tilstille de stedlige Skolebestyrelser en Vejledning til Undervis-

ning i Faget, skal man anbefale denne Sag til de vedkommende Autoriteters nøje Overvejelse.

4. Undervisning i slöjd för gossar och flickor i vårt lands folkskolor.

Sedan riksdagen på Kungl. Maj:ts framställning anslagit 15,000 kronor till befrämjande af undervisning i slöjd för gossar, utfärdades kungl. kung. den 11 sept. 1877 angående anslag för beredande af undervisning i slöjd åt i skolåldern varande gossar. Däri erinras först, att de hufvudgrunder, som legat till grund för Kungl. Maj:ts framställning, varit, att undervisningen i slöjd borde afse bibringandet icke af färdighet i något visst yrke utan af händighet och förmåga att bruka de vanligast förekommande verktyg, i första rummet snickarverktyg, samt, där förhållandena sådant medgåfve, äfven svarfvar-, träsnideri- och möjligen smidesverktyg, hvarvid i skolor på landet förfärdigandet af sådana föremål, som för allmogen vore företrädesvis nödvändiga, borde särskildt afses; att undervisning i slöjd skulle meddelas förnämligast i folkskolans högre afdelningar och i fortsättningsskolan; att läsning och slöjd borde på lämpligt sätt omväxla med hvarandra. Därefter följer, hvad Kungl. Maj:t med anledning af riksdagens beslut förordnat, nämligen att skoldistrikt, som genom intyg af vederbörande folkskoleinspektör visat sig hafva på ändamålsenligt sätt anordnat undervisning i slöjd för gossar under minst fyra timmar i veckan, utan att undervisningen i folkskolans läseämnen därigenom eftersattes, må af statsmedel, för så vidt det beviljade statsanslaget därtill lämnade tillgång, för hvarje skola erhålla ett årligt understöd af 75 kronor.

Sedan den tiden har undervisning i slöjd införts i allt flera och flera skolor. Emellertid begynte man förnämligast i städer indela de slöjdande gossarne i grupper samt att vid rekvisitionerna af statsbidrag till främjande af ifrågavarande undervisning angifva hvarje sådan grupp som särskild slöjdskola. Genom att därjämte göra dessa grupper små, stundom så små, att de innehölle endast 7 à 8 barn, kunde man skaffa sig större bidrag af statsmedel till slöjdundervisningens främjande,

än som öfverensstämde med lagens mening och billigt vore. I synnerhet hade städerna tillfälle att på detta sätt rikta sig. En och annan stad visste ock att däraf begagna sig. För att förekomma ofvan angifna missbruk utfärdades, sedan riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts framställning rörande detta ärende, kungl. kung. den 1 maj 1894. I denna stadgades, att skoldistrikt skulle till främjande af undervisning i slöjd för hvarje skola erhålla 75 kr., därest undervisningen påginge minst 4 timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden samt om antalet slöjdande gossar uppginge till minst 10; och att skoldistrikt, om i en dylik skola antalet af de i slöjdundervisningen deltagande vore så stort, att de för denna undervisning måste delas i två eller flera afdelningar, skulle erhålla för hvarje afdelning, däri antalet slöjdande uppginge till minst 15, ett belopp af 75 kronor. Visserligen var det i åtskilliga skoldistrikt förenadt med stora svårigheter att fullgöra de för statsbidrags erhållande föreskrifna villkoren, men att svårigheterna mångenstädes kunde häfvas, om man verkligen vinnlade sig därom, synes däraf, att antalet skolor, i hvilka slöjdundervisning meddelades, hvarje år ökades. År 1898 hade man kommit så långt, att undervisning i slöjd pågick uti 3,517 skolor och afdelningar, samt att för denna undervisning utbetalades af statsmedel 236,590 kronor 57 öre. Därjämte uppburo skoldistrikten i allmänhet af landsting och hushållningssällskap ansenliga bidrag till betäckande af kostnaderna för den undervisning, hvarom här är tal.

Emellertid hade fråga uppstått om understöd af statsmedel för främjande äfven af slöjd för flickor. Enskild motionär väckte förslag därom på riksdagen men utan framgång. Efter någon tid förnyades motionen, och nu beslöt riksdagen att hos Kungl. Maj:t anhålla att, sedan utredning af den ifrågavarande saken ägt rum, inkomma till riksdagen med det förslag, som till följd af utredningen kunde föranledas. Med anledning däraf föreslog Kungl. Maj:t, att 90,000 kr. måtte beviljas på ordinarie stat för beredande af undervisning i slöjd åt i skolåldern varande flickor. Riksdagen biföll framställningen. Med anledning däraf förordnade Kungl. Maj:t den 29 maj 1896, att skoldistrikt, som genom intyg af vederbörande folkskoleinspektör visa sig hafva på ändamåls-

enligt sätt i folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola anordnat undervisning i kvinnlig slöjd, må af statsmedel för hvarje skola, hvari antalet slöjdande flickor uppgår till minst 10, erhålla ett årligt understöd af 30 kronor, därest undervisningen uti ifrågavarande ämne pågår minst 4 timmar i veckan under hela den för folkskolan bestämda årliga lästiden, samt att skoldistrikt, om i en dylik skola antalet af dem, som deltaga i slöjdundervisningen, är så stort, att de för denna undervisning äro delade i 2 eller flera afdelningar, må på här förut angifna villkor för hvarje sådan afdelning, hvari antalet slöjdande uppgår till minst 25, erhålla likaledes ett årligt understöd af 30 kronor.

Genom det beviljade statsunderstödet ökades icke obetydligt antalet af de skolor, som meddelade undervisning i kvinnlig slöjd. År 1898 uppgingo dylika skolor till 2,946, och till de skoldistrikt, hvari dessa voro förlagda, utbetalades för främjande af slöjdundervisning för flickor 88,365 kronor.

På senare tiden har en rörelse uppstått för åstadkommande af förändringar i de för erhållande af statsbidrag till slöjdundervisning föreskrifna villkor. Dels vill man, att antalet af dem, som skola deltaga i slöjdundervisningen, för att bidrag af statsmedel skall kunna för ändamålet erhållas, skall nedsättas; dels önskar man, att den för statsbidrags erhållande föreskrifna tiden skall inskränkas, dels håller man före, att, om slöjdundervisning för gossar införes i mindre folkskolor, distrikten borde få rätt att till bekostande däraf åtnjuta bidrag af statsmedel.

Förnekas kan visserligen icke, att det uti åtskilliga skoldistrikt är förenadt med ej ringa svårigheter att kunna uppfylla de för erhållande af statsbidrag till slöjdundervisningens främjande föreskrifna villkoren; ja, man måste till och med medgifva, att det uti ett och annat distrikt är så svårt, att man anser sig icke böra vidtaga några anordningar för den ifrågavarande undervisningens införande i skolorna. Men å andra sidan må man besinna, att, om t. ex. tiden, under hvilken undervisning i slöjd skall meddelas, inskränkes i vissa slags skolor ända till minst 3 månader, såsom af några föreslagits, fara är, att resultatet af undervisningen blir till föga gagn, hvartill kommer, att många af de distrikt, i hvilka slöjd-

undervisning kan meddelas under hela den tid, folkskolan är i verksamhet, sannolikt komma att låta nämnda undervisning äga rum endast under den för hvarje slag af skola föreskrifna minimitiden. Att slöjdundervisningen i stort sedt härigenom skall lida mycket afbräck, är uppenbart. Den uppfostrande nytta, slöjdundervisningen kan medföra, blir väsentligen minskad, ja, man torde ej säga för mycket, då man påstår, att det för många barn vore bättre att ej deltaga i slöjdundervisningen än att få arbeta under sådana förhållanden, som hafva med sig frestelse till slarfvigt eller åtminstone mindre noggrant arbete, eller som, där man icke faller för den frestelsen, medföra, att man medhinner så litet, att å ena sidan intresset ej kan hållas vid makt och att å den andra allmänheten får det intryck, att det ej är skäl att underkasta sig kostnader för en undervisning, som medför så ringa nytta. Men hvarför äflas man så ifrigt att införa slöjdundervisning äfven i sådana skolor, där den kommer att meddelas så kort tid, att den ej kan blifva till verkligt gagn för barnen? Mångenstädes vill man skaffa läraren löneförhöjning genom att låta honom undervisa äfven i slöjd; annorstädes vill man hafva slöjdundervisning därför, att den förekommer i andra skolor. Många slöjdifrare förstå för öfrigt icke, att, om man skall lära barnen att arbeta noggrant, det måste beredas dem tillräcklig tid för ett arbetes samvetsgranna utförande, men detta kan man ej förskaffa dem, om tiden, som får användas till ifrågavarande undervisning, väsentligen inskränkes mot hvad nu är förhållandet, så vida man icke vill åtnöja sig med att barnen förfärdiga endast ett fåtal arbeten. Men då blir följden, att de ej erhålla tillbörlig öfning i användande af de särskilda verktygen.

Till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag om förändrade villkor för erhållande af statsbidrag till främjande af undervisning i slöjd. I detta förslag söker man å ena sidan bereda undervisningen i slöjd så mycken tid som möjligt, men å den andra tager man tillbörlig hänsyn till de lokala förhållandena, på det att slöjdundervisning må kunna införas i så många skolor som möjligt. Kungl. Maj:ts förslag är af riksdagen godkändt. För de nya förordningarna

rörande bidrag af statsmedel till främjande af slöjdundervisningen skola vi i nästa häfte redogöra.

5. Notoddens seminar. aarsberetning for 1897—1898.

Styrelsen öfver Notoddens privata seminarium i Norge inleder ofvan angifna årsberättelse med följande behjärtansvärda ord.

»Der har længe været talt om at faa sat igang et privat seminar, ledet og opretholdt af kristelig og kirkelig interesserede mænd inden vor kirke.

I andre lande har mange kirkesamfund for længe siden gjennemført denne tanke. I Danmark har saaledes et arbeide af dette slags været i gang i flere aar, og i Amerika og i England findes det mange lignende skoler baade for lærere og prester og det baade indenfor den lutherske kirke og i andre kirkesamfund.

Det, som ligger til grund for disse bestræbelser baade i vort land og i andre lande, er ønsket om at faa disse skoler saaledes knyttet til kristenfolket, at de kan blive gjennemtrængte af de grundsætninger og den aand, som opholder og styrer Kristi kirke paa jorden.

Derved vil der vækkes en dybere forstaaelse af kristenmenighedens ansvar paa skolens omraade, ligesom menigheden derigjennem vil faa den støtte, som er saa nødvendig i dens arbeide for ungdommens kristelige opdragelse i folket.

Paa samme tid, som staten har sine krav at stille og sine fordringer at drive igjennem paa skolens omraade, vil ogsaa kristenmenigheden møde med sine krav og søge sine dybe interesser varetagne.

Det behøver ikke for den sags skyld at være nogen modsætning. Det kan bedst sees af det betydningsfulde skolearbeide, som kirke og stat i forening hidtil har udført gjennem vore statsseminarer. Flere af vort lands ypperste mend har der nedlagt sit livs bedste arbeide, et arbeide, som har baaret frugt i vide kredse.

Naar desuagtet trangen til frie kristelige seminarer og ungdomsskoler i de senare aar stadig har vokset og fundet flere og flere talsmænd baade i vort land og andre lande, saa

hænger dette paa det nøjeste sammen med den stærke og til dels saa mangeartede udvikling baade paa det religiøse omraade og i aandslivet i det hele.

Den dybe religiøse vækkelse i vort folk har lidt efter lidt faaet et klarere syn paa, at kristenlivet skal omspænde alle menneskelivets omraader. De kristne skal ikke bare efter evne hjælpe dem, som sidder i nød og elende aandelig og legemlig; men de skal søge at forebygge nøden og elendigheden. De skal ikke bare kjæmpe imod det onde, som allerede er fremtraadt iblandt os, men søge paa forhaand at hindre synd og mørke fra at lægge sig over sjælene, over hjemmene og over landet.

Denne opgave er saa stor, at det kun er som en begyndelse, den er traadt frem og optagen i mange kristnes arbeide.

Opgaven omfatter ikke bare den enkeltes frelse, men det heles aandelige og legemlige vel, det hele samfunds sunde udvikling. Livet i skole og hjem, i kirke og i fædreland maa omspændes af kristenfolkets kjærlighed. Det maa elskes frem og bedes frem i Jesu navn, om det, som mange af os længes efter, skal magtes: At opdrage og bevare et sundt og lykkeligt kristenfolk i vort fædreland.

Dette er det, som har ledet til oprettelsen af vort seminar, og med dette maal for øie er det, arbeidet her er drevet.

Det er et sundt kristeligt liv og et sundt menneskeligt liv ibland de unge, seminaret gjerne vilde fremelske.

Et sundt kristenliv maa danne den faste grundvold for et hvert kristeligt arbeide baade i skole og kirke, i hjem og i fædreland. Skal dette vækkes og næres hos de unge, maa man først og fremst møde dem med en varm, personlig kristen tro. Naar saa lærerne selv erfarer, hvilken lykke det er at finde sin Frelser, saa vil eleverne ogsaa uvilkaarlig faa et indtryk deraf. Den personlige kristendom vil virke stærkest paa dem. Derfor blir det en hovedsag for os at faa lærere, som kan møde eleverne med personlig kristelig erfaring.

Men skal den personlige kristendom ikke gaa over til ren subjektivisme, hvor ens egne tanker, følelser og indskydelser i samvittigheden afgjør, hvad der er kristendom eller ei, saa maa der lægges en stærk vegt paa det objektive, paa Guds gjerning for den enkelte og for hele samfundet. De

ovenfra kommende livskræfter maa holdes frem for de unge, saa at de ser virkningerne af dem rundtom sig i menneskelivet. De maa faa se, hvorledes den enkeltes liv kan omskabes ved Kristi frelsende kjærlighed, og de maa faa se, hvorledes denne kjærlighed tager fat paa den ene opgave efter den anden: det kristelige ungdomsarbeide, arbeidet for alle lidende og forkomne, arbeidet i kirke og skole for at bevare den opvoksende slegt for Kristus og arbeidet i missionen for at vinde den hele verden for ham. De unge maa faa se noget af kristenmenighedens store kald og opgave; derved vil deres kristelige livssyn blive klarere, deres interesser stærkere og renere, deres tankemaade mere praktisk og grei.

Dernæst er det vor opgave at arbeide for et sundt menneskeliv bland de unge, saa at dette jordelivs mange opgaver og arbeider ikke skal skilles ud fra vor kristentro som noget verdsligt, men paa det allernøieste forenes og vokse sammen med vort liv i Kristus.

Man maa da indprente de unge, at i den stilling i livet, hvori Gud har sat dem derhjemme, kan de naa frem til fuld og hel menneskelykke og udføre en ligesaa stor gjerning for Gud, som om de kom derud i den vide, vrimlende verden. De maa derfor ikke faa fremstillet for sig som idealet for deres menneskeliv en tænkemaade, en tale og en levevis, som ligger deres hjemlige forhold fjernt. Vi vilde gjerne sende dem hjem igjen som fars og mors børn, kun kjærligere og dueligere vandte til det ene og andet, som hjemmet kan kræve af dem. Først de med fuld kraft og større ro og harmoni kan gjøre det, maa de lære at værne om alt det hjemlige i ordets bedste betydning. De maa ikke bryde istykker og ødelægge det, som er hjemmets særkjende i tanke og i tale.

I nøie sammenhæng hermed vil vi gjærne vise de unge, at Herren vil benytte deres evner og krafter til at bygge det større hjem, fædrelandet, saa at her kan opdrages og bevares et lykkeligt kristenfolk i dette land, som Herren har givet os.

Dette har stor betydning for de unge, idet der rækkes dem gode, sunde opgaver i hjem, i skole, i kirke og i fædreland, som de blir grebne af, og som udvider baade deres menneskelige og religiøse synkreds. Og paa samme tid driver

det dem ikke ud i et fremmed, opstyltet væsen, men indover mod sig selv og hjemover til det kjæreste og bedste, som de har mødt i sit jordeliv hjemme hos far og mor.

Kunde vor skole magte om end kun en liden del af denne store opgave: at føre de unge nærmere hen til den personlige Gud og give dem en dybere forstaaelse af og kjærlighed til hjem og skole, kirke og fædreland, da vilde vi være mere end glade. Derom beder vi, derfor arbeider vi, og kristne venner vil ogsaa følge vort arbeide med forbøn og støtte.»

Högsta ledningen af seminariet är uppdragen åt ett »föreståndarskap», som utgöres af omkring 20 personer. Läroanstaltens löpande angelägenheter omhänderhafvas af en utaf 5 personer bestående styrelse.

Med hänsyn till seminariets organisation upplyser årsberättelsen, att under år 1897—1898 följande klasser voro i verksamhet: öfversta seminarieklassen med 40 elever, nedersta seminarieklassen med 44 elever, förberedelseklassen till seminariet, hvari voro inskrifna 35 elever, samt klassen för den lägre läraregraden (småskolelärare), som räknade 30 lärjungar. Dessutom var med seminariet förenad en tvåklassig öfningsskola med omkring 10 elever i hvarje klass.

Vid slutet af läsåret 1897—1898 aflade 39 elever godkänd afgångsexamen.

Utanför den bestämda arbetstiden hafva seminarieeleverna vanligen hvarje vecka haft ett religiöst möte, hvarvid förekommit samtal, bön och sång. Hvarje söndagseftermiddag har på seminariet hållits religiöst föredrag. I regeln hafva eleverna hvarje månad varit samlade till festlig sammankomst på seminariet.

6. Den nya skollagen i Zürich.

Enligt den nya skollag, som i Zürich sistlidna år blifvit antagen, betala barnen inga skolafgifter; och folkskolan är fortfarande simultanskola. Den förnämsta förändringen är, att fortsättningsskolan tagits bort men att i stället för denna primärskolan, som hittills varit sexklassig, utvidgats med en 7:e och 8:e klass. Barnen skola sålunda besöka skolan alla läsdagar under åtta år. Dock har man medgifvit undantag

från denna bestämmelse, i det man föreskrifvit, att det för församlingar är tillåtet att under sommarhalfåret inskränka undervisningen till 8 timmar i veckan, fördelade på 2 förmiddagar. Under vintern måste skolan vara i verksamhet åtminstone 23 veckor och i hvarje vecka 27 till 33 timmar.

För klent begåfvade barn skola särskilda klasser anordnas. Antalet barn, som en lärare skall undervisa samtidigt, får ej öfverstiga 70. Kvinnor få deltaga i skolförvaltningen såsom ledamöter uti särskilda kommissioner och såsom inspektörer.

Beträffande lärarlönerna har staten åtagit sig att betala $^2/_3$ af den kontanta lönen.

Den nya lagen har trädt i kraft den 1 maj innevarande år.

7. Skolpromenader till firande af trädfesten.

Undervisningsministern uti Italien, Bacelli, har i ett cirkulär den 27 sistlidne juni till åtskilliga skolmyndigheter gifvit uttryck åt en tanke, som för det skoglösa Italien kan blifva till utomordentligt rik välsignelse. Rundskrifvelsen har hufvudsakligen följande innehåll: »En välförtjänt hjälparinna vid mina skolreformer är den italienska föreningen Pro montibus, hvilken jämte det, att den af hygieniska och nationalekonomiska grunder arbetar för att våra berg åter måtte blifva beväxta med skog, äfven har sina ögon fästade på folkundervisningen, särdeles i bergstrakter. Jag har särskild anledning att fröjda mig öfver dessa sträfvanden, då jag alltsedan år 1877 har i parlamentet talat för skyddande af träden. I ett politiskt tal den 17 mars 1897 har jag yttrat mig i detta ärende på följande sätt: Våra förfäder förklarade i sin vishet skogarna för heliga; våra tiders penningebegär förstörde dem. Nästan alla Europas folk öfverträffa oss i skogsskötsel. De insikter, som vår tid äger, skulle hafva fullkomnat våra förfäders verk, om ännu »heliga» skogar funnes kvar, men dessa hafva ty värr fallit offer för det blinda penningebegäret. Skogar betyder hälsa och rikedom, de alstra syre, ja, elektriskt syre, den mäktigaste fiende till alla osynliga skadliga organismer. De bringa temperaturen i jämvikt, reglera luftströmmarna, sörja för markens fuktighet, skydda.

kullarna, befukta ängarna, bevara vattnet, gifva oss, som ej hafva stenkol, bränsle, skydda oss för hagel och verka på bergen som åskledare. Vi beklaga oss i vår tid öfver de talrika öfversvämningarna. Kunde vi använda de summor, som våra floders, särskildt Pos, öfversvämningar kosta oss, på skogsplanteringar på Alperna och Appenninerna, så skulle de stora skador, öfver hvilka vi måste beklaga oss, mycket förringas med hänsyn både till mängd och häftighet.

Genom rundskrifvelser beträffande undervisning i folkskolorna uti de första grunderna i jordbruk har jag sörjt för att alla barn skola uppskatta och hysa aktning för träden. Men jag ville, att äfven eleverna i mellanskolorna (mittelschulen) skulle taga del i denna kult, i detta sociala verk. Därtill kunna lärarne i naturkunnighet alldeles särskildt bidraga. Det vore godt, om äfven direktörerna, de andra lärarne och eleverna offentligen gäfve uttryck åt sin känsla och därigenom lämnade folket ett godt exempel. Vi hafva visserligen icke så vidsträckta landområden som Amerika, hvarest vid Arbor's Day eller Trädfesten hvarje borgare genom planterande af ett träd på ett offentligt jordområde måste bekräfta, att träden betyda hälsa och rikedom; men vi kunna nå samma mål på enklare sätt. Skolmyndigheterna kunna, sedan höstpröfningarna ägt rum, efter öfverenskommelse med de lokala myndigheterna och jordägarne anordna skolpromenader för att fira den uppfostrande trädens fest på ett sätt, som skolans och öfriga deltagares förhållanden medgifva. Firandet bör vara enkelt och därför inskränka sig därtill, att ett af de träd, som bäst lämpa sig för den trakten, sättes ned i jorden, och att lärarne fästa uppmärksamhet på skolpromenadens betydelse och ändamål. Jag hoppas, att mitt förslag skall genom vederbörande skolmyndigheters bemödande komma till verkställighet.»

(Efter Deutsche Zeitschrift für ausländisches Unterrichtwesen.)

Carl K—n.

13.

Om sångundervisningen i folkskolan med särskild hänsyn till kyrkosången.

1.

Bland folkskolans många läro- och öfningsämnen har näppeligen något varit föremål för mera mångskiftande åsikter och omdömen än sången. Den ene har tillmätt detta ämne en synnerlig vikt, den andre har betraktat detsamma som ett underordnadt biämne, den tredje har ansett tonträffningsöfningar o. dyl. vara hufvudsak, den fjärde har funnit s. k. gehörssång ensam tillfyllestgörande, den femte har irrat sig angående målet, den sjette har förringat betydelsen af den enkla allmogesångens uppodlande o. s. v. I ett sådant virrvarr af meningar med åtföljande strider om metod och beteckningssätt har skolsången beklagligen icke kunnat nå någon egentlig och allmän utveckling, utan ämnet har fastmer blifvit tillbakasatt och dess hufvuduppgift förgäten eller missuppfattad. I och med detsamma har öfning af psalmsång i folkskolan blifvit ofullständig, hvaraf vidare i sin ordning följt, att kunskapen i och hågen för en rätt kyrkosång oftast är alltför ringa. Sålunda finner man bland vår ungdom ganska sällan någon, som i folkskolan fått genomgå en utförligare kurs i kyrkosång.

Det är därför af nöden, att vi behjärta sångundervisningens egentliga hufvuduppgift för folkskolan och sedan leda samma undervisning i en riktning, som öfverensstämmer med denna uppgift.

Om vi då först kasta en blick tillbaka på detta ämnes historiska anor, så finna vi, att detsamma blifvit vederbörligen adladt såsom ett viktigt hufvudämne vid undervisningen redan i vår kyrkolag af år 1586. Det heter nämligen därstädes i kap. 24 § 31, att klockaren skall kunna undervisa församlingens ungdom i läsning, *sång* och skrifning. Denna paragraf, som visserligen må anses vara fröet till den blif-

vande folkskolestadgan, visar oss, hvilken framskjuten plats våra kristna förfäder tillerkände sångundervisningen. De värderade tydligen den kristliga sången såsom det bästa uppbyggelsemedel vid sidan af Guds ord, hvarför man ock af historien finner, att på deras tid kärnfriska psalmer genljödo i slott och koja, i kyrkor och på slagfält. På den tiden var sången en makt i religionens och den kristliga uppfostrans tjänst; därför hade också detta ämne sin gifna och hedrade plats i den tidens folkundervisning, huru torftig denna än mångenstädes var.

Sångens ställning som hufvudämne vid folkundervisningen är fortfarande genom lag fastställd i folkskolestadgan, så väl den af 1842 som de reviderade upplagorna af 1882 och 1897. Man finner detta, om man aktgifver på bestämmelserna angående minimikursen (§ 6 i gamla och § 48 i nya skolstadgan). Enligt desamma anses skolans mest obligatoriska ämnen vara a) kristendomskunskap, b) modersmålet, c) räkning och d) kyrkosång. Hvad särskildt beträffar sången, så stadgar lagen, att från denna undervisning kunna endast befrias de barn, som »därför sakna allt anlag» (och detta antal lär vara försvinnande litet).

Sången kan således med framgång häfda sin plats på folkskolans läsordning i trängseln med en mängd senare tillkomna ämnen, och den gör detta icke blott med anornas och traditionens rätt utan fastmer på grund af ämnets egen höga betydelse för uppfostran till kristligt lif. Men man måste efter fädrens exempel och gällande lagars föreskrift *planlägga* denna undervisning med fasthållande af följande hufvudmål: *barnen skola skickliggöras att på ett rätt sätt deltaga i församlingssången vid den allmänna gudstjänsten.* Så fattad, är denna uppgift närmast att inordna under kristendomsundervisningen. Och då kristendomsundervisningen enligt skolstadgan uttryckligen angifves såsom folkskolans viktigaste ämne, så är det tydligt, att den till detta ämne sig nära anslutande undervisningen i kyrkosång också måste betraktas som ett af folkskolans viktigaste hufvudämnen.

Emellertid måste vi nu först som sist medgifva, att sången på folkskolans läroplan hittills fått en ganska undanskymd plats och blifvit styfmoderligt behandlad. Olyckligtvis har

på samma gång sången i kyrkan af flera orsaker råkat i förfall, hvilket förhållande först i våra dagar blifvit till fullo insedt och erkändt. En lyftning till ett bättre tillstånd är nödvändig både för skolsången och kyrkosången, men en sådan lyftning kan ej äga rum, med mindre det för handen varande förfallets orsaker blottas och motarbetas samt kyrkan och skolan endräktigt räcka hvarandra handen till samarbete. Med afseende på detta högviktiga ämne har skolan en *alldeles särskild plikt* att tjäna och stödja kyrkans intresse; och för öfrigt är tiden sådan, att kyrkan omöjligen kan undvara detta stöd.

För äldre personer med vaken blick ligga orsakerna till sångens förfall i kyrkan och skolan i öppen dag. Skolsångens förfall beror på den allt för korta lärotiden och den ofullständiga planläggningen. Kyrkosångens förfall åter beror på den otillbörliga lekmannaverksamheten, som alstrat kyrkofientlighet, öfversvämmat landet med underhaltiga andliga sånger och gjort vår förträffliga psalmbok misstänkt och förgäten af den okunniga mängden. Under en skenfager yta har det kyrkliga förstörelsearbetet gripit vida omkring: tusenden och åter tusenden hafva så småningom blifvit främmande för kyrkan och fått afsmak för dess gedigna koralsång. Att under sådana förhållanden de kyrkliga tjänstemännen mistat mycket af sitt inflytande öfver den skingrade församlingen, är självklart. Särskildt hafva kyrkosångens ledare på mer än ett sätt fått sitta emellan: deras utbildning har urartat, deras arbete förringats eller tadlats, deras löner nedsatts eller indragits o. s. v.

Bland klagomål öfver det påpekade förfallet är intet märkligare än 1878 års kyrkomötes skrifvelse till regeringen med underdånig hemställan, »dels att K. M:t måtte taga i öfvervägande, hvilka åtgärder kunna befinnas erforderliga, på det ungdomen måtte komma att undervisas och öfvas i kyrkosång, dels att vederbörande, som hafva sig anförtrodd klockares och organisters undervisning och bildande, måtte erhålla nådig föreskrift att vid denna undervisning så väl bibringa lärjungarne kännedom om hvilka melodier som böra användas för de särskilda psalmerna, som ock lära dem på-

akta psalmernas innehåll och däraf beroende rätta musikaliska karaktär».

Genom denna skrifvelse blef sångfrågan föremål för en allmän utredning från myndigheternas sida, och frukten däraf vardt dels en ny kunglig förordning angående ökade kompetensvillkor för organister och kyrkosångare, dels ett kungligt cirkulär den 20 mars 1885, i hvilket K. M:t i nåder anbefaller »samtliga consistoria ecclesiastica att fästa prästerskapets uppmärksamhet på vikten däraf, att den i folkskolan föreskrifna psalmsången *ledes* och *öfvervakas* så, att den medelst inöfvande af de *vanliga psalmmelodierna* och *svenska mässan* blifver en *förskola för sången i kyrkan*».

Med stöd af detta cirkulär har sångundervisningen i folkskolan tagit ett kraftigt uppsving och förts in i de rätta hjulspåren. Äfven har ämnet fått ökad lyftning och tilldragit sig uppmärksamhet från allmänhetens sida genom den verksamhet till kyrkosångens restaurerande, som utöfvas af det på senare åren bildade sällskapet Kyrkosångens Vänner. Slutligen har K. M:t den 23 april 1897 utfärdat nådig förordning om ny musik för svenska mässan, i hvilken icke blott en rikhaltig samling af värdefulla melodier blifvit stadfästade för kyrkligt bruk utan äfven principen om s. k. rytmisk kyrkosång blifvit fullständigt tillämpad. Genom alla dessa åtgöranden har jordmånen blifvit beredd för en bättre planläggning af sångundervisningen i folkskolan.

2.

Det ofvannämnda kungl. cirkuläret talar först om behofvet af *ledning* vid undervisningen i sång. I detta lilla ord innefattas naturligtvis ämnets ändamålsenliga planläggning med afseende på lärokurs, lärogång och lärosätt.

Den *lärokurs* i kyrkosång, som här åsyftas, bör väl för de gynnsammast ordnade skolorna omfatta en någorlunda fullständig kurs i psalmsånger, så att de mera begåfvade barnen iståndsättas och öfvas att sjunga alla de vanliga kyrkopsalmerna i vår psalmbok. Det är dock icke alltid lämpligt att vid denna kurs obetingadt följa Hæffners koralbok, emedan denna dels upptager ett för stort antal melodier,

dels ofta företer sättningar i en för barnens sångorgan skadlig tonhöjd.

Länge ha organisterna ansett sig förpliktade att troget följa Hæffner både i afseende på melodival och tonhöjd, men sedan ofvannämnda kungl. cirkulär inskränker fordringarna för undervisningen endast till de *vanliga* psalmmelodierna, så synes det vara i sin ordning att äfven i kyrkan förbigå alla ovanliga melodier, så framt dessa tillika befinnas obehöfliga. Hvad sedan beträffar tonarten, så är organisten numera icke bunden af Hæffners tonhöjd, sedan bruket att transponera koraler vunnit vederbörlig sanktion.

När fråga blir om de särskilda koralmelodiernas sorterande såsom vanliga eller ovanliga, så uppstår gärna meningsskiljaktighet, enär somliga melodier kunna vara vanliga i vissa församlingar men fullkomligt okända i andra. Viktiga bidrag till denna frågas utredning lämna åtskilliga på senare åren utkomna värdefulla bearbetningar af Hæffners koralbok. Bland dessa komma vi i denna uppsats att särskildt åberopa följande tre, näml. en upplaga af Nordqvist och Lagergren, en dito af Rendahl samt »Valda koraler i gammalrytmisk form» af Norén och Morén. Denna sistnämnda kan visserligen icke utan särskild grundlig förberedelse officiellt användas, men den innehåller dock åtskilligt, som kan anses förtjäna uppmärksamhet vid undervisningen och sedan så småningom försöksvis införas vid gudstjänsten. Särskildt gifver den i vissa fall god ledning vid den viktiga öfningen i melodiens lämpande efter texten, som i Nordqvist-Lagergrens koralbok så kraftigt förordas.

Emellertid råder ännu mycken oklarhet i fråga om ett verkligt godt urval af melodier för de särskilda psalmerna. Vida större osäkerhet förefinnes dock på det s. k. rytmiska området. Att somliga melodier måste sjungas rytmiskt, det är en afgjord sak, som erkännes äfven af Hæffner; men hvilka af våra vanliga psalmmelodier som böra återföras till rytmisk form och hvilken af de skiftande rytmiska formerna som förtjänar slutgiltigt godkännande, det är ännu oafgjorda frågor. Vi måste därför fortfarande stå kvar på den af Hæffner lagda grunden men tillika åt den rytmiska kyrkosången gifva det utrymme, som på goda skäl kan försvaras.

Vi få sålunda sjunga mässans melodier i rytmisk form och äro säkert oförhindrade att därutöfver tillämpa den rytmiska principen på ett mindre antal af de vanliga psalmmelodierna. Det gäller blott att finna den rätta måttan och att sedan enligt denna konsekvent uppfostra församlingen till sång efter fastställd princip. Allmän enhet vid detta urval är ock högeligen önskvärd.

Hvad sedan beträffar *lärogången*, så är det högst nödigt, att den till öfning anslagna melodisamlingen sorgfälligt ordnas efter svårighetsgrad och tonarter i fyra särskilda grupper, hvardera afsedd för hvar sin af folkskolans fyra årsklasser. I hvarje grupp bör antalet melodier vara begränsadt efter lärotiden, så att kursen utan svårighet hinner genomgås, om en eller högst två koralmelodier inöfvas hvarje vecka. De inöfvade melodierna skulle, där sådant med hänsyn till psalmtexten är lämpligt, sjungas med text ur olika psalmer. På detta sätt skulle barnen efter genomgången fullständig skolkurs icke blott hafva inöfvat de vanliga psalmmelodierna utan äfven fått tillfälle att sjunga igenom en större del af psalmboken.

En sådan utsträckning af kursen är enligt nu gällande läroplan fullkomligt otänkbar. Det gäller därför att eftersträfva nya läsordningar, som tillföra sången ökad lärotid, så att det antydda målet utan svårighet och jäktande kan uppnås. Om vi snart kunde få en sådan plan och arbetet med densammas genomförande leddes på det rätta sättet, så skulle man omsider kunna nå det efterlängtade resultatet, så att barnen finge icke blott kunskap i utan äfven kärlek till psalmsången och småningom kunde blifva fullt förtrogna med vår härliga psalmskatt. Därigenom finge barnen tillika en värdefull tillökning i kristendomskunskapen, helst de sjungna orden med deras sköna, poetiska form lätt fastna i minnet utan särskildt pluggarbete.

Det heter i cirkuläret, att de vanliga psalmmelodierna skola inöfvas, men en antydan om det normerande *sättet* för denna öfning ligger naturligtvis utom ramen för en så koncentrerad föreskrift. Tydligt är dock, att s. k. gehörsång här ingalunda kan anses tillfyllestgörande, utan det förutsättes gifvetvis sång efter noter såsom ledning och stöd för

gehöret och musikminnet. Man kan icke begära, att barnen skola i minnet fästa hela koralförrådet, utan man får vara nöjd, om de ihågkomma de allmännaste och skönaste melodierna samt äro i stånd att när som helst korrekt sjunga äfven de mindre ofta förekommande med ledning af noter. Men om ett sådant resultat skall kunna framgå af sångundervisningen, så behöfves framför allt *en praktisk sångmetodik*, lämpad efter kursen och skolorna på landsbygden. Hit hör en enkel och ordnad framställning om notsystemets inlärande, om takt och tonbildning m. m. i de olika årsklasserna.

Som folkskolans sångundervisning naturligtvis icke får inskränkas till ett ensidigt psalmsjungande, så bör ock vid uppgörande af lärokurs och lärogång hänsyn tagas till öfriga sångöfningar, särskildt till öfning af *fosterländsk sång* och s. k. folkmelodier. Härvidlag äga vi visserligen till vårt förfogande en hel mängd sångböcker och sångsamlingar, men sällan kan man obetingadt följa någon af dessa, emedan materialet icke är tillräckligt väl ordnadt. Erfarenheten visar, att det ofta är rätt svårt att ur det rika förrådet utvälja de sånger, som på hvarje stadium verkligen äro fattliga och instruktiva för barnen. Därför skulle det vara behöfligt att äfven i detta stycke erhålla någon ledning.

Likasom styckena i folkskolans läsebok blifvit indelade efter svårigheten så, att hvarje stycke är hänvisadt till den årsklass, där det med största fördel kan genomgås, så borde ock de för skolan företrädesvis afsedda sångstyckena eller melodierna med därtill hörande text på liknande sätt grupperas. Det säger sig självt, att en sådan anordning skulle i afsevärd grad gagna sångundervisningen.

Tydligt är, att icke alla sångnummer i våra många sångsamlingar behöfde blifva föremål för en sådan gruppering. Ett mindre antal, t. ex. 50 à 100 stycken, af de i alla afseenden bästa och lämpligaste borde utväljas och progressivt ordnas till bruk för folkskolans olika årsklasser. Kunde detta urval ske så, att det hufvudsakligen upptoge melodier af verkligt bestående värde, så skulle vår folkskola därigenom erhålla en *normalrepertoar*, afsedd att genomgås den ena skolgenerationen efter den andra. På detta sätt komme de sålunda till öfning fastställda sångerna att småningom blifva hela folkets

gemensamma egendom, eller med andra ord skolbarnen finge lära att sjunga ej blott för skolan utan för lifvet.

Länge har bristen på en nationalsång varit bland oss svenskar både känd och erkänd, och vi hafva som bekant tillgripit utomordentliga åtgärder för att få denna brist afhjälpt. För närvarande finnes ingen enda fosterländsk sång, som är fullt bekant för alla, höga så väl som låga. Och likväl skulle det vara en mycket lätt sak att med tillhjälp af våra tusentals läroanstalter sprida kunskap om icke en utan tjogtals goda fosterländska sånger. I den mån det kunde väckas hänförelse för gemensam fosterländsk sång vid stora folksamlingar, i den mån skulle ock nya nationalsånger framväxa såsom välbehöflig tillökning till de gamla.

Genom den föreslagna åtgärden skulle ingalunda något tryckande band läggas på lärarens frihet att efter behag utvälja stoff för sångundervisningen. Tvärt om borde det för honom vara särdeles välkommet att äga ett af vederbörande stadfästadt program för de grundläggande öfningarna. Utöfver detsamma kunde han ju sedan efter eget val utvidga kursen med hänsyn till barnens ålder, begåfning och musikaliska uppfattningsförmåga. Det bör alltid finnas rum för uppfriskande muntrationssånger af mera tillfällig art, hvilka kunna inöfvas efter gehör till omväxling med den annars kanske alltför hårdsmälta notsången.

Till en god ledning vid sångundervisningen hör slutligen anskaffandet af tjänlig *åskådningsmateriel.* Hit hör först och främst ett musikinstrument, helst orgelharmonium, samt en större krittafla med uppmålade notplan. Vidare böra barnen hafva koralpsalmböcker, innehållande alla de vanliga psalmmelodierna enstämmigt i notskrift samt lämpliga melodihänvisningar till de olika psalmerna. Denna psalmbok bör vidare innehålla nya mässans melodier och ett utvaldt antal verkligt användbara rytmiska koralmelodier samt om möjligt äfven några kyrkliga hymner för de större kyrkliga högtiderna. Därjämte böra barnen hafva en normalsångbok, innehållande dels öfningar, dels den förut föreslagna s. k. normalrepertoaren. De melodier och sånger, som därutöfver komma till öfning, kunde af barnen efter lärarens föreskrift uppskrifvas i små not- och sångböcker, som för detta ändamål borde till-

handahållas barnen i tredje och fjärde årsklasserna. På ett så enkelt och praktiskt sätt kunde åtminstone de mera begåfvade barnen skaffa sig en god och begriplig melodisamling af unisona och flerstämmiga sånger till nytta jämväl för barnens framtid.

För att underlätta inlärandet af tonbildningen och den rätta sångställningen borde ett antal väggplanscher utgifvas, som visade röstorganet, munnens och kroppens riktiga ställning vid sången m. m.

Förut har föreslagits, att ett antal lämpliga och i alla afseenden synnerligen värdefulla sångstycken borde utväljas till en stående ordnad repertoar i alla folkskolor. De allra viktigaste af dessa stycken borde utgifvas i en serie stora väggplanscher med en melodi på hvarje plansch. Noterna på dessa planscher skulle vara så stora, att de tydligt kunde synas från väggen öfver hela skolsalen. Om tvåstämmiga stycken härtill användes, kunde hvardera stämmans noter vara tryckta i olika färger.

3.

Cirkuläret talar äfven om *öfvervakande* af den i folkskolan föreskrifna psalmsången och anbefaller detta särskildt åt prästerskapets uppmärksamhet.

Om det skall blifva någon mening i detta öfvervakande, så måste först, såsom vi förut hafva sett, en ledning varda gifven i form af kurs och lärogång, hvarpå öfvervakandet kan stödja sig. Den ledning, vi redan äga i normalplanen, är i fråga om sången så allmänt affattad, att den medgifver en snart sagdt obegränsad frihet både i fråga om melodiernas urval och antal. I följd häraf kan man vid urvalet af lärostoff blifva utsatt för tre faror: antingen kan man råka att göra ett i musikaliskt-pedagogiskt hänseende olämpligt urval eller kan man upptaga ett alltför ringa antal melodier, eller ock slutligen kan man i ovist nit inöfva för många på bekostnad af noggrannheten. Men, äfven om man lyckades undgå dessa tre stötestenar och verkligen får ihop en dugande plan, hvars noggranna genomgående blir tillbörligen öfvervakadt, så återstår i alla fall det nedslående medvetandet,

att man i sitt arbete är isolerad, att tusentals liknande skolor arbeta hvar för sig på måfå, att olika kurser genomgås i annars likställda skolor och att den ene blifver efter, emedan han icke kan tillgodogöra sig den andres erfarenhet.

Det är uppenbart, att en sådan beklaglig söndring verkar förlamande på hela sångarbetet öfverallt i skolorna. Man måste därför tillse, att de många spridda krafterna förenas och bringas att samverka, så att något reellt kan blifva uträttadt.

Det blir alltså i längden otillräckligt att blott framkomma med önskningar och allmänna talesätt, utan man måste gripa sig an med ett verkligt positivt förslag, så att man kan få rätt klart för sig 1) *hvad* som skall genomgås, 2) *huru* det skall genomgås och 3) *när* det skall genomgås. Och dessa tre frågor måste hvar för sig underordnas under de två stora hufvudriktningarna af sångundervisningen, nämligen *kyrkosång* och sång i allmänhet, hvilken vi här i motsats till kyrkosång kunna beteckna med uttrycket *världslig sång*.

Enär hvardera af dessa hufvudriktningar äga sitt fulla berättigande vid undervisningen, kunde denna uppsats mycket väl inrymma dem båda, men, då vårt ämne enligt öfverskriften närmast gäller kyrkosångsfrågan, så måste vi i hufvudsak begränsa oss inom detta område och således afstå från eller åt mera erfarna lärare öfverlåta utredandet af det förut i uppsatsen framställda förslaget om normalrepertoar och metod m. m. för undervisningen i världslig sång.

Då vi nu gå att framlägga ett positivt förslag till tjänliga psalmmelodier för sångundervisningen i folkskolans olika årsklasser, så vilja vi från början kraftigt framhålla, att detta melodistoff ovillkorligen måste i hvarje fall förberedas genom psalmläsning eller memorering af en psalmtext, som passar till den enligt lärogången i kursen föreliggande koralmelodien. För kursen fordras följaktligen två parallella serier, nämligen en *melodiserie* och en *textserie*. I följd af ämnets musikaliska natur måste melodiserien utgöra grunden och texten väljas med hänsyn till melodien; men vid själfva undervisningen kommer textläsningen först och melodiöfningen i andra rummet.

Melodiserien skall enligt pedagogikens fordringar, så vidt möjligt är, börja med det lättaste och fortgå till det svårare i progressiv ordningsföljd; och då textvalet måste rätta sig efter det förut fastställda melodivalet, så kan psalmläsningen icke ordnas efter kristendomskursen i öfrigt ej heller efter de kyrkliga högtiderna och kyrkoårets olika afdelningar. Enligt den plan, som här nedan skall meddelas, kan det därför hända, att t. ex. passionspsalmer blifva inöfvade på hösten och julpsalmer på våren o. s. v. Men af skyldig hänsyn till kyrkoåret kommer sedan att meddelas ett förslag till ny gruppering af det förut inöfvade melodiförrådet, så att detta kan repetitionsvis komma till användning för hvarje särskild period af kyrkoåret vid de dagliga morgon- och aftonandakterna i folkskolan.

Den här nedan upptagna melodiserien omfattar inalles 142 koralmelodier, däraf 100 i vanlig hæffnersk stil och 42 i s. k. rytmisk form. För första årsklassen afses 27, för andra 28, för tredje 43 och för fjärde 44 melodier. Denna rikhaltiga samling indelas i tre kurser. Första kursen, omfattande 60 melodier med 15 i hvardera årsklassen, kan betraktas såsom hufvudkurs och betecknas i tabellen med fetstil; andra kursens melodier utmärkas genom vanlig stil, och melodierna till tredje kursen äro satta inom parentes för att antyda, att desamma, som i allmänhet kunna anses såsom mindre vanliga, kunna förbigås, då tiden ej medgifver deras inöfvande.

För hvarje melodi angifves tonart och rytm genom hänvisning till någon af ofvannämnda koralböcker, och därvid begagnas följande förkortningar: Hr (Hæffner), Rd (Rendahl), N.-L. (Nordqvist-Lagergren) och Nr (Norén och Morén).

Vid sånglektionerna kan icke förekomma psalmsång ur öppen bok. Melodiöfningen blir då hufvudsak, och denna verkställes dels efter noter, dels med text ur den förut memorerade läxan enligt textserien.

Men sedermera har läraren att sörja för att den sålunda inöfvade melodien kommer till praktisk användning och ej bortglömmes för mängden af hvarje vecka nytillkomna melodier. För detta ändamål erfordras psalmsång ur öppen bok dels och hufvudsakligen vid skolans morgon- och aftonböner.

Plan

för psalmläsningen och psalmsången i folkskolan.

Lägre afdelningen.

Udda år			Jämna år		
Text	Melodi	Tonart	Text	Melodi	Tonart
416: 7	(416)	C. Rd.	124	**124**	C. Rd.
63: 13–15	**63**	C. Rd.	22	**22**	C. Rd.
112: 1	112	C. NL.	96	96	a. Rd.
3: 7	**3**	C. Rd.	21: 1	21	fryg. Rd.
75: 1	70	a. Rd.	66	**198**	G. Rd.
425: 1	395	fryg. Rd.	50: 1	**50**	G. Rd.
35: 1	**35**	G. Rd.	24: 1	***20 a**	G. Mässan
429: 9, 10	**429**	G. Rd.	51: 1	**51**	e. Rd.
211: 5	***186**	G. Nr 97.	52: 1	**52**	e. Rd.
210: 9–11	***210**	G. Nr 103.	113: 1	**113**	D. Rd.
137: 7	137	e. Rd.	55: 1	**55**	D. Rd.
250	**104**	D. Rd.	106: 1	**106**	D. NL.
230: 8	**199**	D. Rd.	420: 12	**420**	D. Rd.
45: 8	**45**	D. Rd.	204: 1, 2, 3	***2**	F. Nr. 57.
271: 1	(29 b)	D. Rd.	500: 7	**186**	F. Rd.
76: 8	76	h. Rd.	272: 3	***197**	F. Nr. 53. a.
77: 5	**77**	F. Rd.	394: 2	394	F. Rd.
253: 3, 4	**140**	F. Rd.	23	23	F. Rd.
442: 8, 9	**433**	F. Rd.	107: 1	107	F. Rd.
94	**86**	F. Rd.	101: 3	(101)	F. Rd.
285: 6	19	F. Rd.	7: 5	(7)	F. Rd.
60	*60	F. Nr 69.	239: 7	*239	d. Nr 109. b
33: 1	**33**	d. Rd.	187: 7–10	**187**	B. Hr.
342: 6, 7	178	d. Hr.	221: 5	5	B. Hr.
28: 6	**28**	B. Rd.	160: 3	160	g. Rd.
471: 8	280	g. NL.	138: 1	138	g. NL.
120: 8, 9	99	g. Hr.	128: 1	(128)	g. Rd.
			154: 1	**154**	g. Rd.

Rytmiska melodier utmärkas med *

Högre afdelningen.

Udda år			Jämna år		
Text	Melodi	Tonart	Text	Melodi	Tonart
17: 1	*42	C. Mässan			
421: 1	**392**	C. NL.	65: 1	(65)	C. Rd.
191: 9	***191**	C. Nr 99.	212: 2	(12)	C. Rd.
116	*(9)	C. Rd.	67: 1	*67	a. Nr 13.
195: 7, 8	195	a. Rd.	173: 7	173	fryg. Rd.
295: 1	295	fryg. Hr.	26: 1	*(26)	» Nr 64.
139: 1	*139	» Nr 45.	135: 2	**135**	G. Rd.
182: 1	*182	» Nr 94.	215: 1	**215**	G. Rd.
332: 8	**126**	G. Rd.	49: 1	***49**	G. Nr 9.
16: 1	***1**	G. Nr. 44	461: 8	(89)	e. Rd.
153: 1	(153. b)	G. Rd.	98: 12	(98)	e. Rd.
205: 1	**205**	G. Rd.	264: 1	**264**	e. NL.
53: 1	***53**	G. Nr. 4	84: 1	(84)	e. Rd.
270: 1	*(270)	G. Nr. 117.	123: 6	*79	e. Nr 23.
184: 5	39	e. Rd.	62: 1	62	mix. Hr.
172: 1	(172)	e. Rd.	132	*(132)	» Mäss. 84.
452: 1	452	e. Rd.	159: 1	*(159)	» Nr 86.
414: 6	**225**	D. Rd.	102: 1	***102**	D. Rd.
200: 1	(200)	D. Rd.	57: 1	57	D. Rd.
291: 4	*(291)	D. Nr 118.	284: 6	(40)	D. Rd.
144: 1	(144)	D. Rd.	214: 5	(75)	D. Rd.
326: 1	*326	D. Nr 123	213: 1	**8**	F. Rd.
170: 1	***170**	h. NL.	68: 4	**68**	F. Rd.
383: 4	***383**	F. Nr 61.	134: 1	***134**	F. Nr 35.
262: 78	262	F. Rd.	411: 1	(370)	F. Rd.
266: 1	*266	F. Nr. 116.	328: 8	**328**	d. Rd.
147: 1	**41**	d. Rd.	103: 1	*103	d. Nr 77.
226: 1	226	d. Rd.	498: 1	*498	d. Nr 41.
384: 1	*(386)	d. Nr 51.	47: 1	**47**	g. Hr.
155: 1	**155**	B. Hr.	58: 1	*(58)	g. Nr 43.
194: 1	**194**	g. Rd.	487: 7	**487**	g. Rd.

Udda år			Jämna år		
Text	Melodi	Tonart	Text	Melodi	Tonart
257: 11	78	g. NL.	167: 9	167	g. Rd.
387: 6	*387	g. Nr. 125	298: 1	*298	g. NL.
131: 1	*131	g. Nr. 81.	439	206	g. Rd.
486: 7	486	g. Rd.	119: 1	(119)	g. NL.
424: 1, 2	*424	g. Nr. 134.	438: 1	*438	g. Nr. 136.
152: 1	(152)	g. Rd.	146: 1	146	g. NL
464: 5	(237)	d. Rd.	133: 1	(133)	g. NL.
111: 1	*111	Ess. Nr. 29.	223: 1	(223)	g. NL.
323: 3	4	Ess. Rd.	64: 1	*(64)	fryg. Nr. 12.
44: 1	*(44)	Ess. Nr. 50.	92: 1	92	fryg. NL.
216: 8	216	c. Rd.	150: 6	97	Ess. Rd.
109: 8	*(109)	c. Nr. 79.	145: 1	145	Ess. Rd.
			61: 1	*61	Ess. Rd.
			258: 6	31	c. Rd.

Vid sånglektionerna kan icke förekomma psalmsång ur öppen bok. Melodiöfningen blir då hufvudsak, och denna verkställes dels efter noter, dels med text ur den förut memorerade läxan enligt textserien.

Men sedermera har läraren att sörja för att den sålunda inöfvade melodien kommer till praktisk användning och ej bortglömmes för mängder af hvarje vecka nytillkomna melodier. För detta ändamål erfordras psalmsång ur öppen bok dels i slutet af hvarje kristendomslektion, dels och hufvudsakligen vid skolans morgon- och aftonböner.

I skolor, där man kommit i full gång med sångundervisningen enligt ofvanstående plan, har man tillfälle att vid skolans andaktsstunder utvälja psalmer med hänsyn till hvarje särskild afdelning af kyrkoåret. Psalmvalet kan då lämpligen begränsas inom den melodiserie, som öfvades *nästföregående år*, hvilka melodier därigenom i fortsättningen komma till användning. För att denna repetition skall blifva någorlunda jämnt fördelad bland det tillgängliga melodiförrådet, bifogas här en psalmförteckning, grundad på föregående års-

kurs; och ur de angifna psalmerna kan läraren, för så vidt de upptagits i skolans kurs, utvälja den eller de verser, som han anser lämpliga att sjungas före och efter böneförrättningarna.

Plan

för psalmval vid morgon- och aftonandakterna i folkskolan.

Udda år	Jämna år
Adventstiden:	
49, 50, 51, 52, 55, 57, 58.	50, 53, 55, 60, 63.
Epifaniastiden:	
65, 66, 67, 68, 64, 146, 204, 221, 411, 438.	69, 323, 262, 424, 429.
Kyndelsmässotiden:	
21, 24, 124, 145, 328.	45, 63, 120, 205, 425.
Fastlagstiden:	
84, 92, 96, 154.	75, 76, 77, 94.
Veckan före Botdagen:	
22, 26, 128, 173.	44, 184, 170, 384, 442.
Vårfrudagstiden:	
49, 57, 61, 62, 204, 420.	16, 45, 250, 270, 421.
Veckan före Palmsöndag:	
150, 154, 159, 160.	94, 152, 153, 155.
Dymmelveckan:	
92, 96, 98, 101, 167, 213.	75, 76, 77, 94, 184, 387.
Påsktiden:	
102, 103, 106, 107, 119.	109, 111, 112, 285.
Veckan före Reformationsdagen:	
64, 66, 135, 124, 145, 212, 214, 215.	45, 120, 144, 182, 200, 211.
Veckan före Bönesöndag:	
47, 187, 223, 258, 500, 261.	416, 3, 33, 191, 260, 262, 471.
Veckan vid Himmelsfärdsdagen:	
113, 204, 221, 487.	3, 116, 194, 486.
Pingstveckan:	
132, 133, 134, 135, 138.	131, 137, 147, 424.

Udda år	Jämna år
Trefaldighetsveckan:	
22, 23, 187, 272.	22, 194, 330, 9, 17.
Trinitatistiden:	
239, 284, 298, 438, 439.	216, 226, 230, 253, 425, 429, 442, 452.
Midsommarstiden:	
145, 146, 394, 420.	3, 28, 33, 421, 424.
Veckan före Missionsdagen:	
21, 26, 119, 145, 146, 213, 328.	53, 56, 139, 147, 285, 326.
Mikaelitiden:	
35, 124, 187, 221, 145.	36, 131, 250, 257, 342, 425.
Veckan före Tacksägelsedagen:	
23, 24, 264, 272, 500.	3, 16, 266, 270, 271, 383.
Veckan före Allhelgonadag:	
7, 123, 128, 487.	195, 210, 332, 414, 471, 486.
Veckan före Domsöndagen:	
22, 321. 461, 487, 498, 500.	170, 291, 253, 295. 414, 464.

Men cirkuläret talar icke blott om den i folkskolan föreskrifna psalmsången utan äfven, fast i andra rummet, om den *svenska mässan*. Fastän stycken ur densamma icke lämpligen kunnat inblandas i psalmkursen, så måste den likväl naturligtvis hafva sin gifna plats på folkskolans läroplan. Öfning af densamma bör ske företrädesvis i folkskolans högre afdelning i samråd med organisten; och de till användning bestämda styckena böra ofta repeteras. Inöfvandet af de *kyrkliga hymner*, som föredragas på högtidsdagarna och hvilka helst böra utföras i stämmor utan orgelackompanjemang, torde däremot i regeln ligga utanför skoltimmarnas område. För deras värdiga utförande kräfvas tydligen större krafter, än hvad i allmänhet kan åstadkommas med landsbygdens folkskolebarn.

Det är en stor kurs, som här är föreslagen, och nog förtjänar den att blifva genomgången med alla folkskolans barn. Men därtill fordras först och främst insikt i och kärlek till själfva ämnet samt vidare tillräcklig tid och lämplig

tid. Det går icke an att spara sången till dagens sjette timme, då luften i skolan är mest dammig, barnen trötta och läraren redan öfveransträngd af det myckna talandet. Ej heller går det an att till sången taga en del af middagsrasten, då barnen äro oroliga och vänta på middagen. Icke heller är det bra att till sång anslå halftimmar, hvilka föranleda nervöst jäktande utan godt resultat.

Om någon afsevärd kurs i sång skall hinna i lugn och ro genomgås, så erfordras en lärotid af helst *tre* eller åtminstone två hela timmar hvarje vecka under fyraårig kurs à 8 månader under året. Sångtiden bör vara förlagd till tredje timmen på förmiddagen eller första timmen på eftermiddagen, och skolsalen bör före sånglektionen vara särskildt väl ventilerad. Någon öfveransträngning genom en hel timmes oafbruten sångöfning behöfver ej befaras, om tiden lämpligen indelas, så att utrymme beredes för taktöfning, tonträffnings- och tonbildningsöfningar, sångtextens vällåsning, sång i grupper och sång af ensamma barn till omväxling med gemensam sång.

4.

All ledning och allt öfvervakande af undervisningen i kyrkosång skall ytterst tjäna det stora hufvudändamålet: *sången i kyrkan*. Skolsången karakteriseras ju också i det kungliga cirkuläret såsom en »förskola för sången i kyrkan».

Ehuru man således med allt skäl bör högt skatta folkskolans sångundervisning med hänsyn till den betydelsefulla uppgift, som åt densamma här ofvan blifvit föreslagen, så bör man dock noga akta sig för att öfverskatta densamma och insöfvas i den oriktiga föreställningen, att sångundervisningen i skolan ensam är tillräcklig för kyrkosångens höjande. Visserligen kunna barnen under skoltiden inöfvas till en både vacker och jämn psalmsång, men de kunna i allmänhet icke under utvecklingsåren bibehålla och förkofra den vunna kunskapen. Med skoltiden är det vanligen slut med öfningen, och det dröjer då icke länge, förrän det riktiga sångsättet är förgätet.

Om därför kyrkosången skall kunna höjas och därjämte småningom reformeras i rytmisk riktning, så är det icke nog med att förbättra sångundervisningen i folkskolan, utan det behöfves äfven andra åtgärder, som afse att mera direkt påverka den sjungande församlingen. Genom enigt och planmässigt samarbete mellan präster, organister och skollärare skulle äfven i detta stycke ett framåtgående i god riktning vara både tänkbart och möjligt.

Den första och enklaste åtgärden vore att låta skolbarnens öfning komma hela församlingen till godo vid gudstjänsten. Skolbarnen böra — dock utan tvång — vänjas vid regelbundna kyrkobesök, och det är synnerligen lämpligt, att plats för de mest röstbegåfvade af dem är särskildt beredd å orgelläktaren, därifrån de kunna under orgelns ledning förena sina röster i psalmsången och mässans responsorier. Om en sådan barnkör är väl inöfvad att sjunga psalmerna i deras normala tempo, så kan därigenom församlingssången uppöfvas till lämplig lifaktighet och uttrycksfullhet. Det är icke tillräckligt, att barnen samlas blott vid de stora högtiderna, utan en grupp af sångkunniga barn bör hvarje söndag finnas på orgelläktaren; annars händer lätt, att församlingen under mellantiden återfaller i den mångenstädes på landsbygden så djupt inrotade ovanan att genom ett stönande, skrikigt eller alltför långsläpigt och oskönt sångsätt försvaga intrycket af våra härliga koralmelodier.

Emellertid har äfven den myckna barnsången i kyrkan sina betänkligheter. Somliga förmena, att barnen kunna blifva högmodiga, om de få uppträda i kyrkan, andra åter anse, att en större samlad barnskara icke kan hållas till full stillhet och andakt under hela gudstjänsten. Utan att tillmäta dessa skrupler synnerlig vikt måste det dock medgifvas, att barnen, särskildt vid långvariga nattvardsgångar, kunna öfveransträngas genom för mycket deltagande i kyrkosången. Äfven om de i skolan äro väl inöfvade och instruerade, så förgäta de ofta detta i kyrkan och förledas att genom ett skrikigt och ansträngdt sångsätt öfverrösta både menigheten och orgeln. Småningom tröttnar den ene efter den andre och sjunger endast i afbrutna meningar. Därtill kommer, att många kyrkopsalmer äro med hänsyn till sitt djupare inne-

håll ofattliga för barnen. Utförandet af sådana psalmer blir då i bästa fall ett mekaniskt framläggande af melodien. Barn äro barn, och de böra därför med all varsamhet handledas äfven i fråga om kyrkogång och kyrkosång.

Det är onekligen ett sorgligt bevis på det kyrkliga lifvets förfall, att man i många församlingar icke vet någon annan utväg till kyrkosångens höjande än att taga sina outvecklade barn till föresångare och lärare. Medlet i fråga verkar endast tillfälligt och ytligt. De äldre behöfva kraftigare impulser, om de skola taga varaktigare intryck.

Hufvudfaktorn för kyrkosången är och blir naturligtvis organisten eller kantorn. Denne behöfver vara en stadgad man med erkänd kompetens, skicklighet och anseende, om han skall kunna något uträtta i sitt viktiga och allvarliga kall. Han behöfver det rätta kyrkliga sinnet, han behöfver förmågan att uppväcka och tillfredsställa det slumrande musikaliska behofvet hos den stora allmänheten, och han behöfver först och främst — en tryggad existens. Såsom exempel på hvad en duglig organist kan uträtta för kyrkosången må anföras följande enkla episod. Författaren till dessa rader var en gång såsom resande främling närvarande i en större folkfylld landskyrka vid en långvarig nattvardsgång. Han kände sig angenämt tilltalad af församlingssången, hvilken syntes honom märkvärdigt jämn och endräktig i alla delar af kyrkan. Vid närmare iakttagelse fann han lätt grunden till denna glädjande företeelse. Där funnos nämligen ett antal äldre sångkunniga församlingsmedlemmar utplanterade öfver hela kyrkan, och dessa hedersmän ledde hvar på sin plats den gemensamma sången, därvid anförda af ett svagt och sant musikaliskt orgelackompanjemang.

Denna uppbyggliga kommunionsång gaf ett intryck, som aldrig kan utplånas. Många kyrkokörer och mycken barnsång kan man få höra och likväl känna sig tom och orolig, men vid denna andaktens ropande röst kändes hjärtat hugsvaladt och lugnadt. På liknande sätt kan kyrkosången med kärlek och insikt ordnas, så att anden i densamma kan tränga in i människornas hjärtan och verka lif. Det skall då kunna blifva rent af ett behof att samlas i kyrkan, och sången skall kunna uppmjuka folket till sann mottaglighet för det

förkunnade ordet och för bönen. Först så kan kyrkosången uppfylla sin egentliga bestämmelse att vara en vägrödjare för nådemedlens mottagande.

Men vill man sträfva efter ett sådant mål, får man ej stanna vid gagnlöst klander eller fromma önskningar. Viktigast är utan tvifvel att för kyrkosången anskaffa skickliga tjänstemän, gifva dem en god ställning och begagna alla tillfällen att bereda sig största möjliga behållning af deras förädlande verksamhet. I dessa hänseenden har under de senare årtiondena icke litet felats, och skadan däraf kan ej snart botas. Om man nu kommit till insikt om kyrkosångens förfallna ställning, får man icke skjuta skulden i allmänhet på kyrkosångens tjänstemän. Skulden ligger naturligtvis mest hos församlingarnas röstägande, som dels för egen del försummat kyrkosångens öfning, dels valt sina organister mera med hänsyn till billighet än duglighet, dels visat likgiltighet i fråga om den valdes fortsatta utbildning för sitt kall.

Ett kraftigt uppsving till ett bättre tillstånd är oundgängligen nödvändigt. Vår kyrkas ära och urgamla traditioner fordra det. Medlen för ett sådant uppsving äro dels en förbättrad lagstiftning, dels ett plikttroget arbete från de kyrkliga tjänstemännens sida, men det viktigaste medlet är dock höjandet af det kristligt-kyrkliga församlingslifvet. Ett behof att sjunga helig sång måste uppstå hos allmänheten, folk måste komma till längtan efter kunskap i kyrkosång och lära att blicka upp till organisten såsom den tongifvande sånganföraren i Herrens hus. De måste lära att uppskatta värdet af kyrkosång och kyrkomusik, så att de för detta ändamål villigt underkasta sig både besvär och uppoffringar.

I vår tid saknas icke företeelser, som tyda på en ljusare framtid för den svenska kyrkosången. Vi hafva förut sett, huru öfverheten med omsorg håller sin vårdande hand öfver denna verksamhet, och vi veta, att ett nitiskt och troget arbete för denna saks framgång utöfvas öfverallt i vårt land både i kyrkor och folkskolor. Däremot kan man ännu blott sällan förspörja några lifstecken från den stora allmänhetens sida. Må vi hoppas, att det nya århundradet skall

redan vid sin början visa sig vara en gynnsam tid för kyrkosångens utveckling bland hela vårt folk på den af våra fäder lagda grunden.

K. H—m.

14.

Något om allmänna grundsatser för läroböcker i folkskolan

(med anl. af Program för läro- och läseböcker för Finlands folkskolor).

I det betänkande, som kommitterade för granskning af läroböcker för folkskolorna i Sverige afgåfvo den 24 mars 1887, uttalades, som bekant, en del viktiga grundsatser att efterfölja, då läroböcker nedskrifvas för folkskolans behof. Tack vare den sakkunniga kritik, som då öfvergick de dittills använda läroböckerna, kommo de underhaltiga att efter hand utmönstras från undervisningen. I stället framväxte en ny lärobokslitteratur, som mer eller mindre frivilligt fogade sig efter de principer, som nämnda kommitté utpekat såsom de pedagogiskt riktigaste. Sedermera har den litterära alstringen å läroboksområdet alltjämt i högre eller ringare grad tagit hänsyn till dessa, och vi äga därför nu en ganska rikhaltig samling läroböcker för folkskolans räkning, så att växlande önskningar från lärarnes sida synas vara försvarligt tillgodosedda. En och annan kanske dock tycker, att likheten och öfverensstämmelsen dem emellan äro mindre än önskligt kunde vara, och framför allt att läroböckerna i de särskilda läroämnena icke korrespondera så med hvarandra, att själfva framställningen i en lärobok skänker ett tydligt stöd för uppfattningen och hågkomsten af kunskapsstoff, som närmast ligga inom gränsen för ett annat men närgränsande läroområde. I allmänhet hyses den meningen, att det må blifva och vara lärarens ensak att efter sin egen fria ompröfning vidtaga nödiga åtgärder för att åstadkomma ämnenas koncentration och de mått och steg, som afse apperceptionen. Lärarebildningen går ju ut på att sätta lärareämnena i stånd

att rätt bedöma, huru hvarje föreliggande lektionsuppgift bäst skall lösas, hvarför en dylik harmonierande behandling af läroböckernas innehåll är mindre nödig och i stället ägnad att minska eggelserna till självständigt tankearbete. Men, äfven om så vore, borde det kunna vara af intresse att något beakta, hvad i Finland den kommitté, som 1898 var samlad för uppgörande af »program för läro- och läseböcker för landets folkskolor», hade att orda därom i det betänkande, som den framlade för Öfverstyrelsen för Finlands skolväsende den 28 okt. 1898, eftersom kommittéen däri betonar vissa grundsatser för anordningen af läroböcker, afsedda för folkskolan, med en vikt, som vi ej pläga tillägga dem. Så framhöll kommittéen t. ex., att själfva läroböckerna på ett *i ögonen fallande* sätt borde befordra en önskvärd koncentration af alla folkskolans läroämnen, för att de måtte verka såsom »ett enda uppfostrande helt». Till att förverkliga detta mål skulle bidraga, att författarne inflickade noter eller parenteser med hänvisningar till kunskapsmoment, som antingen blifvit behandlade inom ett annat läroämne eller som förut blifvit meddelade i det, som för tillfället är i fråga. Därigenom komme lärjungens ej mindre än lärarens uppmärksamhet att med större visshet fästas däråt. Den förra finge sålunda redan utan den senares bemedling en vink om den afsiktliga ofullständigheten i framställningen och eggades att reflektera öfver hvar han hade att söka det behöfliga supplementet, den fulla förklaringen. Hans eftertanke finge äfven en yttre väckelse, och det från skilda håll sammanförda kunskapsstoffet gåfve en mera allsidig och helgjuten bild af det, som vore i fråga.

Det vore ock i sin ordning, att själfva läroboken genom sitt sätt att framställa innehållet komme läraren till hjälp, när han sökte efter en lämplig utväg att ansluta ett nytt moment däri med något redan förut inlärdt, på det att inom hvarje lärofack enhet och öfverskådlighet öfver det sammanhörande måtte vinnas. Detta mål trodde kommittéen skulle kunna förverkligas genom anvisningar utom texten, »helst i början af hvarje nytt moment». Kommitterade hade väl lagt märke till att äfven den skolade och metodiskt utbildade läraren icke alltid äger den öfversikt öfver det hela och den kombinationsförmåga, som önskvärdt kunde vara, och att man

därför, åtminstone tills vidare, gjorde skolan en tjänst med en dylik vägledning.

Desslikes höll kommittéen före, att en afsevärd förmån skulle ernås, om läroböckerna kunde fördela innehållet i bestämda timpensa, i ty att därmed skulle förebyggas hvarje godtyckligt sönderstyckande af innehållet. Hvarje läxa borde för både öga och eftertanke framträda såsom ett afrundadt helt. Särskilda rubriker borde tydligen särskilja småafdelningarna från hvarandra.

Äfven hos oss tillmätes ju ett visst berättigande å denna tanke, men klart är, att man mången gång icke utan att såra sammanhanget och hänsynen till den olika innehållsrikedomen i de särskilda lärostyckena kan klippa afdelningar af jämna och lika dimensioner, afpassade efter alla folkskolors behof, jämväl därför att samma årsklasser i olika skolor ingalunda alltid stå på samma utvecklingsnivå.

Kommittéen framhöll i likhet med allmänna meningen hos oss vikten af att undervisningen i historia, geografi och naturkunnighet stöddes af läsestycken, ägnade att på ett passande sätt fylla ut innehållet och skänka åskådlighet och mera lif åt lärobokens framställning. Den menade, att en väsentlig fördel skulle vinnas, ifall dessa läsestycken infördes i själfva läroboken. Dess författare vore nämligen mest kompetent att afgöra, hvilka därstädes bäst behöfde illustreras därmed, och således vore han äfven bäst skickad att göra det ändamålsenligaste urvalet. På detta sätt vunnes den säkraste garantien för att fullständig öfverensstämmelse komme att råda mellan lärobokens text och läsestyckenas framställning, hvarförutom större visshet vunnes, att dessa senare komme till användning på rätt plats och tid. Styckena borde ock vara skrifna så tilltalande, att de lockade barnen att äfven på egen hand sysselsätta sig med dem.

Att ur vissa synpunkter en dylik anordning skulle medföra åtskilliga fördelar, torde nog böra medgifvas. Idéen har i utlandet vunnit anhängare. Men å andra sidan äro vissa olägenheter förknippade med dess tillämpning, så stora, att tvifvel väckes om huruvida en verklig vinst komme att följa däraf under *nuvarande* förhållanden. Läroböckerna komme att svälla ut till ett omfång, som kunde skrämma förläg-

gare från att öfvertaga ansvaret och väcka missnöje bland den stora allmänheten, som skulle nödgas inköpa de dyra läroböckerna. Naturligtvis skulle dock priset kunna sänkas, ifall — såsom kommittéen ansåg önskvärdt — staten trädde emellan med understöd för utgifningen. Funne verkligen staten förenligt med sina intressen att så göra, så fölle öfvervikten på fördelarnas sida. Beviljade staten subvention för utgifvandet af till regeringen inlämnade skolboksförslag eller måhända efter behof inbjöde läroboksförfattare till täflan med utsikt om skäligt honorar för de ur pedagogisk synpunkt fördelaktigaste läroboksförslagen, så torde däraf kunna förväntas ett hälsosamt inflytande på lärobokslitteraturens art och beskaffenhet, hvarförutom skolråden mångenstädes finge en välkommen fingervisning vid valet af läroböcker, medan förmodligen den fattigare delen af föräldrar och målsmän ej så ofta behöfde klaga öfver nödvändigheten att bekosta nya läroböcker vid flyttningar till andra församlingar och barnen mindre ofta utsättas för de olägenheter, som medfölja ombyten af läroböcker — enär vissa bland dessa då helt visst vunne en allmännare spridning, medan öfriga finge svårt att hålla sig uppe vid de premierades sida.

G. W.

15.

Sedliga uppfostringsmedel.

Man skiljer stundom mellan intellektuella och sedliga uppfostringsmedel. Till de förra räknas då sådana, som närmast afse utbildandet af uppfattningsförmågan och bibringandet af insikter och färdigheter. De sedliga åter hafva hufvudsakligen till syfte att dana en god karaktär. Klart är dock, att en skarp gräns icke kan uppdragas mellan dem, emedan undervisning och tukt så gripa in i hvarandra, att icke blott enligt Herbart undervisningen bör vara uppfostrande, d. ä. karaktärsdanande, utan ock tukten undervisande. När i det följande vissa medel angifvas såsom sedliga uppfostringsmedel,

har således icke därmed förnekats, att samma medel ock hafva betydelse vid den intellektuella uppfostran.

Redan innan det lilla barnet är medvetet om hvad det gör, framträder hos det på ett tydligt sätt härmningsdriften. Hvem har icke märkt, huru dess minspel växlar efter ansiktsuttrycket hos den person, som det ser på? Ett leende framkallar leende, en dyster uppsyn åter kommer dess mungipor att dragas nedåt och kanske dess ögon att tåras. Väl sker detta hos små barn omedvetet och därför oafsiktligt, men saken förtjänar icke desto mindre att beaktas. Det är t. ex. icke likgiltigt, om sköterskan med otålighet rycker upp det gråtande barnet ur dess bädd eller med en mjuk rörelse tar det på sin arm; om hon vresigt trycker ned dess små armar, då det skall sofva, eller med en lugn ehuru bestämd rörelse för dem i det rätta läget för hvila. Barnets lynne blir ej sällan en afspegling af hennes eget. Det är för öfrigt onaturligt att begära, att barn skola vara tåligare än vuxna. Och hvilken dårskap att fordra, att de skola vara bättre än sin omgifning! Ju äldre ett barn blir, desto mera medvetet inandas det den sedliga atmosfär, hvari det växer upp, och med desto bättre framgång söker det taga efter, hvad de stora göra. Obetingadt sätta vi därför *godt föredöme* såsom det till tiden första och till betydelsen viktigaste uppfostringsmedlet.

Låt oss skilja våra handlingar under en viss begränsad tid, t. ex. en dag, i två grupper. Till den ena gruppen skola vi hänföra alla handlingar, goda och dåliga, som härröra från vanor eller ovanor; till den andra åter alla dem, som leda sitt ursprung från en medveten öfverläggning och ett därpå grundadt beslut för hvarje enskildt fall. Stor erfarenhet kräfves icke för att på förhand säga utgången af denna undersökning. Våra handlingar framgå till sitt flertal ur den riktning, som vårt lif genom vanan fått. Vanan gör, lika väl att den idoge tager vara på tiden, som att lättingen söker medel att fördrifva den. Icke ens barnet är undantaget. Det behöfver icke hafva vaknat till medvetande om sig sjelft och sin omgifning för att komma under inflytande af goda eller dåliga vanor. Med tiden tilltaga dessa i styrka. Däruti äro de olika en del andra uppfostringsmedel, t. ex. förma-

ningar, bestraffningar, beröm, hvilka genom öfvermått i användningen förlora sin kraft. *Goda vanor* utgöra därför ett så viktigt uppfostringsmedel, att de till och med täfla med det goda föredömet om främsta platsen. Genom dem bildas den fasta lefnadsordning, som grundlägger lydnadens dygd hos den unge, och för den vuxne underlättar pliktuppfyllelsen.

För att kunna handla rätt måste man veta, hvad som är rätt. Det påståendet torde få göra anspråk på att erkännas som ett axiom. Däraf följer, att *undervisningen* bör beskrifvas så, att den blir sedligt uppfostrande. Detta gäller all undervisning. Herbart har rätt, både då han icke vill veta af någon undervisning, som icke på samma gång är uppfostrande, och då han förklarar sig icke känna till någon uppfostran, som kan komma till stånd utan undervisning. Detta hindrar dock icke, att olika ämnen hafva olika värde såsom uppfostringsmedel. Här är icke platsen att afgöra om det enas företräde framför det andra. Främst bland alla står dock undervisningen i kristendomskunskap som uppfostringsmedel. Dess säregna karaktär i detta hänseende har fått sitt uttryck i namnet uppbyggelse. Uppbyggande skola andaktsstunderna i skolan vara, och uppbyggande de egentliga lektionstimmarna, men skillnaden emellan dem kan korteligen uttryckas sålunda: andaktsstunderna skola afse en undervisande uppbyggelse och lektionstimmarna en uppbyggande undervisning. Att i det ena eller andra fallet förbise kristendomens karaktär af sedligt uppfostringsmedel är att förgripa sig på ämnets natur.

Äfven öfningsämnena innebära ett uppfostrande element, där de rätteligen skötas. Om jag i detta hänseende sätter sången främst, så har jag åtminstone i Luther ett stöd.

En särskild form af undervisning utgör förmaningen, hvilken omedelbart går ut på karaktärens danande. Ganska ofta gör uppfostraren sig härvid skyldig till det felet att förmana *i allmänna ordalag*. Följden blir, att förmaningarna segla fram öfver barnens hufvud som vattenfattiga skyar. I stället bör han vid dem anknyta sig till bestämda tillfällen, som antingen hafva inträdt i barnens lif eller förutses skola göra det. Med andra ord: förmaningarna skola göras åskådliga. Vi behöfva blott gå till oss själfva för att

finna, huru olika intryck det gör på oss, om en predikant talar om synden i allmänna ordalag, eller om han drager fram i ljuset den eller den synden, till hvilken vi kanske känna oss särskildt frestade. Ett annat fel, hvartill i synnerhet unga lärare göra sig skyldiga, naturligen i god afsikt och för att vara så metodiska som möjligt, är att begagna hvarje upptänkligt tillfälle för att gifva förmaningar. Somliga tyckas anse, att t. ex. behandlingen af ett stycke i läseboken, af en läxa i historien, särskildt den bibliska, o. s. v. är utan frukt, om den icke mynnar ut i en mer eller mindre väl tillsvarfvad förmaning. Om vi slutligen erinra därom, att man icke skall till barn hålla moralpredikningar utan bemöda sig om att finna korta och rakt på saken gående uttryck, så torde det viktigaste hafva i denna sak påpekats.

Organismen kräfver för sitt fortbestånd icke blott föda utan ock rörelse. I undervisningen räckes barnet den föda, som skall tjäna till utveckling af dess karaktär. I *leken* och i *arbetet* får det tillfälle att visa, huru det tillgodogjort sig undervisningen, och på samma gång att öfva sina krafter. Lek och arbete äro följaktligen tvenne viktiga uppfostringsmedel. Den förra har ändtligen börjat komma till heders, ehuru enligt den mänskliga utvecklingens vanliga gång man nu har att frukta öfverdrifter på detta område liksom alltid, då något nytt, som slår an, föres å bane.

I det gängse språkbruket sättas lek och arbete såsom hvarandras motsatser. Den åskådningen är dock icke fullt riktig. Leken är barnets första arbete, och i den lust och kraft, barnet utvecklar vid leken, bör det vara en förebild för den mognare åldern vid dess arbete. Både leken och arbetet äro för öfrigt yttringar af ett verksamhetsbehof. Likheten utesluter dock icke bestämda åtskillnader. I leken ledes barnet af sin fantasi, och största glädjen eller åtminstone den långvarigaste har det af sådana leksaker, som kunna föreställa än det ena än det andra. »Ack, om jag finge leka i den där sandhögen som rättarns Anna!» utropar brukspatrons dotter och går ifrån bordet med de dyrbara leksakerna till fönstret. I arbetet åter ledas vi af förståndet. Men gränserna flyta in i hvarandra. Vissa lekar kräfva eftertanke och beräkning. Å andra sidan är vid arbetet resul-

tatet af detsamma från början närvarande i fantasiens form. När ynglingen väljer sin lefnadsbana och sedan börjar sitt arbete på densamma, uppmuntras han af tanken på de fördelar, som därigenom skola beredas honom. Dessa fördelar finnas visserligen för honom till blott i hans fantasi, men utan hoppet om dem blefve hans sträfvande mycket tröstlöst. En annan olikhet ligger i hufvudsyftet. Vid leken är detta själfva verksamheten: man leker för att leka. I arbetet åter åsyftas ett visst resultat. Äfven här flyta dock gränserna tillsamman. Leken öfvergår i arbete, när t. ex. flickan syr kläder åt sin docka eller gossen täljer sig en barkbåt.

Både lek och arbete äro nödvändiga villkor för kroppens och själens utveckling, men de böra icke få träda i stället för hvarandra, ty allt har sin tid, leken sin och arbetet sin. Lyckligtvis har vår tid börjat vakna upp öfver samhällets plikt att skydda barnen mot arbete i industriens tjänst, ehuru till och med i vårt land röster hörts, som tala ett i barnavännens öra skorrande tungomål.* Vi skola hoppas, att sådana främmande läten icke måtte vinna gehör hos dem, som hafva sig anförtrodd högsta vården om »Sveriges hopp».

Hvad barn beträffar, är gemensamheten både i arbete och i lek att föredraga framför isolering. Den stärker samhörighetskänslan och motverkar därigenom egoismen. Den kan förmå till självuppoffrande handlingar, nöter af kantigheter och utjämnar åtminstone under barnaåren den gräns, som börden och penningen så lätt draga upp mellan människor. Detta gäller åtminstone landets offentliga skolor, där

»Bondpojkar och baroner,
allt för mig lika var.»

Samhörighetskänslan kan visserligen slå öfver till att skydda den brottslige mot välförtjänt näpst. Men om andan för öfrigt i skolan eller klassen icke låter befara, att den felande har medbrottslingar i nämnvärdt antal, så kan blott

* Huru illa det kan stå till med barnens skydd mot samvetslösheten i vissa andra länder, kunna de af tidskriftens läsare, som ej haft tillfälle att lära känna frågans ställning annorstädes, ana, om det meddelas, att t. ex. i Kataloniens giftiga magnesiumgrufvor användas stora skaror barn under sex år. Ja, i själfva England, som ju prisas som kulturens bärarinna, funnos enligt officiell uppgift för något år sedan öfver 100,000 barn under 14 år, som arbetade 72 till 87 timmar i veckan.

en pedant se i denna sammanslutning en väsentlig fara för tukten.

Det är af synnerligt stor vikt, att barnet, då tiden är inne, från början lär sig att älska arbetet. Detta kan visserligen till en viss grad tjäna som måttstock på den bildning, som icke sitter endast i hufvudet, ännu mindre blott i kläderna. Någon har uttryckt detta i följande ord. Vilden arbetar (jagar, fiskar o. s. v.), när hungern drifver honom därtill; den obildade och halfbildade arbetar endast för att få sitt uppehälle (jag vill tillägga: eller för att få medel till njutning eller för att samla penningar); den bildade arbetar, emedan han i arbetet äfven finner ett nöje.

Då organismen råkar i olag, kan det hända, att man icke genom vanliga hygieniska åtgärder bringar den i skick igen utan måste gripa till läkemedel. Men ett ständigt behof af läkemedel vittnar om ett kroniskt lidande. Så kan det ock hända, att godt föredöme, vana, undervisning, lek och arbete, hvilka uppfostringsmedel äro att betrakta såsom tillhörande den sedliga uppfostrans hygien, i enskilda fall visa sig otillräckliga. Då måste sedliga *läkemedel* tillgripas. Dessa äro af flera slag men bära alla det gemnesamma namnet *bestraffningar*. Endast om dessa betraktas från den rätta synpunkten, finnes utsikt för att de användas i rätt tid och på rätt sätt. Och den enda rätta synpunkten är att i straffen se moraliska läkemedel. Hvarje annan föreställning om dem är grundfalsk. Men läkemedel ordinerar en förståndig läkare icke i onödan. Och läkemedlet har verkat, hvad det skulle, när det gjort sig själft öfverflödigt. Så ock med straffen. För att afgifva en egenhändig inkompetensförklaring öfver sin duglighet såsom uppfostrare behöfver man icke likna den onaturlige fader, som hvarje lördag agade sina barn, emedan de honom ovetande under veckan möjligen hade begått eller tänkt begå någon förseelse. Äfven den lärare, som har för vana att för den minsta förseelse, ja, för tillfällig glömska rycka barnen i håret, med linjal eller pekpinne knacka dem i hufvudet, ställa dem vid katedern o. s. v., afger därigenom om sig samma förklaring. Orsakerna till missbruk af bestraffningar kunna vara flera. Förr i världen ansågs ett flitigt bruk af käppen för den enda effektiva metoden vid undervisning och den enda användbara vid sedlig upp-

fostran. En och annan lärare står ännu kvar på denna antikverade ståndpunkt. Andra, som ej hylla principen men göra sig skyldiga till saken, antingen förväxla yttre lydnad med verklig sedlighet eller sakna den självbehärskning och det lugn, som kunna se tiden an, eller ingifva icke genom sina egna personer erforderlig aktning.

Hvad böra straffen ytterst åsyfta? Läsaren tänker nog: den felandes förbättring. Till en del är den tanken ock riktig, men bestraffningen ensam vinner icke det målet, lika litet som själfva läkemedlet gör den sjuke frisk. Vore detta förhållandet, skulle hvarje sjuk ofelbart blifva frisk, när läkaren diagnosticerat rätt. Men nu kan ingen medicin hjälpa, om organismen själf saknar hvarje spår till motståndskraft mot sjukdomen. Finnes åter sådan kraft, så gör dess successiva tillväxt läkemedlet i samma grad obehöfligt. Detsamma gäller straffen. De afse att gifva en väckelse åt samvetet och böra göra sig själfva öfverflödiga. Ju mindre de behöfva användas, desto fördelaktigare vittnar detta om hvad vi vilja kalla sedlighetens hygien.

Den mildaste formen af straff utgör *den bestraffande blicken*. Det bestraffande ligger i det ogillande, som blicken uttrycker. Denna straffart förutsätter hos barnet allra minst aktning för läraren och hos denne förtroende till lärjungens rättskänsla. Saknas ettdera af dessa villkor, så uteblifver helt visst åsyftadt resultat. Finnas åter båda, så är i vanligaste fall denna form af straff fullt tillräcklig. Såsom byggd på ömsesidigt förtroende verkar den ock just därför mera omedelbart karaktärsstärkande än måhända någon annan straffart. Vid användning i skolan under en lektion kan den skärpas därigenom, att läraren för något ögonblick afbryter undervisningen. Härigenom får den en mera offentlig karaktär, i det att den felandes kamrater genom den plötsligt inträdande tystnaden göras uppmärksamma på anledningen. Andra sätt att skärpa äro en ogillande rörelse med hufvudet, handens upplyftande o. s. v.

Efter den bestraffande blicken kommer i skärpa *det bestraffande ordet*, som består dels i enskild varning eller förmaning dels i offentligt tilltal. Härvid göra sig flera lärare skyldiga till den missuppfattningen, att det bestraffande vore

att söka i röstens höjd eller i uttryckens skärpa. Detta är ett misstag och vittnar blott om bristande självbehärskning. Men har läraren trots ett större antal lefnadsår med deras erfarenhet icke lärt att vid sin tuktande verksamhet behärska sig själf, huru skall han då kunna begära, att hans lärjungar skola i barnasinnets yrhet alltid komma ihåg att hålla sig inom självbehärskningens gränser. Ty värr finns det lärare, som glömma sig till och med därhän, att de utfara mot sina lärjungar i skymfliga tillmälen. Att de därigenom nedsätta sin värdighet och blotta sin brist på verklig bildning, torde af hvarje tänkande människa lätt inses. Utom den skärpa, som kan inläggas i tonfallet eller vinnas genom valet af mer eller mindre uttrycksfulla ord, har läraren tillfälle att genom s. k. anmärkning i särskild anmärkningsbok eller genom anteckning i dagboken, »skolans samvete», gifva ökad vikt åt sina ord. Det senare eller anteckning i dagboken är dock en åtgärd, som han blott i yttersta nödfall må begagna sig af. Därigenom kommer nämligen förseelsen till alla deras kännedom, som få tillfälle att se i dagboken. Somliga naturer äro så beskaffade, att ett offentliggörande af felsteget försvårar deras förbättring. Hvad vidare det offentliga tilltalet beträffar, förutsätter det hos den felandes kamrater insikt i handlingens brottslighet och sedlig vakenhet, ty eljest sakna lärarens ord hos dem det tysta erkännande, som han med bestraffningens offentlighet afser. Men äfven om dessa förutsättningar förefinnas, betänke läraren sig, innan han ger varningen sådan offentlighet. Naturer finnas nämligen, hos hvilka sådant handlingssätt väcker förbittring. Såsom en allmän regel torde kunna fastslås, att, ju mera bestraffningen får karaktären af en handling mellan fyra ögon, desto större är i fråga om barn och ungdom utsikten till en god verkan.

Vi komma nu till *den bestraffande handlingen*. Inom denna straffart urskilja vi tre grader. Den lindrigaste af dem består däri, att den felande måste stiga upp från sin plats och stå vid bänken eller gå fram och ställa sig vid katedern vänd emot kamraterna eller, om läraren sitter på sin plats, på sidan om katedern vänd emot honom. Han bör nämligen stå så, att han fortfarande kan utan hinder deltaga i lektionen. Är denna af sådan beskaffenhet, att han

genom att stå hindras därifrån, anvise läraren honom en afskild. plats, där han får fortsätta sitt arbete. S. k. skamstraff vare bannlysta, och den felande får icke genom lärarens ord eller andra åtgärder göras till ett föremål för kamraternas åtlöje, såsom fordom ej sällan skedde. Hvarje förseelse innebär nämligen något sorgligt, och dess följd, straffet, bör därför icke vara af den beskaffenheten, att den retar till löje. I sakens natur ligger, att denna straffart, som vi af brist på något bättre snarare vilja kalla *undantagsställning i klassen*, är användbar endast under pågående lektion och lämpligast vid upprepade fall af ouppmärksamhet, då blicken och ordet visat sig fruktlösa. Somliga lärare hafva för sed att visa ut ett felande barn ur skolrummet. Jag tror icke, att detta är lämpligt mot annat fel än ohejdad munterhet.

Den andra graden utgöres af *förlust af friheten* och kan tillämpas på många olika sätt. Valet dem emellan är dock icke så lätt, som en och annan tror, och det utfaller stundom mindre välbetänkt. Så kan jag för min del icke gilla, att man stänger in barnet i en mörk skrubb. För barn under 7 års ålder kan detta genom den därmed förbundna skrämseln hafva menliga följder. Barn äro nämligen af naturen mörkrädda, och i stället för att begagna sig af denna känsla till straffets skärpande bör man motarbeta och söka öfvervinna densamma. I skolan användbara sätt äro innesittande under rasten, kvarsittande efter lektionernas slut på dagen och förbud mot deltagande i kamraternas lek. De båda förstnämnda äro dock förbundna med olägenheter, som böra påpekas. Innesittandet i skolrummet under en rast kan nämligen verka skadligt på barnets hälsa och hindrar alltid en ordentlig ventilation. Dessutom nedsätter det i och för sig barnets arbetsförmåga för den nästföljande lektionen. Denna form af frihetsstraff synes mig därför böra tillämpas endast i nödfall, då läraren efter mogen ompröfning icke finner något annat lämpligare. Att det bör tillämpas endast för okynne under lektion eller lättja och vårdslöshet i skolarbetet, torde få anses självklart. Lämpligare torde vara att låta barnet sitta kvar efter lektionens slut på dagen. Består felet i bristande redogörelse för en hemuppgift, så bör läraren taga särskild hänsyn till barnets begåfning och hemmets beskaf-

fenhet. Okunnighet är icke alltid beroende på lättja. Vidare beakte han barnets ålder och hälsotillstånd, skolvägens längd och årstiden. De sistnämnda omständigheterna skola ställas i samband med hvarandra. Samma väglängd tröttar det ena barnet mer än det andra och samma barn mera under den ena årstiden än under den andra. Innan läraren besluter sig för att låta ett barn sitta kvar, bör han för sig själf hafva klart, om straffet skall bestämmas för en viss tid, ½ à 1 timme, eller för inlärandet af en viss uppgift. Det första alternativet kan vara användbart mot upprepad sen ankomst till skolan, det senare i fråga om brist i hemarbetet. I båda fallen gälla som oeftergifliga villkor, att tiden ej får af barnet tillbringas under sysslolöshet, och att barnet ej får af läraren lämnas utan uppsikt. Visserligen kan denne ej behöfva hela tiden sitta inne hos barnet, men han komme ihåg, att, hvad som sker, sker på hans ansvar.

I samband med denna form af frihetsstraff kan ställas det, att i skolor, där slöjd är införd, det i sina hemuppgifter vårdslösa barnet sysselsättes med sitt försummade arbete under den åt slöjden anslagna tiden. Sättet har visat sig medföra åsyftadt resultat.

Allt arbete på strafftid bör naturligen bestå i att göra om det slarfvigt gjorda eller i ett tillägg, som därmed står i samband, och hvars värde äfven barnet inser. Däremot är annat arbete, som tydligen gifves endast såsom straff, t. ex. afskrifning ur en bok för den, som ej behöfver denna öfning, alldeles icke på sin plats. Arbetet är nämligen till sin natur ett uppfostringsmedel af stor betydelse och får därför icke sättas ned till ett straffmedel. Men detta sker, om barnet i den förelagda straffuppgiften icke kan se något mera än ett plågoris. »Straffarbete» vare bannlyst från skolan.

Vid talet om frihetsstraff tillåter jag mig fästa hemmens uppmärksamhet på att det stundom visat sig vara för okynniga gossar hälsosamt att behandlas som sjuka och nödgas gå till sängs. Okynne under lek vid skolan eller våldsam behandling af yngre och svagare kamrater kan till en början bestraffas genom förbud mot deltagande i kamraternas lek under en rast eller en dag.

Den tredje och sista graden af bestraffande handlingar är *agan*. Hvad som gäller om alla straff, att de måste betraktas såsom läkemedel och åsyfta att göra sig själfva öfverflödiga, gäller framför allt om den kroppsliga bestraffningen. De finnas, som ställa sig frågande inför det pedagogiskt berättigade i kroppsaga. Jag vill nu icke tala om den filantropi på uppfostrans område, som utgör raka motsatsen till förgångna tiders barbariska skoltukt, och som därför af grundsats förvisar rottingen eller riset ur skolan och barnkammaren. Jag tänker på dem, som gärna skulle vilja veta, huru den smärta, som tillfogas kroppen, skall kunna förädlande inverka på viljan. Den förra är ju blott ett redskap — rättare ett organ — för den senare. I själfva smärtan såsom sådan kan då icke det viljeböjande ligga. Några ord härom torde kunna anses i detta sammanhang vara på sin plats.

Hvarje straff beror till sin verkan af två villkor. Det första sammanhänger med straffet såsom en berättigad följd af förseelsen. Inses det af den felande såsom välförtjänt, så är det första villkoret uppfylldt. Ju starkare detta intryck af straffets rättsliga sida är, desto bättre hopp har man om dess pedagogiska verkan. Saknas denna sida, så nedsjunker straffet till en fysisk nödvändighet, likartad med den, att man bränner sig, om man rör vid ett glödande järn. Det är verkligen förvånansvärdt, att personer, som göra anspråk på att vara pedagogiskt bildade, kunna vara blinda för den saken och loforda t. ex. en Herbert Spencers teorier, enligt hvilka »sådana straff, som tingens nödvändiga reaktion bringar öfver deras (barnens) hufvud — straff, pålagda af en opersonlig makt — reta dem till en jämförelsevis obetydlig och försvinnande grad, då däremot de, som af en fader eller moder frivilligt påläggas och sedermera betraktas såsom förorsakade af honom eller henne, hos barnet framkalla en förbittring af både djupare och varaktigare beskaffenhet.»*. Styrkan af det intryck, vi ofvan påpekat — intrycket af straffet såsom väl förtjänt — är icke beroende af straffets materiella sida utan af förhållandet i öfrigt mellan uppfostraren och

* Herbert Spencer. Uppfostran. Af författaren autoriserad öfversättning, 1883. Sid. 153.

hans myndling. Ju större förtroende dem emellan, desto mildare straffart.

Hvarje straff afser en verkan för framtiden, icke blott för stunden. I de fall, då straff äro nödvändiga såsom uppfostringsmedel, vill man således åstadkomma, att erinringen af ett lidet straff skall vid en kommande frestelse utgöra en varning. Säkerhet i denna erinring är det andra villkoret. Denna säkerhet kan vinnas på två vägar: den ena, att icke för lång tid får förflyta mellan förseelsen och dess bestraffande; den andra, att känslan af obehag vid straffet blir nog lifiig för att i barnets själslif väcka motvilja mot att förnya felet. Den förra vägen är lämpligast i fråga om yngre barn. Om därför i något skolreglemente den bestämmelsen finnes inryckt, att vederbörande lärare icke får utdela kroppslig aga, om icke någon skolrådsledamot eller, i stad, förste läraren är närvarande, så har skoltukten förryckts till att behandlas såsom en rent juridisk angelägenhet. Att undersöka orsakerna därtill tillhör icke vår närvarande uppgift, men själfva bestämmelsen måste stämplas såsom pedagogiskt förfelad.

Att en viss handling är värd just det och det straffet, och att den, som straffar, har makt och myndighet därtill, äro således de båda villkor, som i hvarje enskildt fall måste förefinnas. Kroppsagans pedagogiska verkan är följaktligen att söka i den förening, som rättvisan därvid ingår med makten, och som gör, att den felande känner sig vid denna straffart mera maktlös i sitt själfsvåld än vid något annat slag af straff. På samma gång ligger ock häri en stor fara, om rättvisan icke är lika påtaglig som makten.

Det borde vara obehöfligt att påminna om den kända hushållsregeln, att man icke betalar en krona för en sak, som man får för några öre. Så tillgripe man icke ett strängare straff, om man kan hoppas att vinna resultatet med ett lindrigare. Detta är en grundregel vid alla bestraffningar. Obehöfligt borde ock vara att erinra därom, att all tuktan skall vittna om kärlek och rättvisa, ty dessa egenskaper äro all uppfostrans hörnstenar. Men väl är det vid tuktens handhafvande mera behöfligt än annars, att barnet lifligt känner deras tillvaro. Likaså är det härvid mera än eljest af be-

hofvet påkalladt, att uppfostraren och särskildt läraren med pedagogisk takt rättar sig efter den felandes ålder och bildningsgrad, hans kön och hans lynne. Vi skola här till sist fästa oss något vid dessa olika omständigheter.

Ju yngre ett barn är, desto snabbare växlar dess känslostämning, och, då det saknar utvecklad reflektionsförmåga öfver sina handlingar, blifva dessa ögonblickets barn. Yngre barn hafva således psykologisk rätt till större öfverseende och mera tålamod hos uppfostraren, än hvad som kan behöfva komma äldre barn till del. Likaså har man större fordran på de barn, som i hemmet hafva goda föredömen, än på dem, med hvilka detta icke är händelsen. I synnerhet är det viktigt att taga hänsyn till ålder och i hemmet förvärfvad bildning, när barnen göra sitt inträde i skolan.

Den andra synpunkten är barnets kön. Man påstår, att flickorna äro i allmänhet böjligare än gossarne, och man har nog i hufvudsak rätt. Men man glömmer kanske, att, hvad gossen söker vinna genom t. ex. trots, ernår flickan måhända på motsatt väg. Och att föra en vanartig flicka in på god väg förefaller stundom svårare än att leda en vanartad gosse rätt. Men härmed må nu förhålla sig huru som helst, säkert är, att läraren bör vara mera uppmärksam på sig själf äfven i småsaker, när han har att göra med flickor, och att han framför allt iakttager ett passande uppträdande. Hvad flickor beträffar, synes mig kroppslig aga vara hemmets sak. Den manlige läraren söke att undvika all sådan bestraffning, som kan anses såra blygsamhetskänslan, därest det finnes någon utsikt att genom vädjan till hemmet vinna rättelse.

Den tredje synpunkten är barnets lynne och karaktärsriktning. Att en sträf behandling kan bryta ett vekt sinne, borde vara klart för hvar och en, som inträder på lärarebanan; men att äfven den hårdnackade kan vinnas genom rätt afpassad mildhet, betänkes icke alltid, och ännu mindre att hvad som ser ut som trots kan hafva en annan psykologisk förklaringsgrund, t. ex. andlig tröghet. Huru en egensinnig gosse stundom kan tämjas, tillåter jag mig belysa genom ett exempel ur min erfarenhet som folkskoleinspektör. En lärarinna i en mindre folkskola fick veta, att till hennes skola komme en vanartig gosse att förflyttas. Hvilka svå-

righeter hon skulle möta, blef redan under första lektionen klart för henne. Efter lektionens slut kallade hon in gossen i sitt rum. Denne väntade nu helt visst att få efter förtjänst. Det kunde hon se på hans trotsiga hållning och utmanande blick, som tycktes säga: »Få se, hvem som är starkast!» Men hon tilltalade honom ungefär sålunda: »Jag är ledsen, att jag icke kan göra så, som jag helst velat. Jag skulle eljest hafva bedt dig, som är stor och stark, att hjälpa mig med ett och annat. Efter hvad jag sett i dag, vet jag dock icke, om jag kan lita på dig.» Dessa ord hade bättre verkan än något annat medel. En annan, som behandlat en dylik gosse med stränghet, bytte om handlingssätt och det med godt resultat. I h. 2 för år 1898 af denna tidskrift har för öfrigt denna sak påpekats i ett annat sammanhang och därvid belysts med exempel ur lifvet utom skolan.

Att det felande barnets föregående uppförande, dess uppfostran och omgifning i hemmet, bevekelsegrunden för handlingen m. m. måste tagas i betraktande, är delvis redan påpekadt, delvis självklart. Likaså borde man icke behöfva erinra därom, att kroppsaga skall utdelas med nödig varsamhet, alldeles icke i vredesmod, och att barnets hufvud eller andra ömtåliga kroppsdelar icke få göras till mål för tuktan. Den, som glömmer detta, ger därigenom sig själf en mindre hedrande orlofssedel som uppfostrare.

Böra bestraffningarna anses som läkemedel, så äro *belöningarna* åter att betrakta såsom medel till vederkvickelse. Törhända kunna dessa sedliga uppfostringsmedel lämpligast indelas i *nödvändiga* och *tillfälliga*. Under den förra benämningen skulle i så fall sammanfattas alla sådana belöningar, som ligga i den goda handlingens egen natur, såsom det egna samvetets vittnesbörd, glädjen öfver föräldrars och lärares bifall, medvetandet om att äga deras förtroende, framgång i arbetet o. s. v. Vanligen kallas dylika belöningar för naturliga, och menas därmed, att de ligga i sakens natur. Men då det är förenadt med svårighet att med samma indelningsgrund finna en motsvarande lämplig benämning för de öfriga belöningarna, föredrager jag att kalla dem nödvändiga. Detta innebär nämligen, att de såsom liggande i sakens natur icke kunna eller åtminstone icke böra uteblifva. De äro

sådana, som den handlande äger rätt att se såsom följder af sitt handlingssätt.

Motsatsen till nödvändig är tillfällig. Det tillfälliga *kan* uteblifva. De tillfälliga belöningarna bestå i erkännande ord, s. k. beröm, och gåfvor till uppmuntran. Somliga lärare hafva för sed att nästan ständigt med ett ord, såsom »ja», »det var rätt» eller dylikt, bekräfta hvarje riktigt svar. Detta sätt, som ju är en form af belöning, kan jag för min del icke finna vara lämpligt såsom regel annorstädes än i småskolan och särskildt dess första årsklass. I folkskolan däremot bör det tillhöra undantagen. Att här angifva sådana torde få anses obehöfligt. Lärarens pedagogiska takt finner dem bäst. Hvad gåfvor, s. k. premier, beträffar, äro, som bekant, meningarna delade. Somliga lärare vilja icke alls veta af sådana. Onekligen är det ock förbundet med stora svårigheter att rätt utdela dem. Följer man examenskatalogen med dess kunskapsbetyg, sker stundom orätt mot ett mindre begåfvadt barn, hvars flit kanske varit större än hos ett annat, som till äfventyrs blir det lyckliga. Att så gradera flitbetygen, att därigenom en fast grund kan läggas för premiefördelningen, torde åter vara helt enkelt omöjligt. I ett och annat skoldistrikt har man för sed att låta antalet dagar, som hvarje barn bevistat skolan, vara afgörande. Onekligen är detta sätt det allra bekvämaste, men jag har icke funnit läraren vara nöjd därmed. Yrkande om förändring har just icke vunnit afgjordt bifall från någon annans sida än dennes. Uppenbarligen är denna måttstock vilseledande, om belöningen skall afse barnets eget välförhållande. Icke rår det för att skolvägen är lång och svår, hemmet fattigt o. s. v. Om någon form af belöning kräfver fin urskiljningsförmåga, så är det den, som består i premier. Åtskilligt vore nog ock att säga om gåfvornas egen beskaffenhet, såsom böcker, penningar m. m., men denna uppsats har redan svällt ut väl mycket. Vi lämna därför den sidan af saken.

Såsom grundsats för tillfälliga belöningar bör uppställas, att de komma såsom en öfverraskning efter väl gjordt arbete. Då hafva de i pedagogiskt afseende sin bästa verkan. På förhand gifna löften bör man undvika. Fall kunna dock inträffa, då löftet får anses på sin plats för att t. ex. hålla modet uppe hos barnet, då det är sysselsatt med någon mera

ansträngande uppgift. När dylika fall äro för handen, kan icke under några allmänna synpunkter angifvas. Här liksom vid all uppfostrande verksamhet beror för öfrigt hvarje rätt tillämpning af en pedagogisk grundsats först och sist af uppfostrarens *kärlek* till barnet i förening med hans *pedagogiska takt.*

S. L.

16.

En kort apologi.

Med anledning af min artikel »Kärna och skal i kristendomskunskapen» i denna tidskrift, sid. 41, 1899, har S. L. tagit till ordet, sid. 160, skarpt och på fullt allvar, både mot min artikel och mot min person*. Det enda han medgifver är, att jag är »bättre i min praxis», än jag lär i skrift och är som person. — Härpå vill jag i korthet svara:

1) Vare det långt ifrån mig, att jag skulle, såsom S. L. och kanske flera med honom trott, våga mig på den ytterst svåra och i mitt tycke *omöjliga* och onödiga uppgiften att skilja hvad som är »väsentligt» och »mindre väsentligt» i kristendomskunskapen! jag — som ej i *naturen* kan säga, hvilketdera som är väsentligt eller mindre väsentligt: skalet eller kärnan. (Se, hvad jag i min art. säger därom s. 42, 4!) Dessa ord äro därför ej begagnade på något enda ställe i min uppsats.

2) Vare det långt ifrån mig att räkna till skalet *det historiska i kristendomens förberedelser*, såsom S. L. påstår i sin första anmärkning. Till skalet vill jag däremot bland annat räkna allt det, som enligt prof. Rudins inträdesföreläsning vid Uppsala universitet *hör med till den heliga skrifts förnedringsgestalt;* ty äfven kristendomsmeddelelsen får bekväma sig i att framträda i en sådan. Men detta är sannerligen icke något för oss i vårt jordelif mindre väsentligt, äfven om jag räknar det till skalet, som omsluter kärnan. (Se, hvad jag sagt därom i slutet af kursiveringen å s. 46!)

* Mot J. G—ns person? *Red.*

Härmed faller då allt, som S. L. byggt på denna sats, ty vi ha ju ej talat om samma sak. S. L. söker *bevisa*, att t. ex. Abraham och Josef funnits till. Jag *bekänner*, att jag från min barndom varit nog lycklig att tro detta *utan bevis* och tror det ännu, men jag frågar: »Hvartill skulle det tjäna att väcka den frågan? Är det icke, som jag sagt: »Den tvisten förädlar oss icke»? Drager jag åter enkelt och okonstladt fram, hvad som ligger i, med och under berättelsens ord, få barnen utan någon diktamen af läror å min sida något, som lyser förståndet, värmer känslan och verkar på viljan. Ja, det har händt och kan hända, att en lärare eller lärarinna blir så hänförd af denna uppgift, att han eller hon *glömmer* alla de frågor och frågetecken, som t. ex. den negativa kritiken uppställt beträffande berättelsens uppkomst, och då — så menar jag — är ingen verklig olycka därmed skedd.

3) Att jag förstår endels och profeterar endels, vill jag medgifva; men att jag efter mer än 40 års träget arbete just i detta ämne skulle visa mig »*sakna blick för de stora lifssanningarna, åtminstone då dessa framträda inom den gammaltestamentliga historien*», det var en hård dom, som jag visserligen ej med bevis kan *häfva*, men som synes mig vittna om mer än en *människas* rättigheter gent emot en medarbetare.

4) Till sist vågar jag i denna fråga indraga, hvad domprosten P. Eklund säger om hvad som kommit fram i församlingen om vår Herres person efter Luther: »Orsaken var», säger han, »sjunkande förmåga att djupare inträngа i ämnet och stegrad träldom under det nedärfdas bokstaf. I ena formen som i den andra kan det man lärde vara föremål för försanthållande men ej för förtröstan. Åtminstone ej annorlunda, än för så vidt någon är ur stånd att söndra mellan trostankarnas innersta kärna och ett därvid fastvuxet skal och så förvillas i sin syn på saken. Dessa, som så känna det, må skonsamt bedömas. Men de få ej blifva tongifvande inom kristenheten. Kärna är kärna och skal är skal! Förbises detta, då går det oss, som det gick de skriftlärda i förhållande till profeterna.» (Den apostoliska tron i Martin Luthers katekesutläggning s. 337.)

J. G—n.

Begagnande detta tillfälle, som J. G—ns svar på S. L:s kritik af uppsatsen »Kärna och skal i kristendomskunskapen», intagen i denna tidskrifts 2:a häfte år 1899, erbjuder, vill red. härmed förklara, att den endast i så måtto ansvarar för till densamma insända, i tidskriften intagna uppsatser, att de till sitt hufvudsyfte ej motverka tidskriftens uppgift, som är att arbeta för folkbildningens utveckling i *kristlig* och *fosterländsk* anda, samt att de därjämte innehålla åtskilligt, som förtjänar att uppmärksammas. Detta är tvifvelsutan fallet med ifrågavarande uppsats af J. G—n. Dess syftemål är påtagligen att hjälpa yngre och mindre erfarna kristendomslärare att utan oro motse resultaten af den vetenskapliga teologiska forskningen, särskildt på det gammaltestamentliga området, enär denna hvarken kan eller får förutsättas vilja i någon mån rubba den grundval, hvarpå vårt salighetshopp allt hitintills hvilat och hvilar. Sant är visserligen, att förf. af »Kärna och skal» rör sig här och hvar i sin argumentation med exempel på ett sådant sätt, att han synes äfven red. eftertrakta paradoxal tillspetsning, men ett sådant förhållande bör förlora all afsevärd betydelse för en läsekrets, som så godt som uteslutande består af lärare, således af personer, som med hänsyn till intellektuell föda lärt sig att icke blott assimilera utan äfven repulsera.

Red.

17.

Vissa folkskoleförhållanden åren 1887 och 1897, belysta medelst jämförande tabeller.

I »Berättelse om folkskolorna för år 1897, utarbetad i kungl. ecklesiastik-departementet», hvilken för en kort tid sedan utkommit, meddelas åtskilliga tabeller, hvilka belysa vårt folkskoleväsens utveckling med hänsyn till vissa viktiga sidor af detsamma genom att sammanställa sifferuppgifter för år 1887 med motsvarande för år 1897.

Vi hafva föreställt oss, att de af tidskriftens läsare, som sakna tid eller tillfälle att själfva göra bekantskap med

ofvannämnda arbete, kunde finna intresse i en kortfattad redogörelse för hvad som där finnes ägnadt att skänka en inblick särskildt i ifrågavarande utveckling. Vi vilja då följa gången af framställningen i berättelsen och anföra ur den tabellerna förklarande texten, hvad som synts oss lämpligt att meddela tidskriftens läsare.

I kap. 3, som handlar om de allmänna folkskolornas arter och antal m. m., möter oss först en tabell, som utvisar, att under ifrågavarande skede antalet fasta skolor vuxit från 7,051 till 8,667, samt att flyttande skolor däremot aftagit från 3,183 till 2,787. Tabellen är denna:

Skolor.	1887.	1897.
Folkskolor:		
Fasta:		
Med 1 lärare eller lärarinna i läseämnen .	3,232	3,571
Med flera lärare eller lärarinnor i d:o . . .	340	555
Flyttande:		
På 2 stationer	635	632
På 3 »	149	63
På flera än 3 stationer	25	1
Mindre folkskolor:		
Fasta	600	885
Flyttande	513	627
Småskolor:		
Fasta	2,879	3,656
Flyttande	1,861	1,464
Samtliga folkskolor	4,381	4,822
» mindre folkskolor	1,113	1,512
» småskolor	4,740	5,120
Summa	10,234	11,454

Af tabellen, som anger antalet skolhus och skolträdgårdar under de båda åren, vill det synas, som om antalet skolträdgårdar något gått tillbaka. Tabellen erbjuder följande siffror:

Skolhus och skolträdgårdar.	1887.	1897.
Skolhus:		
Egna	7,286	8,533
Förhyrda eller hyresfritt upplåtna	3,074	3,251
Summa	10,360	11,784
Skolträdgårdar	2,111	1,985

Men denna minskning i antalet skolträdgårdar är »antagligen endast skenbar och beroende på noggrannare primäruppgifter och större stränghet vid deras bearbetande».

I kap. 4, som handlar om antalet lärare (lärarinnor) vid de allmänna folkskolorna, får man veta, att lärarepersonalen företer, om afseende fästes endast vid undervisningen i läseämnena, år 1897 vid jämförelse med år 1887 en tillökning af 2,418 personer eller 19,9 %, hvilken till allra största delen faller på lärarinnorna, och att tillökningen, om man tager i betraktande dem, som undervisat endast i öfningsämnena eller handaslöjden, utgör 189 eller 25,7 %. Detta sakförhållande konstateras af följande tabell:

Lärare och lärarinnor.	1887.	1897.
A) I läseämnen (ensamt eller i förening med öfningsämnen eller handaslöjder):		
I folkskolor:		
Ordinarie:		
Lärare	4,011	4,562
Lärarinnor	857	1,635
Extra ordinarie:		
Lärare	247	111
Lärarinnor	362	265
Biträdande:		
Lärare	22	16
Lärarinnor	210	438

Lärare och lärarinnor.	1887.	1897.
I mindre folkskolor:		
Lärare	258	244
Lärarinnor	860	1,265
I småskolor:		
Lärare	443	257
Lärarinnor	4,867	5,762
I samtliga skolor:		
Lärare	4,981	5,190
Lärarinnor	7,156	9,365
Summa	**12,137**	**14,555**
B) Endast i öfningsämnen eller handaslöjder:		
Lärare	344	361
Lärarinnor	392	564
Summa	**736**	**925**

Kap. 5, med rubrik: Allmänna folkskolorna: Lärjungar, innehåller 4 tabeller, som jämföra vissa hithörande förhållanden för åren 1887 och 1897. Tabellen 1 utvisar, till hvilket antal de af skolråden redovisade barnen, så vidt kändt är, åtnjutit eller icke åtnjutit undervisning:

	Barn af 7—14 års ålder,	1887.	1897.
1	som under året åtnjutit undervisning på nedan angifna sätt	707,895	750,840
2	som under året ej åtnjutit sådan undervisning	36,564	61,955
3	om hvilka uppgifter saknas	8,198	6,785
	Summa	**752,657**	**819,580**

Af denna tabell finner man alltså, att hela antalet barn i skolåldern vuxit med 66,923, att antalet af dem, som åtnjutit undervisning på något i följande tabell angifvet sätt,

vuxit med 42,945, att också antalet af dem, som icke åtnjutit sådan undervisning, vuxit med 25,391, samt att antalet af dem, om hvilka uppgifter i detta hänseende saknas, minskats med 1,413.

För de redovisade barnens fördelning på olika läroanstalter under de båda åren redogör tabell 2:

	Barn af 7—14 års ålder, som under året åtnjutit undervisning i:	1887.	1897.
4	samtliga folkskolor, mindre d:o och småskolor	640,994	698,437
5	högre folkskolor	202	310
6	allmänna läroverk och fackskolor	12,124	12,247
7	skolor för abnorma barn		989
8	enskilda skolor	17,632	16,097
9	hemmen	36,943	22,760
	Summa	707,895	750,840
	Särskild fördelning af de å rad 4 inräknade, efter undervisning i:		
10	deras egna distrikts skolor	628,385	682,892
11	skolor utom deras egna distrikt	12,609	15,545
	Summa	640,994	698,437

Häraf finner man således, att antalet barn, som undervisats i samtliga folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, ökats med 57,443, under det att antalet i enskilda skolor minskats med 1,535 och antalet i hemmen undervisade med 14,183.

För fördelningen af de i föregående tabell å rad 10 upptagna lärjungarne efter de tre hufvudslagen af skolor jämväl med hänsyn till skolornas natur af fasta eller flyttande redogör tabell 3:

	Barn af 7—14 års ålder, som under året undervisats i sina egna distrikts skolor, nämligen i:	1887.	1897.
12	fasta folkskolor	305,970	371,884
13	flyttande »	70,397	55,661
14	fasta mindre folkskolor	24,565	35,685
15	flyttande » »	28,243	31,379
16	fasta småskolor	109,429	131,867
17	flyttande »	89,781	56,416
	Summa	628,385	682,892
18	samtliga fasta skolor	439,964	539,436
19	samtliga flyttande »	188,421	143,456
	Summa	628,385	682,892

Denna tabell intygar det glädjande förhållandet, att antalet barn i fasta skolor ökats med 99,472, medan antalet i flyttande minskats med 44,965.

Den sista (4) tabellen i detta kapitel, hvilken erbjuder jämförelse mellan åren 1887 och 1897, fördelar slutligen de i samma kapitels första tabell rad 2 upptagna respektiva summorna 36,564 och 61,955 på följande sätt:

	Barn af 7—14 års ålder, som under året ej åtnjutit undervisning enligt rad. 4—9 här ofvan, nämligen:	1887.	1897.
20	efter inhämtande af folkskolans minimikurs	6,165	10,424
21	efter godkänd afgångspröfning	15,716	32,620
22	till följd af sjukdom eller naturfel	3,683	3,420
23	af annan anledning	11,000	15,491
	Summa	36,564	61,955

Äfven berättelsens sista kapitel, det sjette, hvilket handlar om de allmänna folkskolornas ekonomiska förhållanden, erbjuder ett par jämförande, tidsskedet belysande tabeller.

Öfver skoldistriktens tillgångar, inkomster, utgifter, skulder, behållningar eller brister och donationsbelopp under de båda åren lämnar följande tabell en jämförande öfversikt:

	Skoldistriktens tillgångar, inkomster, utgifter, skulder, behållningar eller brister och donationsbelopp.	1887.	1897.
	Debet.	Kronor.	Kronor.
1	Tillgångar vid årets början	5,810,186	7,563,516
	Inkomster:		
2	Räntor, arrenden, afkomst af donationer o. d.	298,151	351,784
3	Bidrag af skoldistrikten:		
	Kontant	7,512,091	9,856,749
	Värdet af naturaprestationer		1,066,377
4	Bidrag af staten	3,691,084	4,912,071
5	» » landsting, hushållningssällskap eller andra skoldistrikt	87,612	113,600
6	Öfriga inkomster: *a*	469,434	193,153
	b		167,897
7	Skuld vid årets slut	8,820,189	14,976,525
8	Summa	**26,688,747**	**39,201,672**
	Kredit.		
9	Skuld vid årets början	8,888,650	14,238,694
	Utgifter:		
10	För lärares och lärarinnors aflöning:		
	Kontant	8,293,763	9,776,211
	Värdet af naturaprestationer		1,164,693
11	För de till skolorna hörande byggnader, för skolplatserna och för inventarier	1,637,125	3,454,220
12	» undervisningsmateriel	220,141	298,688
13	Öfriga utgifter: *a*	1,643,701	2,595,760
	b		13,930
14	Tillgångar vid årets slut	6,005,367	7,659,476
15	Summa	**26,688,747**	**39,201,672**

	Skoldistriktens tillgångar, inkomster, utgifter, skulder, behållningar eller brister och donationsbelopp.	1887.	1897.
		Kronor.	Kronor.
16	Behållning (öfverskott af »Tillgångar» öfver »Skuld») eller brist (tvärt om) vid årets slut	— 2,814,822	— 7,317,049*
17	Beloppet vid årets slut af donationer för folkskoleväsendet	3,905,745	5,246,614

Huru statsbidragen för de båda åren fördelats, visar nedanstående tabell:

Fördelning af statsbidraget.	1887.	1897.
	Kronor.	Kronor.
Allmänna lönetillskott m. m. åt lärare och lärarinnor	3,571,583	4,499,030
Lönetillskott för den fortsatta undervisningen	45,200	67,300
Bidrag för undervisning i slöjd för gossar . . .	74,301	221,278
D:o d:o för flickor . . .	—	72,615
Bidrag till aflönande i vissa fall af vikarier . .	—	51,848
Summa	3,691,084	4,912,071

Vi hafva härmed bragt till våra läsares kännedom den jämförelse mellan åren 1887 och 1897, hvilken stödd på tabeller förefinnes i »Berättelse om folkskolorna för år 1897». Enhvar, som vill uppmärksamt följa utvecklingen af vårt folkskoleväsen, måste, för så vidt denna afspeglar sig i efter bestämda grunder ordnade, sinsemellan för årtionden jämförda siffror, känna sig tacksam för att tabeller, sådana som de här ofvan anförda, utarbetas i ecklesiastikdepartementet och göras tillgängliga i »*Bidrag till Sveriges officiella statistik*». *T. K—r.*

* Denna högst betydliga tillökning i öfverskottet i skuld öfver tillgångar är »säkerligen till en stor del endast skenbar och beroende därpå, att skuldbeloppet för år 1887 uppgifvits för lågt».

18.

Litteratur.

Bidrag till Sveriges officiella statistik. P. Undervisningsväsendet, 39. Berättelse om folkskolan för år 1897, utarbetad i Kungl. ecklesiastik-departementet, Stockholm. Tryckt i Centraltryckeriet 1900. 24 sid. text + 27 sid. tabellbilagor.

Den jämförelse mellan åren 1887 och 1897 med hänsyn till vissa folkskoleförhållanden, hvilken förefinnes i detta verk, ligger till grund för uppsatsen 17 i detta häfte af tidskriften, hvilken uppsats alltså kan tjäna såsom prof på innehållet i nu anmälda arbete.

Småbarnens räknebok. Metodiskt ordnade öfningar för muntlig och skriftlig räkning i småskolan och hemmet af *K. O. Sjölander* och *A. G. Wihlander*. Stockholm 1900. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris: första häftet 15 öre, andra häftet 15 öre, båda häftena i ett band 40 öre.

Om syftet med sitt arbete säga författarne: — — torde inses, att »Småbarnens räknebok» vill tjäna både lärare, lärarinnor och barn, både skolor och hem. I hemmen vill den intressera och vägleda *föräldrar* och *äldre syskon* att hjälpa de små och stödja skolarbetet. Meningen är alltså, att *småbarnen skola hafva hvar sin räknebok.*

Trädgårdslära i sammandrag för folkskolan af *Olof Sjöström*. Stockholm 1899. Vilhelm Billes bokförlagsaktiebolag. Pris (i pappband) 25 öre.

Vikten af att undervisningen i trädgårdsskötsel drifves så i folkskolan, att den väcker hos barnen verkligt intresse för ämnet och skänker dem en liten fond af kunskaper och färdigheter, som kan komma till användning längre fram i tiden, borde kunna inses af enhvar. Denna lilla bok kommer törhända att göra sitt till för att främja syftemålet med undervisningen i trädgårdsskötsel i våra folkskolor.

Teckningskurser och metodik för småskolan, förberedande småbarnsskolor och hemmet af *K. Hugo Segerborg*, lärare i teckning vid Karlstads h. allm. läroverk och folkskolelärareseminarium. Pris 35 öre. Till dessa kurser höra följande för barnen afsedda rithäften: »Ritbok för småskolan och hemmet.» Häft. I, II, III. (Innehåll: häftet I, kalkering och färgläggning, häftet II, kalkering, ifyllningsöfnin-

gar och färgläggning, häftet III, stafläggning och stafteckning). Pris för hvarje häfte 35 öre. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1899.

Gifna nät (ytutbredningar) till de vanliga geografiska kropparna med praktisk anordning för deras omedelbara tillverkning, uppritning, uppmätning och beräkning. För skolor och hem utgifna af *K. Hugo Segerborg*. Stockholm 1899. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 40 öre.

Friluftslekar för barn och ungdom, framställda af *Jul. Hammarlund*, Folkskollärare. Lund 1900. C. W. K. Gleerup. Pris 1 krona. Sid. 114.

Här lämnas beskrifningar på ett antal af 70 lekar och öfningar. Innehållet är fördeladt på två hufvudafdelningar: 1) Egentliga friluftslekar och 2) Smålekar och öfningar. I »Slutord» finnas följande rubriker: Leken i uppfostrans tjänst. Lämpliga lekar, lekplats, leklag, drägt, försiktighetsmått. Lektyg.

Boken bör blifva en värdefull hjälpreda för lärare, som, inseende den stora pedagogiska och hygieniska betydelsen af lämpliga friluftslekar, vilja öfvervaka och leda sina lärjungar äfven på detta område. Åtskilliga af beskrifningarna på lekar kunna dessutom tjänstgöra som underlag för uppsatsskrifning i folkskolans högre klasser.

Öfningsbok i svenska språket för folkskolan af *Emil Dahlin* och *Adolf Frykholm*, folkskollärare. Andra kursen. Stockholm, Centraltryckeriet, 1900. Pris 20 öre. Första och andra kurserna i ett band 55 öre.

Andra kursen af denna lärobok, hvilken kommer att utgöras af inalles fyra kurser, har nyligen utkommit. Den första anmäldes i förra årgångens sista häfte. Den nu utgifna kursen förtjänar i allmänhet samma goda vitsord som den första. Dock finna vi oss föranlåtna att framställa en och annan detaljanmärkning. Sid. 56 rad 2 nedifrån läser man: »Flertalsformen framträder tydligast, om man sätter flera framför tingordet.» Här må ordet *tydligast*, som kan verka vilseledande, utgå. På sidan 76 rad 4 nedifrån står *nästa* i stället för *denna* eller *omedelbart följande*. På sidan 80 få vi denna regel: »Att-formen användes alldeles på samma sätt som vanliga tingord.» *Alldeles?* Således också som genitivattribut! Sidan 84 tecknas stammen hos verbet skära »sjär» och hos verbet gifva »jiv». Anse författarne verkligen, att sådant i en lärobok för 10- à 11-åringar tjänar till något bättre än att förbrylla dem? På sidan 90 inordnas ackusativobjektet bland adverbialen under namn af »föremåls-adverbial». Om man också ej ogillade objektets placering bland adverbialen — adverbial betyder bestämning till verb —, så torde dock vinsten af denna operation vara tämligen osäker, eftersom ju i alla fall vid sats-

lösning »föremålsadverbialet» måste särskiljas från de många andra slagen af adverbial. Mot den sid. 90 lämnade regeln för bruket af verben *skola* och *komma* såsom hjälpverb måste vi göra ett par anmärkningar. Regeln lyder: »För att utmärka ett åliggande i tillkommande tid (= framtid) användes hjälpverbet skola tillsammans med en form af ett annat verb, som då kallas hufvudverb». Till denna regel är omedelbart fogadt följande tillägg: »Då icke fråga är om något åliggande, utan man blott tillkännager det framtida inträffandet af någonting, använder man i stället hjälpverbet *komma* tillsammans med ett hufvudverb.» Skulle således *skola* icke alls få användas för att bilda rent futurum indikativ? Är detta meningen, stöder sig ej regeln på språkbruket i vår mönstergilla litteratur. Riktigt är ej heller, att skola användes för att utmärka ett åliggande endast — så fatta vi nämligen regeln — i *tillkommande* tid; det användes äfven om *närvarande* i samma betydelse, ex. Du skall älska din nästa såsom dig själf. Sidan 102 rad 1 uppifrån förekommer formen *att töra*. Att författarne själfva förut undvikit användandet af denna form, ser man sidan 100, där det står att läsa: »I dessa satser förekomma *hjälpverben måste, få, komma, vilja, tör* och *bruka*.» Hvarför hafva författarne sedan ett par sidor längre fram i sitt arbete vågat sig på formen *att töra?*

Trots nu påpekade brister synes oss dock läroboken — tack vare dess synnerligen förtjänstfulla uppställning — böra kunna bereda sig inträde i de bäst situerade folkskolorna.

Hufvuddragen af den svenska folkundervisningens historia af *B. Gottfr. W. Westling*, Seminarierektor, Fil. Dokt. Stockholm 1900. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris (häftad) 4 kr. 50 öre. Sid. 461.

Genom att ur specialarbeten i ett verk sammanföra allt af större betydelse, som blifvit framställdt rörande folkundervisningen i vårt land under lutherska tidehvarfvet samt utfylla detta med resultaten af egna flitiga och noggranna arkivforskningar, har författaren riktat vår historiska litteratur med ett arbete, till hvilket framtida forskare på samma område måste taga hänsyn. Lägger man härtill, att framställningen allt igenom är präglad af oväld, anse vi oss hafva antydt arbetets förnämsta förtjänster.

Mot uppställningen kan den anmärkningen göras, att kapitlen om »Hednatiden» (*en* sida) och »Katolska tiden» (ungefär *tre* sidor) ej bort på grund af framställningens schematiska karaktär upptagas som *hufvudafdelningar* utan allenast utgöra inledning till verket, hvilket väl då fått sin *rätta* titel: Hufvuddragen af den svenska folkundervisningens historia *under lutherska tidehvarfvet.*

Någon definition af begreppet svenska folkundervisningen lämnas ingenstädes i arbetet, för så vidt vi kunnat finna, och dock hade ett kort angifvande af det vidtomfattande ämnets begränsning till vissa organ

för folkundervisningen varit önskvärdt för att redan i början bereda läsaren på hvad han hade att vänta sig.

Äfven vilja vi påpeka, att ett utförligare sak- och namnregister, med hänvisning till sida, skulle underlättat arbetets användning som uppslagsbok.

Språkformen är icke allestädes så korrekt och putsad, som det värdefulla materialet förtjänat.

Folkskolestadgan med flera författningar rörande *Folkundervisningen* till ledning för skolråden. Åttonde upplagan redigerad af *Simon Nordström*, kanslisekreterare i k. ecklesiastikdepartementet. Stockholm 1900. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris: kartonerad 1 kr. 25 öre; i klotband 1 kr. 50 öre.

T. K—r.

19.

Sommarkurserna i Lund 1900.

Liksom under 3 föregående år (1894, 1896 och 1898) anordnas äfven instundande sommer i Lund för en större allmänhet afsedda vetenskapliga föreläsningar i olika ämnen.

Till deltagande i dessa *1900 års sommarkurser i Lund* inbjudas härmed lärare och lärarinnor vid allmänna läroverk, seminarier, flickskolor, folkhögskolor och folkskolor, präster och för öfrigt enhvar, som vill draga fördel af föreläsningarna.

Föreläsningarna, som hållas å universitetets lärosalar och institutioner, börja måndagen den 13 augusti kl. 12 f. m. och sluta lördagen den 25 augusti kl. 2 e. m.

Föreläsningar komma att hållas af

professor *O. Ahnfelt:* kyrkohistoria,
professor *J. Ask:* folkrätten och kriget (4 föreläsn.),
professor *D. Bergendal:* djurgeografiska bilder; kräftans biologi (6 à 8 föreläsn.),
professor *N. Flensburg:* det indiska dramat (4 à 5 föreläsn.),
docent *A. Herrlin:* psykologi (10 à 12 föreläsn.),
professor *A. F. Johansson:* Israels historia före konungatiden (5 föreläsn.),
professor *B. Jönsson:* gagnväxterna (4 föreläsn.),
docent *J. Kjederqvist:* planläggning af självstudier i tyska språket (10 à 12 timmar),
docent *G. M. Pfannenstill:* den moderna katolicismen och dess sträfvanden (5 föreläsn.),

professor *S. Ribbing:* bakterierna och deras upptäckare (5 à 6 föreläsn.),
docent *A. Stille:* 2 föredrag vid besök å slagfälten vid Lund och Helsingborg,
docent *E. Strömgren:* solsystemet (5 à 6 föreläsn.),
docent *O. Sylvan:* den svenska litteraturen i midten på 1880-talet (6 föreläsn.),
professor *J. Thyrén:* om rättens grund och väsen (7 föreläsn.),
professsor *M. Weibull:* Gustaf II Adolf (3 à 4 föreläsn.).

Möjligen komma föreläsningar att hållas af ännu flera.

Till deltagarna komma för en del af ämnena tryckta »grundlinier» att utdelas. Ytterligare upplysningar lemnas i program, som längre fram kommer att tillställas anmälda deltagare.

För tillträde till sommarkurserna fordras inga examina eller betyg. För kostnadernas betäckande erlägger hvarje deltagare vid anmälan eller tillträdeskortets erhållande en afgift af 10 kr. Man och hustru erlägga tillsammans *en* afgift.

För dessa afgifter erhålles tillträdeskort, som gäller för alla föreläsningar. Meddelande om biljettnedsättningar af järnvägarna kommer framdeles att lämnas.

Anmälningar, åtföljda af afgifter och med uppgift om hvilka föreläsningar deltagare önskar välja, torde insändas efter den 1 juli under adress *Sommarkursernas byrå i Lund*, som meddelar nödiga upplysningar om kurserna och anskaffar på deltagares vid anmälan framställda önskan rum, lemnar anvisning på spisställen m. m.

Vi drista utbedja oss, att tidningspressen benäget ville af intresse för den goda saken gifva denna vår inbjudan största möjliga spridning.

Lund den 21 maj 1900.

Organisationskommitterade:

Seved Ribbing. *Nils Lundahl.*

Rättelse.

Vid sättningen af uppsatsen 6 i föregående häfte (Några meddelanden från seminarierna i Norge) hafva några stycken blifvit mindre riktigt afdelade, i det meningar, som rätteligen höra till en följande afdelning, fått plats i en föregående och tvärt om.

20.

Hvilka egenskaper bör en folkskolelärare hafva enligt gällande seminarie- och folkskolestadga?

Den viktigaste förutsättningen för att en folkskola skall verka till välsignelse är, att den skötes af goda lärare. Af gammalt har denna sanning vunnit uttryck i tänkespråken: »Läraren är skolans själ»; »Sådan lärare sådan skola». Häraf följer å ena sidan, att lärarekallet har en synnerligen stor betydelse, och å den andra, att det är förenadt med mycket stort ansvar. Men är lärarens kall så betydelsefullt och så ansvarsfullt, är den, som ägnar sig däråt och därunder med allvar söker att samvetsgrant uppfylla sina plikter, värd all aktning, allt stöd och all uppmuntran, under det den, som liknöjdt eller vårdslöst fullgör sina förpliktelser, bör kraftigt tillhållas att bättre vårda sin tjänst, eller, om varningen blifver fruktlös, tvingas att lämna sin befattning. Visserligen bör barmhärtighet få göra sig gällande, äfven då fråga är om en liknöjd eller försumlig lärare, men det torde dock vara skäl att i sådana fall uppkasta spörsmålet, om man i första hand bör visa barmhärtighet mot de många barn, som år efter år stå under hans ledning, eller mot läraren, som synes hafva glömt de skyldigheter, han sig åtagit, och som ej har ögonen öppna för den skada, han åstadkommer. Härvid må ock besinnas, att, om vederbörande myndigheter anvisa barnen en viss skola, i hvilken de skola undervisas, myndigheterna jämväl äro förpliktade att tillse, att skolan skötes af en lärare, åt hvilken föräldrarne kunna med förtroende lämna sina barn. — »En flitig, from skolmästare, som med trohet uppfostrar och undervisar gossar, kan man aldrig nog löna och ej med penningar betala» — säger Luther. Men på

den lärare, som gifver dåliga föredömen i sin vandel eller som intresselöst och maskinmässigt sköter sin tjänst, äga orden: »Ve den, som förargar en af dessa små», tillämpning.

Den, som vill ägna sig åt lärarens kall, bör allvarligt pröfva sig själf, om han äger erforderliga egenskaper därför, och om han känner verklig kallelse därtill. På intet annat område torde nämligen den, som tagit miste om sitt kall, skada så mycket som inom skolan. Den, som trädt in i hennes tjänst för löns skull eller därför, att han lidit skeppsbrott på andra banor, gör sig själf olycklig och försyndar sig mot barnen.

Efter dessa inledande ord öfvergå vi till besvarande af den här ofvan framställda frågan.

Läraren bör vara frisk och hafva en stark kroppsbyggnad. Synnerligen viktigt är det, att han äger goda lungor, enär han måste tala mycket och många timmar på dagen uppehålla sig i rum, i hvilka luften ofta är af mindre god beskaffenhet.

För att tillförsäkra vår folkskola friska lärare, är det stadgadt, att den, som söker inträde i sådan läroanstalt, i hvilken de, som vilja blifva lärare, utbildas för sitt kall, skall genom vederbörligt läkarebetyg styrka sig vara fri såväl från smittosam sjukdom som ock från sådan sjuklighet eller så beskaffadt kroppslyte, som gör sökanden olämplig till lärarekallet.

Men, då oaktadt denna föreskrift åtskilliga svaga vunnit inträde vid seminarierna, har man vid några af dessa vidtagit den åtgärden, att inträdessökande skola icke endast uppvisa af legitimerad läkare utfärdadt betyg om hälsotillståndet utan ock därtill undersökas af anstaltens egen läkare. Äfven detta försiktighetsmått har icke alltid gjort tillfyllest. Man har därför föreslagit, att i lag skulle stadgas, att läkarebetyget skulle vara affattadt på ett visst föreskrifvet sätt och att nämnda betyg skulle innehålla icke endast, att sökanden vore fri såväl från smittosam sjukdom som ock från sådan sjuklighet och så beskaffadt kroppslyte, som medförde olämplighet för skötande af lärarebefattning vid folkskola, utan ock hurudan sökandens syn-, hörsel- och talorgan samt lungor och kroppsbyggnad i allmänhet vore

beskaffade. Vi vilja icke förneka, att ett dylikt stadgande skulle kunna blifva till gagn, men syftet torde kunna vinnas äfven därigenom, att vederbörande rektor uppdroge åt seminariets läkare att vid undersökning af dem, som kunde ifrågakomma till intagning vid läroanstalten, fästa uppmärksamhet synnerligen vid ofvan nämnda organ m. m.

Men för att folkskolan skall få friska lärare, är det ej nog därmed, att man sörjer för att seminarierna mottaga som elever endast sådana, som blifvit af vederbörande läkare godkända, utan man måste ock se till, att seminarieeleverna under studietiden ej ådraga sig sjukdomar eller svaghet genom för mycket arbete eller genom dåliga hygieniska förhållanden. För att bereda seminarieeleverna erforderlig hvila och vederkvickelse har i nu gällande stadga för folkskolelärareseminarierna i riket föreskrifvits: att vid nämnda läroinrättningar den årliga lärotiden skall omfatta trettiosex veckor, i hvilken tid den sedvanliga ledigheten vid påsk- och pingsthögtiderna skall inräknas; att den dagliga lärotiden ej bör för eleverna utsträckas utöfver sex timmar — hvaruti dock tiden för gymnastiköfningar ej inräknas; att mellan lärotimmar, som följa omedelbart på hvarandra, eleverna skola åtnjuta tio minuters ledighet, att dessutom ett längre afbrott i undervisningen, som bör utsträckas till minst en timme, dagligen skall äga rum; att vissa lärotimmar få inskränkas till fyrtiofem minuter; att eleverna ej få åläggas så mycket hemarbete i något läroämne, att de därigenom hindras från behöflig hvila; att så vidt möjligt inga läxor böra gifvas till måndagen och till hvar och en af veckans öfriga arbetsdagar endast tre; att de föreskrifna uppsatserna på modersmålet företrädesvis skola skrifvas på lärorummet; att rektor får vid giltig anledning gifva lof under en eller flera timmar eller hel dag åt enskilda elever eller särskild klass. Dessutom hafva vid några seminarier åtskilliga andra åtgärder vidtagits för att förekomma öfveransträngning. Så bruka de elever, som skola förbereda sig till hållande af lektioner i öfningsskolan, få någon ledighet från deltagande i arbetet å seminariet. För att förekomma det skadliga inflytandet af arbete uti alltför trånga lokaler är stadgadt, att i hvar och en af seminariets klasser ej flera elever få mottagas, än be-

hörig hänsyn till lärjungarnes hälsa medgifver. Detta stadgande torde ej så sällan hafva blifvit förbisedt. Då antalet inträdessökande varit stort, har man af en viss beskedlighet ej haft mod att tillbakavisa så många man bort med hänsyn till utrymmet i lärosalarna. Stundom torde man ock hafva ansett det rart att kunna skylta med ett stort antal elever. Under den senaste tiden torde man till följd af den befintliga lärarebristen hafva ansett sig skyldig att i läroanstalterna intaga så många elever som möjligt, ehuru man insett, att man härigenom ej tagit tillbörlig hänsyn vare sig till lärares eller lärjungars hälsa.

Under de senare åren har man dock med mera allvar än tillförene fäst uppmärksamhet vid de hygieniska förhållandena. Så har man t. ex. här och där vidtagit erforderliga åtgärder för tillbörlig ventilation i lärorummen. Det så kallade Nilssonska ventilationssystemet har i åtskilliga lärosalar med framgång blifvit användt.

Beträffande lärarens intellektuella egenskaper måste fordras, att han äger så stor intelligens, att han kan icke endast inlära och inöfva erforderliga insikter och färdigheter utan verkligen tillägna sig dem och självständigt för dem redogöra.

De lärokurser i de särskilda läro- och öfningsämnena, som de blifvande lärarne skola inhämta, äro angifna uti gällande seminariestadga. Vid deras bestämmande har man tagit hänsyn därtill, att läraren måste kunna åtskilligt mera, än han skall meddela lärjungarne. Han måste kunna öfverskåda det hela. Men för att kunna detta är det nödvändigt, att läraren, äfven sedan han lämnat bildningsanstalten, fortsätter sina studier, i annat fall kommer han snart att räknas bland »de efterblifna».

Beträffande frågan, hvilka åtgärder helst böra vidtagas för främjande af lärarens fortsatta utbildning, har mycket talats och skrifvits och många anordningar föreslagits. Man har förordat hållande af konferenser, inrättande af läsföreningar, af ett högre lärareseminarium, af särskilda lärokurser vid universiteten, medgifvande af rättighet för folkskolelärare att få idka universitetsstudier likasom andra akademiska medborgare, deltagande i universitetens sommarkurser eller i andra dylika kurser, anordnade vid folkhögskolor eller annorstädes, där

förhållandena kunna medgifva deras inrättande. Dessutom har man talat för åläggande för unga lärare att inom viss föreskrifven tid aflämna till vederbörande myndighet ett skriftligt arbete öfver något till lärarekallet hörande ämne, hvilket af samma myndighet gifvits honom. Men det bästa af alla medel för vinnande af det ifrågavarande syftet synes oss dock det trogna egna arbetet vara. En lärare, som regelbundet förbereder sig på sina lektioner, förvärfvar därigenom ett betydande mått af vetande. Till en början torde läraren böra bereda sig; åtminstone i de viktigaste ämnena, skriftligt. Sedan han vunnit mera erfarenhet, torde muntlig förberedelse vara tillfyllest. Oförberedd bör en lärare aldrig komma till sin skola. Utan tillbörlig förberedelse undervisar läraren planlöst; vid lärotimmens slut veta barnen ej, hvad de hafva lärt sig. Men läraren bör ock söka främja sin fortsatta utbildning genom läsning af sådant, som ej direkt afser förberedelse för en viss lektion. Äfven vid dylika studier bör han följa en bestämd plan. Han bör ej flyktigt genomläsa den ena boken efter den andra, utan han bör grundligt genomarbeta den bok, han bestämt sig för att läsa, och söka att fullt tillägna sig dess innehåll. Ett synnerligen verksamt medel för fortsatt utbildning och därigenom äfven för beredelse till de särskilda lektionerna är, att läraren uti en anteckningsbok — ett kollektaneum — i en viss ordning uppskrifver allt, som vid hans studier fäst hans uppmärksamhet, samt att han skaffar sig en »Orbis pictus» genom att samla och uppklistra alla lämpliga bilder, som han påträffar. Härigenom kommer han mången gång i tillfälle att vid sin undervisning kunna åskådligt framställa och belysa, hvad han vill meddela lärjungarne.

Dels för att underlätta för seminarieeleverna uppfattningen af hvad som meddelas dem vid undervisningen, dels för att de vid den undervisning, de bekomma, skola få angifven den riktning, i hvilken den undervisning, de själfva en gång skola meddela, bör gå, är i seminariestadgan föreskrifvet, att undervisningen, så vidt sig göra låter, bör utgå ifrån och ansluta sig till åskådningen med begagnande för sådant ändamål af tillgänglig materiel; att det läroområde, hvarpå eleverna införas, städse bör så begränsas, att de kunna göra

sig därmed fullt förtrogna, samt att de lärostycken, som lämnas dem att i hemmet inlära, böra i mån af behof förut genomgås och förklaras. — I afseende på lärarens undervisning i skolan är dessutom i folkskolestadgan föreskrifvet, att han därvid skall vinnlägga sig om att så väl utveckla lärjungarnes själsförmögenheter som att bibringa dem bestämda kunskaper och färdigheter och att han för detta ändamål skall iakttaga, att undervisningen alltid begränsas inom lärjungarnes åskådningskrets och uppfattningsförmåga; att läroinnehållet framställes enkelt, tydligt och åskådligt; att i allmänhet intet lärostycke, som ej förut blifvit genomgånget och förklaradt, förelägges dem till arbete på egen hand; att lärjungarne ofta få återkalla i minnet det hufvudsakliga af det, som förut blifvit genomgånget, samt att de, i mån af sina krafter och den utveckling, de vunnit, öfvas till självverksamhet.

Af synnerligt stort värde är det för en lärare att hafva godt minne. Den lärare, som i allmänhet kan undervisa »utan bok», och som sålunda kan vid undervisningen ständigt följa barnen med ögonen samt äger förmåga att meddela, hvad han vill lära dem, medelst egna ord, han inverkar kraftigare på lärjungarne än den, som vid undervisningen är bunden vid boken. Ett godt minne blifver läraren till väsentlig hjälp äfven därutinnan, att han därigenom kan säkrare hålla fast vid den utkastade planen för lektionen och sålunda återgå till den, om han nödgats afvika från den genom nödvändigheten att rätta felaktiga svar eller dylikt.

Minnet kan uppöfvas. Läraren bör därför söka öfva upp det genom samvetsgrann förberedelse för undervisningen och flitigt arbete på sin fortgående utbildning.

Läraren bör hafva gåfvan att på lämpligt sätt kunna meddela lärjungarne, hvad de skola inhämta. Men det är ej nog därmed, att läraren är begåfvad med anlag för lärarekallet. De naturliga anlagen behöfva utvecklas och fullkomnas. För att bereda tillfälle för den blifvande folkskolläraren att öfva sig uti undervisningens och uppfostrans svåra konst samt uti skötande af en skola är i vår nu gällande seminariestadga föreskrifvet, att med seminarium skall vara förenad en öfningsskola, omfattande en folkskoleafdelning och en småskoleafdelning samt, där omständigheterna sådant med-

gifva, en folkskolans högre afdelning eller en fortsättningsskola. Vidare är det stadgadt, att seminarieelevernas praktiska öfningar böra så anordnas, att eleverna vinna grundlig kännedom af den undervisningsmetod, som är den lämpligaste för hvarje läroämne och för lärjungar på olika utvecklingsstadier. Vid våra flesta seminarier saknas ännu den öfverbyggnad på öfningsskolan, som bör finnas, där omständigheterna sådant medgifva, och man kan sålunda icke vid alla seminarier bereda tillfälle åt seminarieeleverna att under utbildningstiden få undervisa uti alla afdelningar af folkskolan. Anledningarna härtill äro flera. När våra seminarier omorganiserades i början af 1860-talet, anställdes vid den med seminariet förenade öfningsskolan endast en lärare, enär man höll före, att för de praktiska öfningarna vore det tillräckligt, om de klasser, som tillhörde den egentliga folkskolan, stode till seminariernas förfogande. Snart kom man dock under fund med att det vore af synnerligen stor vikt, att de blifvande lärarne finge under sin utbildningstid undervisa äfven uti småskolan samt lära känna äfven en sådan skolas organisation m. m. Därför begynte man vid det ena seminariet efter det andra utvidga öfningsskolan med en småskoleafdelning. Men ännu hade man ej kommit till insikt om den stora betydelsen af fortsatt undervisning för de barn, som genomgått folkskolorna. När behofvet häraf började gifva sig till känna med större kraft, begynte man äfven vid seminarierna tänka på vikten däraf, att seminarieeleverna finge göra någon bekantskap med fortsättningsskolan: hennes uppgift, anordning och arbetssätt. Man försökte äfven här och där anordna fortsatt undervisning. Det stannade dock mestadels vid försöken. Endast vid ett seminarium kom en fortsättningsskola, som sedan alltjämt fortgått, till stånd. Emellertid utbredde sig alltmer den åsikten, att fortsatt undervisning vore af största betydelse för den uppväxande ungdomen. Den fortsatta undervisningen blef därför uti den förnyade folkskolestadgan den 10 december 1897 kraftigt betonad. Som en följd häraf föreskrefs i kungl. kung. den 9 december 1898, att seminariernas öfningsskolor skola jämte små- och folkskoleafdelning omfatta, där omständigheterna sådant medgifva, äfven folkskolans högre afdelning eller en fortsättningsskola.

Hvarför föreskref man icke, att vid hvarje öfningsskola skall anordnas jämväl en folkskolans högre afdelning eller fortsättningsskola? Emedan en sådan föreskrift icke kunnat efterlefvas. Vid de flesta seminarier saknas nämligen rum för en dylik skolafdelning; vid bestämmandet af anslaget till seminarierna hafva icke heller tagits i beräkning arfvoden till lärare för den fortsatta undervisningen; slutligen äro i allmänhet icke de gossar, som intagas i öfningsskolan, benägna för att stanna kvar i denna längre tid, än som erfordras för att genomgå den egentliga folkskoleafdelningen, ja, många lämna skolan till och med tidigare. En stor del af gossarne går nämligen in i allmänt läroverk, andra gå ut ur skolan, så tidigt ske kan, för att blifva i tillfälle att förtjäna sitt uppehälle. Däremot synes det, som om flickorna i öfningsskolorna i allmänhet skulle vara villigare att deltaga i den fortsatta undervisningen. För närvarande finnes en folkskolans högre afdelning vid seminarierna i Stockholm, Kalmar och Göteborg. Den senast omnämnda för dock ett tynande lif, enär endast ett par lärjungar stannat kvar under hela läsåret. Vid seminariet i Karlstad finnes en fortsättningsskola. De högre afdelningar af folkskolan, som för närvarande finnas i Göteborg och Kalmar, äro af mera tillfällig natur, enär de upprättats i samband med de därstädes befintliga parallellklasserna. Upphöra dessa, torde folkskolans högre afdelningar med dem komma att indragas, så vida icke vederbörande i tid inkomma med ansökning, att dessa fortfarande måtte få vara i verksamhet.

Läraren i folkskolan bör kännetecknas af en sann gudsfruktan. Därför föreskrifves det i vår folkskolestadga: »För att anställas som ordinarie eller extra ordinarie lärare vid folkskola erfordras att vara känd för gudsfruktan.» Denna bör visa sig uti en sedlig vandel, stadga i karaktären samt foglighet i lynnet. Folkskolestadgan föreskrifver också, att vid upprättande af förslag till befattning vid folkskola hänsyn skola tagas till nämnda egenskaper. Vidare är i samma stadga förordnadt, att läraren bör i allt sitt förhållande så inom som utom skolan gifva sina lärjungar ett godt föredöme. Särskildt vilja vi fästa uppmärksamhet på föreskriften, att läraren skall skicka sig föredömligt icke endast under ut-

öfningen af sin tjänst, utan jämväl i allt sitt handlande och uppförande, äfven då han icke är i tjänstgöring. Det förekommer nämligen icke sällan, att så väl lärare som andra anse, att folkskolestadgans föreskrifter afse endast lärarens uppförande under utöfning af tjänsten. Huru han skickar sig utom skolan är — menar man — en sak, hvarmed folkskolestadgan ej har något att skaffa.

Läraren skall ådagalägga flit vid utöfningen af sina tjänsteplikter. Därför är i seminariestadgan föreskrifvet, att vid afgången från seminariet lärjunge skall erhålla vitsord jämväl öfver den flit, hvarmed han bedrifvit sina studier under lärotiden, och i folkskolestadgan, att vid tillsättning af lärare hänsyn skall tagas till det nit, läraren lagt i dagen vid sin verksamhet i skolan. Och den försumlige läraren kan och bör varnas för sin försumlighet samt, om varningen befinnes fruktlös, från sin tjänst skiljas.

Läraren skall vara samvetsgrann i plikter. Han skall, såsom folkskolestadgan säger, med trohet fullgöra sina åligganden.

Han skall vara kärleksfull mot barnen men dock allvarlig. Barnens bästa skall ligga honom varmt om hjärtat. Han skall i dem se varelser, ämnade till delaktighet uti Guds salighet och härlighet. Därför bör han ställa som sitt mål att fostra dem till sann gudsfruktan. Hvilken vikt folkskolestadgan fäster därvid, att läraren är väl skickad för uppfostrarens gärning, synes däraf, att i denna föreskrifves, att skolrådet, när det utfärdar betyg öfver lärarens tjänstgöring, skall afgifva vitsord jämväl öfver hans förmåga att i skolan upprätthålla ordning och att i öfrigt leda ungdomens uppfostran, samt att hänsyn bör tagas till dessa egenskaper, när förslag till lärarebefattning skall upprättas. Vidare är stadgadt, att läraren för att kunna uppfostrande inverka på barnen skall vid tillrättavisning och bestraffning af lärjunges förseelse fästa afseende å den felandes ålder och sinnesart samt förfara med lugn besinning och kärleksfullt allvar.

Läraren skall träda i förbindelse med barnens föräldrar. Han skall nämligen, så mycket som möjligt är, för barnens uppfostran anlita föräldrarnes medverkan, och särskildt hör det till hans åliggande att, när något barn ej är närvarande

i skolan, besöka dess hem för att vinna kännedom om anledningen till frånvaron samt med föräldrarne öfverlägga om hvad som bör åtgöras, för att barnet må ordentligt besöka henne. För att läraren vid sin umgängelse med föräldrarne må vinna dem för den sak, han företräder, bör han uppträda höfligt och anständigt. Den, om vi så få uttrycka oss, yttre höfligheten är i umgänget med människor af större betydelse, än mången är benägen att tro. Den väcker sympati och bidrager till att bereda väg för den sak, åt hvilken man önskar framgång. Men höfligheten må ej urarta till kryperi eller lismeri. I sådant fall framkallar den hos mången antipati och motverkar därigenom det syftemål, man därmed velat vinna. Af ännu större vikt vid umgänget med föräldrarne än vinnande af deras sympati genom höfligt uppträdande är dock att ingifva dem öfvertygelsen, att uppriktig omsorg om barnens bästa är innersta anledningen till lärarens besök, samt att så skicka sig i tal och gärning, att han vinner deras förtroende.

Med afseende på lärarens förhållande till sina förmän säger folkskolestadgan, att läraren hade att ställa sig till noggrann efterrättelse hvad honom enligt sagda stadga och det för skolan gällande reglemente ålåge, hvad skolrådet honom med hänsyn till hans befattning lagligen föreskrefve, samt hvad distriktets folkskoleinspektör eller öfverlärare i enlighet med fastställd instruktion med afseende på undervisning, ordning och tukt inom skolan bestämde. Det höfves sålunda läraren att med skyldig aktning ställa sig till efterrättelse, hvad vederbörande myndigheter lagligen föreskrifva.

Af hvad vi här ofvan anfört torde tydligen framgå, att seminarie- och folkskolestadga icke förtjäna förebråelsen, att de förbise vikten därutaf, att läraren i folkskolan har de egenskaper och ådagalägger det uppförande, som med rätta fordras af den, som har till uppgift att uppfostra ungdomen. Men härmed är icke allt väl beställdt. Lagparagrafer hafva visserligen sin stora betydelse, när fråga är om att stäfja och förhindra hvad orätt är, ja, de kunna äfven i ej ringa grad främja det rätta. Med lagens hjälp kan man t. ex. blifva utaf med en olämplig lärare, och den kan lämna ett godt understöd vid bemödandena att få en dugande sådan tillsatt.

Men med förordningar och föreskrifter kan man ej fostra en god lärare. Detta kan ske endast därigenom, att vid de anstalter, i hvilka lärare bildas för sitt högviktiga kall, äro anställda personer, som hafva ett lefvande intresse för ungdomens uppfostran till goda människor och nyttiga samhällsmedlemmar. Hvilken hög, men tillika hvilken ansvarsfull uppgift hafva icke våra seminarier! Uti intet kall kommer det så mycket an på personligheten som i lärarekallet. Lärostoff, lärometoder; läroböcker äro visserligen viktiga saker, men hufvudfrågan blir dock alltid: Hurudan är läraren?

Carl K—n.

21.

Minnen från seminarieläraremötet i Linköping.

5 inledningsföredrag.

I.

»Vore det önskvärdt, att undervisningsplanen för seminarierna tillmätte en fullständigare lärokurs för undervisningen i kyrkohistorien, och, om så är, huru skall tid därför beredas?»

Ehuruväl redan mot 1700-talets slut röster höjdes för att införa kyrkohistoria såsom läroämne i *folkskola*, och denna där verkligen lästes i en eller annan af den tidens skolor för allmogens barn, ehuruväl den eller de skolor, som meddelade undervisning däri, utan tvifvel voro att räkna som undantag, så har ännu icke denna gren af kristendomsundervisning fått plats på folkskolans läroplan. Detta synes ock ganska naturligt, då ju folkskolans knappa arbetstid väl behöfver anlitas för undervisning i katekes och biblisk historia samt en del öfriga läroämnen, som äro mer eller mindre oumbärliga för menige mans bildningsbehof. Folkskolans barn sakna väl ock den mogna och historiska underbyggnad, som behöfves för att rätt väl kunna göra sig till godo kyrkohistoriens innehåll. Därför måste väl åtminstone tills vidare de kyrkohisto-

riska meddelanden, som kunna komma i fråga i folkskolan, lämnas såsom biprodukt vid behandlingen af vissa andra ämnen.

Men något annorlunda ställer sig saken, då fråga blir om kyrkohistorien såsom läroämne vid *folkskoleseminarierna*. Den nu gällande stadgan för dessa läroanstalter har också upptagit på deras undervisningsplan för fjärde klassen: »Kristna kyrkans historia, hufvuddragen däraf, i synnerhet under det apostoliska tidehvarfvet och reformationstidehvarfvet». Men det kan ifrågasättas, huruvida icke ännu mera eftertryck och tid borde skänkas åt undervisningen i detta ämne, än som nu synes vara vanligt. Enligt den praxis, som följes vid Linköpings folkskollärareseminarium, och som — att döma efter meddelanden från åtskilliga af rikets öfriga seminarier af samma slag — äfven följes vid dessa, disponeras blott en lärotimme i veckan för denna gren af kristendomsundervisningen — en anordning, som väl finner sin grund i föreställningen om behofvet af en något mera omfattande slutrepetition af katekesen samt om nödvändigheten af att använda en af lärotimmarna i veckan för genomgången af Apostlagärningarna och öfversikten af de viktigaste af Pauli bref. Men med denna fördelning kommer knappast mer än tillsammans 33 lektioner på kyrkohistoriens lott, enär ju årligen militäröfningar, påsk- och pingstlof samt öfriga ledigheter kunna beräknas beröfva ämnet några lärotimmar.

Det knappa tidsmått, som är tillmätt åt ifrågavarande lärofack, bereder svårigheter för att kunna hinna gifva eleverna en någorlunda öfversiktlig bild öfver kristna kyrkans utveckling under tidernas fortgång. Äfven om man söker så sorgfälligt som möjligt efterkomma seminariestadgans anvisning att koncentrera uppmärksamheten på de däri angifna epokerna, så vill tiden knappast räcka till, i synnerhet om man dock anser sig böra söka göra eleverna något närmare bekanta med de personligheter och företeelser, som i något högre grad påverkat det kyrkliga lifvet i vårt eget fädernesland. Denna knapphet i lärotiden lägger ock betydande hinder i vägen för att genom repetition hinna inskärpa och närmare systematisera det genomgångna, ehuru särskildt vid behandlingen af ett historiskt ämne en dylik repeti-

tion måste vara af behofvet påkallad. Den vållar dessutom den olägenheten, att — om en elev af en eller annan anledning skulle varit frånvarande någon eller några lektioner — han ohjälpligen går miste om den belysning och utveckling, som läraren gifvit öfver de moment i kyrkohistorien, hvilka läraren behandlat under elevens bortovaro. Svårigheterna ökas, därigenom att — mig veterligen — ingen lärobok i ämnet finnes utarbetad efter folkskollärareseminariernas behof, utan man nödgas tillgripa läroböcker, som äro beräknade för en annan krets af lärjungar. Att utan användning af läroböcker blott muntligen meddela innehållet, kan visserligen medföra den fördelen, att man lättare kan lämpa sig efter tidens knapphet och koncentrera uppmärksamheten på hvad man kan anse vara värdt att beakta, men den kunskap, som vinnes genom en sådan undervisning, löper stor fara att snart förflyktiga hos flertalet af lärjungar, efterlämnande blott mer eller mindre svaga allmänna intryck, såvida man icke skall ålägga eleverna göra skriftliga anteckningar, hvarigenom dock mycken tid konsumeras till förfång för ämnets rikare behandling, hvarförutom lätt misstag insmyga sig i dem.

De förhållanden, under hvilka kyrkohistorien söker hålla sig uppe såsom läroämne vid seminarierna, äro således ganska ogunstiga, och likväl finnas utan tvifvel talande skäl för att åt denna gren af kristendomsundervisningen förunnas så rymlig plats å seminariernas läroplan, som öfriga omständigheter medgifva, ty den är af betydelse ej blott för eleverna själfva utan ock för deras blifvande lärjungar. Redan den omständigheten, att kyrkohistoriens studium är synnerligen väl ägnadt att verka mognad, rekommenderar det såsom läroämne å ett seminarium, Det inför ju lärjungarne i en mångfald af de högsta frågor, som sysselsatt kristenheten, och visar, huru trots förföljelser och motsägelser den bibliska sanningen häfdat *sitt bestånd* och lagt sin segerkraft i dagen. Då nu kyrkohistorien sättes i händerna på personer just i den *ålder*, då tvifvel och inkast pläga resas mot barndomstron, så bör väl insikt i kyrkohistoria kunna blifva till gagn. Där få de se, att samma invändningar också förr blifvit framställda utan att kunna kväfva kristendomens grundsanningar. Därmed förlora dessa invändningar nyhetens tjusningskraft, och till-

försikten till deras befogenhet tör kunna rubbas. Så kan studiet af kyrkohistoria väsentligen medverka till skydd mot rationalism och religiös ensidighet, göra det lättare att se förvirringarna mera objektivt och sansadt — medan okunnighet ju förleder människan att tro, att hvarje med entusiasm framburet religiöst tal är sanning. Att en dylik mogenhet i omdömet är af stor vikt för en barnalärare, torde ej vara underkastadt något tvifvel. Men kyrkohistorien ej blott skärper det religiösa omdömet, detta läroämne verkar ock ganska allmänbildande, hvilken omständighet naturligtvis måste spela en viktig roll för lärjungar, hvilkas lärotid är jämförelsevis helt kort. Det lämnar ju upplysningar om en del förhållanden, som äro viktiga att känna äfven af menige man, men om hvilka öfriga läroämnen tiga, eller åt hvilka dessa blott i förbigående skänka obetydlig uppmärksamhet. Uppkomsten af kyrkoåret, af vår gudstjänstordnings hufvudmoment, af socknar, stift, sockne- och kyrkostämma, domkapitel, de omständigheter, under hvilka bibel och psalmbok blifvit gifna åt våra fäder, huru bland dem det andliga lifvet i växlande vågor synts stiga och sjunka m. m., kunna nämnas bland kunskapselement, som undervisning i kyrkohistoria kan skänka.

Kunskap i kyrkohistoria kan ock blifva folkskolläraren en hjälp t. o. m. vid hans undervisning i katekesen. Många af dess lärosanningar måste framträda mera lefvande, när de ses i kyrkohistoriens ljus. Så kan han bättre förstå vikten af en ingående behandling af andra artikelns lära om återlösningen, när han sett af kyrkohistorien, huru vådliga villfarelser både fordom och i senare tid uppstått i fråga om denna lära. Medan undervisningen i kyrkohistoria på historisk väg visar, hvilken praktisk betydelse häfdandet af läran i sanning äger, kan den ock skänka läraren exempel, som belysa meningen i vissa af katekesens lärdomar och äfvenledes lämna stöd och bevis för deras kristliga värde.

Därtill kommer, att insikt i kyrkohistoria flera gånger är ägnad att gifva klafven till en riktig uppfattning af vissa moment i profanhistorien. Ej nog med att t. ex. Sveriges politiska förhållanden under 1600-talets förra hälft får sin behöfliga förklaring från förhållandena inom kyrkan, utan äfven andra partier få belysning från i kyrkans historia be-

handlade företeelser inom det religiösa lifvet. Så finner ju t. ex. den frivola ande, som trängde in i vårt land med drottning Lovisa Ulrika och under Gustaf III blef af betydelse för både det politiska och litterära lifvet, sin orsak i den otros- och affallets ande, som framträdde som ett bakslag, en opposition mot så väl den urartade ortodoxismen som pietismen. Inom allmänna historien skänker ju kunskapen om det religiösa tillståndet före utbrottet af den stora franska revolutionen en ledning för uppfattandet af orsakerna till dess utbrott, liksom den i kyrkans historia något bevandrade lättare fattar den s. k. heliga alliansen såsom ett å statslifvets område framträdande uttryck för det behof af en djupare religiositet, som visade sig bland Europas folk efter fritänkeriets, våldets och tyranniets maktperiod.

Äfven för uppfattningen af vissa delar i *pedagogikens* historia visar det sig nyttigt, att seminarieeleverna något känna kyrkans historia. Utan kunskap om de böhmisk-mähriska bröderna, om pietismen och deismen få de visst svårt att rätt fatta den verksamhet, som utgick från A. Comenius, H. Francke och J. J. Rousseau. Äfven om man i samband med teckningen af dessa mäns lifsgärning å uppfostringsväsendets område sökte teckna den historiska bakgrund, mot hvilken de rörde sig, så blefve dock dessa teckningar ryckta ur sitt sammanhang och vunne ej den realitet och lefvande kraft, som de äga såsom länkar i en historisk utvecklingskedja.

Härtill kommer, att missionsverksamheten i våra dagar måste i tilltagande grad ådraga sig uppmärksamhet, i samma mån som den europeiska söker att lägga under sig hednavärlden och öppnar väg till snart sagdt alla folk. Att meddela det väsentliga af missionshistorien i samband med annat läroämne lämpar sig icke. Kyrkohistorien däremot bereder tillfälle att något redogöra för missionens utvecklingsgång.

Då jag således tror mig hafva skäl att antaga, att undervisning i kyrkohistoria vid rikets folkskollärareseminarier förtjänar stor uppmärksamhet, att äfven andra än de i seminariestadgan framhållna partierna däraf äro värda att betonas, så framträder för mig såsom en fråga att söka besvara: »Hvar skall den behöfliga tiden kunna vinnas för att möjlig-

göra en vidgad undervisning i ämnet?» — Då i regel katekesen i första klassen bekommer tre lektionstimmar i veckan på sin lott, och i den andra klassen samma antal torde förunnas åt undervisningen däri, möjligen något färre, samt i den tredje klassen omkring 66 lektioner användas därför eller tillsammans vid pass 266 lärotimmar falla i de tre lägre klasserna på denna gren af kristendomsundervisningen — och därtill kommer, att redan för inträde som elev i seminariernas första klass erfordras kännedom om Luthers katekes och den antagna utvecklingen med dithörande bibelspråk, så torde en lektionstimme per vecka böra räcka till för att i fjärde klassen hinna genomgå »det hufvudsakligaste» af katekesen, ifall verkligen undervisningen kommer att — såsom stadgans mening är — inskränka sig till hvad dess ordalydelse angifver. En dylik inskränkning i tiden för katekesens behandling i denna klass synes ock underlättas, därigenom att de praktiska öfningarna i katekes bereda dess elever tillfälle till repetition af åtminstone vissa partier af denna lärobok. Den lärotimme, som skulle fråntagas katekesen, skulle i stället tilldelas kyrkohistorien, hvilken på detta sätt komme att hugnas med två lärotimmar per vecka.

Möjligen skulle redan i tredje klassen en lärotimme i veckan kunna vinnas åt denna gren af kristendomsundervisningen, nämligen en lärotimme från undervisningen i biblisk historia. Eleverna hafva, alltifrån det de själfva gingo i småskolan och sedan nästan alltfort, sysslat med detta ämne; kunskap däri kräfves af den inträdessökande, undervisning i ämnet förekommer i seminariernas bägge lägre klasser, och i den tredje äger ett »förnyadt genomgående af det hufvudsakligaste af bibliska historien» rum, hvarförutom klassens elever äro närvarande vid de praktiska öfningarna i detta ämne. Inskränkes undervisningen till blott »det hufvudsakligaste» af innehållet, synes några större hinder ej föreligga för afskiljandet af en lärotimme för kyrkohistoriens räkning.

Skulle dessa förändringar kunna medgifvas, så föreslås i samband därmed, att kristendomsundervisningen i klasserna III och IV fördelas och ordnas sålunda:

Kl. III: Förnyadt genomgående af det hufvudsakligaste af bibl. historien, 1 t.; läsning af *Apostlagärningarna*, 1 t.;

kristna kyrkans historia, påbörjad, 1 t.; katekes: tredje, fjärde och femte hufvudstyckena, 2 t.; kyrkopsalmer, enl. nu gällande föreskrift.

Kl. IV: Öfversikt af de viktigaste af Pauli bref samt kännedom om nya testamentets isagogik, 1 t.; katekes; förnyadt genomgående af det hufvudsakligaste däri, 1 t.; kristna kyrkans historia, fortsatt och afslutad, 2 t.

II.

Vårt öfverläggningsämne lyder:

Kunna för redan utexaminerade lärare och lärarinnor kurser i och för vidare utbildning anordnas vid ett seminarium, utan att anstaltens egentliga uppgift därigenom blir lidande?

Att med lärare och lärarinnor menas sådana, som äro anställda vid folkskola, och med seminarium menas ett för utbildning af dylika, torde knappt behöfva påpekas.

Följande fakta hafva föranledt mig att uppställa frågan såsom öfverläggningsämne vid mötet:

1) Bland vårt lands folkskollärare och -lärarinnor har en längre tid frågan om fortsatt utbildning varit föremål både för enskilda samtal och för offentliga öfverläggningar.

2) En underdånig framställning om rätt till förnyadt prof har, som bekant, ock gjorts hos Kungl. Maj:t.

3) Vid våra universitet och äfven på andra platser hafva s. k. feriekurser anordnats, och enligt uppgifter från dessa synes flertalet kursdeltagare hafva tillhört folkskolans lärarekår.

Af dessa fakta drar jag för min del den slutsatsen, att ett verkligt behof af fortsatt utbildning gör sig gällande inom nämnda kår.

Hvad kan göras för att tillmötesgå denna önskan?

Innan man rådslår om medel, måste man dock hafva målet klart för sig. Målet för utexaminerade folkskollärares och -lärarinnors fortsatta utbildning kan vara antingen ett mera framgångsrikt arbete inom folkskolan eller kompetens till anställning inom annat verksamhetsområde.

Hvad det senare angår, beröras vi seminarielärare icke däraf. Jag tillåter mig blott såsom ett allmänt omdöme påpeka, att, likasom inga kungsvägar leda till kunskap, böra ej heller några kungsvägar anordnas till vissa platser i samhället.

Hvad åter beträffar det först nämnda målet, eller större duglighet i arbetet inom folkskolan, så borde ingen tvekan råda om seminarielärarnes befogenhet, plikt och goda vilja att i frågan yttra sig. De, som haft och hafva sig anförtrodd utbildningen af dem, som ägna sitt lifs bästa krafter åt folkskolan, böra bättre än lärarne vid andra läroanstalter känna apperceptionsförmågan både till omfattning och riktning hos de blifvande deltagarne i åsyftade utbildningskurser. Seminarierna äro f. n. åtminstone ock de läroanstalter, där man säkrast kan påräkna kännedom om folkskolans behof. Jag vet visserligen, att våra seminarier icke finna nåd inför allas ögon, men underligt vore, om en hel lärarekår, som allmänt åtnjuter ett berättigadt erkännande, skulle hafva fostrats vid odugliga läroanstalter.

Tillåten mig nu att draga en ny slutsats! Skall staten taga hand om den fortsatta utbildning, hvarom vi här tala, så har den antingen att upprätta en ny läroanstalt såsom en öfverbyggnad på de nuvarande seminarierna eller att vid de senare anordna fortsättningskurser.

Då jag nu öfvergår till att i sina hufvuddrag framställa, huru jag tänkt mig sådana kurser anordnade, så må till en början påpekas, att hänsyn måste tagas dels till seminariernas hufvuduppgift, dels till de blifvande deltagarnes ekonomiska ställning. Båda dessa omständigheter föranleda tidens begränsning till förslagsvis 6 veckor vid vårtermins början.

A. *Kursen*

skulle omfatta:

1) Föreläsningar öfver något eller några ämnen inom uppfostran i allmänhet eller folkskolans verksamhet särskildt.

2) Af kursdeltagare lämnade skriftliga eller muntliga referat öfver arbeten, som behandla hithörande frågor eller självständiga uppsatser.

3) Samtal öfver sådana pedagogiska frågor, som röra folkskolan och hennes verksamhet.

4) Afhörandet och hållandet af lektioner i seminariets öfningsskola.

5) Eventuellt kurs i tyska språket.

B. *Förberedande åtgärder.*

1) De seminarielärare, som vore hågade att tjänstgöra vid en dylik kurs, hade att t. ex. före den 1 okt. hos rektor anmäla detta och därvid uppgifva dels ämne, dels behöfligt antal timmar i veckan. Denne åter skulle till chefen för Kungl. ecklesiastikdepartementet öfverlämna dessa anmälningar jämte eget yttrande.

2) Kungl. Maj:t tillkomme det att med ledning af dessa anmälningar för hvarje år besluta, *om* och *hvar* en eller flera fortsättningskurser skulle anordnas, samt hvilka lärare skulle vid dem tjänstgöra.

3) De lärare, som erhålla dylikt förordnande, skulle under den tid, kursen påginge, åtnjuta fullständig eller partiell tjänstledighet från sin egentliga befattning, och deras ordinarie tjänstgöringsskyldighet uppehålles af en vikarie, som aflönades af allmänna medel.

4) Lärare, som förordnades att tjänstgöra vid annat seminarium, än där han vore anställd, borde naturligen åtnjuta reseersättning.

5) På förslag af rektor kunde i något särskildt ämne annan pedagogiskt bildad person än seminarielärare förordnas mot särskildt arfvode.

C. *Öfriga bestämmelser.*

1) Ledningen af det hela skulle tillkomma vederbörande seminarierektor.

2) Kursdeltagare skulle erhålla vitsord öfver ådagalagdt *intresse* och *pedagogisk mognad*. Särskilda kunskapsbetyg i de olika ämnena kunde förrycka det hela till en pluggläsningsanstalt.

3) Önskligt vore, om understöd af allmänna medel kunde i form af stipendier vid kursens slut utdelas.

4) Till vissa delar af kursen borde eleverna i 4:e kl. under vissa villkor få tillträde.

Att ingå på själfva arbetsordningen m. m. synes mig vara ändamålslöst, då här blott kan blifva tal om huruvida planen är i sina hufvuddrag utförbar eller om *från seminariernas sida* något annat förslag till lösning kan gifvas. Därför dristar jag ej heller uppställa något förslag till resolution såsom svar på frågan.

S. L.

III.

Vore det önskvärdt, att första terminen i första klassen vid folkskollärare- och folkskollärarinneseminarierna finge betraktas som en pröfningstid, efter hvars slut intagning vid seminarium fastställdes?

Det händer stundom — såsom vi alla veta —, att vid inträdesexamen till seminarierna någon blir intagen, som sedermera snart nog visar sig vara för studier obekväm eller af andra orsaker för lärarebanan olämplig. Att sådant kan ske, bör icke väcka förvåning, om man besinnar, dels att tiden för inträdespröfningarna enligt sakens natur måste inskränkas till några få dagar, dels att förberedelsetiden till dem för en och annan omfattar 2, ja, 3 år med därunder infallande 1 till 2 misslyckade inträdesförsök. Den, som en gång kommit in, håller sig sedan kvar med den envishet i lynnet, som utmärker nordbon. Från de 20 år, som jag tjänstgjort vid seminarier, kan jag ej erinra mig mer än ett enda fall, då en elev på lärares vänliga upplysning, att han vore för studier icke begåfvad, frivilligt dragit sig tillbaka ur första klassen. Hvilka olägenheter för klassen det medför att släpa med en eller annan, hvars begåfning står under medelmåttan, vore det en förolämpning att ens vilja inför en samling erfarna skolmän påpeka.

Icke blott seminarierna utan äfven de mindre begåfvade ynglingarne själfva skulle vinna på ett lagstadgande, som

möjliggjorde en urgallring af andra orsaker än gröfre sedliga förvillelser. I Finland finnes en dylik bestämmelse.

Hans Kejserliga Majestäts förordning ang. organisation af folkskoleväsendet i storfurstendömet Finland af den 11 maj 1866 handlar i sitt 2:a kap. om seminarier för folkskollärares och folkskollärarinnors utbildning.

Den 53 § lyder: »Inträdessökande, som vid anställdt förhör godkänd blifvit, må likväl ej genast definitivt intagas i seminarium utan endast tillåtas under en läsetermins pröfvotid i undervisning och öfning deltaga; ankommande det på lärarekollegiet att, efter sagda tids förlopp, honom eller henne afvisa eller ock såsom ordinarie elev förklara samt i läroverkets matrikel inskrifva.»

Rörande betydelsen och tillämpningen af detta stadgande har jag från en seminarielektor i Finland erhållit några upplysningar, som jag tillåter mig att här meddela.

På min fråga om erfarenheterna i saken har han svarat: »Hvad beträffar § 53 i förordningen för folkskoleväsendet i Finland eller bestämmelsen om första läseterminen såsom en pröfvotid, så har den visat sig ändamålsenlig och därför ock allmänt tillämpats. Emedan det är omöjligt att på grund af ett par tre dagars inträdesförhör samvetsgrant kunna bedöma (oftast alldeles obekanta) inträdessökandes kunskaper och 'intellektuella begåfning', är det lugnande att veta, att möjligen begångna misstag kunna korrigeras vid 'profterminens slut'.» Efter att hafva talat om det hinder, som en elev med klen begåfning utgör för hela klassen, och om lyckan af att i tid kunna aflägsna elev, som genom mindre god karaktär kan blifva till skada för seminarium och folkskolan, slutar han med den förklaringen, att, om ock mången seminarielärare blott i yttersta nödfall gör bruk af nämnda §, torde dock ingen lärare vilja se stadgandet i fråga aflägsnadt från författningen. Så långt nämnde lektor.

Hvad här anförts, har föranledt mig att till öfverläggningsämne uppställa denna fråga: »*Vore det önskligt, att första terminen i första klassen vid folkskollärare- och folkskollärarinneseminarierna finge betraktas som en pröfningstid, efter hvars slut intagning vid seminariet fastställdes?*»

Någon annan motivering af frågan än den redan gifna torde vara obehöflig.

För egen del besvarar jag den uppställda frågan obetingadt med *ja*. Ett dylikt stadgande innebär icke blott skyldig rättvisa mot seminarierna, som behöfva, så snart görligt är, befrias från den tyngd, en klent utrustad lärjunge lägger på undervisningen i klassen, utan ock barmhärtighet mot den svagt begåfvade själf, som därigenom föranledes att utan större tidsförlust ägna sig åt en annan lefnadsbana.

Man skulle kunna invända, att, då en lärjunge tillbringat 2 år eller, för att begagna seminariereglementets ordalag, »4 terminer» — hvilket *kan* tolkas och *har* tolkats som rätt till att i samma klass tillbringa 1 höstterminen och 3 vårterminer, d. v. s. 3 år — i samma klass utan att kunna uppflyttas i högre klass, han enligt nu gällande seminariereglemente i och med detsamma är från seminariet skild, så vida ej särskilda omständigheter föranleda undantag. Men erfarenheten ger vid handen, att nu kommer barmhärtigheten och talar för att han skall få stanna kvar. Eller saknas månne exempel på att så skett icke blott *en* utan till och med *två* gånger med samme lärjunge?

Faran för att en lärjunge med svag begåfning för *ett* ämne men i öfrigt medelmåttigt utrustad skulle afvisas förebygges därigenom, att denna åtgärd blir en kollegii sak — om detta ord får användas, trots det att namnet hos oss saknas.

Jag tillåter mig därför vördsamt föreslå, att mötets vid folkskollärare- och folkskollärarinneseminarierna tjänstgörande medlemmar behagade såsom sin åsikt uttala, att det vore önskligt, *att första terminen i första klassen vid folkskollärare- och folkskollärarinneseminarierna finge betraktas som en pröfningstid, efter hvars slut intagning vid seminariet fastställdes;*

och att således seminariereglementet ändrades i öfverensstämmelse härmed.

S. L.

IV.

Bör geografien behandlas såsom ett självständigt ämne vid folkskollärareseminarierna?

Innan vi besvara denna fråga, vilja vi kasta en blick tillbaka på geografiens och det geografiska studiets utveckling, emedan det kan hafva sin betydelse för ett rätt bedömande af frågan.[1]

Geografiens studium går tillbaka till den grekiska forntiden, till Herodot och Strabo och i synnerhet till Ptolemeus (omkr. 140 efter Kr.), hvilken för de följande århundradena gällde såsom forntidens störste geograf.

Under medeltiden gjordes viktiga insatser för vidgande af synkretsen genom folkvandringarna, arabernas eröfringar, nordboarnes sjöfärder mot norr och väster, korstågen samt resor, i synnerhet Marco Polos, men om någon geografisk vetenskap kan knappast talas.

I slutet af medeltiden och början af nyare tiden gjordes stora upptäckter, och vetenskaperna återupplifvades. Nu kom Ptolemeus åter till heder. Under 16 århundradet utkommo flera jord- eller världsbeskrifningar, s. k. kosmografier, men till någon vetenskap hade ämnet ännu ej höjt sig. Före midten af 1600-talet utkom ett litet geografiskt arbete af Bernhard Varenius, geographia generalis, som blef af grundläggande betydelse. Han indelar geografien i allmän och speciell — det är just den nyare indelningen af geografien. I den förra betraktas jordytan i sin helhet, företeelserna på jordytan och orsakerna till desamma. Han är därigenom grundläggaren af den fysikaliska geografien.

I slutet af 1600-talet möter oss den ända till våra dagar gällande tredelningen af geografien i matematisk eller astronomisk, naturlig eller fysisk och historisk, denna sistnämnda inskränkt till politisk geografi.

Under 1700-talet frambragtes ej något egentligt nytt, men denna tid har betydelse därigenom, att de vetenskaper,

[1] Se närmare härom i v. Richthofen: Aufgaben und Methoden der heutigen Geographie, Löffler: Omrids af Geographien och Wagner: Lehrbuch der Geographie.

som utgöra förutsättningen för geografien, då grundlades. Sådana äro geologien, mineralogien, botaniken, zoologien, etnografien och statistiken.

För geografiens utveckling till vetenskap är det hufvudsakligen två namn, som äro epokgörande, nämligen Humboldt och Ritter.

Humboldt var naturforskare och utgaf viktiga arbeten i geologi, klimatologi och botanik. Äfven företog han vidsträckta resor, såsom till Sydamerika och Centralasien, och utgaf beskrifningar öfver områden, som han besökt.

Ritter var historiker men äfven väl bekant med resultaten af sin tids naturforskning. Han grundlade den geografiska terminologien och uttalade klart och bestämdt geografiens uppgift och metod m. m.

Dessa män[1] kunna betraktas såsom grundare af tvenne geografiska skolor.

De Humboldt-Ritterska idéerna utvecklades vidare af Peschel,[2] som kraftigt betonade geografiens betydelse såsom vetenskap och behofvet af studier i naturvetenskaperna för geografien.

Nu begynte det blifva mera lif i det geografiska studiet. Man börjar yrka på upprättandet af lärostolar i geografi vid universiteten och en mera självständig behandling af geografien vid skolorna.

Geografien fordrar, såsom vi antydt, förstudier. De flesta vetenskaper stå mer eller mindre i beröring med andra vetenskaper. Det finnes vissa gränsområden mellan dem. »Vid ingen vetenskap», säger prof. Richthofen, »äro gränsområdena i sådan mångfald för handen som vid geografien.»

Då geografien enligt nämnde forskare är vetenskapen om jordytan och de ting och företeelser, som stå i sammanhang med densamma, så kommer geografien i nära beröring med naturvetenskaperna.

Jordytan består först af den fasta jordskorpan (litosfären), och därigenom blir det ett nära samband mellan geografien och geologien eller läran om jordytans byggnad, som är af synnerlig vikt för geografien.

[1] Båda † 1859.

[2] »Völkerkunde» hans mest bekanta arbete.

Men den fasta jordskorpan är omgifven af ett dubbelt hölje, ett flytande (hydrosfären), som blott till en del betäcker den, och ett gasformigt (atmosfären), som fullständigt omgifver de båda andra. Därmed kommer man in på oceanografien eller läran om hafvet och meteorologien eller, närmare bestämdt, klimatologien.

Vidare finns det organiskt lif på jorden, och för att känna detta och dess utbredning förutsättas kunskaper i botanik och zoologi.

Geografien omfattar äfven människovärlden och kommer därmed i beröring med etnografien och statistiken. Detta torde ej kunna förnekas, ehuru prof. Gerland i Strassburg bestridt det gent emot prof. Richthofen.[1]

Geografien är således närmast naturvetenskap, och det är denna sida af det geografiska studiet, som under föregående tider blifvit förbisedd, men som man nu med all kraft och med rätta betonar.

Men geografien har äfven enligt Ritters uttryck[2] ett historiskt element, som icke får underskattas, fastän det ända intill senaste tider intagit ett alltför stort rum. Vi kunna härvid påminna om det geografiska studiets och upptäckternas historia, och för ett rätt bedömande af nutidens tillstånd inom ett land är det, såsom Löffler säger, stundom nödigt att kasta en blick tillbaka och beträda historiens område (t. ex. för en rätt uppfattning af den nuvarande spanska nationen). Detta historiska element är dock icke att fatta så, som om man vid undervisningen i geografi skulle göra en öfversikt af de olika staternas historia, redogöra för fältslag, fredsslut m. m.

Den moderna geografien indelas, såsom redan Varenius gjorde det, i allmän och speciell.

Den förra fördelas i matematisk, fysikalisk, biologisk (djur- och växtgeografi) och antropogeografi (eller människans geografi). I den sistnämnda behandlas etnografien, statsbildningen, religionen, samfärdseln, världshandeln m. m.

Den allmänna geografien, särskildt hvad som hör till den fysikaliska, såsom läran om jordytans byggnad och för-

[1] Se härom Nordman: Geografiens mål, medel och metod.
[2] Über das historische Element in der geogr. Wissenschaft.

ändringar, klimatet, nederbörden, vindarna, hafvet m. m., erbjuder mycket, som i hög grad bidrager till att göra geografiundervisningen intressant. Denna del, som har mycket nära samband med naturvetenskaperna, och som man förut till en stor del försummat vid undervisningen, har man nu börjat framhålla. Det är dock icke meningen att göra geografien till ett bihang till naturvetenskaperna, utan geografien skall vara ett självständigt ämne. Naturvetenskaperna utgöra, såsom förut nämnts, förstudier för geografien.

Det har ända till våra dagar gällt som ett axiom bland många skolmän, att geografien och historien höra tillsammans och böra utgöra ett ämne.

»Så framstående Ritter än var», säger prof. Wagner i sin i år utgifna Lehrbuch der Geographie, »kunde han icke förhindra, att genom honom och hans skola, som företrädesvis bildade sig bland historici, tyngdpunkten af geografiska undersökningar för mycket vänder sig åt historien, och att många i den historiska riktningen sågo den egentliga geografien, ja, att geografien, som ej hade något eget ändamål, inom vida kretsar gällde blott såsom en hjälpvetenskap till historien.» »Den s. k. politiska geografien betraktades fortfarande såsom hufvudsak och den naturvetenskaplig-etnografiska som bisak», säger Nordman.

I vårt land har geografien, sannolikt så länge som den förekommit som undervisningsämne, varit kombinerad med historien och merendels haft en mera underordnad ställning. Ämnet har hetat historia och geografi, och så heter det väsentligen ännu.

I de fem nedre klasserna af de *allmänna* läroverken äro dock numera (enl. K. kungörelsen d. 22 mars 1895) historia och geografi skilda läroämnen, och särskilda betyg gifvas i hvartdera.

I 6 och 7 klasserna däremot äro de *ett* ämne, historia och geografi. Och i de ämnesgrupper, som en lärarebefattning — vare sig lektors- eller adjunkts- och kollegatjänst — skall omfatta, heter ifrågavarande ämne historia *med* geografi.[1] Därmed är geografiens underordnade betydelse tydligt an-

[1] § 52 i nämnda K. kung.

gifven. — Vid seminarierna har ämnet allt ifrån deras första början hetat historia och geografi. I § 25 mom. 2 af gällande seminariestadga förekommer dessutom den anvisningen, att besläktade ämnen helst böra förenas i samme lärares hand, såsom bland annat historia med geografi. En sådan anvisning är också riktig, så länge historia och geografi utgöra *ett* ämne.

Denna kombinering af ämnena måste numera anses olämplig, och den bidrager till att geografiens ställning, dess uppgift och mål blifva snedvridna. Den blir på detta sätt blott ett bihang eller en hjälpvetenskap till historien. Geografien har också ofta betraktats som ett slags skräpvrå, dit allt möjligt skulle inkastas, och där allahanda nyttiga saker skulle meddelas. I detta ämne skulle meddelas allmän historia, kyrkohistoria m. m. »Geografien blef på detta sätt belastad med främmande material.»[1]

Sträfvandet går nu ut på att bereda geografien en mera självständig ställning. Det är väsentligen två betingelser för att detta skall ske.

Den första är, att lärostolar i geografi upprättas vid våra universitet, hvarigenom lämpliga lärare i geografi kunna utbildas.

Vid Uppsala universitet finns en professur i statskunskap och geografi och vid Lunds universitet en e. o. professur i geografi och historia, men särskilda lärostolar saknas vid båda universiteten.

Se vi på andra land i berörda hänseende, finna vi, att en mycket liflig rörelse under senare årtionden ägt rum. Redan 1874 beslöt preussiska regeringen att upprätta lärostolar i geografi, och vårt grannland Danmark har en sådan från 1883.

Hittills har det vid våra läroanstalter gemenligen varit så, att undervisningen i geografi öfverlämnats åt lärare, som förut ej idkat några studier i ämnet.

Den andra betingelsen och den, hvarom här närmast är fråga, är, att geografien skiljes från historien och blir ett självständigt ämne. Häraf blir då en naturlig följd, att särskilda betyg gifvas i hvartdera ämnet.

---

[1] Wagner.

Nu kunde man möjligen invända, att en självständig behandling af geografien kan hafva sin betydelse för de lärda skolorna men ej för seminarierna och folkundervisningen.

Denna invändning är ej hållbar, ty är geografiens samband med historien såsom ett ämne olämpligt, så gäller detta äfven den elementära grundläggningen af ämnet. Och hvarför skall den vara förenad med historien? Snarare borde den då kombineras med naturkunnigheten.

I stadgarna för seminarierna i Preussen och Sachsen äro ämnena åtskilda. I normalplanen af 1889 förekommer ej sammanställningen »historia och geografi», icke heller i nya folkskolestadgan.

Vid allmänna läraremötet i Stockholm i juni detta år var nämnda fråga före, och alla, som yttrade sig i frågan, uttalade sig för dessa tvenne önskningsmål, och sektionen fattade äfven sitt beslut i öfverensstämmelse härmed.

Af hvad vi förut nämnt angående naturvetenskapernas betydelse för geografien följer dock ej, att geografien bör förenas med naturkunnigheten, eller att endast lärare i det senare ämnet med framgång kunna bedrifva undervisning i geografi. Denna kan meddelas af läraren i naturkunnighet eller läraren i historia, hvilketdera som i hvarje fall lämpar sig bäst. Hufvudsaken är, att läraren har insikter i geografi. Detta förutsätter då äfven, att han har nödiga kunskaper i de grenar af naturvetenskaperna, som betraktas såsom förstudier för geografien. Sådana insikter kan han genom särskildt studium förvärfva sig, äfven om han icke vid universitetet idkat studier i olika grenar af naturvetenskaperna, hvilket i betraktande af dessa vetenskapers stora omfattning knappast är möjligt.

De största auktoriteter på geografiens område, såsom professorerna v. Richthofen i Berlin, Kirchhoff i Halle och Gerland i Strassburg, ha också, ehuru själfva män med hufvudsakligen naturvetenskaplig utbildning, uttalat, att geografiundervisningen med framgång kan handhafvas äfven af lärare, som ej gjort naturvetenskaperna till sitt specialstudium.[1]

---

[1] Enl. prof. Carlsons yttrande vid läraremötet i år.

Det mål, till hvilket vi nu närmast sträfva, är, att den åtskillnad mellan ämnena, som redan blifvit genomförd i de fem nedre klasserna af de allmänna läroverken, måtte utsträckas till alla klasser, och att — därom gäller den uppställda frågan — ämnena blifva åtskilda vid seminarierna, så att geografien äfven vid dem vinner behörig självständighet.

J. F. B.

V.

Innan man söker besvara frågan, huruvida fordringarna i modersmålet för inträde vid våra folkskolelärare-seminarier *böra* höjas, måste en annan fråga afgöras: *Kunna* de höjas eller, med andra ord, medgifva *förhållandena*, att de höjas?

Det kunskapsmått, som kan inhämtas af väl begåfvade lärjungar i folkskolan, måste väl anses kunna få läggas till grund för minimifordringarna för inträde vid ett folkskolelärareseminarium. 1889 års normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor innehåller rörande folkskolans kurs i modersmålet 6 moment, af hvilka det 3:e och det 5:e äro af betydelse för vår fråga. 3:e momentet lyder: Någorlunda felfri rättskrifning, och 5:e: Kännedom om de delar af språkläran, som äro nödvändiga för inhämtande af den öfriga kursen i modersmålet. Hvilka delar af språkläran, som härmed afses, angifves därsammastädes under rubriken lärogång sålunda: Satsens hufvuddelar och bidelar; ordklasserna; ordens böjning; hufvudsatser och bisatser; skiljetecknens bruk. Nu gällande seminariestadgas bestämmelser rörande inträdesfordringarna i svenska språket äro följande: Färdighet att väl läsa innantill jämte förmåga att *någorlunda felfritt* uppskrifva ett dikteradt stycke och skriftligen återgifva en muntlig framställning.

Vid en jämförelse af hvad som bör meddelas i folkskolan och hvad som bör kräfvas af en inträdessökande till seminarium finner man således, att det senare kunskapsmåttet ingalunda öfverstiger det förra, och att det möjligen kan sättas lika högt, men detta endast på grund af en undersökning af hvad som förutsättes af språkliga insikter för att kunna »någorlunda felfritt uppskrifva ett dikteradt stycke och skriftligen åter-

gifva en muntlig framställning». Härför förutsättes väl ungefärligen, enligt mitt förmenande, hvad som i folkskolans normalplan angifves såsom behöfliga delar af språkläran. Men det är för mycket begärdt af en inträdessökande till 1:a klassen, att han skall kunna tillräckligt klart inse detta och ordna sina förstudier därefter. Det är äfven för examinatorn mången gång en kinkig uppgift att göra begripligt för en inträdessökande, *hvarför* hans prestationer ej motsvarat seminariestadgans kraf, obestämd som denna är till sin formulering i ifrågavarande hänseende.

Det synes mig således önskvärdt både från examinandens och examinatorns sida, att inträdesfordringarna *närmare* bestämmas, *uttryckligen* angifvas.

Att de sättas *något högre* än folkskolans maximikurser i ämnet, kan yrkas med stöd af *de yttre förhållandena.* Man bör näml. kunna fordra af en inträdessökande till ett folkskolelärare-seminarium, att han tillgodogjort sig undervisningen i fortsättningsskolan, så vidt detta varit honom möjligt. Därjämte har det under senare år alltmera blifvit vanligt, att inträdessökande begagna sig af undervisningen i de preparandskolor, åt hvilka de senast ökade inträdesfordringarna i vissa ämnen gifvit upphof. Man tänke hvad man vill om önskvärdheten af sådana läroanstalter, man är dock numera, sedan de blifvit en verklighet af, som det vill synas, konstant natur, fullt berättigad att taga dem med i beräkningen. Man har således äfven i dessa skolors verksamhet ett stöd för åsikten, att inträdesfordringarna i modersmålet *kunna* ökas. *Kunna* de *nu* ökas, *böra* de det äfven, ty examensfordringar, som med fog *kunna* höjas, *böra* ock i allmänhet höjas, på det att utvecklingen må fortskrida normalt, det vill här säga utan onödigt långa intervaller och harmoniskt eller så, att *ett* ämne ej måste onödigtvis stå tillbaka för något eller några andra.

Verkan af höjandet af inträdesfordringarna i modersmålet blefve närmast den, att ej fullt så mycken tid behöfde anslås åt språkläran med dess tillämpningsöfningar i seminariets 2:a klass, och att den vunna tiden kunde användas till litteraturläsning. Nyttan af en *väl* vald och *väl* ledd sådan läsning har länge varit insedd och erkänd. Knappast något

annat studium verkar *mera* utbildande och förädlande på ungdomen än studiet af den nationella skönlitteraturens bästa alster. Finge nu ökade inträdesfordringar bereda rum för en något mera omfattande behandling af språkläran i seminariernas 1:a klass, kunde tvifvelsutan ett mera sammanhängande litteraturstudium med framgång idkas redan i 2:a klassen. Minst tvenne af vår sköna litteraturs yppersta verk, Fänrik Ståls sägner och Fritjofs saga, böra i sin helhet — så synes det mig åtminstone — genomgås, för hvilken uppgift 2:a och 3:e klassernas ungdom kan anses vara tillräckligt mogen. I 3:e klassen borde man dessutom kunna medhinna åtskilliga stycken ur vår nyare och nyaste litteratur efter någon lämplig läsebok, såsom Ekermanns. Återstoden af nämnda läsebok torde då, åtminstone i allt hufvudsakligt, medhinnas i den 4:e klassen.

Kunde man, såsom jag tänkt mig saken, genom inträdesfordringarnas höjande med hänsyn till grammatiska insikter vinna utrymme för en både mera omfattande och dock omsorgsfull litteraturläsning, skulle nog seminariearbetet i allmänhet mynna ut i en högre mogenhetsgrad och tvifvelsutan i en högre grad af språksinnets uppöfning och af skönhetskänslans förfinande hos den från våra seminarier afgående ungdomen.

Jag har nu med några ord påpekat, att en bestämdare formulering af inträdesfordringarna i modersmålet borde vara till gagn så väl för examinand som examinator, samt att dessa fordringars höjande med hänsyn till insikter i språkläran borde i någon mån främja icke blott undervisningen i modersmålet utan ock seminariebildningen i allmänhet, och på grund häraf tillåter jag mig att framställa följande förslag till resolution:

> Mötet anser önskvärdt, att fordringarna i modersmålet för inträde vid rikets folkskolelärare-(lärarinne)-seminarier *något höjdes* med hänsyn till insikter i språkläran eller åtminstone *bestämdare formulerades.*

T. K—r.

22.

Tvenne hälsokällor, sömn och söndagsro.

Ett genom förvända lefnadsvanor öfverretadt och försvagadt nervsystem verkar nedsättande på arbetskraft och lefnadslust och lägger i dagen denna sin verkan icke blott — såsom man vore frestad att antaga — hos personer, som prestera ett intensivare tankearbete, utan också hos mången man och kvinna ur kroppsarbetarnes klass. Den oerhördt stora utbredning, nervösa åkommor nått i vår tid, vittnar högljudt därom, att vi aflägsnat oss långt från de kraftkällor, naturen och goda sedvanor erbjuda. För denna fara, som hotar det moderna samhället, få pedagogerna icke blunda, utan äfven de, liksom läkarne, måste tänka öfver dess orsaker och de botemedel, som stå dem till buds att använda mot det onda. Läkarens och uppfostrarens verksamhetsområden äga näml. vidsträckta gemensamma gränsmarker, och det är på en sådan vi befinna oss, då vi tänka på medel mot kroppsliga svaghetstillstånd. Men, torde någon invända, pedagogen har ju till föremål för sin verksamhet barn och ungdom, och under dessa lefnadsåldrar är väl nervsvagheten ej så synnerligt utbredd. Detta är nog i allmänhet sant, men barn och ungdom påverkas och fostras icke endast af lärare — och äro väl dessa fritagna från tidens allmännaste sjukdomsform? — utan äfven i högst väsentlig grad af föräldrar, släktingar och målsmän. Och ingen kan på allvar mena, att *nervösa* föräldrar o. s. v. äro lämpliga personer att lägga hand vid de ungas utbildning; nej för visso, sådana måste börja med att uppfostra sig själfva, huru illa än ett sådant tal låter i de vuxnas öron. Men behjärtar du sakens vikt både för dig själf och för dem, som äro af Gud och människor anförtrodda i din vård, stöter du dig ej på ett misshagligt uttryck.

Med denna uppsats åsyfta vi att bringa till våra läsares kännedom de anvisningar och råd i detta ämne, som en schweizisk läkare, d:r P. Barth, framställt i ett föredrag uti »Aargauische Gesellschaft für Sontagsheiligung» (Aargauiska

sällskapet för söndagens helighållande) vid dess årshögtid 1899. Ämnet för föredraget kan med allt skäl betecknas såsom tidsenligt, och hvad särskildt beträffar söndagshvilan har denna fråga på senare tid gjorts till föremål för mötesförhandlingar äfven i andra kulturländer, såsom i vårt grannland Finland.

Vi lämna nu ordet åt d:r Barth.

Vi lefva i en tid, hvars yttre kännemärke är brådska, oro, jäktande, äflan. Detta ger sig till känna på den mänskliga verksamhetens alla områden, på kroppsarbetets så väl som på det företrädesvis intellektuella arbetets. Allt tränger på, och den, som vill hålla jämna steg med andra, måste släppa till mera kropps- och själskrafter, än förr var fallet; enhvar, som försökte nå sitt mål i en makligare marschtakt efter fädernas föredöme, blefve säkert öfverflyglad och distanserad af konkurrensen, den ärliga eller oärliga. Och all klagan öfver detta faktum gagnar till intet; de gällande förhållandena äro nu en gång sådana, och den, som är klok, söker att finna sig till rätta däri. Men följderna af tidens kynne i detta hänseende hafva icke uteblifvit. Därvid är närmast att anteckna det märkliga sakförhållande, att oaktadt alla framsteg på det mänskliga arbetets och det mänskliga vetandets områden *ett* resultat dock icke uppnåtts, nämligen en höjning af den allmänna hälsonivån och en sänkning af sjukdomssiffran. Sjukdomarna stanna kvar, om ock deras uppenbarelseformer växlat: de stora farsoter t. ex., hvilka förr drogo från land till land, öfverallt utbredande fasa, jämmer och död, hafva i väsentlig mån trängts tillbaka, och vi erkänna härutinnan med tacksamhet frukten af den vetenskapliga forskningens stora framsteg. Men, under det att orden *kolera*, *rödsot*, *tyfus* m. fl. numera förskräcka oss mycket mindre än för en jämförelsevis kort tid sedan, så hafva vi i stället andra sjukdomar, som, ehuru de uppträda långt mindre allarmerande än de nyssnämnda, dock på grund af sin stora, alltjämt ökade utbredning inom alla folklager taga i anspråk alla tänkande människovänners uppmärksamhet. Jag behöfver som bevis härför endast nämna tuberkulosen, dryckenskapssjukan och sinnessjukdomarna. I synnerhet är den ökade frekvensen af

de senare så ohygglig, att vi vid tanken på deras vidare utveckling måste med bäfvan se framtiden till mötes. Och äfven på en annan för vår tid utmärkande sjukdom må jag hänvisa, på ett lidande, hvilket ofta banar väg för de egentliga sinnessjukdomarna, nevrastenien eller nervsvagheten, som, ofta förknippad med blodbrist (blodsvaghet), blifvit ett verkligt gissel för de civiliserade folken.

Men dessa fakta, på en gång förskräckande och förödmjukande, få dock icke beröfva oss modet men väl egga oss att på fullaste allvar framställa frågan: *På hvad sätt kunna vi bringa hjälp?*

Svaret lyder helt enkelt: En god del af nu rådande bedröfliga förhållanden kunde undanrödjas, om tvenne hälsovårdande inrättningar, som blifvit oss af Gud gifna till kroppens och själens vederkvickelse, *sömnen* och *söndagen*, åter finge komma till sin rätt. Vetenskapen och erfarenheten lära oss båda, att intet arbete kan utan skada fortgå oafbrutet. En ångmaskin, som ständigt är i bruk, slites fort, behöfver snart repareras och blir sedan inom kort helt och hållet otjänstbar. Vi påträffa samma lag hos lefvande kroppar, och de skenbara undantagen bekräfta blott regeln, i det att vi äfven under det, såsom det tyckes, oafbrutet försiggående arbetet af hjärta och lungor dock hafva mätbara pauser mellan de enskilda hjärtsammandragningarna och andedragen. Men i synnerhet är det vårt nervsystem (hjärnan, ryggmärgen och de för skilda ändamål tjänstgörande nerverna), som behöfva hvilopauser och det långvarigare sådana än något annat organ. Blott under regelbundet återkommande raster — natthvilan och söndagshvilan — kan den uttröttade organismen hämta sig, d. v. s. den genom arbetet uppkomna kraftförlusten ersättas. *Sömn och hvilodag äro således hälsovårdande inrättningar af djupt ingripande betydelse.*

Hvad nu sömnen först vidkommer, vilja vi blott i korthet erinra om värdet af denna gåfva. Den är så att säga ett uppfriskande bad, i hvilket vi vederkvicka oss efter dagsarbetets kroppsliga och andliga ansträngningar. Den som trött af arbete, utan alltför tunga bekymmer och med godt samvete går till sängs, han brukar vanligen ej behöfva alltför länge vänta på sömnen; snart, hos mången inom några ögon-

blick, försvinner medvetandet, lemmarna slappna, göra några af viljan oberoende rörelser; så höra äfven dessa upp. Men under det att hufvudet och lemmarna njuta hvila i rikt mått, fortsätter hjärtat sitt arbete och tillför kroppen, som nu befinner sig i ett gynnsamt horisontalt läge och ej klämmes af några trångt sittande kläder, lifsvätskan, blodet, med häftiga pumpstötar. Äfven den apparat, i hvilken det under sitt lopp genom kroppen förorenade blodet åter renas, lungorna, fortsätta likaledes oförtrutet med korta pauser sitt arbete. I djupa, något långsammare och därför så mycket kraftigare drag tillföres kroppen lifsluften, syret, och det obrukbara, skadliga, kolsyran, en produkt af ämnesomsättningen, frånskiljes. Också i matsmältningens mångfaldigt gestaltade, underbart inrättade verkstad arbetas det under natten fastän i långsammare tempo. Fram mot morgonen blir sömnen mindre djup, och uppvaknandets förebud inställa sig det ena efter det andra, säkra tecken till att arbetet i själens verkstad, hjärnan, småningom, liksom när solen höjer sig öfver horisonten, åter börjar. Drömbilder kringsväfva oss, lika luftslott, hopfogade af byggnadsstenar, som härröra från de mest skilda perioder af vårt lif, ofta uppförda i den mest utpräglade barockstil. Efter uppvaknandet bör en normal människa känna sig frisk till kropp och själ och längta efter att få börja dagens arbete. Men detta är blott då möjligt, när sömnen får ut sin rätt oafkortad, när man vårdar den som en dyrbar egendom. Huru mycket syndas dock ej härutinnan! Men de olycksaliga följderna uteblifva ej, och skalden Lenau[1] får alltid rätt i sin varning:

Hvad tid du stjäl från sömnen bort
hans broder tar tillbaka inom kort;
ja, Döden kräfver ut din skuld så lätt,
och så får brödraparet ut sin rätt.

Det står fast: Enhvar, som skattar natthvilan högt, han gör sig själf och sin hälsa en mycket stor tjänst. Men hans

[1] Nikolaus Lenau (pseudonym för Nikolaus Niembsch), född 1802 och död 1850, var en stor tysk lyriker. »Hans naturmålningar återspegla på det egendomligaste sätt den växelverkan, som äger rum mellan naturens lif och det mänskliga själslifvet.»

Red.

ord och exempel skola förr eller senare verka godt äfven för hans medmänniskor, och *äfvenledes står det fast*, att det är en helig plikt för hvarje stat att genom väl tillämpade lagar och förordningar sörja för att nattron ej får störas af larm och ofog.

Den andra inrättningen, som af oss måste obrottsligen helighållas, så vidt vi vilja hålla oss uppe och härda ut i vår tids vilda kamp, är *söndagen*, denna urgamla institution af gudomligt ursprung.

Mänskligheten behöfver för att vara sund denna hvar sjunde dag återkommande hvilodag lika väl som sömn och föda. Härpå häntyder icke blott dess höga ålder utan t. ex. det faktum, att ett försök, som under franska revolutionens tid gjordes från statens sida att i stället för den sjunde dagen såsom hvilodag sätta den tionde, snart ömkligen strandade. Men äfven enskildas af staten tyvärr förr tolererade tilltag att, på föranledning af arbetsgifvare eller af egen drift, arbeta om söndagen hafva alltid åtföljts af stor skada för hälsan, oafsedt att man därvid äfven kunnat konstatera sämre arbetsresultat.

»Men iakttagandet af söndagshvilan höjer icke blott produktionsförmågan och arbetsuthålligheten utan till och med äfven lifslängden. D:r Mussey, en amerikansk läkare, kom efter talrika iakttagelser häröfver till det resultat, att lifslängden ökades genom söndagshvilan med mer än en sjundedel, d. v. s. mer än sju år på femtio» (Hägler. Der Sontag. Basel 1878).

Riktigheten af allt, som från hälsovårdsståndpunkt säges till förmån för en rätt söndagsro, hafva redan de praktiska engelsmännen bekräftat, hvilka vant sig att i den strängt genomförda söndagshvilan se hufvudkällan till sitt folks kraft. Och, om vi fråga sådana män som Palmerston och Gladstone, hvilkas kroppsliga och andliga hälsa och stora arbetskraft långt in i deras höga ålderdom med rätta beundras, hvarifrån deras ovanliga krafter härflyta, så förnimma vi från bådaderas mun, att den rätt firade söndagen varit för dem framför allt annat en städse flödande källa till kraft och uthållighet.

Allt, hvad vi hittills anfört till förmån för söndagshvilan, har i så hög grad vunnit erkännande af alla insiktsfulla, att

i civiliserade länder och städer — Frankrikes hufvudstad visserligen undantagen — numera knappast någon regering torde finnas, som vågar att förhålla sig overksam i frågan om söndagshvila, och som icke känner sig föranlåten att genom stränga lagar och förordningar förhjälpa söndagen såsom hvilodag till sin rätt.

Men endast den rätt använda söndagen kan blifva till välsignelse för människans hälsa. Huru mycket felas ej härutinnan! Å ena sidan blir med uppenbar afsiktlighet en del af veckans arbete sparadt till söndagen. Huru mången köpman sitter icke under söndagsförmiddagen framför sina räkenskapsböcker! Och, om det också ej alltid är de egentliga räkenskapsböckerna, som lägga arbetsoket på honom, så är det i stället privatbokföringen, på hvilken den första hälften af den så nödvändiga hvilodagen förbrukas; ett arbete är det dock och till på köpet ett sådant, som oftare än något annat väcker hos oss bekymmersamma tankar, den sanna söndagshvilans värsta fiende. Och mången husfru uppskjuter afsiktligt vissa hushållsgöromål till söndagsförmiddagen utan all tanke på att hon beröfvar sig sin ro och tillfälle till det för enhvar så välbehöfliga inre samlandet. Jag tänker naturligtvis ej på de arbeten, som måste förrättas äfven på söndagen såsom rummens städning, matlagningen, vården om våra sjuka o. s. v., ty, om sådant utföres med klok begränsning på rätt sätt, inkräktar det ej på vår söndagsstämning utan kan till och med bidraga att höja den, ty det främjar den rätta söndagsstämningen, att allt i hemmet är i högtidsordning, i rummen så väl som vid familjens måltider. För att, mera än hittills varit fallet, tillfälle till fullständigare söndagshvila må beredas mången jäktad husmoder, vill jag rekommendera en anordning, som visat sig fördelaktig i England, nämligen att alla gifta fabriksarbeterskor finge lördagseftermiddagen fri. Införandet af denna sed vore ägnadt att i hög grad främja söndagshvilan; alla gröfre arbeten kunde då förrättas på lördagen och dessutom en del förberedelser för de nödvändiga söndagssysslorna vidtagas.

Stort är å andra sidan antalet af sådant, som rent af syftar att vanhelga söndagen, att förvandla den från en dag till välsignelse till en dag till förbannelse. Det behöfs ej till

bevis härför någon ingående skildring. Jag behöfver blott nämna orden kroglif, dryckenskap, otukt, fri måndag. Hvilken ström af elände, jämmer och nöd har ej härifrån utgjutit sig öfver vårt land! Den, som tror, att jag öfverdrifver, hänvisar jag till vårt lands sorgfälligt förda dödlighetsstatistik, som med oangripliga siffror intygar, att hos oss i genomsnitt hvar tionde man (i ålder från 20 till 60 år) årligen dukar under genom missbruk af starka drycker. Och hand i hand härmed går det faktum, att af alla straffbara förseelser och brott en jämförelsevis stor bråkdel faller på söndagen eller rättare sagdt dess vrångbild, den missbrukade hvilodagen.

Helt annorlunda gestalta sig förhållandena i folk- och familjelifvet så väl som i den enskildes, när söndagen användes till hvad Gud bestämt den, till kroppslig och andlig krafthämtning.

Må man tillåta mig att ännu en stund dröja vid denna punkt och redogöra för det *ideal för ett rätt söndagsfirande*, som föresväfvar mig.

Hvarje söndag är en festdag, och en fest kan endast då räkna på att bli lyckad, när den fått sin behöriga förberedelse. En sådan förberedelse till söndagens fest är bland annat arbetsfrihet under lördagseftermiddagen — ty värr ännu blott en from önskan — för fabriksarbeterskor och med dem jämförliga personer. Vidare jämna vi vägen för en välsignad söndag genom att anse som en plikt att tidigt gå till sängs lördagskvällen; vi vilja alltså för hälsans skull taga mod till oss och förklara krig mot den i vida kretsar förekommande oseden att på sista veckodagen först sent, ja, ofta mycket sent gå till sängs, sedan aftonen icke sällan tillbragts utomhus. Behofvet att någon afton i veckan vara tillsammans med goda vänner är helt säkert fullt berättigadt, men om däraf uppstår en vana att utsträcka samvaron långt in på natten, så blir hälsan förr eller senare lidande häraf, och något tal om en rätt användning af söndagsförmiddagen kan naturligtvis ej komma i fråga, när du efter en otillräcklig natthvila på morgonen känner dig illamående eller trög och odisponerad. Vill du sålunda börja din söndag väl stämd till kropp och själ, så följ mitt vänliga råd och gå lördagskvällen till sängs i god tid.

Och nu har söndagen inbrutit! Huru vill du använda den? Redan kl. 6 har du stigit upp. Morgonsolens strålar ha vänligt manat dig därtill. Och du skall sannerligen ej ångra dig, om du, trogen en loflig vana, företager en promenad på söndagsmorgonen. När du med vaken blick och för intryck öppet sinne träder ut i Guds fria natur, synes det dig, som skene solen i dag, Herrens dag, ännu härligare än vanligt, som vore en alldeles särskild tjusning gjuten öfver åker och äng och skog. Och i djupa drag inandas du den friska morgonluften, och ditt bröst vidgar sig af lefnadslust, i det du låter dina blickar sväfva öfver söndagsmorgonens prakt. Det är stilla rundt omkring dig; allahanda tankar hålla därför sitt intåg hos dig, tankar, hvilka eljest hvardagslifvets släp vägrar tillträde; det blir dig så underbart varmt om hjärtat, och i djupa tankar går du fram din väg. Då afbrytes den högtidliga tystnaden af kyrkoklockans första toner. Det faller sig ej svårt för dig att tolka deras språk, att inse, att de vilja påminna dig om att människan lefver icke af bröd allena, att de därför inbjuda dig till besök i Herrens hus. Och du har med de dina följt denna inbjudning och återvändt hem stärkt och upplifvad till själen, har tagit del i den om än anspråkslösa dock helgdagsfestliga måltiden och vill nu också rätt njuta dagens återstående timmar. Är det kanske oförsynt, om jag erbjuder mig att härvid vara din ciceron? Jag vill dock våga försöket. Då lyder min nästa sats: *Söndagen tillhör familjen.* Om du känt dig bekymrad öfver att du under arbetsdagarna så sällan fått tid till förtroligt umgänge med de dina, så var tröst. Du har ju söndagen; njut då i dubbelt måtto den under veckan så sällan förunnade glädjen, blif då själf ett barn med dina barn, och roa dig då riktigt hjärtegladt i kretsen af dina kära samt inbjudna vänner och anförvanter.

Men, om väderleken är vacker, stanna då icke inne utan gå ut med de dina efter måltiden och tag dig en duktig promenad. Men det gäller att promenera så, att det blir en verklig motion, om du vill hafva hälsovinst däraf. Järnvägarna äro nog en präktig inrättning som samfärdsmedel, men de lämpa sig sällan för några timmars verklig rekreation. Söndagsresorna äro ofta allt annat än behagliga och vederkvickande. Sök därför hellre till fots upp afsides belägna

men dock täcka nejder, och du skall säkert finna den vederkvickelse, som det skönaste landskaps trampade stigar ej förmå att bjuda dig. Men är målet mycket aflägset, ställ det så, att endast för bortfärden järnvägen anlitas, under det hemfärden sker till fots. Denna måste tidigt anträdas, ty måndagen med sitt städse ökade arbete står redan under söndagskvällen för din tanke och beder dig i hälsans namn enträget: Gå för all del äfven söndagsaftonen tidigt till sängs!

Om du gör ett sådant bruk af hvilodagen till regel, kan du utan skada fördraga de undantag, som möta dig i form af familjefester, konserter m. m.

Men äfven då, när ogynnsam väderlek lägger hinder i vägen för en längre promenad (köld är ej ensamt giltig ursäkt, tvärt om, när känner du väl större välbefinnande efter en promenad, än när du kommit hem efter en sådan, företagen under en klar och kall vinterdag?), äfven då stå dig resurser till buds; hemma väntar dig den ena angenäma vederkvickelsen efter den andra. Den möter dig än i form af en intressant bok, som du ej haft tid att läsa under arbetsdagarna, än finner du rekreation i sysslandet med något älsklingsämne (konst, musik, historia o. s. v.); ja, det finnes till och med vissa arbeten, som trots engelsmännens protest ej kränka budet om söndagshvila, då de kunna gälla såsom vederkvickelsemedel i ordets egentliga mening; dock få de icke stå i något sammanhang med ditt yrke.

Hafva vi lärt oss att på detta sätt fira vår söndag framför allt i kretsen af familjens medlemmar, försvinner det behof, som möjligen kan finnas kvar hos oss från ungkarlslifvets dagar, att söka vår vederkvickelse utomhus i allahanda förströelser, alltmer och mer, och därmed får äfven den olycksaliga festsjuka, hvaraf vår nationalhälsa ty värr tar skada, lämna plats för normala, sunda förhållanden.

Måtte det därför vara allas vår uppriktiga och lifliga önskan att hvar efter sina krafter understödja de människovänliga bemödanden, som gå ut på att åter förhjälpa vårt folk till ett rätt bruk af söndagen; vi kunna då vara förvissade om att vi med ett sådant arbete gagna vårt älskade fädernesland.

* * *

Vi hafva här i öfversättning meddelat den varmhjärtade schweiziske läkarens föredrag, dels därför att det erbjuder mycket, som i och för sig är värdt att uppmärksammas och synes oss vara liksom enkom skrifvet för vårt folk, dels och företrädesvis för att också i vårt land goda krafter må känna sig manade att sluta sig samman till *föreningar med särskildt mål att arbeta för hvilodagens rätta användning* till så väl själens som kroppens gagn, till andlig och lekamlig välsignelse.

Äfven hos oss råder, ty värr, i vida kretsar oseden att neddraga söndagen till en dag för kroppslig och intellektuell lättja eller för värdelösa förströelser eller till och med att vanhelga densamma med råa och orena nöjen, mot hvilka under hvardagarna arbetstvånget i allmänhet skänker åtminstone ett yttre skydd.

Då nu föreningsväsende ligger i tidens lynne, borde det ej vara alldeles omöjligt att äfven i vårt land få till stånd *föreningar med nämnda syftemål*, och, lyckades detta, borde de, ledda i rätt riktning, kunna i någon mån supplera bristen i nykterhetsföreningarnas sedlighetsideal — i någon mån, säga vi, ty intet annat etiskt ideal, än det vår Frälsare framställer för oss i sin bergspredikan, har det rätta djupet och den fulla omfattningen. Dock äro äfven smulor bröd, och sådana föreningar, som dem vi nu talat om, skulle, det är vår lifliga öfvertygelse, om de blefve inplanterade i vårt fosterlands jord, för medlemmarne bära någon frukt i *förbättrad andlig och lekamlig hälsa, i renare nöjen, i ökad arbetslust och värdefullare arbetsresultat.*

T. K—r.

23.

Meddelanden från skolan.

I. Förändrade bestämmelser i afseende å folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminariernas i Finland organisation.

1:o) Läseåret vid seminarium skall begynna den 20 augusti och afslutas den 10 juni med fyra veckors ledighet under julhelgen och sex dagars ledighet under påskhögtiden, normal- eller öfningsskolans läseår skall med iakttagande af samma ferier under jul och påsk fortgå från den 1 september till den 31 maj, dock med skyldighet för de skolans elever, som vistas i orten, att infinna sig till seminariets slutexamen.

2:o) Förutom en normal- eller öfningsskola med sex skilda klasser skall vid hvarje så väl manlig som kvinnlig seminarieinrättning anordnas en sammansatt öfningsklass med fyra årskurser motsvarande högre folkskola på landet med en lärare eller lärarinna.

3:o) Lärarepersonalen skall utgöras af:

Vid sammansatt seminarium, bestående af en manlig och en kvinnlig afdelning: direktör, sex lektorer, fyra kolleger, föreståndarinna och tre lärarinnor;

vid enkelt manligt seminarium: direktör, tre lektorer och tre kolleger;

vid enkelt kvinnligt seminarium: direktör, tre lektorer, föreståndarinna och tre lärarinnor;

vid öfningsskola för gossar: öfverlärare samt lärare eller lärarinna för lägre afdelningen och lärare för sammansatta klassen;

vid öfningsskola för flickor: öfverlärarinna samt lärarinna för lägre afdelningen och lärarinna för sammansatta klassen.

4:o) Såsom kompetensvillkor för lärare- eller lärarinnetjänst vid öfningsskola erfordras, förutom dimissionsbetyg

från seminarium med samma undervisningsspråk, att sökanden minst fyra år med framgång handhaft högre folkskola samt aflagt godkända förhör i modersmålet, dogmatik och pedagogik inför vederbörande universitetslärare eller ock, då sökanden är kvinna, vid statens fortbildningsläroverk; och skola sedermera praktiska prof i vanlig ordning aflägga.

5:o) Ordinarie eller på prof anställd lärare och lärarinna vid seminarium och dess öfningsskola åtnjuter i bilagda stater fastställd lön och arfvode samt löneförhöjning efter fem, tio och femton års oförvitlig tjänst med sammanlagdt femtio procent af lönen i sådana poster, som omförmälda stater upptaga, hvarförutom lärare och lärarinna vid seminarium för arbetsskyldighet utöfver tjugutvå timmar i veckan erhålla särskild godtgörelse, beräknad efter 140 mark för lärare och 120 mark för lärarinna årligen för hvarje öfverskjutande veckotimme.

6:o) Vid seminarium anställd lärare eller lärarinna, som vinner befordran till annan tjänst vid sådan anstalt, är berättigad att i afseende å löneförhöjning räkna sig till godo de år, han eller hon intjänat vid den tidigare tjänsten.

7:o) Vid seminarium anställd lärare eller lärarinna, som förut innehaft ordinarie tjänst vid offentligt elementarläroverk eller lärare och lärarinna vid offentligt elementarläroverk, som dit öfvergått från seminarieanstalt, äga rätt att i afseende å pension räkna sig till godo sina tidigare tjänsteår, men folkskolelärare eller -lärarinna, som anställes vid seminarium, må i samma afseende tillgodoräkna sig hälften af de år, han eller hon tjänat vid högre folkskola.

II. Skolförhållanden i Danmark.

Efter fyra års förhandlingar mellan regeringen och representationen har en ny folkskolelag af den 24 mars 1899 kommit till stånd. Den nya lagen träder i gällande kraft från den 1 januari 1901 med undantag af några bestämmelser, som tillämpats redan från den 1 juli 1899.

Enligt den nya lagen äro alla barn från fyllda sju till fyllda fjorton år skolpliktiga. Skolförsummelser straffas med böter från 12 öre, i upprepade fall af 25 och 50 öre samt 1 krona. Lärjungarnes antal i de enskilda klasserna får ej öfverstiga 35. En förskola, där barnen lära sig läsa, skrifva och räkna med hela tal samt någon biblisk historia och fäderneslandets geografi, förbereder till den egentliga folkskolan, hvars undervisningsämnen äro: modersmålet, religion, räkning, historia, geografi, skrifning, sång, teckning, kvinnliga handarbeten och för gossarne gymnastik. Vidare kunna naturvetenskap, handaslöjd, matematik och lefvande språk samt för flickorna gymnastik och kvinnliga hushållsgöromål införas. I skolorna på landet förekomma icke teckning, matematik och lefvande språk. Lärarne i städerna erhålla en grundlön af 900 eller 1000 kronor, hvilken under loppet af tjugu år stiger till 2000, 2200, resp. 2,400 kronor. Lärarinnorna börja med 700 eller 800 kronor och komma till 1,300, 1,400 resp. 1,500 kr. Lärarne på landet erhålla 500 eller 700 kr., lärarinnor 400 eller 500 kr., hvilka aflöningar efter 20 år stiga med 600 kr., samt åtnjuta för öfrigt bostad, bränsle, trädgård eller vederlag därför. Lagen gäller ej för hufvudstaden.

Jämför man den nya lagen med den förut gällande, framgår, att staten har öfvertagit en större andel af kostnaden för folkskoleväsendet än tillförene. Därigenom har kunnat genomdrifvas, att lärjungeantalet i de särskilda klasserna förminskats, att skolåldern bestämts till 14 år, att antalet läroämnen ökats samt att lärarepersonalens ställning förbättrats.

III. Söndagsarbete i skolorna.

I pedagogiska föreningen i Finland har man under sistförflutna året öfverlagt om skolbarnens söndagsarbete. Nästan alla talare, som uppträdde i denna fråga, ansågo, att det vore i hög grad önskvärdt, om ökad möjlighet till söndagshvila bereddes eleverna. Resultatet af öfverläggningarna blef, att man beslöt att till läroverkens föreståndare och

lärarekollegiet rikta en uppmaning att anordna så, att eleverna blefve så litet som möjligt belastade med läxor till måndagarna.

I vårt land hafva från flera håll klagomål försports däröfver, att vid upprättande af läsordningar för så väl allmänna läroverk som högre flickskolor inga försök gjorts att befria barnen från hemarbete under söndagen. Ja, föräldrar hafva klagat öfver att lärare kallat till sig barn under gudstjänsttid för att med dem anställa förhör, genomgå krior o. d. På detta sätt gjorde till och med lärarne, hvad de kunde för att undergräfva hos barnen aktning för söndagen, beröfva dem tillfälle att deltaga i den allmänna gudstjänsten och hindra dem från att under söndagen njuta erforderlig hvila. Slutligen började en och annan föreståndare för högre flickskolor anordna arbetet i läroanstalterna så, att måndagen blef läxfri. Både föräldrar och barn äro mycket tacksamma för en dylik anordning. Skolan lägger därigenom intet hinder i vägen för ett tillbörligt begående af söndagen; barnens fysiska välbefinnande främjas, och studierna kunna under arbetsdagarna bedrifvas så mycket kraftigare.

Genom kungl. kungörelsen den 16 november 1894 angående förändringar af åtskilliga §§ i nådiga stadgan för folkskolelärareseminarierna i riket den 29 januari 1886 är uppmaning riktad till rektorer och öfriga lärare och lärarinnor vid rikets folkskolelärare och folkskolelärarinneseminarier att så vidt möjligt anordna så, att inga läxor gifvas till måndagen. Uppmaningen har visserligen haft till följd, att vid ett och annat seminarium måndagen verkligen är läxfri, att vid andra antalet läxor, som böra öfverläsas till måndagen, inskränkts; men det torde dock kunna med sanning sägas, att åtskilliga läroverkskollegier ej fästa den vikt vid uppmaningen, som den förtjänat. Ja, man har ock fått bevittna ett sådant tillvägagående, att läxorna till måndagen borttagits, men att arbetet under måndagen så anordnats, att eleverna visserligen icke tvingats men dock ansett sig nödgade att förbereda sig till måndagsarbetet mera än på den tid, då de till måndagen hade bestämda läxor att öfverläsa.

Att hoppas är väl, att betydelsen af söndagens helgd mer och mer skall inses och erkännas, och att i samma mån vederbörande lärare och lärarinnor skola bemöda sig om att anordna läsningen så, att hemarbete under söndagen och lördagseftermiddagen i allmänhet blifver obehöfligt.

Carl K—n.

24.

Litteratur.

Blad ur folkskolans pedagogik och metodik. I. Psykologiska prenotioner af *Fredrik Lundgren*, Seminarierektor. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1900. Pris 2 kr.

Detta är 1:a afdelningen af ett omfattande verk, hvars följande afdelningar skola blifva: II. Bilder ur pedagogikens historia. III. Uppfostringslärans grunddrag. IV. Den allmänna undervisningsläran.

Om syftet med sitt arbete säger författaren själf i förordet: »Närmast har jag med utgifvandet af dessa prenotioner afsett att få ett arbete att sätta i händerna på de unga, hvilka jag är kallad att bibringa de förkunskaper i psykologi, som kunna anses erforderliga redan vid inträdet i lärarekallet.» »Psykologiska prenotioner» upptager 165 sidor, och, beräknar man hvarje del till samma sidantal, blir hela arbetet 660 sidor. Detta torde vara för högt upptaget, men äfven med en betydlig reduktion i sidantal blir arbetet väl drygt att medhinnas på den åt ämnet anslagna tiden. Vi tro, att arbetets brukbarhet skulle vinna på en betydlig begränsning, särskildt kunde den alltför breda framställningen här och hvar sammanträngas, utan att det behöfde ske på tydlighetens bekostnad. Äfven en annan anmärkning af allmän natur tillåta vi oss att framställa. Den ärade författaren står kvar på en vetenskaplig ståndpunkt, som är delvis öfvergifven i de nyaste arbetena på detta område. Att så är förhållandet, torde inom en snar framtid medföra den olägenheten, att en ny i viktiga delar väsentligen omarbetad upplaga måste träda i stället för den nu utgifna, hvilken då svårligen kan användas vid sidan af den nya.

En brist trots rikedomen är, att författaren utelämnat läran om människokroppen, i det han hänvisar till ämnet naturkunnighet; men läran om kroppen behandlas från olika synpunkter inom de olika vetenskaperna: i naturkunnigheten från synpunkten af kroppen i och för sig, i antropologien (pedagogiken) från synpunkten af dess egenskap att vara organ för själen.

Då författaren vill utesluta en dualistisk uppfattning af kropp och själ, sammanfattar han resultatet af sin framställning med orden: »Summa: människan består af kropp och själ, och dessa äro sinsemellan till sin natur olika, ja, så olika att hvardera kräfver sitt särskilda studium, hvardera sin särskilda vård.» Ett sådant framställningssätt af saken är väl knappast ägnadt att främja författarens syfte.

Såsom handbok för seminarieeleverna och såsom hjälpreda för en ovan lärare vid preparationen till lektioner i pedagogik synes oss arbetet hafva

sin förnämsta brukbarhet. Den hos författaren vanliga, känslovarma tonen saknas ej heller här och kommer för visso att kraftigt främja arbetets njutbarhet.

Berättelser om djur. Naturhistorisk läsebok för skolor och hem af *And. Lindén*. I. Däggdjur. Med illustrationer. Stockholm, C. E. Fritzes förlag, 1900; 274 s.

Författaren af denna läsebok har begagnat värdefulla källor och vetat att tillgodogöra sig dem med verklig talang. Boken kommer helt säkert att genom sina liffulla skildringar och sitt gedigna innehåll tillvinna sig en stor och intresserad läsekrets af både unga och gamla.

Samling af författningar rörande folkskoleväsendet m. m., som utfärdats den 25 maj—15 juni 1900, utgörande supplement till författningar rörande folkskolelärareseminarier, folkskolor och skolor för abnorma barn m. m., åttonde upplagan, utgifven af *Carl Kastman*, och till folkskolestadgan med flera författningar rörande folkundervisningen, åttonde upplagan, redigerad af *Simon Nordström*. Stockholm 1900. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 50 öre.

Detta supplement innehåller följande: 1) Kungl. kungörelse den 1 juni 1900 angående aflöning åt lärare vid folkskolan och småskolan. 2) Kungl. kungörelse den 1 juni 1900 angående statsbidrag till aflönande af lärare vid folkskolor och småskolor. 3) Kungl. Maj:ts cirkulär den 1 juni 1900 till Dess befallningshafvande i samtliga län angående statsbidrag till aflöning af lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor (jämte hithörande formulär). 4) Kungl. kungörelse den 1 juni 1900 angående aflönande af vikarie för lärare vid folkskola eller småskola under tjänstledighet på grund af sjukdom. 5) Kungl. Maj:ts cirkulär den 1 juni 1900 till Dess befallningshafvande i samtliga län angående statsbidrag till aflönande af vikarie för lärare vid folkskola eller småskola under tjänstledighet på grund af sjukdom (jämte formulär). 6) Kungl. kungörelse den 25 maj 1900 angående anslag till understöd åt folkhögskolor samt för utbildning af lärare och lärarinnor vid dylika skolor. 7) Kungl. Maj:ts cirkulär den 25 maj 1900 till Dess vederbörande befallningshafvande angående anslag till understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid folkhögskolor. 8) Kungl. kungörelse den 25 maj 1900 angående statsbidrag för undervisning i slöjd. 9) Kungl. Maj:ts cirkulär den 25 maj 1900 till Dess befallningshafvande i samtliga län angående statsbidrag för undervisning i slöjd (jämte formulär). 10) Kungl. kungörelse den 15 juni 1900 angående ändring af §§ 6, 7, 8, 9, 16 och 20 i det med småskolelärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt den 22 juni 1892 fastställda reglemente. 11) Kungl. kungörelsen den 15 juni 1900 angående understöd för år 1901 åt äldre behöfvande folkskolelärare. 12) Kungl. Maj:ts cirkulär den 25 maj 1900 till domkapitlen i riket och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor angående resestipendier åt folkskolelärare och folkskolelärarinnor. 13) Kungl. Maj:ts cirkulär den 25 maj 1900 till Dess vederbörande befallningshafvande angående resestipendier åt lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor.

Man ser af denna förteckning, att supplementet innehåller viktiga tillägg till de respekt. författningssamlingarna.

Fryxells berättelser ur svenska historien. Nationalupplaga. P. A. Norstedt & Söners förlag.

Ur anmälan må meddelas: Hela verket är beräknadt att utgöra omkring 700 sextonsidiga tryckark.

Verket utkommer fullständigt under loppet af fyra år.

Utgifningen sker:

dels i 230 veckohäften om c:a 3 ark till ett pris af 30 öre för häfte, af hvilka häften 200 lösas och de 30 lämnas subskribenten gratis,

dels i 90 månadshäften om c:a 10 ark till ett pris af 1 kr. för häfte, af hvilka häften 60 lösas och de tio sista lämnas subskribenten gratis.

Priset för verket i dess helhet är alltså 60 kronor. Med en utgift af 15 kronor per år kan man alltså inom 4 år förvärfva sig detta framstående nationalverk.

Anders Fryxells Berättelser ur svenska historien hafva hos flera generationer barn och ungdom värmt fosterlandskänslan och eldat hugen. Vi äro förvissade om att den nya vackra upplagan ej skall förfela samma verkan i en tid, då den snart sekellånga freden torde förr, än någon beräknat, upphöra och Karlars och Gustavers folk nödgas att i fädernas fotspår pröfva på, hvad det numera duger till i ofred.

I folk-, socken- och skolbibliotek bör det värdefulla arbetet icke saknas.

Handledning vid bibelläsningen i skolan af *Fredrik Lundgren*, seminarierektor. II: 3 första häftet. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 kr. 65 öre.

I detta häfte behandlar författaren kap. 1—9: 13 af Markus evangelium. Sidantal 160. Häftet 2, innehållande fortsättning och slut af Markusevangeliet, utkommer 1901. Redan förut har samme författare utgifvit flera häften att tjäna som *handledning vid bibelläsningen i skolan* — äfven dessa på P. A. Norstedt & Söners förlag, näml. I. Småskolan. 64 sid.; pris 65 öre. II. Folkskolan. 1. Kort utveckling af Jakobs bref. 71 sid. 2:a upplagan; häft. 75 öre. 2. Kort utveckling af Jesu bergspredikan. 82 sid. 2:a upplagan häft. 85 öre. III. Fortsättningsskolan. Kort utveckling af Johannes första bref. 91 sid. 2:a uppl. häft. 90 öre.

N. F. S. Grundtvig. Den nordiska folkhögskolans fader. En lefnadsskildring af Ludvig Schröder, föreståndare för Askovs utvidgade folkhögskola i Danmark.

Bemyndigad öfversättning från författarens manuskript, verkställd på föranstaltande af föreningen Heimdal i Uppsala. Stockholm 1900. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 kr. 25 öre.

Handbok för åskådningsundervisningen under de tvenne första skolåren af *J. M. Ambrosius*, fil. doktor, folkskoleinspektör i Göteborg. Lund 1900. C. W. K. Gleerups förlag.

Läsning för svenska folket. Utgifven af sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. P. A. Norstedt & Söners förlag. 1900.

Häft. 2. Pris 30 öre.

Innehåll:

Några beslut vid årets riksdag. Vallonernas inflyttningar till Sverige på 1600-talet. Ur djurvärlden. Ett och annat ur det senaste århundradets historia. Ur växtvärlden. Barn och kvinnoarbetet inom industrien.

Häft. 3. Pris 30 öre.

Innehåll:

Ärkebiskop A. N. Sundberg. Skåne och skåningarne. Om lungsot. Några ord om Kina och dess folk. Om arbetet och dess betydelse. Ur växtvärlden.

Bidrag till Sveriges officiela statistik. P. Undervisningsväsendet. 29. Berättelse om folkskolorna för år 1891, utarbetad i Kungl. Ecklesiastikdepartementet. P. Undervisningsväsendet. 30. Berättelse om folkskolorna för år 1892, utarbetad i Kungl. Ecklesiastikdepartementet. Stockholm. Tryckta i centraltryckeriet 1900.

Jönköpings folkskolor vid adertonhundratalets slut.

Berättelse om folkskoleväsendet i Jönköping under år 1899 med notiser om folkundervisningens utveckling i samhället under adertonhundratalet af stadens folkskoleinspektör. Jönköping 1900. Lundgrenska boktryckeriet (Gustaf Lundin).

T. K—r.

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN

AF

T. F. KYLANDER
FIL. D:R, SEMINARIEADJUNKT

TJUGONDE ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1901

INNEHÅLL.

Sid.

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit» . . . . . 1.
Nya normalplanen. CARL K—N . . . . . 7.
Är verkligen språkformen i folkskolans läsebok otillfredsställande? T. K—R 12.
Hvad skall man tro? CARL. K—N . . . . . 29.
Undervisning i huslig ekonomi. CARL K—N . . . . . 34.
Några anmärkningar till P. Waldenströms »Reform af kristendomsundervisningen vid det högre allmänna läroverket». J. G—N . . . . . 39.
Om uppsatsskrifningen vid folkskollärareseminarierna. J. V—R . . . . 47.
Den nya upplagan af ordlistan och rättskrifningsfrågan. T. K—R . . . 59.
Litteratur. T. K—R . . . . . 68.
Nya normalplanen. CARL K—N . . . . . 73.
Vården om ungdomen under den närmaste tiden efter afgången från skolan. CARL K—N . . . . . 78.
Det nationella elementets betydelse vid folkundervisningen. G. W. . . . 90.
Skriftliga redogörelser för lösningen af räkneuppgifter. GEORG ROSE. . 100.
En ekonomiskt vanlottad lärargrupp. T. K—R . . . . . 104.
Huru handledas seminarieeleverna lämpligen med hänsyn till barnpsykologiska studier? G. J. . . . . 107.
Litteratur. T. K—R . . . . . 111.
Tillkännagifvanden om feriekurser vid universitet sommaren 1901 . . . 119.
Af frukten känner man trädet. CARL K—N . . . . . 121.
De högre folkskolornas utveckling. CARL K—N . . . . . 123.
Utdrag ur en folkskolelärares yttrande angående den treklassiga småskolan. CARL K—N . . . . . 134.
Om folkbildningens väsen och uppgift. J. E. BERGGREN . . . . . 136.
Ungdomens fortsatta undervisning i konungariket Sachsen. G. W. . . . 145.
Om granskning af uppsatser. J. V—R . . . . . 156.
»Barnstudiet» i Amerika. T. K—R . . . . . 172.
Litteratur. T. K—R . . . . . 192.

1.

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit;

gifven Stockholms slott å rikssalen den 18 januari 1901.

Genom nådigt cirkulär den 25 maj 1900 har Kungl. Maj:t enligt Riksdagens med anledning af nådig framställning fattade beslut förordnat om löneförbättring för år 1901 åt lärare och lärarinnor vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarierna.

Från och med början af höstterminen år 1900 trädde folkskolelärarinneseminariet i Landskrona i verksamhet.

Elevernas antal utgjorde höstterminen år 1900 vid rikets sju folkskolelärarseminarier 759 och vid de sex folkskolelärarinneseminarierna 540 eller tillsammans 1,299 elever.

Afgångsexamen undergingo 1900 års vårtermin 171 manliga och 127 kvinnliga elever, eller tillsammans 298 elever.

Småskolelärarinneexamen aflades samma termin vid folkskolelärarinneseminarierna af 63 elever, som genomgått första och andra klassernas lärokurser.

Vid seminariet i Mattisudden i Jockmocks församling för bildande af lapska småskolelärare och -lärarinnor voro höstterminen 1900 intagna 34 elever.

Vid seminariet i Haparanda för bildande af finska småskolelärare och -lärarinnor voro samma termin intagna 36 elever, 4 manliga och 32 kvinnliga.

Vid slutet af vårterminen år 1900 aflades examen för behörighet till lärarbefattning vid småskola af 1 elev vid seminariet i Jockmock och af 6 elever vid seminariet i Haparanda.

Vid af landsting underhållna småskolelärar- och småskolelärarinneseminarier hafva under år 1900, enligt till ecklesiastikdepartementet hittills lämnade uppgifter 201 elever undergått den pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nådiga stadgan den 28 maj 1897.

Pröfning af behörighet till erhållande af befattning såsom lärarinna vid småskola har undergåtts af 225 elever vid af enskilda personer anordnade småskolelärarinneseminarier.

Dessutom har sådan pröfning blifvit anställd vid folkskolelärarseminariet i Växjö med 2 lärarinnor i öfverensstämmelse med § 4 i nådiga stadgan angående pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola och mindre folkskola eller som biträdande lärare vid folkskola den 28 maj 1897.

Till stipendier vid folkskolelärar- och folkskolelärarinneseminarierna hafva för vårterminen 1900 anvisats tillsammans 37,500 kronor, hvarjämte stipendiemedel till ett sammanräknadt belopp af 9,225 kronor beviljats till seminarieelever, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hafva 39,352 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskolelärar- och folkskolelärarinneseminarierna samt 9,345 kronor åt elever, som tala finska eller lapska språket.

Af den undervisningsmateriel, som genom ecklesiastikdepartementets försorg anskaffats, hafva statens samtliga fullständigt anordnade seminarier konstnadsfritt erhållit, hvad som för dem ansetts erforderligt.

Enligt meddeladt uppdrag har byråchefen för den inom ecklesiastikdepartementet inrättade afdelning för ärenden rörande folkundervisningen under år 1900 inspekterat folkskolelärarseminarierna i Hernösand, Lund och Växjö, folkskolelärarinneseminariet i Kalmar samt småskolelärarseminarierna i Hernösand, Bollnäs, Kalmar och Eksjö.

Kungl. Maj:t har den 7 december 1900 fastställt ny normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor i riket.

Enligt de — jämlikt föreskriften i gällande stadga angående folkundervisningen § 67 samt Kungl. cirkulären af den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifterna angående folkundervisningen funnos år 1899 i rikets 2,391 skoldistrikt 15 högre folkskolor samt

4,272	fasta	och	653	flyttande	eller	tills.	4,925	folkskolor,
997	»	»	714	»	»	»	1,711	mindre folkskolor,
3,847	»	»	1,347	»	»	»	5,194	småskolor,
S:a 9,116	fasta	och	2,714	flyttande	eller	tills.	11,830	skolor,

eller, med inräknande af de högre folkskolorna, 11,845.

I de högre folkskolorna undervisade 16 lärare och 2 lärarinnor samt i

folkskolorna . . .	4,855	lärare	o.	2,544	lärarinnor,	tills.	7,399,
mindre folkskolorna	243	»	»	1,474	»	»	1,717,
småskolorna . . .	224	»	»	5,932	»	»	6,156,
Summa	5,322	lärare	o.	9,950	lärarinnor,	tills.	15,272,

eller, med inräknande af de högre folkskolornas lärarpersonal, 15,290 förutom 337 lärare och 643 lärarinnor, eller tillsammans 980, hvilka undervisat endast i öfningsämnen eller handaslöjder.

Antalet barn i 7—14 års ålder utgjorde vid 1899 års slut 829,147, hvaraf 420,307 gossar och 408,840 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något af nedan angifna sätt	756,227,
» » ej åtnjutit sådan undervisning	65,839,
hvarjämte uppgifter saknas om	7,081,
Summa	829,147.

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor	383,699,	
» » » flyttande folkskolor . . .	50,332,	
» » » fasta mindre folkskolor .	39,168,	
» » » flyttande mindre folkskolor	31,862,	
» » » fasta småskolor	135,462,	
» » » flyttande småskolor . . .	48,848,	
folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom sina egna distrikt	15,916,	705,287,
högre folkskolor		282,
allmänna läroverk och folkskolor		12,542,
skolor för abnorma barn		1,110,
enskilda skolor		16,463,
hemmen		20,543,
	Summa	756,227.

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder, hvilka under året ej åtnjutit undervisning på något af ofvan angifna sätt,

hade	10,288 inhämtat folkskolans minimikurs,
»	35,466 undergått godkänd afgångspröfning samt
uteblefvo	3,595 till följd af sjukdom eller naturfel och
»	16,490 af annan anledning.
Summa	65,839.

Med inräknande af de under året aflidna samt af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skolåldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 374 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 740,735.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1899 enligt ofvannämnda uppgifter:

för lärares och lärarinnors aflöning:		
kontant	kr. 11,047,871,	
in natura	» 1,272,251,	12,320,122,
för skolbyggnader, skolplatser och inventarier . .		4,397,747,
» undervisningsmateriel		312,259,
» öfriga behof		3,139,797,
	Summa	20,169,925.

Lönetillskott af allmänna medel hafva för år 1899 för aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, enligt till ecklesiastikdepartementet inkomna uppgifter, utgått med tillsammans 5,018,472 kronor 27 öre.

Understöd har för år 1899 utgått till lärares aflöning vid 1,242 fortsättningsskolor med 77,150 kronor.

För år 1899 har understöd för främjande af undervisning i slöjd för gossar utgått till 3,342 skolor och afdelningar med 250,650 kronor samt af undervisning i slöjd för flickor till 3,282 skolor och afdelningar med 98,460 kronor.

Till aflönande af vikarier för 281 folkskolelärare, som af sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har för år 1899 utbetalts af allmänna medel 50,890 kronor 21 öre.

Till de högre folkskolorna, som nu uppgå till 16, har för år 1899 utgått 18,600 kronor.

På därom af vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t för år 1900 beviljat understöd åt 29 folkhögskolor med 85,070 kronor. Enligt styrelsernas berättelser hafva under nämnda år i dessa skolor undervisats 774 manliga och 614 kvinnliga, eller tillsammans 1,388 elever. Det till stipendier åt obemedlade elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 20,000 kronor, fördelades nämnda år mellan 355 manliga och 296 kvinnliga elever.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar utgick under år 1899 en summa af 46,463 kronor 72 öre till höjande af folkskolelärarnes löner till och öfver minimum, till ökande af lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till aflönande af lärare vid af staten anordnade skolor, till anskaffande af undervisningsmateriel, bildande af lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, döfstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hafva till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriel, som genom chefens för folkskolebyrån försorg anskaffats.

Kungl. Maj:t har för år 1900 af därtill anvisade medel beviljat understöd åt 30 äldre, behöfvande folkskolelärare med tillsammans 9,000 kronor.

Vid institutet å Manilla för bildande af döfstumskolelärare voro under nästlidna läsår intagna 5 elever, 4 manliga och 1 kvinnlig. Vid läsårets slut aflades afgångsexamen af 3 manliga och 2 kvinnliga elever, hvilka under nämnda läsår genomgått föreskrifven profårskurs.

Under läsåret 1899—1900 undervisades vid anstalterna för öfveråriga döfstumma 70 elever, hvaraf i Vadstena 31 och i Bollnäs 39.

Vid institutet för blinda å Tomteboda voro under sistlidna läsår intagna 108 elever, däraf 67 gossar och 41 flickor. 85 lärjungar hafva erlagt hel afgift eller därunder, 3 hafva af Kungl. direktionen varit intagna som frielever, och 20 hafva varit frielever för de särskilda stiften och Stockholms stad.

Omkring 625 band blindskrifter hafva under skolårets lopp blifvit sålda eller skänkta till behöfvande blinda.

Vid förskolan i Växjö för blinda voro under ofvannämnda läsår intagna 30 elever, 16 gossar och 14 flickor. Vid slutet af läsåret 1898—1899 utskrefvos 7 lärjungar vid skolan. Af dessa öfvergick 1 till intitutet å Tomteboda; de öfriga återvände till sina hemorter.

Under höstterminen 1899 undervisades vid handtverksskolan i Kristinehamn 26 elever, 25 män och 1 kvinna; vårterminen 1900 voro eleverna 27, 25 män och 2 kvinnor.

Till skolhemmet för blinda döfstumma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1900 beviljat 5,000 kronor.

Till uppehållande af döfstumskolor har för år 1900 anslagits ett belopp af 202,550 kronor.

Af anslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn har för år 1900 utbetalts en summa af 137,000 kronor.

2.

Nya normalplanen.

I.

År 1878 är ett märkesår i historien om svenska folkskolans utveckling. Det året fick folkskolan en förbättrad lärobok i kristendomskunskap. Genom Kungl. cirk. den 11 okt. 1878 förordnades nämligen, att det af kyrkomötet gillade förslaget till utveckling af Luthers lilla katekes skulle jämte denna användas vid undervisningen i folkskolor. Samma år utgafs ock på regeringens föranstaltande en normalplan, som skulle tjäna till ledning vid anordnande af undervisningen i rikets folk- och småskolor.

Utvecklingen af Luthers lilla katekes möttes redan från början af motstånd; men den har dock — om man undantager den, strängt taget, olagliga omredigering af bibelspråken däri, som åtskilliga förläggare tillåtit sig — förblifvit oförändrad och är fortfarande i den ställning, som den erhöll genom ofvan omförmälda Kungl. cirkulär. Anfallen mot den hafva dock icke aftagit i styrka. De äro tvärt om i våra dagar synnerligen häftiga och ofta upprepade. Och många nöja sig numera icke med en revision af katekesutvecklingen, utan, med förkastande äfven af Luthers lilla katekes, vilja de hafva en alldeles ny lärobok i kristendomskunskap. De förmena nämligen, att undervisningen i kristendom, om den skall bära god frukt, måste blifva en annan, än den hittills varit, både med hänsyn till innehåll och form. Men vår mening är icke att nu fördjupa oss i striderna om den anbefallda katekesutvecklingens lämplighet. Vi vilja med hänsyn till nämnda lärobok endast till begrundande framställa ett par frågor: Månne det är välbetänkt att på 'möte efter möte, vid skolafslutningar och andra offentliga sammankomster undergräfva den läroboks auktoritet, som af vederbörande myndigheter blifvit på föreskrifvet sätt antagen? Månne det kan främja spridandet af

en god och fast kristendomskunskap bland vårt folk att efter jämförelsevis få år byta om lärobok i detta ämne, så vidt icke det är alldeles nödvändigt på grund af oriktigheter i läroframställningen? Månne det är lämpligt att i vår tid, som på det religiösa området företer så mycken söndring och splittring, söka få en ny katekes antagen? Vore det ej försiktigast att, då en revidering af de i katekesutvecklingen införda bibelspråken måste äga rum, sedan den ifrågasatta revideringen af bibelöfversättningen blifvit vidtagen och den nya öfversättningen påbjuden, i sammanhang därmed företaga de ändringar i utvecklingen, som kunna anses mest nödvändiga? Men nu må vi lämna katekesen och öfvergå till vårt egentliga ämne för denna uppsats, den nya normalplanen.

Den år 1878 utgifna normalplanen mottogs icke heller med odeladt bifall. Tvärt om blef den utsatt för häftiga anfall. Man klandrade både hvad den sagt och icke sagt; man riktade skarpa anmärkningar mot dess uppställning och omfattning, ja, man aktade icke för rof att framställa falska beskyllningar mot den. Men normalplanen hade ock sina varma försvarare. Dessa sökte parera huggen mot den, så godt de kunde. Motståndet mot den var på vissa orter så stort, att en folkskoleinspektör, förgätande sin ställning, tillät sig att offentligen på ett folkskolelärarmöte afråda tillämpningen af den utaf regeringen fastställda normalplanen. En annan folkskoleinspektör dristade sig att lång tid uppskjuta med att afgifva yttrande öfver förslag till reglementen, i hvilka man ställt sig normalplanens förslag till efterrättelse. Hans afsikt var att själf utarbeta en normalplan, hvilken skulle tillämpas inom hans område. Så litet förstod han normalplanens ställning, men så högt tänkte han om sig själf, sin förmåga och sina rättigheter. Slutligen ålade honom vederbörande domkapitel att ställa sig den af regeringen till ledning vid utarbetande af läroplaner för folk- och småskolor utgifna normalplan till efterrättelse. Småningom afmattades striden om normalplanen. I samma mån man hann sätta sig in i dess anordningar, blef man mer tillfredsställd med dem. Reda och ordning, vunno ingång i skolorna och man fann sig väl därmed. Men naturligt är, att en normalplan, som skall angifva de grundsatser, enligt hvilka skolorna skola anordnas,

som skall hafva ledningen af arbetena i de särskilda skolorna, måste tid efter annan omarbetas. I annat fall stannar han efter utvecklingen och kan icke fortfarande angifva riktningen för den och hafva ledningen af den. År 1889 utkom också en ny normalplan, som i åtskilliga hänseenden skilde sig från den af år 1878. Men efter utgifvandet af den förnyade folkskolestadgan år 1897 var 1889 års normalplan icke längre tillfyllestgörande. Uti folkskolestadgan voro nämligen upptagna nya skolformer, angående hvilka normalplanen naturligtvis icke meddelade några anvisningar. En ny normalplan har därför under år 1900 utarbetats. Vi komma att i det följande angifva några utmärkande drag hos den nya normalplanen. Först vilja vi då fästa oss vid dess omfattning.

Normalplanen af år 1878 upptog endast tre slag af skolor, småskolor, folkskolor och fortsättningsskolor. Småskolorna indelades uti fasta och flyttande. De fasta småskolorna fördelades uti sådana, som hade två årsklasser, hvardera klassen undervisad af särskild lärarinna; sådana, som hade två årsklasser, undervisade af samma lärarinna, hvardera klassen hvarannan dag; och sådana, som hade två årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärarinna. De flyttande småskolorna voro af två slag: tvåklassiga och treklassiga; i båda tjänstgjorde endast en lärarinna, som samtidigt undervisade alla i skolan inskrifna barn. Folkskolorna voro jämväl fasta och flyttande. De fasta voro af fyra slag: sådana, som hade fyra årsklasser, hvardera klassen undervisad af särskild lärare; sådana, som fördelades i två afdelningar, af hvilka hvardera omfattade två klasser och undervisades af särskild lärare; sådana, som hade två afdelningar, af hvilka hvardera omfattade två årsklasser, men båda undervisade af samma lärare på olika tider; sådana, som hade fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare. De flyttande skolorna voro antingen fyr- eller treklassiga. Uti båda undervisades alla klasserna samtidigt af en lärare.

Normalplanen af år 1889 upptog, utom de slag af skolor, som voro intagna uti föregående normalplan, ännu två slag af fasta folkskolor, nämligen fast folkskola med tre årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare, samt fast folkskola med både folkskole- och småskoleafdelning, samtidigt under-

visade af en lärare. Den flyttande folkskola med tre årsklasser, som omtalats i 1878 års normalplan, borttogs, och i stället infördes en fyrklassig folkskola, som flyttade mellan tre stationer. Därjämte upptogos två slag af mindre folkskolor, en fast och en flyttande. I båda undervisade en lärare. Den fasta anordnades antingen så, att folk- och småskoleafdelningarna undervisades på skilda tider, eller så att de båda afdelningarna undervisades samtidigt. Slutligen föreslogos i 1889 års normalplan vissa anordningar för att bereda tillfälle till nöjaktig undervisning åt sådana barn, hvilka i enlighet med gällande folkskolestadgas § 48 kunna i den ordning, som i vederbörande reglemente föreskrifves, erhålla tillstånd att lämna skolan efter inhämtad minimikurs.

Ur 1900 års normalplan hafva uteslutits alla på tre stationer flyttande skolor äfvensom sådana skolor, i hvilka folk- och småskoleafdelningarna undervisas samtidigt af en lärare. Som skäl för att dessa slags skolor borttagits från normalplanen anför denna, att de mellan tre stationer flyttande skolorna vore i så starkt aftagande, att år 1898 antalet folkskolor hade nedgått under åttio, och att mindre folkskolor och småskolor tillsamman ej hade att uppvisa större antal än 250. Beträffande folkskolor och mindre folkskolor med sex samtidigt undervisade klasser kunde man äfvenledes iakttaga en ständigt fortgående minskning. Därjämte gåfve folkskolestadgan i § 14 mom. 3 vid handen, att, där särskild småskola ej kunnat enligt § 2 i samma stadga inrättas, nybörjarne borde helst undervisas på särskilda lärotider. De ifrågavarande skolformerna vore, då 1889 års normalplan utarbetades — och vore måhända ännu under särskilda lokala och ekonomiska förhållanden — nödvändiga. Därför upptogos i nämnda normalplan väl behöfliga anvisningar för uppgörande af någorlunda lämpliga undervisningsplaner för sagda skolor, men, då jämförelsevis få nya skolor af sådana slag numera torde komma att upprättas, torde särskilda undervisningsplaner för skolorna i fråga ej vara behöfliga. De nu befintliga kunde nämligen, så länge de ännu ägde bestånd, röra sig i de former, de redan erhållit, och de nya, som möjligen komme att inrättas, kunde ju med ledning af de i normalplanen upptagna lärokurserna och läsordningarna inrätta sig på det sätt,

som bäst lämpade sig för de säregna förhållanden, hvarunder de arbetade. För öfrigt kunde ju anordningarna i 1889 års normalplan tjäna till vägledning vid deras anordning.

Uti 1900 års normalplan hafva icke upptagits de särskilda anordningar för undervisning af sådana barn, hvilka kunna erhålla tillstånd att lämna skolan efter inhämtande af den så kallade minimikursen, som förefunnos i den år 1889 utgifna normalplanen. Dessa anordningar hafva borttagits, dels emedan de företrädesvis tillämpats för åstadkommande af kortare årlig skoltid för sådana barn, hvilkas arbetstid togs i anspråk redan före afgången från skolan, dels emedan den nya formulering af § 48, som i folkskolestadgan af år 1897 förekommer, icke gifver anledning till upprättande af en särskild undervisningskurs på grund af mom. 1 uti nämnda §.

Uti den nya normalplanen hafva däremot upptagits några skolformer, hvartill motsvariga icke finnas i föregående normalplaner. Sådana nya skolformer äro folkskolor med minskad årlig skoltid för särskildt åtskilliga af öfre afdelningens barn, folkskolans högre afdelning och ersättningsskola. Fast folkskola med minskad årlig undervisningstid för en del barn är afsedd för sådana orter, i hvilka åtskilliga barn, särskildt i öfre afdelningen af skolan, icke äro i tillfälle att besöka skolan mer än sex månader af året, i hvilket fall under de två öfriga månaderna, hvilka hufvudsakligen afses till repetitioner, de barn, som af skolrådet blifvit befriade från skolgång, infinna sig till repetitionsförhör en bestämd dag i veckan, hvarefter samtliga barn deltaga i årsexamen. Några särskilda lärokurser och läsordningar hafva ej utarbetats för detta slags skolor, enär de kunna följa, hvad i dessa hänseenden blifvit föreskrifvet för de i normalplanen med litt. D och E betecknade skolformerna.

Angående folkskolans högre afdelning säger normalplanen: »Enär folkskolans högre afdelning måste gestalta sig olika under olika förhållanden, hafva föremålen för undervisningen i densamma angifvits i ganska allmänna ordalag, under förutsättning att lärokurserna i hvarje särskildt reglemente närmare bestämmas efter de olika fordringar och uppgifter, som på olika orter kunna uppställas. Af sådana växlande förhållanden beror också årsklassernas antal, hvarför man ej

kunnat angifva någon fördelning af kurserna på särskilda klasser utan lämnat de närmare bestämmelserna härom till deras omsorg, som hafva att uppgöra och granska reglementen för folkskolans högre afdelning.»

Hvad åter angår ersättningsskolan, har normalplanen varit ännu fåordigare. Den har nöjt sig med att hänvisa till hvad rörande denna skolform är sagdt uti folkskolestadgan. Därjämte har den fäst uppmärksamhet på att ersättningsskola kan anordnas antingen på samma sätt som fortsättningsskola eller så, att barnen, som tillhöra denna skola, undervisas en dag i veckan samtidigt med barnen i den egentliga folkskolan. Anledningen till att normalplanen ej uppgjort särskild läroplan för ersättningsskola är, att barnen, som insättas i denna, äro i olika skoldistrikt på så olika ståndpunkt, ja, äfven i samma skoldistrikt äga de vanligen mycket skiftande kunskapsmått och hafva ej sällan hunnit mycket olika utvecklingsgrad.

Carl K—n.

3.

Är verkligen språkformen i folkskolans läsebok otillfredsställande?

En broschyr, som utkom mot slutet af förra året, har gifvit oss anledning att framställa denna fråga. Broschyren bär titeln: *Hur lägges grunden? Språkliga anmärkningar om våra folkskolebarns första lektyr* af Gustaf Cederschiöld, professor i nordiska språk.

Professor C. har förut visat sitt intresse för den elementära språkundervisningen genom arbetet: Svensk uppsatsskrifning på skolans lägre och mellersta stadier af G. Cederschiöld och V. Olander. Han har äfven främjat studiet af vårt modersmål genom ett populärt vetenskapligt arbete: Om svenskan såsom skriftspråk. Därför ådrager sig också ett offentligt uttalande af honom om språkformens beskaffenhet hos de böcker, som företrädesvis ligga till grund för undervisningen

i vårt lands folkskolor och i därmed jämförliga läroanstalter, en icke alldeles vanlig uppmärksamhet.

Vi vilja först redogöra för hufvudinnehållet i den lilla broschyren (18 sid.) och granska anmärkningarna; sedan skola vi uttala vår åsikt i frågan.

I inledningen ger broschyrens förf. till känna, att han ämnade hämta sitt bevisningsmaterial från ett mycket trångt begränsadt område, och tillägger, att han dock hoppades, att detta skulle blifva tillräckligt för en »*tänkande*» läsare. »För honom bör det icke behöfvas mer än ett hastigt påpekande», menar han, »för att han skall inse, så väl att *grundliga och omfattande reformer blifva af nöden*,* som ock att frågan ingalunda är blott pedagogisk, utan äger intresse för hvarje vän af vår svenska kultur.» Efter att sålunda hafva förberedt läsaren på den i broschyren behandlade frågans djupt ingripande och vidt omfattande betydelse, uppställer han följande tre fordringar på barnens lektyr (läro- och läseböcker):

1:o. Den begagnade språkformen må blott *gradvis* upptaga de för talspråket främmande orden och konstruktionerna, så att de, som barnen lättare kunna förstå och tillägna sig, komma före dem, som äro svårare.

2:o. Sådana ord och konstruktioner, som barnen *knappast* kunna förstå och tillägna sig, må förekomma så sparsamt och så sent som möjligt.

3:o. Sådana ord, ordförbindelser och konstruktioner, som barnen *icke få* själfva använda i sina uppsatser och som där skulle behandlas som *fel*, må *alls icke* vara representerade i deras lektyr.**

Därpå börjar författaren sitt kritiska värf med att undersöka språkformen i Läsebok för folkskolan, i det han i ljuset af sina tre fordringar på barnlektyr granskar de tre första prosastyckena och sedan likaledes de tre första styckena i bunden form. Därefter öfvergår han till bibliska historien och lillkatekesen och uttalar sitt ogillande af det i folkskolan förekommande intensiva studiet af »kyrkosvenskan» utan tillräcklig motvikt i en så mycket extensivare läsning af »profansvenskan». Läggande till grund för sin granskning af bibliska

* Kursiv. af oss.

** Alltså bland annat inga exklusivt poetiska uttryck!

historiens språkform de två första berättelserna (om skapelsen och syndafallet), framställer han några få anmärkningar och slutar sin granskning med några ord om lillkatekesens språkform.

I epilogen uttalar förf. den förhoppningen, att hans framställning på hvarje läsare gjort *det totalintryck*, att folkskolans första lektyr i *sin språkform* ingalunda företer nödig enkelhet, homogenitet och korrekthet. »I själfva verket kan man *utan öfverdrift* påstå, att på detta område härska *ett oförnuftigt barbari* och *en fördärflig principlöshet*,* som bjärt afsticka mot de förbättrade metoder vår folkundervisning i andra afseenden tillägnat sig under de senaste årtiondena.»

Till detta resultat har förf. kommit genom att sammanställa Läsebok för folkskolan med en namngifven lärobok i biblisk historia och med lillkatekesen. En sådan sammanställning kan ju synas fullt befogad, då läseboken och de båda läroböckerna tillhöra folkskolebarnens första lektyr, en lektyr, af hvilken de mottaga djupa intryck, äfven i språkligt hänseende. Men är också denna sammanställning verkligen lämplig? Vi tillåta oss att betvifla detta. Språkformen i Läsebok för folkskolan, om också icke allt igenom fullt homogen (såsom naturligt är i en ganska omfattande samling af hufvudsakligen originalstycken på vers och prosa med en lätt öfverarbetning, hvilka stycken härröra från författare, mellan hvilkas födelseår ligger mera än ett sekel), kan omöjligen skäras öfver en kam med den bibliska historiens och lillkatekesens, och redan härigenom blir det resultat, hvartill professor C. kommit, högst osäkert.**

I hufvudsak instämmande med prof. C. i hans klander af språkformen så väl i ännu allmänt brukade läroböcker uti bibliska historien som ock i lillkatekesen, ett klander, som är lika allmänt i pedagogiska kretsar, som det är ofta och med eftertryck framhållet, vilja vi dock redan på förhand förklara, att vi känna oss uppfordrade att protestera mot det resultat,

---

* Kursiv. af oss.

** Herr C:s tillvägagångssätt härutinnan må belysas med en bild. En arbetsgifvare sammanställer i *ett* arbetslag en kraftig man med två orkeslösa gubbar och klagar sedan vid granskningen af deras gemensamma dagsverke öfver att laget endast åstadkommit ett undermåligt arbete.

hvartill han kommit med sin granskning, för så vidt det rör språkformen i Läsebok för folkskolan.

Vi meddela nu våra läsare de anmärkningar, prof. C. framställt mot språkformen i de af honom granskade läseboksstyckena.

Vi erinra oss, att bland de många prosastyckena — inalles 255 — det endast är de *tre* första, som broschyrförf. lagt till grund för sin granskning och — sin dom. Han förklarar dem alla tre vara bearbetningar från *tyska original*, och att »försvenskningen ej utförts med tillräcklig omsorg.»

Stycket 3 börjar med orden: »En bonde gick med sin son Erik öfver ett fält.» Här ogillas användningen af uttrycket *öfver ett fält*. Granskaren föreslår i stället »gingo ut på landet», i det han förutsätter, att det tyska originalet har orden »gingen über Feld». Men, då granskaren själf kallar öfversättningarna från tyskan för bearbetningar (sid. 7 rad 31), kunna vi ej finna någon grund för den gjorda anmärkningen. Klart är ju då, att dessa öfversättningar ej böra betraktas och bedömas såsom prof på öfversättarkonst från främmande språk utan granskas från synpunkten af fullgodt svenskt språkbruk. Och han erkänner själf, att *fält* kan brukas i betydelsen af »öppen slätt», och, tar man här ordet i denna betydelse, blir situationen genast fullt klar. Men hur blir förhållandet, om man accepterar granskarens förslag till öfversättning? En bonde gick med sin son Erik ut på landet. Ligger ej här något oklart i situationen? Kanske har granskaren också själf märkt detta, ty han framkastar sedermera äfven ett par andra förslag till öfversättning af stället.

Nästa anmärkning drabbar orden: *nästan försmäktade af törst*, som sägas vara »alltför ordagrant öfversatta från tyskan» och några rader längre fram kallas »tyskeri».* Vi kunna omöjligt ge granskaren rätt härutinnan men möjligen i tillägget: »Jag undrar just, hur många folkskolebarn det är, som begripa detta uttryck.» Men det finns i regel en lärare i

* Skulle man bortrensa alla ord och ordvändningar, som kunna med mer eller mindre rätt stämplas som tyskeri, utan att låta blidka sig däraf, att de vunnit medborgarrätt i vårt språk, blefve dess ordförråd alltför illa åtgånget. Hvad ordet *försmäkta* beträffar, har det tillhört vårt språk i mer än hundra år. Redan Sahlstedt har det i sitt lexikon.

skolan, hvilkens plikt det är att förklara för barnen, hvad de ej förstå af sig själfva. Som »tyskeri» stämplas också *bocka sig*. I läseboksstycket konstrueras det först med prepositionen *för* och sedan med *efter*. *Om* det är denna växling i konstruktionssätt, broschyrförf. företrädesvis ogillar, så må erinras om att båda konstruktionssätten äro brukliga i något olika betydelse, åtminstone i talspråket [hvilket ju bör vid återgifvande af samtal i någon mån efterhärmas (sid. 8 rad 5 nedifrån)], t. ex. bocka sig för en plats och bocka sig efter en synål. *Är* det företrädesvis användningen af det från tyskan importerade *bocka* (*sig*) (sich bücken; hos oss först bucka sig, sedan bocka sig) klandret träffar, kan man vädja till broschyrförf:s fordran n:r 1 med dess följdsatser: »Den begagnade språkformen må blott gradvis upptaga de för talspråket främmande orden och konstruktionerna» o. s. v. Vi vilja ej ge oss ut för att vara kännare af barnspråket, men säger icke en mor till sin pys snarare: bocka dig, än buga dig?

Vi följa nu broschyrförf. till stycket n:r 2, hvilket han icke kan neka sig nöjet att kritisera äfven med hänsyn till innehållet. Vi få nämligen veta, att stycket är »en parabel, som skall lära *småbarnen** vådan af att processa och anlita advokater». Men hvarför använda ordet »*småbarnen*»? Det är ej småskolans utan folkskolans barn, läseboken är afsedd för. Och detta är ju en *bestämd skillnad*. Denna skillnad har broschyrförf. äfven annorstädes förbisett. Först angriper granskaren med sina språkliga anmärkningar den lilla strof, som afslutar stycket och inskärper sensmoralen:

> »Träta om mitt och ditt
> skiljer mången från sitt.»

Han finner då »*skilja någon från något*» i betydelsen »beröfva någon något» vara »en ganska osvensk förbindelse». Skulle man således icke få säga eller skrifva: En omåttlig processlystnad har skilt mången från hus och hem, i betydelsen har tvungit mången att gå från hus och hem? Bättre eller kraftigare åtminstone kan man visserligen uttrycka samma tanke sålunda: En omåttlig processlystnad har drifvit mången o. s. v.,

---

* Kursiv. af oss.

men det är alldeles för strängt att såsom osvenskt stämpla och utdöma det i stycket använda uttrycket.

I nästa anmärkning påpekas »den mindre korrekta användningen af *sitt* (= hans egendom o. d.)». — Visserligen, om ordet stode helt isoleradt, men sammanställningen med det i denna betydelse mycket vanliga *mitt och ditt* kastar här tillräcklig belysning öfver det i dylik bemärkelse tämligen ovanliga *sitt*, hvilket dessutom kan åberopa sig på den bundna stilens större fri- och rättigheter i vissa hänseenden.

Ännu en anmärkning få de små versraderna uppbära. *Träta* är »oklart (= »*en* träta»? eller: »*att* träta»?)». Ja, med hänsyn till formen men knappast för uppfattningen, ty nog förstå vi litet hvar, att här menas *att* träta, att vara trätlysten. Den lilla strofen vill gå och gälla som ordspråk, och i sådana sentenser är ofta infinitivmärket utelämnadt, ex.: Röta och icke böta gör fallande hus; bida och lida stillar mycken kvida; bättre tiga än illa tala; bättre dämma i bäcken än i ån; fråga och lära sätter mången till ära. — Härmed har dock granskaren ej uttömt sitt koger; äfven styckets prosaform får mottaga en skur af pilar. *De stridande* och *fortfor* behaga icke. Angående uttrycket *de stridande* säges: »En dylik användning af participet är ej tillräckligt naturlig, osökt och svensk för enkel berättarestil.» Hvad granskaren menar med att uttrycket ej är tillräckligt naturligt och osökt för enkel berättarestil förstå vi nog, men hvad kan vara meningen med att det ej är tillräckligt svenskt för samma stil? Är icke ett uttryck antingen svenskt eller osvenskt, oberoende af stilen? Äfven oss smakar ej här uttrycket de stridande så väl, men rättast är nog att ej göra affär af sin smak, ty sanning ligger i ordspråket: de gustibus non est disputandum.* — »Ungefär detsamma gäller »*fortfor*» i betydelsen »sade vidare». Och vi kunna likaledes säga: Ungefär detsamma, som vi sagt om uttrycket *de stridande*, må gälla om ordet *fortfor*.

»*Ty jag tog upp den först.*» Häremot anföres: »(Den sista) satsen är tydligen inkorrekt, då den ju efter orden skulle innebära, att nöten upptagits mer än en gång och af hvardera

* I frågor, som bero på tycke och smak, bör man ej disputera.

gossen för sig, hvilket likväl knappast kan åsyftas.» Äfven mot användningen af ordet *ty* göres anmärkning: »I gossarnes samtal förekommer två gånger ordet ty; detta ord är som bekant alldeles främmande för talsvenskan (utom naturligtvis den högtidligaste eller mest pedantiska), och det måste väcka skolbarnens *häpnad** att stöta på ordet i smågossarnes *tal.* Det är visst riktigt, att man i läsebokens dialogiska partier ej bör gå långt i efterhärmande af talspråksuttryck; men däraf följer icke, att man berättigas ge *sådana örfilar åt naturtrohet och sannolikhet.*»*

I de båda anmärkningarna synes oss granskaren ömsa ståndpunkt. Med framställandet af den förra fordrar han af ett par gossar, som kifvas, den vetenskapligt bildade mannens noggrannhet i uttryck; i den senare klandrar han, att skriftspråkets *ty* användts vid återgifvandet af ett samtal. Han är i våra ögon lika litet lycklig i båda dessa anmärkningar. Gossarnes tvist skildras med kraft och dramatisk åskådlighet. Att den gosse, som yttrar sig sist, formulerar skälet för sitt anspråk på nöten efter sin antagonists, är ett drag af naturtrohet och psykologisk sanning; mot ett: »Den är min, ty jag såg den först», sättes förträffligt: »Nej, den är min, ty jag tog upp den först.» Prioritetsrätt mot prioritetsrätt och samma kraftiga rytm i de hvarandra motsvarande orden! Hvad nu användningen af *ty* här beträffar, så fordras det äldre personers reflexionsförmåga och dessutom studier i talsvenskan för att »*häpna*», men folkskolebarnen — ja, de få lära sig något nytt, som de mycket väl behöfva lära sig så snart som möjligt, om det annars råkar vara något nytt för dem.**

»Tillkrånglad är en mening, som samma stycke lägger i munnen på den äldre gossen: 'Den ena hälften af skalet tillhör den (i st. f. »skall den ha» eller något dylikt), som först såg nöten, den andra hälften honom, som tog upp den'. Utelämnandet af verbet i det senare ledet är alltför konstladt för

* Kursiv. af oss.

** I en nyligen utkommen läsebok för barn: Från bokhyllan. Läsning för hemmet och skolan af Hedda Anderson, bestående af 5 delar, den första afsedd för 7—8-åriga barn, förekommer del I sid. 39 ordet *ty tre gånger* i en text af 10 rader, däraf *en gång vid återgifvande af samtalsform.* Att här ej föreligger ett fall af »principlöshet», därför borgar utgifvarinnans pedagogiska anseende och föregående författarverksamhet.

att kunna förekomma i enkelt tal och passar alls icke för folkskolans nybegynnare. Bruket af *honom* såsom determinativ är heller icke fullt mönstergillt.» Då dessa anmärkningar ej sakna fog och fått en form, som motsvarar deras innebörd, buga vi oss och gå vidare.

Slutligen har broschyrförfattaren stött sig på uttrycket: »*De sågo på honom med oblida ögon.*» *Se på någon med oblida ögon* må väl anses vara fullgod svenska lika väl som *åse någons förehafvande med oblida ögon*, hvilket uttryck icke utdömes af granskaren. Hans anmärkning mot det förra uttrycket, att det »föga passar i ett läsestycke för *småbarn*»,* kunna vi lämna därhän.

Fastän granskaren redan, som det kan tyckas, slutbehandlat stycket n:r 3 (Hästskon), finner han dock behöfligt att här göra ännu en anmärkning rörande detta. »*Under det de gingo*, tog fadern *upp* ett körsbär och *lät det falla* på vägen; hellre ungefär så här: Bäst som de nu gingo där, tog bonden fram ett körsbär och släppte det, så att det kom att ligga på vägen.»

Vi öfverlämna åt våra läsare att öfvertänka vikten och värdet af den gjorda anmärkningen. Oss synes den föga farlig för läsebokens anseende.

Vi gå nu öfver till de anmärkningar, som framställts mot stycket n:r 4. Först vänder sig granskaren mot satsen: *Däröfver gladdes Georg hjärtligt*, hvilken han finner »*ytterst krystad**» i sina ordalag». Hvad berättigar till ett *så strängt* omdöme? Men icke nog härmed. Granskaren är äfven missnöjd i öfrigt med början af berättelsen. »Yxans förträfflighet bör *naturligtvis** nämnas före gossens glädje öfver den.» Kan man då icke antaga, att den lilla berättelsens författare tänkt sig, att gossen gladdes öfver att han som gåfva fått en sak, som gossar bruka tycka om? Granskaren åter synes förutsätta, att en gosse ej kan glädjas åt en passande gåfva utan att först hafva pröfvat det till skänks erhållna föremålets förträfflighet i sin art. Är det så, må läsaren afgöra, på hvilkendera sidan en rätt uppfattning af barnanaturen är till finnandes.

Sedan berättas, att gossen efter en stund tröttnade vid *det ovanliga arbetet*. Här anmärkes med rätta: »Det kan vis-

* Kursiv. af oss.

serligen vara riktigt, att gossens anfall på pärontrådet såsom »arbete» betraktadt var något »ovanligt»; men det lär väl ej vara detta, utgifvarne ha velat säga. Deras mening har säkerligen varit: »Men han tröttnade snart, eftersom han var ovan att hugga.» Likaledes instämma vi med granskaren i de båda anmärkningar, han vidare riktar mot detta jämförelsevis bristfälliga stycke. Den första gäller orden: »hvem som hade *gjort detta fula streck*» och den andra: »Denne gosse blef sedermera en utmärkt man, som *under namnet Georg Washington* befriade sitt fädernesland» — — — Äfven förbindelsen *råda öfver*, som förekommer i följande sats, ogillas såsom »numera icke så vanlig (kurant), att den förtjänar upptagas i det för barnen afsedda ordförrådet», men barnen känna redan förut till denna ordförbindelse ur bibliska historien. Ja, här har man verkligen uttryckt sig så, att namnet Georg Washington kan synas hafva kommit först *mannen* till del såsom ett slags nom de guerre (= antaget namn), i st. f. att det var hans verkliga namn ända från barndomen. Denna anmärkning är, i våra ögon, den enda mera betydande bland de hittills framställda. Dock — hvem vågar förneka sanningen af Horatii ord: Interdum dormitat bonus Homerus (d. v. s. äfven den bäste kan begå en blunder) och för egen del försmå den tröst, de skänka?

Vi ha nu gått igenom hela den långa listan på anmärkningar, som granskaren framställt mot läsebokens tre första prosastycken. Vid en återblick därpå finner läsaren, att förf. af dessa rader kunnat fullt instämma endast i ett fåtal af de gjorda anmärkningarna. För att våra läsare själfva måtte kunna bilda sig ett eget omdöme om deras vikt och betydelse, hafva vi med tillräcklig utförlighet återgifvit icke blott granskarens anmärkningar utan äfven hans motivering för desamma.

Innan han sedan vänder sig mot läsebokens tre första stycken i bunden stil, förutskickar han några tankar rörande svårigheten att finna poetiska stycken, som äro lämpliga att upptagas i en läsebok, afsedd för yngre barn, hvilka tankar vi anse oss böra återgifva, emedan de utgöra en förutsättning för den följande kritiken.

»Synnerligen stora svårigheter uppstå för läseboksutgifvare, när de skola i de för yngre barn ämnade läseboksafdel-

ningarna upptaga *poetiska* stycken. Att de skola äga förmåga att till lämplig språkform omredigera gifna prosabitar, är blott en billig fordran; men till att verkställa en liknande omredigering med ett poem kräfves långt mera. Till och med en af våra i formgifningens konst mest öfvade och säkra skalder skulle för visso nödgas anstränga sig ganska mycket för att i ett *nytt* poem undvika hvarje uttryck, som, *ifall poemet omskrefs i prosaisk ordföljd, skulle anses felaktigt, tvunget eller på något sätt olämpligt att ingå i barnens egna framställningar.** Och troligtvis skulle det bereda honom ännu större svårighet att omarbeta andra skalders dikter, så att de uppfylla dessa villkor. Svenskan fogar sig icke så lätt i de strängare versmåtten och är jämförelsevis fattig på rimord. De 'poetiska friheter,' som af ålder fått passera i svenska verser, särskildt i rimmade, torde våra skalder ogärna alldeles umbära; och i det hela torde skalderna vara så vana vid 'poesiens språk', att de knappast märka, när det afviker från prosans.»

Efter en sådan inledning torde man vänta sig en human granskning af de poetiska styckena i läseboken. Men, gör man det, har man gjort upp räkningen utan värden. Den måttstock, efter hvilken granskaren tänker mäta halten af läsebokens första poetiska stycken, anger han sålunda: »I småskolan och i folkskolans lägsta klasser böra endast sådana poem läsas, som hafva ett tillräckligt enkelt och — från skolans synpunkt sedt — korrekt språk.» »Att anskaffa sådana», fortsätter han, »kan väl vara svårt, men torde icke vara omöjligt.» — Sammanställningen af småskolan och folkskolans lägsta klasser (alltså icke blott första utan äfven andra klassen) röjer bristande kännedom om förhållandena i nämnda skolor, och ingen kan väl heller begära af en universitetslärare, att han äger nödig kännedom om sådant, men möjligen att han yttrar sig något mindre afgörande i folkskolefrågor.

Låtom oss nu följa granskaren på hans ströftåg i blomstergården!

I stycket I läses:

»Hvem *lärde* blomman *dofta* så
och *le* i *skrud så skön?*»

* Kursiv. af oss.

Mot detta vackra verspar framställas åtskilliga anmärkningar. »Att sprida doft uppfattas väl af barnen (och äfven af äldre) snarast som en passiv egenskap, hvilken ej gärna kan läras bort.» Riktigt anmärkt måhända, om man vill, att barnen ej skola läsa och lära sig uppfatta annan poesi än den, som med omflyttning af orden låter omforma sig till ren prosa. Men kunna ej äfven barn få någon förnimmelse af stämningen i en lyrisk dikt? Vi äldre förstå nog (eller borde åtminstone förstå), hvad skalden menar med sin fråga, och hvilken föreställning som ligger till grund för uttrycket: lära blomman dofta, men är det väl pedagogiskt nödvändigt, att barnen *förstå allt* i ett *poetiskt* stycke? Kunna de ej få tillräcklig behållning af läsningen, äfven om ett eller annat uttryck finnes, som förmedlar en föreställning, som ligger öfver deras närvarande horisont? Kan det ej vara för någon gång tillräckligt, om stycket väcker en stämning, som verkar upplyftande. Det står ju i lärarens skön att låta barnen läsa om stycket längre fram, när de mognat för en fullständigare uppfattning af detaljerna. Komma vi med sådana åsikter i konflikt med metodiska regler, befara vi, att det gifves för mycket af metodik och regler, principer och »fordringrar». Vidare anmärkes: »Att blomman ler — liksom det strax efteråt i poemet säges, att solen ler, och i Böttigers dikt,* att stjärnans ljus ler genom natten, — dylikt ha visserligen vi gamla hört af hundra skalder och rimmare, men för barnen blir det nog i början konstigt; man måste nämligen ihågkomma, att verbet *le* i sin egentliga betydelse är nytt för de flesta barn, då det ju ej tillhör deras talspråk.» — Men kunna då ej 9- à 10-åringar lära sig på en gång den egentliga och den bildliga betydelsen af ett ord sådant som *le?* Om granskaren vill sätta sig i förbindelse med erfarna och dugliga folkskolelärare, får han helt visst sin oro häröfver lugnad. Ännu en anmärkning riktas mot ofvan anförda verspar. »*Skrud så skön* (liksom strax efteråt *sång så klar*) skiljer sig från det prosaiska uttrycket '*en* så skön skrud' alltså (alltför?) mycket för att vara tillåtligt här.» — Hvad som är tillåtligt eller icke i en sådan bok, beror naturligtvis på lärjungarnes utvecklingsgrad. Nog finnes det 9- och 10-åringar, hvilka med fram-

* Läseboken n:o 12.

gång kunna undervisas om de mest i ögonen fallande skillnaderna mellan poetisk och prosaisk diktion, men, anser en lärare sina elever ej ännu därför mogna, så bör han naturligtvis skjuta upp genomgången däraf till lämpligt tillfälle längre fram; men onekligen är det för barnen af vikt att i så god tid som möjligt få denna sak nödtorftigt klargjord för sig, och ingenting underlättar mera uppfattningen af något, hvad det vara må, än tillfälle till jämförelse med ett annat af samma slag.

Innan vår kritiker lämnar detta stycke, gör han ännu en liten anmärkning. »Vingepar och stjärnekrans (båda i n:r 1) hafva ett — *e* —, som i prosa anses felaktigt, det senare ordet torde dessutom knappt kunna göras klart för barnen.» — Ett sådant — *e* — »*anses*» felaktigt i prosa, men *är* det också felaktigt? Hvad nu förklaringen af ordet *stjärnekrans* vidkommer, torde det vara tillfyllestgörande, om läraren säger, att skalden här föreställer sig stjärnorna på himmeln såsom en krans eller krona, och sedan går vidare. Svårigheter af detta slag drabba läraren och ej barnen. Därvid sättes hans pedagogiska takt på prof.

Angående det andra poetiska stycket säger granskaren: »I Böttigers vackra dikt vill jag nu såsom för barnen mindre väl lämpade uttryck framhålla blott dessa:

Och *slut uti* din nåd och ditt försvar
min mor och far!
O, lär du mig
att deras hjärtan *hugna*,
att glädja dem och deras *sorger lugna*.

Att 'lugna en sorg' säges knappast i prosa; fullgodt är det i alla händelser icke. Beträffande de båda andra kursiverade uttrycken torde jag ej behöfva motivera mitt ogillande.»

De gjorda små anmärkningarna må vara huru befogade som helst från prosaspråkets synpunkt, vi och helt visst många andra med oss, kanske till och med själfve granskaren, skulle ej vilja sakna denna lilla äkta pärla i en läsebok för våra barn. Och det vore i sanning ett förmätet tilltag att försöka att omforma en dikt, som har till författare en af vår nyare litteraturs förnämsta formtalanger, hvilken till på kö-

pet var en lärd språkforskare. Vi för vår ringa del hålla utgifvarne af läseboken räkning för att de ej låtit fresta sig till något så äfventyrligt.

Om det tredje poetiska stycket heter det: »Att fru Lenngrens lilla dikt 'Biet och dufvan', författad år 1794, skall innehålla åtskilliga uttryck, som ej kunna gillas i nutida språk, ej ens poetiskt, är ju på intet vis öfverraskande. Men nog förvånas man öfver att läseboksutgifvarne icke tagit anstöt af sådana uttryck som: 'kort tid *därpå*' (i st. f. därefter), 'så *lönar sig* välgärningar', 'var snar att *nöden* bistånd gifva' — för att icke tala om det af rimnöd framkallade:

'och hackade så glad på *knoppen* (!)
vid solens sista afskedsblick'.»

»Det har mycket riktigt visat sig», tillägger granskaren, »att dessa (och andra) i dikten förekommande uttryck oförmedlade eller ytterligare tillkrånglade influtit i barnens försök till skriftlig återberättelse, äfven då öfningen företagits så sent som i folkskolans fjärde klass.

De af granskaren framställda anmärkningarna äro, såsom vi strax skola söka att uppvisa, hvar för sig ej så synnerligt graverande, men lagda tillsammans och ökade med andra ej anmärkta formella svagheter i dikten torde de böra anses motivera ett utbyte af stycket mot något lämpligare.* Det är

* Skulle man af praktiska skäl vilja bibehålla stycket, torde det böra få vidkännas en lätt omredigering såsom t. ex. denna:

Ett bi föll plötsligt i en å.
En vänlig dufva såg därpå
Och utaf ömkan med den lilla
flög så beställsamt strax åstad
att från ett träd med näbben pilla
i vattnet ned ett litet blad.
Och biet nu[1] på denna färja
sig[1] ur sin sjönöd kunde bärga.

Men[2] kort därpå en aftonstund
satt dufvan i en löfrik lund
och hackade så glad på knoppen
vid solens milda afskedsblick.
En jägare i nejden gick,
på dufvan siktade i toppen
och bytet[3] såg sig säker om,
men i detsamma biet kom

för visso den moraliska tendensen i den lilla fabeln och fru Lenngrens skaldenamn i främsta rummet, som vållat, att stycket från början kommit in i läseboken utan att förut hafva underkastats en tillräckligt omsorgsfull granskning af språkformen.

Först uttrycket *kort tid därpå!* Mycket vanligt är »kort därpå»; för att få två fulla jamber häraf har förf. försökt sig på det ovanliga (obrukliga?) »kort tid därpå». »Så *lönar sig* välgärningen». *Löna sig* är ju ett vanligt reflexivt verb, ex. arbetet lönar sig. Satsinnehållet blir här visserligen genom användningen af verbet löna sig icke så litet prosaiskt, men sådant stöter ju ej granskaren. »Var snar att *nöden* bistånd gifva.» Detta är en i poesi numera lyckligtvis mycket mindre än förr förekommande användning af abstrakt substantiv i st. f. konkret. »Och hackade så glad på *knoppen*(!).» Användningen af slutartikeln är här långt ifrån tilltalande, men bruket af densamma är icke så litet vidsträcktare, än man af dess egentliga uppgift kunde vänta sig. Man kan ju skrifva t. ex. En kvinna satt vid fönstret och såg ut, fastän man ej förut talat om något fönster och rummet, där kvinnan satt, kan vara försedt med flera fönster.

Har läsaren haft tålamod att följa oss ända till slutet af vår redogörelse för de af professor C. framställda anmärkningarna, så torde han svårligen kunna jäfva vårt omdöme om deras värde såsom underlag för en förkastelsedom. Äfven om anmärkningarna vore fullt befogade allesamman utan undantag, tillhöra dock de påpekade bristfälligheterna en sådan kategori af lyten, att de ej väga tungt i en billig granskares vågskål. Orimligt är i alla händelser att lägga dem till grund

och gaf ett sting, som kändes svida.
Puff, nu for skottet men — på sida,
och frälst flög dufvan bort.
Min vän,
så lönar sig välgärningen.
Var snar att nästan[4] bistånd gifva!
Betänk, att efter världens skick
du själf i nödens ögonblick
kan i behof af bistånd blifva!

[1] Genom denna förändring kommer *sig* något närmare *bärga*.
[2] *Men* markerar förändringen i situationen.
[3] *Rof* i betydelsen af *jaktbyte* är mindre vanligt.
[4] Vågar man denna ändring, vinner man icke så litet i pedagogiskt hänseende.

för en förkastelsedom öfver hela arbetet. Ty hvad annat är väl i själfva verket de ord, hvarmed professor C. slutar sin broschyr? Vi vilja för bättre minnes skull ännu en gång citera dessa odiösa ord. »Om också enstaka exempel af de ofvan anförda synts enstaka läsare mindre öfvertygande (och sådant är under nuvarande förhållande oundvikligt), hoppas jag dock, att min framställning på hvarje läsare gjort det totalintryck, att folkskolans första lektyr i sin språkform ingalunda företer nödig enkelhet, homogenitet och korrekthet. I själfva verket kan man *utan öfverdrift** påstå, att på detta område härska *ett oförnuftigt barbari och en fördärflig principlöshet,** som bjärt afsticka mot de förbättrade metoder, vår folkskoleundervisning i andra afseenden tillägnat sig under de senaste årtiondena.»

Den, som läser dessa ord och ej är mäktig att bilda sig ett eget omdöme i frågan men gärna vill gå och gälla för »en tänkande läsare» — ty det är till sådana broschyrförfattaren hänskjuter domen —, han får lätt den uppfattningen, att språkformen i Läsebok för folkskolan är så bristfällig eller föråldrad, att boken ej duger som grundval för undervisningen i modersmålet. Men, kan här invändas, det är ju icke endast *läsebokens* språkbehandling utan äfven bibliska historiens och lillkatekesens språkform, som broschyrförfattaren lagt till grund för ofvan citerade omdöme. Ja, detta är sant, men det är också sant, att han icke med ett enda ord mildrar sitt slutomdöme om »folkskolans första lektyr» till förmån för läseboken, att af de 8 sidor, som innehålla spridda anmärkningar — resten af broschyrens sidantal är anslaget till allmänna resonemanger —, 7 upptagas af anmärkningar, riktade mot läseboken, att han efter granskning af 4 à 5 sidor af de 1064, hvaraf läseboken består, ansett sig äga tillräckligt noggrann kännedom om dess språkform för att kunna underkänna denna, att han icke dragit i betänkande att alarmera allmänheten och söka att rubba dess förtroende till ett arbete, som, ofullkomligt visserligen som allt annat människoverk, länge varit och ännu är ett kraftigt verktyg i folkundervisningens och folkbildningens tjänst, ett verktyg, som gång

* Kursiv. af oss.

efter annan blifvit förbättradt och förfinadt. Så nyligen som 1899 utkom en omtryckning af läseboken, och den långa där bifogade förteckningen på vidtagna ändringar till innehåll och språkform (omkring 300) vittnar med tillräcklig kraft om utgifvarnes bemödande att få läseboken förbättrad. Vidare må här erinras om att i ifrågavarande edition sidantalet är ökadt från 912 till 1064 och ett stort antal nya illustrationer tillagdt samt åtskilliga gamla utbytta mot andra bättre, utan att det ovanligt låga priset (2 kr. för väl bundet exemplar, rekvireradt af vissa myndigheter från ecklesiastikdepartementets byrå för folkundervisningen eller omedelbart hos aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner) blifvit höjdt. Om samma bemödande vittnar äfven läsebokens historia. Redan 1868 utkom första upplagan. Man tillämpade då den principen, att de författare, från hvilka man hämtade läsebokens material, skulle i regeln med sina egna ord få tala till de unga, och att sålunda utgifvarne borde förändra så litet som möjligt och därvid gå till väga med största varsamhet. Ett och annat stycke togs från läseböcker, författade på främmande språk. Vid öfversättningen förfor man icke alltid med tillbörlig noggrannhet. En och annan germanism och danism inkommo i läseboken. Kommatering m. m. var rätt ojämn. De olika författarne hade interpunkterat olika, och man nagelfor ej så omsorgsfullt, att interpunktionen blef fullt konsekvent. Med tiden ändrades dock uppfattningen om graden af den pietet, man borde visa mot de författare, från hvilka man lånat och lånade stycken för läsebokens räkning. Så begynte man revidera den. Vid hvarje ny upplaga har läseboken undergått förändringar, men utgifvarne ha måst gå varsamt till väga för att ej omöjliggöra användningen af olika upplagor i samma skola och klass. Endast en gång har förbud för användande af en gammal upplaga öfver en viss tidpunkt utfärdats, och detta var i och för införandet af den nya rättskrifningen. De svårigheter och obehag, detta kom åstad, mana ej till efterföljd. Man har därigenom fått ytterligare stöd för riktigheten af den grundsatsen, att man bör rensa bort oegentligheter och småfel med så lätt hand, att olika upplagor utan alltför stor svårighet kunna begagnas bredvid hvarandra. Vi ha redan påpekat, att ett stort antal småfel eliminerats ur

läseboken vid sista omtrycket af nionde upplagan, och sannolikt kommer vid utgifvandet af nästa upplaga en ny rensning att äga rum. På detta sätt hafva påtagligen utgifvarne ansett sig böra gå till väga för att utan alltför stora rubbningar komma fram till målet: så stor korrekthet som möjligt med hänsyn så väl till sakinnehållet som ock till språkformen. Hvad denna senare nu särskildt beträffar, anse vi för vår del ingalunda rådligt, att den göres till högsta normen vid afgörandet, huruvida ett stycke må få plats i läseboken eller ej. Med all den aktning, vi hysa för yrkandet på en fullgod svensk språkform, se vi dock icke däruti läsebokens *högsta* uppgift. Hänsyn till formen måste i någon mån underordnas hänsyn till innehållets lämplighet såsom den högsta normerande lagen. Läseboken bör tjäna till att vidga barnens föreställningskrets och verka stärkande och renande på deras vilje- och känslolif. Därför måste innehållets lämplighet för vinnandet af dessa syften vara och förblifva hufvudsaken. För sin särskilda uppgift vid undervisningen i modersmålet måste läseboken vara lämplig att främja och utveckla barnens förmåga att läsa och förstå god och värdefull *litteratur af mångahanda slag*, och vid undervisningen i andra skolämnen bör den dessutom kunna tjänstgöra som supplement till läroboken. Ser man häruti läsebokens förnämsta uppgifter, vill man nog icke vara med om att dess för 1:a och 2:a folkskoleklasserna afsedda stycken, vare sig de äro poesi eller prosa, omredigeras efter mer eller mindre subjektiva kraf på ett framkonstrueradt skriftspråk enkom för barn. I stället vill man, för att begagna en bild, härda de ungas andliga digestionsorganer, och man vågar göra detta numera utan fruktan för att barnen skola öfveransträngas. Ty äfven vi kunna i likhet med broschyrförf. vitsorda talet om »förbättrade metoder» och detta icke minst rörande undervisningen i modersmålet. Därmed står gifvetvis i naturligt samband ökad undervisningsskicklighet hos läraren, och det är denna, parad med lefvande intresse för barnen och nödig insikt i skolhygienen, som erbjuder den enda säkra garantien för att öfveransträngning undvikes. Medger man detta, gör man icke så stor affär af sina minimifordringar på språkformen i läseboken. Man nöjer sig härutinnan med att läse-

boken är ett lämpligt underlag för att bibringa barnen de i skriftspråket allmänt förekommande orden och ordvändningarna, på det att de, sedan de lämnat skolan, må kunna med lätthet läsa böcker och andra skrifter, hvilkas innehåll ligger inom deras uppfattningssfär. Granskar man språkformen i sådana arbeten, skall man sannolikt där finna en text, som ej blifvit utarbetad efter prof. C:s fordringar på fullgiltigt skolspråk. Språkundervisningen i folkskolan bör enligt vår åsikt likaväl som all annan undervisning därstädes afse lifvet och ej blott skolan. Skulle däremot språkundervisningen i folkskolan röja tendens att lösgöra sig från sin naturliga och nödvändiga relation till lifvet utom skolan, då, ja *då* kan det i sanning vara tid att höja ett gällt varningsrop och fråga: *Hur lägges grunden?*

T. K—r.

4.

Hvad skall man tro?

I pedagogiska sällskapet i Stockholm yttrades för någon tid sedan, bland annat: »Alla ifriga bemödanden att i seminarierna lära och i skolorna regelrätt använda en resonerande frågeundervisning såsom medel för en klar, tydlig och fast kristendomskunskap äro dock med afseende på sitt egentliga mål till en god del bortkastade och gjorda förgäfves, helt enkelt därför att folkskolans barn vid den ålder, då de blifva föremål för denna undervisning, äro fullkomligt oförmögna att begreppsmässigt tillägna sig det meddelade läroinnehållet. Resultatet blir också, trots allt för lärjungar och lärare ansträngande, resonerande, i det hela intet annat än en ytlig ordkunskap, vunnen på en lång och tidsödande omväg. Närmare beskrifvet blir resultatet vanligen följande: Barnen lära sig utantill lilla katekesens textord jämte Luthers förklaringar samt utvecklingens stycken jämte tillhörande bibelspråk, och dessutom lära de sig på ett mekaniskt sätt utantill jämväl de af läraren önskade svaren på de utvecklande frågorna

rörande dessa textord, förklaringar, stycken och språk. Äfven där läraren vill undvika eller motverka ett mekaniskt och ordagrant inlärande af texterna, blir resultatet detsamma, helt naturligt därför att denna form af lärande — i själfva verket endast i oegentlig mening ett lärande — är den för barnen enda möjliga, när det gäller ett sådant läroinnehåll. — — — Det heter i Kungl. cirkuläret af den 12 maj 1865, att de heliga sanningarna skola lefvande uppfattas af de ungas begrepp för att blifva fruktbärande för deras lif. Mot den mening, som synes ligga i dessa ord, måste man i psykologiens och pedagogikens namn protestera. Den kunskap, som kan bära frukt för lifvet, är nämligen framför allt den omedelbara kunskapen, föreställnings- eller åskådningskunskapen, under det den abstrakta begreppskunskapen i detta afseende är jämförelsevis ofruktbar.»

Någon tid efter det sammanträde med ledamöterna i pedagogiska sällskapet, då ofvan anförda yttrande fälldes, diskuterades det åter vid ett sällskapets sammanträde om undervisningen i kristendom. Då uttalades den åsikten, att den nu påbjudna utvecklingen af Luthers lilla katekes vore af den beskaffenhet, att den ej kunde i minnet bibehållas. Vidare, att den religionskunskap, som nu i skolan gåfves, vore erkändt dålig. Det är af stort intresse att sammanställa desa yttranden — fällda af män, som vid sina påståenden stödt sig hufvudsakligen på teoretiska grunder; som, utgående från sitt psykologiskt-pedagogiska system, måste komma till de slutsatser, som de framställt — med utsagor af män, som lefva med i folkskolan, sådan som den just i våra dagar — icke för ett eller annat decennium sedan — är gestaltad.

En biskop från västra Sverige skrifver: »Jag undrar, om i våra församlingar här i stiftet skulle varit för handen den synnerligen goda kristendomskunskap, som är att iakttaga hos så många, om de icke fått den inplantad allt ifrån den tidigaste barndomen.» Att många pedagoger ej vilja medgifva, att äfven barn i folkskoleåldern kunna begreppsmässigt tillägna sig det läroinnehåll, som i den antagna utvecklingen till Luthers lilla katekes meddelas dem, är — enligt hans förmenande — ej att undra öfver, då de ej hafva blick för den hjärteböjande och naturens skrankor öfvervinnande kraft, som

ligger i de kristliga sanningarna. En för detta pastor, som under flera år undervisat konfirmander, och som nu i egenskap af stiftschef flitigt visiterar i sina församlingar, förmenar, att de, som ifra mot katekesläsningen i folkskolan, sådan den nu i allmänhet är anordnad, misskänna den väsentliga skillnaden mellan kristendomsämnet och andra skolans ämnen; misskänna barnens mottaglighet för de kristliga sanningarna.

En annan biskop, i hvars stift finnes en stor mängd flyttande skolor, skolor sålunda, i hvilka hvarje särskildt barn har endast fyra månaders undervisning om året, säger, att han vid sina visitationer i församlingarna själf brukar förhöra barnen i kristendomskunskap, och att han öfver hufvud taget finner dem äga goda insikter, ja, att han ofta är förvånad öfver icke endast huru bra de hafva katekesen i minnet, utan ock huru väl de tillägnat sig dess innehåll.

En tredje biskop förmenar, att han undervisat barn af olika ålder i katekes, och att både han och hans lärjungar hafva kära minnen efter deras gemensamma arbete. Detta beror därpå — säger han — att han vid undervisningen hållit sig troget till bekännelsen och läroboken, och att han undvikit all onatur vid sin undervisning.

Framför mig ligger utdrag af ett protokoll, fördt vid ett prästsällskaps sammanträde under september månad år 1900. Däruti heter det: »Till prästsällskapets kännedom hade kommit, att man vid utarbetandet af förslag till ny skolnormalplan varit betänkt på att framflytta den särskilda undervisning i katekes, som hittills förekommit i småskolan, till folkskolan; och ville fördenskull prästerskapet, som var talrikt församladt, enhälligt uttala, att det ansåge ett sådant framflyttande medföra fara för kristendomskunskapens försvagande hos folkets barn, då den ersättning, som genom meddelandet af katekesens hufvudbegrepp i sammanhang med undervisningen i biblisk historia, såsom till stor del beroende af lärarens subjektiva uppfattning af nämnda begrepp, i många fall skulle blifva så godt som ingen.»

En synnerligen nitisk kyrkoherde säger, att det vid undervisningen i katekes är af vikt, att katekesstyckena ej tanklöst uppläsas utantill af lärjungen, utan hellre genom frågor

för honom uppdelas, så att de heliga sanningarnas innehåll varder begrundadt och tillägnadt.

Vidare vilja vi anföra det märkliga yttrande, som för kort sid sedan fällts af en, till hvars åliggande det hör att följa undervisningen, och särskildt kristendomsundervisningen, i ett stort antal skolor: »I våra dagar sysselsätter man sig för mycket med det historiska och för litet med det positiva.» Innehållet i detta yttrande sammanfaller med en iakttagelse, som gjorts af en annan, som har till uppgift, bland annat, att vaka öfver huru undervisningen i folkskolan bedrifves inom ett stort område af vårt land, nämligen att åtskilliga, som förmena, att man ej bör söka bibringa barnen i folkskolan begreppsmässig kunskap, förrän de kommit i de högsta klasserna däraf, låta barnen gå så länge utan att tänka, att de förlora lusten och slutligen förmågan därtill. I sammanhang härmed vilja vi anföra, hvad ännu en annan tänker just med hänsyn till den mening, som för närvarande med så stora ord söker göra sig gällande, nämligen att utom folkskolans område faller allt mer abstrakt tänkande, allt kedjande af tanke vid tanke; att verklig behållning få barnen endast genom hvad som tilltalar deras fantasi och känsla; att abstrakta kategorier lämna ingen varaktig behållning och göra ingen som helst nytta i förhållande till den myckna tid, som ägnas dem, ja, att de göra skada genom att förstöra mottagligheten för verklig själsnäring. Han förmenar, att barnen genom den ensidiga själsnäring, som man gifver dem, fostras till tankelättja och tankesvaghet. Redan mycket små mottagas barnen i söndagsskolorna med muntliga berättelser; de förses där med traktater och dylikt, som innehålla idel berättelser, för att de må höra dem föreläsas för sig i hemmen, om de ej själfva kunna läsa. Sedan de inkommit i de vanliga skolorna, böra de läsa, säges det, endast sådant, som kan anslå deras känsla och fantasi, och detta framställdt i ord, som för dem till betydelsen äro kända, och för öfrigt så enkelt, att någon som helst förklaring ej är behöflig. Genom denna mångfald af berättelser, genom denna ensidiga inverkan på känsla och fantasi är faran nära, att barnen slutligen blifva blaserade; de komma att vämjas vid berättelser; och, då intelligensens odling blifvit försummad alltför länge, vilja de ej underkasta sig den mödan

och det besvär, som tänkande öfver hvad de läsa har med sig. Somliga skola ledsna vid att läsa; andra skola väl ej förlora läslusten, men de skola blifva tanklösa läsare; läsandet kommer för dem att blifva hufvudsakligen ett tidsfördrif.

För några år sedan besöktes vårt land af en amerikan, hvilken genomrest flera land för att studera de religiösa förhållandena i dem. Han hade kommit till den öfvertygelsen, att i intet land hade folket så god kristendomskunskap som i Sverige, och dess folk hade dock fostrats med Luthers lilla katekes och den antagna utvecklingen.

Under en lång följd af år har jag inspekterat folkskolor uti tre af våra stift. Därunder har jag varit i tillfälle att i åtskilliga skolor höra en mycket god undervisning i kristendomskunskap, meddelad efter Luthers lilla katekes och den antagna utvecklingen; jag har äfvenledes iakttagit, att i många skolor barnen i allmänhet tillägnat sig katekesens innehåll på ett tillfredsställande sätt, så att de ägde ej endast ordkunskap utan verklig kunskap. Särskildt har detta varit förhållandet, där flertalet af barn, som besökt skolan, tillhört besutten allmoge.

Då man sammanställer ofvan anförda motsägande yttranden och iakttagelser, må man väl vara berättigad till frågan: Hvad skall man tro?

Vi vilja ej nu, äfven om vi för öfrigt kunde det, söka utreda frågan, hvem som har rätt; men vi kunna dock ej underlåta att säga, att vi uti sakens nuvarande läge känna oss benägna att tro, att sanningen ligger i midten mellan de två motsatta åsikter, som representeras af de här ofvan framställda, hvarandra motsägande iakttagelser och påståenden. För öfrigt kunna vi ej tillbakahålla den förmodan, att man å ena sidan, med underskattande af erfarenhetens lärdomar, lämnar för mycket utrymme åt teorierna och hugskotten och tror sig äga djupare insikter i lagarna för själens verksamhet, än man verkligen besitter, samt att man å den andra sidan icke alltid tillbörligt skiljer mellan ord- och formkunskap och verkligt tillägnad kunskap samt låter fördom och förutfattad åsikt betyda för mycket vid omdömenas fällande.

Carl K—n.

5.

Undervisning i huslig ekonomi.

Striden om anordnande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolan är ännu icke utkämpad. Fortfarande bryta sig meningarna om det ifrågavarande ämnets plats i sagda skola. Somliga hålla nämligen före, att undervisning i huslig ekonomi bör meddelas redan i den egentliga folkskolan, under det andra äro af den meningen, att undervisning häri bör förekomma först i fortsättningsskolan. Vi hafva förut i Tidskrift för folkundervisningen framställt de hufvudsakliga skäl, som anföras som stöd för den ena eller andra åsikten, men vi anse den fråga, som vi här ofvan angifvit, så viktig, att vi ännu en gång vilja återkomma till den, helst vi nu kunna stödja oss vid den erfarenhet, som samlats af en skoldirektor i en af utlandets större städer. Direktorn förmäler uti en ämbetsberättelse, att försöken att meddela undervisning uti huslig ekonomi åt skolflickor, som deltaga i konfirmandundervisningen, under det gångna läsåret fortsatts och utvidgats. Dessa utvidgade försök hafva — säger direktorn — stärkt honom i hans öfvertygelse, att undervisningen i huslig ekonomi redan i folkskolan kan införas och är gagnelig. Alla dessa konfirmandflickor kommo lätt in uti de husliga arbetena och utförde dem med lust och ifver. När man besökte skolan, kunde man öfvertyga sig om så väl deras stigande förståndsutveckling som framsteg i handfärdighet. Ehuru allvarligt arbete, intet blott »kokande åt dockor», fordrades och utfördes af flickorna, visade det sig äfven under loppet af det nu förflutna läsåret, att de ifrågavarande flickorna voro tillräckligt mogna för arbetena, och att de af dem ej ledo någon kroppslig skada. De, hvilka tala emot införande af huslig ekonomi i folkskolan därför, att eleverna i denna skulle sakna tillbörlig mognad i förståndet och erforderliga kroppskrafter, torde kunna manas att rikta sin uppmärksamhet på den omständigheten, att åtskillnaden i förståndsutveckling och arbetskraft

mellan flickor af 13—14 års ålder och sådana, som äro 14—15 år, icke är synnerligen stor, samt därpå, att sysslandet med husliga arbeten kan inverka stärkande äfven på flickor, som tillhöra folkskolans högsta årsklass. Invändes åter, att den utbildning i husliga sysslor, som kan meddelas i folkskolan, icke är tillräcklig, måste sanningen häraf medgifvas; men detsamma gäller äfven om hushållsskolor, hvilka mottaga flickor, som redan utgått ur folkskolan. Äfven dessa skolor kunna icke gifva lärjungarna fullkomlig utbildning för husmoderskallet, uppfostra dem till fullt skickliga tjänarinnor. Målet för hushållsskolorna är att uppväcka intresse för huslig verksamhet; att bana vägen för uppfattning af viktiga teoretiska och praktiska spörsmål; att bereda tillfälle till öfning i husliga arbeten samt att lära tillredande af de vid enklaste hushållning förekommande maträtter. Detta mål sträfvar man att uppnå äfven i folkskolan och uppnår det äfven beträffande de flesta af de i skolan varande flickor, som deltaga uti undervisningen i huslig ekonomi, och målet uppnås lika bra, då undervisning meddelas åt flickor, som ännu äro kvar i folkskolan, som då de undervisade utgöras af sådana unga kvinnor, som afgått ur nämnda skola. Erfarenheten, denna viktiga lärarinna, lär, att grunden till utbildning i husliga sysslor kan läggas redan i folkskolan; det bibringas därigenom barnen ett visst mått af positivt vetande och kunnande, som blir dem till gagn strax efter skoltiden och bildar ett godt underlag för det senare praktiska lifvet; det meddelas för öfrigt i folkskolan icke, såsom motståndarne till undervisning i huslig ekonomi i denna skola säga, endast undervisning i kokning o. d., utan skolflickorna få äfven lära sig att tvätta och göra rent. De få nämligen äfven öfva sig med att diska kärl, tvätta fönster m. m. Vid undervisningen i huslig ekonomi betonas ej sömnad och stickning, enär folkskolebarnen erhålla undervisning i handaslöjd på särskildt däråt anslagen tid.

Det förekommer författaren till den ämbetsberättelse, hvarmed vi nu sysselsätta oss, som om de, som tala mot införande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolan, dömde om saken på teoretiska grunder utan att noga känna till, huru den ter sig i »praxis». För sanningen af detta antagande talar iakttagelsen, att öfverallt, där man har i folkskolan

infört ifrågavarande undervisning, berättas det om de goda resultat, undervisningen haft med sig.

Berättelsens författare medgifver, att, om vi blott hade att välja mellan folk- och fortsättningsskola, han skulle besluta sig för den senare, emedan denna kan meddela lärjungarne en mera omfattande undervisning än folkskolan. Men vi hafva icke det valet. Den obligatoriska folkskolan tillhör ännu de fromma önskningarna och kommer väl ännu länge att göra det. De nu befintliga hushållsskolorna kunna mottaga endast en ganska ringa del af de uppväxande flickorna; och, äfven om många nya hushållsskolor anordnades, kunde dock på långt när icke alla de flickor, till hvilka borde i detta fall tagas hänsyn, erhålla undervisning i dessa skolor. Man skulle för öfrigt komma att göra den iakttagelsen, att just de flickor, som i första hand behöfde erhålla undervisning och öfning uti husliga sysslor, skulle ej söka inträde i hushållsskolorna, emedan de, strax efter sedan de afgått från folkskolan, nödgats ägna sig åt ett arbete, hvarigenom de kunde förtjäna något till sitt uppehälle. På alla orter, där ifrågavarande undervisning blifvit införd i folkskolan, hafva uppnåtts icke endast vackra resultat utan undervisningen har äfven utöfvat ett godt uppfostrande inflytande på de i denna deltagande flickorna. Dessa vandes nämligen genom densamma vid flit, ordning, renlighet och sparsamhet. Då uppfostran till dessa en kvinnas kardinaldygder bör begynna tidigt och ända till utträdet ur skolan allvarligt fullföljas, så torde det ej kunna förnekas, att undervisning i huslig ekonomi i folkskolan har mycket stor betydelse. Flickor af 15, 16, ja af ännu flera års ålder kunna väl tillägna sig nyttiga insikter i kokning m. m.; men att undervisningen i huslig ekonomi skulle beträffande dessa blifva grundläggande för karaktären, kan väl ej med rätt påstås. Vid denna ålder, då de unga kvinnorna redan äro ute i det offentliga lifvet, gå så många andra tankar genom deras hufvuden, att de af dem förhindras att med fullt intresse hängifva sig åt undervisningen. Hos oss såsom annorstädes har den iakttagelsen gjorts, att lusten till de arbeten, som förekomma vid undervisningen i huslig ekonomi, är större hos skolflickor än hos de vuxna, hvilka redan hafva sagt farväl till skolan.

Men, ehruväl författaren till den berättelse, för hvars hufvudsakliga innehåll vi nu redogjort, talar för införande af undervisning i huslig ekonomi i folkskolan, särskildt under nu bestående förhållanden, är han dock ingen motståndare till hushållsskolor med frivilliga skolbesök. Det är ju endast två vägar till uppnående af samma mål. Man borde därför icke — säger han — på den enas bekostnad höja den andra till skyarna; man borde icke förklara den ena förfelad och därför med alla medel bekämpa den, under det man söker utbreda den föreställningen, att den andra ensamt leder till målet. Nej, man borde i stället arbeta för anordnande af skolor af båda slagen. På alla orter, där sådant kan åstadkommas, bör man söka få till stånd hushållskurser för unga kvinnor, som redan hafva lämnat skolan, men därjämte ock sörja för att de flickor, som ännu gå kvar i skolan, erhålla systematisk undervisning i huslig ekonomi.

En annan ämbetsberättelse rörande undervisning i huslig ekonomi uti Berlins folkskolor afslutas med följande ord: »Under det striden därom, huruvida undervisning i huslig ekonomi för flickor hör till folkskolan, och huruvida nämnda undervisning bör upptagas i läroplanen eller bör sättas endast i löst samband med denna, ännu fortgår inom pedagogiska kretsar, upptaga städer, föreningar och enskilda saken praktiskt, i det de införa den ifrågavarande undervisningen i skolorna, öfvertyga sig om dess lämplighet och plocka mogna frukter från det gyllene lifvets gröna träd till den tyska familjens båtnad.»

Äfven i vårt land har man hunnit samla någon erfarenhet i de stycken, hvarom här är fråga. Å ena sidan har man funnit, att flickor i folkskolans tredje och synnerligen i dess fjärde klass kunna intresseras för den ifrågavarande undervisningen, i hvilken de deltaga med lust och ifver. Handhafves undervisningen med allvar och omsikt, bidrager den för visso till att vänja flickorna vid flit, renlighet, ordentlighet och omtanke. Det torde ock hända, att hos en och annan väckes ett intresse för husliga sysslor, som blir bestående för lifvet. Men icke kan man med flickorna komma så långt, att de, när de lämna skolan, självständigt kunna utföra de i ett hushåll vanligen förekommande sysslorna.

Därtill hafva de ännu för liten erfarenhet och för liten öfning. Men en god grund har emellertid blifvit lagd. Bygges med omsorg på den grunden, vare sig i ändamålsenligt anordnade fortsättningskurser (hushållsskolor) eller i hemmen under en erfaren matmoders ledning, torde de unga kvinnorna i de flesta fall kunna fostras till dugande husmödrar och tjänarinnor.

Visserligen skulle det vara en fördel, om man anordnade undervisning i huslig ekonomi för flickor vid en högre ålder än den, hvari de i allmänhet äro i folkskolans högre klasser, t. ex. för 16-, 17-åriga. De skulle då kunna göra sig undervisningen mycket mer till godo. Men följden häraf torde blifva, att många flickor aldrig komme att deltaga i denna undervisning, enär de redan måst skaffa sig arbetsanställning för att kunna förtjäna sitt uppehälle. Andra åter, som skulle kunna vara i tillfälle att genomgå en hushållskurs, innan de började söka försörja sig själfva, vilja icke å nyo blifva skolelever. Mer lockande synes det dem att så fort som möjligt blifva fria arbeterskor. Och åter andra, som ej behöfva förtjäna sitt uppehälle genom eget arbete, vilja icke underkasta sig det regelbundna arbete, som deltagandet i en hushållskurs har med sig.

Vill man sålunda söka väcka intresse för husliga sysslor hos så många af de uppväxande flickorna som möjligt, torde det vara nödvändigt att införa undervisning i huslig ekonomi i folkskolan. Men man bör därjämte söka åstadkomma fortsättningskurser, hvari de, som hafva lust därtill, kunna förskaffa sig en mer omfattande utbildning i de stycken, som vid ifrågavarande undervisning förekomma.

Uti städer och med dem jämförliga större samhällen på landet, t. ex. stora järnvägsstationer och industriorter, torde det ej vara förenadt med alltför stora svårigheter att anordna undervisning i huslig ekonomi. Större äro svårigheterna att åstadkomma dylik undervisning på den egentliga landsbygden. Men att den där skulle blifva till stort gagn, är uppenbart. Det är väl att hoppas, att, då insikten om den ifrågavarande undervisningens stora betydelse blir allmännare spridd, man ock skall finna utvägar att kunna bereda tillfälle för den på landet uppväxande kvinnliga ungdomen

att få ordnad undervisning i husliga sysslor. Men, torde mången invända, de unga kvinnorna få ju i hemmen lära sig dylika. Mot en dylik invändning vilja vi endast fästa uppmärksamheten på att med matlagningskonsten hos vår allmoge är det i allmänhet rätt illa beställdt. Allmogens kvinnor behöfva synnerligen väl få lära sig att tillreda enkel, smaklig, hälsosam och billig föda. Äfven de behöfva i ungdomen få komma under det uppfostrande inflytande, som en rätt ledd undervisning i huslig ekonomi kan utöfva.

Carl K—n.

6.

Några anmärkningar till P. Waldenströms »Reform af kristendomsundervisningen vid det högre allmänna läroverket».

Stockholm 1900. P. Palmqvists aktiebolag.*

Visserligen rör detta »Betänkande» närmast »det högre allmänna läroverket», men, då de stycken för vårt kristendomslif, som här hufvudsakligen beröras, äro gemensamma för hög och låg, för barnet och åldringen, för nybörjaren i kristendom och den grundlärde teologen — ty Guds lag, Guds nåd, bön, dop och nattvard kan ingen kristen i längden undvara, om han vill äga lifsgemenskap med Gud —, kan det ej synas olämpligt att äfven i Tidskrift för folkundervisningen något yttras om denna »reform», ehuru utrymmet ej tillåter att i hvarje detalj beröra densamma.

Hvad som under läsningen af detta »Betänkande» i allmänhet verkar stötande, är den tvärsäkerhet, oandlighet och nonchalance, hvarmed P. W. behandlar både Luthers Lilla katekes och Kort utveckling. Stundom synes, som skulle hela

* Af brist på utrymme har detta inlägg i katekesfrågan först nu kunnat intagas. *Red.*

hans bevis utgöras af ett »glåpord», och som skulle ett sådant anses tillräckligt för ett ofelbart domsslut. Å sid. 8 och 10 i hans bok ha vi exempel härpå samt i följande inledningsord och yrkande:

»*Det första och viktigaste villkoret för ett tillfredsställande ordnande af kristendomsundervisningen är, att Luthers lilla katekes aflägsnas från läroplanen.* Om det skulle falla en lärare in att föreslå, att i våra läroverk i något annat ämne än kristendom införa en lärobok, författad på 1500-talet, så skulle alla förståndiga människor le åt en sådan och önska, att han till läroverkets bästa måtte få pension så snart som möjligt.»

Att boken så generation efter generation kunnat bibehålla sitt värde för millioner människor, borde väl snarare räknas som en förtjänst än som ett fel. Men med ett dylikt godtköpsargument kan P. W. med mera fog yrka på bibelns och Euklides satsers förvisning från skolan; ty de äro ännu mycket äldre, och kanske skola »alla förståndiga människor le» äfven åt kristendomen »och önska, att »dess lärare o. s. v.; ty kristendomen är ju äldre än Luthers katekes. Vägen därtill har ju ock P. W. anvisat å sid. 26 i sin bok, där han undrar, om ej undervisningen i detta ämne borde vara valfri.

I fem satser bestyrkes därefter ofvangjorda yrkande:

1. »*Luthers lilla katekes är i formellt hänseende synnerligen opedagogisk.*»

Vid denna sats yttras bland annat: »En bättre och mer bitande sann kritik af densamma kan man icke gärna tänka sig än det allmänna språkbruk, som ställer 'katekesfrågor' och 'förståndsfrågor' såsom hvarandras motsatser».

Att Luther har »katekes»- (examens- eller sammanfattnings-) frågor och lämnat »förstånds»- eller ledningsfrågorna åt läraren, måtte väl vara en pedagogisk *förtjänst*, ej ett *fel;* särskildt som »Kort utveckling» vill hjälpa både lärare och lärjungarne med »förstånds»- eller ledningsfrågorna. — Om detta lyckats, rör oss ej här. — Ett alltför långt gående *styckande* af innehållet torde väl numera allmänt anses som opedagogiskt. Särskildt vet jag, att tvenne utgifna läroböcker i svensk historia icke kunnat antagas till läroböcker vid Uppsala folkskolelärareseminariums öfningsskola speciellt på den grund, att innehållet varit alltför mycket styckadt i småbitar med nya rubriker. Vidare säger P. W.:

»Men ännu mer opedagogisk är den lilla katekesen genom längden och den invecklade satsbyggnaden i de flesta af sina lärostycken. Det förnämsta rummet därvid intaga förklaringarna till de tre trosartiklarna, som väl *plågat ur* otaliga människor allt intresse för den kristna tro, som de skolat *plugga in* i dem.»

Hvad det beträffar, att de »skolat *plugga in* i dem» den kristna tron, såsom P. W. uttrycker sig, d. v. s. väcka intresse för läroämnet, så är väl detta händelsen med andra läroböcker också. Man tänke på vår rättstafningslära, våra grammatikor, vår historia m. m. d., för att ej tala om att detta kanske blefve händelsen med *»ett femtiotal sådana där goda ord om Gud»*, som P. W. föreslår å sid. 26. Sådant tal synes endast bevisa ett ytterst flyktigt studium af den normala utvecklingen af uppfostrans föremål, sådant detta visar sig före 12 års ålder.

»Men först och främst», heter det vidare sid. 7 och 10, »är det en pedagogisk orimlighet att hafva en *grundläggande* lärobok, som är olämplig, och därpå en *förklarande* lärobok, som har till uppgift att afhjälpa dessa olägenheter.»

Är detta »en pedagogisk orimlighet», så är det väl också »en pedagogisk orimlighet», att det finnes handböcker och handledningar, som utfylla de magra skolböckerna, att ha lärare, som hvar och en i sitt ämne inleda, komplettera och åskådliggöra den »grundläggande» lärobokens innehåll, ja, att det finns teologie lektorer.

P. W. hämtar sina exempel på svårigheter från 4:e hufvudstycket. Det har också långt förut blifvit sagdt och erkändt, att åtskilligt här kunnat sägas annorlunda och åtskilligt lämnas åt den muntliga katekisationen. Men med bästa eftertanke kunna vi ej förstå följande tirad å sid. 8, beträffande Luthers stycke: Huru kan vatten åstadkomma en så »kraftig verkan?» och st. 228 i Kort utveckling.

»Här får man alltså veta, att Guds ord gör *vattnet* till en döpelse, hvaraf följden naturligtvis skulle bli, att, när man efter förrättningen slår bort vattnet, så slår man bort döpelsen. I öfverensstämmelse därmed meddelas i stycket 229, att »vår tro icke gör vattnet till en döpelse!» Men orsaken till denna galenskap ligger, som synes, i den lutherska lilla katekesen» o. s. v.

Vi fråga: Hvad skulle Guds ord eljest göra *vattnet* till, om ej till en döpelse? Eller hvarför skulle Guds ord öfver hufvud taget vara med, om ej för att göra vattnet till

en döpelse? Eller hur vill P. W. utan tillhjälp af dessa L:s ord utan vidlyftigheter förklara verkan af frukten på lifvets träd, frukten af kunskapens träd, omskärelsen, kopparormen m. m.? — Nog är det sant, att »när man efter förrättningen slår bort vattnet, så slår man bort döpelsen»; det visste vi nog förut; men märk väl det jordiska elementet — *ej döpelsen eller dess verkan och betydelse!* *

Många bilder skulle kunna belysa detta; men vi vilja ej följa P. W:s exempel att använda profana uttryck om heliga ting.

2. »*Luthers lilla katekes är vidare, hvad angår läroinnehållet, ytterst ofullständig och oklar.* Sålunda har den t. ex. icke ens ett ord om *den Heliga skrifts auktoritet* eller om *rättfärdiggörelsen af tron*, hvilka läror dock utgöra den protestaniska reformationens grundprinciper.»

Det har synts oss, som vore hela Lilla katekesen byggd på denna den Heliga skrifts auktoritet. Frågan därom är nog också klar för våra barn, ifall vi såsom kristna föräldrar göra, hvad vi böra. Men har någon förlorat sin barndomstro på denna auktoritet, så är fara värdt, att det ej hjälpes, om det ock stode därom i Lilla katekesen. Och för »rättfärdiggörelsen af tron» måtte väl finnas uttryck, då där i 3:e art. säges: »Jag tror på syndernas förlåtelse» och Luther säger: »I hvilken kristenhet han mildeligen och dagligen förlåter mig och alla trogna alla synder.» Är det här fråga om en rättfärdiggörelse af gärningar eller af tro, en rättfärdiggörelse af trogna eller otrogna? Är det icke en metodisk förtjänst att på ett så skönt sätt gifva *saken* utan att trivialisera den genom att införa den forensiska terminus technicus? Men, hvad *ofullständigheten* beträffar, så beror ju detta på hvad som fastställes såsom *minimum* för den, som vill lefva ett kristendomslif, och *oklarheten* är ju beroende på de hjälpmedel, hvar och en *har* och *vill använda* för att förstå den.

3. »*Ett väsentligt fel är, att den lutherska lilla katekesen framställer den kristna sedeläran såsom innehållet i den mosaiska lagen*, medan Frälsaren själf i Matt. 5: 17—18 uttryckligen förklarar den kristna sedeläran vara icke en förklaring utan en *fullkomning* af densamma.»

* »Fördenskull», säger Luther i stora katekesen, »blifver döpelsen alltid beståndande, och, änskönt någon faller därifrån och syndar, hafva vi dock alltid en tillgång därtill, att man åter må underkufva den gamla människan. Men med vatten behöfver man icke mer begjuta oss; ty, om man ock lät sig hundra gånger nedsänkas i vatten, så är det ändå icke mer än *en* döpelse, men dess verkan och betydelse varar och förblifver.»

Nåväl, skall en »*fullkomning*» komma i fråga, måste man väl få veta, *hvad* som skall fullkomnas. Så undervisade åtminstone Jesus i bergspredikan (I hafven hört, att det är sagdt till de gamle o. s. v.) Anförde icke både Jesus och apostlarne den mosaiska lagen och togo sin utgångspunkt från den; våra barn skulle ej få känna denna lag, som de skola uppfatta och fullborda på ett bättre sätt än de skriftlärde och fariséer! — Vi tro med honom, som sade: »Gör det, så får du lefva», att lagen, sedd i det ljus, som Jesus och apostlarne spridt öfver densamma, *hör med till lifvets väg.*

För resten hafva vi ingenstädes sett, att Luther framställer *den kristna sedeläran såsom innehållet i den mosaiska lagen.* Detta måtte väl vara, hvad P. W. själf å samma sida kallar »nonsens» m. m.

4. »*Luthers lilla katekes är i nattvardsläran romersk-katolsk.* Den lär *icke*, att altarets sakrament är detsamma som Herrens nattvard — sådant är ett tillägg i den svenska öfversättningen — utan att *altarets sakrament* är Herrens lekamen och blod, som människan *mottager* i nattvarden.»

Icke kan väl detta skrämma någon, som vet, att icke *allt* romerskt-katolskt är af ondo? Och vi undra, hvad P. W. skulle säga, om L:s lilla katekes lärde, »att *altarets* sakrament är detsamma som Herrens nattvard?» Hur skulle det då gå för dem, som drista sig till att fira nattvard *annorstädes* än vid »*altaret*»? — Luther åtnöjer sig i Lilla katekesen att konstatera Kristi lekamens och blods verkliga närvaro i altarets sakrament. Någon polemisk protest vill han lika litet här som annorstädes i sin barnabok *öppet* gifva mot läror, som barnen ej känna. För öfrigt torde de citat, som anföras i anmärkningarna snarare syfta på Zwinglis lära, än de utgöra ett bifall till transsubstantiationsläran.* Och vi tro, att hela den lutherska kyrkan ännu i dag är *så romersk-katolsk*, att hon säger med Paulus (1 Kor. 10:16): Välsignelsens kalk, som vi välsigna, är han icke en delaktighet af

* Åtminstone skref Luther själf 1537 i de artiklar, som voro ämnade att framlämnas på kyrkomötet i Mantua, ifall ett sådant komme till stånd, följande: »Hvad transsubstantiationen vidkommer, så akta vi alls intet *den sofistiska spetsfundigheten*, hvarmed de föregifva, att brödet och vinet lämna och förlora deras naturliga väsende, så att allenast utseendet och färgen af brödet förblifva, men är icke verkligt bröd. Ty det stämmer allra bäst öfverens med den H. skrift, att brödet är och förblifver bröd, såsom Paulus själf nämner det: *Brödet, som vi bryta*, och *så äta af detta bröd.*»

Kristi blod? Det brödet, som vi bryta, är det icke en delaktighet af Kristi kropp? Något stöd för att Luther och reformatorerna lära, att brödet och vinet *förblifva* Kristi lekamen och blod oberoende af *ätandet* och *drickandet*, är ej anfördt. Då emellertid lutherska kyrkan i »Endräktsformeln» uttryckligen förkastade transsubstantiationsläran och intet uttryck för den fanns i Lilla katekesen, hvarför skulle denna väl då med en prick behöfva ändras eller rent af *»aflägsnas»?*

5. »Trots allt hvad som talats och skrifvits om den lutherska lilla katekesens oumbärlighet, har man dock ansett sig böra stympa honom. *Luthers lilla katekes har nämligen sex hufvudstycken och icke fem.* Dess *femte* hufvudstycke handlar om *bikten*» o. s. v.

Efter så verkligen är förhållandet, borde man icke då med all makt hellre yrka på ett *återställande* af boken i dess ursprungliga skick än yrka på dess fullständiga *aflägsnande?* Åtminstone kan väl icke den omständigheten, att man *stympat den*, vara något skäl härför. Hvad skulle väl lektorn själf säga, om en stympare afhögge hans arm, och någon sedan föresloge, att han skulle förklaras »ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas?» För öfrigt vet nog P. W. väl, att detta icke är det *enda sätt*, hvarpå denna bok blifvit »stympad». Vi önska till Gud, att den i stället för att blifva *aflägsnad* blefve *restaurerad*, och att hvar och en måtte lära »att göra sitt skriftermål, befalla sig Gudi morgon och afton, lära sig välsignelsen till bords och tacksägelsen efter måltid» samt »hustaflan», såsom Luther önskade; det skulle kanske förekomma mången moralisk bankrutt och rädda många människolif.

I afd. II talas om »Kort utveckling af Luthers Lilla katekes.» Här säges:

»Hvad vidare angår den s. k. stora katekesen,* så är den, oafsedt de olägenheter, som bero af dess bundenhet vid Luthers lilla katekes, af sådan beskaffenhet, att den tarfvar en fullständig omarbetning.»

Allt, som härefter säges om Kort utveckling, har nog förut blifvit sagdt,** äfven om man vid läsningen finner, att P. W:s kritik är ovanligt högröstad och drakonisk.

* I ett betänkande, ingifvet till ecklesiastikministern, väntade man att få se den rätta titeln.

** Jämför bland annat: Berättelse öfver Västerås stifts tredje skolmöte, Falun 1899, ss. 63—67.

En mera fin och sansad kritik än P. W:s framställde en from och bildad fru för mig för några veckor sedan. Hon hade läst katekes med sina fyra normalt begåfvade söner, som gått i högre läroverk, och yttrade: »Nog äro ändå katekesens stycken ofta hårda, omogna frukter för barnen.» Hvad jag då svarade, upprepar jag ock här: »Min bästa fru, lägg då dessa hårda, omogna frukter med största sorgfällighet underst i deras reskost, och lägg där ofvanpå de frukter, som synas eder mera mjuka och mogna och därför lättare kunna skämmas!»

Härmed hafva vi berört den del af »Betänkandet», som speciellt berör *folkundervisningen*, eftersom det är så, att de 5, 6, 7 eller 8 stycken, som Luther framställt och Kort utveckling närmare förklarat, äro det gemensamma minimum af kunskap i det, som rör kristendomslifvet, för hvar och en, »som vill en kristen heta», både i *folk-*, *elementar-* och *nattvardskolan*.

Väl kan det hända, att både lärare och lärjungar i alla dessa skolor gå till arbetet med dessa ord: »Nu skall man till att läsa den där katekesen igen.»* Och detta kan väl sägas både för bokens skull — kanske ock af en tillfällig olust för undervisning. Men talas ej på samma sätt af lärare och lärjungar om andra ämnen också? — Må man då tänka på Luthers ord: »Sålunda har man inalles fem stycken af hela den kristliga läran, hvilka man beständigt bör drifva och ord för ord fordra och förhöra; ty lita ej därpå, att ungdomen endast af predikan skall lära sig detta och lägga det på minnet!»

Och, när allt kommer omkring, torde vi i vårt land ändå vara ofantligt väl lottade, då vi tills vidare hafva något *bestämdt* och *gemensamt* att hålla oss till och att i nämnda skolor från olika synpunkter behandla och slippa det andliga virrvarr, hvarpå regementspastor C. A. Borelius lämnar oss en så vemodig profkarta från Tyskland.** Detta skall dock icke hindra oss att yrka på en förbättring, om blott icke denna förbättring blir en försämring. För sådant må vi akta oss.

* Ped. Tidskr. 1900, s. 99.
** Ped. Tidskr. 1900, ss. 84—110.

Afd. III—VII rör mera speciellt det högre läroverket. — Förberedelsen för inträdet måtte i P. W:s ögon alls icke eller också illa motsvara sin uppgift, då han anser som »*en angelägen reform, att katekesundervisningen uppskjutes till 3:e klass*», och att tiden i kl. I—II ägnas åt bibliska historien. Hvilka inträdesfordringarna i kristendom efter denna reform skulle blifva, nämnes dock ej.

I afd. III förordar han biblisk historia i stället för katekes; i afd. IV förordar han lärospråk (»ett femtiotal sådana där goda ord om Gud») i stället för historia och blott historia för N. T. Detta förefaller nog bra besynnerligt. Hvilket är väl det lätthandterligaste af dessa förslag för medelmåttiga lärare och barn? Detta bör tagas under ompröfning.

Vidare bör den viktiga frågan tagas under ompröfning: »*Huruvida denna undervisning bör vara obligatorisk.*» Läroämnen skulle likväl blifva såsom nu *bibelläsning*, *dogmatik* och *kyrkohistoria* (afd. VI), särskildt med hänsyn till svenska kyrkohistorien.

Till sist föreslås att »*på det högsta stadiet meddela lärjungarne en kort öfversikt af de förnämsta religionsformerna*» (afd. VII). Detta kan ju ha sitt intresse och meddelas väl ändå i samband med geografi och historia. Dock låter det onekligen något kuriöst, att kristen religionsundervisning skall *afslutas* med en kurs i hedendom. Skall detta vara kronan, som kröner verket?

Betänkandet är skrifvet med hänsyn till en af K. M:t tillsatt kommitté »för att afgifva förslag till omorganisation af det allmänna läroverket i vårt land». Då emellertid denna kommitté gifvetvis vid sitt omorganisationsförslag måste räkna med de faktorer, som finnas, och ej äger att skapa nya, kan detta reformförslag svårligen föranleda till någon nämnvärd åtgärd från kommittéens sida. Likväl kan det ju äga sitt intresse att se, huru en sådan man som P. W. tänker i denna fråga. Af ännu större intresse hade dock varit att få läsa den lärobok i fråga om kristendomslifvet, mot hvilken P. W. vill utbyta Luthers Lilla katekes och Kort utveckling.

J. G—n.

7.

Om uppsatsskrifningen vid folkskollärareseminarierna.*

Som barn af nationalitetssträfvandenas tidehvarf ha seminarierna allt ifrån sin grundläggning låtit modersmålet intaga en viktig plats på sitt schema. Likasom dessa institutioner nedlagt ett kraftigt arbete i de nationella sträfvandena öfver hufvud taget, så ha de ock inlagt stora förtjänster i arbetet att sätta svenskan i högsätet bland de språk, som studeras i vårt fädernesland. Hvarje sträfvan att rensa och förenkla de högre befolkningslagrens språk och hvarje sträfvan att bland samhällets små väcka och öfva förmågan att tala och skrifva ha städse vid seminarierna mötts med intresse och sympati men också fått kraftiga tag i arbetet.

I detta sitt intresse för modersmålet stå ju nämligen seminarierna långt ifrån ensamma. På alla områden inom skolvärlden är ju samma lefvande intresse för det egna språket. Det är väl omöjligt att afgöra, hvar det är starkast, icke heller är det möjligt att afgöra, om det här är föregående eller efterföljande i förhållande till samma företeelse på dessa andra områden.

Äfven utanför skolans gränser visar sig alltmera klart denna samma företeelse. Alltmera bestämdt fordras inom alla kretsar af samhället, att i rena svenska ord skall hvarje sanning kunna sägas, hvarje tanke få sitt uttryck, hvarje stämning målas. Det kräfves alltmer bestämdt, att skolan skall undervisa sina lärjungar på ett sådant sätt, att dessa vid mogen ålder kunna i tal och skrift uttrycka sig med säkerhet, klarhet och reda men äfven vackert. Ordet — så väl det talade som det skrifna — skall vara både ett troget och ett skönt uttryck för tanken.

På senare tider har en ny drifvande kraft börjat verka på undervisningen i modersmålets skriftliga behandling, sär-

* Till grund för denna uppsats ligger ett vid seminarieläraremötet i Linköping hållet inledningsföredrag.

skildt på undervisningen i uppsatsskrifning, vid folkskollärareseminarierna.

Till en början nöjde man sig i folkskolan med att öfva barnen att tala sitt modersmål, men man har nu kommit under fund med att det mycket väl låter sig göra att äfven lära dem skrifva detsamma.

Detta — att uppsatsskrifningen har kommit in i folkskolan — återverkar naturligen på seminarierna. Skolan fordrar, att de lärare och lärarinnor, som skola undervisa i detta ämne, ha blifvit så väl som möjligt förberedda för denna uppgift. När eleven lämnar seminariet, skall han således icke blott själf kunna uttrycka sig skriftligen, utan han skall också vara i stånd att lära andra denna konst samt att kritiskt granska deras försök.

Denna känsla af ansvar gent emot folkskolan är för seminarieläraren gifvetvis en drifvande kraft, men den är det äfven för eleven. Dennes intresse för ämnet och hans ifver att tillgodogöra sig undervisningen sporras naturligtvis däraf, att han känner, att han omedelbart kommer att få utbyte af den möda, han nedlagt på ämnet. Därigenom att eleven går med i skolans arbete och deltar i undervisningen där, kan man mycket väl bedöma, hvad som i hans egen undervisning är af större och hvad som är af mindre betydelse för hans framtida kall.

Af öfriga skäl till att uppsatsskrifningen så varmt omhuldas vid seminarierna förtjänar säkert ännu ett och annat att anföras.

Ju större antal begåfvade och på förhand väl beredda personer, som vi få in vid våra seminarier, dess mer känna vi, att vi ej kunna nöja oss med barndomsskolans metoder, och söka oss andra, för att de unga skola få största möjliga utbyte af sina fyra år. På grund af att den skara, som söker utbildning hos oss, är så olikartad, måste undervisningen bli mer individuell, än som är nödvändigt inom andra läroanstalter.

På det lägre stadiet rör därför undervisningen sig med enkla former, men i samma mån som eleven får begrepp om hvad undervisning och metod för densamma är, bör han få genom egen erfarenhet pröfva olika metoder. Så t. ex. brukar

jag i geografi behandla ett land på vanligt sätt: preparera och förhöra läxa efter läxa, ett annat land få eleverna själfva studera efter läroboken, kartan, läseböcker och andra källor, som de möjligen kunna ha till sitt förfogande, öfver ett tredje håller jag en serie föredrag o. s. v. Ett lands geografi tar jag syntetiskt, ett annat analytiskt.

Denna växling af metoder kräfver något annorlunda beskaffade former för kontroll af elevernas arbete, än när barndomsskolans metoder uteslutande användas. Likaså kräfva de fria studierna, som på senare tider med de bästa resultat satts i gång, nya sätt att bedöma elevens nivå.

Att denna är klar för läraren, är naturligtvis i allra högsta grad önskvärdt, eftersom det kräfves af honom positiva omdömen öfver eleven — omdömen, som ha mycket stor betydelse för dennes framtid.

Genom uppsatsskrifningen åstadkommes en korrespondens mellan läraren och eleven, som af intet annat kan ersättas. Tack vare den kunna förhören hindras att, som nu gärna är fallet, för betygens skull svälla ut och taga alltför mycken tid i anspråk.

För eleverna är det af största vikt att blifva så mångsidigt bedömda, som möjligt är. Att skolans omdömen om dem ofta äro så felaktiga, beror säkert i icke ringa grad därpå, att den så ensidigt dömer lärjungen efter hur han reder sig i förhöret. Ständigt göres dock den erfarenheten, att det ej alltid är de djupaste intelligenserna bland eleverna, som föra ordet under förhören. När man gjort ett samvetsgrant och kanske drygt arbete, känns det som en tillfredsställelse att få lägga i dagen resultatet däraf genom andra och bättre medel än ett och annat snabbt och — jag hade så när sagt — fyndigt svar. Ett dylikt medel är en uppsats.

Genom de vanliga förhören kommer dessutom ej hvarje olika slag af begåfning till sin rätt. Den tystlåtne, den ordkarge, den långsamt tänkande, den blyge, den stolte och ärlige — jag menar den, som hellre tiger och lider än tar emot otillåten hjälp — äro vanligen i fara att blifva underskattade. Låt dem sitta i lugn och ro med pennan i hand och fundera, och det slutliga omdömet blir vanligen ett annat! Ett mera

vidsträckt bruk af uppsatser skulle säkert i många fall rädda seminariet från att få sina betyg korrigerade eller åtminstone justerade af skolan och rädda mången elev från att segla under falsk flagg — den må nu vara vackrare eller anspråkslösare än den verkliga.

Ännu en orsak till att seminarierna värdera uppsatsskrifningen bör nämnas.

Läraren behöfver uppsatsskrifningen för att bedöma, hur eleverna fatta hans egen undervisning. Icke den mest nitiske och skicklige inspektör kan ge så värdefulla upplysningar som dessa enkla skripta.

Det varma intresse, för hvilket uppsatsskrifningen varit föremål på grund däraf, att den fyller så många behof vid seminariet, har också verkat viktiga förbättringar i de metoder, som den använder, men först och främst har det drifvit läraren att göra klart för sig, hvart han vill komma med sin undervisning. Enklare och mera koncist kan man näppeligen uttrycka den saken, än Kungl. Majestäts nådiga stadga för folkskollärareseminarierna i riket gör. Undervisningen i språkets skriftliga behandling bestämmes där med följande ord: skriftliga uppsatser, fortgående från berättelser och beskrifningar till utveckling af lättare ämnen inom elevernas kunskapsområde efter anvisning, som i mån af behof af läraren meddelas.

Seminariets hufvuduppgift är alltså att lära eleverna att i skrift uttrycka sig enkelt, klart, koncist, på ren och vacker svenska. Lägger man härtill, att praktiken i uppsatsskrifning ställer fordran på ett sundt och vaket omdöme i språkligt hänseende, så kunna vi tillfoga: förmåga att kritiskt granska de uppsatser, som förekomma i folkskolan. Nämnda stadga har icke ett ord, som kunde tydas som en uppmaning att utveckla litterärt konstnärsskap, och därpå lägga seminarierna ej heller an, om än de noga söka vakta sig för att kväfva eller i växten hejda dem, som sikta däråt.

Det första, seminariet har att taga itu med, är att meddela teknisk färdighet i språkets behandling. Detta faller därför hufvudsakligen på den grundläggande undervisningens lott. Det gäller att vänja eleven att hurtigt och säkert arbeta med pennan. Först när denna tekniska färdighet är

uppnådd — så att säga grofhyflingen undangjord —, bjudes på uppgifter, som skola mera självständigt behandlas, och kräfves en sådan självständig behandling och därjämte stilistisk förmåga.

Stoffet till uppsatserna på det lägre stadiet bör därför vara på förhand väl genomarbetadt, hvarje elev bör ha fullt klart för sig, hvad han skall skrifva. Vanligen gifves därför ett ämne, som under en lektion omedelbart förut blifvit genomgånget. Uppsatsen är alltså ett referat af en berättelse eller en beskrifning, som strax förut delgifvits klassen. Fördelaktigast är att gifva samma ämne åt alla i klassen eller åtminstone ett par så likartade, att samma plan kan användas för dem.

För den grundläggande undervisningen lämpar sig utan tvifvel klassundervisningen bäst. Man bör hålla på enkla former. Förrådet af ämnen är ganska begränsadt, emedan klassen ej hunnit genomgå stora pensa. Lärjungens individualitet är mindre utpräglad eller åminstone af läraren känd. Det är synnerligen lämpligt att ofta taga in referat af lektioner, dels emedan det är af vikt för läraren att så snart som möjligt lära känna sin klass, dels för att han i tid skall kunna komma eleven till hjälp, om han missuppfattat något. Missförstånd förekomma gifvetvis lättast på det lägre stadiet. Dels känner eleven ej läraren, dels är han mera generad för att begära hjälp, dels är han mindre öfvad att följa en viss tankegång och tappar lättare tråden.

Men, om än dessa ämnen, där innehåll och så godt som äfven form äro på förhand gifna, skola förekomma mest, kan jag dock icke afstå ifrån att lägga in ett godt ord för s. k. fria ämnen, jag skulle hellre vilja benämna dem individuella.

För att förklara, hvad jag menar, skall jag be att få anföra ett par exempel.

Vi tänka oss, att klassen under en utflykt är samlad på t. ex. Ombergs turisthotell och sänder därifrån ett telegram till en frånvarande kamrat, hvilket genast författas af hvar och en. Vi tänka oss, att vi besvara bref från en inackorderingsbyrå, en folkskolinspektör, en föreståndarinna vid en skola. Andra sådana ämnen äro: Min egen lilla vrå, En saga, berättad i bref för lilla systerdottern, Hvarför jag valt lä-

rarens kall, Lille brors dop, Min bössa och jag, Mitt första fiske.

Dessa uppsatser böra ej granskas i klassen och än mindre läsas upp, lika litet som man läser upp en god väns bref för främmande.

Bäst öfvas den tekniska färdigheten genom små korta uppsatser. Dessa kunna hopskrifvas på en liten stund och ersätta på ett synnerligen lyckligt sätt dessa segslitna diktamensöfningar, som drifvas från småskolan till afgångsexamen. Vid seminariet borde de väl kunna inskränkas, emedan rättskrifning fordras i inträdesexamen. För uppsatsskrifningen rent af skadligt är det tunga, missljudande och ofta alldeles felaktiga språk, som vanligen rättskrifningsöfningarna bjuda på. För att pröfva elevens insikter och färdighet i grammatik, interpunktion och rättskrifning äro de säkert ej synnerligen lämpliga, ty eleverna ha vanligen nött in dem mekaniskt under årens lopp. Betydligt mer pröfvande tror jag dessa korta, på rak arm författade och omedelbart inskrifna uppsatser äro. Ett telegram, en annons, ett affärsbref, ett bjudningsbref, en rekvisition, en anmälan om förfall af något slag m. m. dyl. sätta de ihop på mindre än en kvart.

Till den grundläggande undervisningen i uppsatsskrifning hör också en hel del öfningar, som afse att väcka och skärpa språksinnet. Dit höra alla öfningar för att bibringa eleven kunskaper i grammatik, ortografi och interpunktion, öfningar att finna synonyma, divergerande, konvergerande och helt motsatta uttryck, granskning af främmande ord och uttryck, jämförelser med danskan, norskan och fornsvenskan samt dispositionsöfningar. Har man tid med litet ordbildningslära och litet språkhistoria, är det säkert mycket förmånligt för uppsatsskrifningen. Nyttigt är ock att omedelbart efter en lektion låta eleverna referera någon del däraf eller hela, allt medan en af dem på taflan tecknar upp en enkel plan. Läraren borde ofta ge en disposition af sitt anförande och då helst teckna upp densamma på taflan.

Allt, hvad som göres för att öfva eleven att i tal vara klar, enkel och koncis, kommer uppsatsskrifningen till godo. — Vanligen är det så, att den som talar väl, skrifver väl. Det gäller att reda ut tanken, innan den får ett uttryck, vare sig

i tal eller skrift. Ett disciplineradt skriftspråk måste ha till förutsättning disciplineradt tänkande och går vanligen hand i hand med disciplineradt tal. Att taga itu med skriftspråket först är som att börja med taket på huset men glömma bort grunden och väggarna. Men en människa kan mycket väl börja med att bygga ett leksakshus, sedan bygga en koja, ett slott, en dom — taket skall alltid vara med. Så kan hon ock ha skriftspråket med i hvarje skede af talspråkets utveckling.

Därför är det ofantligt viktigt, att talspråket i klassen är fullt korrekt. Hellre intet anförande än ett suddigt, oklart, svamlande. Läsning af vacker svenska har sin stora betydelse. Jag brukar råda min klass att läsa så mycket af god litteratur, som de möjligen kunna komma öfver, men noga akta sig för att läsa sämre slags språk, särskildt varnar jag dem för *dåliga* öfversättningar.

I allmänhet ha de svårt för att få böcker att läsa. I regel består deras eget bokförråd uteslutande af läxböcker, och seminarierna ha ju ty värr icke några böcker att bjuda på. Endast ett och annat har bibliotek. Därför läser man alldeles för litet vid våra seminarier, och det är mycket att beklaga, särskildt för uppsatsskrifningens skull.

Vid folkhögskolan har jag gjort bekantskap med ett slags lektioner, som tilltalat mig i hög grad. De kallas uppläsningstimmar. Under en uppläsningstimme föreläser man för eleverna något af en god författare, en uppsats, utdrag ur något vetenskapligt arbete, en novell eller ett poem, hvad som helst som har verkligt värde ur etisk och skönlitterär synpunkt.

Också diskussionen begagnas vid folkhögskolan som medel för undervisningen. För språksinnet är den nog i hög grad öfvande. — Diskussionen tillgår så, att en fråga uppställes, ett inledningsföredrag hålles, och därpå vidtar debatten. Det kan vara ofantligt nöjsamt att vara med om när de unga bryta lansar med hvarandra. För lifvet betydelsefullt kan det väl också vara, att de öfvas att i kampen följa den *ädla* torneringens lagar. Skulle striden bli oädel, finnes ju ordförandens klubba.

Under det frågan debatteras, nedskrifvas anförandena, och nästa gång justeras protokollet.

Om den grundläggande undervisningen väcker språksinnet och rationellt öfvar och skärper det, är ett ofantligt arbete undangjordt för undervisningen på det högre stadiet, ja, ej endast för undervisningen i uppsatsskrifning utan för undervisningen utefter hela linien. En stor vinst är, att eleven vänjer sig att arbeta med pennan. Om så småningom och enligt dessa pedagogikens gyllene regler: »från det lättare till det svårare, från det enklare till det mera sammansatta, från det närmare till det fjärmare», gifvas goda metoder för författande, kunna vi komma ifrån dessa fall, då det arbetas timmar, dagar, ja, det sägs nätter på ett enkelt litet utkast eller en hel liten uppsats.

Genom att lyckligt lösa en mängd lättare uppgifter kommer eleven i den goda vanan att klargöra tanken, innan han pröfvar på att sätta den på papperet. Att kriaskrifningen blir så tidsödande och tröttsam beror till största delen därpå, att alltför stora och fordrande ämnen gifvits. Man nödgas skrifva om något, hvarom man har en del oklara föreställningar eller i vidrigaste fall inga alls.

Att vänja sig att ej skrifva ned tanken, förrän den är klar, har stort gagn med sig. Ofta nedlägges ett omåttligt stort arbete på att skrifva en eller flera s. k. kladdar. Det tar tid och gör uppgiften onödigt tråkig. Alla lättare uppsatser, läxreferat o. dyl. skola skrifvas in direkt i boken. Jag tar aldrig emot några skripta, som äro skrifna med blyerts. Det är onödigt osjälfviskt att på dem anstränga så ömtåliga organ som ögonen. För eleven har det sin betydelse att direkt skrifva ett prydligt och riktigt manuskript.

Är nu denna tekniska färdighet värd, att den grundläggande undervisningen så nitiskt tar hand om den? Vore det ej fördelaktigare att låta klassen skrifva en diktamensöfning per vecka samt 8, 10 eller 12 större uppsatser per läsår — uppsatser, som mera pröfva den stilistiska förmågan? Är det ej hårdt, att talangen, som möjligen sitter i klassen, skall följa den långsamma och enformiga traden för att inhämta denna tekniska färdighet? Nu fordras så högljudt, att undervisningen skall vara rolig, saftig, intressant. Blir ej uppsatsskrifningen torr, tråkig, systematiserad, om en massa småuppgifter skola prepareras och sedan diskuteras?

Ja, nog kan undervisningen göras torr, tråkig o. s. v., men icke behöfver den vara det. För den, som gärna arbetar med pennan, är det lika roligt att göra ett skriftligt som ett muntligt referat af läxan, lika roligt att själf sätta ihop t. ex. ett bref, en skildring af en upplefvad händelse, ett geometriskt problem med dess lösning, som att göra detta muntligt. För klassen i sin helhet tyckes det vara mera rättvist att någon gång låta dem, som skrifva hellre än de tala, få tillfälle att följa sin håg. För öfrigt bör det äfven i kl. I förekomma 6 à 8 mer kräfvande uppgifter per år.

Skulle man nu sikta så högt som till att utbilda stilistiskt konstnärsskap, undrar jag, om ej i alla fall den föreslagna vägen är den genaste. Hur långt kommer bildhuggaren och arkitekten, om de ej ha handtverkarens kunskap om materialets egenskaper och verktygens användning? Hvilken mängd af studier lägger ej målaren ned tid och kraft i, innan han griper sig an med den tafla, genom hvilken han vill vinna konstnärsnamn?

På seminarierna kommer väl endast en och annan till konstnärsskap, men af hvar och en, som lämnar seminariet, måste kräfvas förmåga att något så när felfritt samt enkelt, med klarhet och reda uttrycka sina tankar i skrift. En viss grad af självständighet i behandlingen af ämnet bör också kräfvas, men däraf följer, att valfrihet bör råda i tämligen vidsträckt grad. Äfven där skola ämnena vara hämtade inom elevernas kunskapsområde, ty det är ju en orimlighet att begära, att någon skall skrifva om hvad han icke känner till. Saken förbättras naturligen ej, om läraren gifver en så omständlig disposition, att arbetet endast består i att fylla ut den här och där.

Men elevens kunskapsområde är på det högre stadiet ansenligt, och en rikedom af ämnen erbjuder sig därför. Också hans mogenhet är ju mycket större.

Af vikt är, att ämnena äfven med afseende på omfattning äro i hög grad växlande. Ena gången lämnas en redogörelse för ett enda experiment, för en enda industrigren inom ett land, en skildring af ett slag, en episod i ett mänskligt lif; en annan gång skrifver man om t. ex. England, Margareta, Oliver Cromwell, Familjen Compositae, Insekterna. I

förra fallet öfvas klassen i att skrifva fylligt och bredt, att ordna en rikedom af detaljer kring en hufvudfigur. I senare fallet kräfves stark begränsning, ett skarpt särskiljande af hufvudsak och bisak. Jag tror, att dessa senare uppgifter ha sin stora betydelse just vid seminarierna, därför att folkskolan så ofta kräfver en starkt koncentrerad skildring, och det är en stor konst att ge en konkret bild, när tanken villas af en mängd detaljer. För att vara enkla måste vi antingen vara helt naiva eller ock kulturmänniskor. Öfvergångsstadiet är alltid i hög grad sammansatt; hvad som presteras är ojämnt, abstrakt, flytande, sväfvande.

Fritt val af ämne hör till detta stadium, likaså s. k. dubbelkrior. De ämnen, som jag kallade individuella, höra företrädesvis hit, ty här kan en större mogenhet förutsättas. Där kan man få förträffliga uppsatser om t. ex. ett bibelspråk, man kan få en karaktäristik, en stämningsbild, såsom Framför Kronbergs David och Saul, Vid Vätterns strand. Man kan få svar på sådana frågor som: Hvad säger ni om våra långa sommarferier? Hvad har ett folk att fordra af sina representanter?

Formen bör vårdas med mycken omsorg. Grofva fel mot grammatik, ortografi och interpunktion måste skarpt beifras. Slangord, misslyckade ordvändningar, allt slags oklarhet, pleonasmer, tavtologi och alla öfverflödiga interjektioner och exklamationer strider man väldeligen emot. Skefva och haltande bilder rättas, o. s. v.

Litteraturhistorien ger anledning till studier af olika författares stil. Praktiken ger tillfällen att referera lärarnes s. k. proflektioner. Praktiken ger vidare många tillfälle att jämföra dialekten, hvardagstalspråket och det vårdade talspråket samt skriftspråket.

Bedrifves uppsatsskrifningen rationellt, så blir naturligen sund och god kritik en af denna undervisnings frukter. Det vore godt, om eleverna på seminariet kunde få ett sundt och vaket omdöme och god smak. Det är dem till gagn både vid korrigering af barnens uppsatser och vid val af litteratur, ja, jag tror äfven vid val af vänner. Jag fruktar, att vi i vissmån försumma plikten att väcka och odla litterär smak och litterärt omdöme. Ju större makt ordet — »det levende» så

väl som »det skrevne» — får i samhällena, dess viktigare är det, att allmänheten är i stånd att bedöma dess innebörd och halt.

Alldeles nödvändigt är, att eleven redan på seminariet lär sig att korrigera utan att spilla för mycken tid på uppgiften. Utom själfva kunskaperna fordras för att kunna korrigera under en enda genomläsning — och mer kan och bör i regel ej bestås — förmåga att koncentrera sin uppmärksamhet ganska skarpt. Detta kräfver rätt mycken öfning. Redan i kl. I böra eleverna rätta egna och kamraters diktamensöfningar och lättare uppsatser. Ganska roligt är att af klassens fel komponera en uppsats, som klassen sedan får rätta. Endast på det högsta stadiet bör förekomma korrigering af barnens uppsatser eller af ett ämne, som eleven ej själf skrifvit öfver, men i klass 4 bör hvarje elev rätta minst ett lag af skolans uppsatser.

Det är nödvändigt, att konsten att rätta inhämtas redan på seminariet. Folkskolans skripta visa, nogsamt, att den behöfver både läras och öfvas.

Så kommer frågan, om tiden räcker till för en rationell behandling af uppsatsskrifningen.

I planen för timfördelningen upptages för svenska språket: i kl. I 7 timmar, i kl. II och III 5 och för kl. IV endast 4 timmar per vecka.

Som i stadgan intet är bestämdt angående fördelningen af tiden för ämnets olika delar, är praxis nog något olika vid olika seminarier. I allmänhet är väl förhållandet, att i kl. I skrifvas 8—12 uppsatser per läsår, i de öfriga 9—10. I första kl. författas alla uppsatserna på lärorummet, men i de öfre klasserna skrifves en i hemmet. Modersmålet disponerar alltså omkring 600 timmar af hvarje elevs seminarietid samt dessutom 48 läsdagar och tid för 3 hemskrifningar. För eleven är alltså tiden ej njuggt tillmätt. Det är en ansenlig tid, och under den kan mycket uträttas.

Vid Skara seminarium ha vi hemskrifningar af två slag. Dels utdelas ämnet ett par veckor, innan uppsatsen skall lämnas, dels erhålla eleverna en lofdag för att skrifva densamma. I så fall utdelas ämnena sista lektionen en dag, följande dag skrifves uppsatsen i hemmet, och dagen därpå

lämnas den. Hos oss började vi med denna anordning hufvudsakligen af hygieniska skäl, emedan våra lokaler äro så osunda, men den har visat sig synnerligen fördelaktig äfven i pedagogiskt hänseende.

Klassens tid är för visso tillräcklig, men ty värr kan ej detsamma sägas om lärarens. Han kan omöjligt disponera så mycken tid, som behöfs för att bedrifva undervisningen i modersmålet tillräckligt intensivt. Läraren har 24—28 timmars tjänstgöring och så i allmänhet rättskrifningsöfningar och uppsatser i den klass, där han är klassföreståndare. För hvarje skriflag utöfver det ordinära får han en eller ett par timmars minskning. Vanligen är förhållandet det, att hvarje lektion kräfver af honom en hög grad af intensitet — ett kraf, som naturligtvis endast kan finnas i teorien, emedan hans arbete är kvantitativt så stort. De lärare, som korrigera uppsatserna, undervisa nämligen endast i kunskapsämnen, icke utom i undantagsfall i öfningsämnen. Som det är vuxna, som undervisas, ställas naturligtvis större fordringar på hans personlighet, hans vetenskapliga utbildning, hans förmåga dels af intensitet, dels af uthållighet i arbetet, hans pedagogiska och psykologiska förutsättningar än i barndomsskolan. Som hans aflöning är låg, har han vanligen att kämpa med ekonomiska svårigheter, hvilket naturligtvis i sin mån bidrar att hämma intensiteten. Att förhållandet blir mer dystert för hvart år, som går, beror dels på att i följd af folkskolans storartade utveckling det nu erfordras bättre utbildade krafter än förr för hennes tjänst, dels att de inträdessökandes nivå år från år höjes.

Kan alltså uppsatsskrifningen icke bedrifvas energiskt utan att ännu mer, än nu är förhållandet, upptaga lärarens tid, så kommer den att bedrifvas så endast i teorien. Mycket kan ju göras genom förenkling af korrigeringen samt genom att förlägga en del uppsatser till ferierna.

Men, om äfven idealet ej kan nås, kan det kanske vara till gagn att byta åsikter om hur ämnet skall kunna skötas så, att det får den kraftigaste möjliga växt och rikaste möjliga frukt.

J. Vr.

8.

Den nya upplagan af ordlistan och rättskrifningsfrågan.

Det är allom bekant, att sjette upplagan af Svenska akademiens ordlista fört vår rättstafning ett godt stycke framåt mot ett ljudenligt beteckningssätt. Om också ej alla författare ställt sig stafningssättet i ifrågavarande upplaga af ordlistan till efterrättelse, utan mången fortfarande följt äldre rättskrifningsregler och andra åter begagnat sig af en med hänsyn till ljudenlighet mera avancerad stafning, med all den omväxling, som tycke och smak eller principenlig konsekvens mäktar åstadkomma, har dock onekligen den sjette upplagan af nämnda ordlista, i följd af kungl. cirkuläret den 16 nov. 1889, spelat en roll icke blott inom skolans värld utan äfven därutanföre. Den har nämligen nu sträckt sitt inflytande öfver ett tidsskede af mera än ett decennium, och de, som framtiden tillhör, hafva alla blifvit undervisade efter de grunder, som där blifvit fastslagna.

Nu har nyligen sjunde upplagan af samma ordlista utkommit, och hufvudafsikten med denna lilla studie är att göra tidskriftens läsare bekanta med hvad nytt den nya upplagan har att bjuda på.

Hvad vi först och främst vilja fästa uppmärksamheten på, är den stora tillökningen af i ordlistan upptagna låneord. I företalet till den nya upplagan få vi veta, att antalet ord ökats från omkring 41,400 (sjette upplagan) till vid pass 71,500. Att en ganska betydlig procent af denna ökning är att skrifva på lånordens konto, visar en enda spalt af ordlistan. Vi hafva räknat antalet af lånord, som förekomma å andra spalten af sid. 20 i nya upplagan, därvid fästande oss endast vid begynnelseordet inom hvarje grupp, och fått summan 32, hvaraf i förra upplagan återfinnas blott 4 (astrakan, astronom, atlas [samling af kartor] och atlas [ett slags tyg]. Låt vara, att den nu som exempel valda spalten är ovanligt rik på låneord, den ger dock en ungefärlig föreställning om den relativt stora

tillväxten af i denna upplaga intagna ord af främmande börd. Som skäl för denna tillökning anföres i företalet följande: »Ett ökadt antal af utländska låneord — dock fortfarande endast ett begränsadt urval — har nu också funnit plats i ordlistan. Medtagandet af dessa ord får naturligtvis ingalunda anses innebära en maning till bokens begagnare att mera än förut och till förfång för de inhemska orden gynna de främmande. Där vårt eget vackra, böjliga och uttrycksfulla svenska språk lämnar oss tillräckliga medel att på ett fullt tillfredsställande sätt framlägga våra tankar, där böra vi naturligtvis ej lita till främmande källor. Å andra sidan får man ej förbise, att en mängd mer eller mindre internationella fackuttryck utan inhemsk motsvarighet finnas, hvilka hafva rättmätigt anspråk på en plats också i en svensk ordbok. *Och äfven utom dessa termers område gifves det onekligen rätt många utländska ord, som väl försvara sin plats i vårt språk, i det de uttrycka begreppsskiftningar, som vi eljest antingen icke alls eller endast med svårighet och genom långa omskrifningar skulle förmå återgifva i ord.**

»Till den ena eller andra af dessa båda grupper höra de flesta af de nya lånord, som nu inrymts i ordlistan. Om de öfriga gäller, att de äro så pass allmänt brukliga, att en någorlunda fullständig svensk ordförteckning svårligen kan undgå att lämna dem tillträde. Och ingen lär kunna bestrida, att det för vårt språk är bättre, om lånorden däri, äfven de, som möjligen äro mindre nödiga, uppträda i hyfsadt skick, med tidsenlig stafning, riktiga böjningsformer, riktigt genus och riktig konstruktion, än att allt på detta område öfverlåtes åt godtycket. Både i ortografiskt och grammatiskt hänseende pläga just lånorden vålla den skrifvande de största svårigheterna. Det är helt visst också dessa ord, som oftast eftersökas i sådana uppslagsböcker som den föreliggande. *En ordlista, som i fråga om lånorden företer större luckor än andra, har därigenom väsentligen minskat sina utsikter att blifva begagnad.*»*

Vi hafva anfört hela denna motivering dels därför att de skäl, som här angifvas för upptagande af ett jämförelsevis

* Kursiv. af oss.

stort antal utländska ord, synas oss mycket talande, dels och i synnerhet därför att här antydes, hvilken ställning man må intaga till bruket af sådana ord, och hvilket värde man må tillerkänna dem. Ett uttalande af Svenska akademien i denna omtvistade fråga är sannerligen värdt att taga fasta på, och detta så mycket hellre som den ståndpunkt, akademien intagit till frågan, är sådan, att den borde kunna vinna allmän tillslutning.

Fastän antalet ord ökats i den nya upplagan så högst betydligt, är dock sidantalet föga större än i den närmast föregående, nämligen 327 mot 304. Att vid pass 30,000 ord mera kunna rymmas inom ett så föga ökadt sidtal, beror hufvudsakligen på utlämnande af åtskilligt, som nu ansetts obehöfligt att upptaga, men äfven i någon mån på ett sparsammare tillgodogörande af utrymmet och sidornas något litet ökade längd. Så har besparing af utrymme vunnits genom användande af vissa tecken, såsom ₪, hvilket angifver, att en verbalsammansättning är upplösbar. Så betyder t. ex. *afhugga* ₪, att man jämte afhugga äfven kan säga *hugga af*. De nya tecknen äro ej flera än sju, och de försvåra i intet hänseende användningen af ordboken, i det att några af dem förstås af sig själfva och de andra kunna förbigås utan missuppfattning af det sakliga i ordlistans uppgifter. Men, som sagdt är, utrymme för det myckna nya har hufvudsakligen vunnits genom uteslutningar. Hvad är det då, som uteslutits? Först och främst den stora mängd af neutrala verbalsubstantiv på *-ande*, hvilka i regeln kunna bildas till alla svenska verb på *-a*, och, då så är förhållandet, finnes ju ej något skäl att upptaga dem i en ordbok, där man vill spara på utrymmet. Endast sådana ord som *förordnande*, *utlåtande*, *yttrande* o. dyl., hvilka genom ändring i betydelsen förvandlats från substantiverad verbalform till mera självständiga substantiv, hafva fått behålla sin plats i den nya upplagan. (Verbalsubstantiven på *-ende* hafva däremot, såsom utgörande ett mindre antal ord och bildade på ett afvikande sätt, fått kvarstå).

Vidare har man uteslutit grammatiska uppgifter om sammansatta ord, där sådana uppgifter äro obehöfliga. Hvar och en kan ju af sig själf förstå, att ord sådana som *folkskola* och *flickskola* rätta sig till böjning och genus efter det enkla *skola*,

och där söka de grammatiska upplysningar, som möjligen behöfvas. Äfvenledes har man nu utelämnat böjningsuppgifter om de mycket talrika substantiv på *-(n)ing*, som blott uttrycka verbets handling (*åkning* o. d.), samt om de likaledes mycket talrika substantiv på *-het*, som endast tjäna att namngifva en egenskap (*barmhärtighet*, *godhet* o. d.). (I de fall däremot, då sådana substantiv äfven begagnas i konkret betydelse, såsom t. ex. *räkning* och *svårighet*, meddelas uppgifter såsom vid vanliga substantiv.) Slutligen må nämnas, att alla förklarande hänvisningar till fornsvenskans ord och böjningsformer nu, för så vidt vi kunnat finna, helt och hållet uteslutits; detsamma gäller ock om en god del andra förklaringar. Såsom exempel härpå och för att visa, huru mycket utrymme härigenom kunnat sparas, vilja vi återgifva artikeln *själ* i förra upplagan: »*Själ* (-ar) m. Sjödjuret Phoca. (Fsv. siæl, siel, sel, sæl. Efter det på rikets västra kust brukliga dialektuttalet hafva några naturforskare i senare tider upptagit formen *säl* äfven i skrift, *-fångst* f., *-hund* (-ar) m., *-späck* n., *-tran* m.» I den nya motsvaras den af denna: »[1]*själ* l. [0]*säl* (-en; ar) mr. *-djur. -fångst. -hund. -skinn. -skinns|fodral. -skytte. -späck. -tran.*» Alltså här 8 sammansättningar af *själ* mot 4 i den 6:te upplagan och det oaktadt endast halfva utrymmet (tre rader mot sex). I denna lilla artikel möta oss trenne först i den nya upplagan använda tecken: [1] framför *själ* betyder, att det finnes ett eller flera ord, som tecknas lika med det så märkta; [0] framför *säl*, att ifrågavarande variant har sin grund i vacklande uttal; det vertikala halfstrecket, som förekommer i *-skinns|fodral*, användes för att vid uppgifter om sammansättningar afskilja den del af ett ord, som ej tillhör sista sammansättningsleden.

Ännu ett exempel må anföras för att belysa, hurusom man genom uteslutande af i förra upplagan befintliga upplysningar af hvarjehanda slag sett utrymmet till godo. 6:te upplagan: »*Forne*, *-a* (ut. gradf.) skrifves orätt *fordne*, *-a*; den gamla obestämda formen är *forn*, som ännu förekommer någon gång, t. ex. i talesättet *gammalt och fornt.*» 7:de upplagan: »*Forn* (*-t*) a. Nästan endast i pl. och best.»

Om den nya upplagans *ställning till rättskrifningsfrågan*, heter det i förtalet: »Med afseende på rättstafningen hafva i

denna upplaga inga genomgripande ändringar vidtagits. Det har ansetts mindre rådligt att så snart efter den förra reformen, och, innan denna ännu hunnit göra sig fullkomligt gällande, åter bringa större nyheter å bane. Hänsynen till det betydliga antal nya skolböcker, lexikaliska verk m. m., som under de senaste åren hafva utarbetats på grundval af närmast föregående ordlistupplaga eller som åtminstone tillämpat dennas rättstafning, har äfven verkat återhållande.

»Ett närmare studium af det nu framlagda arbetet torde emellertid öfvertyga granskaren, att vår rättstafning äfven genom detta har förts ett icke så obetydligt stycke framåt i riktning af enkelhet och reda.»

Därefter följer en redogörelse för vidtagna ändringar på detta område. Ur denna må här anföras, hvad som synes oss företrädesvis vara af vikt:

»De ord, för hvilka ordlistans senaste upplaga angifver dubbla skrifformer, utan att dubbelheten har sin grund i vacklande uttal, upptagas nu endast med det beteckningssätt, som ur rättstafningssynpunkt funnits vara enklast. Alltså möter man nu ingenstädes beteckningen *qv;* sådana ord som *dräkt, vikt* hafva nu icke längre biformen med *-gt; barmhärtig, människa, väster, vänster* m. fl. upptagas blott med *ä; frossa* likställas med *blossa, lossa, krossa* och upptagas alltså blott med *o*, o. s. v.»

Rörande de ord, inhemska så väl som utländska, *hvilka nu först införts i ordlistan,* få vi veta, att de i allmänhet erhållit en *rationell* stafning. Skälen härför angifvas på följande sätt: »Då dessa nya ord naturligtvis till en god del hafva en mera begränsad användning än de, som från gammalt varit upptagna, och då knappast något ord blifvit ändradt, som ej redan förut af många skrifvits med ordlistans nya stafning, är det att hoppas, att hithörande ändringar ej skola väcka synnerlig anstöt. *Fullständig likformighet har emellertid omöjligt kunnat genomföras, och det skulle för våra skolor vara en verklig olycka, om nitiska lärare ansåge sig pliktiga att draga alla här förekommande undantag in i skolundervisningen.** På detta rättstafningsområde så väl som på åtskilliga andra —

* Kursiv. af oss.

särskildt må nämnas hopskrifningen af småord — *borde en viss frihet kunna få råda inom skolan, liksom den förefinnes inom den goda litteraturen.* * De växelformer, ordlistan upptagit, kunna härvid tjäna till vägledning.»

Äfven i vissa ord, som länge tillhört ordlistan, har stafningen något ändrats, dock med bibehållande af det gamla stafningssättet såsom berättigadt vid sidan af det nya. De viktigaste hithörande fallen äro följande.

Det franska *oi* återgifves nu med *oa*, ex. *trottoar* (biform: *trottoir*).

Ordslutet *-är* har satts i stället för *-er*, där uttalet så fordrar. Den ljudenliga beteckningen af långt *ä*-ljud har härmed blifvit kvitt sitt viktigaste undantag. Man får nu skrifva *karaktär* (biform: *karakter*).

Bokstafven *i* framför samma ordslut får nu, där uttalet så fordrar, utbytas mot *j*, ex. *grenadjär* (som biform kvarstår det gamla *grenadier*). I sammanhang härmed få vi veta, att äfven i några andra fall en motsvarande ändring vidtagits. Så få numera orden *spanjor* och *ingenjör* skrifvas med *j* (som biformer kvarstå dock: *spanior* och *ingeniör*). *Million* har fått formen *miljon* såsom erkänd biform. Denna ändring är endast ett fortskridande på en i 6:te upplagan redan inslagen väg, i det t. ex. orden *linie*, *linial* där fingo biformerna *linje*, *linjal*. Af dessa tecknas nu *linjal* endast på detta sätt; *linje* har ännu varianten *linie*.

Utom i ordslutet *-är* har *ä*-ljudet fått en mera ljudenlig beteckning i några få mindre ofta förekommande ord. Sådana äro *härbärge* (äfven *härberge*) med anslutning till *bärga*, *pärs* (äfven *pers*), *färm* (äfven *ferm*), *stärbhus* (äfven *sterbhus*), *gälbgjutare* (äfven *gelbgjutare*) samt på grund af vacklande uttal äfven i följande ord, som oftast uttalas med *ä*-ljud: *rämna* (växelform *remna*), *räffla* (*reffla*), *bläcka* (*blecka* träd), *lämmel* (*lemmel*), *gärs* (*gers*), *gränsle* (*grensle*), (kalf-)*bräss* (*bress*), (röd-) *lätt* (*lett*), samt slutligen *sjätte* (*sjette*).

Vidare märkas namnen på några svenska landskap. Formerna *Värmland*, *Närke*, *Gästrikland*, *Hälsingland* (och *Gottland*) hafva nu med den häfdvunna beteckningen såsom biform

* Kursiv. af oss.

erhållit ordlistans godkännande. I sammanhang härmed må nämnas, att afledningar på *-ing* af ord på *-land* få tecknas i öfverensstämmelse med uttalet, ex. *upplänning* (äfven *uppländing*), ja, *bohusläning* får nu på grund af uttal och analogi tecknas *bohuslänning* (hufvudformen).

Några ord med *kort å-ljud*, hvilka tecknats med *å*, få nu skrifvas med *o* (i biformen *å*) för undvikande af onödiga undantag från den allmänna regeln, att *kort å*-ljud tecknas med *o*. Dessa äro: *brock*, *flott* (såsom namn på en insekt), *i jons*, *voffla*, *volm*, *vom*, *örngott*.

Ord på *-länd*, *-händ*, *-tänd* få numera såsom hufvudformer *-ländt*, *-händt*, *-tändt*.

Adjektiv på *-ell*, såsom *materiell*, få nu endast denna form (substantivet *materiell* har till variant *materiel*).

Dubbelskrifning af långt konsonantljud har utsträckts till följande ord: *lönn* (-dörr o. s. v.), *linntyg*, *förrgår*, *förrfjol knäfvelborr* (äfven *knäfvelbår*), *sallat*. Det i sjette upplagan förekommande teckningssättet gäller ännu såsom biform.

Såsom nytt med hänsyn till *ordböjningsläran* märkes: För ord på *-are* angifves nu såsom bestämd pluralform endast *-arna*. »I talspråket är detta», heter det i företalet, »den enda brukliga formen, och den dubbeltydighet, som uppstår vid sådana former som *domarna*, *borgarna*, är praktiskt sedt utan betydelse. I de fall, då verkligt missförstånd vore att befara, kan sådant genom ändradt ordval eller ändrad satsbyggnad lika lätt förekommas i skrift, som det undvikes i tal».

Ordens genus betecknas nu i allmänhet på ett sätt, som skiljer sig från de förra upplagornas.

Om denna sak meddelar ordlistans företal följande, som här må återgifvas: »I fråga om naturligt kön användas fortfarande beteckningarna *m.* (maskulinum) och *f.* (femininum). Vid sådana ord som *släkting*, *artist*, om hvilka kan sägas både *han* och *hon*, skrifves *mf.*

»Utanför de lefvande varelsernas område, t. ex. i fråga om *mur*, *vägg*, nyttjar man i de bildades språk numera icke ofta *han* och *hon;* i ställes säges *den*. Med andra ord: maskulinum och femininum hafva här blifvit ersatta med ett nytt genus, som på sista tiden fått namnet *realgenus* och som nu

i ordlistan betecknas med *r*. Af hänsyn till den vacklan, som ännu här förefinnes, har emellertid till *r* fogats den bokstaf, som angifver ordets äldre, särskildt i folkspråket mångenstädes bevarade grammatiska genus. Tillägget af *m.* och *f.* vid dylika ord har äfven en viss betydelse för de personifikationer af liflösa föremål, som poesien och ett mera högstämdt uttrycksätt stundom använda. Ordlistan betecknar alltså nu genus vid *mur* med *rm.*, vid *vägg rf.*

— — — — — — — — — — — — — —

»Om djur, i synnerhet högre, säges efter fritt val antingen *han*, resp. *hon*, eller ock *den;* alltså *björnen han* eller *björnen den*, *gåsen hon* eller *gåsen den.* För dessa fall använder ordlistan beteckningarna *mr.* och *fr.*»

Sammanfattar man nu i en öfverblick de i den nya upplagan införda förändringarna i vår rättskrifning, torde man vara villig att erkänna, att de äro att betrakta såsom ännu ett med varsamhet taget steg fram mot ljudenligare beteckningssätt. Man finner, att ordlistans utgifvare gått till väga så, att i åtskilliga fall, där i förra upplagan dubbla former, en ljudenligare och en häfdvunnen, meddelats, endast den ljudenligare nu godkännes, samt att, där nu nytt beteckningssätt införts, det äldre fått kvarstå såsom berättigad biform.

Men äfven från en annan synpunkt sedt erbjuder den 7:e upplagan något af intresse. Den önskan, som uttalas i företalet, att nitiska lärare ej måtte anse sig pliktiga att draga alla de undantag från rättskrifningens hufvudregler, hvilka ännu förefinnas, in i skolundervisningen, må betraktas som en pedagogisk vink af verkligt värde. Måtte den också komma att hörsammas! Rättskrifningsöfningar förbindas bäst enligt vår åsikt med öfningar i uppsatsskrifning, så snart de allmänna reglerna för rättskrifningen hunnit meddelas och genom exempel inpräglas.

Värda att spridas vida inom lärarkretsar äro äfven de ord, hvarmed företalet afslutas. De handla om huru långt *likformighet* och *enhetlighet* i ett folks skriftspråk bör anses vara något eftersträfvansvärdt. De må därför här finna en plats.

»Likformighet och enhetlighet i ett folks skriftspråk», heter det, »är naturligtvis en mycket eftersträfvansvärd sak. Svenska

Akademiens ordlista afser också i främsta rummet just att skapa och vidmakthålla en fast ordning inom vårt modersmål. Men enhetlighetsintresset bör icke ensamt göras gällande. Det får tydligtvis icke drifvas så långt, att det hämmar språkets naturliga utveckling och bringar det att stelna i konventionalism, det får icke heller uppresa onödiga skiljemurar mellan det talade språket och det skrifna. Ur denna synpunkt bör man bedöma det större tillmötesgående mot talspråket, som den nu framlagda ordlistan i vissa punkter företer.»

Då nu tack vare Kungl. cirkuläret d. 16 nov. 1889 likformighet till en viss grad i vårt skriftspråk kommit till stånd i våra skolor och det ligger vikt på att den stadga, som därinom uppnåtts, icke i ringaste mån äfventyras, synes det oss önskvärdt, att stafningssättet i 6:e upplagan ännu några år finge förblifva helt och hållet normerande för undervisningen vid rikets allmänna läroverk, vid seminarierna och folkskolorna. Sant är visserligen, att de i den sista upplagan intagna ändringarna i allmänhet äro föga djupgående, men blotta föreställningen om att något ortografiskt nytt måste inläras kan dock alstra oro i sinnena* och medföra ny osäkerhet och vacklan. Sådant vore ju från pedagogisk synpunkt ett tillbakagående, om det än beredde jordmånen för framåtskridande i ortografiskt hänseende. Men i följd af ändringarnas natur att ej vara synnerligen djupgående torde förlusten i senare hänseende mera än uppvägas af fördelarna för undervisningen af att ännu under några år den grundval, som redan är lagd, ytterligare får stärkas och befästas. Under tiden skola, hoppas vi, åsikterna kunna enas om lämpligheten att genomföra vissa, något mera ingripande reformer i vår rättskrifning.

---

* Oss vill det synas, som om både lärare och lärjungar vid rättskrifningsöfningarna fäste mera vikt vid i skrift sällan förekommande ord med från regeln afvikande ljudbeteckning, än saken verkligen förtjänar, ja, som om ett för högt uppdrifvet rättskrifningsintresse i allmänhet till och med finge inkräkta på andra viktigare delar af undervisningen i modersmålet.

T. K—r.

9.

Litteratur.

Uppfostran under skolåldern af *Sven Lundqvist*, seminarieadjunkt och folkskoleinspektör. Häft. I. **Vården.** Stockholm 1901. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 90 öre.

Det arbete, hvaraf första häftet här föreligger, skall omfatta ytterligare två häften: II. **Undervisningen** och III. **Tukten,** hvilka beräknas utkomma under 1901.

Efter att i inledningen hafva angifvit uppfostrans mål, dess begrepp, skillnaden mellan formell och materiell bildning m. m., uppfostrans gränser och medel samt uppfostringslärans betydelse och dess indelning behandlar författaren i 1:a kap. hufvudyttringarna af människans själslif, i 2:a kroppen såsom organ för själen, i 3:e kroppens vård i allmänhet, i 4:e vården om kroppen i dess egenskap af organ för själen, i 5:e skolan och barnens vård samt i 6:e kap. läraren och barnens vård.

Det är att räkna som en betydande förtjänst hos detta arbete, att frågan om kroppens vård under skolåldern blifvit så omsorgsfullt behandlad. Då lagen ålägger föräldrar att skicka sina barn i skolan eller på annat sätt bereda dem de kunskaper och färdigheter, som där meddelas, ligger det också den allra största vikt på att hos lärare och lärarinnor finnas de insikter i fysiologi och skolhygien, som förutsättas för en rationell vård af barnkroppen. Föreliggande häfte af adj. Lundqvists pedagogiska arbete bör kunna blifva de uppfostrare, som verkligen vilja tillägna sig nödiga kunskaper på detta område, en god vägvisare till målet.

Lärobok i undervisningsväsendets särskildt folkskolans historia för seminarier af *Gottfr. Westling*, seminarierektor. Stockholm 1901. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris inbunden i lärftsband 1 kr. 50 öre.

Läroboken, som är afsedd att genomgås i seminariernas 3:e och 4:e klasser, består af två hufvudafdelningar. I den

förra (sid. 1—62) tecknas i största korthet uppfostringsväsendets utveckling från äldsta tider, något utförligare dock från och med Luthers reformation, hvarvid författaren, oaktadt innehållets koncentrering, låter de stora personligheterna inom pedagogikens historia träda fram med tydliga drag. I den andra (sid. 62—109) lämnas en noggrann redogörelse för folkbildningens utvecklingsgång i vårt fädernesland.

För så vidt vi förstå, har författaren lyckligt löst sin uppgift. Stilen är, i synnerhet i förra afdelningen, enkel och ledig; här och där stöter man likväl på ett ställe, som vid en ny upplaga tarfvar retouchering. Såsom exempel härpå må anföras: sid. 16, sista meningen; sid. 32, tredje meningen uppifrån (Då ungdomen o. s. v.); sid. 72: utveckling af frågan i st. f. utgång af frågan. Dessutom förekomma åtskilliga tryckfel, såsom sid. 33 1827 i st. f. 1727.

Praktisk öfningsbok i modersmålet för folkskolan. Ett reformförsök af *Ernst Westberg*. I. Pris 15 öre. Hudiksvall 1900. Utgifvarens förlag.

Det finnes ingen gren af vår pedagogiska litteratur, där tillströmningen af nya arbeten är så riklig som inom den språkligt elementära. Detta är i och för sig en glädjande företeelse, såsom tecken på ett varmt och allmänt utbredt intresse för undervisningen i modersmålet. Men på samma gång visar sig också en viss åtrå hos författare att bjuda på nya hemgjorda grammatiska termer. Detta kan lätt medföra den faran för undervisningen, att förvirring och förbistring komma att råda på den grammatiska terminologiens område. Ifrågavarande lilla öfningsbok vill införa termen *utsaga* för utsägeord. Vi veta ej, om termen är splitter ny, men att den är olämplig, inses lätt, om man betänker, att ordet *utsaga* redan har en annan betydelse i språket, nämligen yttrande, påstående. Såsom grammatisk term passar den således ej till namn på en satsdel, möjligen på ett visst slags satser. Äfven talar öfningsbokens författare om *satser i ental och flertal*, alldeles som man talar om ental och flertal hos substantiven. Hvad tjänar sådant till? Skall det vara praktiskt? De åsikter däremot, som förf. inledningsvis uttalat om undervisningen i modersmålet, kunna vi i allmänhet underskrifva.

Vi spara emellertid vårt omdöme om arbetets lämplighet för ändamålet, till dess vi kommit i tillfälle att taga kännedom om fortsättningen.

Från bokhyllan. Läsning för hemmet och skolan af *Hedda Andersson.* Illustrationerna af Jenny Nyström-Stoopendal. Stockholm 1900. P. A. Norstedt & Söners förlag.

Detta lilla förträffliga barnbibliotek består af 5 delar. Första delen är afsedd för 7—8-åriga barn, andra för 9—10-åriga, tredje för 10—11-åriga, fjärde för 11—12-åriga och femte för 12—13-åriga. Hvarje bok kostar inbunden i lärft 1 krona. Vi rekommendera arbetet hos alla föräldrar, som ej behöfva se på kostnaden. Det försvarar sin plats i hvarje skolbibliotek. Endast om det köpes för folkskolornas räkning af kommuner, kan det inom dessa läroanstalter få den spridning, det förtjänar.

Geografisk läsebok för folkskolan. Urval från geografiska skildringar för skolan och hemmet i fyra delar af D:r *Isak Fehr.* **Asien, Afrika, Amerika** och **Australien** med 90 illustrationer af D:r C. G. Bergman, folkskoleinspektör. Stockholm 1901. C. E. Fritzes k. hofbokhandel. Pris bundet ex. 1 kr. 90 öre.

De skildringar från främmande världsdelar, denna läsebok innehåller, äro synnerligt väl valda, mycket intresseväckande och således i hög grad ägnade att rikta undervisningen i geografi men ock att läggas till grund för kursivläsning under lektioner i modersmålet.

Ordlista öfver svenska språket, utgifven af Svenska akademien. Sjunde upplagan, omarbetad och utvidgad. Stockholm 1900. P. A. Norstedt & Söners förlag. Se uppsatsen n:r 8 detta häfte.

Guldslottet, barnens julbok, innehållande sagor och berättelser af *Amanda Kerfstedt, Anna Wahlenberg, Laura Fitinghoff, J. C. von Hofsten, Hedda Andersson, Hedvig Indebetou, Anna Knutsson, Harald Östensson, Alfred Smedberg* m. fl. samt talrika illustrationer af framstående svenska konstnärer, utgifven af *Stina Qvint* (red. af Julklappen och Folkskolans

barntidning). Sidantal 127. Pris (bunden i pappband) 1 kr. 25 öre. Stockholm 1900. Folkskolans barntidnings förlag.

Som både text och illustrationer äro goda, förtjänar boken att vinna inträde i barnkammaren och blir nog där, fastän julen gått till ända, en välkommen gåfva, närhelst den kommer.

Läsning för svenska folket, utgifven af Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. 1900. Häft. 4. Pris 30 öre. P. A. Norstedt & Söners förlag.

Innehåll: Om arbetet och dess betydelse; Konung Nebukadnezar, hans land och folk; Vårt lands försvar; Ur djurvärlden.

Fryxells berättelser ur svenska historien. Nationalupplaga. P. A. Norstedt & Söners förlag. Häft. 7—15.

Ur anmälan må här meddelas: »Med en utgift af 15 kr. pr år kan man alltså inom fyra år förvärfva sig detta framstående nationalverk.»

För vår del vilja vi tillägga, att en sådan utgift är väl använda penningar.

Kort utveckling af Doktor M. Luthers Lilla katekes. Ett försök af *Carl Norrby.* Lund 1901. C. W. K. Gleerups förlag. Pris 1 krona.

Ur »Förord» anföra vi: Det hade varit önskligt, att någon af de skolmän, som med så mycken bestämdhet tagit till orda mot vår n. v. katekes, hade känt sig uppfordrad att utgifva ett förslag till en förbättrad katekes, affattadt efter den moderna psykologiens och pedagogikens fordringar. Då likväl ej så skett, må det ursäktas en gammal kristendomslärare, som under 40 års tid undervisat barn af båda könen och af alla åldrar samt af mycket olika bildningsståndpunkt, om han af intresse för saken vågar framlägga ett anspråkslöst försök till »reviderad utveckling af Luthers Lilla katekes.» Dess *enda* syftemål är att gifva anledning till och bilda utgångspunkt för ett meningsutbyte, som vore ägnadt att medföra den »utredning» af frågan, om hvilken förut är taladt.

Alla, som intressera sig för en god lösning af katekesfrågan, måste känna sig tacksamma mot professor Norrby för

detta hans »försök till reviderad utveckling af Luthers Lilla katekes.» Måtte det också få blifva utgångspunkt för ett meningsutbyte, men ett sådant, som präglas af sakkunskap och kärlek till vårt folks religiösa bildning och till sann luthersk tro!

Lärokurs i linearteckning för folkskolor af *Hjalmar Berg*, lärare vid Stockholms folkskolor. Stockholm 1900. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris inbunden 60 öre.

Bidrag till Sveriges officiela statistik. P. Undervisningsväsendet 41. Berättelse om folkskolorna för år 1898, utarbetad i Kungl. ecklesiastikdepartementet. Stockholm 1900.

T. K—r.

10.

Nya normalplanen.

II.

Mot de i 1889 års normalplan angifna lärokurserna i de särskilda kunskapsämnena hafva under de senare åren framställts åtskilliga anmärkningar. Bland annat har man framhållit, att kurserna vore för stora, hvaraf följden blefve, att de ej kunde genomgås med erforderlig grundlighet. Skulle de inläras, hade man ej annat val än att göra till hufvudsak, att de fästades i minnet. Någon undervisning, som i öfrigt utvecklade själskrafterna, kunde ej komma i fråga.

Med den benägenhet, som finnes att utan kritik ansluta sig till anmärkningar, som framställas mot allt, som man själf eller meningsfränder icke åvägabragt, och framför allt under den strömning, som för närvarande förefinnes inom vissa pedagogiska kretsar och som ger sig till känna genom lusten att med stora ord, med eller utan skäl, tadla det bestående samt att braskande framhålla nödvändigheten af dess reformerande, utan att de, som så häftigt anfalla hvad som finnes, dock vanligen göra ens ett försök att sätta något annat i stället — med denna benägenhet och under denna strömning kommo anmärkningarna mot normalplanens lärokurser icke allenast att omfattas i vida kretsar utan ock att blifva i mycket öfverdrifna. Emellertid låg någon sanning uti påståendet, att de ifrågavarande lärokurserna vore i allmänhet för stora. Detta förhållande borde beaktas och har äfven blifvit beak-

tadt vid utgifvandet af den nya normalplanen. Men vid bemödandet att förminska lärokurserna har man ej ansett sig böra bortskära hela delar däraf, utan man har sökt koncentrera undervisningen kring vissa viktigare stycken af läroämnet. Dessa skola genomgås åskådligare och fylligare, under det de mindre viktiga delarna skola behandlas dels öfversiktligt, dels genom meddelande af karakteristiska bilder, typiska framställningar, målande tidsskildringar o. d. På detta sätt hoppas man få tid till en uppfostrande undervisning, som främjar alla själskrafternas harmoniska utbildning.

Beträffande lärokursen i kristendomskunskap i småskolan vilja vi fästa uppmärksamheten på att kursen i biblisk historia har ungefär samma omfattning som i 1889 års normalplan. I katekes åter har den blifvit inskränkt till textorden i de tre första hufvudstyckena och instiftelseorden till döpelsen. Att barnen dessutom böra inlära några korta böner: Välsignelsen, »Gud, som hafver barnen kär» samt bordsböner, torde ej kunna anses som någon verklig ökning i lärokursen. De flesta barnen torde nämligen kunna dessa böner, redan då de intagas i skolan, och de öfriga kunna lära dem utan nämnvärd möda. Antalet psalmverser, som skall i småskolan inläras, har ej blifvit ökadt. Att lärarne fått flera verser att välja emellan, torde ej få anses som en »förstoring» af lärokursen. Såsom något nämnvärdt ökande däraf kan man ej heller anse de korta bibelspråk — ett i veckan —, som nya normalplanen föreskrifver, och detta så mycket mindre, som normalplanen uttryckligen säger, att ett af de valda bibelspråken bör genomgås hvarje vecka, där tiden tillåter det. Att läraren vid morgonandakten sista läsdagen i veckan skall för barnen läsa följande söndags högmässotext, torde ej heller kunna räknas som ett tillägg till barnens arbete.

Gifver man vidare akt på hvad normalplanen säger rörande sättet för den angifna lärokursens behandling, torde det än klarare framgå, att den nya planen sökt minska barnens i småskolan arbete. Så må de bibliska berättelserna icke gifvas lärjungarne i första årsklassen till öfverläsning i hemmen; barnen i andra och tredje årsklassen åter må, sedan lärarinnan låtit dem i skolan genomläsa en muntligt genomgången och väl förberedd berättelse, erhålla till upp-

gift att i läroboken hemma genomläsa (märk väl genomläsa och icke — som det hette i föregående normalplan — öfverläsa) densamma. Slutligen föreskrifves, att ingen läxläsning i katekes må i småskolan förekomma.

Med lärokursen i kristendomskunskap i folkskolan har den förändring för det första vidtagits, att kursen i biblisk historia, som i nya normalplanen har ungefär samma omfattning som i den närmast föregående, förlängts i de nedre klasserna, under det den förkortats i de öfre. Härigenom har man velat åstadkomma, att barnen genom deras införande i bibelordet skola blifva bättre förberedda för undervisningen i katekes, än de förut varit. För det andra har lärokursen i katekes förminskats för första och andra årsklasserna, så att den i dessa klasser utgör endast första hufvudstycket och första artikeln. Andra och tredje artiklarna komma därför enligt nya normalplanen att i alla skolor läsas först i högre afdelningen och sålunda på ett med hänsyn till barnens åldersutveckling lämpligare stadium. Därjämte har man sökt något begränsa lärokursen i katekesen därigenom, att man föreskrifvit, att i den egentliga folkskolan endast det hufvudsakliga af sakramentsläran skall genomgås.

Antalet af psalmverser, som skall inläras, har ej blifvit ökadt. Däremot har man beredt läraren tillfälle att kunna välja mellan flera.

Slutligen har man sökt bereda större utrymme för bibelläsning samt angifvit vissa psalmer ur psaltaren såsom lämpliga att användas vid morgonandakten.

Beträffande den metodiska behandlingen af lärostoffet torde uppmärksamhet böra fästas därpå, att ordagrant återgifvande af de bibliska berättelserna i deras helhet ej får fordras utan endast af de viktigaste citat, som i dem förekomma; att lilla katekesen bör steg för steg behandlas i samband med utvecklingen både som grundläggande för och sammanfattande af densamma; att vid början af hvarje läsår den förut genomgångna delen af lilla katekesen bör repeteras och ytterligare fästas i minnet samt att de i Kungl. cirk. den 18 maj 1865 uttalade grundsatserna angående katekesens behandling skola följas.

Beträffande lärokurserna i modersmålet söker nya normalplanen sätta sak- och språkundervisning i nära förbindelse med hvarandra, så att den förra må utgöra underlag för den senare och den senare tjäna till den förras befästande och klargörande. Dessutom lägges mycket mera vikt vid de skriftliga öfningarna än tillförne. De skola börja tidigare och sedan drifvas mer intensivt samt sättas i nära samband med den muntliga undervisningen. Angående undervisningen i språklära säger normalplanen, att denna undervisning vore nödvändig såväl för en redig uppfattning af innehållet uti det, som lästes, som ock för att vinna säkerhet i rättskrifning och interpunktion. Nämnda undervisning vore jämväl af stor betydelse därför, att den mycket främjade barnens förståndsutveckling samt erbjöde passande ämne för tysta öfningar. Men, enligt normalplanen, borde språkläran ej i folkskolan drifvas såsom ett särskildt ämne, utan vid undervisningen däri borde man utgå från det talade och skrifna språket och således bibringa nödig insikt däri i samband med läs- och skriföfningar. Redan i första klassen kunde man begynna med undervisning i språklära, om man förstode att göra denna undervisning rätt praktisk. Klart vore, att man i språklära borde meddela endast sådant, som vore af praktisk betydelse.

Angående undervisningen i räkning fäster normalplanen uppmärksamhet därpå, att man icke bör företaga räkneoperationerna med stora tal och länge sysselsätta barnen med ett enda räknesätt. För öfrigt framhåller planen, att undervisningen i första rummet borde åsyfta att öfva barnens förmåga att behandla praktiska uppgifter, hvilkas lösning kräfde klar uppfattning och eftertanke. Räkneöfningarna finge nämligen icke sjunka ned till ett blott mekaniskt sysslande med uträkning af vissa tal efter gifven regel och uppställning. Decimalbråk borde öfvas i alla slag af skolor, sålunda äfven i de mindre folkskolorna.

Beträffande lärokursen i geografi har nya normalplanen sökt ännu mer än den föregående tillgodose såväl de pedagogiska som de nationella intressena. Därför har den föreskrifvit större åskådlighet vid den första undervisningen samt större fyllighet vid behandlingen af ämnets viktigaste delar. Vid den första undervisningen skall anses som hufvud-

sak att gifva barnen klara och tydliga föreställningar rörande de geografiska föremålen samt att lära dem uppfatta och förstå kartan. Den följande undervisningen skall koncentreras omkring fosterlandet.

Samma grundsatser har planen sökt tillämpa äfven vid frågan om lärokursen i historia. I detta ämne bör undervisningen i den egentliga folkskolan omfatta endast fäderneslandets historia och koncentreras omkring den nyare tiden. Erforderlig kännedom om forntiden och medeltiden bör meddelas medelst valda berättelser och tidsskildringar.

Vid bestämmande af den lärokurs i naturkunnighet, som bör genomgås i den egentliga folkskolan, har normalplanen bemödat sig om att vinna den som önskvärd ansedda koncentrationen af lärokursen i detta ämne genom att upptaga endast sådana djur och växter, som äro mest typiska eller som äro mest betydelsefulla för människan och i naturens hushållning. Äfven vid urvalet af de naturföreteelser, om hvilka barnen skola få kännedom, har man tillämpat samma grundsats.

Med anledning af de anmärkningar, som framställts mot den i 1889 års normalplan angifna lärokursen i teckning, har den nya normalplanen sökt dels förenkla de förberedande öfningarna, dels bringa undervisningsplanen i öfverensstämmelse med förbättrade metoder, dels lämna utrymme åt linearritning med tillämpning på praktiska uppgifter. Särskildt har vikt lagts därvid, att barnen skola få öfva sig att teckna af enkla föremål efter naturen.

Vid tal om de gymnastiska öfningar, som böra förekomma i folkskolan, framhåller normalplanen äfven fria lekar, »som vid lämplig väderlek stundom böra anordnas under lärarens ledning». Dessutom framhåller den, att, om ingen särskild gymnastiksal finnes, de gymnastiska öfningarna böra, då väderleken tillåter det, företagas i fria luften, helst i ett golfbelagdt, å tvenne sidor inklädt skjul, som är försedt med en enkel attiralj.

På trädgårdsskötsel lägger normalplanen större vikt än föregående normalplaner. Den innehåller nämligen icke endast den kurs, som bör i skolan genomgås, utan framställer äfven i hufvuddrag, huru skolträdgården bör vara anordnad m. m.

Med afseende på undervisningen i slöjd hafva följande förändringar vidtagits. Då det i 1889 års normalplan heter, att gossarne böra lära att begagna de vanligast förekommande verktyg, särdeles snickarverktyg, samt, där förhållandena sådant medgifva, äfven svarfvar-, träsnidar- och möjligen smedsverktyg, säger nya normalplanen, att gossarne skola sysselsättas med träslöjd och andra lämpliga slöjdarter. Man har således velat bereda lärjungarne tillfälle att välja mellan flera arter af slöjd. Slutligen har ett nytt läroämne, huslig ekonomi, blifvit i normalplanen upptaget. Målet för denna undervisning är att lära barnen matlagning och bakning, afseende att med iakttagande af nödig sparsamhet, renlighet och klok uträkning tillreda en på samma gång närande, hälsosam och välsmakande hvardagskost för ett allmoge- eller arbetarhem.

Carl K—n.

11.

Vården om ungdomen under den närmaste tiden efter afgången från skolan.

Frågan om hvilka åtgärder böra vidtagas för att kunna ägna tillbörlig omsorg om den ungdom, som erhållit tillstånd att afgå från folkskolan, intill den tid, då den vunnit den mognad och lifserfarenhet, som äro erforderliga för att de unga må kunna reda sig själfva, är ett spörsmål, som uppstått ur de förändrade förhållanden, som blifvit en följd af den riktning, industrien under den senare tiden tagit. Största delen af de unga går nämligen nu omedelbart från skolan ut i lifvet. Sådant var ej förhållandet under den tid, då maskinerna ännu spelade en jämförelsevis underordnad roll vid det industriella arbetet. Då fördes de unga småningom till självständighet: gossen blef lärgosse hos en handtverksmästare eller tog tjänst hos en jordbrukare, och flickan blef tjänarinna. I hvarje fall blef den unge, då han eller hon

lämnade föräldrahemmet, medlem af en annan familj, hvars hufvud utöfvade öfver den unge en makt, som, om icke lika stor som faderns, dock närmade sig denna.

Den frihet många unga nu erhålla, då de från skolan direkt öfvergå till arbeten i fabriker eller till annat arbete utan att hafva tillräcklig mognad och lifserfarenhet för att kunna bära den, torde vara en af orsakerna därtill, att så stort antal råkar in på villovägar. Hur skall man rädda de unga från att falla i de frestelser, som på alla håll omgifva dem? — är en fråga, hvars besvarande upptager många människoälskande mäns och kvinnors tankar. Och intresset för de ungas fostran till gudfruktiga och nyttiga människor har tagit sig uttryck i mångahanda anordningar för att kunna ägna de unga tillbörlig omvårdnad under de första åren efter den tid, då de förklarades berättigade att lämna skolan. I det följande vilja vi fästa uppmärksamhet på några anordningar, som torde vara lämpliga för det ifrågavarande ändamålet.

De barn, som lämnat skolan, böra dock genom fortsatt läsning söka bibehålla och utvidga sina insikter. Denna fortsatta läsning bör till en början ske under ledning och med hjälp af lärare på bestämda tider och i föreskrifven ordning, men sedan på självvald tid och hufvudsakligen på egen hand, eller med andra ord: under åren närmast efter afgången från skolan böra de unga besöka den så kallade fortsättningsskolan och därefter, sedan större mognad vunnits, fritt och på egen hand fortsätta sina studier, hvarvid det dock är af vikt, att tillfälle beredes dem att erhålla goda råd vid val af böcker o. d.

Att de unga närmaste tiden efter afgången från skolan besöka en fortsättningsskola är af synnerligen stor vikt, dels därför att de så väl behöfva att ännu en tid stå under skolans uppfostrande inflytelse, och detta så mycket mer, som hemmen i allmänhet i våra dagar ej gifva dem det stöd och det skydd, hvaraf de vid denna tid äro af så stort behof, och dels emedan skolbildning, åtminstone den materiella, hastigare än man tänker, åter går förlorad, om den ej befästes och vidmakthålles. Skola de, som genomgått skolan, sedan i lifvet göra bruk af hvad de i densamma inhämtat, visar sig, tyvärr, alltför ofta, att personer af 19 à 20 års ålder knappt

kunna lösa de enklaste uppgifter i modersmål och räkning. Medelst statistiska undersökningar i Tyskland har man kommit under fund med att analfabeternas (de icke läskunnigas) antal ökas under tiden mellan det år, då inskrifningen i hären äger rum, och det år — beräknadt i medeltal — då äktenskap ingås. Antalet af icke läskunniga bland dem, som ingå äktenskap, är betydligt större än icke läskunniga rekryter. Många hafva sålunda glömt bort den läsfärdighet, de i skolan förvärfvat. Statistiken visar äfven, att antalet af dem, som efter afgången från skolan glömt bort, hvad de i densamma inhämtat, är jämförelsevis större under den senaste tiden än under föregående tider. Detta förtjänar att allvarligt betänkas af dem, som i våra dagar ifra mot grundliga repetitioner, och som yrka på att barnen skola läsa nytt och nytt, emedan de endast därigenom få intresse för hvad de läsa. Vi hafva en motsatt erfarenhet. Vi hafva nämligen tyckt oss finna, att barn med mycket stort intresse kunna deltaga i läsning äfven af sådant, som förut blifvit genomgånget med dem. Tillfälle beredes nämligen då åt dem att tränga djupare in i saken, att se det, hvarom fråga är, från olika synpunkter. Det synes oss därför vara mycket välbetänkt, att i folkskolestadgan den föreskrift blifvit intagen, att lärjungarne ofta skola i minnet återkalla det hufvudsakliga af det, som förut blifvit genomgånget, och vi äro förvissade därom, att ett samvetsgrant följande af denna föreskrift skall blifva till stor båtnad.

Lärarne i folkskolans högre klasser böra fästa föräldrarnes uppmärksamhet på vikten däraf, att barnen få deltaga i fortsatt undervisning. I sammanhang härmed uppstår frågan, hvilken fortsättningsskola bör förordas. Härpå kan naturligtvis ej gifvas något allmängiltigt svar. Fortsättningsskola af ett visst slag passar bättre för ett barn än en fortsättningsskola af ett annat slag. Barnets begåfning och anlag samt de yttre förhållanden, hvarunder det lefver, äro i detta hänseende afgörande. Är barnet i den ekonomiska ställning, att det kan få ägna ännu ett och annat år åt läsning, bör det tillrådas att ingå i folkskolans högre afdelning; om en sådan finnes anordnad i det distrikt, till hvilket ifrågavarande barn hör, eller ock i någon närbelägen högre folkskola.

Åt dylika barn bör nämligen tillfälle beredas att under insiktsfulla lärares ledning förvärfva en mera omfattande allmänbildning, äfvensom att därunder och därigenom än mera utveckla sina själsförmögenheter. Åt dessa barn bör man ock söka ingifva djupare intresse »för fosterlandets och mänskligheten högre angelägenheter». Man bör med ett ord fostra dem så, att de »med det förtroliga kamratskapets öfvertygande och bevekande inflytande kunna verka under lifvet såsom andligt och lekamligt välgörande föredömen bland arbetsklassen», samt så, att de kunna »utgöra ett allt mer och mer utveckladt kommunalväsendes säkraste stöd». Sedan dessa unga genomgått folkskolans högre afdelning eller högre folkskolan, böra de bestämma det yrke, åt hvilket de i framtiden skola ägna sig. Finnes det yrkesskolor, i hvilka de kunna inhämta de fackkunskaper, som äro erforderliga för ett framgångsrikt bedrifvande af det yrke, de hafva valt, böra de, om möjligt, genomgå en sådan.

Äro åter de barn, som genomgått folkskolan, uti det läge, att de måste genast söka förtjäna åtminstone så mycket, att de kunna bidraga till förskaffande af hvad till lifvets uppehälle hör, böra de dock gå in uti en fortsättningsskola men som är så anordnad, att den är i verksamhet antingen endast några veckor om året eller endast några få timmar i veckan, och som sålunda lämnar tillfälle för sina elever att under största delen af tiden ägna sig åt kroppsarbete. Sådana skolor böra vara af två slag: sådana, som, fortsättande arbetet i folkskolan, söka gifva en mer omfattande allmänbildning, än folkskolan kan meddela, och sådana, som hafva till uppgift att meddela de insikter och färdigheter, som äro af särskild betydelse med hänsyn till utöfvandet af ett visst yrke. De förra äro afsedda för dem, som sysselsätta sig med sådant arbete, som ej kräfver någon särskild yrkesutbildning, de senare för dem, som ägna sig åt ett visst yrke, till hvars utöfvande erfordras särskild utbildning. Visserligen få de i verkstäderna inöfva åtskilliga färdigheter, den ena efter den andra i en viss mekanisk ordning, men de få ej någon undervisning om hvarför man förfar så eller så, eller hvarför man går i den föreskrifna ordningen. Lika litet undervisas den unge arbetaren om en mängd andra saker, som höra till

affärens drifvande. Han får ej någon undervisning i bokföring, beräkningar af tillverkningskostnader, inköp af råämnen, försäljning af tillverkade produkter o. d. Uti allt sådant bör han dock få undervisning jämsides med arbetet i verkstaden. Därigenom kan man nämligen fostra en intresserad arbetare, hvilken känner behof af och lust till att alltmera utbilda sig i det yrke, som han valt såsom sin lifsgärning.

De intressen, som man kan väcka hos ynglingen genom fortsatt undervisning, blifva ett skydd mot de mångahanda frestelser, som på alla sidor locka den unge, då han mera självständig än tillförne träder ut i världen, och för hvilka den intresse- och sysslolöse faller som ett lätt byte.

Men det är ej nog därmed, att man genom inrättande af fortsättningsskolor sörjer för att hos den unge arbetaren väcka intresse för utvidgande och befästande af i folkskolan förvärfvade insikter och färdigheter samt för inhämtande af yrkesskicklighet, utan man bör ock bereda tillfälle för honom, att, sedan han lämnat fortsättningsskolan, fortsätta sina studier. För det ändamålet bör man anordna studiekurser, föreläsningar och sockenbibliotek. Några allmängiltiga regler för huru dylika anstalter böra inrättas, torde ej böra gifvas. De böra och kunna nämligen få olika anordning, alltefter olika förhållanden under olika tider och på olika orter. Synnerligen viktigt är emellertid, att de anordnas så, att arbetaren utan alltför stora svårigheter och uppoffringar kan göra sig till godo de förmåner, som erbjudas honom genom inrättandet af dylika bildningsanstalter.

Men man kan ej begära, att arbetaren skall använda alla sina lediga stunder till studier. Han behöfver ock den hvila och vederkvickelse, som förädlande nöjen medföra. Synnerligen angeläget är det, att man bereder honom tillfälle till sådana, helst som själs- och kroppsfördärfvande förlustelser i riklig mängd anordnas af samvetslösa personer, som med allahanda lockelser inbjuda honom att deltaga däri för att på detta sätt draga till sig hans arbetsförtjänst och sålunda som vampyrer lefva på honom, då de ej genom ärligt arbete själfva vilja förskaffa sig, hvad som behöfves för deras lifsuppehälle.

Vid anordnandet af lekar och andra förlustelser, som äro afsedda för ungdomens vederkvickelse och förädlande, kan man förfara på två olika sätt. Man kan själf vidtaga alla för ändamålet erforderliga åtgärder och, sedan allt är i ordning, låta ungdomen komma och njuta den vederkvickelse, man velat bereda den; men man kan ock låta ungdomen själf antingen helt och hållet eller till större eller mindre del åtaga sig de förberedande åtgärderna. Det senare förfarandet bidrager ej oväsentligt till ungdomens uppfostran till självständighet och självverksamhet. Till belysning af detta vilja vi ur ett anförande, som doktor Andreas Voigt från Frankfurt am Main höll på en konferens i Berlin den 23 och 24 april 1900, på hvilken konferens afhandlades, hvad som borde åtgöras med hänsyn till vården om ungdomen, under tiden närmast efter afgången från skolan, meddela följande: »Vi hafva i Frankfurt en förening, hvilken, bland annat, på söndagarna samlar ungdomen i lämpliga lokaler och i dessa bereder dem tillfälle till underhållning af allahanda art, såsom föredrag, uppläsningar och konserter, och dessutom under sommaren till utflykter i omgifningen och till lekar i det fria.

En dag, då föreningens styrelse var samlad, framställdes den frågan, om ej åt ungdomen kunde inrymmas en större andel af förvaltningen af de egna angelägenheterna genom att grunda ungdomsföreningar, hvilka icke, såsom vanligt, voro föreningar för ungdomen utan verkliga föreningar af unga. Sådana hade länge funnits i Amerika och England. Till en början väckte förslaget många betänkligheter. Man tvekade, om man verkligen kunde förutsätta, att hos ungdomen funnes erforderlig självständighet. Småningom lade sig betänkligheterna. Jag själf — säger doktor Voigt — sysselsatte mig med förslaget och utkastade planen till en ungdomsförening, hvilken visserligen icke vann odeladt bifall, men som dock försöksvis blef antagen. Vid uppgörande af planen utgick jag från det faktum, att öfverallt, där ungdom af olika ålder sammankommer, utbildar sig en åldershierarki. Det är fallet i skolafdelningar med två årsklasser, i studentföreningar, bland militär, och icke endast hos oss utan äfven i utlandet. Äfven i våra samlingssalar hade af

sig självt en de äldres uppsiktsrätt utbildat sig. De, som ett år eller längre tid besökt samlingssalarna och därunder lärt känna de i dessa rådande sederna, bibragte dessa utan vår uppfordran åt nykomlingarne. Jag fattade därför planen att legalisera detta af sig själf uppkomna tillstånd, att i detalj ännu mer organisera det och att omgifva allt med ett visst ceremoniell. — De yttre formerna för organisationen tog jag från den gamla handtverksförfattningen. Föreningen gaf jag namnet »Smeden»; medlemmarne kallades första året de tillhörde föreningen »lärlingar»; de, hvilka voro med i föreningen sitt andra år, fingo namnet »gesäller»; de åter, som räknade sitt tredje föreningsår, hedrades med titeln »mästare». Åt dessa öfverlämnades den egentliga ledningen af föreningen, hvarvid de skulle understödjas af gesällerna. Dock skulle uppflyttningar från lärlingskretsen till gesällernas krets och därifrån till mästarnes ej bero endast på åldern, utan lärlingarne skulle efter första årets förlopp högtidligen förklaras för gesäller, om de uppfyllt de anspråk, som med rätta kunde ställas på en lärling såsom medlem af föreningen. I annat fall fingo de längre tid än ett år kvarstå som lärlingar. Likaledes berodde uppstigandet från gesäll till mästare af uppfyllandet utaf vissa fordringar, som ställdes på gesällerna i föreningens intressen, äfvensom på uppförandet under gesälltiden.

De kraf, som ställdes på föreningens medlemmar, bestodo uti att utföra sång och musik, hålla föredrag, anordna och leda täflingar och lekar, deltaga uti gymnastiska öfningar och exercis, vid högtidliga tillfällen pryda föreningens samlingslokaler m. m. Genom allt detta hoppades jag kunna åstadkomma ett innehållsrikt och tilldragande föreningslif. Dessutom borde mästarne bilda ett slags sededomstol. Under strängt iakttagande af föreskrifna former skulle de sitta till doms öfver lärlingarne och gesällerna, i händelse dessa förbrutit sig mot föreningens statuter och husordning samt om de gjort sig skyldiga till något, som ej kunde anses som hörande till goda seder, ja, äfven om de begått svårare förbrytelser. Straffen, till hvilka sededomstolen kunde döma, voro olika stränga. Det mildaste var förbud för deltagande i en lek; det strängaste uteslutande från föreningen.

Hela ungdomsföreningen »Smeden» står under föreningens för vård af ungdomen under tiden närmast efter afgången från skolan beskydd och uppsikt. Men de, som närmast utöfvade denna uppsikt, höllo sig så mycket som möjligt i bakgrunden, på det de unga icke skulle känna något tryck af den uppmärksamhet, hvarmed de följdes.

Doktor Voigt säger, att stiftandet af föreningen mellan de unga afsåg äfven ett annat mål än de ungas egen fostran. Detta mål var att utbilda personer, som med intresse kunde ägna sig åt de uppgifter, som föreningen gjort till sina. Man hoppades nämligen, att de unga, som tillhört föreningen till sitt adertonde eller tjugonde år, sedan skulle blifva medlemmar af föreningen för vården om de unga och i denna blifva till synnerligt gagn genom sitt intresse och sin sakkunskap.

Af hvad vi i det föregående anfört framgår, att vi hålla det för synnerligen viktigt, att man bereder ungdomen tillfälle till förädlande nöjen. Bland dessa räkna vi i första rummet folklekar och andra kroppsöfningar, enär dessa icke endast öka den enskildes arbetskraft och främja hans arbetsduglighet utan äfven höja vårt folks försvarskraft. Därför bör man allvarligt vinnlägga sig om spridande af intresse för folklekar och andra manliga idrotter, hvartill vi ock räkna vandringar i skog och mark, bergsstigningar m. m. Många fabriksstyrelser hafva insett vikten af att bereda sina arbetare tillfälle till kroppsöfningar på lediga stunder. Så har t. ex. doktor Henrik Traun i Hamburg anordnat för de unga fabriksarbetarne lekar i det fria. Huru värdefulla sådana lekar äro, hafva de af doktor Traun gjorda erfarenheterna bevisat. Genom mätningar af den ungdom, som deltagit i lekarna, har blifvit styrkt, att de ungas bröstomfång betydligt tilltagit, och att deras muskler stärkts, sedan lekarna i det fria införts; därjämte har antalet af såväl sjuka som sjukdagar i beaktansvärd grad förminskats.

Att väcka ungdomens intresse för folklekar och andra manliga idrotter är af synnerligen stor vikt äfven i andra hänseenden. Därigenom främjar man mycket alla sträfvanden, som hafva till uppgift att bekämpa osedlighet och oregelbundet lif i öfrigt. Likasom man på lekplatsen bjuder

de unga på ren luft, bjuder man dem äfvenledes på ren fröjd. — Men vid ifrågavarande kroppsöfningar ser man icke endast på det gagn, som däraf kommer för kroppens stärkande och hälsa, utan därjämte på den nytta, som däraf kan hämtas för själskrafternas sunda utveckling. Lekar och andra kroppsöfningar, rätt anordnade, bidraga nämligen till att stålsätta viljan. Må därför alla, hvar och en i sin stad, göra hvad de kunna för att intresset för folklekar och annan manlig idrott måtte spridas till allt vidare kretsar.

Till omsorgen om de unga arbetarne hör äfvenledes att söka förskaffa dem tjänliga bostäder. Som förhållandena nu äro, är det i allmänhet mycket illa beställdt med de unga arbetarnes bostäder. Ej sällan inhysa de sig hos arbetarfamiljer och bo i samma rum som familjen eller också flera tillsammans i något rum, som denna för egen del ej begagnar. Ofta hafva de ej egen bädd utan dela sådan med någon annan. Detta s. k. inneboendesystem medför mycket ondt. Däraf uppkommer nämligen mycken sjuklighet dels genom smitta och dels genom trängsel, osnygghet och förskämd luft. Men det är ej nog därmed. Systemet har därjämte med sig mycken osedlighet. De unga få ej endast ofta se och höra scener ur familjelifvet, som på intet sätt äro föredömliga, utan de utsättas ock för många frestelser till dryckenskap och osedlighet. Hvad bör göras för att skaffa de unga ogifta arbetarne bostäder, som icke äro menliga för deras hälsa, och som ej medföra så många frestelser till hvad ondt är? Frågan är ej lätt att besvara. Många människoälskande män hafva sysselsatt sig med problemet, men det är dock ännu i hufvudsak olöst. Ett bland de förslag, som blifvit framställda till det ondas afhjälpande, är att bygga ungkarlshotell, eller stora hus, i hvilka endast enrumslägenheter inredas. Det lär finnas sådana i England. Mycket godt torde därigenom kunna vinnas; men å andra sidan torde det dock hafva med sig stora betänkligheter att i samma hus sammanföra en stor mängd ungkarlar, hvilka äro öfverlämnade alldeles åt sig själfva. Ett kasernlif, som ej står under sträng uppsikt och ej vägledes genom några föreskrifter, kan blifva till stor skada för dem, som bo i kasernen. Skola sådana ungkarlshotell anordnas, måste regler för sammanlefnaden däri upp-

göras, och det är nödvändigt, att det med stränghet vakas öfver att dessa efterlefvas. Ett annat förslag är att i de för ogifta arbetare afsedda husen inreda stora rum, i hvilka en mängd för en person afsedda bäddar anordnas. Men äfven i detta fall är det nödvändigt, att samlifvet ordnas efter bestämda regler och att pålitliga personer få uppdraget att öfvervaka dessas efterlefnad. Det har äfven satts i fråga, om ej sängarna i dessa soflokaler borde vara sådana, att de kunde sammanläggas. På detta sätt kunde man bereda arbetarne utrymme, om de stundom af någon anledning behöfde om dagen vistas i lokalen. Arbetsgifvarne böra låta sig angeläget vara att förskaffa sina arbetare — både gifta och ogifta — tjänliga bostäder. Härigenom skulle de verka ej endast till välsignelse för arbetarne utan ock till gagn för sig själfva.

I utlandet finnes ett och annat s. k. flickhem (marienhem), ställen, där flickor kunna få bostad för längre tid. Lifvet i dessa är visserligen regleradt men ej klosterartadt. Morgon och afton hålles i dem andaktsstund; men ingen är tvungen att däri deltaga. Om någon ej infinner sig till morgon- eller aftonbönen, tager föreståndarinnan det icke illa. Den, som känner inre lust att deltaga i andakten, infinner sig därtill. Hvarje vecka hålles en bibelstund; alla kunna ej därtill infinna sig, då många af sina göromål äro hindrade från att deltaga däri. Kortligen lifvet i flickhemmen är förtroligt, gladt, liknande samlifvet i en kristlig familj. Flickorna göra, då tiden tillåter det, gemensamma utflykter och förnöja sig därunder med sång och förtroliga samtal.

Jämte flickhemmen finnas äfven s. k. aftonhem för arbeterskor. Dessa hem äro afsedda för sådana arbeterskor, hvilka ej bo i egna rum, utan som hyra sig någonstädes endast en sofplats. Från klockan 6 till klockan 10 eftermiddagen äro hemmen öppna. I dem söker man ordna så, att arbeterskorna skola få njuta af ett vederkvickande samlif som ersättning för familjelifvet, och man hoppas på detta sätt hålla många från att under sin lediga tid drifva omkring på gatorna eller taga sin tillflykt till ställen, där de i utbyte mot sin arbetsförtjänst bjudas på förlustelser af mångahanda slag, af hvilka åtskilliga äro fördärfvande för både kropp och själ.

I hemmen kunna arbeterskorna erhålla för godt pris en billig aftonmåltid. Under några damers tillsyn och ledning få de unga kvinnorna sysselsätta sig med att sy och koka m. m. Dessutom förlustar man sig med sång, samtal, gymnastiska öfningar m. m.

Föreningarna för kristliga unga män och för kristliga unga kvinnor hafva samma mål som aftonhem för arbeterskor, ehuru de därjämte och i första hand hafva till uppgift att genomsyra de unga med kristlig lifsåskådning och att leda dem till förande af kristligt lif.

Under forna tider voro arbetaren och tjänaren medlemmar af arbetsgifvarens och husbondens familjer. Nu har förhållandet i allmänhet blifvit ett annat. Arbetarne och många tjänare höra nu icke till husfolket. Själfva få de ej sällan skaffa sig bostad och sörja för sin egen hushållning. Häraf har mycken löslighet i åskådningar och lefnadssätt uppkommit. För att råda bot häremot hafva åtskilliga föreningar bildats med uppgift att på ett eller annat sätt taga hand om framför allt de unga arbetarne och därigenom rädda dem från att komma in på de villovägar, som för det obrutna sinnet synas så naturliga och för det köttsliga ögat förekomma så tillgängliga. Men dessa föreningar, så goda deras afsikter än äro, hafva dock med sig vissa betänkligheter. Det torde nämligen ej kunna förnekas, att åtskilliga föreningar, som vilja bereda de unga ersättning för ett familjelif, hvaraf de genom förhållandenas makt ej få njuta, ej obetydligt medverkat till att lossa familjebanden, i det de draga många familjemedlemmar från det mer enformiga, tysta hemlifvet ut till det mer omväxlande, lifliga sällskapslif, hvarpå föreningarna hafva att bjuda. Dessutom torde ej så få af dem, som i ungdomen tillhöra en dylik förening, blifva så vana vid sällskap och omväxlande förlustelser, att de sedan ej gärna trifvas uti det stilla hemmet. Dock torde under nuvarande förhållanden föreningarna i allmänhet vara till välsignelse; men såsom mål för sin verksamhet böra de sätta att göra sig själfva öfverflödiga. De böra därför göra hvad de kunna för att så många familjer som möjligt måtte bildas; för att arbetsgifvare måtte låta sig angeläget vara att bereda sina arbetare goda bostäder; för att unga arbetare

och arbeterskor måtte blifva inackorderade i hyggliga familjer, där de behandlas som medlemmar af familjen; för att små arbetshem måtte bildas; för att församlingarna måtte anordna samlingslokaler, där tillgång finnes till goda böcker, tidskrifter och tidningar m. m.

Till vården af unga kvinnor hör att gifva dem smak för och färdighet uti husliga sysslor. Därför böra skolstyrelserna sörja för att undervisning i huslig ekonomi meddelas i folkskolan. Det hör nämligen till en kvinnas allmänbildning att kunna förrätta de vanliga husliga sysslorna, hon må tillhöra arbetsklassen eller den s. k. öfverklassen. Det är lika viktigt för flickan att få öfva sig uti husliga sysslor som för gossen att under sin skoltid få lära sig att använda handen och att begagna de vanligast förekommande verktygen, särdeles dem, som användas vid snickeri.

Vill man taga hand om ungdomen, är det framför allt nödvändigt att fostra den till nykterhet. I skolan bör därför kraftigt framhållas, hvilka skadliga följder missbruket af alkoholhaltiga drycker medför; från predikstolarna bör allvarligen varnas för dryckenskap, och fäder, arbetsgifvare och husbönder böra i ord och handling mana till iakttagande af nykterhet. Men allt detta är icke nog. Äfven staten måste gripa in för att försvåra tillgången till rusgifvande drycker. Så bör t. ex. hög tull läggas på öl, brännvin och viner af alla slag. I Schweiz skall handeln med alkoholhaltiga drycker vara ett statens monopol. Det säges, att denna anordning visat sig gagnelig. I många länder söker man inrätta s. k. nykterhetsvärdshus. Synnerligen i Amerika och England äro sådana talrika. Finnes i dessa tillgång till mat för billigt pris, hafva de stor förmåga att draga ungdomen till sig. Af naturen har nämligen människan icke lust för att vare sig röka eller dricka. Hon måste vänja sig därvid och underkastar sig därför till en början många obehag; men mången fortsätter dock, ty det förekommer så manligt och duktigt att kunna röka och dricka liksom de äldre sällskapsbröderna och arbetskamraterna. Men har den unge öfvervunnit obehagen, får han tyvärr ej sällan ett så starkt begär efter de ifrågavarande njutningsmedlen, att dessa blifva

hans tyranner. För att hindra de unga från att komma i frestelse att vänja sig vid starka drycker vore det önskligt, om det utfärdades förbud för ungdom under 17 år att besöka krogar, därest de unga ej vore i sällskap med äldre, som om dem hade omvårdnad. Ett dylikt förslag har blifvit väckt i preussiska riksdagen. — I Skandinavien tillser man, att endast alkoholhaltiga drycker af god beskaffenhet få hållas allmänheten till handa, samt anser af synnerlig vikt, att dessa drycker icke äro alltför billiga. Det synes oss, som om detta vore ett godt medel för främjande af nykterhet.

Men det är icke nog därmed, att man så mycket som möjligt söker för ungdomen försvåra tillgången till starka drycker, utan man måste ock vara betänkt på att skaffa den någon ersättning därför. Man bör fördenskull arbeta för anordnandet af snygga lokaler, där kaffe, te, choklad samt läskedrycker hållas till salu, men i hvilka hvarken brännvin, öl eller vin får försäljas.

Slutligen vilja vi fästa uppmärksamhet på vikten däraf, att man tager hand om de unga, som, sedan de utstått ådömdt straff för begångna förbrytelser, åter blifvit försatta i frihet. Dessa bör man mottaga i skyddshem, där de få sysselsätta sig med träget arbete, till dess man kan lyckas att förskaffa dem lämpliga platser, helst hos arbetsgifvare, som ägna sina arbetare omvårdnad äfven i sedligt hänseende.

Carl K—n.

12.

Det nationella elementets betydelse vid folkundervisningen.

Det var en tid, då de ledande personerna på uppfostringsteoriens område satte såsom ett mål för ungdomens uppfostran att dana de unga till världsmedborgare. Denna tid inföll under den s. k. rationalismens period eller det s. k. upplys-

ningstidehvarfvet. Den mest bekante förfäktaren af denna mening bland pedagogerna var Johan Bernh. Basedow, och han stöddes i dessa sina tankar bland annat af den berömde filosofen Kant i Königsberg. Basedows meningsfränder bland »filantroperna» sågo mänsklighetens lycka ligga däri, att människor och folk smälte samman till en likartad enhet, i hvilken deras egendomlighet och självständighet upplöstes som droppen i hafvet. I följd af denna sin åskådning ansågo de, att den naturliga kärleken till det land och folk, där den unge växer upp, borde kväfvas för att lämna plats åt en kosmopolitisk. De blundade för den historiska utvecklingen och påstodo i sin ifver, att patriotismen bure skulden till all den afund och söndring, som rådt och härskade mellan folken och ofta vållat krig med ty åtföljande nöd och elände. För dem var patriotismen att anse som en föråldrad kinesisk mur, som borde rifvas såsom otidsenlig och fältet i stället öppnas för en sammanblandning af folk och nationer till en enhet af högre och ädlare slag.

Denna kosmopolitism har ännu framstående försvarare. Till dessa hör bland andra den ryske författaren grefve Leo Tolstoy, hvilken t. ex. i sin år 1900 utgifna skrift, kallad »Patriotismen och regenterna» förkunnar bann öfver den förra så väl som öfver de senare under påstående af att dessa båda faktorer bära skulden till den oenighet, afund och de krig, som ofta resa folk mot folk.

Såtillvida ligger verkligen något berättigadt i kosmopolitismen, som det väl måste räknas såsom något godt och tillbörligt, att nationer lika väl som enskilda människor i sämja och välvilja närma sig till hvarandra och se hvarandras intressen till godo, men detta behöfver icke ske med offer af politisk självständighet och fäderneärfda samhällsförhållanden.

Tanken på en dylik förbrödring har ingalunda sitt upphof i en kosmopolitisk världsåskådning. Så länge kristendomen verkat såsom en kraft i världen, har både broderlig kärlek och allmännelig kärlek blifvit predikad. Till folkens sammanslutning verka alltjämt äfven andra faktorer. Litteraturens betydelsefullare alster gå från folk till folk i öfversättningar och skapa enahanda idékretsar och väcka likartade

intressen. Det oerhörda och ständigt växande nätet af samfärdstrådar i form af järnvägar, telefon- och telegraflinjer knyta människor och folk allt närmare hvarandra och bidraga att äfven familjeförbindelserna utsträckas mera än förr öfver hemlandets råmärken, och att olika blod blandas samman. Den moderna industrialismen eller fabriksväsendet sätter alltmera en gemensam färg på samhällslifvet; det allt lifligare varuutbytet och handeln medverka till att binda samman folkens intressen. — På alla håll märkes en tendens till att upplösa de skarpa gränserna, ett symtom, som rent af är kännetecknande för tiden och därför gifver löfte om att folken skola alltmera dragas tillsamman istörre broderlig enhet än hittills. Såsom exempel på denna tidens benägenhet för att förtunna alla gränser, utjämna och sammansmälta dem, kunna vi ock hänvisa till företeelser å andra områden än de politiska. Så falla alltmer och mer bort alla stånds- och klasskillnader inom folken. De fattigare samhällslagren sträfva efter samma förmåner, rättigheter och njutningar, som förr voro förbehållna åt de s. k. högre klasserna. Inom vetenskapens värld röja sig ock liknande tendenser till sammansmältning. Filosofien närmar sig naturvetenskaperna, och flera andra lärdomsgrenar låna åtminstone från dessa sin forskningsmetod. Det vetenskapliga arbetet söker sina hjälpkällor ej blott inom den egna vetenskapens gebit utan går öfver dess gränser till andra lärdomsgrenar, som få hjälpa och stödja detsamma. Vetenskaperna närma sig och förbindas alltmera med hvarandra. Inom tidens modernaste vetenskaper, naturvetenskaperna, särskildt de beskrifvande bland dessa, nedbrytas de forna skarpa gränserna mellan föremålen i deras naturliga system. Man talar nu blott om en fortlöpande utvecklingskedja, enligt hvilken det ena naturföremålet betraktas hart när blott såsom en nyans af det andra, tillkommet i enlighet med de lagar, som göra det möjligt för trädgårdsodlaren att af en modeblomma frambringa variationer i det oändliga.

Till och med på det religiösa området röjas motsvarande tidstecken, som tala om utjämnande, förbrödring och nivellering. I de hedniska länderna arbeta med växande inbördes fördragsamhet missionärer af skiljaktiga trosbekännelser och

kyrkosamfund. Den brist därpå, som kännetecknade t. ex. ortodoxiens tidehvarf inom den protestantiska kyrkan och som redan under reformationstidehvarfvet reste folk mot folk, denna intolerans märkes föga i våra dagar, äfven om den katolska kyrkan ännu af princip ej uppgifvit sitt samvetstvång. Åtminstone inom den protestantiska kristenheten spåras tecken på till och med obenägenhet att inrama trosbekännelsen inom fasta gränser. Gränslinjen mellan kristendom och världsväsende hålles ganska flytande — skillnaden mellan Kristus och en vanlig syndig människa söker man göra alltmera omärklig, o. s. v. — I all sin villa pekar detta på en tidens allmänna riktning att utjämna och att nedbryta gränser, som förut synts vara oöfverstigliga.

Då vi sålunda kunnat tydligt förmärka en på djupet verksam sammansmältningsprocess, torde mången hålla för bäst att låta den fräta sönder äfven den nationella friheten och att låta denna tidvattnets bölja så godt först som sist uppsluka vår nationella självständighet och som den fallande regndroppen gå upp i insjöns vattenmassa.

En sådan önskan tro vi dock böra stämplas ej blott som skamlig utan ock som dåraktig, för så vidt den syftar på annat än den förbrödring, som efter hand försiggår på den naturliga utvecklingens väg.

För att visa detta vilja vi till en början rikta blicken på huru vissa andra folk ställt sig till vissa stormakters benägenhet att dana världsvälden på andra staters bekostnad. Med förtrytelse afvisa ännu i dag de dansktalande invånarne i Sönderjylland tyskarnes sträfvanden att kväfva deras nationella lif. När England i dessa dagar i föregifvet civilisatoriskt syfte vill i Sydafrika utbreda sin maktsfär och kultur samt med kanonernas språk söka öfvertyga de motspänstiga boerna om den stora nyttan att uppgifva sin nationalitet och frihet för att uppgå i den engelska nationen, så hafva dessa boer så litet uppskattat medborgarskapet i det engelska världsriket, att de efter bästa förmåga spjärnat emot och med blodig hand tillbakavisat britternas anbud att lyckliggöra dem.

Så hafva ock enligt historiens vittnesbörd i alla tider folken sökt värna sin frihet och sina samhällsinrättningar.

Och underligt vore, om så icke skett. Dessa äro en dyrbar egendom och liksom hela deras kulturståndpunkt en afspegling, en produkt af hvarje särskildt folks egendomliga skaplynne; liksom detta i sin ordning alstrats under inflytelsen af de säregna förhållanden, hvarunder det lefvat, såsom en följd af intryck af landets egen natur, af folkets medfödda anlag och af beröringen så väl medborgarne emellan som med främmande folk. Den olikhet i nationallynnen, begåfning och böjelser, som på detta sätt utvecklat sig inom hvarje folk, bildar ett naturligt band mellan landsmännen. Och, då dessa egendomligheter i mer eller mindre mån färga hvarje folks litteratur, konst och samhällsordning m. m., hafva utbildat sig i viss grad skiljaktiga idé- och kultursfärer, som befruktande påverka hvarandra, hvarigenom totalbehållningen af de civiliserade folkens allmänna odlingsarbete blir för mänskligheten mera rikt och mångsidigt, än om en yttre tvångsmakt finge jämnklippa alla grenarna på kulturens träd.

Det är alltså ganska naturligt, att ett folk är angeläget att bevara sin frihet, och det är tydligt, att det är en vinst för hela civilisationen, om nationernas frihet och självständighet ej vingklippas eller tillintetgöras, så länge de visa sig äga förutsättningar för att lefva ett nationellt lif.

Hvarje kränkning af särskildt ett civiliseradt folks nationella frihet måste därför hos den tänkande medborgaren väcka grämelse och smärta. I synnerhet måste detta blifva fallet, då en nation med lägre kultur och religionsuppfattning utsträcker sin hand öfver ens eget land och folk. Det löper då fara att kanske för oöfverskådliga, oberäkneliga tider dragas ned från en högre ståndpunkt till en lägre, från ljus in i halfdager. Då är fara för handen, att den statsförfattning, de samhällslagar, som genom föregående släktleds arbeten och sträfvanden blifvit afpassade efter de nationella behofven, komma att trampas under fötterna. Själfva yttrandefriheten kan komma att beläggas med munlås. Så har åtminstone skett i vårt grannland Finland. Där hänger nu en hotelse öfver enhvar, som dristar att tala om nationella rättigheter. Han kan till och med komma att löpa fara att blifva förvisad till orter och platser, där hans rättvisa klagan alldeles fåfängt skulle komma att förklinga. Där, i Finland, har folkets rätt

att deltaga i lagstiftning och beskattning rönt intrång, folkets söner utsättas för faran att instickas i en armé, som de betrakta såsom en främmande, och att måhända tvingas att utgjuta sitt blod för intressen och mål, som de anse ej komma sig vid. Finlands folk ha en liten erfarenhet af *våldets* sätt att smälta folk och nationer samman.

Landskapen söder om Finska viken hafva gjort liknande erfarenheter. Där har den förut protestantiska allmogen med lock och pock och oguldna försäkringar i stor mängd eggats att öfvergå till den grekisk-katolska kyrkan. Det universitet, som en svensk konung en gång upprättade i Dorpat i ändamål att i landet sprida västerländsk odling och som intill senare tider varit ledt af protestantiska lärare, har nu blifvit russificeradt och dess professorsstolar fyllda af ortodoxa ryssar. De rättssedvänjor, som folket haft i arf från den svenska tiden, hafva blifvit ersatta med juridiska anordningar af rent ryskt mönster. Polen har ock känt trycket så tungt, att det mer än en gång gjort allvarsamma försök att återvinna sin forna frihet.

Då således det rent nationella intresset har berättigade anspråk att blifva tillgodosedt, och flera länder i våra dagar hafva en smärtsam erfarenhet af den politiska självständighetens förlust, så borde det icke möta svårighet att besvara den frågan, om man bör lägga vikt vid det nationella elementet vid folkundervisningen. Faran kan möta äfven vårt land och folk. För den s. k. panslavismen hägrar hoppet att en gång den slaviska folkfamiljen skall taga arfvet i världen efter den germanska, hvilken af den förra betraktas såsom utlefvad. Liksom germanerna en gång störtade det murkna romerska världsväldet och därefter togo försteget framför de romerska folkstammarna, så skulle — mena de förstnämnda — enligt historiens lag österns söner nu stå i tur att taga hegemonien eller ledningen i världen. Det förljudes ock, att Napoleon den store, som ej kan frånkännas politisk siarblick, skall hafva fällt yttranden, som gått i samma riktning.

Då således det vore en dårskap att förneka tillvaron af vådor för vårt nationella lif, så måste det kännas som en förpliktelse att söka hålla det fosterländska sinnet varmt och friskt.

Vikten för oss däraf framträder ännu tydligare, om vi besinna, hurusom i vårt grannland Norge, vår enda genom fördrag tillförsäkrade bundsförvant, ett par af dess yppersta män, Björnstjerne Björnson och Alexander Kjelland rådt sitt folk att gifva efter för de kraf, som Ryssland möjligen kunde vara hugadt att framställa. »Att sätta sig mot detta land vore lika med att söka dämma upp Glommen», skall den ene hafva yttrat. — Ja, i vårt eget fädernesland lär i medlet af nov. en ganska bemärkt man, lärare vid en af våra högskolor, vid ett möte i Göteborg hafva yttrat, att ingenting vore att frukta af utländingars spionerier. Och han framställde sin mening så, att det rent af kunde anses såsom något godt och lockande för oss svenskar, ifall vi finge gå upp i vårt östra grannfolk, ty där — skall han hafva yttrat — kunde vi svenskar hafva en kulturmission att fylla, »kanske den största, som kommit på vår lott sedan Ruriks dagar».

I andra länder är ock det nationella intresset ganska lifaktigt. Norrmännen i allmänhet äro ytterst måna om allt, som är nationellt. Så är till och med det dansk-norska skriftspråket obehagligt för många norrmän, och den gällande lagen för landets folkskolor gynnar därför läsning af folkspråket, ehuruväl ännu ingen nämnvärd litteratur uppvuxit på dessa munarter. Också i öfriga Europas länder pulserar det nationella lifvet kraftigt. I Tyskland, Frankrike och England m. fl. länder svallar det starkt. Att en rätt varmblodig patriotism ännu i senare tid uträttat stora ting, visar icke minst Tysklands historia. Slaget och blödande ur många sår gick Tysklands stater såsom vasaller åt Napoleon I. Men då framträdde Körner och Ernst Moritz Arndt med sina glödande fosterländska sånger, som återtände modet hos sina landsmän och väckte en nationell hänförelse, som bidrog att återskänka nationen dess frihet. En tacksam eftervärld har ock med skäl rest minnesstoder åt de bägge fosterlandsvännerna.

Illa är, om vi svenskar låta klenmod och försagdhet råda. Vi underlättade därmed förverkligandet af det öde, som helt nyligen en engelsk statsman spådde skulle drabba alla smärre nationer, det nämligen att uppslukas af de stora.

Vi svenskar hafva synnerligen rika skatter att taga vara uppå i vår rena evangeliska, lutherska tro, i vår nationella

litteratur, i vår politiska frihet, statsförfattning, våra samhällsinrättningar, vårt rättsväsende, vår hela andliga odling m. m., allt uttryck för vårt folks grundkaraktär och framvuxet ur vår historia.

Dessa skatter kunna förloras, om vi icke lära det uppväxande släktet att så älska detta arf från våra förfäder, att det är villigt att offra sig för dess bevarande. Därför måste vi lära den ungdom, hvars fostran blifver oss ombetrodd, att kläder och föda icke äro nog för lifvets lycka, att, om man hindras att fritt bekänna sin kristliga tro, att bestämma öfver ej mindre sina ord än handlingar, att njuta personlig frihet, att medverka vid lagstiftning och beskattning, ens ställning är föga olikt nötkreaturets. Detta kan ju hafva fullt upp af mat och dryck, men det måste dock gå under oket.

Vid *kristendomsundervisningen* behöfva vi således lära barnen något fatta den stora nådegåfvan att äga en ren och oförfalskad troslära, hvilken ej som den grekisk-katolska sätter gudaktigheten i tomma, andelösa ceremonier eller som den romersk-katolska i en trälaktig underkastelse under en mängd hierarkiska kyrkostadgar utan i ett personligt umgänge med Gud på grundvalen af Jesu Kristi förtjänst. Barnen behöfva rätt hjärtligt påminnas om att deras förfäder i snart 400 år hämtat frid och tröst ur sin evangeliska troslära och för dess bevarande till och med offrat lif och blod; deras uppmärksamhet bör fästas därå, att vår folkkyrkas former vuxit fram ur historisk grund och blifvit afpassade efter vårt folks förhållanden. Önskligt vore, om läraren mäktade gifva barnen en förnimmelse af att ännu alltjämt denna tro är en grundsten för vårt folks lycka. Vid läsning af *modersmålet* tillkomme det läraren att rikta barnens tanke på det stora värdet att äga ett språk, som tagit gestalt efter den idévärld, hvari vårt svenska folk rört sig, och som därför borde bättre än något annat kunna tolka vårt tanke- och viljelif. Därför bör läraren ock i den mån skolans omständigheter det tillåta söka väcka intresse och kärlek till den sköna litteratur, som vi äga på vårt fäderneärfda tungomål, och af denna orsak väl begagna de flyktiga ögonblick, som sparsamt kunna förunnas folkskolans barn att njuta af en

och annan pärla ur diktens värld. Till gagn och glädje länder det förvisst att låta barnen lära utantill lämpligt valda små poetiska dikter.

Vid undervisningen i *svensk historia* erbjudas ej mindre rika tillfällen att väcka och värma kärleken till hem och härd, utan att därför läraren behöfver förledas till en förkastlig chauvinism eller ensidig patriotism. Sådana nationella rörelser som den engelbrektska folkresningen och befrielsekriget under Gustaf Vasa äro värda att framhållas och kommenteras liksom allt, som i högre grad främjat vår politiska, borgerliga och religiösa frihet, samhällsordning och fosterländska odling. Visserligen bör detta icke ske genom mer eller mindre vetenskapligt hållna historiska utredningar af våra samhällsinrättningars utveckling eller af våra politiska strider utan fast hellre genom väl valda åskådliga taflor ur vårt folks lif samt af betydelsefullare personer i deras handel och vandel, personer, i hvilka den nationella andan fått ett typiskt, ädelt och hedrande uttryck, såsom t. ex. hos en Torgny lagman, Birger jarl, Engelbrekt, Gustaf Vasa, Gustaf II Adolf, Axel Oxenstierna, Johannes Rudbeckius, Magnus Stenbock, Baltzar von Platen m. fl. Däremot bör läraren akta sig för att lägga hufvudvikten vid torra fakta, namn och data, och hvad som går under namn af »plugg». Ju varmare sympati läraren visar sig själf äga för föremålen för sina skildringar, desto djupare inbrännas motsvarande känslor i mottagliga barnahjärtan. I de ord, som den store tyske skalden Goethe en gång skall hafva fällt: »Det bästa, som vi hämta ur historien, är den hänförelse, som den väcker hos oss», ligger utan tvifvel en sanning, som läraren gör väl om han lägger på sinnet. Lika visst som detta ämne kan värma hjärtat för oskuld och dygd, sanning och rättfärdighet, så kan det ock stärka mod och fosterlandskärlek.

Knappast mindre anledning att beröra de nationella intressena skänker undervisningen i fäderneslandets *geografi*. Sveriges natur och folk, deras inflytande på hvarandra och på våra samhällsförhållanden komma osökt på tal. Läraren får anledning att påpeka de rika förmåner, som fosterlandet uti sin omväxlande natur bjuder vårt folk, de utvecklingsmöjligheter, som redan landets fysiska beskaffenhet ställer

oss till buds, att denna icke som söderns länder genom öfverflödande yppighet frestar till dåsig maklighet, utan uppfordrar till arbetsamhet men ock lönar den idoges möda. Å andra sidan må man ej dölja de faror, som fäderneslandets geografiska läge framkallar, ehuru man naturligtvis aldrig får använda upphetsande och utmanande ord.

Undervisningen i *naturkunnighet*, som å flera punkter lätt kommer att beröra den i geografi, kan ock vara ägnad att värma den nationella andan, då den sysselsätter sig med svenska naturföremål.

Delvis besläktad med undervisningen i sistnämnda ämne är den i *trädgårdsskötsel*, hvilken kan göras icke mindre fruktbringande med hänsyn till den nationella andans väckande. Förstår läraren att intressera barnen för trädgårdsodling och därigenom lifva dem att en gång i framtiden pryda täppan kring den stuga, där de fått sitt hem, med träd och blommor och därmed öka dess trefnad, så komma våra hjärtan att bindas vid fädernetorfvan med starkare band, och denna kärlek till hem och härd är en viktig del i den bärande grunden för kärleken till det vidsträcktare fäderneslandet. Äfven *sångundervisningen* kan och bör verka för fosterländska syften. En insiktsfull lärare har öra för det karakteristiska i våra äldre folkmelodier och kan ingjuta sympati för dessa uttryck af det känslolif och de stämningar, som rörde sig hos våra förfäder, liksom han ock förstår att välja sådana stycken ur samtidens tonkonst, som främja ett fosterländskt sinnelag.

Gymnastiken i våra skolor har ju för sin utveckling att tacka P. H. Lings fosterländska ande. Hans mål var ju att dana ett släkte lika hurtigt och mäktigt af ansträngningar som våra härdade förfäder. I samma riktning som han bör ock hvarje folkskolans lärare sträfva.

Då våra folkskolor bland annat hafva till syfte att genom en fosterländsk anläggning af skolarbetet söka betrygga vårt folks nationella odling, hvarmed vår politiska självständighet nära sammanhänger, så följer däraf, att vår svenska folkskola måste lägga sig vinn om att utbilda en sund och stark nationalanda bland dess ungdom. Ingen människa vet, huruvida ej tider kunna komma för vårt folk, då det behöfver spänna alla sina krafter till den yttersta anstäng-

ning för att så väl för egen räkning som för kommande släkten söka bevara det arf af frihet och självständighet, som vi mottagit från våra förfäder. Om vårt folk i ett dylikt kritiskt ögonblick skall finnas villigt till nödig kraftansträngning och att i rätt tid förstå att rusta sig för att möta faran, beror väsentligen på om folkets lärare förmått dana vår ungdom till fosterlandsälskande och plikttrogna medborgare.

G. W.

13.

Skriftliga redogörelser för lösningen af räkneuppgifter.

I de flesta läroanstalter är det brukligt, att lärjungarne få öfva sig i utarbetandet af skriftliga uppsatser. Detta gäller särskildt modersmålet, men äfven i andra ämnen förekomma dylika öfningar. Så är förhållandet med matematiken. Af ålder ha lärjungarne fått öfva sig att lösa geometriska uppgifter och att i skrift redogöra för deras lösning. Med stort skäl anses, att denna öfning i hög grad bidrar till att utveckla tankeförmågan hos lärjungarne och att vänja dem vid noggrannhet. Vid lösningen af dylika uppgifter få lärjungarne tillfälle att uppöfva sin kombinationsförmåga och sin förmåga att grundligt se efter, för hvilka fall en lösning är giltig. Äfven i den del af matematiken, som benämnes aritmetik, borde skriftliga redogörelser förekomma. Så vidt jag vet, är lektor Nordlund den förste, som här i Sverige med styrka framhållit behofvet däraf, att lärjungarne få öfva sig att skriftligen affatta lösningen af aritmetiska uppgifter. Han gjorde detta i en år 1879 utgifven bok med titeln »En samling räkneuppgifter samt fullständig redogörelse för deras lösning», och sedan har han i ett år 1896 utgifvet häfte, hvars titel är »Lösningar af uppgifter i aritmetik och algebra», ytterligare utvecklat denna frågas betydelse. Undertecknad har under några år vid Karlstads seminarium tillämpat den

af lektor Nordlund föreslagna öfningen i skriftlig redogörelse för räkneuppgifter, och jag har tänkt, att en och annan lärare skulle vara intresserad af att höra min erfarenhet i denna sak.

I första klassen vid seminariet få eleverna lära sig bråkbegreppet grundligt, och för detta ändamåls vinnande har jag funnit de af lektor Nordlund föreslagna papparken samt meterstafvarna vara mycket lämpliga. Först i andra klassen genomgås tillämpningar på bråkläran i form af blandade exempel. Uppgifterna i en räknebok eller upplästa exempel få eleverna själfva lösa och sedan affatta skriftlig redogörelse för lösningen. Sedan de flesta lärjungarne skriftligen löst ett eller flera exempel, framkallas en af dem till svarta taflan, där han får skrifva upp sin lösning. Denna underkastas därpå kritik af kamrater och lärare. Om en annan elev har löst exemplet på ett sätt, som väsentligen skiljer sig från det på taflan uppskrifna, får han skrifva upp sin lösning, och sedan granskas också denna lösning. Ibland brukar jag skrifva upp lösningen, ifall det finns någon mycket enkel sådan och eleverna ej funnit den. Innan lärjungarna få sysselsätta sig med öfningar af det nyss nämnda slaget, har jag på svarta taflan uppskrifvit lösningen af några uppgifter, och eleverna ha fått hjälpa till vid deras lösning.

Enär man vid räkning rör sig med talen, ej med de verkliga storheterna, bör detta särskildt framhållas. För att få korta uttryck ha benämningar af följande slag införts, nämligen metertal, kvadratmetertal, årtal, kubikmetertal, litertal, kilogramtal. Hvarje mening i redogörelsen börjar i allmänhet med ett tal. Vid uppgifters lösning måste man ju taga det ena steget efter det andra, och för hvarje steg, man går fram, bildas en mening. De storheter, som förekomma i exemplen, åskådliggöras genom linjer, och dessa linjer föreställa ibland penningsummor, ibland vikter, ibland rymder o. s. v. Genom att låta linjer föreställa de i en räkneuppgift ingående storheterna underlättas också exemplens lösning.

För att belysa det nu sagda upptagas här nedan några uppgifter jämte deras lösningar.

1) A. köpte 9 äpplen och B. 15 äpplen. Dessa äpplen delades lika mellan A., B. och C., som för sina äpplen betalade 48 öre. Huru mycket skola A. och B. erhålla af dessa 48 öre?

A. fick 6 öre och B. 42 öre.

Lösning. Öretalet till priset för hvarje äpple var

$$\tfrac{1}{8} \cdot 48 = 6.$$

Öretalet till B:s andel var

$$7 \cdot 6 = 42.$$

Öretalet till A:s andel var

$$48 - 42 = 6.$$

2) P. hade utlånat ett kapital mot 5 % ränta samt sparade årligen 395 kr. af räntan. Om kapitalet varit utlånadt mot 4 % ränta, hade de årliga utgifterna öfverstigit räntan med 484 kr. Huru stora voro utgifterna? 4,000 kr.

Lösning. Kröntalet till kapitalet var

$$100 \cdot (395 + 484) = 87900.$$

Krontalet till utgifterna var

$$879 \cdot 5 - 395 = 4000.$$

3) En månglerska köpte äpplen till ett pris af 4 öre för 3 stycken samt fick vid deras försäljning 7 öre för 4 stycken. Hennes vinst var 75 öre. Huru många äpplen köpte hon? 180.

Lösning. Öretalet till vinsten för hvarje äpple var

$$\tfrac{7}{4} - \tfrac{4}{3} = \tfrac{5}{12}$$

Antalet äpplen var

$$75 : \tfrac{5}{12} = 180.$$

4) A. köpte 2 hus, det ena för 9650 kr. och det andra för 7950 kr. Det förra huset sålde han med 8 % vinst och det senare för 7266 kr. Huru många procent vann eller förlorade han på affären? A. vann $\frac{1}{2}$ %.

Lösning. Krontalet till inköpssumman var

$$9650 + 7950 = 17600.$$

Krontalet till försäljningssumman var

$$\tfrac{108}{100} \cdot 9650 + 7266 = 17688.$$

Krontalet till vinsten var

$$17688 - 17600 = 88.$$

Procenttalet till vinsten var

$$88 : 176 = \tfrac{1}{2}.$$

5) I en affär ägde A. 35 %, B. 40 % och C. återstoden. Vid uppgörelsen fick B., som för sitt arbete i affären erhöll 25 % af vinsten, i allt 3850 kr. Huru mycket erhöllo A. och C. af vinsten?

A. erhöll 1837 kr. 50 öre och C. 1312 kr. 50 öre.

Lösning. Af vinsten erhöll B.

$$\tfrac{1}{4} + \tfrac{2}{5} \cdot \tfrac{3}{4} = \tfrac{11}{20}.$$

Krontalet till vinsten var

$$\tfrac{20}{11} \cdot 3850 = 7000.$$

Krontalet till A:s andel var

$$\tfrac{35}{100} \cdot \tfrac{3}{4} \cdot 7000 = 1837{,}5.$$

Krontalet till C:s andel var

$$\tfrac{1}{4} \cdot \tfrac{3}{4} \cdot 7000 = 1312{,}5.$$

6) En 18 m. 5 dm. lång rektangel är lika stor som en 4-siding med 2 parallella sidor. Afståndet mellan dessa sidor är 7 m. 4 dm., och deras decimetertal äro 174 och 246. Hvilket är metertalet till rektangelns höjd? 8,4.

Lösning. Kvadratmetertalet till rektangeln är

$$\tfrac{1}{2} \cdot (17{,}4 + 24{,}6) \cdot 7{,}4 = 155{,}4.$$

Metertalet till rektangelns höjd är

$$155{,}4 : 18{,}5 = 8{,}4.$$

7) Ett cylindriskt bleckkärl utan lock har 1 dm. diameter samt rymmer 1 l. Huru stora äro kärlets botten och buktiga vägg tillhopa? $4\,\frac{11}{14}$ kvdm.

Lösning. Kvadratdecimetertalet till bottnen är

$$\tfrac{1}{2} \cdot \tfrac{1}{2} \cdot \tfrac{22}{7} \cdot 1 = \tfrac{11}{14}.$$

Decimetertalet till höjden är

$$1 : \tfrac{11}{14} = \tfrac{14}{11}.$$

Kvadratdecimetertalet till summan af bottnen och den buktiga väggen är

$$\tfrac{11}{14} + \tfrac{22}{7} \cdot 1 \cdot \tfrac{14}{11} = 4\,\tfrac{11}{14}.$$

Dessa skriftliga redogörelser intressera, enligt hvad jag funnit, eleverna mycket, och efter någon tids öfning bli de ganska skickliga i att lösa samt att i skrift redogöra för lösningen af rätt svåra uppgifter. Därför rekommenderar jag dem på det varmaste. Jag tror, att öfningar af detta slag skulle vara särdeles lämpliga i allmänna läroverkens 5 och 6 klasser samt i flickskolans högsta afdelningar.

Georg Rose.

14.

En ekonomiskt vanlottad lärargrupp.

Under innevarande års riksdag har ett beslut fattats, som i betydlig grad förbättrat deras ställning, hvilka tjänstgöra såsom lärare vid folkskolelärar-(lärarinne)seminariernas öfningsskolor. Deras löneförmåner uppgå numera till 2,400 kronor. Utgångslönen är 1,500 kronor och tre lönegrader å 300 kronor hvart femte år. Härmed torde staten för en lång följd af år hafva försäkrat sig om dugliga lärare vid öfningsskolorna, i synnerhet om denna kategori af lärare erhåller en mot deras lönevillkor proportionellt svarande pension.

Men ännu återstår att bereda en annan grupp af lärare vid rikets seminarier en ställning i ekonomiskt hänseende, som i någon mån motsvarar betydelsen af deras verksamhet för folkskolelärar-kandidaternas utbildning. Vi mena musik-

lärarne. Att deras arbete vid undervisningen ingalunda är af underordnad vikt, inses lätt af enhvar, som behjärtat sångens och musikens betydelse för den religiösa och fosterländska bildningens höjande. Ej heller är deras arbete underlägset de andra lärarnes med hänsyn till möda och ansträngning, snarare är man frestad att påstå motsatsen. Det ensidiga ansträngandet af hörselnerven måste i längd verka underminerande på nervkraften i allmänhet och göra musikläraren förr utsliten och till arbete mindre bekväm, än hvad fallet är med åtskilliga andra kategorier af lärare.

Om nu detta är sant och ovederläggligt, kunde man ju vänta, att dessa lärare finge åtnjuta en jämförelsevis större aflöning för sitt enerverande arbete. Men så är ingalunda förhållandet. De villkor, staten erbjuder musiklärare vid rikets folkskollärareseminarier, äro angifna i kungl. cirkulärbrefvet af den 28 maj 1897 (således af ganska färskt datum!), där det heter: att från och med år 1898 musiklärare och musiklärarinnor vid folkskolelärar- och folkskolelärarinneseminarierna må *för sexton till tjugu timmars tjänstgöring i veckan** erhålla en aflöning af ett tusen ett hundra kronor jämte två ålderstillägg å två hundra kronor hvartdera efter respektive fem och tio års väl vitsordad tjänstgöring; att nämnda lärare och lärarinnor för hvarje tjänstgöringstimme, som öfverskjuter tjugu timmar i veckan, må i ersättning för helt läseår uppbära femtio kronor.

Att en sådan aflöning, som först efter tio års väl vitsordad tjänstgöring går upp till 1,500 kronor,** ej erbjuder en tillräckligt tryggad existens åt en bildad person*** med familj, behöfver inga bevis; men vi vilja dock meddela en förteckning på vissa utgiftsposter, hvilka vi mottagit af en lärare, som tillhör ifrågavarande kategori.

---

* Kursiv. af oss.

** Häraf afgå dock 30 kr. till pupillkassan.

*** Kompetensvillkoren för en musiklärare äro: att från musikkonservatorium förete goda vitsord i harmonilära, sång, piano- och orgelspelning (seminariestadgan § 19 b).

Hyran	kr.	450
Ved	»	80
Olja, ljus m. m.	»	45
Lifförsäkringspremie	»	200
Brandförsäkringspremie	»	12
Kommunalutskylder	»	65
Kronoutskylder	»	19
Hushållet: 5 personer à 75 kr. per månad	»	900
Lön m. m. till tjänarinna	»	75
	Summa kr.	1,846

Återstår likväl att bestrida utgifter till kläder, barnens skolgång och till annat, som är nödvändigt. Tydligt är, att en lärare i ett sådant läge måste söka sig extra inkomster, hvilket knappast är görligt på annat sätt än medelst musiklektioner. Denna inkomstkälla är dock föga lukrativ, i det att en musiklärare vid ett seminarium i regeln ej blir i tillfälle att undervisa elever ur de förmögnare samhällsklasserna. Musiklärare vid allmänt läroverk torde kunna skaffa sig afsevärda inkomster genom en eller annan enskild lektion om dagen, men detta är icke fallet med lärare i sådant ämne vid seminarium. Hans enskilda undervisning sökes företrädesvis af hans elever vid seminariet, och dessa äro i allmänhet så situerade, att de knappast kunna betala en minimal lektionsafgift. Att en person är för sin existens redan i någon mån hänvisad till enskilda lektioner åt elever vid den anstalt, där han utöfvar en lärares verksamhet, är en beklaglig sak från flera synpunkter, af hvilka vi dock här ej vilja röra vid mer än en. Blir läraren utsliten i förtid af det myckna lektionsgifvandet och han för sin och sin familjs utkomst är tvungen att fortsätta med enskild undervisning, blir lätt följden den, att han sparar sin kraft så mycket som möjligt vid de offentliga lektionerna för att duga till *något* vid de enskilda, eftersom af dessa hans lefvebröd är med nödvändighet beroende.

Ett sådant sakförhållande är ofördelaktigt för staten. Denna bör både i rättvisans och sitt eget intresse tillse, att hvarje dess tjänare erhåller en skälig ersättning för sitt arbete och en sådan ekonomisk ställning, att han *kan* full-

göra sin plikt, befriad från trycket af icke självförvållad fattigdom.

Vi hafva med dessa rader velat fästa uppmärksamheten vid en kategori af för svagt aflönade lärare, därmed ej förnekande, att andra kategorier af i ekonomiskt hänseende vanlottade lärare finnas; dock torde den grupp af lärare, som här åsyftas, mera än andra ämbetsbröder vara i behof af *snar* och *betydande* löneförbättring. Den är också så fåtalig denna kår, att en rättmätig tillökning af dess löneförmåner ej behöfver i nämnvärd grad betunga statsverket.

T. K—r.

15.

Huru handledas seminarieeleverna lämpligen med hänsyn till barnpsykologiska studier?*

Att lämpa uppfostran och undervisningen efter barnens ståndpunkt och olika begåfning i deras individualitet är en pedagogisk regel, som ej af någon kan bestridas. Hvem kan väl heller med rätta förneka, att ej denna regel tillräckligt ofta framhålles för seminarieeleven, men det oaktadt återstår dock i nämnda hänseende mycket att önska af eleverna och deras undervisning. Hur skola vi då kunna vinna ett bättre resultat?

Innan vi öfvergå till besvarandet af denna fråga, vilja vi förutskicka några anmärkningar. Det är ett glädjande faktum, att vid våra seminarier finnes mången elev, som varmt intresserar sig för barnen och synes hafva öppen blick för vikten af barnastudiet. Vi måste ock med rätta erkänna, att elevernas kännedom om öfningsskolans barn f. n. är väsentligt bättre, än hvad fallet var för ett tiotal år sedan, och att särskildt under de senare åren anordningar vidtagits för vinnande af detta mål. Elevernas förlängda auskulte-

* Uppsatsen är utarbetad på grundvalen af ett inledningsföredrag under seminarielärarmötet i Linköping 1900.

ringstid, särskildt ordnande af auskultering äfven för tredje klassens elever, måste anses såsom steg i den rätta riktningen, värda att än mer utsträckas. De vid vissa seminarier anordnade öfningar, där eleven på egen hand får handleda en klass eller en del däraf i de mera lättskötta ämnena utan därefter anställdt förhör eller uppvisning, äro ock af gagn i samma afseende.

Vi böra vidare från början ha klart för oss, att vi ej af eleven kunna begära samma kännedom om barnen, som med rätta kan fordras af öfningsläraren, som flertalet timmar leder undervisningen och under en följd af år får följa barnens utveckling.

Slutligen vilja vi ha betonat, att seminarierna ej få tänkas såsom experimentalfält för barnpsykologiska iakttagelser; det gäller här endast de iakttagelser, som äro nödvändiga för en god undervisning och en rätt behandling af öfningsskolans barn samt att eleven bringas till insikt om vikten af detta studium — ej att genom serier af experiment finna lagarna för barnnaturen i ena eller andra hänseendet.

Om än af det nu sagda framgått, att åtskilligt blifvit gjordt, för att seminarieeleven bättre måtte blifva i tillfälle att studera barnen i öfningsskolan, visar dock erfarenheten, att detta är otillräckligt. Det är ej alldeles sällsynt att bland eleverna finna en så grof obekantskap om barnen, att de ej ens känna dessas namn. Detta lägger ju i dagen en sorglig liknöjdhet för barnen och borde allvarsammare, än hvad kanske hittills varit fallet, beifras och bestraffas. Hvad kunna vi vänta af en sådan elev såsom blifvande lärare!

Se vi emellertid bort från dessa sorgliga undantag, få vi dock ofta under elevernas lektioner bevis för att eleven ej känner barnnaturen i allmänhet och ej heller det ena eller andra barnets begåfning. Denna otillräckliga kännedom om barnen har ock framträdt vid de »kollegier», som pläga hållas med fjärde klassens elever vid slutet af hvarje termin för bedömandet af barnens uppförande, flit och kunskaper.

Hvad *kan* då f. n. lämpligen göras vid seminarierna för att hos eleven väcka intresse för detta studium och ge honom nödig handledning?

Olika sätt för anställande af barnpsykologiska iakttagelser böra teoretiskt behandlas och i öfningsskolan prakti-

seras. Under de till pedagogik anslagna lärotimmarna meddelas af läraren, huru dessa s. k. barnpsykologiska iakttagelser kunna anordnas, hvarjämte jämsides härmed, särskildt under de första veckorna af läsåret men äfven sedermera, dylika öfningar anställas med öfningsskolans barn, då ett flertal af fjärde klassens elever borde få närvara och deltaga. Vi nämnde, att öfningarna böra i synnerhet förekomma i början af läsåret. Detta är ock helt naturligt, enär de gjorda iakttagelserna då blefve mera till gagn för eleverna vid deras praktiska öfningar.

Materialet insamlas af öfningsskolans lärare, som med elevernas tillhjälp bearbetar (ordnar och grupperar) detsamma, hvarpå det delges först och främst fjärde klassens elever och de lärare, hvilka handleda dessas praktiska öfningar, men helst äfven tredje klassens elever.

För den erfarne läraren torde det vara öfverflödigt att framlägga några bevis på nödvändigheten af att studera barnen såväl i psysiskt som i fysiskt afseende liksom ock att i öfrigt göra sig förtrogen med barnens hem och de förhållanden, under hvilka de arbeta, på det att en sann uppfattning om barnen skall vinnas och ett rättvist bedömande af deras arbete kunna ske.

Vid undervisningen i pedagogik vore önskvärdt, att läraren gåfve och af eleverna fordrade exempel, hämtade från öfningsskolan, hvarigenom undervisningen blefve mera åskådlig och elevernas kunskap bättre kunde kontrolleras.

Hvarje fjärde klassens elev får en grupp — högst 3 à 4 — af öfningsskolans barn att under läsåret på egen hand studera, hvarvid så ordnas, att barn af olika åldrar och temperament ställas samman. Det har framhållits såsom önskvärdt, att blott *ett* barn gåfves åt hvarje elev. De fördelar, som jämförelsen mellan barnen, på ofvannämnda sätt grupperade, erbjuder, ginge dock i så fall förlorade. Vi torde ej heller behöfva befara, att elevernas besök i barnens hem skulle på något sätt uppfattas illa. Tvärtom kunde vi anföra exempel på föräldrarnes glädje och tacksamhet för elevernas intresse för deras barn.

Eleven uppmanas att begagna alla tillfällen för att bilda sig en sann uppfattning om barnen i fråga samt att anteckna

de iakttagelser, han gör. Tillfällena äro många. Han kan studera barnen i skolan under lektionerna och under rasterna, på vägen till och från skolan samt genom besök i barnens hem och samtal med föräldrarne. Under vårterminen lämnar eleven redogörelse till lärare i pegagogik att af honom och öfningsläraren genomses och blifva åtminstone de mera värdefulla uppsatserna föremål för samtal med samtliga fjärde klassens elever. (Det bör anmärkas, att dessa uppsatser, för att ej alltför mycket betunga eleven, ej få strängt bedömas ur språklig synpunkt.)

Huru skall då läraren i pedagogik vinna tillräcklig kännedom om öfningsskolans barn? Då nu allt detta kräfver särskildt af läraren i pedagogik en sann kännedom om barnen i öfningsskolan, måste så ordnas, att honom beredes möjlighet härtill genom att några timmar i veckan undervisa i öfningsskolan, ty en grundlig kännedom om barnen kan ej vinnas utan genom att direkt undervisa desamma.

Slutligen vilja vi uttala den önskan, att elevens förmåga att bedöma barnen och hans intresse för barnen mera än hittills räknades med vid bedömandet af hans insikter i pedagogik och hans duglighet som undervisare och uppfostrare.

Genom hvad vi nu föreslagit skulle vinnas under seminarietiden:

att elevernas intresse för barnen ökades och blicken för vikten och nödvändigheten af barnastudiet vidgades, att undervisningen i pedagogik vunne i åskådlighet och lättfattlighet, och att elevernas undervisning bättre lämpades efter barnens individualitet; och för den blifvande läraren:

att han finge större förutsättningar att blifva ej blott en god undervisare utan ock uppfostrare.

G. J.

16.

Litteratur.

Kort utveckling af doktor M. Luthers Lilla katekes. Ett försök af *Carl Norrby*. Lund 1901.

Kristlig religionslära för barn. Ett försök af *L. Bergström*, Teol. lektor. Uppsala 1901.

Dessa tvenne »försök», så olika de än äro, torde åtminstone ha det gemensamt, att de äro uttryck för att behofvet af en ny lärobok i kristendom är lefvande ibland oss. Frågorna om reformering af kristendomsundervisningen och om en ny lärobok eller åtminstone en förbättring af den nu brukade äro f. n. lifligt uppe i tidsmedvetandet och diskuteras flitigt. Detta anses af somliga för ett fel, ja en olycka. Hos en mängd människor är den föreställningen nästan outrotlig, att så snart det gäller det kyrkliga och religiösa, så är stillaståendet det förnämsta konserverande medlet. Har man fått t. ex. en katekes en gång antagen, så skall man ha den, jag vet ej huru länge. Att tidens framåtilande ström låter nya kraf på kristendomsundervisning och läroböcker i det ämnet välla fram ur sin grund, det förstår man ej. Den som påvisar de mest påtagliga brister i något afseende, betraktas som helgerånare, därför — att han vill ha något bättre.

Vi anse det som ett glädjande lifstecken, att frågor af ofvannämnda art diskuteras. Visserligen kan månget oförståndigt ord sägas, visserligen kunna somliga drifvas af orena motiv. Men i det hela visar en sådan företeelse, att man har intresse för religionen, och att man vill, att dess innehåll skall gifvas i former, som äro tidsenliga och sätta religionen i stånd att utöfva den möjligast mäktiga verkan. Vi tro, att religionen får utöfva den bästa verkan, om dess innehåll liksom allt annat i lifvet är i rörelse, icke i en oreglerad, måttlös och meningslös rörelse, utan i en sådan som är betingad af lifvets allmänna lagar, så att det eviga och oförgängliga i religionen alltjämt får utveckla nya sidor af sin härlighet i samband med hela det mänskliga utvecklingslifvet. Detta har till följd, att kristendomsundervisningen måste taga hänsyn till de tankar och erfarenheter, som röra sig i en viss tid, och påtaga sig de former, som äro de bästa i tiden för meddelandet af kunskap. Detta i sin ordning gör, att nya läroböcker måste antagas med ej alltför långa mellanrum.

Nu några ord om de nämnda böckerna.

Man kan lätt råka i frestelse att fråga, hvilket ändamålet är med Norrbys bok. Svaret på frågan får man af honom själf i företalet, nämligen att den vill ge uppslag till en diskussion. Till något annat skulle den väl knappt kunnat anses lämplig, men redan detta ändamål är viktigt och tillfyllestgörande. Det skulle ej kunna bli fråga om att sätta den i stället för den nuvarande katekesen. Visserligen har den vissa företräden framför denna. Såsom utveckling af Luthers katekes sluter den sig trognare till denna och har aflämnat något af den dogmatiska barlast, som katekesen har i sin »förklaring», liksom funnes det i Luthers katekes. Den är kortare och i vissa fall klarare och enklare. Någon gång kan man spåra ett försök att lägga ett historiskt underlag och därigenom göra framställningen mera konkret och lefvande. Ett sådant försök göres särskildt i andra artikeln, för hvilket förf. ej behöft be om ursäkt, såsom han nästan gör i företalet.

Dock betecknar detta »försök» inga väsentliga framsteg utöfver det traditionella, som håller på att föråldras. Förf. håller fast vid den gamla uppställningen efter fem huvudstycken, hvilket är en nödvändig följd däraf, att hans utveckling vill vara en omedelbar sådan af Luthers Lilla katekes. Förf:s framställning kommer därför att lida af den för undervisningen skadliga oordning af materialet, som vi vid andra tillfällen påpekat. Och förf. söker till och med att göra denna oordning så påtaglig som möjligt genom att i vissa punkter öka densamma. Så kommer läran om synden i andra artikeln. Så kommer i fjärde hufvudstycket en punkt om omvändelsen såsom ett slags parallell till nådeverksläran i tredje artikeln.

Det är intressant att i människors lif ge akt på huru en underordnad sak kan dra med sig i fördärfvet de viktigaste hufvudsaker, emedan man ej skiljer på hufvudsak och bisak. Det är en allmän mening att Luthers Lilla katekes skall ligga till grund för kristendomsundervisningen. Naturligtvis skall den det, emedan den innehåller reformationens stora grundtankar. Det bestrides ju ej. Reformationens tankar ligga till grund för vår kristendomsåskådning. Därför skola de näst skriften utgöra grunden för kristendomsundervisningen. Och ej blott detta i allmänhet. De skola så läggas till grund, att de meddelas genom Luthers katekes, som följaktligen bör ingå i läroboken. Men ej följer häraf, att man i fråga om *sättet* för bokens användning skall alltid följa traditionella idéer. Så är det tvifvel underkastadt, om Luthers katekes är i pedagogiskt-metodiskt afseende tillfredsställande åtminstone så, att den passar för små barn. Förf. är berörd af insikten om den saken. Men hvarför ej då ge erkännande åt den minst lika klara sanningen, att den ologiska uppställningen efter hufvudstycken bör afskaffas. En förändring, en förbättring af uppställningen kan väl ej verka skadligt på innehållet, då det ju väl får anses för en allmän regel, att det ena goda ej stjälper utan hjälper det andra.

En logiskt riktig framställning kännetecknas af enkelhet, klarhet, åskådlighet och möjlighet att lätt fattas och behållas i själen. — För öfrigt anmärka vi, att framställningen ej alltid har den enkelhet och åskådlighet, som barnasinnet kräfver.

En annan hufvudanmärkning göra vi i fråga om innehållet. Detta är det vanliga i kateketiska läroböcker. På vissa håll synes man tro, att innehållet i kristendomsundervisningen alltid skall vara detsamma. Det skall det vara i fråga om de stora hufvudtankarna, som aldrig få kastas bort. Men dessa skola taga på sig en dräkt, som kräfves af det sanna i tidsmedvetandet, och de skola amalgamera sig med de tankar och behof, som ligga i tiden. Denna bok tillfredsställer ej berättigade kraf i detta afseende. Ej finns här den lifskraftiga etik, som nutidsmänniskan behöfver för att reda sig fram genom tidens labyrinter till sin sanna fulländning.

Ja, särskildt i etiken har denna bok, liksom katekeser i allmänhet, stora luckor. Och hvad det betyder, kan man förstå, om man betänker, att kristendomen skall utformas i lif, om den skall ha något värde. Förf. kommer ifrån tredje artikeln utan att nämna begreppet rättfärdighet, utan att nämna ett ord om kärleken till medmänniskor. Och ej hjälpes saken helt och tillfredsställande genom att hänvisa till första och andra hufvudstyckena. Här se vi ock en af de farliga följderna af den oriktiga uppställningen. Hvilket annat värde skulle ej tredje artikelns innehåll få, om man i omedelbart samband med läran om tron och det nya lifvet finge en utveckling af detta nya lif.

Men rättfärdigheten och kärleken komma väl ändå till sin rätt på något sätt? Ja visserligen på något sätt, men jag har ej i boken kunnat finna ett mera allmänt och principiellt uttalande om dessa stora makter i det kristligt-sedliga lifvet.

Vi skulle kunna göra många fler anmärkningar af denna eller liknande eller annan art, men vi stanna med detta såsom bevis för vår uppfattning af denna bok.

Lektor Bergströms bok tilldrager sig ett särskildt intresse såsom ett försök att tillämpa moderna idéer på läroboken i kristendom. Den pekar också i viss mån åt det rätta hållet. Den vill vara en biblisk historia och katekes i förening. Den vill ur bibliska historien taga fram lärdomar, religiösa och etiska begrepp. Och i detta afseende har den ej få förtjänster. Förf. äger förmåga att finna de stora religiösa och etiska tankarna i berättelserna om bibliska personers lif och framställa dem på ett konkret och verksamt sätt genom att belysa dem med omgifningarna af viktiga tilldragelser i de handlande personernas lif. Begreppen lefva, de äro ej mer abstrakta formler.

Men äfven om det vore riktigt att sammanslå biblisk historia och katekes, så lämnar nog det sätt, hvarpå förf. löst uppgiften, åtskilligt öfrigt att önska. Ur skriften har för litet kommit med. Icke kan man skrifva en sådan bok och glömma bort Jesu födelse, död och uppståndelse, glömma bort all den barmhärtiga frälsarkärlek, som

ligger i berättelserna om Jesu underverk. Anordningen af stoffet förstår man ej alltid. Hvarför t. ex. börja den nytestamentliga framställningen med liknelserna i Mat. 13 om Guds rike. De ange själfva ej någon början af kristendomens stora tankar.

Ej alla begrepp äro fullt klara. Mer än en gång saknar man det första uppenbarelsebegreppet, som utgör den säkra grunden för vår tro. Och hvilken bild får man af vår Herre Kristus? En rätt matt och blek sådan.

Men vi tro ej, att man kan sammanslå biblisk historia och katekes; båda komma att lida därpå. Hvilka insikter i båda dessa skulle väl resultera ur en undervisning efter Bergströms lärobok! Visserligen skall katekesens innehåll gå fram ur den bibliska historien på annat sätt än som nu sker, men bådadera måste finnas till såsom åtskilda och relativt självständiga medel för kristendomsundervisningen.

Bibliska historien skulle lida af den nämnda sammanslagningen. Skall den hufvudsakligen tjäna till att producera religiösa och etiska tankar, så förlorar den en del af sitt lif och sin friskhet. Dess uppgift är både att ge oss lefvande bilder af heliga personer och att ge en i viss mån sammanhängande insikt i det israelitiska folkets samt Jesu och apostlarnes lif, hufvudsakligen ur den religiöst-etiska synpunkten. Men denna uppgift förfelas i viss mån, om bibliska historien skall tjäna ett ändamål, som ej är dess omedelbara. Därpå är B—ms bok ett tydligt exempel, ty af den får man ingen klar bild vare sig af Israels, Jesu eller apostlarnes lif.

Katekesen kommer ock att lida på sammanslagningen. B—ms lärobok lider eget nog bl. a. af ett fel, som ej är olikt det felet hos vår nuvarande katekes, att den ger ett innehåll, som tillhör en förfluten tid, tiden för 1600-talets teologi. B—ms bok ger ett ännu äldre innehåll, nämligen sådant som tillhör den tid, då de heliga skrifterna författades. I båda fallen saknar man den nödiga kontakten med nutidens medvetande och behof. De eviga sanningarna, som utgå ur skriften och strömma genom århundradena, skola amalgamera sig med den närvarande tidens lif och andliga behof. Först då få de riktigt lefvande intresse för oss.

Vidare anmärka vi, att det blir svårt, om ej omöjligt, att ge en sammanhängande kristendomsundervisning med ledning af en sådan lärobok som B—ms. Visserligen försöker han att ange en viss ledtråd, hvars särskilda delar framträda i inledningarna till de särskilda styckena. Och så stryker han under viktiga begrepp. Men till något slags system, som äfven barnet behöfver, om det skall fatta en saks innehåll, har han ej lyckats bringa det. Barnet skulle här komma att stanna i ett virrvarr, som är hart när svårare än det, som uppställningen efter fem hufvudstycken skapar. Läroboken i kristendom skall ej vara densamma som läroboken i bibliska historien. Men den skall stå på dennas lefvande konkreta grund, den skall upptaga de religiösa och etiska begrepp, som behärska bibelns framställning —

och härför kan B—ms bok i viktiga fall ge en god ledning —, den skall upptaga dessa begrepp sådana de genomgått församlingens medvetande och gestalta sig i den närvarande tiden, och den skall ställa dem i en bestämd ordning, ej alltför abstrakt, utan så lefvande och konkret som möjligt. De brister, som i detta afseende vidlåda B—ms bok, afhjälpas ej genom tilläggen i slutet om tron, Augsburgiska bekännelsen, de tio buden, gudstjänstordningen, sakramenten och missionen. — Och till sist upprepa vi, hvad vi sagt flera gånger förr, att vi tro, att en kort och logiskt ordnad lärobok, som mera omedelbart ställer sig på skriftens grund och ger ett innehåll, som är färgadt af kyrkans och den närvarande tidens medvetande, skulle bli ett kraftigt medel för religionens och sedlighetens höjande hos vårt folk, något som så innerligt väl behöfves.

Fastän vi ej kunna rekommendera vare sig Norrbys eller Bergströms bok till lärobok i kristendom, så tacka vi dock dessa herrar för att de kastat in dessa skrifter i den pågående katekesdiskussionen och för den nytta, som en författare af en lärobok i kristendom skall ha äfven af dessa »försök».

F. A. Johansson.

Öfversikt af Englands, Frankrikes och norra Tysklands folkskoleväsen. Ett litet bidrag till nutidens kulturhistoria af *K. Lor. Österberg*, folkskolelärare och organist, filosofie kandidat. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1901. Pris 1 krona 25 öre.

Genom detta arbete, som utgör en frukt af pedagogiska studieresor i Frankrike, England och Tyskland under somrarna 1894 och 1900, har författaren på ett klart och, för så vidt vi kunna se, korrekt sätt redogjort för de tre förnämsta stora kulturländernas folkskoleväsen.

Vi torde vid lägligt tillfälle återkomma till detta arbete för att med ledning däraf framvisa, hvad vi anse vårt folkskoleväsen kunna tillägna sig från de nämnda kulturländernas såsom lämpligt för våra förhållanden.

Fryxells berättelser ur svenska historien. Nationalupplaga. P. A. Norstedt & Söners förlag. Häft. 16—31.

Med häft. 23 börjar framställningen af Gustaf II Adolfs historia. Den berättarkonst, för hvilken förf. är så berömd, visar sig nu som fördelaktigast, och det mål, han satt för sitt verk, »att bland landsmän sprida en närmare kännedom om och ett varmare deltagande för det gemensamma fosterlandets vördnadsbjudande minnen», har i synnerhet i denna del af arbetet kommit till sin fulla rätt.

Pedagogisk tidskrift, utgifven af *E. Schwartz, C. A. M. Lindman, A. Nordfelt.* Trettiosjunde årgången 1901. Stockholm. Vårt Lands boktryckeri. Priset för årgång, omfattande sammanlagdt 24 ark, fördelade på 10 häften, är 5 kr. Häft. 1—5.

Ur det rikhaltiga och värdefulla innehållet vilja vi påpeka såsom af intresse äfven för vår tidskrifts läsare följande uppsatser: Om skol-

lokalernas förskönande af Carl Lindman, Anmälan af Svenska Akademiens Ordlista 7:e uppl. af Erik Brate (häft. 2), Allmän lofdag med fosterländsk högtidlighet af X., Ytterligare om skollokalers förskönande. Ett genmäle af C. Laurin m. fl., Anmälan af E. Wrangels »Om Fänrik Ståls sägner» af J. N—r (häft. 4), Om rättfärdighet och kärlek i uppfostran af A. v. Engeström, Pedagogiska sällskapet om språket vid undervisningen, Stockholms läraresällskap om sjunde upplagan af Svenska Akademiens Ordlista (häft. 5).

Kyrkliga lifsfrågor af *Anton Levedal.* Linköping 1900. A. Billsténs boktryckeri. Pris 75 öre.

Första kapitlet, som handlar om de ungas kristligt-religiösa fostran, innehåller åtskilligt, som synes oss icke sakna intresse i pedagogiskt hänseende.

Förklaringar till Läsebok för folkskolan med 150 illustrationer och 25 kartor. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1901. Pris inbunden 3 kr. 75 öre. För ex. af detta arbete, som genom K. Ecklesiastikdepartementets byrå för folkundervisningen eller omedelbart hos aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner rekvireras för *folk-* eller *småskollärarseminarier* (statens eller landstingens) eller af *skolråd* eller *styrelse för folkhögskola, högre folkskola, döfstumskola* eller *skola för sinnesslöa barn*, betalas 2 kr. 75 öre.

Vi äro ej förut helt och hållet i saknad af förklaringar till Folkskolans Läsebok, men, då i detta verk följts en synnerligen praktisk anordning af stoffet, i det att förklaringarna lämnas i alfabetisk ordning, med hänvisning till den eller de sidor i Läseboken, där ordet förekommer, hälsa vi det nya arbetet på detta område med glädje välkommet Vi äro öfvertygade om att boken har en viktig mission att fylla och att den äfven är ägnad att fylla den. Hädanefter behöfver ej en ung och på de många områden af mänsklig verksamhet och i de många kunskapsgebit, med därtill hörande termer och uttryck, hvilka beröras i Läseboken, mindre hemmastadd lärare leta samman ur ett större antal böcker de notiser och upplysningar, lektionen kräfver, utan han har här tillfälle att utan nämnvärd tidsspillan eller besvär tillfredsställa undervisningens kraf på extra förklaringar och uppgifter. De kontrollerande myndigheterna (skolråd och folkskolinspektörer) äro nu berättigade att ställa sina fordringar på behandlingen af ett läseboksstycke högre än förr, och vi hoppas, att de äfven måtte så göra. Det är af största vikt för undervisningen, ja, för barnens karaktärsbildning, att man kommer ifrån allt sväfvande, allt osäkert, allt endast halfsant, som hittills bjudits barnen under namn af ord- och sakförklaringar.

Att ett arbete af detta slag i sin första upplaga lämnar tillfälle till framställandet af åtskilliga smärre anmärkningar, är naturligt, men vi vilja inhibera våra, tills vi gjort det till föremål för en mera ingående och omfattande granskning. Priset är, tyvärr, i följd af de

många illustrationerna och kartorna, högre än att man kan begära af lärare i små villkor, att de skola skaffa sig boken. Därför bör den inköpas för skolbibliotekens räkning.

Betygsbok för _____ Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1901.

Denna lilla betygsbok innehåller blanketter för införande af betyg från småskolan, af afgångsbetyg från folkskolan, betyg från fortsättningsskolan, från konfirmationsskolan samt för tjänstebetyg, under hvilken rubrik införas orlofssedlar, yrkesbetyg m. m.

Blefve det ett allmänt bruk att använda en så beskaffad betygsbok som denna, skulle det verka stärkande och stödjande för ungdomens hederskänsla.

Folkskolans elementarbok i modersmålet n:r 1. Häft. 3. *Uppsatser* af *K. O. Sjölander.* I enlighet med nya normalplanen. Stereotyperad upplaga. Stockholm 1901. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 12 öre.

Med detta lilla häfte har förf. gifvit en ganska god och fullt användbar ledtråd för anordnandet af uppsatsskrifningen i folkskolans olika klasser. Behofvet af små formulär för hvarjehanda skrifvelser af praktisk natur är äfven tillgodosedt.

Social tidskrift. Organ för studenter och arbetare. Stockholm 1901. Oskar Eklunds boktryckeri.

Ur anmälan: Social tidskrift, organ för studenter och arbetare, vill söka närma skilda samhällsklasser till hvarandra, främja samförstånd, väcka det sociala intresset och från en neutral ståndpunkt anordna en lugn och saklig diskussion i tidens sociala och kulturella frågor. Bland de förra skola följande i främsta rummet bli föremål för vår uppmärksamhet: arbetarbostads- och egnahems-frågan, olycksfalls- och ålderdomsförsäkring, arbetshygien, löne- och arbetsstatistik, själfhjälps- och kooperativa företag m. m. Af de kulturella frågorna skola särskildt rörelserna för folkbibliotek och läsestugor, arbetarinstitut och universitetsutvidgningen ägnas uppmärksamhet. Utom originaluppsatser i dessa frågor skall tidskriften innehålla skildringar från in- och utlandets arbetarförhållanden, referat från möten och riksdagar rörande sociala frågor, recensioner, notiser m. m., allt ägnadt att belysa de sociala spörsmålen. Genom att intaga uppsatser från våra grannländer och från skandinaverna i Amerika vill tidskriften söka bli ett band mellan de skandinaviska folken.

Från barn till yngling af *Mary Wood-Allen.* Öfvers. Stockholm 1901. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 50 öre.

Författarinnan, med. doktor, vill med detta lilla arbete komma mödrar och uppfostrare till hjälp i den grannlaga uppgiften att för gossar i pubertetsåldern framställa könslifvet i ren och helig dager. Förf. har löst sin uppgift på ett fint och från fysisk-etisk synpunkt tillfredsställande sätt.

Den svenska odlingens stormän. Lefnadsteckningar för skola och hem. Häft. IV af *Lydia Wahlström*, fil. doktor. Karl Vilhelm Scheele. — Johan Henrik Kellgren. — Johan Tobias Sergel. Stockholm 1901. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 kr.

Föregående häften, utgifna af d:r Ellen Fries, innehålla I. Olof Rudbeck den äldre. — Urban Hjärne. — Jesper Svedberg. II. Kristoffer Polhem. — Olof Dalin. — Släkten Tessin. III. Karl von Linné. Pris för hvartdera 1 kr.

Sångbok för skolan af O. L. Svensson, sånglärare vid Göteborgs folkskolor. Tredje omarbetade upplagan. Stockholm 1901. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris (inbunden i pappband) 1 kr.

24 sånger ur B. C. Rodhes ABC- och Läsebok — första läsåret — satta i musik af Alice Tegnér (A. T.). Stockholm 1901. Aktiebolaget Hiertas bokförlag. Pris 20 öre.

Berättelse om Malmö stads folkskoleväsen under år 1901 af stadens folkskoleinspektör.

Skyddshem för flickor ute och hemma. Anteckningar under en resa af A. O. Stenkula. Malmö. Förlagsaktiebolagets boktryckeri 1901. Pris 50 öre.

Af skrifvelse till Malmö stads skolråd, meddelad såsom inledning, finner man, att författaren, stadens folkskoleinspektör, på uppdrag af skolrådet företagit en resa i in- och utlandet sommaren 1900 för att taga kännedom om uppfostringsanstalter för sådana i skolåldern varande flickor, som på grund af visad vanart eller vanvård i hemmet ej kunna med framgång undervisas och uppfostras i skolan, samt därefter uppgöra och till skolrådet inkomma med förslag till upprättandet af en Malmös behof motsvarande vård- och uppfostringsanstalt för vanartade och vanvårdade skolpliktiga flickor, samt att han därunder besökt dylika anstalter i Tyskland, Schweiz, Danmark och Sverige. Vi hänvisa den för saken intresserade till broschyren själf.

Malmö förening för skollofskolonier. Styrelsens berättelse för år 1900.

Denna styrelseberättelse bör kunna vara en ledtråd för personer, som nitälska att få s. k. skollofskolonier till stånd i sina respektive hemorter.

Sveriges allmänna folkskollärareförenings årsskrift, utgifven af Centralstyrelsen. Tjugoandra årgången 1901. Första och andra häftet. Stockholm 1901. Gustaf Lindströms boktryckeri.

Iakttagelser under en pedagogisk studieresa i England sommaren 1898. Reseberättelse af Adèle Wetterlind, lärarinna vid Jönköpings folkskola.

T. K—r.

Tillkännagifvanden om feriekurser vid universitet sommaren 1901.

1.

Uppsala.

Liksom under fyra föregående år (1893, 1895, 1897, 1899) anordnas äfven instundande sommar i Uppsala för en större allmänhet afsedda vetenskapliga föreläsningar i olika ämnen, med experiment, förevisningar och diskussioner.

Till deltagande i dessa 1901 års sommarkurser i Uppsala inbjuda vi härmed vänligen lärare och lärarinnor vid allmänna läroverk, flickskolor, folkhögskolor och folkskolor samt för öfrigt enhvar, som vill och tror sig kunna af vår undervisning draga fördel.

Kurserna hållas å universitetets lärosalar och institutioner.

De komma att öppnas med ett föredrag af universitetets rektor prof. O. Hammarsten onsdagen den 14 augusti kl. 1 e. m. och afslutningen äger rum onsdagen den 28 augusti kl. 12 m. med föredrag af domprosten prof. J. E. Berggren.

Föreläsningar komma att hållas i följande ämnen:

A. Humanistiska vetenskaper:

Doc. *O. Almgren:* Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden.

Amanuens *R. Arpi:* Den förhistoriska tiden i Sverige.

Doc. *N. Beckman:* Nynorska.

Fil. kand. *R. G:son Berg:* De lägre stilarternas betydelse för det högre språkbruket.

Domprosten *J. E. Berggren:* Folkbildning och sedlighet.

Prof. *Hj. Danell:* Den kristliga samfundsläran.

Doc. *A. Hahr:* Den medeltida kyrkobyggnadskonsten (med förevisning).

Prof. *K. F. Johansson:* De indoeuropeiska språken och vårt modermåls ställning inom dem.

Doc. *L. Kjellberg:* Perikles' tidehvarf. En antik kulturbild. (Med visning af skioptikonbilder.)

Doc. *V. Lundström:* Det moderna Italien.

Doc. *E. Meyer:* Italiensk litteratur under 1400- och 1500-talen.

Doc. *J. Mortensen:* Fredrika Bremer.

Prof. *A. Noreen:* Inledning till modersmålets betydelselära.

Doc. *H. Sjögren:* Om uppfostran ech undervisning i antikens Hellas och Rom.

Doc. *H. Sjögren:* Grunddragen af den herbartska pedagogiken.

Fil. kand. *E. Svensén:* Ämne ännu ej bestämdt.

Fil. kand. *V. Söderberg:* Det brittiska kolonialväldets historia och utveckling.

Fil. kand. *V. Söderberg:* Äldre svenska historieskrifvare.

B. Naturvetenskaper:

Prof. *E. Clason:* Människans anatomi (de vegetativa systemen).

Prof. *A. Högbom:* Fysisk geografi.

Konservator *G. Kolthoff:* Bilder från den arktiska djurvärlden.

Lektor *A. Langlet:* Kväfvets kemi.

Lektor *A. Langlet:* Kolet och några af dess föreningar.

Prof. *A. Lindström:* Om växternas känsel.

Doc. *R. Sernander:* Om växternas spridning.

Doc. *C. Wiman:* Bildningen af öknar.

Prof. *A. Wirén:* Ur zoologiens historia.

Prof. *Hj. Öhrvall:* Fysiologi.

Amanuensen *Hj. Östergren:* Djurlifvet i de större hafsdjupen.

På framställning af Centralstyrelsen för Sveriges allmänna Folkskolelärarförening anordnas *en för nybörjare afsedd kurs i tyska språket*, och

har doc. *A. Lange* åtagit sig att leda densamma. Till denna kurs kommer för dem, som så önska, att under kommande läsåret anknytas korrespondenskurser mot en särskild afgift af 10 kr. i terminen för en skrifning i veckan.

*

I syfte att för åhörarne lätta uppfattningen af föredraget och stödja minnet komma åtminstone för en del af ämnena tryckta »grundlinier» att vid kursernas början utdelas.

Universitets arkeologiska, zoologiska och geologiska samlingar m. m., botaniska trädgård och bibliotek komma att på bestämda tider förevisas af vederbörande lärare och tjänstemän.

Ytterligare upplysningar lämnas i program, som längre fram kommer att tillställas anmälda deltagare.

För tillträde till kurserna fordras inga som helst examina eller betyg. För kostnadernas betäckande erlägger hvarje deltagare vid anmälan eller vid tillträdeskortets mottagande en afgift af 10 kr. Man och hustru tillsammans betala hvardera half afgift. Tillträdeskortet gäller för samtliga kurser. Vid anmälan torde uppgifvas, i hvilka kurser man vill deltaga, den anmälde dock obetaget att, i mån af lärosalarnas utrymme, bevista äfven andra.

Nedsatta reseafgifter å statens järnvägar kunna påräknas.

Anmälningar, som torde insändas *så snart som möjligt*, adresseras till *Sommarkursernas byrå, Uppsala*, som meddelar alla nödiga upplysningar för resan i sammanhang med tillträdeskortets utdelning. Byrån anskaffar på deltagares vid anmälan framställda önskan rum och samfäld spisning till möjligast billiga pris. Om afgiften ej vid anmälan bifogas, sändes tillträdeskortet med postförskott.

Vi drista utbedja oss, att tidningspressen benäget ville i den goda sakens intresse åt denna vår inbjudan gifva den största möjliga spridning.

Uppsala den 22 maj 1901.

Organisationskommitterade:
Hj. Danell.
Hj. Öhrvall. *K. F. Johansson.*
Föreståndare för byrån:
J. M. Hulth.

2.

Greifswald.

Feriekurserna vid Greifswalds universitet ha, allt sedan de 1894 upprättades, tillvunnit sig stor aktning, framför allt i Sverige, Norge, Danmark och Finland, emedan de gifva utländingar utmärkt tillfälle att göra bekantskap med tysk vetenskap, tyskt undervisningsväsen och framför allt tyskt språk. Hundratals herrar och damer såväl tillhörande lärarkåren som i annan lefnadsställning ha tillbragt sommarferierna i det vackert belägna Greifswald för vidare utbildning i tyska, stil och uttal, under ledning af universitetslärare i respektive ämnen.

Innevarande års kurser äga rum under tiden 15 juli—3 aug. Föreläsningarna och öfningarna i tyska hållas af prof. d:r Theodor Siebs, Greifswald, samt af d:r J. V. Bruinier, lektor vid Kristiania universitet. Dessutom komma föreläsningar att hållas i naturvetenskap, historia, litteratur, franska, engelska, religion, filosofi och pedagogik.

Anstalter ha vidtagits för beredande af godt och billigt logis samt af olika förströelser, såsom utflykter till lands och sjös. Närmare upplysningar (program, timplaner o. s. v.) meddelas af d:r Siebs, professor i tyska språket och litteraturen, feriekursen, Greifswald, och d:r Bruinier, Kristiania, Thomas Heftyesgade 41 III.

17.

Af frukten känner man trädet.

Under den senare tiden hör man ofta den åsikten uttalas, att man i folkskolan bör låta barnen läsa endast sådant, som tilltalar deras känsla och fantasi; sådant, som de kunna tillägna sig utan någon tankeansträngning och utan lärarens ledning och hans förklaringar; sådant, som för stunden roar dem. Vi hafva icke kunnat och kunna icke obetingadt sluta oss till dem, som hysa denna mening. Vi hålla före, att barnens själskrafter skola från början allsidigt utvecklas; att man sålunda skall från första början äfven sörja för intelligensens utveckling; man skall, enligt vårt förmenande, sysselsätta äfven folkskolans barn med sådant, som kräfver tankeansträngning för att kunna rätt uppfattas af dem. Man skall bjuda dem på sådant, äfven om det skulle därjämte fordras lärarens ledning och utredning, för att de skulle kunna tillägna sig innehållet. Detta tro vi vara nödvändigt, såvida vi vilja i folkskolan fostra självständigt tänkande män och kvinnor.

Få barnen i skolan läsa endast »lättare» böcker, komma de i de flesta fall äfven som äldre att föredraga sådan läsning. Mycket lärorikt är i detta hänseende, hvad som i slutet af sistlidna år tilldrog sig i Norge.

Ända sedan 1852 har där utgifvits en tidskrift, benämnd Folkevennen. Denna har i det närmaste motsvarat »Läsning för folket» hos oss. Folkevennen har utgifvits af Selskabet for folkeoplysningens fremme. Den har i hög grad bidragit

till upplysnings spridande bland menige man. Men i slutet af år 1900 fattades beslut om att nämnda selskab skulle upplösas från den 1 januari 1901, och i nummer 10 af Folkevennen för år 1900 redogöres i en artikel med öfverskrift: »Til folkevennens læsere» för anledningen härtill. I nämnda redogörelse läses bland annat följande: Folkevennen, vårt lands äldsta tidskrift, upphör med utgången af detta år (1900). En af de väsentliga orsaker till att detta en gång så vidt spridda upplysningsorgan nu saknar erforderligt stöd för att kunna fortsättas är den massproduktion af populärt lärande och underhållande stoff, som nu för tiden på mångfaldigt sätt sprides till alla delar af vårt land. År 1852, då Folkevennen sattes i gång, voro förhållandena andra. Böckerna voro dyra, tidningarna få och fattiga på innehåll; inga kapitalstarka främmande tidskrifter trängde som nu i öfverväldigande mängd in i norska hem. Folkevennen kan i vår tid knappast anses som en oumbärlig kulturbärare, om det än icke är så få, som på viktiga grunder beklaga, att den kommer att upphöra. Det torde vara mycket sant i hvad en af våra större tidningar skrifver i detta hänseende. »Det är ett sorgligt tecken i vår tid, att endast det minsta antalet läser sådant, som kräfver någon tankeansträngning för uppfattning af innehållet däri. Det, som nu för tiden skall tillfredsställa den läsande allmänhetens smak, bör vara framställdt i en sådan form, att man kan läsa det utan minsta ansträngning. Våra fäder hade en helt annan smak, och de kunde också smälta litet kraftigare litterär kost. Därför voro ock deras kunskaper af en solidare art, än man vanligen träffar på i vår tid.» Till detta kommer vår tids öfverflöd på tidningar. De hafva visserligen sin stora betydelse i upplysningens tjänst, men, när de, som tyvärr ofta sker, utgöra det enda, som folk läser — kanske vid sidan af litet romanlitteratur —, så kunna de döda smaken för verklig, sund upplysning. Och nu måste en så förträfflig skrift som »Folkevennen» upphöra, emedan man icke orkar läsa den, under det romaner, sensationshistorier och all denna kraftlösa daglitteratur har en stor afsättning och en ständigt växande läsekrets. Sat sapienti.

Carl K—n.

18.

De högre folkskolornas utveckling.

De *högre folkskolorna* i vårt land hafva för sitt upphof att tacka åtskilliga vid 1856—1858 års riksdag väckta motioner, i hvilka beträffande dessa skolor hufvudsakligen yrkades, att småningom och i den mån ett stigande intresse för folkbildningen föranledde en eller flera förenade kommuner att för saken göra någon uppoffring staten borde genom understöd befrämja uppkomsten af högre folkskolor med den lyftning, att där förekommande läroämnens ökade antal och djupare behandling erfordrade lärare med akademisk bildning, för hvilka måste beredas framtidsutsikt genom tillerkänd befordringsrätt inom kyrkan eller allmänna läroverken.

Med anledning af hvad sålunda blifvit yrkadt yttrade rikets ständer uti den underdåniga skrifvelse, de till Kungl. Maj:t härom aflåto den 2 mars 1858:

»Beträffande den väckta frågan om en folkskolans högsta afdelning anse rikets ständer densamma förtjäna mycken uppmärksamhet och varmt behjärtande. Där det enskilda nitet visar sig uti denna syftning verksamt, där bör ock staten gå detsamma till mötes. Hvad särskildt angår yrkandet, att lärarne vid dessa skolor böra äga akademisk bildning, så och om i allmänhet af hvarje duglig skollärare måste fordras en klar genomskådning af undervisningsämnet för att kunna gifva åt dess meddelande en verkligt bildande kraft, torde denna egenskap vara så mycket nödvändigare hos läraren vid den högre folkskolan i anseende till den omständighet, att flertalet af denna skolas lärjungar fortfarande kommer att tillhöra den arbetande klassen. Detta förhållande kräfver nämligen, att den till arbetsduglighet uppvuxne lärjungen icke alltför lång tid af året vistas vid skolan för att icke blifva för sitt framtida lefnadsyrke mindre skicklig genom den förvekligande inverkan af studerkammarlifvets stillhet. Här gäller således för läraren att utur hvarje läroämne kort och klart sammanfatta dess innehåll och detta så, att det meddelade gifver lärjungen både lust och förmåga att under

skolundervisningens mellantider, äfvensom efter dess slut, på egen hand småningom fullständiga den erhållna kunskapen. Att uttryckligen stadga befordringsrätt för dessa lärare inom allmänna läroverken eller kyrkan, torde emellertid icke vara lämpligt, utan bör en sådan befordran grunda sig på deras för dylik tjänst i öfrigt förvärfvade kompetens.

En invändning, som skulle kunna göras mot inrättande af de ifrågasatta högre folkskolorna, nämligen att behofvet däraf redan är uppfylldt genom lärdomsskolornas reallinjer, anse sig rikets ständer böra till vidare utveckling af sina åsikter i ämnet upptaga.

Ändamålet med dessa högre folkskolor måste i första rummet vara att åt arbetsklassens, ej blott de mera förmögnes utan jämväl de fattigares, barn, hvilka blifvit begåfvade med bättre fattningsförmåga samt visa framstående lärolust, bereda tillfälle att inhämta för framtida själfstudier behöfliga förkunskaper äfvensom att genom goda lärares handledning vinna allmän förståndsutveckling samt sinneslyftning till deltagande i fosterlandets och mänsklighetens högre angelägenheter, och detta utan att de genom skolan ryckas utur deras vanliga lefnadsförhållanden eller för mycket afhållas från en för framtida arbetsduglighet nödvändig ihärdighet uti kroppsarbete.

Lätteligen inses den stora vikten utaf att på detta sätt åt samhället tillgodogöra samt bibehålla kärnfrisk den talrika skara bland det uppväxande släktet, som tydligen af naturen är danad att med det förtroliga kamratskapets öfvertygande och bevekande inflytande verka under lifvet såsom andligt och lekamligt välgörande föredömen bland arbetarklassen äfvensom att utgöra ett alltmer och mer utveckladt kommunalväsendes säkraste stöd. Men lika lätt bör äfven inses, att för detta ändamål erfordras undervisningsanstalter, inrättade med hänsikt till det särskilda syftemålet. Har man gjort sig reda för detta, så torde det vara klart, att de allmänna elementarläroverken, oaktadt utvecklingen af deras reallinjer, icke kunna motsvara här ifrågavarande skolors bestämmelse.

De i städerna belägna högre skolorna äro tillgängliga endast för de förmögnares och de närmast boende mindre bemedlades barn; de vanor, behof och anspråk, som där för-

värfvas, äro föga ägnade för en lärjunge, utgången ur och ämnad att fortfarande tillhöra den arbetande klassen; läseterminernas långvarighet medgifver icke de för kroppsarbetsöfningen behöfliga afbrott, som vid en högre folkskola måste beredas; i följd däraf att undervisningen här måste afse en plan, fullföljd genom skolans öfre klasser, öfverhopas lärjungarne med en mångartad kunskap, hvartill de talrika begynnelsetrådarna icke kunna mer än hastigt upptagas för att gagnlöst åter släppas på den kortare tid, som den blifvande arbetaren bör uteslutande sysselsättas med boken; och slutligen är undervisningssättet icke sådant, som, enligt hvad förut är antydt, synes böra iakttagas i folkskolan.»

I enlighet med de åsikter om folkskoleväsendets ordnande i förevarande hänseende, hvilka sålunda blifvit uttalade, anmälde rikets ständer, att rikets ständer medgifvit, att, därest för en eller flera församlingar på landet blefve inrättad sådan högre folkskola, som här ofvan blifvit omförmäld, och försåges med lärare, hvilken för studier, idkade vid universitet, vore väl vitsordad, understöd finge sådan skola tilläggas till högst dubbla beloppet af hvad i distriktet sammanskötes, dock för hvarje skola ej öfverstigande 1,000 riksdaler riksmynt, för hvilket ändamål rikets ständer anvisat en summa af 24,000 riksdaler riksmynt årligen att af de för folkundervisningens befrämjande afsatta medel utgå.

I berättelse om hvad i riket och dess styrelse sig tilldragit sedan sista riksdag, gifven den 24 oktober 1859, omförmäldes, att Kungl. Maj:t beviljat understöd till 9 högre folkskolor med tillsammans 8,466 riksdaler 67 öre; och föreslog Kungl. Maj:t i nådig proposition till 1859—1860 års riksdag, att rikets ständer måtte till understöd åt högre folkskolor bevilja 18,000 riksdaler. Som skäl för anslagets nedsättande från 24,000 riksdaler till 18,000 riksdaler anfördes, att det väl icke vore möjligt att beräkna, i hvad mån dylika skolor under den närmaste framtiden ytterligare kunde uppstå, men att, äfven om deras antal skulle under påföljande statsregleringsperiod fördubblas, hvilket torde vara det högsta, som vore att förvänta, det af rikets senaste församlade ständer för detta ändamål afsedda belopp kunde minskas med en fjärdedel.

I underdånig skrifvelse den 26 oktober 1860 yttrade rikets ständer, att hvad anginge anslaget till understöd för högre folkskolor, hade rikets ständer utan att förneka den gagnande inflytelse, som af dessa skolor borde framdeles blifva att påräkna för den del af ungdomen bland arbetsklassen, som hade håg och tillfälle att något längre, än den vanliga folkskolan medgåfve, utvidga sina kunskaper och sin bildning, trott sig kunna antaga, att dessa skolor under påföljande trenne år ej torde erhålla en så hastig utveckling, att de komme att ökas med mer än ungefär hälften af det antal, som dittills blifvit inrättadt; och, då anslaget således borde blifva tillräckligt, om det efter samma förhållande beräknades, hade rikets ständer till understöd för högre folkskolor anvisat ett belopp af 12,000 riksdaler.

I nådig proposition till 1862 och 1863 års riksdag anfördes, att till understöd för högre folkskolor hade under statsregleringsperioden 1861—1863 endast ett belopp af 5,666 riksdaler tagits i anspråk, eller nära 3,000 riksdaler mindre än under den närmast föregående. Men, ehuru antalet af ifrågavarande skolor på de senaste åren icke obetydligt aftagit, kunde däraf icke med någon visshet slutas, att ju ej ett annat förhållande snart kunde inträda; och ansåge Kungl. Maj:t alltså, i betraktande af det gagn, dylika skolor, rätt ordnade, kunde åstadkomma, anslaget för detta ändamål böra för den närmaste tiden bestämmas till 10,000 riksdaler.

I anledning af denna proposition yttrade rikets ständer i underdånig skrifvelse den 16 november 1863 bland annat, att, då högre folkskolor visat sig ej tilltaga utan snarare vara i aftagande, hade rikets ständer ansett något högre anslag icke böra anvisas, än som kunde vara tillräckligt att fylla det dåvarande behofvet, helst, i händelse detta skulle växa, medel borde finnas därför tillgängliga på besparingarna å de till folkundervisningens befrämjande anvisade tillgångar, utan att för ett behof, som visat sig vara i ständigt aftagande, anslagsbeloppet bestämdes högre än till den summa, som för det ifrågavarande ändamålet då för tiden verkligen utginge. Rikets ständer hade därför till understöd för högre folkskolor under nästföljande statsregleringsperiod beviljat ett årligt belopp af 6,000 riksdaler, att å riksgäldskontoret an-

visas. Då emellertid i själfva begreppet af en högre folkskola väsentligen inginge, att de, som där skulle vinna inträde, borde dessförinnan hafva inhämtat de kunskaper, som i den fasta folkskolan kunde förvärfvas, hade rikets ständer, med bifall till ett hos rikets ständer i detta afseende väckt förslag, vid beviljandet af sistnämnda anslag fästat det villkor, att inga andra lärjungar finge i högre folkskolan mottagas än de, som visat sig redan innehafva de kunskaper, hvilka i fasta folkskolan meddelades.

Vid 1865 års riksdag förekom frågan om understöd åt högre folkskolor ånyo. Till det protokoll, som medföljde den till riksdagen aflåtna nådiga propositionen angående reglering af riksstatens åttonde hufvudtitel, hade dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet yttrat, bland annat: Antalet högre folkskolor hade begynt tillväxa. Till de förut befintliga sex högre folkskolorna hade kommit tre nya, så att till understöd för dylika läroanstalter beviljats 8,000 riksdaler att årligen utgå och därutöfver 867 riksdaler för hvartdera af åren 1865 och 1866. I anledning häraf borde anslaget höjas till ett sådant belopp, att det motsvarade det befintliga behofvet samt att, för den händelse flera dylika skolor under den närmaste framtiden blefve inrättade, behöfliga medel därtill vore att påräkna äfven utan anlitande af de alltmer minskade och för mångahanda behof starkt anlitade besparingarna. De ifrågavarande läroanstalterna, hvilkas tillväxande antal med skäl borde anses såsom ett glädjande tecken, vore för de orter, där de funnes, af alltför stor betydelse och med för mycken omsorg både å statens och vederbörande kommuners sida upprättade, att deras fortfarande bestånd icke borde vara försäkradt för mera än ett år i sänder. Chefen för ecklesiastikdepartementet ansåge sig därför böra i underdånighet föreslå, att ifrågavarande anslag, såsom väl behöfligt, måtte på ordinarie stat uppföras och bestämmas till ett belopp af 10,000 riksdaler. Hvad chefen för ecklesiastikdepartementet yttrat och hemställt, hade Kungl. Maj:t i nåder gillat; och, med bifall till hvad Kungl. Maj:t i enlighet härmed föreslagit, anvisade rikets ständer till understöd af högre folkskolor ett årligt belopp af 10,000 riksdaler att bland åttonde hufvudtitelns anslag på ordinarie stat uppföras.

Vid riksdagen år 1874 höjde riksdagen, i enlighet med Kungl. Maj:ts framställning, anslaget till understöd för högre folkskolor från 10,000 till 11,000 kronor, enär det blifvit ifrågasatt att inrätta en dylik skola i Södermanland.

Sedan riksdagen år 1875, med anledning af en inom Andra kammaren väckt motion, för sin del beslutit förändrade bestämmelser angående såväl behörighet till lärarbefattning vid högre folkskola som beloppet af det statsunderstöd, hvilket kunde komma dylik skola till godo, och i samband därmed höjt anslaget till understöd åt högre folkskolor från 11,000 till 13,200 kronor, täcktes Kungl. Maj:t utfärda nådiga kungörelsen angående anslag till högre folkskolor den 16 juni 1875. Enligt denna kunde högre folkskola erhålla understöd af statsmedel till högst dubbla beloppet af hvad till skolan i distriktet sammanskötes, dock för hvarje skola ej öfverstigande 1,200 kronor årligen. Vidare stadgades i nämnda kungörelse för behörighet till lärarbefattning vid nämnda skola att vara väl vitsordad för studier, idkade vid universitet, och att hafva med godt vitsord genomgått den praktiska öfningskursen vid ett folkskolelärarseminarium.

Till det protokoll, som medföljde Kungl. Maj:ts nådiga proposition till 1876 års riksdag angående statsverkets tillstånd och behof, anförde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet, bland annat: Till understöd åt högre folkskolor vore på ordinarie stat uppfördt ett anslag af 13,200 kronor. Då antalet högre folkskolor för det dåvarande vore elfva, komme efter all sannolikhet hela det nämnda anslaget att utgå endast för dessa, redan befintliga skolor, och medel skulle således saknas att understödja de nya undervisningsanstalter af detta slag, som kunde komma att upprättas. Det ökade intresse för folkbildningen, som under de senare åren visat sig, gåfve anledning till det antagande, att ännu flera orter skulle omfatta det gifna tillfället att genom en i förhållande till statens bidrag ringa uppoffring bereda sig förmånen af sådana bildningsanstalter för sina barn. Vidare uttalade chefen för ecklesiastikdepartementet den förmodan, att de särskilda, i vissa delar förändrade föreskrifter rörande ifrågavarande skolors anordning, som meddelats i nådiga kungörelsen angående anslag till högre folkskolor den 16 juni 1875, skulle

gifva en ny väckelse och uppmuntran till inrättande af nya skolor af ifrågavarande art. På grund af hvad sålunda anförts föreslog departementschefen, att Kungl. Maj:t täcktes af riksdagen äska, att det till understöd för högre folkskolor å riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda anslag, 13,200 kronor, måtte ökas med 6,800 kronor, således till 20,000 kronor.

I öfverensstämmelse med denna departementschefens hemställan behagade Kungl. Maj:t till riksdagen aflåta nådig proposition i ärendet; och riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag samt höjde anslaget för understöd åt högre folkskolor till 20,000 kronor.

Vid riksdagen år 1893 väcktes motion i Andra kammaren angående inrättande af högre folkskolor i vissa städer m. m. Motionären föreslog, bland annat, att riksdagen ville medgifva, att högre folkskola finge, med åtnjutande af samma statsunderstöd, som vore tillerkändt dylik skola på landet, upprättas i stad, där behofvet af dylik undervisningsanstalt gjorde sig gällande och vederbörande kommun ville åtaga sig de därmed förbundna kostnaderna. Som skäl för sitt förslag anförde motionären, att högre folkskolor vore behöfliga äfven i städerna. De ynglingar, som ville ägna sig åt den mer omfattande handelsverksamheten och den högre industrien, kunde inhämta därför erforderliga insikter och färdigheter i de allmänna läroverken och de högre fackskolorna. Men hvar skulle det stora flertalet af ynglingar, som ville ägna sig åt handtverket, den mindre omfattande handeln och industrien, få lämplig förbildning? Att det allmänna läroverkets högre klasser, hvilka af en stor del anlitades och hvarigenom staten förorsakades betydliga utgifter, icke mäktade gifva dem en för det praktiska lifvets värf afpassad bildning, vore klart. Den mängd af barn, som, efter inhämtande af den egentliga folkskolans lärokurs, genomginge en eller annan af elementarläroverkens lägsta klasser, där deras tid hufvudsakligen upptoges med att ånyo genomgå hvad som redan inhämtats — ett litet pensum i tyska språket undantaget —, skulle i en tidsenligt organiserad högre folkskola få en för det praktiska lifvets behof särskildt lämpad bildning. Inrättades dylika skolor där de af behofvet påkallades, skulle ej så många af folkskolans lärjungar, som förhållandet vore, frestas att

träda in på det offentliga läroverkets långa studiebana, utan tidigare utgå i lifvets värf, hvarigenom tillströmningen till elementarläroverken skulle minskas, utan skada för landets högre bildning men till stort gagn för dess näringslif. Den vetenskapliga banan stode lika öppen som förr för de större anlagen, men det gåfves intet talande skäl för dem, hvilka genom fallenhet och förmåga hänvisades till annan verksamhet, att inträda på den s. k. lärda banan för att där taga några mödosamma, gagnlösa fjät. Härtill komme, att förtroendet till folkskolan år efter år blefve allt allmännare, så att hon på många ställen voro på god väg att blifva den enda skola, i hvilken handtverkaren, den mindre handlanden och den lägre tjänstemannen m. fl. satte sina barn. Flertalet af dessa barn komme att ägna sig åt just sådana näringslifvets områden, som här vore i fråga. Men för att kunna göra det med hopp om framgång och för att vår konstfärdighet och arbetsduglighet måtte stå i jämnhöjd med andra nationers, behöfde de inhämta mera än den egentliga folkskolan kunde meddela. Men hvar?

Vid samma riksdag väcktes jämväl inom Andra kammaren motion därom, att, sedan riksdagen och Kungl. Maj:t beslutat indragning af mindre läroverk och pedagogier i åtskilliga af rikets städer, riksdagen måtte dels förklara, att, hvad som vore stadgadt rörande högre folkskolor på landet, skulle, på sätt Kungl. Maj:t ägde närmare bestämma, tillämpas jämväl beträffande sådana städer, där icke funnes något allmänt elementarläroverk, dels ock bevilja med 5,000 kronor förhöjning af det i omförmälda hänseende uti riksstaten upptagna anslag.

Uti skrifvelse den 6 maj 1893 anmälde riksdagen, att riksdagen, med anledning af enskilda motionärers inom riksdagen i ärendet väckta förslag, hade medgifvit, att det i riksstaten uppförda anslaget till understöd åt högre folkskolor finge, enligt Kungl. Maj:ts beprövande, användas jämväl till understöd åt högre folkskola, som blefve upprättad i stad, där hvarken allmänt läroverk eller pedagogi funnes.

Med anledning af detta riksdagens beslut täcktes Kungl. Maj:t den 2 juni 1893 utfärda nådig kungörelse angående ändrad lydelse af § 1 i nådiga kungörelsen angående anslag

till högre folkskolor den 16 juni 1875. Uti denna 1893 års kungörelse förordnades, att högre folkskola finge anordnas ej endast på landet utan jämväl i stad, där hvarken allmänt läroverk eller pedagogi funnes.

Vid 1897 års riksdag upptogs denna fråga ånyo, i det att inom Andra kammaren väcktes motion därom, dels att riksdagen ville för sin del besluta, att de i § 1 af kungl. kungörelsen den 16 juni 1875, sådan denna paragraf lydde enligt kungl. kungörelsen den 2 juni 1893, måtte erhålla följande ändrade lydelse: »Högre folkskola, hvarmed förstås en sådan skola, som för en eller gemensamt för flera församlingar inrättas i ändamål att bereda de arbetande klassernas barn tillfälle att inhämta ett högre mått af bildning, utan att barnen dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och härdighet vid kroppsarbete, kan erhålla understöd af statsmedel till högst dubbla beloppet af hvad till skolan i distriktet sammanskjutes, dock för hvarje årsklass ej öfverstigande 1,200 kronor årligen», dels ock att det från åttonde hufvudtiteln utgående anslaget till understöd åt högre folkskolor måtte höjas från 20,000 till 24,000 kronor.

I skrifvelse den 17 maj 1897 angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel anförde riksdagen, att riksdagen, som ansåge, att inrättandet af högre folkskolor med mer än en årsklass borde för vederbörande kommuner underlättas och med afseende härå funnit sig böra medgifva, att högst 1,200 kronor kunde utgå för hvar årsklass, hade dock funnit sådan begränsning härutinnan böra stadgas, att en skola ej finge i statsbidrag tillerkännas mer än 2,400 kronor. Att med allmänna medel befordra undervisningens utsträckning till mer än två årsklasser syntes nämligen riksdagen ej vara lämpligt, då en så omfattande undervisning ej torde vara fullt förenlig med ifrågavarande skolas ändamål att lämna de arbetande klassernas barn ett högre mått af bildning utan att draga dem från deras vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och härdighet vid kroppsarbete. Då anslaget till understöd åt högre folkskolor utgjorde 20,000 kronor och åren 1891—1895 visat en årlig besparing, växlande mellan 4,400 kronor och 7,000 kronor, syntes för genomförande af den förändring i grunderna

för statsbidragens utbetalande, för hvilken riksdagen uttalat sig, någon förhöjning af samma anslag ej vara erforderlig. I enlighet med hvad sålunda anförts hade riksdagen dels beslutit sådan ändring i gällande bestämmelser angående understöd af statsmedel till högre folkskolor, att statsbidrag till sådan skola finge utgå med högst 1,200 kronor årligen för hvarje årsklass, dock för hvarje skola ej öfverstigande 2,400 kronor om året, dels ock i riksstaten för år 1898 uppfört det från åttonde hufvudtiteln utgående anslaget till understöd åt högre folkskolor med oförändradt belopp, 20,000 kronor.

Dessa riksdagens beslut täcktes Kungl. Maj:t godkänna och utfärdade på grund däraf den 28 maj 1897 nådig kungörelse angående ändrad lydelse af § 1 i nådiga kungörelsen angående anslag till högre folkskolor den 16 juni 1875.

Såsom af ofvan lämnade redogörelse framgår, var intresset för den undervisning, som af de högre folkskolorna meddelas, under första tiden efter deras tillkomst mindre betydande men har under de senaste decennierna varit i ständig tillväxt.

År 1890 funnor 11 högre folkskolor; och till understöd åt dessa utgingo af statsmedel 13,200 kronor. Sedan dess har antalet högre folkskolor stigit till 16.

Till understöd åt dessa utgingo under år 1900 af statsmedel följande belopp:

till 1 skola	2,400	kronor
» 14 skolor 1,200 kronor hvardera eller tillhopa	16,800	»
» 1 skola	800	»
summa	20,000	kronor.

Den af de högre folkskolorna, som fått sig tillerkändt ett statsbidrag af 800 kronor, hade fullgjort de föreskrifna villkoren för erhållande af ett till 1,200 kronor uppgående statsbidrag; men skolan erhöll endast 800 kronor, enär de för ändamålet anslagna medlen icke förslogo till utgifvande af högre belopp.

Styrelsen för en af de högre folkskolor, som fått sig tillerkändt ett statsbidrag af 1,200 kronor, inkom i slutet af år 1900 till Kungl. Maj:t med förslag till ändringar i det för skolan gällande reglemente i syfte att utvidga skolan med ännu en årsklass och anhöll i samband därmed hos Kungl. Maj:t om ett från 1,200 kronor till 2,400 kronor förhöjdt stats-

bidrag. Enär emellertid inga medel funnos för ändamålet tillgängliga, ansåg sig Kungl. Maj:t icke kunna för närvarande bifalla den önskade förhöjningen af det till skolan utgående statsbidraget.

Då sålunda det belopp, som var uppfördt i riksstaten till de högre folkskolornas understödjande eller 20,000 kronor, icke var för ändamålet tillräckligt, framlade Kungl. Maj:t för 1901 års riksdag förslag om att anslaget till de högre folkskolorna måtte höjas från 20,000 till 30,000 kronor.

Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts proposition på det sätt, att den beviljade en höjning af det i riksstaten under åttonde hufvudtiteln upptagna anslag till högre folkskolor med 5,000 kronor, så att nämnda anslag från och med 1892 kommer att uppgå till 25,000 kronor.

Ursprungligen var den högre folkskolan afsedd för landsbygden och blef därför anordnad med hänsyn till dess förhållanden. Först under senare tider har man känt behof af dylik öfverbyggnad äfven på folkskolan i städer. Såsom vi förut nämnt, har ock motion väckts inom riksdagen, att understöd af statsmedel skulle få utgå äfven till i stad anordnad högre folkskola; men riksdagen biföll motionen endast så till vida, att högre folkskola i stad, där hvarken allmänt läroverk eller pedagogi finnes, fick rätt till understöd af allmänna medel. — Vill stad, i hvilken allmänt läroverk eller pedagogi finnes, anordna öfverbyggnad på folkskolan med hjälp af statsmedel, kan den utvidga denna med en högre afdelning, ehuruväl statsunderstödet till en sådan icke uppgår till lika högt belopp som till en högre folkskola. Understödet af allmänna medel, som kan erhållas till en folkskolans högre afdelning, är dock så stort, att städerna i allmänhet väl förmå bära de utgifter, som erfordras för inrättandet af en sådan. Vi äro ock förvissade om att flera städer skulle komma att utvidga sina folkskolor med en högre afdelning, om de barn, som genomgått en sådan, finge aflägga den allmänt medborgerliga examen, som man nu är betänkt på att anordna vid statens allmänna läroverk. Högligen önskvärdt anse vi, att nämnda examen finge afläggas vid såväl högre folkskolor som folkskolans högre afdelningar. *Carl K—n.*

19.

Utdrag ur en folkskolelärares yttrande angående den treklassiga småskolan.

Då 1889 års normalplan skulle omarbetas, uppstod fråga om den treklassiga småskolans uteslutande ur normalplanen. Åtskilliga invändningar hade nämligen blifvit framställda mot den. Det förmenades, att en dylik skola just genom sin organisation ej kunde arbeta till gagns. Med anledning däraf insände en af våra mera framstående, självständigt tänkande folkskolelärare till folkskolebyrån en skrifvelse, hvari han framhöll vikten, att åt den treklassiga småskolan fortfarande bereddes rum i normalplanen.

Vid sitt försvar af ifrågavarande skolform fäster han först uppmärksamhet på den erfarenhet han vunnit under en följd af år, under hvilka han i sin folkskola mottagit barn från treklassiga småskolor. »Man kommer», säger han, »i en treklassig småskola med ett litet antal barn till så pass godt resultat, att denna skolform (under förutsättning af ringa barnantal) låter försvara sig.» Det vore nämligen, enligt hans förmenande, icke under alla förhållanden normalt, att de ginge två år i småskolan. Det funnes i Sverige många orter, där det vore fullt ut lika normalt, att de ginge tre år i nämnda skola. Sådant vore förhållandet i större delen af öfre Dalarne. Treklassiga småskolor hade funnits i dessa trakter långt före 1889.

De invändningar mot den treklassiga småskolan, som blifvit framställda, vittnade om obekantskap ej endast med denna skola, sådan hon tedde sig i verkligheten, utan ock med de bestämmelser angående henne, som i normalplanen blifvit intagna.

Det hade t. ex. bland annat invändts mot den treklassiga småskolan, att lärarinnan måste i de flesta ämnen låta de tre småskoleklasserna läsa hvar för sig, så att lärarinnans tid måste delas mellan tre läslag. Detta vore oriktigt. Undervisningen i biblisk historia vore gemensam för alla klasserna. Enligt normalplanen skulle visserligen tredje klassen undervisas ensamt; men i Dalarnes skolor hade gemensam under-

visning ägt rum äfven i detta ämne, fastän tredje klassen ensam haft hemuppgift. Afsikten med undervisningen i katekes hade icke varit att gifva barnen förmåga att fatta högsvenskt språk utan att på fullt allvar lära dem att fatta Du skall och Du skall icke. Och att den kurs, normalplanen anvisade (första hufvudstycket till lagens slutord), vore katekesens lättaste del, och att den i allmänhet kunde fattas äfven af barnen i småskolans första klass, därpå hade författaren vid besök och vid årsexamen i dessa skolor haft tillfälle att höra många gånger; ja, en lärarinna hade sagt, att det många gånger händt, att begåfvade barn i första klassen bättre än de större barnen i minnet bevarade lärarinnans förklaringar och exempel, emedan det för dem vore så alldeles nytt. I Dalarnes treklassiga småskolor hade första och andra klassens barn fått deltaga med tredje klassen uti undervisningen äfven i geografi och naturkunnighet. Det hade visat sig, att barnen i dessa klasser kunnat tillägna sig de föreskrifna kurserna. Vid sista årsexamen fäste sig meddelaren särskildt vid att barnen i första klassen hade så väl reda på hvaldjuren. Att vid undervisningen i geografi peka ut ställena på kartan vore ju för de små barnen »rent af» ett nöje. Tysta öfningarna i treklassiga småskolan kunde väl öfvervakas, enär barnen vore jämförelsevis få.

Vid det meddelande, för hvars innehåll vi härofvan hafva redogjort, voro fogade dels skrifprof, som visade, att barnen gjort goda framsteg i rättstafning och välskrifning; dels intyg från föräldrar, att deras barn uti den treklassiga småskolan inhämtat tillfredsställande insikter och hunnit den själsutveckling, som kunde begäras. — Ja, att döma efter de medföljande intygen vore man frestad antaga, att ifrågavarande barn vunnit större utveckling, än barnen i folkskolans första klass i allmänhet hinna.

Ofvan anförda iakttagelser, gjorda af en man, som själf står i arbetet, och som haft tillfälle att inom ett större område under en följd af år uppmärksamt följa ifrågavarande skolor, måste vara af största betydelse vid bedömande af den treklassiga småskolans behörighet. För öfrigt torde iakttagelserna böra särskildt uppmärksammas af dem, som vilja frånkänna barnen i skolans lägre klasser förmågan att tänka

logiskt. Slutligen vilja vi lägga dem på hjärtat ett yttrande, som vi nyligen haft tillfälle att se uti en redogörelse för folkskoleväsendet i England. Där heter det om skolor, som motsvara våra småskolor: I skrifning, läsning, räkning, ritning och handarbeten voro dessa barn vid sju års ålder lika försigkomna som våra nioåringar, och dessutom var tankeverksamheten långt bättre uppöfvad.

Carl K—n.

20.

Om folkbildningens väsen och uppgift.

(Föredrag vid sommarkurserna i Uppsala 1901.)

Till de glädjande och löftesrika företeelserna i vårt land i närvarande tid kunna vi räkna å ena sidan de vetenskapligt bildades ej allenast stegrade intresse för folkupplysningen utan äfven allt klarare medvetande därom, att denna bör sträcka sig till *alla åldrar* och att intresset för densamma följaktligen icke kan tillfredsställas blott genom *barnens* och *ungdomens* ändamålsenliga undervisning, och å den andra sidan det alltmera tillväxande kunskapsbehofvet hos den stora allmänheten. Detta intresse har ingalunda ens under den närmast föregående tiden varit lika klart, ej heller lika lefvande d. v. s. i handling framträdande eller lika allmänt som i våra dagar. Jag tänker härvid närmast på förhållandena i vårt eget land. — Är kunskapsbegäret ett sundt behof hos människan, så bör det naturligtvis icke lämnas otillfredsställdt, under den tid då kunskapsförmågan är mest utvecklad hos henne och då hon är mest i behof af ökade kunskaper. Visserligen möta för den största delen af folket just under nämnda tid mycket stora svårigheter att få tillfredsställa det naturliga kunskapsbegäret, och till följd däraf försvagas och kväfves eller missriktas det ofta, men *oöfvervinneliga* äro dessa svårigheter likväl i allmänhet icke. Det är de bildades plikt att, i den mån gifna förhållanden tillåta, söka förminska dessa hinder

samt väcka och stegra kunskapsbegäret hos denna del af folket och göra äfven den delaktig af de vetandets skatter, hvilka de själfva under gynnsammare förhållanden varit lyckliga nog att förvärfva sig. Och därvid tjäna de ej blott *andras* intresse utan äfven sitt *eget*. Att det verkligen så förhåller sig, ligger dock ej så nära, att det af enhvar inses. Men på grund af det organiska förhållande, i hvilket medlemmarne i det borgerliga och kyrkliga samfundet stå till hvarandra, är hvar och en ej blott *mottagande* utan äfven *gifvande*, och till följd däraf komma de bildade, om de försumma att uppfylla den ifrågavarande plikten, att äfven *själfva* i någon mån lida däraf. Och hvad blir för öfrigt följden af deras intresselöshet i detta afseende? Jo, onekligen den, att sådana, som föga äro kvalificerade för den betydelsefulla och svåra uppgiften, taga folkupplysningens sak i sina händer, och detta måste ovillkorligen mer eller mindre skada densamma.

Tänker man, då man talar om bildning, såsom det ofta sker, på den, hvilken våra högre bildningsanstalter ha till ändamål att bibringa, så är det tydligt, att endast ett *fåtal* är i tillfälle att förvärfva sig densamma. Men att här sätta just denna gräns, att angifva just *detta* mått och icke något *annat* är godtyckligt. På bildningens skala finnes det *många* grader, och där gifves ett beständigt stigande eller sjunkande. Men ännu viktigare är det att göra gällande, att intet mått, litet eller stort, af *kunskaper* allena är detsamma som bildning. Äfven den, som förvärfvat sig ett haf af vetande, kan hafva de personliga egenskaper, hvilka vi eljest finna gå hand i hand med okunnigheten eller anse vara densammas *onda frukter;* han kan till och med i påfallande grad sakna just de egenskaper, genom hvilka en människa visar sig vara i besittning af bildning i allmän mening. Men ehuru vetande, litet eller mycket, *i och för sig* icke är detsamma som bildning, så följer naturligtvis däraf icke, att den bildade, äfven om ordet tages i den allmännaste mening, kan vara hvad vi vanligen benämna en *okunnig människa*. Vi kunna om *bildningen* säga detsamma som Tegnér säger om *snillet:* Hon är en förnäm gäst; hon trifves icke gärna i okunnighetens skräpkamrar. Ett visst mått af kunskaper, af vetande måste den bildade människan, vare sig vi söka henne i *hyddan* eller i

palatset, hafva gemensamt med alla andra, hvilka vi anse oss kunna tillägga denna höga egenskap. Den bildade måste, helt allmänt uttryckt, hafva *ett lefvande medvetande om sin bestämmelse för tiden och evigheten, om sin bestämmelse att tillhöra Guds rike*, här i gestalten af ett städse kommande och i evigheten af ett fulländadt, i hvilket Gud är allt i alla, att det är människans uppgift att i detta rike här i tiden förverkliga de stora gudomliga rikstankarna med afseende på henne själf och hela mänskligheten. Detta kraf är ingalunda litet, ty för att rätt uppfylla detsamma kräfves en fortskridande intellektuell och sedlig utveckling, hvilken omfattar hela människans lif. Men det är dock å andra sidan sådant, att man icke kan anses med detsamma hafva uppställt ett alltför högt mål för folkbildningen. Arbetet för densammas befrämjande måste ställa såsom sin uppgift dels att *väcka, underhålla* och *stegra* det naturliga kunskapsbegäret hos vårt folk, dels att *hjälpa* och *vägleda* vid dess *tillfredsställande*. Det närmaste föremålet för den kunskap, som därvid skall inhämtas, är *människan själf*. Till hennes intellektuella bildning hör, för att lämna några allmänna antydningar om saken, att hon *vet* något om den rang hon intar i de *organiska* varelsernas led och således vet något om sin *egen* natur och om *deras;* vidare, att hon vet något om denna jord, på hvilken hon befinner sig såsom hennes och mänsklighetens skådeplats, och om densammas ställning i universum; vidare, att hon har någon kännedom om det folk hon tillhör, om dess öden under de förgångna tiderna, om den uppgift det haft bland folken och ännu kan anses hafva; om de folk, med hvilka detsamma stått i närmaste beröring; om mänskligheten såsom ett *organiskt helt*, hvilket innebär, att folken såväl i lekamligt som andligt afseende äro beroende af hvarandra, så att hvarje afsiktlig eller oafsiktlig själfvisk isolering oundgängligen måste medföra skadliga eller fördärfliga följder. I sammanhang härmed måste man återigen vända uppmärksamheten på naturen för att lära känna först och främst sitt *eget* lands och sedan äfven i någon mån de öfriga ländernas *fysiska beskaffenhet* och materiella resurser. — Men den närvarande världen, om hvilken det nu varit fråga, är icke den enda verkligheten. Vi tillhöra *tvenne* världar: tidens och evighetens. Den bildade

människan måste veta något om sitt ursprung och sitt mål och att dessa icke ligga blott inom *tidens* gränser. Våra flyttfåglars lif innebär ett slags motsvarighet till människans. Då nordens korta sommar är *förgången*, följer en längre tid af ofruktbarhet och kyla. Under den förra har flyttfågeln här haft sitt bekymmerfulla, sträfsamma men dock rika och sköna lif; men ville han tillhöra *norden* äfven under *vinterns* dagar, skulle han *frysa* eller *hungra ihjäl*; därför drifver honom instinkten att fly till de länder, där han hvarken hotas af frost eller hunger utan har allt hvad han behöfver. Någonting liknande är det äfven hos människan; hvari det består behöfver jag icke påpeka eller utföra.

Men med människan förhåller det sig tillika så, att hon redan här i tiden *kan* och *bör* tillhöra *evighetens* värld; hon kan, redan medan hon här dväljes, hafva, såsom skriften säger, sitt samfund i himmeln och smaka den tillkommande världens krafter. Utan *kunskap* om dessa tvenne världar och deras inbördes förhållande kan den bildade människan alltså icke vara.

Med bildning förväxlas icke så sällan det *förfinade skicket*, *lefnadsvettet*, *förmågan af ett behagligt och tilldragande sätt att vara* i umgängeslifvet, intresset för allt, som mer eller mindre tilltalar skönhetssinnet. Men i någonting så väsentligen *yttre* får man icke söka bildningens väsen. Det ligger mycket nära till hands att förväxla det ena med det andra, ty där en sann bildning finnes, där uppenbarar den sig onekligen mer eller mindre i de nämnda egenskaperna, och vore i detta fall det yttre en sann afspegling af en inre verklighet, så vore den yttre förfiningen ju alltid ett säkert bevis på förhandenvaron af bildning.

Till den *allmänna* bildningen och ej blott till den *högre* hör således, att det naturliga skönhetssinnet hos människan utbildas, så att hon efter de särskilda förhållanden, i hvilka hon befinner sig, får *blick* och *intresse* för det sköna i naturen och konsten och kan *glädja* sig öfver detsamma. Den sålunda bildade finner alltid, hur liten än den krets är, i hvilken han befinner sig, hur torftiga hans villkor än äro, tillfälle att visa, att han äger *sinne* för det *snygga*, det *prydliga*, det *smakfulla*, och han förstår att äfven med de enklaste medel åstadkomma mycket, som bereder honom och hans omgifning *trefnad* och *behag*.

Här har blifvit sagdt, att en människa för att kunna benämnas bildad i ordets allmänna mening måste ha ett lefvande medvetande om sin bestämmelse att tillhöra tiden och evigheten, och därmed menar jag ett medvetande, som bestämmer *hela hennes lifsriktning*, uppenbarar sig i hennes handlingar, sammansluter dem till ett helt och gifver dem riktningen mot hennes mål i evigheten. Till utvecklingen af intelligensen och skönhetssinnet måste således komma äfven den *etiska*, ty först därigenom uppkommer en *harmonisk* utveckling af den mänskliga personlighetens anlag och krafter, hvilken förtjänar namnet bildning i egentlig mening.

Den allmänna bildningens uppgift är naturligtvis alltid *väsentligen* densamma: icke *den* att *utan ett klart fattadt mål* bibringa kunskaper — lika godt inom hvilket område som helst —, utan uppgiften är att väcka, underhålla och stegra kunskapsbegäret, föra det i den rätta riktningen, lämna den sunda näring åt detsamma, hvilken tjänar att *verkligt bilda* den mänskliga personligheten.

Men såsom hennes uppgift anser jag äfven *det* vara att lämna allmänheten den behöfliga vägledningen i de stora *sociala* och *kyrkliga* frågorna; att påvisa de farligare andliga sjukdomarna inom kyrka och stat, då sådana i dem finnas, och söka erbjuda de verksamma botemedlen mot dem. Men att denna uppgift är synnerligen svår och grannlaga, torde icke behöfva framhållas. Gentemot de söndrande och upplösande makterna inom staten gäller det att hos folket i dess helhet framkalla en sann fosterlandskärlek, så att skaldens ord blir *folkets* bekännelse:

> »*Den* har intet fosterland, som sätter
> alla *lika* högt, så sant jag tror:
> den *har* ingen vän och *får* ej heller,
> som ej älskar framför allt sin mor.
> Klingar icke modersmålet skönast?
> Binder ej vårt hem med dubbla garn?
> Blomstrar icke själfva ljungen grönast
> på den torfva, där vi lekt som barn?

Men den, som så *talar* och så *känner*, låte icke förvilla sig af de samfundsupplösande och fosterlandet förrådande lärorna, huru entusiastiska än de ord äro, i hvilka de frambäras.

Vi fråga nu, huruvida för öfrigt några sådana sociala sjukdomar för närvarande finnas, hvilka särskildt måste påkalla deras uppmärksamhet, hvilka nitälska för folkbildningen. De saknas icke äfven hos vårt folk. Vi lefva i *oärlighetens*, *förfalskningarnas* och *bedrägeriernas* dagar. Laster och förbrytelser framträda, icke såsom förr, då de öfvades mera i tysthet, utan i våra dagar *offentligen*. Om njutningslystnadens och vällustens, hjärtlöshetens och råhetens, oärlighetens och bedrägeriets, laglöshetens och trotsets, hatets och hämndbegärets, mordets och självmordets skamliga gärningar få vi dagligen höra talas, stundom äfven om upprörande våldsdåd, inför hvilka vi stå slagna af en stum förfäran. Självmordet har i vår tid blifvit *epidemiskt*, och dess offer finna vi bland alla åldrar, från *barnen* intill dem, som uppnått det mänskliga lifvets yttersta gräns. Det ena ståndet klagar öfver det andras synder, öfver hårdhet och samvetslöshet, självviskhet och vinningslystnad, öfver en alltjämt tilltagande anspråksfullhet, missnöje, hat och bitterhet. Och under allt detta prisar man med full mun den stigande upplysningen och det tilltagande yttre välståndet.

Men tiden har ju äfven sina *ljusa* sidor? Ja, lyckligtvis; ty funnes icke dessa, så vore allt hopplöst.

Men hvad kan då göras för att råda bot mot det onda? *Mycket* kan göras; men hvad vi här särskildt hafva intresse af att framhålla, det är, att alla de, som nitälska för folkbildningens befrämjande, borde känna plikten att vara folkets vakna samvete och framträda såsom sådana, sammansluta sig till att energiskt bekämpa det slappa och falska föreställningssättet i fråga om detta onda, så att det som *är förkastligt* och *skamligt*, för *den enskilde* och *samhället skadligt* och *fördärfligt*, blir i den allmänna meningen verkligen *så betraktadt* och den allmänna meningen därmed på *allvar* vänd *emot* detsamma. Har detta skett, så skall äfven det *verkliga* och *grundliga* botemedlet kunna åstadkommas, nämligen den *moraliska motståndskraft*, som segrar öfver frestelserna till det ifrågavarande onda. Uppgiften att bekämpa detsamma får icke öfverlämnas blott åt predikanten och, då den allmänna rättskänslan blifvit på ett kännbarare eller upprörande sätt sårad, åt tidningsmannen, utan det bör kännas såsom en plikt af

alla rättsinniga medlemmar af samhället, särskildt bland dem, som hafva den *speciella gåfvan* att genom tal och skrift eller genom sin ställning i samhället kunna framgångsrikt inverka på människors tankar och sinnen. Man tänker: »Jag kan ingenting uträtta; det är fåfängt att kämpa mot det eller det onda, den eller den lasten.» Ja, så tänker *pessimisten*. Men hvarför skulle det vara *fåfängt?* Det är aldrig fåfängt att låta sanningen, det rätta, det sunda tala, då deras motsats gör sig gällande, icke ens då den *skryter* öfver sina segrar.

I religiöst afseende förefinnes mycken rörlighet och lifaktighet hos vårt folk. Att klaga öfver brist på *religiöst* intresse hos detsamma vore visserligen mycket oberättigadt. Den del af folket, hos hvilken en sådan förefinnes, är åtminstone ännu icke *oroväckande* stor. Omöjligt är det likväl icke, att den snart kan bli det. Mer än *en* företeelse hos den nu uppväxande generationen synes tyda därpå.

Jämte den stora, alla tider tillhörande, djupgående motsatsen mellan tro och otro finnes det nu en annan, som trycker sin prägel på vårt folks religiösa lif, nämligen den emellan *kyrklighet* och *okyrklighet*. Denna motsats har så djupt ingripit i dess sedliga lif, att den, som ej har en närmare inblick däri, svårligen kan ana det. Att hos den del af vårt folk, som ännu i yttre mening tillhör kyrkan men helt eller delvis ställt sig utanför hennes inflytande, söka framkalla ett *kyrkligt sinne* anser jag därför äfven vara en af folkbildningens uppgifter i våra dagar. Detta består däri, att man känner sig vara en lem i det kyrkliga samfundet och *handlar i öfverensstämmelse därmed;* alltså i ett lefvande intresse för det kyrkliga samfundet, och detta skall hvarje medlem af detsamma efter sin individuella belägenhet ådagalägga ej blott genom sitt deltagande i den allmänna gudstjänsten utan äfven därigenom, att han med beredvillighet ställer sina krafter, andliga och lekamliga, i den mån det är behöfligt, till det kyrkliga samfundets tjänst för att befrämja dess verkliga ändamål. På detta sätt skall han visa sig som en trogen och värdig medlem af kyrkan. Och detta kyrkliga sinne utgör å ena sidan motsatsen till *okyrkligheten*, som antingen består i likgiltighet för eller rent af fiendskap mot det kyrkliga sam-

fund, hvilket man likväl ännu tillhör, eller ock i ett *ringaktande* af det yttre kyrkliga samfundet med dess ordning. I den senare formen kan denna okyrklighet förekomma äfven hos verkligt fromma människor, som mena, att man utan skada för det religiösa lifvet kan isolera sig från samfundet, något som innebär ett misskännande af kyrkans egenskap att vara en organism, hvaraf följer, att hvarje medlem af kyrkan endast i sin gemenskap och samverkan med det hela kan blifva hvad han såsom religiös personlighet är bestämd att vara. (Rom. 12, 4 f.; 1 Kor. 12, 14—31; Ef. 4, 25; 5, 29 f.) Till följd däraf måste vi göra gällande, att det kyrkliga sinnet i denna mening hör med till den *normala* och *allsidiga* utvecklingen af det personliga lifvet; och det måste alltså betraktas såsom en *brist* i fråga om det kristliga lifvet, då en människa visserligen följer Kristi uppmaning att i den ensliga kammaren bedja till Gud, men uraktlåter att följa hans och hans apostlars föredöme att tillika tillbedja Gud i templet, i de troendes församling. Äfven om det skulle hos sådana människor finnas en verklig hjärtefromhet, så är det likväl en brist i deras kristliga lif, ty detta kan icke i denna isolering framträda i sin fulla rikedom, sin rätta sundhet och allsidighet. Men å den andra sidan utgör det kyrkliga sinnet äfven motsatsen till den *falska* kyrkligheten. Det förra förutsätter, att man låter kyrkan *vara* och vill, att hon skall *förblifva* hvad hon till sitt väsen är, då den falska kyrkligheten däremot antingen vill förvandla henne till något *annat* eller ock nöjer sig med, att hon *är* hvad hon *icke borde vara*. Falsk kyrklighet möter oss hos dem, som nitälska för det yttre blott såsom sådant, för former, från hvilka innehållet och andan flytt bort. En motsvarighet till densamma finna vi i den af Kristus och Paulus bekämpade fariseismen. Det kyrkliga sinnet består icke blott däri, att man nöjer sig med det för handen varande tillståndet i kyrkan, utan äfven däri, att man med kristlig vishet och i kärlekens anda bekämpar allt, som hindrar hennes lif och hennes utveckling, däri att man ingjuter nytt lif i gamla former, som ännu äro användbara, och skapar nya ändamålsenliga former, då de gamla icke mer kunna brukas.

Jag har angifvit äfven detta såsom en uppgift för den allmänna folkbildningen, emedan vårt folks sedlighet, i stort

sedt, onekligen är *religiöst bestämd*. Vill man rätt befrämja dess verkligt sedliga bildning, så får man alltså icke försvaga kyrkans religiösa inflytande på detsamma utan tvärtom verka för dess stärkande. Visserligen är en del af vårt folk, till och med en del af vår allmoge, religiöst indifferent, och man kan icke om hvarje sådan individ göra gällande, att det med afseende på hans sedliga lif är någon märkbar skillnad mellan honom och en religiös person i allmänhet. Men detta har sin förklaring däri, att en person, som fostrats inom ett kristligt folk, aldrig kan helt och hållet frigöra sig från de sedliga grundsatser, som äro gällande hos detsamma, och att han uppbäres af dess sedliga anda. Men annorlunda skulle förhållandet bli, om man tänkte sig, att största delen af vårt folk blefve religiöst indifferent och fortfore därmed under några generationer. Om ateismen och den religiösa indifferentismen har någon med rätta sagt, att den kan liknas vid isen öfver ett djup, hvilken väl kan bära en och annan, som går däröfver, men ett folk, som ville pröfva på densamma, skulle sjunka i djupet.

I korthet har jag härmed uttalat eller antydt min uppfattning af folkbildningens väsen och uppgift. Och mitt syfte har härvid varit att göra densamma gällande dels gentemot den ännu icke alldeles öfvergifna villfarelsen, att »upplysa» är detsamma som att verka för intellektuell och sedlig, d. v. s. *verklig* bildning, dels gentemot intresselösheten hos mången för folkbildningens utsträckande till alla åldrar, dels slutligen gent emot de icke sällan förekommande mycket oklara föreställningarna om hvad folkbildning och dess uppgift egentligen är. För öfrigt är det min öfvertygelse, att det här åsyftade folkbildningsarbetet i vårt land icke skall kunna medföra det önskvärda resultatet, såframt det icke, därigenom att äfven staten tar saken i sin hand, förvandlas till ett *permanent, organiseradt* och *planmässigt arbete*.

J. E. Berggren.

21.

Ungdomens fortsatta undervisning i konungariket Sachsen.

Den fond af kunskap, som folkskolan tillför sina lärjungar, förflyktigas inom kort, där den icke underhålles eller förökas genom själskrafternas fortsatta odling. Erfarenheten har visat, att tillbakagången kan försiggå ganska raskt. Just under de år, som följa närmast efter dem, som barnen tillbringat i folkskolan, plägar hågen för intellektuellt arbete vara svag. De ha trädt ut i det praktiska lifvet och börjat intressera sig för dess värf, på samma gång som de därmed tycka sig hafva blifvit afsevärda faktorer för samhällsutvecklingen. Självkänslan har börjat vakna till lif. Karaktären är dock långt ifrån utmejslad och befästad i sina former. Sinnet är känsligt för intryck, och de unga söka efterhärma de äldres skick. Som frihetsbegäret nu börjat gripa det unga sinnet, är den unge ömtålig för påtryckning, och han sätter sig ej gärna åter på skolbänken, åtminstone ej under liknande förhållanden som i folkskolan. Han befinner sig i en åldersperiod, som utmärkes af en viss benägenhet för självöfverskattning, för öfversitteri och oförskämdhet. Under denna kritiska ålder värfvas många för de s. k. »ligapojkarnes» led. — Det måste således blifva en viktig angelägenhet för samhället att väl taga vara på ungdomen under denna period, i synnerhet som industrialismen och en materialistisk tidsanda verka för att förvandla kroppsarbetaren till en tankeslö träl, till en arbetsmaskin, hvaraf bitterhet mot samhället alstras och en fruktbar jordmån beredes för anarki och socialism.

Må vara att faran ej ryckt oss lika nära inpå lifvet som i vissa andra kulturstater, i hvilka industrien och fabriksväsendet kraftigare tryckt sin stämpel på det offentliga lifvet än i Sverige, där dock utvecklingen tenderar åt samma håll; äfven här är angeläget att söka afvända samhällsfaran och tillgodose de ungas behof af en efter åldern väl afpassad ledning och undervisning. I Tyskland, där det pedagogiska in-

tresset är ganska vaket, och där näringslifvet, särskildt industrien, under de senare årtiondena vunnit en mäktig utveckling, har frågan om en tidsenlig fortsatt undervisning för sådan ungdom, som här är på tal, tilldragit sig stor uppmärksamhet. Föreningar af flera slag hafva bildats för att främja det gemensamma syftet att åstadkomma en så praktiskt anordnad och omfattande folkbildning, att den motsvarar den moderna kulturens kraf. Huru man på lagstiftningens väg sökt reglera den fortsatta undervisningen för barn, som nyligen afslutat sin kurs i folkskolan, och huru formerna för denna undervisning gestaltat sig, särskildt i konungariket Sachsen, vilja vi här något beakta. Att vi rikta hufvuduppmärksamheten på dem i detta land beror på att de kunna i hufvudsak anses vara typiska för hithörande anordningar i det öfriga Tyskland.

De väckelser till en allmän folkundervisning, som utgingo från reformationen, berörde äfven frågan om fortsatt undervisning för äldre barn. Flerstädes förpliktades prästerskapet att om söndagseftermiddagarna lämna dessa undervisning. Det var dock ännu fråga blott om kristendomsläran. Längre fram i tiden bjöd konung Fredrik II i Preussen uti sitt generalskolreglemente af år 1763 att förutom repetitionsförhören i kyrkan angående kristendomens hufvudstycken liknande förhör borde anställas i skolstugan af byskolläraren med byns vuxna befolkning. Vid dessa tillfällen borde han ock låta sig angeläget vara att jämväl öfva de närvarande i skrifning och räkning. Genom ett skolreglemente för Schlesien ett par år efter freden i Hubertsburg förbundos husbönder att skicka sina tjänare till skolor för att repetitionsvis befästa den kunskap, som de förvärfvat genom föregående undervisning. I det forna hertigdömet Kleve anbefalldes 1782, att aftonskolor skulle hållas i gång om vintrarna. Ej långt därefter grundades af privata föreningar söndags- och aftonskolor i en del städer för att bereda deras ungdom tillfällen till fortsatt utbildning.

Redan i början af sistförflutna århundrade framträdde yrkanden på att denna fortsatta undervisning, som allt oftare framhölls såsom en viktig nationell angelägenhet, borde direkt främja lärjungarnes framtida kallelser i lifvet. Det vore ej

nog, att den beredde eller ökade deras allmänna utbildning. Dessa önskningar uttalades först i en del städer, och i Nürnberg stiftades 1823 i enlighet med dem ett slags fortsättningsskola af teknisk natur, där om söndagarna och ett par andra af veckans dagar undervisning lämnades i räkning, geometri och teckning. Skolor af detta slag vunno en ökad spridning och ett stöd genom det uppväxande behofvet att bereda handtverkeriernas ämnesvenner ett vederlag mot den tekniska yrkesbildning, som de i verkstäderna åtnjutit under mästarens ledning men gingo miste om, då skråväsendet upplöstes. Man ville åtminstone genom en fortsatt undervisning, särskildt i ämnen, som kunde äga betydelse för näringsidkare, gynna deras utbildning i ett föreliggande yrke. Den utveckling, som världshandeln vann under nittonde seklet, och naturligtvis särskildt det storartade uppsving, som den tyska handeln under de senare årtiondena vunnit utom Europas gränser, har ställt ökade anspråk på äfven dess obetydligare yrkesmän. Den omstöpning, som industri och de flesta andra näringsgrenar i samband med naturvetenskapernas snabba framsteg undergått under senaste tider, har också skärpt fordringarna på en mängd kroppsarbetares intelligens. Som äfven landtmannanäringarna i Tyskland rönte starka inflytanden af nyss sagda förhållanden, öppnades ögonen äfven bland landsbygdens befolkning för önskvärdheten af en grundligare fortsatt undervisning af särskildt gossar, som nyligen lämnat folkskolan, och af att denna undervisning mer än dittills toge nödig hänsyn till de kraf, som landtmannanäringarna ställa på sina idkare. En skola af denna art öppnades omsider i Mannheim.

Skolor med en allmännare karaktär funnos långt tidigare. I Bäjern bestämdes redan vid adertonhundratalets början, att all ungdom mellan 12 och 18 år skulle utom under skördetiden besöka söndagsskolor för att i dem öfvas i läsning, skrifning och räkning samt andra nyttiga kunskaper. I städerna finnas numera fortsättningsskolor, som innesluta afdelningar af mera yrkesmässig natur såväl som sådana, hvilka skänka en ökad allmänbildning; åtskilliga äro förbundna med realskolor.

I Würtemberg föreskrefvos 1836 obligatoriska besök i söndagsskolor. Fortsättningsskolor, som särskildt åsyftade att gagna blifvande yrkesidkare, upprättades från början af 1850-

talet. De lärjungar, som bevistade undervisningen i dylika skolor, frikallades från skyldigheten att infinna sig i söndagsskolor eller andra offentliga skolor, som möjligen kunde vara upprättade för en vidare utbildning af barn, som nyligen lämnat folkskolan. På landsbygden finnas numera ock fortsättningsskolor, uti hvilka meddelas kunskaper, som äro ägnade att direkt tjäna till nytta för blifvande idkare af jordbruk eller därmed sammanhängande näringar. Besök i dylika skolor fritager ock från förpliktelse att begagna söndagsskolan.

I Baden infördes 1874 obligatorisk fortsatt undervisning för gossar. Liksom i förutnämnda länder finnas vid sidan af de allmänna fortsättningsskolorna sådana, som taga bestämdare hänsyn till vissa kallelser i lifvet.

I Preussen understöder staten en del fortsättningsskolor såväl af allmän bildande karaktär som af mera yrkesmässig natur. En särskild normalplan är utfärdad för undervisningen i dem.

I konungariket Sachsen, vid hvars förhållanden vi skola något längre dröja, bjöd en lag af 1873, att alla gossar från 14 till fyllda 17 år skulle vara skyldiga att åtminstone två timmar i veckan begagna sig af skolor för fortsatt undervisning, såvida de icke kunde visa sig annorstädes erhålla en bildning, som motsvarade den, hvilken dylika skolor afsågo att bibringa. I fråga om flickorna lämnades åt kommunerna rätt att afgöra, huruvida de skulle underkastas samma skyldighet, hvilken dock ej borde utsträckas öfver tvenne år. De anbefallda skolorna öppnades 1875. Lagen om dem hade framkallats genom masspetitioner från en mängd yrkesidkare, landtbrukare, lärarföreningar och andra korporationer, och den motiverades i viss mån däraf, att söndagsskolorna betydligt förlorat i förtroende och betydenhet. Det dröjde emellertid ej länge, förrän klagan förspordes, att de nya skolorna icke infriade de förhoppningar, som man trott sig böra fästa vid dem, ja, röster höjdes för att lagen skulle återtagas eller åtminstone ändras. I synnerhet voro en mängd arbetsgifvare missbelåtna med stadgans verkningar. Lärare uttalade sig mot lagen, emedan undervisningen kom att lida däraf, att lärjungar med mycket olika kunskapsmått skulle undervisas gemensamt, eftersom alla barn inom den angifna åldersgränsen

skulle upptagas i fortsättningsskolorna. De ogillade ock det gängse bruket att förlägga tiden för undervisningen till aftontimmar, ity att barnen efter ett föregående dagsarbete komme uttröttade till skolan och därför saknade den spänstighet i själsförmögenheterna, att de kunde draga rätt fördel af undervisningen.

Den för skolornas bestånd kritiska perioden tog dock en ända, utan att någon väsentlig reaktion följde. Man satte blott ned anspråken och sträfvade att nå bästa möjliga resultat, allteftersom omständigheterna medgåfvo. Man höll fast vid den principen, att undervisningen skulle vara obligatorisk för alla barn inom förutnämnda åldersklasser, ty — menade man — i annat fall komme just de folkelement, som mest af alla behöfde påverkas af uppfostran och undervisning, att undandraga sig skolornas inflytande. Endast genom att den fortsatta undervisningen vore obligatorisk kunde en allmän lyftning i kulturen påräknas och det nationella lifvet höjas. Blott under sagda förutsättning kunde de många, som af en eller annan orsak icke dragit fullt gagn af undervisningen i den egentliga folkskolan men hos hvilka kunskapstörst omsider vaknat, sättas i tillfälle att odla sina gåfvor, äfven om ogina arbetsgifvare skulle med missbelåtenhet se förlusten af en viss arbetstid. I fråga åter om barn, hos hvilka ett dylikt begär efter själsodling icke inställt sig, vore det ännu angelägnare att söka väcka den slumrande intelligensen och att utsätta själskrafterna för odlingens inflytande; ty man hade erfarenhet af att det moderna kulturlifvet också af kroppsarbetaren kräfver en utvecklad tankekraft på samma gång som en vidgad synkrets, hvilken omsluter äfven lifvets högre och högsta intressen till en motvikt mot dem, som beröra allenast materiella värden. Man ansåg ock, att något verksamt steg måste tagas för att höja aktningen för äfven de anspråkslösaste yrkena och om möjligt sätta en damm mot en ganska vanlig äflan att tränga upp i s. k. högre samhällsklasser; o. s. v.

Till en början satte fortsättningsskolorna i allmänhet hufvudsakligen som sitt mål att befästa och utvidga de kunskaper, som folkskolan tillfört sina lärjungar. Läroanstalter med mera omfattande syften uppväxte dock snart vid sidan

af de nämnda. För öfrigt voro lagbestämmelserna ganska allmänt hållna för att gynna en rikare och mångsidigare utveckling. Omsider hemställde regeringen 1879 till den sachsiska landtdagen, huruvida ej en särskild normalplan skulle kunna anses önskvärd för fortsättningsskolorna. Landtdagen fann förslaget nyttigt, hvarpå geheimeskolrådet Kockel på befallning utarbetade en sådan, hvilken därpå anbefalldes till efterlefnad 1881.

Frågan, om i merbemälda skolor undervisningen borde äga karaktären af en blott fortsatt folkskoleundervisning eller hafva en mera praktisk karaktär, besvarades af denna normalplan till förmån för det senare alternativet, hvarigenom den fortsatta undervisningen bekom en mera fristående plats inom den allmänna folkuppfostran. Detta har icke hindrat, att de allra flesta fortbildningsskolorna äro i viss mån sammanlänkade med folkskolor. Hufvudsakligen blott i städerna existera skolor för den fortsatta undervisningen utan samband med folkskolor.

Bland de skäl, som förvärfvade allt flera anhängare åt den meningen, att de ifrågavarande skolorna borde företrädesvis sprida sådana insikter och färdigheter, hvilka mera omedelbart kunde blifva till gagn i den stora mängdens lefnadsförhållanden, verkade icke minst det förhållandet, att de lärjungar, som befolka dessa skolor, i regeln redan valt sig ett visst lefnadskall, hvarför deras idékrets rör sig kring detta såsom sitt naturliga centrum. Erfarenheten tycktes ådagalägga, att det kunskapsinnehåll, som icke stode i någon märkbar förbindelse därmed, ej fjättrade deras håg med samma styrka som det, hvilket på något sätt därmed stode i skönjbart sammanhang, samt att däremot intresset spändes, när undervisningens föremål och form ägde nyhetens behag. Däraf slöt man, att lärjungarnes tankekraft måste mera öfvas och vetgirigheten mera äggas, om den fortsatta undervisningen stadigare riktades på föremål, hvilkas värde för lifvet påtagligare föll i lärjungarnes ögon. På det sättet komme således äfven den formella bildningen bäst att ses tillgodo, liksom ock en vetenskaplig grund för de ungas dagliga sysselsättningar komme att skänkas dem. De skulle därmed äfven lära sig att djupare uppfatta sitt arbetes värde men också i

mån däraf allvarligare behjärta vikten af att de gjorde sig undervisningen väl till godo, hvarigenom således denna komme att befordra pliktkänslan och främja karaktärens etiska utveckling.

Representanterna för denna åskådning hvarken ville eller vilja, att den teoretiska allmänbildningen skall vid undervisningen sättas å sido, men de önska, att denna så skall meddelas, att dess användbarhet för lifvet blifver otvifvelaktig. Så yrkar man t. ex., att den tyska språkläran icke skall läsas såsom en särskild disciplin utan efter hand innötas genom en del skriföfningar af olika slag, alla dock med ett konkret, praktiskt nyttigt innehåll. — De fordra dessutom icke, att alla fortbildningsskolor skola stöpas i en och samma form eller få en mera fackmässig karaktär.

För att undgå de olägenheter, som knappast kunna undvikas med undervisningens förläggande till aftontimmar, sträfvar man att förflytta den till morgontimmar, innan de unga måste börja sitt arbete på fabriker och verkstäder. Ehuruväl äfven denna anordning är förknippad med vissa olägenheter hoppas man dock, att den skall blifva till gagn. Barnen få ett nyttigt innehåll för sina tankar under deras måhända enformiga och föga tankekräfvande sysselsättningar under den återstående delen af dagen. På ett och annat ställe har man till och med tagit söndagsförmiddagarna i anspråk för skolarbetet, men denna åtgärd har naturligtvis rönt motsägelse af dem, som mera hålla fast vid hvilodagens helgd. I en del landskommuner har man sökt att koncentrera undervisningen hufvudsakligen på vintermånaderna.

Antalet lärotimmar per vecka har flerstädes ökats öfver det minimum, som lagen fastställt. Särskildt har detta varit fallet i mera utvecklade skolinrättningar, som närmat sig karaktären af yrkesskolor.

För att minska det ofördelaktiga inflytande på undervisningen, som måste medfölja skyldigheten att uti nu berörda skolor mottaga barn oberoende af deras ofta ojämna förkunskaper, söker man först och främst att inskränka läroämnenas antal så mycket som möjligt och att begränsa framställningen blott till det väsentligaste af dessa. Därjämte söker man så mycket som möjligt koncentrera undervisningen kring ett

ämne, modersmålet. Hvad af öfriga lärofack anses nödigt att inlära, meddelas i samband med läsning af någon lämplig läsebok och genom skriföfningar.

I sådana skolor, uti hvilka undervisningen hufvudsakligen åsyftar allmän utveckling, sträfvar man vid nämnda läsning att vidga barnens kunskap i realia, huslig ekonomi, sådana punkter i lagar och författningar, som kunna anses äga större betydelse för lärjungarnes följande lif, m. m. Räkning ingår naturligtvis alltid i lärokursen. I åter andra skolor, uti hvilka yrkesintressen mera ses till godo, upptagas på läroplanen utom räkning och modersmålet, teckning, bokföring, växellära, ekonomi och ett visst mått lagkunskap. Skolorna på landsbygden lämna undervisning utom i modersmålet och räkning i en del realia, särskildt i sådant, som är af större betydelse för jordbruket och dess binäringar. —

Försök att införa en systematiserande religionsundervisning i Sachsens skolor för fortsatt undervisning hafva visserligen blifvit gjorda, men i allmänhet har man icke velat upptaga »religion» såsom särskildt läroämne. Man har framhållit såsom skäl, att i en tid, då ungdomens öfvermod och benägenhet att kritisera och mästra de religiösa sanningarna är så stor, man icke bör pålägga den ett lärotvång i fråga om ett ämne, som behöfver mötas med kärlek för att kunna blifva till välsignelse. Däremot har man här och där för sed att anordna utflykter och aftonsamkväm om söndagarna till religiös uppbyggelse; och det förmäles, att lärare och lärjungar tillsammans begått Herrens nattvard.

Själfva sättet för undervisningen uti här ifrågavarande skolor söker man afpassa efter deras säregna uppgift. För att vänja lärjungarne vid själfständigt tankearbete och lifva dem därför söker man vid undervisningen gifva dem trägen anledning därtill. Skriftliga uppsatser komma därför flitigt till användning. Vid deras korrigering undvikes all småaktig kritik. Den koncentreras kring sättet, hvarpå lärjungen förstått lösa sin hufvuduppgift, sitt matematiska problem o. s. v. — I hjälpredor, som blifvit utarbetade till ledning vid undervisningen, framhålles vikten af att denna är folklig, fattlig, frisk och fängslande. För att på ett naturligt och praktiskt sätt sammanpassa från olika områden hämtade kunskaps-

moment brukar man ofta söka förena dem till öfverskådliga och tilltalande bilder ur en fingerad persons lefnadsförhållanden. Så t. ex. kan läraren i en skola på landsbygden låta barnen i tankarna följa en jordbrukare uti hans växlande arbeten och därmed taga sig anledning att tala om t. ex. olika jordarter, om husdjuren och deras skötsel, meddela vissa lärdomar ur den organiska kemien, ur nationalekonomien och hushållsläran, om köp- och lånetransaktioner, stadganden i kommunallagarna och den allmänna lagen o. s. v.

Eftersom undervisningen gärna grupperas kring den i modersmålet, hafva läseböcker blifvit utarbetade med bestämd hänsyn till ifrågavarande skolors ganska vanliga lärometod. För de skriftliga uppsatserna väljas i regeln realämnen af allmännyttig eller fackartad natur, t. ex. ur hälsoläran, den husliga ekonomien o. s. v., eller låter man lärjungarne teckna bilder t. ex. ur en kroppsarbetares eller landtmans lif, affatta affärsskrifvelser af växlande innehåll m. m. Vid undervisningen i räkning och geometri väljas sådana uppgifter, som kunna äga motsvarighet i de förhållanden, som möta eleverna utom skolan. Undervisningen i geografi dröjer med förkärlek vid hemortens förhållanden, och man söker att därvid betjäna sig af allahanda hjälpmedel, såsom fotografier, kartor, planscher, samlingar af prof på där förekommande jordarter m. m., som är ägnadt att sprida ljus öfver traktens naturliga tillgånger, behof och beskaffenhet. För att befordra kännedomen härom verkar man för upprättandet af ortmuseer. Undervisningen i naturkunnighet sammanhänger på vissa punkter med den i geografi. Understundom bibringar man lärjungarne delar däraf, t. ex. sammanhängande skildringar ur hvardagslifvet, som ju i många hänseenden påverkas af fysikens, kemiens och meteorologiens m. fl. lagar. Framställningarna ur historien låter man gärna taga formen af t. ex. sedeskildringar, som ådagalägga dårskapens och det ondas olyckliga verkningar men ock vägen till äktning och välstånd. Ofta låter man tankarna dröja vid minnet af landsmän, hvilka genom dygd och sträfsamhet arbetat sig upp ur torftiga villkor och vidriga omständigheter och blifvit en heder för samhället.

Belysande för de förhållanden, som blifvit tecknade, är anordningen i de läseböcker, som äro i bruk, och de under-

visningsplaner, som följas. I en metodisk hjälpreda, som innehåller en dylik plan, afsedd för första läroåret vid en »Fortbildungsschule» på landsbygden, utarbetad af *W. Saupe*, en i Tyskland väl bekant pedagog, fördelas läsåret i smärre perioder med särskilda kurser och med bestämda och systematiskt ordnade uppgifter för hvarje vecka. Under den första perioden af läsåret eller under tiden mellan påsk och pingst skall — enligt hans plan — hufvudsakligen afhandlas frågan om husbonde och tjänare, mästare och lärling samt bonde- och handtverkarstånden. De skriftliga uppsatserna under denna tid böra behandla ämnen, som därmed sammanhänga. Så skola lärjungarne öfvas att skrifva orlofssedlar, tjänstebetyg, uppsatser, som framställa drag ur bondeståndets och handtverkets historia i Tyskland m. m. I en lärobok af *Fr. Polack* läses under tiden drag ur bondens lif, om trogna tjänare o. s. v. Före aftonbönen skall föreläsas ur Spittas »Psalter und Harfe» det stycke, som bär till öfverskrift »Utför redligt ditt arbete». Vid val af uppgifter för räkneöfningar bör man ock hafva kursens grundtema för ögonen. — Under perioden pingst till skördetiden bör afhandlas bondgården och verkstaden, köp och försäljning, hypotek, skatteväsende, brandförsäkring m. m., så ock talas om råämnena för handtverkerierna och om landtbrukets råprodukter; de skriftliga uppsatserna skola röra sig kring dessa ämnen, formulär till en del bref utarbetas, och räkneuppgifterna taga upp frågor af nu nämnda natur. Under följande perioder skola åtskilliga andra för en landtman eller handtverkare viktiga frågor bringas å bane men också en del andra af mera ideell art och för en tysk patriot betydelsefulla ämnen, såsom t. ex. värdefulla alster af tysk diktning m. m., behandlas.

Utom den nämnda läseboken af Fr. Polack användas flera andra. En välkänd läsebok för »Fortbildungsschulen» å landsbygden är utgifven af *Kallmann* och *Knak*. De tänka sig vintern som den egentliga undervisningstiden. Boken framställer landtmannen i sitt hem, i sitt yrke, i förhållande till grannar och kommun, gifver bilder ur fäderneslandets historia, ur naturen, ur geografien och etnografien, erbjuder en ledtråd i ekonomien och för en landtmans affärsskrifvelser m. m.

I en annan läsebok, utarbetad af en kungl. Bezirksschulinspector i Chemnitz, skolrådet *H. Richter*, och afsedd för både stad och landsbygd, är innehållet fördeladt i berättelser, skildringar, bilder ur historien, lefnadsbeskrifningar, taflor ur naturkunnigheten, stycken ur nationalekonomien, poesi, ordspråk jämte en del formulär till affärsskrifvelser af flera slag.

En annan läsebok åter, som är beräknad för skolor blott i städerna och särskildt för sådana, hvilka hafva yrkesbildning mera i sikte, utgifven af *I.* och *W. Schanze*, fördelar kursen efter de tre läsåren i trenne kretsar. I den första begynnes framställningen med berättelser och dikter af etiskt innehåll, därpå följa bref från en lärling under hans vandringstid till föräldrar och skrifvelser från dessa till honom, så skildringar ur fäderneslandets historia, valda stycken ur samhällsläran, ur geografien, natur- och hälsoläran. Den andra kretsens första läsestycken äro ock af etisk natur, därpå följa lefnadsteckningar, drag ur historien, nationalekonomien, hushållsläran, statskunskap, framställningar, som belysa handels- och sjöfartsförhållanden samt viktigare delar af natur- och hälsoläran. De läseboksstycken, som äro beräknade för tredje läsåret, äro hämtade från samma områden men äga ett innehåll, som förutsätter högre mognad. Dessutom behandla de moment från konstens område. I ett bihang afhandlas penningväsendet och de viktigaste bestämmelserna i fråga om post- och telegraf, järnvägsförsändelser m. m.

Öfverallt märker man en sträfvan att göra undervisningen så praktiskt fruktbärande för lifvet som möjligt. Intresset för den ifrågavarande grenen af folkundervisningen är lifligt. Den är ock värd att visligen ordnas, ty den tager om hand de unga just under den mest kritiska perioden i deras lif, då de mer än annars stå vid skiljovägen och samhället står spörjande, om de skola komma att blifva en börda för detta eller om de skola bära dess framtida lycka och trefnad på sina armar.

G. W.

22.

Om granskning af uppsatser.

Till ett rationellt bedrifvande af uppsatsskrifning hör en rationell granskning af uppsatserna. Denna granskning är af tvenne slag: skriftlig och muntlig. För båda hafva vi en mycket fullständig och väl utarbetad metodik, emedan man med ifver insamlat erfarenheter på detta område och ordnat dessa. Litteraturen bjuder på flera förträffliga handböcker och många goda uppsatser i detta ämne.

Man skulle då tycka, att med all den ledning, som gifves läraren i uppsatsskrifning, uppgiften skulle blifva för honom allt enklare och lättare år från år. Detta är dock icke fallet.

Man behöfver ej hafva trädt i långvarig eller intim beröring med skolvärlden för att hafva fått ett bestämdt intryck af att ingen del af lärarens gärning är föremål för så mycken klagan och så mycket beklagande som korrigering af uppsatser. I sin bok »Svensk uppsatsskrifning» säga de tvenne författarne Cederschiöld och Olander följande om denna sak: »Rättandet af uppsatser på modersmålet är sannolikt det svåraste, mödosammaste och otacksammaste af alla en lärares åligganden.» Jag fruktar, att icke många känna sig frestade att bestrida sanningen i detta yttrande.

När man läser vidare, får man förklaringen på detta förhållande. För att gå i land med uppgiften kräfves af läraren, att han är en i andligt hänseende rikt utrustad personlighet. De egenskaper, som fordras af honom, äro de, som utmärka den verkliga begåfningen, och det tillägges, att dessa böra i rikt mått stå honom till buds.

På grund af förhållandena inom skolvärlden kan emellertid ej denna uppgift läggas endast på det fåtal, som besitter den största begåfningen, utan den måste läggas på nästan alla. I folkskolan måste alla lärare och lärarinnor rätta uppsatser, i elementarskolorna de allra flesta, på seminarierna alla adjunkterna.

Det ligger då intet förvånande däri, att det stora flertalet vid detta arbete hör det ringa i öronen: »Evigt, evigt vinkar idealet; aldrig, aldrig räcker det sin hand.» Det gäller rent af att i detta kasus komma till ett afgörande, antingen man skall ägna sig helt åt detta ämne med åsidosättande af andra plikter, eller om man skall åsidosätta detta, hvilket naturligtvis alltid känns som en plåga.

Men en uppgift, som ålägges så godt som alla, bör förvisso ej vara så svår, att endast ett fåtal går i land med den.

Anledningen till detta missförhållande är måhända dels, att detta arbete kommer som ett plus till en tjänstgöring, som förut är så stor, att läraren, därigenom att han drifver ämnet, måste falla offer för öfveransträngning, såsom fallet är vid seminarier och i elementarskolans mellanklasser, om de äro mycket stora, dels också, att sedan en förgången tid kvarstå en del fordringar, som ej böra tillgodoses. Man menar, att, när en lärare återlämnar en uppsats korrigerad, bör densamma vara en produkt, som håller det stilistiska måttet. Den bör vara så noggrant korrigerad, att, när den genomläses i ett sammanhang, ingen anmärkning skall kunna göras vare sig med afseende på form eller innehåll.

För att erhålla detta resultat måste då läraren rätta mycket i boken, så att uppgiften blir i mer eller mindre grad omstufvad. Jag skulle därvid vilja säga: »Rätta hellre för litet än för mycket!» Det är af mindre vikt, om ett par mindre väl afvägda uttryck kvarstå, än att en rättelse sättes dit, som verkar som en ny lapp på ett gammalt kläde. Det gör mindre, om eleven fått dit en och annan disharmonisk ton, än om läraren kommer med en dylik. Om man vill finna ett särskildt lämpligt uttryck för att ersätta det, som man är missnöjd med, måste man ofta ägna lång tid åt att välja det. I många fall kan det ej ersättas, utan att andra uttryck ändras. Mången går då så långt, att, innan han släpper uppsatsen ur sina händer, är den ända till oigenkännlighet omformad.

Jag tror icke, det är det riktiga. Eleven skall få sitt arbete bedömdt och felen påpekade, men han skall ej få en omarbetning däraf. Behöfs en omarbetning, skall eleven själf verkställa den, ej läraren. Få vi under en lektion ett oriktigt

anförande, leda vi eleven så, att han kan åstadkomma ett bättre, men vi skulle anse det mycket ovist att taga ordet från honom, skänka honom ett om än aldrig så vackert och aldrig så formfulländadt svar och nöja oss med att han hört det, eller i bästa fall öfvertyga oss om att han i den stunden fattade det. En sådan åtgärd skulle vara i hög grad ofruktbar.

Vi skulle också kunna jämföra uppsatsen med en teckning, ett slöjdföremål, som eleven visar oss såsom ett arbetsresultat. Det kan ju visserligen hafva sina brister, men läraren i teckning eller slöjd sätter sig ej till att göra om det, så att det kommer att bättre motsvara de ideala fordringarna på detsamma. Skulle han bearbeta det, ända tills det kunde försvara sin plats som konstprodukt, finge han ett mycket vidlyftigt och svårt arbete men eleven ej motsvarande nytta. Jag tror ej heller, att denne skulle känna någon vidare glädje öfver det, ty — han skulle ej längre känna igen saken som sin.

Med uppsatsen är det samma förhållande. Om man arbetar om den och läser upp den, hör måhända eleven, att den erhållit nytt värde, men han känner ej igen den som sin. Lika mycket nytta skulle han haft af att höra en god uppsats i samma ämne men som han ej haft att göra med. Säkert har han mycket större nytta af några reflexioner öfver det, som är skrifvet, några markeringar af det, som är felaktigt, samt anvisningar och förslag till omarbetning däraf, än han har af att läsa en honom till skänks gifven omskrifning.

Vidare ger det lärjungen en större känsla af ansvar, om han allt framgent får behålla äganderätten till sitt opus. Jag hörde en gång en kritik öfver en lärare, som rättade allt, som stod till att rätta i kriaböckerna. En af hans elever förebråddes, att han vårdslösade uppsatsskrifningen — det var en god och begåfvad lärjunge. »Det gör detsamma, hur man skifver för hr N. N.», sade han, »ty ingenting duger. Du skall tro, att laudatur-pojkarnes uppsatser äro lika målade som bc-pojkarnes.»

Det ligger något fullt berättigadt i denna kritik. En axiomatisk sanning, som hvarje arbetsgifvare bör taga vara på, är, att, om han själf utför större delen af det arbete, han

gifvit arbetaren i uppdrag att utföra, så återstår för denne endast en mindre del däraf. Om lärjungen hade någon nytta af denna öfverflyttning af arbetet, skulle jag ej säga något om den, men han kan icke blifva skicklig af den öfning, läraren bereder sig själf.

På samma gång ansvarskänslan försvagas, försvagas äfven intresset. Ligger uppsatsskrifning eleven emot, blir han modlös. Också har han svårt att vid genomläsning fatta denna i rödt och svart, kors och tvärs skrifna text, och, om han ej är en ovanligt energisk natur, slår han sig ej till ro för att begrunda detta främmande innehåll. Än mindre kommer han att taga vara på det förtjänstfulla i formen.

Genom att skona sig för detta kraf att omarbeta uppsatserna räddar läraren sig själf från en oerhörd kraftförlust, och den därigenom frigjorda kraften blir han i stånd till att sätta in på andra områden, där den säkert bättre behöfs.

En uppsats skall alltså vara och få förblifva en exponent af elevens idéer och hans förmåga att gifva dem form. Det gäller då för läraren att värdesätta denna produkt och att delgifva eleven denna värdesättning.

Detta sker lättast men också sämst medelst betyg. Detta sätt är sämst, emedan det afser jämförelse mellan elevens arbete och hans kamraters, hvilket alldeles icke är det hufvudsakliga. Den är konstlad och måste tagas med, endast emedan det ur samhällelig synpunkt är nödvändigt att sammanhålla ett flertal elever i liktidig och likartad undervisning.

Af långt större intresse för eleven är att få veta felen och förtjänsterna hos arbetet, betraktadt, som sagdt, som en exponent på hans intellektuella nivå. Lärarens mening om detta hans arbetsresultat skall delgifvas honom genom skriftlig och muntlig granskning.

Det är då nödvändigt, att denna är så tydlig som möjligt, samt att den leder till verksamhet. Den bör därför gärna göras i två repriser. Den första afser att gifva råd och anvisningar om hur möjligen ett bättre resultat skulle kunna nås än de gifna, den andra att konstatera, om dessa resultat nåtts eller ej.

Dessa råd och anvisningar kunna dels införas i uppsatsboken eller ock samlas i lärarens anteckningsbok. I båda

fallen bör helst följa en muntlig redogörelse och undersökning. Det förra är ett ganska betungande hemarbete, men man kan underlätta det genom att använda en större mängd tecken, än som vanligen är fallet. Bocken och strecket i all ära, men på deras område behöfs mycket mer nyansering. Utom dem använder jag alla de vid vanlig korrekturläsning brukliga. Vid första granskningen utsätter jag endast dessa tecken men verkställer ej rättelserna. Eleven får sedan uppsöka och ändra det felaktiga. Mycket tydliga anvisningar kan man alltså gifva utan att spilla ord därpå vare sig i tal eller skrift. När man använder pennan mycket, kan till och med detta kännas som en lättnad, och, när man har mycket ondt om tid, sparas många små stunder på detta sätt.

Uppsatsboken bör pagineras, så att vid upprepade fel, man kan i marginalen gifva hänvisning till detta, t. ex. sid. 6, rad 7. I marginalen gifvas äfven hänvisningar till källor.

Ledfrågan är synnerligen nyttig vid den skriftliga granskningen. Om en afvikning äger rum från planen, en lucka finns i tankegången, en oklarhet eller tvetydighet i uttrycket, om man saknar en detalj o. s. v., är ledfrågan ett verksamt medel att gifva författarens tankar den rätta riktningen. Misstänker man, att saken är för svår, för att han skall kunna reda ut den med tillhjälp af endast *en* ledfråga, nedskrifver man efter uppsatsen så många, som behöfvas. Eleven inför svaren i boken, hvarefter han får sammanfatta dem till en omarbetning af det, han skrifvit.

Ofta kan man önska att gifva eleven ett totalomdöme om hans arbete. I Frankrike är det vanligt, att läraren skrifver ett dylikt omdöme på sneda linjer i mellanrummet mellan rubriken och texten.

Detta sätt erbjuder tillfälle att starkt sammanfatta men äfven att nyansera. För beröm och klander, erkännande af ett äfven ganska medelmåttigt arbete af en flitig och samvetsgrann lärjunge och modifikation i uttalandena om ett vackert resultat, men som kunde varit ännu vackrare, om mera möda nedlagts på uppgiften, för allt detta och mycket mer finns plats i ett så beskaffadt betyg. Läraren har tillfälle att lugna, trösta, egga, varna, uppmuntra och loforda. Detta kan ju visserligen göras muntligt, men det skriftliga kan mången

gång vara lämpligare, dels därför att det för mången har så att säga större realitet, dels kunna föräldrarne därigenom beredas möjlighet att följa med i sitt barns arbete, dels har man sällan tid att gifva muntliga uttalanden om hvarje särskild uppsats under timmarna för den muntliga granskningen, och, som läraren i uppsatsskrifning ofta ej har något mer med klassen att göra, händer väl, att omdömena uteblifva. För läraren kunna dessa anteckningar vara goda att hafva, när han skall bestämma terminsbetyget.

Den muntliga granskningen är ett mycket viktigt åliggande. Den bör tagas på allvar och få god tid. På den beror till stor del, i hvad mån lärarens korrigering och elevernas omarbetande blifva fruktbärande. Läraren har i den det bästa medel att undervisa hela klassen i stilistik, emedan han får de rikaste tillfällen att med exempel belysa dess lagar. Han kan ock få tillfälle att belysa olika författares sätt att behandla samma ämne. För att tydliggöra min mening om den muntliga granskningen skall jag be att få göra några meddelanden om hur jag tänker mig den anordnad vid seminarierna.

De första uppsatserna, som gifvas, böra afse att framlocka till behandling de enklaste förhållningsreglerna för författarskap. Man lär eleven att välja rubrik och skrifva denna midt på raden med stor eller än bättre textad stil samt understryka den, att börja uppsatsen ett par rader nedanför rubriken, att aldrig glömma marginal, att göra styckeindelning och skrifva första ordet i hvarje stycke ett par tre cm. in på raden etc. Dessutom bör man då göra eleven förtrogen med de tecken, man använder vid korrigeringen.

Det kan ju förefalla, som om detta vore idel bagateller — bagatell kan man ju kalla hvarje enkel mekanisk färdighet —, men jag tror, det är ganska viktigt, att handgreppen äro från början fullt klara och ej behöfva komma på tal, när svårare och viktigare saker, visserligen successivt men i ganska snabb följd, inträda. För att utan ledsamt plugg få denna öfning gifves en enkel och i tydliga stycken indelad berättelse. Innehållet bör vara så lätt uppfattadt, att formen är så godt som gifven. Dessa uppsatser skola ej gifvas på tid, som är anslagen åt vanliga uppsatser, utan under ett par rättskrifningstimmar eller någon annan lektion i svenska.

Dessa uppsatser skrifvas utan koncept direkt i boken och granskas omedelbart efter författandet. Eleverna utföra korrigeringen i sina egna böcker, eller också byta de böcker med sina grannar. Man kan äfven fördela böckerna på en grupp elever. I så fall kan hvar och en under läsåret få tillfälle att rätta en 6 à 8 uppsatser eller rättskrifningsöfningar. Dessa äro ock synnerligen nyttiga i detta afseende.

Dylika öfningar att korrigera böra ofta förekomma på seminariet för att gifva eleven vana och färdighet att upptäcka de fel, som finnas i hans egna eller hans kamraters skripta, så att han är ganska försigkommen däri, när han tar emot till korrigering sina egna elevers uppsatser.

Rättelserna göras omedelbart i böckerna. De äro mycket lätt verkställda, ty många och svåra fel kunna just ej förekomma, ej heller riktigt inkrånglade meningar, emedan uppgiften är enkel, väl preparerad och trångt begränsad. Lämpliga uppgifter äro: annonser, t. ex. efter en bortsprungen hund, en våning, en lärarinneplats, en husjungfru; telegram, t. ex. en lyckönskan, en anmälan om oförmodad bortresa, en anhörigs insjuknande; en beställning af ett klädningstyg, en möbel; anhållan om lof, en inbjudning o. s. v.

Äfven ur metodisk synpunkt bör man bereda dessa öfningar plats i seminariets första klass, nämligen som lektionsbilder för undervisningen i folkskolan. De taga ej lång tid. Preparation, nedskrifning och granskning taga en timme, och det kan rättskrifningen bestå. Det är onödigt att taga hem till genomläsning dessa skripta. Åtminstone kan man samla in några stycken, innan man gör det. Lärarens arbete med en sådan uppgift inskränker sig alltså till val af ämne och beredelse däraf.

Äfven med en mera vidlyftig uppgift kan man tryggt förfara på samma sätt. Vill man känna sig riktigt lugn för att inga grava fel blifva öfverhoppade, kan man gå igenom uppsatserna hemma och anteckna felen samt med stöd af denna promemoria leda korrigeringen en följande timme. Så kan man med fördel behandla ett referat af en läxa, ett återgifvande af hufvudtankarna i en lektion, en omskrifning af ett kort poem, en kort redogörelse för en olyckshändelse, ett sjukdomsfall o. dyl.

Läxreferaten tjäna nu samtidigt tvenne syften, och jag tror, det är fördelaktigast, att korrigeringen hufvudsakligen afser innehållet. Ofta gifvas de och korrigeras af annan lärare än läraren i uppsatsskrifning. Har denne med dem att göra, bör han naturligtvis ej tillåta något felaktigt men öfva största möjliga tolerans. Alla fel mot språkets lagar sammanföras och delgifvas klassen men antecknas ej alltid i böckerna. Icke heller med planbyggnaden får han vara för sträng. Uppgiften är ju ej preparerad. Endast faktiska fel och kunskapsfel böra anmärkas. Lärjungarne uppmanas att gå igenom sina uppsatser hemma och att efter läroboken och andra källor göra ändringar. Att dessa blifvit gjorda, kontrolleras lätt genom ett förhör under följande lektion i det ämne, som referatet afhandlat.

Om möjligt bör uppsatsen vara åtföljd af teckningar, som förtydliga texten. Dessa kunna antingen inflyta i texten eller samlas efter uppsatsen. Om man ej vill försöka sig på att rätta dessa, kan man i en anmärkning i marginalen delgifva eleven sin mening om dem. Teckningen får naturligtvis hvarken för läraren eller eleven blifva hufvudsak och får ej öka bördan å någondera sidan. Detta är ingen öfverdrifven fordran i våra dagar, då undervisningen i teckning tagit ett så stort uppsving och bedrifves så praktiskt. Jag har heller aldrig hört någon klaga öfver dem. Särskildt äro flickorna intresserade af att illustrera sina botaniska uppsatser. I de geografiska är lämpligt att tillfoga en liten kartskiss, om man ej har tid att rita en karta efter alla konstens regler. I matematiska skrifningar tecknas med passare och linjal, helst i både svart och rödt. Har eleven tid och lust, är det ingenting, som hindrar honom att använda kritor i olika färger och göra en liten skiss af ett landskap, en grupp i nationaldräkter, ett fartyg eller något annat af intresse. Den franska skolungdomen får företaga resor i ganska stor utsträckning. Efter en dylik skolresa göres en reseberättelse. Ofta äro dessa berättelser illustrerade med vackra små teckningar eller t. o. m. med fotografier, som uppklistras i boken.

Redan i kl. I gifvas flera ganska kräfvande uppsatser om året. Vanligen är denna form för skriftlig behandling af språket den enda förekommande under de öfriga seminarie-

åren. Klassen får antingen ett ämne till behandling, eller ock utdelas flera men ganska likartade. Jag har också efter afslutad kurs i något ämne, och då skrifningen är förlagd till lärorummet, gifvit hvarje elev ett särskildt ämne. Skrifningen har då på samma gång blifvit en tentamen. Så t. ex. har jag gifvit: ollonborren, korsspindeln, ödlorna, kräftdjuren, rofdjurens tänder, fåglarnas benbyggnad.

Om hela klassen behandlat samma ämne, äro säkert många fel gemensamma för flera af eleverna. Samma sakförhållanden äro kända för alla, samma föremål hafva alla studerat. Är uppsatsen noggrant preparerad, hvilket den bör vara i detta fall, hafva alla ledts in på samma tankegång och gå efter samma plan.

Då tyckes mig mest praktiskt och naturligt att med hela klassen på en gång genomgå alla rättelser. Om man delar ut böckerna, innan man går igenom uppsatserna, bör man försiktigtvis gifva eleverna några minuter för att begrunda de anteckningar, som äro gjorda, eller, om inga äro gjorda, att erinra sig uppsatsens innehåll.

För denna granskning af uppsatserna har läraren utarbetat ett mycket väl ordnadt och utförligt protokoll. Staffelen få väl räknas till de minst betydande, men för rättskrifningens skull bör man lägga vikt vid dem. I första klassen skall rättskrifningsläran genomgås, och det är skäl i att där vid alla tillfällen forcera detta ämne för att sen slippa ifrån det. Kunde man det, så skulle all den tid sparas, som i de öfre klasserna bortslösas på ett ämne, som borde vara inhämtadt, redan innan eleven kommer in på seminariet. I alla händelser borde elev i 3:e och 4:e klasserna svara för det utan särskild undervisning på seminariet. Dessutom är detta ämne ett af dem, som lämpligt kunna skjutas ut till ferierna.

I kl. I bör emellertid stafningen tagas på djupt allvar. Man bör med omsorg gradera staffelen. Det är värre att stafva fel i hemskrifning än i skrifning på lärorummet, emedan man i hemmet har tillgång till ordlista och rättskrifningslära. Det är värre att stafva svenska ord felaktigt än att vara osäker om lånordens stafning. Det är värre att teckna felaktigt ett ord, som nyss varit under behandling på

lärorummet, än ett, som ännu ej det varit. Alltefter sin beskaffenhet röjer felet okunnighet, som ibland kan vara det minst graverande, slarf, bekvämlighet eller ouppmärksamhet.

Detsamma gäller om interpunktionsfelen. Först i kl. 2 kunna dessa anses vara af svårare beskaffenhet, emedan man först i denna klass tar på allvar itu med interpunktionen.

För grammatikens skull må man noga undersöka grammatiska fel. Uttryck som: *Stor nytta och nöje. Tanken flyger till de af familjens medlemmar, som... Köpmannen lämnade honom sin (hans) dagspenning. Äfven han (honom) förde köpmannen upp på vinden*, förekomma oupphörligt, och man bör därför ej nöja sig, förrän man fått en noggrann redogörelse för hvarje särskildt fall.

Felaktiga ordbildningar äro mera sällsynta, men de förekomma dock. Så t. ex. har jag fått *sevärdighet, läckerhungrig, julgransbjudning, spöklig*.

Fula och osmakliga uttryck böra uppläsas och kritiseras. Ofta måste man stryka vissa småord, utan att man precis kan säga, att de äro felaktigt använda. Sådana äro *nu, då, så*. Ett ord, hvarmed man mycket slösar, är *och*. När våra moderna författare numera börja meningarna med detta ord, vilja våra unga författare äfven börja stycken och hela afhandlingar med detsamma.

Ofta har man tillfälle att göra klassen uppmärksam på att det stöter örat, när samma ord upprepas med korta mellanrum, t. ex. *Dock — ingen tid fick offras åt veka känslor. Lif och blod måste åter offras för Sveas ära.*

Ofta saknas öra för riktig ordning af orden, t. ex. *Jag har nu endast många hälsningar att vidfoga till dina anhöriga. På näthinnan uppstår en af föremålet förminskad och upp- och nedvänd bild.*

Det händer väl, att man måste göra en ganska grundlig utredning och till och med grammatisk analys, innan det felaktiga blir klart uppfattadt.

Hvardagliga ord och uttryck samt slangspråk bruka motas ut ganska lätt. *Hälsa goddag på någon, taga sig vacker ut, akta om något* upprepas ej många gånger. Däremot vill uttrycket *taga och* ej gärna gifva med sig, t. ex. *jag tog och satte mig, jag tog och reste till staden.* Detta uttryck smyger

sig nog med ganska högt upp. Likaså fasthållas *inte*, *lite* och *mycke* ganska envist.

När det gäller att bestämma det efter smakens lagar tillåtna eller otillåtna, sättes ofta läraren på hårda prof. Hur pass tolerant skall han vara gentemot talfigurer, som kunna i och för sig vara förträffliga, måhända lån af författare af rang, och som till och med äro ganska väl funna, men som alls icke harmoniera med stilen i öfrigt? Kanske den unge författaren anser just dem vara det bästa resultatet af arbetet. Kanske att detta resultat vunnits genom mycket väljande och sökande. Kanske är detta det första tecknet till att en ny fas inträdt i hans utveckling. Jag må erkänna, att jag hellre begår en underlåtenhetssynd i detta afseeende, än jag gör ett för vidlyftigt rensningsarbete.

Mot alla dessa interjektioner, floskler och ellipser, som äro anlagda på effekt och därför gifvetvis verka osmakligt, är jag mindre böjd för att öfva barmhärtighet. Om möjligen satiren kan försvara en plats mellan skolans fyra väggar, så är det som medel mot allt frosseri i dylikt osmakligt effektsökeri.

Kommer man att taga emot till korrigering uppsatser af ungdomar på en 20 à 25 år, som ej fått rationell ledning i uppsatsskrifning, känner man sig som i en förvildad örtagård, och det ogräs, som man får mest arbete med, är pleonasmen och tautologien.

Mångordigheten beror säkert på den rika tillströmningen af nya idéer. I glädjen öfver att kunna göra allt skarpare observationer, att kunna famna allt större område, finna allt fler tankar, söker man de rikaste möjliga uttryck. När man så ej lärt den stora konsten att väga orden, kommer denna ström af pleonasmer. Det är ej nog att säga *bragd;* det blir en *stor jättebragd.* Läget säges vara *vackert och naturskönt.* Man talar om *en välluktande doft.*

Andra pleonasmer, som vanligen äro med alltifrån början, äro sådana som: *Här och där ligga en och annan ö. Sätta någon i stånd att kunna göra något. Själfva lugnet gör också ett mäktigt intryck. Alltmer tilltaga. Han började allmer höja rösten. Trappstegsformiga terrasser* m. fl.

Genom analys af pleonasmens delar komma eleverna lätt till insikt om att den är oberättigad.

En dryg del af protokollet plägar upptagas af oriktigt använda pronomen, adverb, prepositioner och konjunktioner. Ex. *Matsäckar iordningställdes, och glada och nöjda begåfvo de sig af. En stor fabriksskorsten tyckes vilja påminna om den flit, som råder där inne. I Mörkekleſ framspringer en klar källåder, äfvensom Hjälmsäter, Hönsäter och Blomberg.* (Förnämsta sevärdheter.) *Därefter insattes Harald i en hög, som uppkastades jämte hans häst och vagn. Fordom låg äfven där i närheten fogdenästet Borganäs.*

Genom utredning af innehållet och möjligen satsanalys klargöras dessa fel. Men svårare är det att få bort pronomen *man* i sådana sammanställningar som: *Betraktar man berget nedifrån, ter det sig för oss... Då man betraktar ett landskap, genom hvilket en flod flyter, företer det alltid en högre grad af fruktbarhet och odling. Om man från sjösidan tar berget i betraktande, stupar det tvärbrant...*

Därvidlag gör det mycket godt att komma med påtagliga exempel, helst om något löjligt följer på grund af felet, t. ex. de mycket bekanta roliga sammanställningarna *När jag stiger upp om morgnarna, har man en vacker anblick. När man betraktar en skalbagge, sönderfaller han i tre delar.*

Detsamma gäller om felaktiga satsförkortningar.

Ganska förrädiska äro adverben *återigen, blott* m. fl. Endast genom mycket tydlig uppläsning förstår klassen, hvarför det är fel att säga: *Då lät man blott blicken hvila på landskapet; mödorna glömdes. Fallskärmen är då det enda räddningsmedlet; den är tillika försedd med ett hål. Julottan är barnens gudstjänst; däråt glädja de sig långt förut.*

Prepositionerna taga ett ganska vidlyftigt arbete. Man måste ofta grundligt diskutera sådana fel som: *genom ångbåten fraktas varor, genom fallskärmen kan luftseglaren sänka sig ned mot jorden, ögat fägnas med, vid denna fråga svarade han, dränger stannade i platsen, tjäna för ett ändamål, sjunga på kvartetter, stufva sig på tåget, använda sig af, erkänna någon för konung, vara känd för en hjälte, skynda öfver ett gathörn, hans rykte flög omkring i Europa, ur denna kista blef Johan befalld att ordna järnskrotet.*

Verbet *vimla* är mycket svårt att komma underfund med. *I skogarna vimlar det af vilda djur. På vägen vimla stora skaror.*

Särskildt svårt att använda är också *mellan*. Så t. ex. skrifves *stoppa halm mellan springorna, bana sig väg med yxan i handen mellan snåren.*

Ofta måste man anlita åskådningen för att få detta ords betydelse klar för eleven.

Genom satsanalys klargöres också det felaktiga i att sammanbinda med konjunktion icke samordnade satsdelar, t. ex. *Sture- och Bondesläkterna arbetade på att upplösa unionen och en inhemsk konung.*

Den del af protokollet, som behandlar ofvan omtalade fel, krymper dock ganska hastigt. Redan i kl. II är grofhuggningen undangjord, och då hafva de värsta knaggligheterna äfven bortslipats. Det är bäst för läraren, om så är förhållandet, ty den del af protokollet, som tar det minsta utrymmet på detta stadium, sväller nämligen för hvart år. Denna del upptager luckor och språng i tankegången, felslut, felaktiga definitioner, tvetydigt eller oklart uttryckta tankar samt fel i planbyggnaden.

På det grundläggande stadiet bör preparationen vara så omsorgsfullt gjord, att just ej några snedsprång kunna komma i fråga, men att på det högre stadiet få denna del af protokollet att minskas är ingen lätt sak. För eleverna ökas frestelserna att begå dessa fel med materialet, som de förvärfva. Därför måste alla vara eniga i att hålla dem till att finna enkla och klara uttryck för de nya begrepp, som dels skänkas dem, dels framlockas. Det blir för mycket för en att rensa bort allt det nya ogräs, som växer in bland det gamla. Enigt må alla strida mot alla vaga uttryck, alla fraser, bakom hvilka ligger en lättjefull tankeverksamhet. Sådana uttryck äro t. ex. *sjukliga dimmor, fuktig hetta, luggslitna människor, uppslagna bopålar. Rodd- och segelbåtar färdas utefter floden. Ett olyckligt krig hopade sig till Sveriges öfriga olyckor. Han och hans ätt blefvo förlustiga alla anspråk på tronen. Vandraren kan blifva igensnöad. De tillställde en domstol. Berget stupar brant men dock skogigt. Vinrankan klänger med klasarna uppför väggen. Räddningen kunde ske på två sätt, nämligen ... men det förra skulle ovillkorligen medfört undergång. Jag gick ned för att biträda vid salens belysning. Bjällerklang blandar sig med kyrkklockorna.*

Det enda ljud, som stör tystnaden, är bjällrorna. För att så mycket som möjligt vilja bibehålla sin hörsel bör man hålla örat rent. Ögonen äro uppsamlingsorgan för synen. Täbris är en station för karavanvägarna.

Man gör sig knappast en föreställning om hvilka oklara begrepp människor kunna hafva äfven af föremål, som antagas vara allmänt bekanta. Vi tala om fästningar och flottor, kulsprutor och elddon, som om alla hade sett dylika. Vi tala om jakt och fiske, bergshandtering och skogsafverkning, som om alla hade personliga erfarenheter från dessa områden. När eleven förvärfvat en viss skicklighet att röra sig med ord och så skall försöka återge i skrift sina sväfvande föreställningar och oklara idéer, märka vi först, hur skeft han ser. Än svårare är det att komma ifrån fel mot logiken. På seminariets schema finnas ju ej många ämnen, och ingen önskar väl, att det skall blifva ett brokigt mångahanda, men det finns ett ämne, som alla måste önska dit, nämligen logik.

Träning i logik faller i alltför hög grad på uppsatsskrifningen. Den kan ju ock komma fram i matematik, grammatik och de naturvetenskapliga ämnenas systematik, men, om hänsyn tages för mycket till denna öfning, kanske dessa ämnen ej hafva uteslutande godt däraf. Säkert skulle de hafva mycket godt af att eleven finge en kurs i logik.

Att på här antydda sätt genomgå 25 à 30 krior tar mycken tid och kostar mycken möda, men jag tror, att tiden är väl använd, och att mödan får sin rikliga lön. Just därför, att de afhandla samma ämne, blifva de än mer tröttsamma att rätta. Det är ej värdt att för ofta ålägga sig ett så styft arbete. Dessutom har man ej så skarp blick för detaljerna och kan ej alltid bedöma skribenterna korrekt, eftersom likheten i innehåll vållar förväxling.

Det vanliga är, att man ger flera ämnen och då på det lägre stadiet likartade. I så fall behöfver man disponera ett enda, och den plan, man erhåller, användes för alla, naturligtvis med frihet för eleven att utarbeta en annan, om han har lust. Man får då grupper af uppsatser och behandlar hvar grupp så, som man i ofvan anförda fall behandlar alla. Har man ej tid att granska under timmen alla grupperna,

tar man den, som erbjuder de bästa synpunkterna i stilistiskt hänseende.

Om alla eleverna skrifvit om olika ämnen, eller om deras uppsatser på flera händer äro särdeles självständigt utarbetade, erbjuder sig ett förträffligt tillfälle att gå in på planbyggnaden. Om många ämnen behandlats, är säkert bäst att fördela dem på flera lektioner. Endast en liten del af hvar lektion blir anslagen åt dem, och endast några få tagas åt gången. Komma för många på en gång, tröttna lätt eleverna och kunna ej med behöflig tankeskärpa deltaga i granskningen. Genom att börja med ett allmänt omdöme, räddar man den elev, hvilkens uppsats man granskar, från ovisshet och stillar hans oro. Uppsatsen kan uppläsas helt eller i afdelningar, men i allmänhet är väl fördelaktigare att i korthet referera innehållet. Det kan läraren eller än bättre eleven göra. Olika sätt att taga uppgiften jämföras därpå. Förträffligt är ock att i detta sammanhang disponera en uppsats i samma ämne af någon framstående författare.

Vid den muntliga granskningen af en uppsats har man ofta svårt för att klargöra en stilistisk regel, därför att det exempel, som ger anledning till att taga upp den, endast tangerar området för densamma. Man måste då söka upp fler och bättre exempel. Detta tar vanligen en dryg tid. Mycket underlättas detta arbete, om man skaffar sig en exempelsamling genom att bokföra de rättelser, som äro af intresse för undervisningen. Ur protokollet införas dessa rättelser i hufvudboken, som bör ordnas praktiskt både i detta afseende och som uppslagsbok. Jag skulle vilja föreslå följande rubriker: stafning, interpunktion, grammatik, onödigt upprepande af ord, hvardagliga uttryck och slangord, talfigurer, tankegång, planbyggnad.

Mot en rationellt bedrifven undervisning i uppsatsskrifning göres vanligen den invändningen, att den tar för mycket tid i anspråk.

Jag tror, att denna invändning gäller endast läraren. För eleven spar den oerhördt mycken tid. Att läraren måste sätta till sin, är självklart, men i många fall har han ej tid disponibel för detta ändamål, och det är för skolan en tvif-

velaktig vinst, om hans arbete i så hög grad inkräktar på hans hvilotid, att det verkar öfveransträngning.

Själf har jag undervisat i detta ämne på alla stadier i folkskolan, elementarskolor för flickor, kvinnlig kurs vid folkhögskola och seminarium, och jag tror mig kunna säga på grund af mina erfarenheter och min kännedom om dessa skolor, att uppsatsskrifningen ej där behöfver verka öfveransträngning.

Jag vågar ej säga detsamma om uppsatsskrifningen vid seminarierna, åtminstone de kvinnliga.

Granskningen af skripta måste vid seminarierna fördelas på de fyra adjunkterna, emedan detta arbete blir alltför betungande för en. Seminarielärarens tjänstgöring bestämdes på en tid, då det ej var möjligt att förutse seminariernas snabba utveckling, som ställer ständigt ökade kraf på honom. Man uppställde samma kompetens-, tjänstgörings- och lönevillkor för honom som för lärare vid elementarläroverkets mellanklasser. Men i våra dagar är det en stor skillnad på dessa kvantitativt lika arter af tjänstgöring. För att nu hålla oss endast till uppsatsskrifningen behöfver det väl näppeligen ledas i bevis, att det är något helt annat att rätta krior af 12- och 14-åriga barn än af 18- till 30-åriga män och kvinnor. Vid de kvinnliga seminarierna kunna vi få in studentkrior redan i kl. 1, och alla förutsättningar finnas för att medelnivån i kl. 4 ej behöfver vara lägre än i kl. 7:2.

Men å lärarens sida torde nog fattas en del förutsättningar för att resultatet skulle kunna blifva detta. Först och främst har han ej den tid, som erfordras för den muntliga granskningen. När han ej undervisar i ämnet — och så är ofta fallet — har han 1/3 timme i veckan, d. v. s. omkring 15 minuter, till muntlig granskning. Att under dessa förhållanden bedrifva ämnet med tillfredsställande resultat hör till det omöjliga.

Vidare saknar han tid till den skriftliga granskningen. Utom sina lektioner har han sina plikter som klassföreståndare, och de äro ganska kräfvande eller borde åtminstone vara det. — Elevernas handledning i praktik och i fria studier likaså.

Är tiden knapp för själfva korrigeringen, så räcker den än mindre till för fortsatta studier i ämnet, hvilka dock äro

så nödvändiga för läraren i detta ämne som i alla andra. Är det därtill icke hans eget ämne, äro studier å hans sida så mycket mer maktpåliggande.

Den enda räddningen äro våra långa ferier. Också har han väl i regeln en kria som jularbete, och det är ju ett godt tag. Man skulle kunna tänka sig den möjligheten att förlägga en till sommaren, men det vore säkert ej fördelaktigt, ty ett af de viktigaste krafven på läraren i uppsatsskrifning är, att kriorna skola återlämnas med första, medan ännu eleverna hafva i färskt minne, hvad de skrifvit.

Det är dock mindre på nu nämnda förhållanden, som svårigheterna ytterst bero, utan därpå att i alla ämnen krafven på läraren äro ökade. Det är därför en trängsel på hans schema, som gör, att hvarje stegring — den må vara än så väl insedd och erkänd som berättigad — vållar oro.

Lärarens brist på tid är förvisso det förnämsta hindret för införande af en tidsenlig anordning af uppsatsskrifningen vid seminarierna. Utrymmet på elevens schema, hans förutsättningar såsom objekt för undervisningen: hans behof däraf, hans intresse därför, hans intellektuella ståndpunkt samt folkskolans kraf på dugliga och väl beredda lärare och lärarinnor på detta arbetsfält — alla dessa betingelser finnas.

J. Vr.

23.

»Barnstudiet» i Amerika.

I utlandet, synnerligen i England och Amerika, hafva på senare tider barn i skolåldern gjorts till föremål för vissa efter vetenskaplig metod anställda experiment af företrädesvis psykologisk natur. Som man af mångt och mycket finner, att äfven inom vårt lands folkskollärarekår intresset för psykologisk-pedagogiska frågor är mycket lifligt för närvarande, har det synts denna tidskrifts redaktion lämpligt att

i öfversättning meddela sina läsare en uppsats, författad af en amerikansk forskare, Arthur Mac Donald, som utgifvit flera arbeten på detta område. Uppsatsen är ett särtryck ur »Everybody's Magazine» (Magasin för hvar och en), juni-häft. 1901.

Det har sagts, börjar Arthur Mac Donald, sin uppsats, att människans viktigaste studium är människan. Det må tilläggas, att den för ett sådant studium viktigaste perioden af människans lif är barndomen. Man har lätt att komma barnen nära, deras natur är öppen, och, om ett lyte hos dem anträffas, kan det botas mycket lättare än längre fram i lifvet.

Barn kunna studeras mera vetenskapligt än fullvuxna, de äro närmare naturen och ha tagit mindre inflytande af världens ondska.

Under det att barnstudiet fick sin första impuls från Europa, är det i Amerika, som det utvecklats till sin största utsträckning. I många af våra städer hafva skolbarn både fysiskt och psykiskt blifvit undersökta, och föreningar för barnstudier hafva bildats i olika delar af landet. Under det att Europa betraktar oss som en ung nation och ser ned på oss i fråga om intellektuell och vetenskaplig utveckling, är det detta oaktadt troligt, att studiet af barn först skall blifva en *vetenskap* i vårt land.

Kritik.

Kritiska anmärkningar mot barnstudiet hafva framställts, men sådant har alltid händt, när forskningen kommit in på ett nytt arbetsfält, där misstag måste begås, hur värdefullt arbetet än må vara. Sådana misstag uppkomma antingen af brist på erfarenhet eller af entusiasm. Men framgångsrikt arbete på ett nytt område kräfver ovillkorligen entusiasm. Ärlig kritik är välkommen på alla forskningsområden, ty den gör tjänst som styre och kan rädda forskningen från att gå i kvaf. Utan lidande ingen framgång.

Det vore för tidigt att draga slutsatser om nyttan af vissa bland undersökningarna på barnstudiets gebit. Den måste vara mycket vis, som på förhand kan säga, hvad som är värdefullt

eller icke på ett nytt arbetsfält. Det finnes något, som heter att vara *alltför praktisk* i fordringarna på ett experimentalt arbete. Ibland väntar man, att undersökningens resultat skall bli till omedelbar nytta. Men en sådan affärs- och nyttighetsanda ger icke de bästa resultaten, ehuru den kan medföra snabb omsättning. På tidiga stadier af alla slags undersökningar kan nog mycket göras, som man sedan finner ha varit onödigt, ty den verkliga innebörden af en ny sanning kan icke alltid inses före upptäckten af andra sanningar. En stor mängd detaljer vid en vetenskaplig forskning pröfvar vårt tålamod, men vid alla undersökningar är det bättre att hafva för många än för få data. En mödosam undersökning kan fortgå under en mycket lång tid, och resultatet af hela arbetet kan angifvas i en mening eller också kan slutsatsen blifva endast negativ; men detta är icke något skäl för att undersökningen icke bort företagas, ty det är ofta af vikt att veta, att en sats icke är sann, och ibland är detta enda sättet att lära, hvilka metoder och hvilket material böra undvikas. Dessa och liknande erinringar hafva sin tillämpning på alla vetenskaper i deras första skede. Ett barn vacklar och faller med nödvändighet, innan det lär sig att gå. Det skall icke dröja länge, innan barnstudiet kommer att anses såsom ett af de nödvändigaste och viktigaste sträfvandena för människosläktets bästa.

Washington-barn.

För att belysa några rader af alldeles ny forskning lämna vi här en tablå och ett antal slutsatser, baserade på Washingtons skolbarn. Tablån visar resutatet af en undersökning af 20,000 barn, företagen af författaren, och angifver några förhållanden emellan begåfning, kön, nationalitet, social ställning, abnormiteter och lyten, som blifvit meddelade af lärarne. Det är klart, att, om specialister undersökt barnen, hade procenten af abnormiteter och lyten blifvit mycket större. Men ändamålet var endast att ange de mera framträdande egenheterna och lytena, hvilka hvarje intelligent lärare vid daglig beröring med en lärjunge kan iakttaga.

Ifrågavarande tabla har följande utseende:

	Intelligenta.	Dumma.	Medelmåttiga.	Sjukliga.	Nervösa.	Fel på Syn.	Fel på Hörsel.	Fel på Tal.	Konvulsioner.	Lättja.	Bångstyrighet.
Alla gossar	39	16	45	5.25	1.20	1.21	67	1.11	06	1.33	5.47
Alla flickor	39	11	50	4.78	67	1.27	36	28	01	22	25
Gossar af amerik. föräldrar	38	15	47	5.48	1.28	1.36	68	1.11	08	1.48	5.63
Flickor » » »	40	9	51	5.32	80	1.52	40	34	02	23	11
Gossar af utländska »	34	17	49	2.13	19	58	19	87	—	58	4.44
Flickor » » »	32	16	52	2.60	19	38	20	—	—	10	96
Gossar af amerik. o. utl. »	32	16	52	7.17	1.79	1.57	1.12	1.34	—	1.23	5.60
Flickor » » »	38	14	48	3.53	29	59	20	20	—	29	39
Gossar af kroppsarbetare . .	31	17	52	3.72	51	77	44	77	04	1.09	4.42
Flickor » » . .	32	16	52	6.47	86	1.46	57	57	—	19	19
Gossar af icke kroppsarbetare	44	11	45	7.37	2.03	1.97	94	1.49	13	1.91	7.05
Flickor » » »	48	—	52	4.66	83	1.73	27	14	04	29	03

Som invånarne i staden Washington komma från alla delar af Förenta staterna, kunna resultaten hafva mera allmän tillämpning på Amerika som ett helt.

Börjande med de tre första kolumnerna i tabellen vilja vi fästa oss vid några få punkter.

Intellektuell begåfning.

Gossar och flickor visa samma procentantal af snabb fattningsgåfva, men flickor förete fem procent mindre dumhet, och kunna därför i allmänhet sägas vara något kvickare än gossarne. Men detta kan bero på det faktum, att flickor nå en viss mognad förrän gossar.

Barn (gossar och flickor) af amerikanska föräldrar äro intelligentare än barn af utländska föräldrar eller af utländska och amerikanska föräldrar. Det tyckes angifva, att en blandning af nationaliteter icke alltid är förmånlig i sina verkningar på afkomman. Barn af de icke kroppsarbetande klasserna äro öfverlägsna barn af kroppsarbetare, hvilket anger, att en god social ställning verkar gynnsamt på den intellektuella utvecklingen.

Sjuklighet och nervositet.

Gossar af icke-kroppsarbetare visa en mycket högre procent af sjuklighet och nervositet än gossar af kroppsarbetare; hvilket visar, att lyckligare sociala villkor icke alltid befrämja hälsa.

Lättja och bångstyrighet.

Under det att de flesta barn, gossar i synnerhet, tidvis äro lata, finnes det dock många barn, som synas vara kroniskt lata. Af tabellen se vi, att på de dumma gossarne kommer den största procenten lättja (2.97). Förmodligen är deras lojhet en af orsakerna till deras dumhet. Om vi jämföra alla gossar och flickor, synas gossarne (1.33) vara mycket latare än flickorna (0.22). Fastän det gifvetvis ej finnes någon skala för lättja, finnes det dock vissa barn, hvilkas ovanliga lättja är tydlig för hvarje lärare; detta gäller också med hänsyn till ostyriga barn. Som man kan vänta, äro gossarne (5.47) mycket mera ostyriga än flickorna (0.25).

Lyten.

Utan att draga vidare slutsatser af tabellen är det tydligt, att gossar i allmänhet visa en mycket högre procent af lyten — kroppsliga och andliga — än flickorna. Skälen härtill kunna vara många, men det må framhållas, att gossarne äro mera utsatta för faran af olyckshändelser och för frestelser än flickorna. Detta visar sig äfven annorstädes; så finnes det i fängelser och räddningsinstitut 4 eller 5 af manligt kön mot en af kvinnligt. Men det tyckes också förhålla sig så, att, när det finnes lyten hos det kvinnliga könet, dessa äro mera betydande och djupgående än hos det manliga.

En allmän slutsats beträffande alla barn med lyten är, att de äro underlägsna barn i allmänhet icke endast med hänsyn till intelligens utan äfven i vikt, längd och hufvudets omkrets.

Känslighet för smärta.

Som smärta är en viktig faktor i lifvet, skola vi redogöra för huru den mätes med ett instrument, kalladt algo-

meter. Instrumentet kallas tinningsalgometer, emedan den pressas mot tinningsmusklerna för att pröfva smärtkänslan. Den består af en mässingscylinder med en stålten, som löper genom en af cylinderns ändar. Denna ten är fästad vid en fjäder med en visare på en skala, som är graderad från 0 till 4,000 gram. I ändan af ståltenen är en skifva omkring $^3/_4$ tum i diameter fästad; ett stycke flanell är limmadt på dess yta för att utestänga känslan af metall, då skifvan tryckes mot huden, sålunda gifvande en ren tryckkänsla. Hela instrumentet är en fot långt.

När algometern användes, hålles den i högra handen af den, som gör experimentet. Denne står bakom undersökningsföremålet och pressar skifvan mot dess högra tinningsmuskel och förflyttar sig sedan framför detsamma, hvarefter han likaledes pressar skifvan mot vänstra tinningsmuskeln. Så snart som föremålet känner trycket blifva det minsta obehagligt, afläses tryckets summa genom att observera visaren på skalan. Föremålet tvekar ibland att säga till, just när trycket blir det minsta obehagligt, men detta är en del af experimentet. Ändamålet är att närma sig så mycket som möjligt till smärtans tröskel. Att göra en allmän skillnad mellan obehaglig, otreflig, en liten smula smärtsam är svårt, ja, att tilltro sig för mycket. Taxeringar af känsla äro naturligtvis endast approximativa, och vi hafva anslagit femtio gram som svängrum för misstag.

Instrumentet mäter approximativt tre föremål i förening: nerven, känslan af smärta och föreställningen om smärta. På vår kunskaps nuvarande ståndpunkt skulle det vara förhastadt att afgöra, hvilket af dessa tre element, som ingår mest i mätningen.

Ett vanligt misstag är att tro, att den största möjliga grad af tryck, som kan tålas, är hvad som afses, och i följd af denna missuppfattning har motstånd gjorts mot användningen af instrumentet på barn. Men det är snarare motsatsen härtill, som åsyftas; då trycket kännes det *minsta* obehagligt eller otrefligt, skall försöksföremålet genast tillkännagifva detta.

Oaktadt ett stort antal experiment har författaren icke hört något barn klaga öfver att det blifvit skadadt, många

önska att försöka omigen för att kunna bestämma mera noggrant. I stället för att vara ett instrument, som orsakar smärta, kan det vidga vårt vetande om smärtans natur och därigenom hjälpa oss att förekomma eller minska smärta.

Följande slutsatser äro resultat af experiment på olika klasser af barn:

Känslighet för smärta ökas med åren.

Flickor i privata skolor, som vanligen äro af förmögnare föräldrar, äro mycket mera känsliga för smärta än flickor i offentliga skolor. Det vill synas, som om förfinning och lyx tenderade att öka känslighet för smärta. Det tarfliga lefnadssätt, som det stora flertalet måste underkasta sig, synes i detta hänseende förmånligt. Härmed öfverensstämmer ock det faktum, att barn af icke kroppsarbetare äro mera känsliga för smärta än barn af kroppsarbetare. Det synes dock ej vara något nödvändigt samband mellan intellektuell begåfning och känslighet för smärta.

Flickor äro i alla åldrar mera känsliga för smärta än gossar. Detta öfverensstämmer med några föregående experiment, som visat, att kvinnor äro mera känsliga än män, men detta behöfver icke ha afseende på *förmågan att uthärda* smärta.

Hufvudets omkrets.

Författaren fann, vid undersökningen af washingtonbarnen, att ju större hufvudets omkrets var, desto större var också den intellektuella begåfningen. Denna slutsats öfverensstämmer med den allmänna sanning, som framhålles af zoologerna, att hos djur är hjärnans storlek i förhållande till kroppen en gradmätare af djurets intelligens. Det befanns också, att, i mån som åldern ökas hos barnen, minskas i de flesta läroämnen den intellektuella piggheten. I detta sammanhang må nämnas, att hufvudets storlek i förhållande till kroppen är mycket större hos barn än hos vuxna.

Nya resultat af mätningar af barn.

Vi gå nu att öfverväga några nya resultat i allmänhet af mätningar af barn. För de flesta af ifrågavarande upp-

gifter stå vi i skuld hos amerikanska forskare. Några af slutsatserna må synas väl fragmentariska, men detta är icke annat, än hvad man har att vänta på nya forskningsområden.

Det må nämnas redan här, att, som de flesta af slutsatserna i denna uppsats äro baserade på ett ansenligt antal fall, måste de endast tagas i allmänhet, d. v. s. de äro sanna i de flesta fall. Hvarje sats om mänskliga varelser, som är, så att säga, till tre fjärdedelar sann och till en fjärdedel falsk, är värdefull, ty den liknar mycken annan nyttig kunskap här i världen därutinnan, att den är endast approximativt sann.

Några barns öfverlägsenhet.

Af ett antal noggranna undersökningar i olika delar af vårt land har det framgått, att barn af välbärgade föräldrar äro längre och tyngre för sina år än barn af fattiga föräldrar. Detta beror tvifvelsutan på bättre föda och luft samt mera ljus, förmåner, som de bättre lottade få åtnjuta.

Barn af amerikanska föräldrar äro längre och tyngre än barn af andra nationaliteter. Ett skäl härtill kan vara, att amerikanska barn genom ärftlighet och uppfostran äro bättre anpassade för sitt eget land. Sådan brist på anpassning belyses af den allmänna tron, att främlingar i ett land begå relativt till antalet flera brott än infödingarne.

En viss specialist fann genom perkussion,* att hos de välbärgade klassernas gossar lefvern var större än hos de fattigas.

Det vill synas, som om förstfödda barn öfverträffa sedermera födda i längd och vikt. Det kan bero på moderns större vigör vid det första barnets födelse. Vi erinra här om ett faktum, omnämndt längre fram, att af femtio stora män under 19:e århundradet trettio procent voro de yngsta sönerna.

I England befanns det, att kroppstorleken minskades, ju lägre man stod på den sociala skalan; skillnaden i längd kan vara ända till fem tum mellan de bäst och sämst nutrierade klasserna i samhället.

* Med. term = knackning på kroppen för att undersöka underliggande organs eller kroppsdelars beskaffenhet.

En undersökning af 10,000 barn i Schweiz visade, att barn födda under sommaren äro längre för sina år än sådana, som äro födda på vintern; som flertalet barn i de allmänna skolorna äro fattiga, tvingas föräldrarne under vintern att spara mera till följd af utgifter för eldning; deras rum äro små och illa ventilerade, under det att de däremot äro ute i friska luften under sommaren; födan är då också billigare och mera omväxlande. Inflytandet af ohälsosamma förhållanden på ett barn i dess första ålder måste vara mycket större än längre fram, då det blifvit äldre och bättre i stånd att kunna motstå sådana.

Det har sagts, att växten är underkastad regler, och att hvarje afvikelse därifrån tenderar att frambringa sjukdom. Häraf vikten att bestämma, hvad som är reguljär växt. Ett stort hufvud åtföljes ej sällan af ett sammandraget bröst; här är intelligensen trög, förmodligen af brist på genom respirationen tillräckligt renadt blod. En specialist har anmärkt, att gossar med liten kroppsbyggnad och mycket stort hufvud vanligen äro predestinerade till underlägsenhet med hänsyn till karaktären.

Abnormt bildade hufvud.

Det är en instinktmässig tro hos litet hvar bland oss, då vi se ett oregelbundet och missbildadt hufvud, att något där måste vara på tok. Det är visserligen sant, att några af de mest begåfvade personer hafva mycket missbildade hufvud. Men detta är undantag från den allmänna regeln. Undersökningen af denna fråga, ehuru begränsad, utvisar, att vår instinktmässiga ringaktning af missbildade hufvud icke saknar grund. Det har befunnits, att dumma elever hafva flera oregelbundenheter i hufvudet och ansiktet än elever i allmänhet. Detta bevisades genom ett experiment, gjordt på 400 skolgossar, af hvilka 90 hade abnormt skapade hufvud. De fingo utföra additioner i enkla tal på viss begränsad tid; de, som hunno med mest och begingo det minsta antalet fel, hade de *bäst formade* hufvudena. Man måste här noga akta sig för att draga en allmän slutsats af ett expe-

riment, utfördt på ett så relativt litet antal. Dock anger resultatet en viss sannolikhet; att afgöra frågans allmängiltighet skulle naturligtvis erfordra undersökningar af ett vida större antal personer.

Högerhändthet.

Det har länge varit under debatt, om det icke vore bättre att lära högerhändta barn att använda sin vänstra hand mera för att dymedelst öka symmetrien och likformigheten i deras utveckling. Denna åsikt synes mycket antaglig, men nya forskningar gå i riktning att visa, att högerhändthet är naturlig och att den högra handens öfverlägsenhet ökas under tillväxten, samt att de mest begåfvade barnen äro, så att säga, mera högerhändta än de andra. Detta talar för riktigheten af vår tids åsikt, att det är värdefullare att undersöka en detaljfråga noggrant än att ytligt öfverfara mycket. Den vänstra handen fyller bäst sin uppgift, när den endast supplerar och understöder den högra. Det är en allmän föreställning, att bland brottslingar det icke endast finnes flera vänsterhändta, utan att de också äro skickligare med båda händerna än folk i allmänhet. Ibland äro fingermusklerna på ficktjufven så uppöfvade, att han kan använda hvilkendera handen som helst med större färdighet än andra personer.

Pubertetsålderns fara.

Det har utrönts, att flickor från omkring tolf till fjorton års ålder äro både längre och tyngre än jämnåriga gossar, men icke så vid någon annan ålder, d. v. s. de äro öfverlägsna i medellängd och medelvikt. Pubertetsperioden är den tid, då flickor växa mycket fort och sålunda behöfva det mesta af sin lifskraft att anpassa sig för nya lifsvillkor. Af detta skäl borde de få vara mera fria från omsorger och arbete än annars, men det gör oss ondt att nödgas säga, att deras plikter såväl i hemmet som i skolan synas ökas just under denna tiden, så att deras hälsa försvagas, om ej undermineras. Flickor tyckas hafva vid alla åldrar mindre motståndskraft än gossar. Underlägsenheten härutinnan märkes allra bäst i pubertetsåldern.

Det är också utrönt, att under pubertetsåldern kroppen växer i längd på bekostnad af bröstets utveckling, och att pulsådrorna också växa till i längd, under det att deras diameter ökas relativt litet, så att mycket mera arbete kräfves af hjärtat. Om nu genom ogynnsamma förhållanden växten hindras eller göres oregelbunden, kan det blifva fara för den tidiga utvecklingen af lungsot. I denna period äro flickorna likaledes mera disponerade för allmän svaghet, bleksot, hufvudvärk och andra sjukdomar.

Stadslifvets ogynnsamma inflytande.

Medelstorleken under skolåren är mindre och växten långsammare i städerna än på landet. Under det barn, födda i städerna, vanligen äro lifligare, tyckas de hafva mindre motståndskraft än barn, uppfödda på landet. Pubertetsperioden kommer emellertid tidigare i staden, och barnen där äro mera utvecklade på ett sätt, men detta anses som en brådmogen och ogynnsam utveckling. Landtlif och frisk luft äro i stånd att öfvervinna hvarje skadlig inverkan af skoltvånget.

Fel på syn och hörsel.

Vid en undersökning af omkring 5,000 skolbarn i Chicago befunnos 35 % hafva abnorm syn. Abnormiteten ökas mest under de tre första skolåren, och detta synes bero på bristfälliga anordningar i skolan.

Vid hörselprofven utröntes, att ett stort antal elever kunde höra bättre på det ena örat än på det andra. Vikten af att sätta sådana elever på den sidan af skolrummet, där det bäst hörande örat är vändt mot läraren, är påtaglig. Fel på syn och hörsel äro mera allmänna hos dumma och sent utvecklade barn. Vid en undersökning i en annan stad befunnos omkring fyrtio procent af eleverna hafva fel åtminstone på det ena ögat.

Fysisk undersökning.

Det har visat sig vid studiet af ett stort antal barn, att de kroppsligen klena också i allmänhet äro intellektuellt un-

derlägsna. När den kroppsliga svagheten når en viss punkt, borde man göra en fysisk undersökning för att bestämma, om eleven är stark nog att fortsätta med sina studier, ty hur framgångsrik än hans intellektuella uppfostran kan vara, så blir den af tvifvelaktig nytta, om den sker på hälsans bekostnad.

Denna undersökning borde omfatta icke blott syn och hörsel utan äfven lungorna, hjärtat och digestionsorganen. Om fel finnas i dessa lifsorgan, bör sådant naturligtvis konstateras. Många barns tänder skulle räddas, om de uppmärksammades i tid. Detta är i synnerhet viktigt för de fattigare klasserna, hvilkas grofva föda fodrar mycken tuggning.

Korteligen — en genomgående fysisk undersökning af hvarje barn vid inträdet i skolan skulle bli ett af de bästa skydden för dess såväl intellektuella som kroppsliga hälsa.

Barnstudium.

Man kan ju tro, att med studiet af barn menas detsamma, som i allmänhet kallas *barnstudium*, men detta är icke fallet. Barnstudiet omfattar vanligtvis icke mätningar af längd, vikt, lungkapacitet, trötthet, smärta o. s. v., utan ordet användes mera om studiet af skolbarn medelst frågor, hvilka de ha att besvara. Svaren blifva sedan klassificerade och slutsatser däraf dragna. Ett särskildt ord har uppfunnits för barnstudiet, nämligen paidologi. Denna metod i studiet af barn har användts företrädesvis af lärare, som genom serier af frågor till eleven sökt vinna någon kunskap om hvad som är i barnets själ och hur denna arbetar.

Det är af intresse att meddela resultaten af några af dessa experiment på skolbarn i vårt land.

Barnens rättsbegrepp.

För att pröfva barnens rättsbegrepp berättades för dem följande historia: »Jannes fader gaf honom en hund, men Janne glömde ofta att gifva denna mat, och hunden gnällde

ofta vid dörren. Då gaf Jannes fader hunden till en snäll liten flicka, som bodde vid samma gata.»

Barnen tillfrågades: Hvem hade bästa rätten till hunden, fadern, Janne eller den lilla flickan, och hvarför?

Resultatet blef, att sjuttio procent af gossarne och femtio af flickorna ansågo, att den lilla flickan hade bästa rätten till hunden; fyrtio procent af barnen menade, att Janne, då han varit så grym och försummat att gifva hunden mat, ej förtjänade att äga den. Detta tyckes tala emot den allmänt antagna åsikten, att barn äro grymma af naturen.

Omkring tjugufem procent tyckte, att fadern hade den bästa rätten till hunden, ty han hade köpt hunden och han var äldre och kunde bättre taga vara på den.

Omkring åtta procent påstodo, att Janne hade den bästa rätten, ty, då något vore bortgifvet, kunde det icke tagas tillbaka igen. Det var i synnerhet de äldre barnen, som togo saken från den sistnämnda synpunkten.

Barns okunnighet.

Barns okunnighet belystes skarpt af en undersökning, hvarvid de flesta af dem voro mellan fem och sju års ålder. Fjorton procent visste icke sin ålder. Gossarne voro okunnigare än flickorna, när det gällde vanliga föremål i deras omgifning, hvarom kunskap hos dem kunde förutsättas. Tre fjärdedelar af barnen trodde jorden vara ett plan, och många beskrefvo den rund som en dollar. För ondt redogjordes mycket hastigare och af flera barn än för godt, och det fanns hos dem en mycket mera omfattande kännedom därom. Detta stöder en åsikt hos vissa kriminologer, att barn lära det onda mycket fortare än det goda. Gossar säga, att det är orätt att stjäla, slåss, sparkas, slå ut fönster och supa sig full, under det att flickor i allmänhet se det orätta i att underlåta att kamma sitt hår, i att få smör på kläderna, klättra i träd, breda ut händerna o. dyl.

Stadsbarnen veta något litet om många ting och äro sålunda mera lagda för ytlighet än landtbarnen; dock veta stadsbarnen mera om människonaturen.

Minnesstyrka.

En berättelse af omkring 300 ord upplästes för barnen, och de hade till uppgift att skriftligen återgifva allt, som de kommo ihåg af det upplästa. Ett stort antal kom ihåg den första delen af historien mycket bra men mycket litet af den senare delen, sannolikt röjande trötthetens inflytande. Ju kortare meningarna voro och ju betydelsefullare ord, de innehöllo, desto bättre ihågkommos de. Detta är en praktisk vink till talare och författare, hvilka önska att göra mera varaktiga intryck. Flickorna kommo ihåg mera än gossarne.

Vid en jämförelse mellan hvita och färgade barn visade sig, att de färgade hade det bästa minnet.

De, som hade godt minne, redde sig bra i sina klasser, efter hvad lärarne meddelade.

Stora män som unga.

I en statistisk undersökning af femtio stora män med hänsyn till deras förhållande under sin ungdom, hvilken infallit i vår tid, har det visat sig, att, under det de ofta äro tankspridda, är deras minne mycket starkt, när sådant kommer på tal, som intresserar dem. I barndomen tyckas de vara fantasirikare än medelmåttigt begåfvade barn. Det säges allmänt, att stora män ha inflytandet från moderns sida att tacka för sin framgång, men därifrån finnas många undantag. De voro i allmänhet mycket påverkade af *en* person, men moderns plats har ofta ersatts af en tant eller annan släkting. Barn, födda under föräldrarnes bästa ålder, hafva troligen bättre utsikt till storhet, ty faderns medelålder, när ämnet till en stor man kom till, var omkring 38 och moderns 30 år. Barnens medeltal i familjerna var sex. Elfva af de stora männen voro enda sonen och sexton yngste sonen, det är tillsammans öfver femtio procent.

Är det af vikt att studera brottslingar för att finna orsaken till brott och därigenom lära känna bästa sättet att förekomma och minska dem, är det kanhända ännu viktigare att studera stora män för att lära känna de yttre

betingelser och karakteristiska egenskaper, som gjort dem stora.

Föremål för barns fruktan.

Det är ett kändt faktum, att mycken onödig fruktan och smärta ofta förorsakas barn af välmenande men tanklösa föräldrar. Detta belyses af en studie öfver amerikanska skolbarn, jämförda med sådana barn från London. De fattigare klassernas barn visade en märkbar skillnad i sina svar vid jämförelse med barn i bättre villkor. De fattigare barnen äro mera naturliga i sin fruktan, äro icke rädda för mörkret eller för vilda djur eller för sotaren eller ens för polisen, utan föremål för deras fruktan är kullstjälpandet af en lampa, möjligheten af att far och mor kunde bli sjuka. Här se vi, huru hårda lifsvillkor utveckla praktiskt omdöme. Det finnes intet ondt, som icke har något godt med sig.

Vid studiet af amerikanska barn visar det sig, att de flesta skräckbilderna för barnens fantasi skapas af föräldrar och tjänare. De förnämsta föremålen för fruktan äro blixt, åska, ormar, främlingar, mörkret, döden, husdjuren, sjukdom, vilda djur, vatten, andar, insekter, råttor o. s. v. I en af de östra staterna voro inga rädda för stormar, under det att i de västra dessa voro en af de allmännaste orsakerna till rädsla. I en viss stat voro fyrtiosex af barnen rädda för att lefvande brännas inne. Detta var tydligen ett resultat af undervisning. Flertalet barn voro rädda för spöken, andra fruktade dem icke, emedan de icke trodde på dem. Det faktum, att ett stort antal barn hade kunnat läras att icke tro på spöken, anger ett sätt att befria barn från vidskepelse. Men, som vi icke kunna hindra barn från att höra slik vidskepelse af personer, som verkligen sätta tro därtill, har det föreslagits att låta barnen höra sanningen på samma gång. Oskadliga eller rent af förädlande fantasibilder må då hellre intaga de vulgärares plats.

Rodnad.

Det vill synas, som om fruktan vore den verkliga orsaken till den mesta rodnaden, hvilken kanhända är en åter-

stod af forntidens könsfruktan. Barn rodna på mycket olika sätt. Hos somliga visar sig rodnaden på en liten punkt och sprider sig därifrån i alla riktningar, eller ock går den endast uppåt och nedåt och synes sist i nacken. Fruktan att bli bemärkt under rodnandet ökar detta; därför rodnar man icke så lätt i mörkret. Somliga ha förkänsla af att de komma att rodna genom darrning, mattighet i lemmarna — varma vågor gå från fötterna uppåt, hjärtat tyckes först stanna, sedan slår det hastigare, blodet rusar uppåt, man blir het öfver hela kroppen eller också alldeles kall, man känner sig otreflig eller fallen för svindel; det sticker i tår och fingrar, någonting sätter sig i halsen, ögonen svida, det ringer för öronen, det sticker i ansiktet, det kan till och med förekomma tryckning på hjässan. Somliga äro rädda för att observeras, andra känna sig dumma och förvirrade, eller som om de vore på vippen att rodna.

Rodnaden anses fysiologiskt bero på ökning af blodflödet till hjärnan med sammandragning af pulsåldrorna i andra delar af kroppen.* När därpå rodnaden upphör, fördelar sig blodet åter öfver ytan af de öfriga kroppsdelarna med kliande, stickningar och ofta äfven med svettning — understundom inställa sig rysningar, svaghet, blekhet eller hufvudvärk. Rodnaden inträffar mest i pubertetsåldern. Flickor rodna mycket mera än gossar, och, sedan de blifvit kvinnor, bibehålles hos dem denna benägenhet längre än hos män.

Barns intressen.

I allmänhet intressera barn sig mest för hvad ett föremål tjänar till eller hvad det kan uträtta.

Samlarintresse.

Samlarintresset hos barn är så starkt, att det kan kallas en instinkt. Det vaknar i tidigaste barndomen, ökas hastigt efter sex års ålder, är starkast från åtta till elfva

* Rodnad har sin grund i en utvidgning af blodkärlen i huden och däraf påverkadt ökadt blodtillflöde till densamma. Signaturen R. T—dt (Professor R. Tigerstedt) i Nordisk Familjebok.

år men aftager, allt eftersom barnet blir äldre. Hvad ett barn börjar att samla, synes bero på en ren slump. De ha en känsla af att de måste samla någonting. Denna samlarinstinkt är icke att betrakta som ett fel utan som en naturlig önskan upp till det elfte året, men om den fortsätter några år till, blir den vanligen ett själslyte.

Samlarintresset är störst med hänsyn till naturföremål, såsom fågelägg, snäckor o. d. Sedan kommer önskan att samla frimärken och därefter att samla käppar, glas och knappar. Ibland röjer sig det kommersiella sinnet i köpande och säljande. Härmning och rivalitet äro de starkaste motiven, en annan sporre är den medfödda åtrån efter många exemplar och stor egendom.

Intresse för bibeln.

Barn före nio års ålder äro mest intresserade af de delar af Nya testamentet, som återgifva berättelsen om Jesu födelse och barndom. Från nio till fjorton år äro de mera intresserade för Gamla testamentet, i synnerhet för de heroiska och dramatiska element, som där förekomma. Detta är den åldern, då de bäst kunna lära sig verser ur bibeln utantill.

I perioden från omkring tolf till tjuguett år visar sig det största intresset för de fyra evangelierna, apostlagärningarna och epistlarna, i synnerhet för Kristus och hans lärjungar.

Barn i alla åldrar hysa alltid mera intresse för personerna än för sakförhållandena i bibeln.

Dessa och liknande fakta kunna vara till någon ledning vid anordnandet af undervisningen i bibliska historien.

Lärarens inflytande.

För att utröna lärarens inflytande anmodade man ett stort antal personer att söka återupplifva sina skolminnen och håg-komster af lärare, goda och dåliga. Det befanns då, att elever voro mest känsliga i detta hänseende från elfva till nitton års ålder, och att en lärares goda inflytande icke beror på huru länge han haft eleven under sin vård.

En dålig lärares inflytande gör tidigare intryck på en lärjunge än en god lärares. En lärare kan utöfva ett olycksdigert inflytande på en lärjunges framtid genom ett ögonblicks öfverilning.

Lärarens personlighet har ett varaktigt inflytande på lärjungens karaktär; detta inflytande grundar sig på hvad läraren är, snarare än på hvad han säger. Det har sagts om lord Chatham: »Hvar och en kände, att det var någonting finare hos den mannen än i något hans ord.»

Lärjungen påverkas af det yttre mycket mer, än man kunde förmoda, såsom af sätt, klädedräkt, utseende och röst. Detta ger en vink om vikten af prydlighet och god smak hos läraren.

Moralisk uppfostran.

Intet slag af uppfostran är af större vikt än den moraliska. Huru mycket än en lärjunges intelligens må bli uppodlad och huru lysande den än må vara, är det dock en ringa vinst, om icke goda moraliska vanor blifvit hos honom inplantade, ty annars kan han lefva för att med tiden blifva bara — en brottsling.

Följande fråga framställdes till ett stort antal personer: Hvilket straff eller hvilken belöning har du någon gång fått mottaga, som gjort dig gagn eller skada?

De flesta gåfvo till känna, att de haft nytta af straff. Gossarne tyckte, att verkningarna af en uppsträckning voro hälsosamma, och ingen klagade öfver ett godt kok stryk. Många voro tacksamma för att hafva fått straff i rättan tid. Det finns en period i mången gosses lif, då han tycker sig vara en storkaxe, och det vill synas, som om ett godt rapp ofta vore det bästa sättet att kurera detta fel. Öm behandling är bäst för de flesta barn, men det finnes vissa naturer, på hvilken den är alldeles förspilld, emedan de helt enkelt missbruka ens godhet.

Samvetet tyckes icke vara mycket vaket hos barn före nio års ålder. Predikande eller oombedda råd tyckas icke uträtta mycket godt, under det öfvertalelse gör det. Hvad kamraters inflytande beträffar, är det störst mellan tio och

femton års ålder. Detta slag af inflytande kommer näst efter hemmets.

Föräldrarnes inflytande beskrifves nästan alltid såsom till sin natur behagligt och hjälpbringande. Någon skillnad på faderns och moderns inflytande — en fråga, som man ofta uppehåller sig vid — framträder icke. Nästan allt, som var ägnadt att bilda en ädel karaktär, fann man hos både far och mor. Moralisk uppfostran består icke endast i moraliska vanor utan i utvecklandet af de känslor och sinnesrörelser, som hafva sin rot i religiösa tänkesätt, tidigt inpräglade i barnens lif. Som föräldrarne äga barnets hjärta och sympati, kunna de göra det nära nog till hvad de vilja. Om de ägnade tid och tålamod i lika hög grad åt sina barns fostran, som de göra det åt sällskapslifvet, affärer, nöjen och favoriter, skulle mycket ondt och brottsligt upphöra här på jorden. Om barnen icke fostras och utbildas väl, och om man underlåter att sörja för sådana, som icke hafva något eget hem, finnes det föga sannolikhet för att världen skall förbättras. Vi måste sätta knifven och gaffeln redan i barnets hand, om vi önska att se dem väl förda. — Det är med moralen som med etiketten: den måste inplantas genom upprepade handlingar, som blifva en vana Det finnes måhända intet så viktigt för individen, familjen och folket i dess helhet som barnens moraliska uppfostran.

Samme författare har i en annan uppsats, publicerad i en amerikansk tidskrift för läkare (The Boston Medical and Surgical Journal), augustihäftet för detta år, framlagt resultatet af åtskilliga mätningar af skolflickor och studenter (manliga och kvinnliga). Det torde intressera våra läsare att taga kännedom om följande där meddelade tablå öfver känsligheten för smärta hos ett antal manliga och kvinnliga studenter, för hvars mätning algometern användts, och där känslighetsgraden alltså är uttryckt i gram:

Antal studenter.	Män.	Högra tinningen.	Vänstra tinningen.
13	Blonda	1.317	1.366
23	Mörka	1.397	1.211
22	Cendréfärgade	1.160	1.150
19	Förstfödda	1.311	1.246
13	Ss. n:r 2 födda	1.427	1.471
21	Senare födda	1.201	1.083
14	Dolikocefaler*	1.512	1.489
34	Mesocefaler*	1.183	1.190
10	Brakycefaler*	1.340	1.262
58	Alla	1.289	1.258
	Kvinnor.		
8	Blonda	926	823
8	Mörka	885	848
22	Cendréfärgade	786	851
8	Förstfödda	825	734
12	Ss. n:r 2 födda	863	991
16	Senare födda	800	766
7	Dolikocefaler	820	948
15	Mesocefaler	926	894
16	Brakycefaler	817	804
38	Alla	836	845

* Dessa ord (dolikocefaler, mesocefaler och brakycefaler d. v. s. långhufvade, medelhufvade och korthufvade) beteckna en indelning efter hufvudets form.

T. K—r.

24.

Litteratur.

Praktisk öfningsbok i modersmålet för folkskolan. Ett reformförsök af *Ernst Westberg*. II. Pris 15 öre. Hudiksvall 1901. Utgifvarens förlag.

Öfningsbok i modersmålets skrifning af *J. J. Dahlström*, lärare vid Stockholms folkskolor. Bihang till författarens »svensk språklära jämte ordlista». Stockholm 1901. C. E. Fritzes k. hofbokhandel. Pris inb. 30 öre.

Denna lilla kurs i modersmålets skrifning synes oss väl motsvara sitt ändamål.

Text till sångbok för skolan af *O. L. Svensson*. Tredje omarbetade upplagan. Stockholm 1901. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 15 öre.

Läsebok för folkskolans högre klasser, utgifven af *Henrik Schück*, professor, och *Nils Lundahl*, folkskollärare. Första delen: Sverige, första häftet. Lund 1901. C. W. K. Gleerups förlag. Pris häftad 1 kr., inb. 1 kr. 40.

Vi skola i nästa häfte dröja något vid denna intressanta nyhet inom skollitteraturen.

Handbok i linearritning för seminarier, läroverk (latinlinjen och mellanklasserna på reallinjen) och högre folkundervisningsanstalter samt för självstudium af *K. Hugo Segerborg*, lärare i teckning vid Karlstads högre allm. läroverk och folkskollärareseminarium. Tredje fullständigt förändrade upplagan. Stockholm 1901. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 kr. 50 öre.

ABC- och läsebok, I, för småskolor af *Olof Rosenborg*. Stockholm 1901. Aktiebolaget Normans förslag. Pris 50 öre.

Naturlära för landtmän omfattande följande af kungl. landtbruksstyrelsen prisbelönade täflingsskrifter:

Afdelningar: I **Fysik** af *Gustaf Timberg*. Pris 1 kr. 15 öre.
II. **Kemi** och **Geologi** af *Alb. Vesterberg*. Pris 1 kr. 45 öre.
III. **Botanik** af *Ernst Henning*. Pris 1 kr. 50 öre.
IV. **Zoologi** af *Ernst Henning*. Pris 90 öre.
Stockholm 1901. Beijers bokförlagsaktiebolag.

Dessa läroböcker, egentligen afsedda för landtbruksskolor, lämpa sig också, på grund af sitt praktiskt värdefulla innehåll och sin lättfattliga framställningsform, för andra läroanstalter, såsom folkhögskolor, vissa slag af lägre fackskolor m. fl., samt för självstudium.

Försvar för Luthers lilla katekes och den senast antagna förklaringen såsom grundlag för kristendomsundervisningen i svenska kyrkan af *A. F. Berggren*, fil. d:r och kyrkoherde. Af föreningen kyrkans vänner belönad prisskrift. Lund 1901. C. W. K. Gleerups förlag. Pris 75 öre.

Uppfostran under skolåldern af *Sven Lundqvist*, rektor vid seminariet i Strängnäs. Häft. II Undervisningen och III Vården. Stockholm 1901. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris för häft II 1,75 och för häft III 1,10 kr.

Detta värdefulla pedagogiska arbete föreligger nu färdigt, men utrymmet tillåter oss ej att i detta häfte företaga en granskning; men vi vilja återkomma till detsamma så snart som möjligt.

Handbok i trädgårdsskötsel, för seminarier och folkskolor, landtmannaskolor, landtmän och trädgårdsodlare af *Agathon Sundius*, lärare i trädgårdsskötsel vid Linköpings folkskollärareseminarium, trädgårdsdirektör vid Statens järnvägar. Andra upplagan. Med 46 träsnitt och trenne färglagda planritningar. Stockholm 1901. Fr. Skog lunds förlag. Pris 1 kr. 50 öre.

Denna lärobok har påtagligen vunnit på de i denna upplaga gjorda förändringarna.

En undervisningsfråga vid Nya elementarskolan. Handlingar i ett besvärsmål utgifna af *E. Österberg*. Stockholm 1901. Tryckt hos P. Palmquists aktiebolag. *Ytterligare om den s. k. schismen vid Nya elementarskolan.* Genmäle med anledning af lektor Calwagens uppsats i frågan af E. Österberg.

Hemlifvet med barnen af *Louise Woods Beckman.* Stockholm 1901. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 40 öre.

En pedagogik utan terminologi men med god blick för uppfostrans föremål.

Jultomten 1901, elfte årgången, utgifven af Svensk läraretidning, och **Julklappen** 1901, nionde årgången, utgifven och redigerad af *Stina Quint.*

Äfven med dessa nummer häfda de båda jultidningarna för barn sitt vunna anseende.

Guldslottet, barnens julbok, innehållande sagor och berättelser af *Anna Wahlenberg* m. fl. samt talrika illustrationer af framstående svenska konstnärer, utgifven af *Stina Quint* (Red. af Julklappen och Folkskolans barntidning), N:r 3 1901. Stockholm, Folkskolans barntidnings förlag. Pris inb. 1 kr. 25 öre, och *Fågel Blå* sagor och berät-

telser samlade och utgifna af Jultomtens rédaktion med teckningar af V. Andrén m. fl. Tomtefars sagor och berättelser. Fjärde samlingen. Stockholm 1901. Svensk läraretidnings förlagsaktiebolag. Pris inb. 1 kr. 25 öre.

En sådan litteratur som denna sätter man gärna i händerna på sina småttingar.

Pedagogisk tidskrift, utgifven af *E. Schwartz, C. A. M. Lindman, A. Nordfelt.* Trettiosjunde årgången 1901. Häft. 6—9.

Läroplan för Malmö stads folk- och småskolor, antagna af skolrådet den 17 oktober 1901. Malmö, C. A. Andersson & C:o boktr., 1901.

Förslag till anordningar för uppfostran och vård af sedligt försummade och vanartade flickor i Malmö. Malmö, Förlags-aktiebolagets boktryckeri 1901.

Fryxells berättelser ur svenska historien. Nationalupplaga. P. A. Norstedt & Söners förlag. Häft. 32—48.

I dessa häften behandlas Sveriges historia under Kristinas förmyndarregering och hennes egen regeringstid — således en period af vår storhetstids mest intressanta faser. Skildringarna af striderna i rådskammarn erbjuda mycket, som är synnerligen pikant, och vittna om hvilka svårigheter äfven där »vår störste statsman nedom tronen» hade att bekämpa.

Tidning för uppfostrare. Profnummer. *Malmö.* December 1901. Redaktör och utgifvare: *Ola Bergström.* Utkommer från och med 1902 med ett n:r i veckan. Prenumerationspris: *Helt år 50 öre* (postarfvodet inberäknadt).

T. K—r.

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN

AF

T. F. KYLANDER
FIL. D:R, SEMINARIEADJUNKT

TJUGUFÖRSTA ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1902

INNEHÅLL.

Sid.

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit» . . . . . 1.
Skolor med afdelningsläsning. Carl K—n . . . . . 6.
Våra skolträdgårdar. Fr. Laurell . . . . . 27.
Fosterlandskärlek. A. R—g . . . . . 44.
Något om uppfostran och vård af andligt försummade och vanartade barn. T. K—r . . . . . 46.
Om anstalterna för blindas undervisning och uppfostran i konungariket Sachsen. T. K—r . . . . . 57.
Huru må »kort öfversikt af fäderneslandets märkligaste minnesmärken från forntiden» meddelas? Otto Janse . . . . . 68.
Litteratur . . . . . 73.
Intet nytt under solen. Carl K—n . . . . . 81.
Om anstalterna för blindas undervisning och uppfostran i konungariket Sachsen. (Forts. o. slut.) T. K—r . . . . . 101.
Huru tillgodose folkskollärarnes behof af ökade kunskaper? T. K—r . 123.
Anteckningar från en resa i pedagogiskt syfte i Frankrike sommaren 1901. J. Vr. . . . . 127.
Hälsotillståndet uti och hygieniska önskningar för Stockholms folkskolor. 133.
Litteratur. T. K—r . . . . . 135.
Om den kroppsliga uppfostran. Carl K—n . . . . . 137.
Anteckningar från en resa i pedagogiskt syfte i Frankrike sommaren 1901. J. Vr. (Forts. o. slut) . . . . . 157.
Kristendomens uppfostrande betydelse. A. R—g . . . . . 187.
Litteratur. T. K—r . . . . . 191.

1.

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit».

Från och med början af höstterminen år 1901 trädde folkskolelärarseminariet i Strängnäs i verksamhet.

Elevernas antal utgjorde höstterminen år 1901 vid rikets åtta folkskolelärarseminarier 760 och vid de sex folkskollärarinneseminarierna 565 eller tillsammans 1,325 elever.

Afgångsexamen undergingo 1901 års vårtermin 176 manliga och 129 kvinnliga elever eller tillsammans 305 elever.

Småskollärarinneexamen aflades samma termin vid folkskollärarinneseminarierna af 94 elever, som genomgått första och andra klassernas lärokurser.

Vid seminariet i Mattisudden inom Jockmocks församling för bildande af lapska småskolelärare och -lärarinnor voro höstterminen 1901 intagna 28 elever.

Vid seminariet i Haparanda för bildande af finska småskolelärare och -lärarinnor voro samma termin intagna 42 elever, 3 manliga och 39 kvinnliga.

Vid slutet af vårterminen år 1901 aflades examen för behörighet till lärarbefattning vid småskola af 4 elever vid seminariet i Mattisudden och af 8 elever vid seminariet i Haparanda.

Vid af landsting underhållna småskolelärar- och småskolelärarinneseminarier hafva under år 1901, enligt till ecklesiastikdepartementet lämnade uppgifter, 319 elever undergått den pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nådiga stadgan den 28 maj 1897.

Pröfning af behörighet till erhållande af befattning såsom lärarinna vid småskola har undergåtts af 226 elever vid af enskilda personer anordnade småskolelärarinneseminarier.

Dessutom har sådan pröfning blifvit anställd vid folkskolelärarseminariet i Växjö med 1 lärarinna i öfverensstämmelse med § 4 i nådiga stadgan angående pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning såsom lärare vid småskola och mindre folkskola eller såsom biträdande lärare vid folkskola den 28 maj 1897.

Till stipendier vid folkskolelärar- och folkskolelärarinneseminarierna hafva för vårterminen 1901 anvisats tillsammans 39,404 kronor, hvarjämte stipendiemedel till ett sammanräknadt belopp af 10,830 kronor beviljats till seminarieelever, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hafva 40,894 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskolelärar- och folkskolelärarinneseminarierna samt 10,065 kronor åt elever, som tala finska eller lapska språket.

Af den undervisningsmateriel, som genom ecklesiastikdepartementets försorg anskaffats, hafva statens samtliga fullständigt anordnade seminarier kostnadsfritt erhållit, hvad som för dem ansetts erforderligt.

Enligt meddeladt uppdrag har byråchefen för den inom ecklesiastikdepartementet inrättade afdelning för ärenden rörande folkundervisningen under år 1901 inspekterat folkskolelärarseminarierna i Uppsala, Göteborg och Karlstad, folkskolelärarinneseminarierna i Landskrona och Stockholm samt småskolelärarseminariet i Karlstad.

Enligt de — jämlikt föreskriften i gällande stadga angående folkundervisningen i § 67 samt Kungl. cirkulären af den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifterna angående folkundervisningen funnos år 1900 i rikets 2,393 skoldistrikt 16 högre folskolor samt

4,369	fasta och	620	flyttande eller tills.	4,989	folkskolor,		
1,056	»	»	722	»	»	»	1,778	mindre folkskolor,
3,920	»	»	1,278	»	»	»	5,198	småskolor,
S:a 9,345	fasta och	2,620	flyttande eller tills.	11,965	skolor		

eller, med inräknande af de högre folkskolorna, 11,981.

I de högre folkskolorna undervisade 17 lärare och 2 lärarinnor samt i

folkskolorna .	4,922	lärare o.	2,649	lärarinnor eller tills.	7,571
mindre folkskolorna . . .	215	» »	1,569	» » »	1,784
småskolorna .	213	» »	6,037	» » »	6,250
Summa	5,350	lärare o.	10,255	lärarinnor eller tills.	15,605

eller, med inräknande af de högre folkskolornas lärarpersonal, 15,624 förutom 350 lärare och 656 lärarinnor, eller tillsammans 1,006, hvilka undervisat endast i öfningsämnen eller handaslöjder.

Antalet barn i 7—14 års ålder utgjorde vid 1900 års slut 833,601, hvaraf 423,387 gossar och 410,214 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något af nedan angifna sätt	754,718
» » ej åtnjutit sådan undervisning	70,637
hvarjämte uppgifter saknas om	8,246
Summa	833,601

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor	388,087	
» » » flyttande folkskor . . .	45,697	
» » » fasta mindre folkskolor .	41,408	
» » » flyttande mindre folkskolor	31,821	
» » » fasta småskolor	138,891	
» » » flyttande småskolor . .	44,733	
folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom sina egna distrikt	16,139	706,776
högre folkskolor		291
allmänna läroverk och fackskolor		12,786
skolor för abnorma barn		1,136
enskilda skolor		17,751
hemmen		15,978
Summa		754,718

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder, hvilka under året ej åtnjutit undervisning på något af ofvan angifna sätt,

hade	10,561	inhämtat folkskolans minimikurs,
»	37,864	undergått godkänd afgångspröfning samt
uteblefvo	3,548	till följd af sjukdom eller naturfel och
»	18,664	af annan anledning.
Summa	70,637.	

Med inräknande af de under året aflidna samt af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skolåldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 377 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 741,582.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1900 enligt ofvannämnda uppgifter:

för lärares och lärarinnors aflöning:	kontant	11,802,517 kr.
	in natura	1,321,594 »
» skolbyggnader, skolplatser och inventarier		5,829,409 »
» undervisningsmateriell		338,358 »
» öfriga behof		3,805,868 »
	Summa	23,097,746 kr.

Lönetillskott af allmänna medel hafva för år 1901 för aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, enligt till ecklesiastikdepartementet inkomna uppgifter, utgått med tillsammans 5,128,765 kronor 68 öre.

Understöd har för år 1901 utgått till lärares aflöning vid 1,344 fortsättningsskolor med 83,850 kronor.

För år 1901 har understöd för främjande af undervisning i slöjd för gossar utgått till 3,489 skolor och afdelningar med 261,675 kronor samt af undervisning i slöjd för flickor till 3,547 skolor och afdelningar med 106,410 kronor.

Till aflönande af vikarier för 306 folkskolelärare, som af sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har för år 1901 utbetalats af allmänna medel 58,021 kronor 54 öre.

Till de högre folkskolorna, som nu uppgå till 16, har för år 1901 utgått 19,520 kronor.

På därom af vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t för år 1901 beviljat understöd åt 29 folkhögskolor med 121,377 kronor. Enligt styrelsernas berättelser

hafva under nämnda år i dessa skolor undervisats 905 manliga och 605 kvinnliga, eller tillsammans 1,510 elever. Det till stipendier åt obemedlade elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 20,000 kronor, fördelades nämnda år mellan 376 manliga och 283 kvinnliga elever.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar utgick under år 1901 en summa af 82,505 kronor 58 öre, till höjande af folkskolelärarnes löner till och öfver minimum, till ökande af lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till aflönande af lärare vid af staten anordnade skolor, till anskaffande af undervisningsmateriell, bildande af lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, döfstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hafva till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriell, som genom chefens för folkskolebyrån försorg anskaffats.

Kungl. Maj:t har för år 1901 af därtill anvisade medel beviljat understöd åt 27 äldre, behöfvande folkskolelärare med tillsammans 9,450 kronor.

Vid institutet å Manilla för bildande af döfstumskolelärare voro under nästlidna läsår intagna 3 elever. Profårskurs vid döfstumanstalter genomgicks af 5 lärare.

Under läsåret 1900—1901 undervisades vid anstalterna för öfveråriga döfstumma 65 elever, hvaraf i Vadstena 27, i Bollnäs 38.

Vid institutet för blinda å Tomteboda voro under sistlidna läsår intagna 106 elever, däraf 66 gossar och 40 flickor. 88 lärjungar hafva erlagt hel afgift eller därunder, 1 har af Kungl. direktionen varit intagen som frielev, och 17 hafva varit frielever för de särskilda stiften och Stockholms stad. 9 elever afgingo efter fullbordad lärokurs.

375 band blindskrifter hafva under skolårets lopp blifvit sålda eller skänkta till behöfvande blinda.

Vid förskolan för blinda å Tomteboda voro under läsåret 1900—1901 intagna 18 elever, tillhörande första och andra klasserna, hvaraf 11 gossar och 7 flickor. En flicka af föregående års lärjungar flyttades till skolhemmet i Vänersborg på grund af oförmåga att draga nytta af undervisningen, emedan hon var nästan alldeles döf.

Vid förskolan i Växjö för blinda voro under ofvannämnda läsår intagna 30 elever, 17 gossar och 13 flickor. Vid slutet af läsåret 1899—1900 utskrefvos 5 lärjungar från skolan. Af dessa öfvergingo 2 till institutet å Tomteboda; de öfriga återvände till sina hemorter.

Vid handtverksskolan i Kristinehamn undervisades under vårterminen 1901 27 och under höstterminen samma år 22 manliga elever.

Till skolhemmet för blinda döfstumma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1901 beviljat 5,000 kronor.

Till uppehållande af döfstumskolor har för år 1901 anslagits ett belopp af 361,300 kronor.

Sedan riksdagen ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag för år 1902 af 65,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningskurser för arbetsklassen, har Kungl. Maj:t af nämnda anslag tilldelat 123 sådana anstalter understöd.

2.

Skolor med afdelningsläsning.

I stadgan angående folkundervisningen i riket den 18 juni 1842 heter det, att i hvarje stadsförsamling och hvarje socken på landet bör finnas minst en, helst fast, skola med vederbörligen vid ett seminarium godkänd lärare, men att, där medellöshet eller lokala förhållanden hindra inrättandet af fast skola, barnundervisningen må tills vidare besörjas i flyttbara (flyttande) skolor med en eller flera på nyss omnämnda sätt godkända lärare.

Tillämpningen af denna föreskrift gick icke så lätt, som man föreställt sig. Hvar skall man få fullt skickliga lärare till alla de nya skolorna? Och, äfven om en skola kommit till stånd i hvarje församling, har därigenom tillfälle beredts åt alla församlingens skolpliktiga barn att erhålla sådan under-

visning, som i folkskolestadgan afsetts? — voro frågor, som snart uppstodo och kräfde svar. Visserligen behöfde den ifrågavarande föreskriften ej genast tillämpas, ty i folkskolestadgan var följande bestämmelse intagen: »Lärares anskaffande och folkskolors inrättande bör sättas i verket inom fem år från denna författnings utfärdande; kommande det att bero af församlingarna själfva, i samråd med skolstyrelserna, att bibehålla redan antagna skollärare, dock med förbindelse för dem att bibringa de här nedan bestämda kunskaper»; men fem år voro en för kort tid, för att man skulle under den kunna hinna med att utbilda dugande lärare till alla de nya skolor, som nu skulle anordnas, samt att bereda tillfälle åt lärarne vid redan befintliga skolor att skaffa sig erforderlig utbildning. Härom skrifver en med folkskolestadgans utgifvande samtida författare: »Att nu inom några få år för alla nya skolor få fullt skickliga lärare, och ännu mer — att förmå äldre skolmästare att skaffa sig nödig bildning, utgör i själfva verket den största svårigheten, ehuru denna ännu i allmänhet väckt mindre bryderi, emedan man har rättmätiga, fastän kanske i ett eller annat afseende något för stora anspråk på de inrättade seminarierna.» Det lyckades också icke att inom den föreskrifna tiden få skolor i gång i rikets alla församlingar. Dock kunde Kungl. Maj:t i berättelsen om hvad i rikets styrelse sig tilldragit sedan senaste riksdagen tillkännagifva för 1850—1851 års riksdag, att folkskolor i öfverensstämmelse med folkskolestadgans föreskrifter voro upprättade i rikets alla församlingar med undantag af ett fåtal skoldistrikt, belägna företrädesvis i norra delarna af landet. Men därmed, att en folkskola blifvit inrättad i hvarje församling, hade man icke beredt tillfälle åt alla församlingens barn att få undervisning i skolan. Många byar och lägenheter lågo så aflägset, att barnen därifrån ej kunde besöka denna. Därtill kom, att i vissa församlingar antalet barn var så stort, att de ej kunde undervisas i *en* skola. Redan året efter sedan folkskolestadgan kommit ut, framställde direktorn för folkskolelärarseminarium i Uppsala, Anders Oldberg, ett förslag till ordnande af folkskoleväsendet inom de af folkskolestadgan bestämda gränser. Han skrifver i sin Praktiska handbok i pedagogik och metodik för svenska

folkundervisningen, kapitlet 1, bland annat: »Sedan ett skoldistrikt fått sin fasta skola med en från seminarium utexaminerad lärare, mötes man ytterligare af en stor svårighet, däruti nämligen, att alla barn icke kunna jämt besöka skolan. Detta kan dock hjälpas därmed, att den fasta skolans lärare bildar underlärare eller -lärarinnor, som i aflägsna byar eller rotar meddela undervisning i de ämnen, hvilka, enligt här föreslagna klassindelning, tillhöra folkskolans första och andra klasser. Ett sådant förfarande kan icke strida mot den kungl. stadgan, hvilken tillåter såväl hemundervisning som inrättande af enskilda skolor. Det i 7 § föreskrifna minimum af kunskaper kan på detta sätt bibringas alla barn, hvilka sedan i den fasta skolan hafva tillfälle att fritt, efter håg och fallenhet samt råd och lägenhet, förvärfva de insikter, dem de ytterligare åstunda i alla de ämnen, som enligt stadgan tillhöra folkbildningen. Skolstyrelserna pröfve, huruvida dessa aflägset boende barn kunna i den fasta skolan, vissa terminer under den vackrare årstiden eller vissa dagar i veckan, eller i söndagsskola vid mera framskriden ålder, erhålla *den högre* undervisning, som i de små skolorna eller i hemmet icke kan åstadkommas.» Året efter sedan Oldberg framställt sitt förslag, uttalade G. V. Gumælius i det vid riksdagen församlade prästeståndet såsom sin mening, att alla folkskolor borde vara fasta, samt att ambulerande hjälpskolor, försedda med lärare, som ej genomgått ett seminarium, borde upprättas. Hjälpskolorna skulle särskildt taga hand om de små barnen och lära dem innanläsningens grunder.

Kort därefter tilldrog sig Torsten Rudenschöld uppmärksamhet genom sitt arbete för svenska folkskolans utveckling. Hans bemödanden gingo först ut på att göra undervisningen tillgänglig för alla. För vinnande af det målet föreslog han, att i församlingarna måtte inrättas ett efter församlingens omfång lämpadt antal rotskolor. Till lärare i dessa skolor borde användas af socknens »egen fasta skolas skickligaste och i sedlighet pålitligaste lärjungar, hvilka under uppväxtåren, innan de ännu uppnått full arbetsduglighet med åtföljande fulla löneanspråk, kunde finnas villiga att för en ringa penning (20 à 25 kronor för årets 40 skolveckor) leja sig till rotskolmästare, med läsning tvenne förmiddagar i

hvarje vecka». De unga lärarne skulle, så snart de blifvit fullväxta och sålunda kunde få bättre förtjänst, utbytas mot andra från socknens eget seminarium. Men, då man ej kunde antaga, att de unga, 15- till 20-åriga, rotskolmästarne skulle kunna uppehålla ordning och tukt i skolan, skulle disciplinen anförtros åt äldre personer. Därför borde rotskolorna inhysas i själfva boningsstugorna, där den lilla skolan i disciplinariskt hänseende kunde ställas under ansvarig tillsyn af en »gudfruktig och vördnadsbjudande husmoder». Denna husmoders åliggande i afseende på skolan skulle inskränka sig till skyldighet att de båda förmiddagarna i hvarje vecka, som rotskolan samlades, genom blotta närvaron hos barnen uppkalla ordning och allvar. För öfrigt skulle hon själf vara oförhindrad att sysselsätta sig med sin stickning eller annat handarbete. Det inrede, som borde anskaffas till skolan, skulle bestå endast af ett par sittbänkar och ett par något högre bokbänkar, så simpla, att de på mellandagarna utan skada skulle kunna ställas utanför väggen, ifall på stället icke funnes något skjul, där de kunde sättas in. Skolans inrede skulle sålunda hvarje skoldag kunna lätt flyttas in och ut.

Då för rotskolorna alltså icke skulle erfordras särskilda omkostnader för skolhus med åtföljande inredning och eldning m. m., och då därjämte lönerna till lärarne i dessa skolor skulle komma att utgå med så små belopp, hoppades Rudenschöld, att så många dylika skolor skulle kunna i hvarje skoldistrikt anordnas, att ingenstädes skolvägens längd skulle blifva giltig orsak till uteblifvande från dessa slags skolor, i hvilka undervisning skulle erhållas uti de stycken, som vore för alla nödvändiga.

Emellertid fann Rudenschöld, att åtskilliga hinder mötte för anordnande af rotskolor i erforderlig mängd. Ett sådant hinder var svårigheten att få lämpligt rum för skolan. Det kunde hända, att den hustru, som vore lämplig till husmoder och villig att åtaga sig uppdraget, bodde i ett alldeles för litet rum. En annan, som skulle blifva dugande husmoder, ville ej mottaga skolan i själfva boningsstugan. En annan åter hade så små barn, att de icke skulle kunnat hållas tillbörligen tysta under de timmar, skolan skulle vara i verksamhet.

Ett annat hinder för anordnandet af erforderligt antal rotskolor var, att folkskolorna i allmänhet ej voro i stånd att lämna tillräckligt många »rotskolmästarämnen».

Ett tredje hinder för inrättandet af rotskolor var den rådande likgiltigheten för allt, som angick folkskolan. »En skolinrättning», säger Rudenschöld, »sönderstyckad i så många och vidt spridda delar som rotskolorna, kan icke erhålla tillräcklig uppmuntrings- och kontrolleringstillsyn af prästerskapet och den vanliga skolstyrelsepersonalen. Man besinne härvid, att i den socken, där jag först försökte rotskolorna, behöfdes och anlades icke mindre än 8 sådana skolor på ett område af cirka $^3/_4$-dels kvadratmil, dock sönderskuret af sjövikar. Huru stort blefve icke då antalet i Sveriges vidsträcktare socknar! Tillsynen öfver denna myckenhet af småskolor måste öfvertagas hufvudsakligen af folket sjelft genom turvis tjänstgörande skoltillsyningsmän inom hvarje rotskoldistrikt, valda bland skolbarnsföräldrarne. Hvad som af dessa skoltillsyningsmän fordrades är i sanning både högst enkelt och föga betungande. Icke dess mindre inses af dem i hithörande sakförhållande erfarna, att ofvannämnda skoluppsikt icke kan påräknas blifva nöjaktigt fullgjord, med mindre ett långt varmare intresse för folkskolan uppkommer och blifver allmänt, än som för närvarande är fallet. Jag tror, att förmedelst ändamålsenligt inrättande och nitfullt handhafvande af hela folkskoleinrättningen skall det allmänna intresset för densamma nog genom skolans då uppkommande frukter väckas och alltjämt tillväxa. Detta sker dock endast småningom. Under den härför nödiga utvecklingstiden är, som mig synes, klokast att icke yrka på rotskolor i här ofvan antydda mening såsom allmänt användbara.»

Då sålunda den för alla nödvändiga undervisningen icke kunde blifva tillgänglig för alla genom inrättande af erforderligt antal rotskolor, föreslog Rudenschöld, att, därest icke hela skolområdet vore så inskränkt, att ett ändamålsenligt ordnande och användande af socknens fasta skola gjorde till fyllest, ambulatoriska småskolor skulle inrättas. »Med ambulatoriska skolor», skrifver Rudenschöld, »menar jag de allmänt brukliga, då äldre, stadgade personer, som gjort barnundervisningen till sitt yrke, färdas omkring på landsbygden och

hålla skolor i smärre kretsar och på kortare tider samt tid efter annan flytta och öppna en ny skola i annan trakt, för att efter stundom bestämd, stundom obestämd mellantid återkomma till hvarje skolstation.»

Men därmed, att den för alla nödvändiga undervisningen genom nära intill hemmen liggande småskolor blifvit tillgänglig för alla, hade, enligt Rudenschöld, folkskolan icke fullgjort, hvad hon kan och bör. »Att», säger Rudenschöld, »folkskolans bestämmelse omfattar vida mer, än att bland folket sprida blott dessa lägsta kunskaperna, är så klart för hvar och en, som allvarligt betraktar och varmt behjärtar vår tids och ännu mer den öfverskådliga framtidens samhällsbehof, att någon bevisning för sanningen af detta påstående, betraktadt i dess helhet, synes obehöflig.» Utom det att bibringa alla det inskränkta kunskapsmått, som i småskolan kan meddelas, tillhör det nämligen folkskolan, enligt Rudenschöld, att gifva dem, som därför hafva erforderliga anlag, den högre medborgerliga bildning, som kräfves af de styrande och ledande inom de särskilda kommunerna. Denna högre bildning skulle meddelas i den i folkskolestadgan påbjudna församlingsskolan, hvilken Rudenschöld i sitt förslag till organisation af folkskoleväsendet kallar elitskola, enär den ej skulle mottaga andra barn än sådana, som inhämtat småskolans fulla lärokurs, och som dessutom befunnits hafva behöflig fattningsförmåga och lärolust för att kunna draga full nytta af elitskolan. Men elitskolan skulle ej vara tvungen att mottaga alla sådana barn i församlingen, som ägde förenämnda egenskaper, utan endast så många, »som af skolans befintliga lärarkraft kunde grundligt undervisas och nöjaktigt vårdas».

Beträffande åldern, vid hvilken barnen — eliterna — böra mottagas i och utskrifvas ur elitskolan, yttrar Rudenschöld: »På tiden mellan 12 år, då skolan nu vanligen lämnas, och 15 år, då efter nattvardsläsningen allmogens barn ofta utträda i årstjänst, kan ganska värdefull undervisning meddelas till och inhämtas af lärjungar med goda fattningsgåfvor och lifiig lärolust, hvilka förut med besked inhämtat, hvad som kunnat läras uti småskolorna. Ja, dessa skolår äro i sanning de allra dyrbaraste för allmogens barn, hvilka lärotårs försumliga eller orätta användande man icke nog kan be-

klaga. För denna ålder — emellan 12 och 15 år — är det elitskolans uppdrag att verka. Men skall kroppsarbetsklassens barn, af hvilka flertalet skall blifva kroppsarbetare, kunna bevista skolan vid så hög ålder, får ingalunda hela tiden af dessa 3 åren tillbringas i skolan. Föräldrarne kunna allmänneligen icke för skolan uppoffra all den arbetshjälp, som så gamla barn kunna gifva dem i hemsysslorna, och icke heller vore det för barnen nyttigt att utöfver en viss grad frånvara deltagandet i kroppsarbetet. Man måste noga tillse, att skolan icke måtte skapa kroppslig lättja. Folkskolans ändamål vore därmed förfeladt. På grund af dessa skäl har jag ansett 3 månaders elitskola om året vara nog på hvarje ställe. Antages, att läraren med begagnande af 3 månaders ferier läser med skolorna 9 månader om året, så kan sålunda en elitskollärare förslå för tre stationer; äfvensom i händelse vid någon station eliternas antal är så stort, att blott $^1/_3$ i sänder kan mottagas i skolan, så förslår ändå en lärare för alla tre afdelningarna.»

Under den tid, elitskolan är i gång, bör, förmenar Rudenschöld, en förmiddag i veckan ägnas till folkskolans väsentliga religionsundervisning, hvilken bör öfvertagas af prästerskapet. Till deltagande i denna undervisning böra icke endast eliterna kallas utan jämväl barn i småskolorna mellan 9—12 år (de s. k. öfverläsarne). För yngre barn i småskolorna (underläsarne) bör det vara tillåtet att besöka religionsskolan, men föräldrarne böra göras uppmärksamma på »att lärarens föredrag ofta icke kan blifva lämpligt eller fattligt på en gång för både 12 till 15 års lärjungar och för barn mellan 6 och 9 år».

I början af 1850-talet gjorde ock seminarieföreståndaren i Strängnäs Jonas Herman Ekendal svenska folkskolan till föremål för sina studier och iakttagelser. För att få kännedom om folkskolan, sådan den i verkligheten var, besökte han en stor mängd skolor i olika delar af landet. Han fann tillståndet i allmänhet mindre tillfredsställande och framställde för dess förbättrande följande förslag: skolan bör delas antingen på det sätt, att den första undervisningen helt och hållet förlägges i hemmen under föräldrarnes vård; eller ock så, att denna på särskilda dagar blir föremål för skolans verk-

samhet, medan den mera framskridna på andra dagar i veckan meddelas. Vid den delade skolan böra bättre bildade lärare anställas.

Förslaget om skolans delning utgick från insikten därom, att det vore omöjligt för en lärare att kunna samtidigt undervisa det stora antal barn, som i många skoldistrikt besökte skolorna. Både Rudenschöld och Ekendal sökte därför genomdrifva en sådan organisation af folkskolan, att den skulle utgöras af tvenne afdelningar: en lägre, afsedd för nybörjare, och en högre, beräknad för mera försigkomna barn. Rudenschöld höll därjämte före, att alla barn, som ej ägde goda anlag för studier, skulle afsluta sin skolgång i den lägre afdelningen, och att endast sådana barn, som befunnits hafva »behöflig fattningsförmåga och lärolust för att kunna draga full nytta» af den undervisning, som meddelades i folkskolans högre afdelning, skulle i denna mottagas. Af förslaget om skolans delning i tvenne afdelningar följde naturligtvis, att vid den måste anställas två lärare. Den ene af dessa, den, som skulle förestå den högre afdelningen, skulle hafva genomgått ett seminarium och blifvit därifrån vederbörligen utexaminerad; men man vågade icke föreslå, att en dylik lärare skulle förestå äfven den lägre afdelningen. Missnöjet med de utgifter, folkskolan hade medfört, var så stort, att man fruktade för att öka det. Man föreslog därför, att den lägre afdelningen skulle handhafvas af lärare, som kunde bildas för kallet i församlingens egen folkskola och erhållas för ringa aflöning. Såsom här ofvan redan blifvit meddeladt, borde, enligt Rudenschölds åsikt, till lärare i lägre afdelningen — den så kallade rotskolan — användas fasta folkskolans skickligaste lärjungar, som, innan de uppnått full arbetsduglighet, kunde vara villiga att ett och annat år tjänstgöra i skolan. I de af Rudenschöld föreslagna ambulatoriska skolorna, som skulle anordnas, där rotskolor ej kunde komma till stånd, skulle lärarkallet utöfvas af personer af allmogen, vare sig män eller kvinnor, som med god innanläsningsförmåga och kristendomskunskap samt någon kunskap i räkning och skrifning förenade ett naturligen godt förstånd, rena seder samt ett kristligt sinnelags allvar och godhet. Af så kallad skolkunskap behöfde dessa icke mer, än de under en

eller annan månad med lätthet kunde inhämta i närmast belägna fasta folkskola af verklig duglighet. Ekendal åter föreslog, att till lärare i folkskolans lägre afdelning skulle tagas »äldre, till kroppsarbete oförmögna men därför icke till barnundervisningen otjänliga personer af man- eller helst af kvinnokönet». Dessa borde för att få tillbörlig utbildning någon tid undervisas i fasta skolan i stafnings- och innanläsningskonst samt också något i räkning och skrifning.

Rudenschölds och Ekendals arbeten fäste vederbörande myndigheters uppmärksamhet på att något måste göras dels för att bereda möjlighet att erhålla skolundervisning för barn, som bodde aflägset från den med vederbörligen vid ett seminarium godkänd lärare försedda församlingsskolan, dels för att minska antalet af de barn, som läraren i sistnämnda skola mångenstädes hade att samtidigt undervisa. Därför stadgades den 29 september 1853, att moment 3 i § 1 af folkskolestadgan den 18 juni 1842 skulle hafva följande lydelse: »Där byar, hemman, torp eller lägenheter äro så aflägsna, att dit hörande barn icke utan svårighet kunna begagna den med sålunda (vederbörligen vid seminarium) godkänd lärare försedda skolan, må mindre skolor, fasta eller flyttbara (flyttande), inrättas och förses med lärare eller lärarinnor, på sätt som nedanföre bestämmes.» Nära 5 år därefter, den 23 april 1858, utkom en kungl. kungörelse, som medgaf, att mindre skolor skulle få inrättas icke endast i aflägsnare delar af församlingen, utan hvar som helst inom församlingen, oberoende utaf afståndet från folkskola, dock med villkor, att dessa skolor, som icke ersatte folkskola i församlingarnas utkanter, skulle hafva till ändamål att sörja för undervisningen af nybörjare. Kungörelsen lyder: »Sådana mindre skolor, som i mom. 3 af § 1 i folkskolestadgan den 18 juni 1842 omförmälas, må med iakttagande af hvad för öfrigt därom i kungl. kung. den 29 september 1853 finnes stadgadt, öfverallt å landet, oberoende utaf afståndet från folkskola, som är med examinerad lärare försedd, och till det antal, som församlingen för lättad tillgång till undervisning för därinom varande barn finner behöfligt, inrättas i ändamål att det första förberedande kunskapsmåttet för nybörjare må i dessa mindre skolor kunna inhämtas, och att således de skolor, för

hvilka enligt folkskolestadgan examinerade lärare erfordras, må företrädesvis hafva till föremål de mera försigkomna barnens undervisning.»

Vid denna tid funnos sålunda följande i lag auktoriserade slag af folkskolor: 1) Fast folkskola — den normala folkskolan för såväl stad som landsbygd; af denna förekommo 2 former: fast folkskola, omfattande äfven de för nybörjare afsedda klasserna (småskola); fast folkskola med underlag af småskola eller, som detta slags folkskola ofta kallas, egentlig fast folkskola. 2) Flyttande folkskola — som kunde tills vidare anordnas i skoldistrikt, där medellöshet eller lokala förhållanden hindrade inrättandet af fast skola. Den flyttande folkskolan förekom jämväl i 2 former, nämligen med eller utan underlag af småskola. 3) Mindre skola — fast eller flyttande, som i aflägsnare delar af församlingen ersatte en folkskola. 4) Mindre folkskola — fast eller flyttande, som hade till ändamål nybörjarnes undervisning (småskola).

År 1860 utgaf den kände folkskolemannen lektor Åbraham Rundbäck i Växjö ett arbete, som han kallade: Om folkundervisningens ändamålsenliga ordnande. I detta framställde han grunddragen till folkundervisningens ändamålsenliga ordnande sådana, som de, enligt hans förmenande, borde vara. Enligt hans förslag borde barnen få sin första uppfostran och undervisning i hemskolan. Uppgiften för hemskolan vore först och främst att sörja för barnens moraliska uppfostran, eller att hos dem inplanta seder och kristliga grundsatser. Detta vore en skyldighet, som ålåge föräldrarne af naturen själf, och från det ansvaret finge de ej befrias, så länge barnen tarfvade deras vård och tillsyn. Hemskolans skyldighet i detta hänseende upphörde icke under barnens hela uppväxttid. Därnäst skulle hemskolan sörja för barnens tillväxt i vett och kunskaper. I detta hänseende hade hemskolan en dubbel uppgift: den skulle lära barnen abcd jämte det första vid stafningen, och den skulle, sedan barnen intagits »i en skola utom hemmet», alltjämt ägna åt deras läsning all möjlig tillsyn och ledning.

Från hemskolan borde barnen sändas till innanläsningsskolan (småskolan). Denna borde hafva till uppgift att lära barnen stafva, lägga ihop stafvelser till ord och läsa rent i

bok. Härmed borde ock förenas den första undervisningen i kristendom samt i skrifning och räkning, eller, med andra ord, de första elementen i stycken, som äro att betrakta såsom nödvändiga för alla att känna.

Till lärare i småskolan kunde användas oexaminerade personer, som toges från folket självt, hvadan kostnaderna för denna skola icke behöfde blifva dryga. Viktigt vore, att småskolorna förlades så nära hemmen, som ske kunde, på det barnens både andliga och kroppsliga hälsa icke måtte äfventyras genom att vid deras ålder skilja dem alltför mycket från det kära hemmets omvårdnad. Man borde ock söka förebygga, att icke en mängd omständigheter, såsom dåligt väglag, ond väderlek eller föräldrars oförmåga att utrusta barnen med kläder och matsäckar för en långväga skolgång, måtte lägga hinder i vägen för skolans ordentliga begagnande.

Först sedan barnen i småskolan blifvit tillbörligt förberedda, borde de öfvergå till församlingens högsta bildningsanstalt, nämligen folkskolan. Denna skulle förestås af en från seminarium vederbörligen utexaminerad lärare, hvilken skulle meddela undervisning i alla de kunskaps- och öfningsämnen, som vore föreskrifna i folkskolestadgan.

Men Rundbäck ansåg, att folkskoleväsendet i en församling icke vore ändamålsenligt anordnadt därmed, att den lägre undervisningen blifvit hänvisad till särskilda förberedningsskolor — hemskola och småskola. Ännu tyngde, säger han, hela den högre undervisningen uppöfver småskolornas undervisningsområde på folkskolan. Och, att detta vore en mer än skäligt tung börda, insåge man lätt, om man toge i betraktande å ena sidan de ringa lärarkrafter, öfver hvilka folkskolan hade att disponera, och å andra sidan mängden af dess lärjungar och omfånget af den undervisning, som i denna högsta folkbildningsanstalt borde meddelas.

Då sålunda i de flesta folkskolor antalet lärjungar vore så stort, att en lärare icke kunde med framgång undervisa dem tillsamman, och då församlingarna i allmänhet svårligen kunde komma ut med att underhålla flera examinerade lärare, måste man vara betänkt på ytterligare fördelning af det undervisningsarbete, som ännu åläge folkskolan. Denna fördelning borde dock icke ske på det sättet, att församlin-

gen indelades i en mängd distrikt, hvilkas barn skulle skiftesvis besöka skolan hvar sin termin. Ty i större och folkrikare socknar skulle skolan härigenom efter alltför långa mellanskof återkomma till hvarje rote, hvilket skulle hafva till följd ganska skadliga afbrott i undervisningen. I stället borde somliga barn besöka skolan några dagar i veckan och öfriga barn de andra dagarna. Härigenom komme alla barnens undervisning att fortgå utan afbrott, på samma gång som hemläsningen och föräldrarnes deltagande i barnens uppfostran komme att stadigare förenas med folkskolans verksamhet. Genom en sådan anordning skulle barnens läsning också ständigt komma att omväxla med härdande kroppsarbete, hvilket skulle blifva kärkommet för föräldrarne, sedan barnen blifvit mera arbetsföra, och gagneligt för barnen själfva, hvilkas bestämmelse i allmänhet vore att blifva arbetare. Föräldrarne skulle ock härigenom få lättare att hålla barnen i skola, och dessa skulle, i stället för att ledsna vid en oafbruten skolgång, betrakta densamma under vissa dagar såsom ett angenämt afbrott i hemmets ansträngande arbete och sysselsättningar. Fördelningen af barnen i dessa afdelningar, som hade att skiftesvis deltaga i skolans undervisning, finge emellertid icke ske godtyckligt. Tvärtom borde man härvid utgå ifrån den olikhet, som redan af naturen eller gifna omständigheter förefunnes emellan skolbarnen — somliga af dessa hade klenare fattning, minne och läslust än andra. Andra barn vore af fattigdom tvungna att genom kroppsarbete och tjänst tidigt bidraga till sin och föräldrarnes bärgning och därigenom förhindrade att ordentligt besöka folkskolan, ifall den skulle upptaga något mera af deras tid. Dessa bägge klasser af barn, som af olika skäl kunde genomgå endast en mindre kurs, borde utgöra den ena afdelningen af folkskolan, som kunde kallas den lägre folkskolan. De öfriga barnen, som i andligt eller materiellt hänseende vore lyckligare lottade, och hvilkas undervisning kunde och borde drifvas vida längre än de förras, borde utgöra den andra afdelningen af folkskolan, den högre folkskolan. Genom en sådan fördelning skulle läraren få att göra med ett mindre antal lärjungar i sänder samt slippa att splittra sin verksamhet mellan flera läslag af mer eller mindre skilda kunskapsgrader. På det sättet skulle

han blifva bättre i stånd att utföra det dryga undervisningsarbete, som ålåge honom, och undervisningen skulle få en raskare fart och lämna vackrare resultat.

Den lägre afdelningen borde besöka skolan 2 dagar i veckan och undervisas i kristendom, innanläsning, räkning och skrifning. Den högre afdelningen skulle deltaga i undervisningen 4 dagar i veckan, och läroämnena i denna skulle vara de, som i folkskolestadgan föreskrifvas för folkskolan.

År 1861 framställde kapten L. W. Kyhlberg i en broschyr med titel: »Om svenska folkskolan och grefve Torsten Rudenschöld, tankar och vittnesmål», sina åsikter om huru folkskolan i vårt land borde organiseras. Han yrkade, att skolbarnen endast afdelningsvis borde infinna sig i skolan. Tillätes nämligen alla barnen utan afseende på olikhet i ålder och kunskap samtidigt få taga läraren och hans undervisning i anspråk, skulle hela skolarbetet »förfalla i samma svåra ohjälplighet, som vid lankastermetoden blifvit öfverklagad». Lika nödvändigt som det vore, att lärarens själs- och kroppskrafter blefve sparade, medelst bestämmande af måttlig arbetstid, lika angeläget vore det ock, att han sattes i tillfälle att fullgöra sitt kall med den sammanhållning och det besked, som erfordrades för att på en betydligt afkortad tid kunna åstadkomma ett skolarbete, som fullt motsvarade, hvad äldre läsordning haft att bjuda på. Det fölle sig ock påtagligt, att t. ex. trettio någorlunda lika försigkomna barn, hvilka samtidigt och odeladt finge tillgodonjuta lärarens hela uppmärksamhet, borde draga större nytta af 3 timmars skola än dubbla antalet barn af olika ålders- och kunskapsgrader skulle kunna draga af 6 timmars och samme lärares därunder splittrade undervisningskraft.

Ett af skälen, hvarför såväl Rudenschöld som Rundbäck och Kyhlberg förordade skolans fördelning i afdelningar, som skulle på skilda tider deltaga i undervisningen, var deras åsikt, att växelundervisningsmetoden vore fullständigt olämplig. Till försvar för denna uppträdde Vilhelm von Zweigbergk, präst och folkskolelärare i Mariestad. Han utgaf år 1862 ett arbete, som han kallade »Sveriges folkskolelag och dess rätta tillämpning». Där yttrar han bland annat följande: »Ingen skolstyrelse lär kunna förneka, att växelundervis-

ningsmetoden, rätt handhafd, är den tjänligaste på de flesta ställen, emedan den är den billigaste, och modifierad med den rudenschöldska leder skyndsamt till målet. Växelundervisningsmetoden gagnar äfven vid disciplinens upprätthållande och gör, att arbetet kan fördelas och lämpas efter hvarje barns förmåga.» På ett annat ställe skrifver han: »Tjust af rudenschöldska projekterna förkastar han (lektor Rundbäck) lankaster- och växelundervisningsmetoden, men Lancaster torde bland pedagoger få behålla sin plats högt öfver många skolamatörer, som icke kunna åstadkomma något fast och bestående. Hvarje tänkande inser också, att den så kallade rudenschöldska (kyhlbergska metoden) är växelundervisningsmetod till större delen, fast man begagnar ordet »öfverlärare» i stället för monitör. Lektorn hör till dem, som efter att hafva några minuter besökt en växelundervisningsskola, skrämd af sorlet, förklarat den så godt som oduglig för barnundervisningen. Den liknar i vissa delar våra storartade fabriker, där också buller förnimmes, som under första minuterna besvärar ovana öron; men vore det därför skäl att utdöma dem, om de lämna ett godt och billigt arbete. Jag har ock varit en beundrare af rudenschöldska metoden, men, sedan jag försökt den, fann jag den på långt när icke jämförlig med Lancasters.»

Emellertid var växelundervisningens tid ute. Äfven den metoden hade haft sin mission; nu borde den vika för andra förfaringssätt, som bättre motsvarade förhållandena, sådana de gestaltat sig under de sista decennierna. Uti kungl. cirkuläret den 22 april 1864 stadgas, att skolråden skola tillse, att, så snart det blifvit bestämdt, hvilka lärjungar under den ingångna terminen komma att skolundervisningen begagna, skolbarnen med afseende å deras olika framsteg indelas i vissa klasser eller afdelningar, hvilka, såvidt möjligt är, af läraren omedelbart undervisas. Härmed hade kungl. maj:t förklarat, att växeluudervisningen icke längre borde begagnas i landets folkskolor. I ett slag kunde den dock icke drifvas ut ur skolorna. I en och annan skola användes den fortfarande, ja, ännu så långt fram i tiden som i början af 1880-talet skall en växelundervisningsskola hafva förekommit i Visby stift.

Med skolornas indelning i klasser gick det endast långsamt framåt. I slutet af år 1866 meddela folkskoleinspektörer, att somliga skolor ej blifvit indelade i klasser utan fortfarande vore splittrade i en mängd läxlag, som voro mycket rörliga, att andra väl vore indelade i klasser, men att indelningen funnes endast på papperet; att andra vore fördelade i afdelningar, som olika dagar deltoge uti undervisningen; att andra vore indelade i klasser, som undervisades samtidigt; att inom de olika klasserna och afdelningarna ofta funnes flera läxlag. — Vid denna tid var sålunda klassindelningen i allmänhet mycket tillfällig och slumpvis företagen; bestämda kurser för de särskilda afdelningarna och klasserna funnos icke. Tio år därefter var tillståndet icke stort bättre. I berättelsen öfver folkskolorna under inspektionsskedet 1872—1876 skrifver en inspektör: »I skolan saknas bestämd klassindelning med för hvarje klass föreskrifna lärokurser. Saknaden häraf medför upplösning och oreda, som vålla, att läraren blir ur stånd att bibringa en själsodlande undervisning.» En annan inspektör yttrar: »Oftast har jag funnit, att de särskilda afdelningarna haft samma ämne på samma timme. Under de timmar, som varit anslagna för kristendomsundervisning, för svensk historia, geografi och naturkunnighet, har då vanligen den ena afdelningen efter den andra läst upp sin läxa för läraren och den för hvarje gång lediga afdelningen har hört på. Hur mycken vinst ett sådant afhörande medför, hur grundligt ett sådant genomgående af 2 à 3, ja, stundom flera läxor på en gång skall blifva, samt hur mycken tid till följande läxas förberedande skall blifva öfrig, kan man lätt tänka sig. Det blefve naturligtvis blott ett förhörande af läxor, men ingen egentlig undervisning, hvarför ock på schemat stundom plägar för dessa timmar stå ordet läxuppläsning.»

Nu ansåg regeringen, att tiden vore inne för vidtagande af kraftiga åtgärder till vinnande af ordning och reda i folkskolan. En kommitté tillsattes för utarbetande af en normalplan för landets folkskolor och småskolor. Ledamöter i kommittéen voro seminarierektorerna C. L. Anjou, C. V. Kastman och F. Sandberg samt seminarieadjunkten J. M. Ambrosius och folkskoleinspektören C. L. Leidesdorff. År 1878 hade kom-

mittéen afslutat sina arbeten, och kungl. maj:t förordnade, att den af kommitterade utarbetade normalplanen skulle tjäna till ledning vid uppgörande af lärokurser och läsordningar för landets folkskolor och småskolor.

Under kommittéens öfverläggningar hade den åsikten, att man borde hafva endast *en* normal skolform för städerna och *en* för landsbygden, sina målsmän. Enligt denna mening borde folkskolan i stad vara fast med fyra årsklasser, hvardera klassen undervisad af särskild lärare (i normalplanen är denna skola betecknad med litt. A). Den normala folkskolan i landsbygden borde jämväl vara fast men med 2 afdelningar, hvardera omfattande 2 årsklasser men båda undervisade af samme lärare på olika tider (litt. C.) Där lokala förhållanden betingade det, skulle flyttande folkskola tills vidare få anordnas i stället för den fasta. Men andra ledamöter i kommittéen ville icke göra skolan litt. C till den enda normala folkskolan för landsbygden, liksom de icke heller ville hafva blott en normal skolform för skolorna i städerna. De ansågo, att man borde hafva äfven en så anordnad folkskola, att 4:e och 3:e klassen tillsamman bildade en afdelning, som undervisades af särskild lärare, och att 2:a och 1:a klassen jämväl utgjorde en afdelning, som hade sin egen lärare, samt att båda afdelningarna besökte skolan dagligen under hela läsåret. En sådan skola skulle vara lämplig för mindre städer samt åtskilliga samhällen på landsbygden. De ville dessutom, att en folkskola med fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare, skulle, jämte litt. C, få anses som en normalskola i landsbygden, litt. D, ja, de förmenade, att folkskola litt. D vore att föredraga framför en skola litt. C. Efter många och långa öfverläggningar blefvo alla de nämnda skolorna litt. A, B, C och D upptagna i normalplanen. Att därvid litt. C kom att få plats framför litt. D, berodde därpå, att skolorna ordnades efter det antal klasser, som läraren hade att samtidigt undervisa. I normalplanen anmärkes, att i fast folkskola, som saknar förberedande småskola, undervisningen kan ordnas så, att småskoleafdelningen och folkskoleafdelningen med begagnande af den kursfördelning och läsordning, som föreslagits för flyttande skolor, undervisas på olika tider af året. Normalplanen kom sålunda att upptaga

2 hufvudformer af afdelningsskolan: den ena omfattade både folkskole- och småskoleafdelning, undervisade af samme lärare på skilda tider; den andra omfattade 2 folkskoleafdelningar, hvardera bestående af 2 årsklasser men undervisade af samme lärare på skilda tider.

Redan innan normalplanen upptog afdelningsskolan som normal skolform, hade den, såsom af föregående historiska öfversikt synes, vunnit varma förespråkare just bland dem, som voro varmt intresserade för folkskolan och nitiskt arbetade för dess ändamålsenliga anordning och utveckling. Den hade ock redan slagit djupa rötter hos befolkningen i vissa delar af landet. Tungt vägande skäl kunde anföras till försvar för den, hvadan de bland ledamöterna i normalplanskommittéen, som fruktade för att afdelningsskolan skulle vinna alltför stor spridning, ej kunde annat än å ena sidan söka ordna afdelningsskolan så ändamålsenligt som möjligt och å andra sidan sätta bredvid den en skola, som vore så anordnad, att den genom sin organisation erbjöde större möjlighet för lärjungen att inhämta mera omfattande kunskaper samt att vinna en större utveckling.

Men största delen af allmogen hade ännu icke ögonen öppna för betydelsen af en god folkbildning. Därför ville den icke heller underkasta sig uppoffringar för att barnen skulle erhålla en sådan. Man var mångenstädes fullt tillfredsställd med skolan, om den blott meddelade den i folkskolestadgan föreskrifna s. k. minimikursen. Hvad som gick därutöfver, ansågo många som onödigt, ja, några till och med som syndigt. Det kostade i åtskilliga skoldistrikt ej litet arbete för att få undervisningen utsträckt till alla de läro- och öfningsämnen, som voro föreskrifna i folkskolestadgan. Under sådana förhållanden fick afdelningsskolan många förespråkare, när fråga blef om förändringar i ett skoldistrikts folkskoleväsende, antingen därför att antalet barn i någon skola stigit så mycket, att de ej längre kunde samtidigt undervisas af en lärare, eller därför att skolgången var synnerligen dålig eller af annan anledning. Var antalet barn i en skola för stort, kunde detta afhjälpas genom att inrätta en ny skola eller genom att vid den gamla skolan anställa ännu en lärare eller genom att dela barnen i afdelningar, som besökte skolan

på skilda tider. Den sistnämnda utvägen medförde inga kostnader, hvadan skolråd och kyrkostämma gärna tillgrepo den, och detta så mycket hellre, som många pastorer ansågo de lärokurser, som kunde genomgås i afdelningsskolan, fullt tillräckliga. Åtskilliga skolrådsordförande värderade för öfrigt afdelningsskolan dels därför, att jämn skolgång i den vore lättare att åstadkomma, och dels därför, att barnen kunde mer hjälpa till vid arbetet inom och utom hus, än då de dagligen skulle besöka skolan. Härtill kom, att man ville undvika kostnaderna för att hålla fattigare barn i skola med daglig skolgång.

Men äfven en stor del af lärarne föredrog afdelningsskolan framför en så anordnad skola, att alla fyra klasserna dagligen skulle besöka den. Den förra var mycket lättare att sköta än den senare, och lärarne sågo mer på 'sin egen bekvämlighet än på barnens bästa. Till deras ursäkt kan visserligen anföras, att de äldre af dem ej under sin utbildningstid fått lära sig att omedelbart sköta flera klasser samtidigt, och att de yngre vid seminarierna ej fått tillbörlig undervisning och öfning i denna svåra konst. Det är endast småningom man kommit att vid seminarierna fästa större uppmärksamhet vid denna sida af elevernas utbildning, men nu torde åtminstone vid några af dem tillbörlig omsorg ägnas äfven åt denna synnerligen viktiga sak. Hvad som i synnerhet gjorde lärarne obenägna för en sådan folkskola, i hvilken de 4 klasserna skulle omedelbart undervisas såmtidigt af samme lärare, var, att under vissa timmar 1 eller 2 klasser måste sysselsättas med så kallade tysta öfningar. Det är egendomligt för svenska folkskolelärare, att de haft och ännu, om än i mindre grad, hafva en stor motvilja för tysta öfningar, hvilka dock enligt erfarenhetens vitsord kunna användas med så stort gagn. I utlandet har man icke visat en sådan obenägenhet för dem utan flitigt användt dem och sökt göra af dem det bästa, man kunnat. I synnerhet hafva folkskollärarne i vårt land skarpt motsatt sig användandet af tysta öfningar samtidigt därmed, att någon klass undervisats i kristendomskunskap. Det är svårt att förstå, att motståndet mot en sådan anordning blifvit så allmänt; men det förhåller sig antagligen så, att, när en gång motståndet börjat, vill

man ej medgifva, att man haft orätt. Den, som ej känner den svenske folkskoleläraren, kan i sanning vara frestad antaga, att han saknar förmåga att uppehålla ordning och tukt i sin skola, då han fruktar, att det ej skall blifva tillräckligt stilla och tyst i skolan, om en eller flera klasser sysselsättas med t. ex. skrifning, under det han undervisar öfriga klasser i kristendomskunskap. Eller månne det ej synes vittna om oförmåga att handhafva en tyst öfning, om man ej kan anordna en skriföfning så, att den ej behöfver störande inverka på den så kallade höga undervisningen? I sammanhang med motståndet mot tyst öfning tillsamman med undervisning i kristendom opponerade man sig emot anordningen i 1878 års normalplan att låta läraren vissa dagar undervisa 2 timmar i kristendom samt att låta en och samma klass någon gång i veckan hafva t. ex. bibelläsning samma dag, som den haft undervisning i katekes. Anordningen var nödvändig för att kunna på något rationellt sätt fördela mellan klasserna den lärokurs i kristendomskunskap, som enligt gällande författningar skulle i folkskolan genomgås. I utlandet är man ej rädd för att låta undervisning i kristendom förekomma mer än *en* timme om dagen, när så behöfves för att kunna genomföra en lämplig kursfördelning; och hur många timmar om dagen får ej läraren i kristendom vid våra allmänna läroverk undervisa i detta ämne! Slutligen vilja vi framställa följande fråga: Hvilket är bäst att låta 1 eller 2 klasser sysselsätta sig med lämplig tyst öfning, under det öfriga klasser undervisas i kristendom, eller att låta alla klasserna deltaga i undervisningen, ehuru en eller annan af dem antingen ej kan tillägna sig innehållet eller också redan har tillägnat sig det i den form och i den omfattning, hvari det nu åter för dem framställes? Hade lärarne från början med mera allvar sökt införlifva tysta öfningar med den öfriga undervisningen, hade vi icke haft så många afdelningsskolor, som vi nu hafva.

Men att afdelningsskolorna tidigt vunno så stor spridning, berodde ock i hög grad på åtskilliga inspektörer, som dels ifrade för inrättandet af sådana, dels ej gjorde, hvad de kunde, för att hindra, att dylika skolor kommo till stånd. Det fanns (och finnes ännu) inspektörer, som ansågo, att afdelningsskolan

var den mest lämpliga för Sveriges landsbygd. De menade nämligen, att genom afdelningsskolan bäst sörjdes för barnens kroppsliga uppfostran, att barnen bäst utbildades för sitt kommande yrke genom att tidigt få deltaga i arbetena inom och utom hus, samt att många barn vore i den ställning, att de tidigt behöfde bidraga såväl till sin egen som till föräldrarnes bärgning.

Så bidrogo redan tidigt flera faktorer därtill, att afdelningsskolor i stor mängd anordnades, och benägenheten att inrätta sådana synes ännu fortfara. Talrikast förekomma afdelningsskolor uti Skara, Linköpings, Göteborgs, Strängnäs och Uppsala stift; men äfven uti de öfriga stiften hafva de vunnit ej ringa spridning.

Till en början ansåg man resultaten af afdelningsskolans verksamhet i allmänhet tämligen tillfredsställande, men småningom började en annan vind blåsa, och i samma mån, man ställt högre anspråk på undervisningen i folkskolan, har afdelningsskolan mistat i kredit. Särskildt har den visat sin svaghet, där man med allvar sökt lära barnen att i skrift uttrycka sina tankar. Missnöjet med afdelningsskolan visade sig mera indirekt däruti, att man alltmer och mer sökte införlifva de tysta öfningarna med den öfriga undervisningen. Så stadgas i folkskolestadgan af år 1882, att vid uppgörande af läsordning bör iakttagas, bland annat, att de särskilda klasserna omedelbart undervisas af läraren, och att, då två eller flera klasser, hvilka skola af en lärare samtidigt handledas, ej kunna med fördel undervisas tillsamman, en eller flera af dem sysselsättas med tysta öfningar; uti de normalplaner, som utkommit till ledning för uppgörande af läroplaner m. m. för folkskolan, hafva de tysta öfningarna framhållits; seminarierna hafva vid lägliga tillfällen anmodats att fästa tillbörlig uppmärksamhet vid ifrågavarande öfningar, och i Tidskrift för folkundervisning har deras betydelse gång på gång påpekats. Men missnöjet med afdelningsskolan har yttrat sig äfven mera direkt. Flera folkskoleinspektörer hafva i senast till ecklesiastikdepartementet afgifna ämbetsberättelser klagat öfver att i afdelningsskolan lärotiden vore alldeles för kort, för att tillfredsställande resultat af undervisningen skulle kunna vinnas. Vid det 12:e allmänna folkskolelärarmötet,

som hölls i Norrköping år 1898, var fråga äfven om organisationen af den egentliga folkskolan. Vid diskussionen härom uppträdde både försvarare af och motståndare till afdelningsskolan. De förra hade intet nytt att anföra. De senare framhöllo, att fara vore att genom afdelningsskolan vår folkundervisning skulle komma att blifva undermålig. En af dem yttrade, att afdelningsläsningen ej borde tålas i andra skolområden, än där de mindre barnen af en eller annan anledning ej kunde besöka skolan under vintermånaderna. På senare tider hade dock afdelningsläsning införts på många orter med tät befolkning. I vissa distrikt hade inspektören rent af tvingat församlingarna att införa den. Visst vore, att de två sista årtiondena betecknade en tillbakagång i fråga om barnens årliga skoltid. Det funnes folkskolor med litet barnantal i rika trakter, där hvarannandags- och afdelningsläsning användes, emedan läraren tyckte, att det vore bekvämt, på andra ställen, emedan föräldrarne ville hafva barnen hemma så mycket som möjligt, på andra åter, emedan rika arbetsgifvare tyckte sig förtjäna mest på barnarbete. Mot afdelningsskolans utsträckta spridning hafva ock Tidskrift för folkundervisningen och Svensk läraretidning uppträdt, helst sedan agrarerna begynt arbeta för en inskränkning af folkskolans arbetstid. Den af Kungl. Maj:t den 7 december 1900 godkända normalplanen fäster uppmärksamheten på att så kallade afdelningsskolor böra förekomma, endast då lokala förhållanden eller medellöshet betinga dylika anordningar.

Det är att hoppas, att afdelningsskolan, sedan det blifvit alltmer tydligt, att den ej tillfredsställande kan fylla sin uppgift, så småningom skall gifva vika för mera ändamålsenliga skolformer, samt att ingen ny sådan skall anordnas under andra förhållanden, än då den är fullt berättigad.

Carl K—n.

3.

Våra skolträdgårdar.

Berättelse om en sommaren 1901 i södra Sverige företagen resa.

Till Herr statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet.

Sedan undertecknad i enlighet med Kungl. Maj:ts nådiga skrifvelse till dess statskontor den 15 sistlidna mars under tiden från och med den 3 juli till och med den 1 augusti sistlidet år med understöd af allmänna medel företagit en resa genom Öster- och Västergötland, Bohuslän, Halland, Skåne och Småland för att besöka de enligt vederbörande folkskoleinspektörers omdöme bäst ordnade och skötta skolträdgårdarna vid folkskolor i dessa landskap, får jag enligt samma nådiga skrifvelse härmed till kungl. ecklesiastikdepartementet vördsamt inkomma ej blott med berättelse rörande mina under denna resa gjorda iakttagelser utan äfven med förslag till åtgärder för främjande af undervisningen i trädgårdsskötsel vid folkskolan samt för anordnande af ändamålsenliga skolträdgårdar.

Vid fullgörandet af den mig sålunda nådigt anförtrodda uppgiften ville jag för öfrigt äfven direkt och omedelbart söka främja den sak, som resan afsåg att främja, genom att på hvarje besökt plats, där tillfälle därtill erbjöds, gifva vederbörande råd och anvisningar beträffande skolträdgårdars ändamålsenliga anordningar, särskildt med hänsyn till nu gällande normalplan — anvisningar, som till min glädje öfverallt mottogos med tacksamhet, och som enligt ingångna underrättelser allaredan föranledt väsentliga förbättringar eller beslut om utförandet af sådana vid icke mindre än 24 s. k. skolträdgårdar, af hvilka de flesta förut voro det blott till namnet. Och dessutom besökte jag på vederbörandes uppmaning trenne bemärkta läroanstalter, vid hvilka ännu ej finnas skolträdgårdar, men där sådana inom kort skola anläggas, nämligen

det vidt berömda och mycket frekventerade slöjdlärarseminariet å *Nääs*, den nya och präktiga folkskolan vid *Surte* glasbruk samt folkskollärarseminariet i *Växjö*, hvarest en del af den vackra seminarieträdgården skall anordnas till normalplanenlig skolträdgård för öfningsskolans barn. Vid Nääs har saken redan hunnit så långt, att en s. k. normalskolträdgård af omkring 1400 kvadratmeters ytvidd börjat sistliden höst anläggas på en mycket lämplig plats midt framför själfva seminariebyggnaden, och den torde blifva i det närmaste färdig nästa vår.

Inalles har jag under resan besökt *54 folkskolor*, vid hvilka enligt officiella uppgifter borde finnas ordnade skolträdgårdar, nämligen *16 i Östergötland*, *15 i Västergötland*, *14 i Skåne*, *4 i Småland*, *3 i Halland* och *2 i Bohuslän*. Fem af dessa skolor tillhöra städer (*Mariestad*, *Skara*, *Sköfde*, *Hjo* och *Malmö:* vid Pildamsvägen), två (af de i Småland besökta) äro flyttande, alla de öfriga äro fasta folkskolor på landsbygden. Af de 54 skolträdgårdarna hade *34 blifvit mig rekommenderade af vederbörande folkskoleinspektörer* och *4 af länsträdgårdsmästare;* men de återstående 16 besöktes blott därför, att de lågo i min väg, då jag färdades till de förutnämnda, ty jag ansåg mig böra begagna tillfället att få se prof på äfven sådana »skolträdgårdar», som icke erhållit någon rekommendation.

Vid hvarje skolträdgårdsbesök har jag först och främst velat utröna, huruvida den så kallade skolträdgården verkligen borde officiellt erkännas vara skolträdgård eller icke. Skolträdgård i officiell mening är nämligen endast den vid en folkskola befintliga trädgård eller trädgårdsafdelning, som jämlikt kungl. kungörelsen den 1 juni 1900 § 1 mom. 3 (förut k. kung. den 20 januari 1882) blifvit noga *afskild* från det åt läraren eller lärarinnan »till brukning för eget behof af jordfrukter» upplåtna jordlandet, och som därjämte i enlighet med § 56 af folkskolestadgan är »*ordnad* på ett för barnens undervisning i trädgårdsskötsel och trädplantering ändamålsenligt sätt». Förre kanslisekreteraren d:r *Simon Nordström* har också i en den 9 januari 1895 uppsatt »*P. M. för afgifvande af uppgifter om folkundervisningen enligt formuläret Litt. B*» i mom. 8 erinrat därom, att i kol. 19 å insidan af samma Litt.

B bör införas uppgift om *endast* sådant vid en skola befintligt jordområde, som uppfyller *båda* de nämnda villkoren.

Men, då vid tillämpningen af dessa lagbestämmelser allt beror på huru de uppfattas, bör jag redogöra för huru jag uppfattat dem, då det gällt att bedöma de af mig besökta skolträdgårdarna.

Föreskriften om det noga *afskiljandet* af skolträdgården från lärarens jordområde innebär tydligen ett bestämdt förbud mot det ännu mångenstädes förekommande bruket, att läraren skördar afkastningen af allt, som växer i skolans trädgård, sedan barnen under hans ledning skött antingen hela trädgården eller en del af densamma. Före den 15 oktober 1869 var detta bruk också lagligen berättigadt och i allmänhet det enda sätt, hvarpå folkskolebarn kunde erhålla den redan år 1842 föreskrifna undervisningen i trädgårdsskötsel. Men nämnda dato 1869 lät Kungl. Maj:t till rikets samtliga domkapitel utfärda ett nådigt cirkulär, som bland annat innehöll just den ifrågavarande bestämmelsen om noggrant åtskiljande af skolträdgård och lärarträdgård, såsom hafvande hvardera *sitt* ändamål. Och i ingressen till detta cirkulär säges, att föreskriften gifvits »efter öfvervägande af de upplysningar och förslag», som förekommit i folkskoleinspektörernas berättelser för åren 1867 och 1868. Men dessa berättelser hade i fråga om undervisningen i trädgårdsskötsel just framhållit olämpligheten af att barnens arbetskraft användes till lärarens fördel genom skötandet af hans trädgård, något hvaröfver föräldrarne mångenstädes anfört klagomål. Och enskilda folkskoleinspektörer, t. ex. *C. O. Klefbeck* i Skara, hade inom sina inspektionsområden redan på 1860-talet sökt genomföra den ordningen, att barnens undervisning i trädgårdsskötsel meddelades å en särskild del af skolans jordområde, där de finge ej blott arbeta utan äfven skörda. På grund häraf har jag ansett *alla* de s. k. skolträdgårdar (mer än hälften af dem jag i somras besökte), i hvilka läraren inhöstar skörden från de *köksväxtland*, som det tillkommit barnen att bearbeta och sköta, eller där han haft inkomst af den *trädskola*, som varit afsedd för barnens undervisning i trädplantering, böra frånkännas rätten att kallas skolträdgårdar. Något annorlunda förhåller sig saken, menar jag,

i fråga om skolträdgårdens tredje afdelning, den *botanisk-pomologiska*, — där den förekommer. Hufvudändamålet med denna afdelning är blott och bart, att barnen må inhämta nödig växt- och fruktkännedom. Sedan detta ändamål blifvit uppnådt, därigenom att barnen fått se och smaka på allt, under det läraren framhållit, hvad som för hvarje naturföremål är mest karakteristiskt, så tror jag, att det, som möjligen blir öfver af frukt och kryddor m. m., bör tillfalla läraren, ty för hans hushåll kan sådant blifva af värde, men, om det bortplottras genom utdelning åt ett stort antal barn, så får *ingen* någon egentlig nytta däraf. — Hvad för öfrigt beträffar föreskriften om att skolträdgården och lärarens jordland skola »noga afskiljas» från hvarandra, så torde blott böra tilläggas, att jag *icke* hyser den åsikt, som någon velat göra gällande, att gränsen mellan de båda områdena, där de ligga intill hvarandra, nödvändigt skulle behöfva markeras genom en häck eller ett staket, ty därigenom förorsakas blott kostnad och besvär utan full garanti för det åsyftade ändamålets uppnående.

I fråga om betydelsen af folkskolestadgans bestämmelse i § 56 angående *ordnandet* af en skolträdgård har jag för att till en början ej begära för mycket ansett de under resan besökta skolträdgårdarna vara »ordnade», om de blott innehållit en enda ändamålsenligt anlagd och skött afdelning af de tre, som gällande normalplan omförmäler, t. ex. köksväxtland med treårigt växelbruk eller trädskola, som underhålles enligt bestämd plan. Men, i samma mån som skolträdgårdsförhållandena framdeles blifva mera utvecklade, bör man otvifvelaktigt fasthålla vid den fordran, att en ordnad skolträdgård skall, om möjligt, vara fullt normalplanenlig. Och då skall man också komma till insikt om det nära sambandet mellan en skolträdgårds ändamålsenliga ordnande och dess noggranna afskiljande från lärarens jordland eller trädgård; ty skillnaden mellan de båda trädgårdsområdena bör just framträda i dess *olika anordning för olika ändamål:* skolträdgården skall i allt vara ordnad för *undervisningen* som mål, lärarträdgården för *afkastningen*. Denna skillnad, som ännu är föga beaktad, angifves dock ganska tydligt i de nyss citerade lagbestämmelserna.

Då jag nu tog reda på förhållandet med hvar och en af de 54 besökta »skolträdgårdarna» och bedömde dem från dessa lagbestämmelsers synpunkt, så befanns det, att *blott 9 voro verkliga skolträdgårdar*, och detta, ehuru 38 rekommenderats af vederbörande såsom hörande till eller varande det bästa, man hade att uppvisa. Och anmärkas bör, att endast genom ett ganska välvilligt bedömande kunde sex af de nio skolträdgårdarna rubriceras såsom »ordnade». Af de 45 s. k. skolträdgårdarna, hvilka måste underkännas, voro 12 afskilda från lärarens land men ej ordnade, 10 på visst sätt ordnade men ej afskilda, 19 hvarken ordnade eller afskilda, och 4 (tillfälligtvis besökta) kunde icke ens erkännas vara trädgårdar eller trädgårdsland, ty i följd af vanskötsel sedan många år utgjordes de numera af gräsvall eller öppen, utmagrad jord, å hvilken så godt som *intet* af hvad som tillhör en trädgård växte eller kunde växa.

Alltså kunna de besökta skolträdgårdarna med afseende på deras allmänna beskaffenhet indelas i fem klasser enligt följande öfversikt.

		Antal skolträdgårdar.			
		Rekommenderade af folkskoleinspektör.	Rekommend. af länsträdgårdsmästare.	Ej rekommenderade.	Summa.
I.	Verkliga skolträdgårdar, afskilda och ordnade	9	—	—	9
II.	Förmenta skolträdgårdar, afskilda men ej ordnade	8	--	4	12
III.	Förmenta skolträdgårdar, på visst sätt ordnade men ej afskilda	7	2	1	10
IV.	Förmenta skolträdgårdar, hvarken ordnade eller afskilda	10	2	7	19
V.	Förmenta skolträdgårdar, som icke alls äro trädgård eller trädgårdsland	—	--	4	4
	Summa	**34**	**4**	**16**	**54**

Af de 9 skolträdgårdar, som, om också i ett och annat bristfälliga, befunnits göra skäl för namnet, tillhöra 4 Västergötland (*Fröjered*, *Kilanda*, *Mariestad* och *Sköfde*), 3 Östergöt-

land (*Heda*, Häradstorps folkskola i *Risinge* och Örsäters folkskola i *Åtvids* socken), 1 Bohuslän (*Skredsviks* kyrkskola) och 1 Halland (*Tvåkers* kyrkskola). Den största (med 3,600 kvadratmeters areal) och tillika vackraste af dessa trädgårdar är den i *Fröjered* (nära Frideneds station på Hjo—Stenstorpsbanan), som började anläggas år 1889 af folkskoleläraren på platsen, *C. E. Karlssohn*, hvilken med berömvärd insikt och självuppoffrande kärlek till saken icke blott uppgjort ritning utan med barnens hjälp utfört allt arbetet. — Ett särskildt intresse erbjuda skolträdgårdarna i *Kilanda* (Älfsborgs län) och vid *Örsäter* i Åtvid (Östergötlands län), emedan de anlades redan på 1860-talet och sålunda äro eller åtminstone höra till *de första* från folkskolelärarens jordland åtskilda och för undervisningen rationellt ordnade skolträdgårdarna i Sverige. Tryckt beskrifning jämte planritning (af en trädgårdsingeniör *O. Hüttig*) öfver Kilanda skolträdgård finnes införd i Älfsborgs läns Norra kungl. hushållningssällskaps årsberättelse för år 1868; och därigenom har denna trädgård blifvit till och med utomlands bekant: den omnämnes med beröm i en österrikisk broschyr »*Der Schulgarten von Dr. E. Schab*», tryckt i Wien 1876. För närvarande är den icke i allt underhållen enligt den ursprungliga planen men dock en god skolträdgård, och det gladde mig särskildt att vid oanmäldt besök därstädes den 16 sistl. juli (alltså under sommarferierna) finna ett tjugotal barn flitigt sysselsatta med att rensa och vattna sina köksväxtland. — Ett par år äldre än Kilanda-trädgården men mindre rikhaltig i plan och anläggning är *Örsäters* skolträdgård, till hvilken ritning uppgjorts af *Olof Eneroth*, den bekante pomologen, som äfven utgifvit ett litet häfte »*Om skolträdgårdar och seminarieträdgårdar*» (*tredje* upplagan tryckt i Stockholm 1864). *Eneroth* ifrade mycket för skolträdgårdar men synes mig ej riktigt väl hafva funnit planen för deras anläggning. — Om de öfriga sex skolträdgårdarna må — då det kanske blefve för vidlyftigt att här karakterisera dem alla — blott sägas, att de äro yngre anläggningar (den äldsta 20-årig), af hvilka tre väsentligen utförts af folkskolelärare; en af länsträdgårdsmästare och två af vederbörande skolråd enligt af mig för 6 à 7 år sedan på begäran utarbetade ritningar.

Märkvärdigt och ledsamt syntes mig, att jag i det härliga *Skåne* ej fann en enda verklig, d. v. s. behörigen afskild och ordnad, skolträdgård, ehuru bland 14 besökta 11 blifvit mig rekommenderade.* Men jag fick se en och annan präktig lärarträdgård, som kunde lämna sin innehafvare en årlig inkomst af ända till 500 kronor. Skolträdgårdsidéen möter i Skåne mångenstädes säregna svårigheter, af hvilka den betänkligaste synes mig bestå däri, att de äldre barnens årsexamen ofta hålles i april, hvadan de ej bevista skolan under den tid, då de viktigaste arbetena i skolträdgården skulle företagas.

Icke heller var någon af de fyra trädgårdar, jag enligt vederbörandes anvisning besökte i *Småland,* en verklig skolträdgård. Dock hade en af dem, den vid *Näsby* kyrka (nära Hvetlanda), helt nyligen blifvit berömd som »storartad skolträdgård» i en af många tidningar återgifven notis. Och storartadt på sitt vis eller åtminstone i hög grad märkvärdigt fann jag det äfven, att en lärare vid flyttande folkskola i en af Smålands magraste trakter kunde drifva trädskolekultur som affär i så stor skala, att han hade nära 4,000 unga, förädlade fruktträd och dessutom parkträd till afsalu. Men någon skolträdgård fanns dock icke vid Näsby, ty, hvad där så kallas på papperet och utpekas på marken, är en viss del af skolans jordområde, som ursprungligen varit afsedd för barnens undervisning i trädgårdsskötsel, men som numera *med skolrådets tillstånd* i likhet med det öfriga användes till lärarens trädskolor, från hvilka barnen liksom till betalning för sitt deltagande i trädgårdsarbetet erhålla hvardera 2 fruktträd, 2 bärbuskar och 2 parkträd att plantera vid sina hem, då de lämna skolan.

Efter denna allmänna öfversikt öfver de besökta trädgårdarna med hänsyn till deras egenskap af att vara eller att icke vara skolträdgårdar i detta ords lagstadgade betydelse, går jag nu att redogöra för några mera speciella iakttagelser rörande dessa trädgårdar eller skolträdgårdar i allmänhet och hvad med dem står i samband.

---

* Och ehuru enligt officiell »*Berättelse om folkskolorna för år 1898*» Malmöhus och Kristianstads län tillsamman skulle hafva 401 skolträdgårdar!

1:o. *Den folkskolorna tillhörande jordarealen är i allmänhet för liten.* Detta gäller särskildt landsbygdens folkskolor, som i regeln behöfva minst ett tunnland jord eller i det närmaste 5,000 kvadratmeters areal, hvaraf 1/5 bör beräknas till skolträdgård (i enlighet med 1900 års normalplan),* 2/5 till lärarens »jordland» (trädgård och potatisland)** samt 2/5 till hustomter och lekplan med dess närmaste omgifning af liten gräsplan eller rabatt för parkträd och prydnadsbuskar m. m. Ehuru tillförlitliga statistiska uppgifter om dessa förhållanden ännu ej förefinnas, så tror jag mig dock dels på grund af egna iakttagelser i skilda landsändar, dels med stöd af vissa meddelanden i så väl den officiella statistiken som i *Per Borghs matrikel* (för 1889) kunna antaga, att på sin höjd 1/6 af Sveriges folkskolor på landet disponerar nämnda jordareal af 5,000 kvm. eller mera, samt att minst 1/12 af ifrågavarande skolor totalt saknar till planteringar användbart jordland.*** Och det finnes ty värr ännu skolor, som till och med sakna lekplan, eller som därtill använda landsvägen.

2:o. *Särskildt äro skolträdgårdarna* — eller de jordland, som så benämnas — *i de flesta fall mycket för små.* Enligt d:r *Simon Nordströms* speciella undersökningar om den saken skulle år 1894 i Sverige finnas 965 skolträdgårdar (af rikets, såsom då uppgafs, 2,001), hvilkas ytvidd ej uppgick till mer än högst 500 kvm., d. v. s. blott hälften af hvad nu gällande normalplan med rätta kräfver, och 171 (af dessa 965) hade en storlek af blott 100 kvm. (= 1 ar) eller därunder. Ja, enligt en uppgift, som af vederbörande skolråd ännu vidhålles, skall i *Ullstorps* skoldistrikt af Kristianstads län finnas en skolträdgård, hvars storlek utgör blott *4 kvadratmeter*, och på förfrågan har meddelats, att man sätter sticklingsplantor af bärbuskar i denna *miniatyrträdgård* — hvilken ju dock egentligen icke kan betraktas annorlunda än som *karikatyr af en*

---

* Och enligt Kungl. Maj:ts nådiga resolution (ett prejudikat) den 15 sept. 1899 angående skolträdgårdsanläggning vid Sebende folkskola i Söderbykarls församling af Stockholms län.

** Där läraren icke har ett jordland af denna storlek, arrenderar han gärna för sitt hushåll af en granne en liten åker, om han det kan få. På *sju* besökta platser har sådant förhållande antecknats.

*** Detta i trots af ett Kungligt cirkulär till domkapitlen af den 5 dec. 1862, hvarom mera nedan vid *c.*

trädgård. Jag besökte därför icke heller Ullstorp, ehuru jag den 1 aug. ej var långt därifrån; men jag såg på andra ställen s. k. skolträdgårdar (åtminstone tvenne), hvilkas yta ej uppgick till 100 kvadratmeter, och *så* små anläggningar borde enligt min tanke aldrig få omnämnas i skoluppgifterna. — Väl förekomma också uppgifter om stora skolträdgårdar. År 1894 skulle sålunda enligt den officiella statistiken finnas 29 skolträdgårdar af öfver 5,000 kvadratmeters storlek; men dessa uppgifter äro *utan tvifvel alla oriktiga:* om 19 *vet jag*, att de äro det. Och skolträdgårdarna *böra* af flera skäl ej heller gärna vara större än den ofvannämnda i *Fröjered* (3,600 kvm.).

3:o. *Folkskolornas jordområde användes ofta på ett i hög grad oriktigt sätt.* Så t. ex. händer det, att, ehuru skolans jordområde ej ordentligt räcker till för hvad där enligt lag, »såvidt sig göra låter», skall finnas (skolträdgård och land till folkskolelärarens privata bruk), man likväl generöst anslår en del af området åt en på platsen tjänstgörande småskolelärarinna, som icke har lagligt anspråk på något sådant och i de flesta fall ingen annan användning däraf, än att hon för en ringa penning bortarrenderar det lilla landet. Sådant förhållande har jag antecknat vid 10 under resan besökta platser och känner till det på flera andra ställen. Men ännu mera oriktigt är ett förhållande, som jag fann vid en folkskola i Östergötland, där skolrådet låtit en gammal klockare och pensionerad folkskolelärare, förut tjänstgörande på stället, fortfarande innehafva »lärarens jordland», under det man sökte hålla nuvarande ordinarie lärare skadeslös därigenom, att han fick skörda, hvad som växte i den för barnens undervisning afsedda skolträdgården. — Äfven en tredje sak — och det en, som i synnerhet på slättbygderna är mycket vanlig och som troligen af mången berömmes — har jag antecknat under rubriken *oriktig användning* eller misshushållning af folkskolornas just för sin litenhets skull dyrbara jord. Den består däri, att en större del af denna jord anordnas till park efter herrgårdsomgifningarnas föredöme i engelsk eller kvasiengelsk stil. Blott fåfänga och ingenting annat!

4:o. *Då särskild skolträdgård ej finnes* och ej ens uppgifves finnas, *undervisas folkskolebarn likväl ofta i trädgårdsskötsel på det sätt, att de under lärarens ledning få arbeta i hans träd-*

gång, fast sällan, *uteslutande teoretiskt efter* da sätten äro uppenbarligen oriktiga och det lagligt, ehuru det ännu försvaras af *mången* t skolråd samt enligt senaste sexårsberättel- d af en och annan folkskoleinspektör; ty det or mig i det föregående hafva uppvisat, just detta tillvägagående, som lagbestämmelsen iljandet mellan skolträdgårdens och lärarens utkom.

arken skolträdgård eller undervisning i träd- ommer, har man på vissa orter liksom velat genom åt skolbarn meddelad praktisk under- d och skogsplantering. Detta är i synnerhet öteborgs och Bohuslän, hvarest enligt folk- *Leidesdorffs* senaste berättelse länets lands- 1887 årligen beviljat ett reservationsanslag ill premier åt folkskolelärare och lärarinnor i skogsplantering. Men äfven utom nämnda städes i landet på senare tid uppstått och bruk att gifva skollof en eller annan s. k. varje år. Allt detta är såsom afseende ett mycket behjärtansvärdt mål, i och för sig värdt, men det må ingalunda undanträngа ta skolträdgårdarna och deras skötsel, som fosterländskt och lika vackert mål, och som gssynpunkt har obestridligt och stort före- skogsplantering, utförd af barn, hvilka där- en spela rollen af handtlangare.

nästan alla — ja, med blott tre undantag *trädgårdarna gemensamt fel bestod däri, att ar och andra växter ej voro behörigen etiket-* edda med tillkännagifvanden om sorternas itta namn. Dock är det en känd sak, att ar *i handel blott halfva värdet*, och tilläggas tt namnlösa växter eller växtprodukter i all- *undervisningen intet värde.*

n torde jag blott helt kort böra omnämna föl- ller färre af de besökta trädgårdarna (skol- ttagna förhållanden, som alla äro en följd af

vederbörandes bristande insikt i eller intresse för ifrågavarande sak.

a) Skolorna ligga stundom på *»ofri grund»*, i hvilket fall församlingen ej gärna vill bekosta planteringar å en jord, som den ej äger.

b) Folkskolornas jordområde lider ej sällan *väsentligt intrång* genom nybyggnader eller på annat sätt (t. ex. genom expropriation för järnvägsanläggning, såsom jag under resan på ett ställe iakttagit), utan att man söker gifva skolan någon ersättning för det förlorade. Jag anser, att i skolreglementena borde intagas bestämmelse om huru stor areal såväl skolträdgården som lärarens jordland vid hvarje folkskola skulle omfatta, ty då kunde ändring däri ej ske utan vederbörande domkapitels medgifvande.

c) Med afseende på skolträdgårdens läge fanns på fyra ställen skäl till den anmärkning, att den låg för mycket *afsides och undangömd;* ty den bör naturligtvis ligga så nära skolan som möjligt, helst omedelbart invid samt framför eller vid sidan om skolhuset (ej bakom det eller bakom lärarens trädgård) invid vägen, så att skolträdgården både synes från skolan och kommer under den trafikerande allmänhetens inspektion.

d) De flesta såväl skol- som lärarträdgårdar hafva i själfva sin anordning det felet gemensamt med flertalet ekonomiträdgårdar i hela vårt land, att köksväxtkvarteren på sidorna planterats med fruktträd och bärbuskar, hvilka utsuga och beskugga jorden samt stå till hinder för dess rationella brukning och skötsel. Det vore för skolträdgårdarna en uppgift af nationell betydelse, om landsbygdens folk genom dem finge lära sig att anlägga sina trädgårdar på ett annat och bättre sätt än enligt den nu *vanliga schablonen.* Men för sådant ändamål behöfdes fullt ändamålsenliga *normalritningar*, som vederbörande skulle vara skyldiga att vid anläggning af skolträdgård taga hänsyn till eller följa i allt väsentligt.

e) På de stora slätterna får man ofta se skolträdgårdar och andra små trädgårdar omgifna äfven på södra sidan af s. k. *»skyddsplantering»*, bestående bland annat af höga almar, askar och popplar, hvilka beskugga, utsuga och förhärja trädgården i vida högre grad än vind och storm någonsin kunde

göra. Detta är åter ett exempel på huru de stora herrgårdsträdgårdarnas föredöme ej duger att tillämpas på små trädgårdsanläggningar.

f) Mycket skulle kunna tilläggas, som gåfve exempel på vederbörandes *försumlighet och likgiltighet* i fråga om skolträdgårdarnas skötsel och vård. Men jag tror mig böra afstå härifrån för att till sist säga något om den genom kanslisekreteraren *S. Nordströms* bearbetning och undersökning af 1894 års skoluppgifter *Litt. B* kända *otillförligheten af skolrådens uppgifter* i kol. 19 å insidan af nämnda Litt. *angående skolträdgårdarnas storlek.** Till följd af de talrika anmärkningar och förfrågningar, som efter nämnda år utgått från kungl. ecklesiastikdepartementet till vederbörande skolråd angående ifrågavarande uppgifter, hafva dessa mångenstädes i landet blifvit korrigerade och i allmänhet befriade från sådana orimligheter, som de förut ofta innehöllo.** Men likväl äro de ty värr *ännu allmänneligen* (till minst 90 procent — har jag skäl att antaga) *och väsentligen oriktiga.*

Härtill samverka trenne orsaker. För det första hafva vederbörande skolråd, såsom torde framgå af nyss gifna redogörelse för mina iakttagelser, uppenbarligen ännu icke lärt sig inse, hvad som menas med en lagligen afskild och ordnad skolträdgård. Folkskoleinspektören d:r *J. E. Torell* i Skara stift lämnar i senaste sexårsberättelsen det ärliga besked, att af hans förut i statistiken upptagna 23 s. k. skolträdgårdar icke en enda befanns år 1898 uppfylla de lagstadgade villkoren, och en liknande förklaring borde utan tvifvel mången skolinspektör hafva afgifvit, ty det finnes all anledning till det antagandet, att *af Sveriges i statistiken omnämnda omkring 2,000 s. k. skolträdgårdar icke 200 äro verkliga sådana.* — En andra orsak till ifrågavande uppgifters otillförlitlighet består däri, att skolråden ej veta, *huru* eller enligt hvilka grunder en skolträdgårds uppmätning bör ske. Följande märkliga uttalande därom finnes i folkskoleinspektören d:r *Åke G. L. Belfrages* (likaledes i Skara stift) sexårsberättelse: »Vid upp-

* Se Kungl. ecklesiastikdepartementets »*Berättelse om folkskolorna för år 1894*», sid. 7—9.

** T. ex. att det funnes skolträdgårdar, hvilkas storlek utgjorde en bråkdel af en kvadratmeter.

mätningen» (nämligen af skolträdgårdar och skoljord i allmänhet) »går man till väga på mycket olika sätt. Den ena gången mätes hela jordområdet, den andra gången fråndragas tomt- och lekplatser, den tredje gången anser man sig ej böra medtaga gångar och gräsplaner utan blott den öppna jorden o. s. v. — — —. Någon reda i detta virrvarr kan icke åstadkommas, förrän det från folkskolebyrån gifves bestämda föreskrifter, att all skoljord skall genom sakkunnig person uppmätas, *hur den skall uppmätas*, och hvad man egentligen vill veta.» — En tredje orsak till dessa uppgifters oriktighet synes mig bestå blott uti vederbörandes *oaktsamhet* eller likgiltighet om saken. Så t. ex. har jag funnit det ännu kunna inträffa — hvad som för några år sedan torde hafva varit mycket vanligt —, att tal, som afse *kvadratfot*, införas utan reduktion i Litt. B kol. 19 och 20, hvilka kolumner skola ange skolträdgårds- och lärar-jordlands storlek i *kvadratmeter*.

Om alla de iakttagelser, för hvilka här sålunda redogjorts, slutligen sammanfattas i ett totalomdöme öfver våra skolträdgårdar, deras verkliga förekomst och antal, deras storlek, anordning och skötsel m. m., så torde ifrågavarande angelägenhet ej kunna bedömas annorlunda än såsom *i högsta grad försummad*, ja, såsom *den för närvarande ojämförligt mest tillbakasatta af alla den svenska folkskolans uppgifter*.

Sverige är visserligen ett af de första länder, som upptagit och sökt realisera idéen om skolträdgårdar vid folkskolor — hvilken idé länge haft ifriga förespråkare och tillämpare äfven i *Österrike* men märkvärdigt nog ännu synes vara helt och hållet främmande för t. ex. *Danmark*, hvars nya »*Skolelov*» af den 24 mars 1899 icke innehåller något därom, ehuru samma lag i det hänseendet gått ett steg längre än vår, att den tillerkänner folkskoleläraren ett jordland af viss, bestämd minimiareal (»2 Skiepper Land» = 1,373 kvadratmeter). Men för öfrigt förtjänar vårt land ty värr ännu ingalunda det beröm, som det för sina skolträdgårdar erhållit af utländingar. *

* T. ex. i den ofvan citerade afhandlingen af *E. Schwab*, vidare i ett nyare och större, likaledes österrikiskt arbete, »*Der Schulgarten der Volksschule am Lande* von *Julius Jablanzy*», Wien 1891, samt slutligen i en nordamerikansk broschyr »*School-Gardens*», tryckt i Des Moines, Iowa, 1899.

I enlighet med det mig i den nådiga skrifvelsen gifna uppdraget och på grund af den vunna erfarenheten får jag nu inför Herr statsrådet vördsamt framlägga följande

Förslag

till åtgärder för främjandet af undervisningen i trädgårdsskötsel vid folkskolan och för anordnande af ändamålsenliga skolträdgårdar.

A. Nya normalritningar till skolträdgårdar jämte beskrifning böra utarbetas med ledning af hittills i saken vunnen erfarenhet.

De på föranstaltande af stiftelsen »*Lars Hiertas Minne*» år 1890 utgifna normalritningarna voro blott ett första försök i den vägen och hafva, ehuru upptagna å kungl. ecklesiastikdepartementets förteckning på undervisningsmateriell för folkskolorna, aldrig egentligen haft officiell auktoritet. Men de nya ritningarna borde, menar jag, i likhet med »*Normalritningar till folkskolebyggnader*» utarbetas »på nådig befallning» af en därtill utsedd kommitté af sakkunniga skol- och trädgårdsmän eller möjligen af en enda person i samråd med andra sakkunniga. Den eller de personer, som erhölle ett sådant uppdrag, skulle utföra det enligt en instruktion, som innehölle bestämda föreskrifter om de principer, man hade att följa. Sålunda borde — för att här blott nämna ett par af de viktigaste principerna — de nya skolträdgårdsritningarna ej vara, såsom de förra, fyra stora, färglagda och därför onödigtvis dyra ritningar utan snarare omkring *fyrtio* enkla skisser, som jämte förklarande text åskådligt angåfve lika många skilda sätt att efter olika omständigheter med hänsyn till platsens växlande storlek och form, klimat och jordmån, skolans barnantal och organisation m. m. anordna en ändamålsenlig skolträdgård. Den största normalt ordnade skolträdgård skulle omfatta *3,600 kvadratmeter* och den minsta (som dock ej gärna kunde innehålla mer än två af normalplanens tre skolträdgårdsafdelningar) *400 kvm.*, men de flesta ritningarna borde göras för skolträdgårdar af *1,000—1,500* kvadratmeters storlek. I dessa ytmått bör inräknas plats för gångar, häckar och smärre gräsplaner med för undervisningen afsedda prydnadsväxter; men hvarken hustomter eller lekplan

eller större gräsplaner eller möjligen förekommande s. k. »impedimenter» (berghällar och dylikt) böra få betraktas såsom hörande till skolträdgården. (Erfarenheten har visat, att allt detta behöfver nämnas.) Vidare borde åtminstone några af ritningarna innehålla förutom plan öfver skolträdgården äfven förslag till ändamålsenlig anordning af lärarens jordland, på det att skarpt och tydligt måtte framhållas den skillnad i de båda trädgårdarnas anordning, som blir en följd af deras olika ändamål, undervisning och afkastning.

B. En kolorerad plansch med naturtrogna afbildningar af våra förnämsta fruktsorter borde anskaffas och genom Kungl. ecklesiastikdepartementet folkskolorna tillhandahållas.

Hvad i den vägen redan finnes (afbildningar öfver tre [= 3] äppelsorter), kan icke på något vis vara tillräckligt som undervisningsmateriell vid bibringande af fruktkännedom till den omfattning, som i folkskolan kan och bör ifrågakomma. Dessutom skulle en väl utförd väggplansch af ifrågavarande slag hafva den praktiskt ekonomiska betydelsen, att trädgårdsinnehafvarne i landsbygden därigenom i många fall skulle kunna få riktiga namn på sina nu vanligen obekanta eller namnlösa frukter, hvilka, såsom i det föregående framhållits, därigenom skulle väsentligen stiga i värde. Denna synpunkt är kraftigt framhållen och här nämnda förslag också redan framlagdt i en med *M. G.* signerad uppsats i *Landtmannens Månads-Bilaga* n:r 8 år 1900 om »Vikten af kännedom om olika fruktsorter och spridandet af kunskap därom». — Det under utgifning varande (5 häften à 3,75 redan utkomna) utmärkt vackra men alltför dyra arbetet »*Svenska fruktsorter i färglagda afbildningar*» borde tjäna som mönster; men planschen måste göras mycket billigare.

C. Till rikets samtliga domkapitel borde — om det tillåtes mig att föreslå något sådant — *utgå ett kungl. cirkulär, som under erinran om ett numera*, såsom det synes, *rent af bortglömdt nådigt cirkulär af den 5 dec. 1862*, hvarigenom domkapitlen anbefalldes tillse, att hvad i § 4 af 1842 års folkskolestadga förordnats angående jordland vid folkskolorna blefve, »där sådant ej redan skett, skyndsamligen till verkställighet befordradt», *ytterligare föreskrefve behöflig tillsyn öfver vederbörande skolråds och församlingars noggranna och*

möjligast skyndsamma iakttagande såväl af bestämmelsen i nu gällande folkskolestadgas § 56 *om ordnad skolträdgård*, hvarvid anvisningarna i den af Kungl. Maj:t den 7 dec. 1900 i nåder godkända normalplanen, så vidt möjligt vore, borde följas, som *äfven af föreskriften* uti Kungl. kungörelsen den 1 juni 1900 § 1 mom. 3 *angående afskildt jordland för läraren.*

Behöfligheten af sådan tillsyn framgår otvifvelaktigt icke blott af här ofvan framlagda redogörelse för mina iakttagelser utan äfven af den officiella statistiken samt af folkskoleinspektörernas berättelser, på sitt sätt ej minst af *deras*, som icke nämnt ett ord om skolträdgårdar.

D. Till alla såväl skolråd som folkskoleinspektörer i riket borde — enligt hvad jag till sist har att vördsamt föreslå — *utsändas en skrifvelse*, genom hvilken vederbörande vid deras handläggning af ärenden, som rörde trädgårdsskötseln vid folkskolan och hvad därmed står i samband, erhölle följande anvisningar.

1) *Att i skolrådens årliga uppgifter* enligt formuläret *Litt. B* må i *kol. 19* å tredje sidan ej upptagas storleken af annat vid folkskola befintligt jordområde än det, som enligt gällande lagbestämmelser är såsom skolträdgård för undervisningen *ordnadt* och från lärarens land *afskildt*. Område af blott 100 kvadratmeters storlek eller mindre må icke som skolträgård upptagas, emedan det under alla omständigheter är för litet för att kunna blifva och kallas en ordnad trädgård.

2) *Att såväl skolträdgården* (kol. 19) *som lärarens jordland* (kol. 20) *noggrant bör uppmätas*, hvarvid iakttages, att plats för gångar, häckar, drifbänk och komposthög m. m., som må tillhöra en mindre trädgård, inräknas, men att hustomter, lekplaner och s. k. impedimenter icke få inräkning i de uppgifna jordarealerna.* Hvad beträffar gräsplaner, så kan och bör en mindre sådan, å hvilken planterats för undervisningen afsedda och sålunda ordentligt etiketterade växter, räknas till skolträdgården, och till lärarens jordland må, där så förekommer, äfven kunna räknas en större gräsplan, om den för öfrigt utgöres af odlingsbar mark, hvaraf läraren kan hafva

* Icke heller bör s. k. skyddsplantering af parkträd, där sådan finnes och anses nödvändig, inberäknas i trädgårdsområdena. Den bör ock förläggas *utom* häckarna.

inkomst; men sådana gräsplaner eller gräsrabatter, som utgöra en improduktiv infattning omkring t. ex. en sandad lekplan, böra hvarken räknas till skolträdgården eller till lärarens land.

3) *Att de sålunda uppmätta arealernas storlek, uttryckt i kvadratmeter, införes i behöriga kolumner* (19 och 20) i *skoluppgifterna Litt. B.* Därvid är att märka, att decimaler icke böra medtagas i de tal, som angifva ifrågavarande ytvidder. Och hvad kol. 20 särskildt beträffar, så må i densamma icke — såsom stundom sker — inräknas s. k. klockarjord utan blott hvad läraren har såsom lärare. Men, *där klockar- och lärarbefattningarna äro förenade, bör uppgift om befintlig klockarjords storlek införas som anmärkning i kol. 21.*

4) *Att bestämmelse om hvarje såväl skolträdgårds som lärarlands storlek bör intagas i skolreglementena* (då nya sådana upprättas), hvadan arealerna icke få minskas utan vederbörande domkapitels medgifvande.

5) *Att, där ordnad skolträdgård innehåller blott en eller två af de tre afdelningar*, som en fullständig sådan enligt normalplanen bör omfatta (köksväxtafdelning, trädskola och botanisk-pomologisk afdelning), *skall i den för anmärkningar afsedda kolumnen 21 i skoluppgifterna Litt. B angifvas, hvilken eller hvilka afdelningar skolträdgården inrymmer.*

6) *Att vid anläggning* eller väsentlig förändring *af skolträdgård en däröfver uppgjord planritning först bör granskas af folkskoleinspektören*, som har att tillse, det normalplanens anvisningar därvid, såvidt möjligt är, följas. Blifvande normalritningar till skolträdgårdar skola ännu bättre och fullständigare tjäna till ledning härvid.

7) *Att, där skolplatsen vid folkskola icke äges af vederbörande skoldistrikt, nödiga åtgärder vidtagas för att distriktet må förvärfva sådan äganderätt.*

Uppsala den 4 januari 1902.

Vördsammast

Fr. Laurell.
Folkskoleinspektör.

4.

Fosterlandskärlek.

Ett lif utan idealer är ett tomt och fattigt lif, ett lif utan något att älska är ej något sant mänskligt lif.

Hvad skola vi älska?

Endast det högsta och skönaste är värdt all vår andes kärlek, endast *Gud* kan tillfredsställa vår andes längtan. — Gud har uppenbarat sig på jorden. Hans rike har en särskild gestalt i vårt *fädernesland*. En kristen, som längtar efter det himmelska fäderneslandet och har sin umgängelse där, glömmer ej sitt jordiska fädernesland, ty det är en af Gud gifven skola för himmelen.

Gud och fosterlandet äro de högsta himmelska och jordiska föremålen för vår kärlek.

Hvarför skola vi då älska fosterlandet? Därför att Gud gifvit oss detta land och därmed dyrbara gåfvor: evangelium och frihet att tro evangelium, medborgerlig frihet, yttrande- och tryckfrihet, vidare ett härligt modersmål, en ärorik historia, naturens skönhet och mycket annat. Men, äfven om vi icke hade en sådan historia, om vårt språk vore fult och vårt land eländigt och armt som heden, skulle vi älska det ändå, därför att Gud gifvit oss detta land; alldeles som vi älska vår moder, icke därför att hon är vacker eller kunskapsrik, utan därför att hon är vår moder.

Huru skola vi älska vårt land? Med den kärlek, som *offrar allt*. På den post, där vi äro ställda, skola vi troget verka till våra svenska bröders lekamliga och andliga, sedliga och religiösa väl. — Vi böra verka för fosterlandskänslans stärkande ibland oss. Detta behöfs mångenstädes. Den flacka lifsuppfattning, som ej förstår eller vill förstå, hvilken välsignelse där ligger i att hafva ett fritt fosterland, som ej förstår, hvilken förbannelse det är att vara en främling i sina fäders land, därför att det landet är vordet främ-

lingars land — denna flacka åskådning tränger sig på oss och vill likt kvalmig luft nedtynga våra sinnen. Möter oss denna åskådning, så gäller det att kämpa mot denna uppfattning, annars älska vi ej fosterlandet.

När fosterlandets försvar kräfver ekonomiska uppoffringar af oss, då gäller det att med gladt mod gifva, äfven om vi skola försaka något för fosterlandets skull. När molnet urladdar sig, när fienden nalkas våra bygder, då gäller det strida: segra eller dö, annars älska vi ej fosterlandet.

»Älska friden! Men mot ovänskapen
kläd din kärlek uti vapenskrud!
Bed till Gud, ty annars hjälpa inga vapen.
Väpna dig, ty annars hjälper dig ej Gud!»

Gud, som gifvit oss ett land och en historia, han ensam är vårt beskydd, är oss en väldig borg. Men han utkorar sina redskap och verkar äfven genom mänskliga medel. Vi svenskar hafva att ställa oss i hans tjänst och under hans beskydd, då kunna vi ock försvara, hvad han gifvit oss att äga, nyttja och bevara. Med Guds hjälp må vi nu allvarligt strida mot fäderneslandets *inre* fiender! Vårt folks och vårt fosterlands svåraste inre fiende är *synden*: gudsglömskan, otron, otukten och dryckenskapen. Mot dessa fiender må vi strida! Göra vi ej detta, så skall Gud i sin straffande rättfärdighet sända öfver oss yttre fiender. Då går domen öfver Sveriges land. — Men strida vi med Guds hjälp mot våra egna och vårt folks synder, mot gudsglömskan och äfven fosterlandsglömskan, väpna vi oss med gudsfruktan, dygd och nödiga militära vapen, *så kunna vi vänta Guds segerrika hjälp mot yttre fiender.*

Må vi, lärare och föräldrar, uppfostra våra barn att älska fosterlandet! Skolan kan göra mycket, hemmet ännu mera. Om *kvinnans* betydelse för barnens uppfostran till fosterlandskärlek skrifver en varmhjärtad fosterlandsvän: »Må särskildt våra svenska kvinnor liksom fordom prästinnorna i Vestas helgedom, tyst och troget underhålla fosterlandskärlekens heliga eld i hemmets tempel, på det unga hjärtats altare! Det är kvinnan, som närmast Gud håller folkens framtid i sina händer; ty det är hon, som ger grundriktningen åt

släktets hela sedligt-religiösa lif. Sådan kvinnan är, sådant blir hennes folk, antingen ytligt, flärdfullt, njutningslystet, eller tänkande, allvarligt, plikttroget; och, vill blott Sveriges kvinna aldrig tröttna att tala med sina barn om fosterlandet som om Gud, när hon »sitter i sitt hus eller går uppå vägen, när hon nederlägger sig eller uppstår», i sanning, vi behöfva då intet annat 'försvarsförbund' än hemmets, med henne till ordförande. Ty aldrig glömde väl den sitt land, som af sin moder lärde att älska det, af henne, som med kärlekens eld brände dess namn in i den unges själ.»

A. R—g.

5.

Något om uppfostran och vård af andligt försummade och vanartade barn.

Ett drag i tidslynnet, som väcker bekymmer hos allvarligt tänkande män och kvinnor, är den brist på tukt, hvari barn och ungdom numera i många svenska hem få växa upp och utveckla sina oarter.

Om detta vore förhållandet endast i sådana hem, där en nedtryckande fattigdom råder, eller där sjukdom, last eller brott förklara förhållandet, så vore redan detta anledning nog att genom ett tillräckligt antal väl ordnade anstalter för vanvårdade och vanartade barn eller genom andra lämpliga anordningar sörja för deras räddning och samhällets betryggande, så vidt i mänsklig förmåga står, mot faran af en starkt tillväxande brottslighetsprocent. Men, när det onda äfven angripit hem, af hvilka man kunnat vänta en bättre uppfattning af uppfostrans grundprinciper, af tuktens nödvändighet för lifvet, ja, när det spridt sig till så vida kretsar, att vår tid fått namn om sig att vara »de lydiga föräldrarnas tidehvarf», då är förhållandet ägnadt att mana till en sammanslutning af *alla* krafter i det godas tjänst, då får

frågan om barnens uppfostran ej längre stanna inom kretsen af pedagogiskt skolade män och kvinnor, då måste den taga i sin tjänst *alla*, — på hvilken plats i samhället de än må befinna sig —, som älska vårt folk och dess utveckling till andlig och lekamlig hälsa, till högre och renare kultur, till tryggare självbestånd. Det är därför också att betrakta som en riktig uppfattning af sakens utomordentligt stora betydelse, att lärarföreningen »Svenska folkskolans vänner» uppställt frågan: Hur skall man på bästa sätt kunna främja bättre uppfostran i hemmet? till diskussionsämne inom sina öfver hela vårt land spridda kretsar.

Sedan vi härmed påpekat det oroväckande faktum, att det mångenstädes i vårt land är synnerligt illa beställdt med tukten vid hemuppfostran af barn och ungdom, i allmänhet, vilja vi nu sysselsätta oss något med anordningar för fostran och vård af sedligt försummade och vanartade barn.

Hvad nu först vanartade barn beträffar, har man redan länge insett, att anstalter, som hafva till uppgift att förbättra och rädda sådana, äro att betrakta som en länk i ett väl ordnadt fängelseväsende. Erfarenheten har nämligen gifvit vid handen, att personer, som redan såsom barn begått brottsliga handlingar, oftare än sådana, som först vid mera framskriden ålder beträdt brottets bana, blifva yrkesförbrytare, om de ej i god tid tagas om hand och vårdas i en tuktanstalt.

Sådana anstalter, de må nu kallas räddningsinstitut, åkerbrukskolonier eller annat sådant, äro ordnade efter tvenne olika principer, familjesystemet och kasernsystemet. De förra hafva till mönster »Das rauhe Haus» i Hamburgs förstad Horn. Denna stora anstalt grundlades 1833 af J. H. Wichern (främste upphofsmannen och ledaren af den s. k. inre missionen i Tyskland). Stiftelsen omfattar utom räddningsanstalter för vanartade barn äfven en utbildningsanstalt för sådana, som vilja ägna sig åt skolverksamhet eller i den inre missionens tjänst bekläda ett ämbete i korrektions- eller sjukvårdsanstalter, m. m. Barnen äro här indelta i smärre grupper, s. k. familjer, af hvilka hvar och en har sitt särskilda boningshus och står under tillsyn af en »husfader» eller »husmoder». Detta system har blifvit tillämpadt mångenstädes, i

synnerhet i Frankrike. Bland detta lands förbättringsanstalter intaga åkerbrukskolonierna Mettray, belägen 7 km. från Tours, och Val-d'Yèvre, belägen i närheten af Bourges, mycket framstående rum. Enligt fransk lag kunna unga brottslingar, hvilka antingen anses hafva handlat utan fullt medvetande af gärningens brottslighet och med anledning däraf blifvit frikända eller också såsom tillräkneliga blifvit dömda till fängelse från 6 mån. till 2 år, enligt domstolens förordnande, på viss tid intill 20 års ålder insättas i af staten eller enskilda personer inrättade, vederbörligen auktoriserade förbättringsanstalter. Hvad nu särskildt kolonien Mettray beträffar, hafva från dess grundande 1840 till 1880 (senare uppgifter hafva ej stått oss till buds) där varit intagna 5,300 gossar, och af dessa uppgifvas endast 5 procent hafva återfallit i brott. Äfven här bor hvar och en s. k. familj i sitt särskilda hus under omvårdnad af tvenne uppsyningsmän, som tillika äro arbetsledare och blifvit i sitt kall utbildade i ett vid Mettray för detta ändamål inrättadt seminarium. I kolonien Val d'Yèvre, grundlagd år 1847, äro eleverna, som intagas vid åldern 12—16 år och under högst 5 år vistas vid kolonien, indelade i grupper med 30 i hvardera. Från koloniens öppnande till och med 1888 hafva där mottagits 4,186 elever. Omkring 90 procent af antalet uppgifvas hafva återvunnits för samhället såsom förbättrade och laglydiga. För dessa anstalter liksom för de öfriga franska åkerbrukskolonierna är elevernas behandling m. m. bestämd genom en särskild lag samt ett fastställdt reglemente. Den tanke, som ligger till grund för detta slag af korrektionsinrättningar, har blifvit uttryckt sålunda: man skall förbättra barnet genom jorden och jorden genom barnet.

Det s. k. kasernsystemet åter har tillämpats mera allmänt i England och Belgien. Båda dessa länder hafva sina räddningsanstalter systematiskt ordnade efter de unga brottslingarnas olika ålder, kön och grad af förfall. I England skiljer man emellan *arbetsskolor*, som upptaga 12—14-åriga tiggare, landstrykare och sådana barn, som anträffas i sällskap med tjufvar eller eljest lagt i dagen vanart eller brottsliga anlag, samt *reformskolor*, där barn under 16 år intagas, om de blifvit förvunna till gröfre brott men af domaren an-

setts hafva handlat utan fullt medvetande om det brottsliga i sina handlingar. Storbrittanien har att tacka företrädesvis en kvinna, miss Mary Carpenter, född 1807 och död 1877, för sin storartade utveckling med hänsyn till anstalter till skydd och förbättring af vanvårdad och vilseförd ungdom, en utveckling så storartad, att intet annat land lär härutinnan kunna uppvisa något jämförligt. Antalet förbättringsanstalter uppgår till ett par hundratal.

Vårt land saknar ej helt och hållet förbättringsanstalter. Den största och viktigaste är åkerbrukskolonien Hall, belägen 5 km. söder om Södertälje. Denna, inrättad efter mönster af den franska åkerbrukskolonien Mettray, anlades år 1875 af »Föreningen till minne af konung Oskar I och drottning Josefina».

Elev kan vid kolonien intagas från 10 till 15 års ålder och, om så pröfvas nödigt, där kvarhållas till uppnådda 20 år.

Eleverna åtnjuta skolundervisning och sysselsättas för öfrigt hufvudsakligen med jordbruksarbeten, ladugårdsskötsel och tegelbruksarbeten men äfven i diverse yrken, såsom smide, slöjd, träsnideri, skrädderi, skomakeri, borstbinderi, korgflätning m. m. Elevantalet var före 1 maj 1888 begränsadt till 150, men Kungl. Maj:t medgaf samma år, att elevantalet fick ökas med 25. 1901 var antalet 175. Totalkostnaden för hvarje gosse uppgick 1896 till 80,7 öre per dag. Från anstaltens början till den 1 juli 1896 hafva där upptagits 595 gossar. Under samma tid hafva från kolonien utskrifvits till tjänst eller annan anställning 371, af hvilka 299 eller 80,6 procent anses hafva återvunnits åt samhället. Reglementet för åkerbrukskolonien Hall är af Kungl. Maj:t fastställdt den 24 okt. 1879.

Omsorgen om föräldralösa, värnlösa och vanvårdade barn hör åter till ett lands kommunalväsende, närmast fattigvårdsstyrelserna och skolråden, understödda af den enskilda barmhärtigheten. I praktiken kan det vara förenadt med stora svårigheter att skarpt hålla i sär de båda kategorierna af barn, sedligt försummade och vanartade, helst som den allmänt utbredda, hastigt tillväxande slappheten i barnuppfostran i hemmen gör området, som måste utforskas och öfvervakas,

mycket stort och saken ganska komplicerad. Säkert är, att i våra större stadskommuner få hvarken besvär eller kostnad sparas, om det onda skall kunna med framgång bekämpas, och tiden torde vara inne äfven för våra medelstora och mindre stadskommuner, ja äfven för våra större landtkommuner att mera aktivt deltaga i kampen.

* * *

Det ligger framför oss ett »Förslag till anordningar för uppfostran och vård af sedligt försummade och vanartade flickor i Malmö», utarbetadt af folkskoleinspektören därstädes d:r A. O. Stenkula, dagtecknadt den 3 oktober 1901 och af författaren ställdt till Malmö skolråd. Då förslaget är framlagdt af en så erfaren och framstående pedagog, som dessutom både under in- och utländska resor gjort speciella studier i frågan, ha vi ansett lämpligt att delgifva tidskriftens läsare det parti af ifrågavarande skrifvelse, som är af mera allmängiltigt intresse.

Vi återge d:r Stenkulas tankar med hans egna ord:

Under de sista årtiondena har uppmärksamheten alltmer och mer riktats på vikten af att samhället i god tid vidtager nödiga åtgärder gent emot så väl sedligt försummade som vanartade barn. I sådant syfte har den s. k. tvångsuppfostringslagen af år 1878 i Tyskland tillkommit, som haft till följd både inrättandet af en mängd nya uppfostringsanstalter och utvidgandet af de äldre, på samma gång uppfostran i familj i rikt mått användts, och i vårt eget land har åtminstone ett lagförslag angående tvångsuppfostran blifvit utarbetadt, enligt hvilket barn kunna omhändertagas och uppfostras på ettdera af de nämnda sätten. Så långt äro alla ense, men hvilket sätt är bäst? Hvilket bör väljas? Härom fejdas fortfarande, om ock kanske ej fullt så passioneradt som några årtionden tillbaka i tiden.

Anstaltsuppfostran bör, mena dennas ensidiga förespråkare, under *alla* omständigheter föredragas framför familjeuppfostran. Endast i anstalt erhålla de värnlösa barnen den omsorgsfullaste uppfostran, den planmässiga undervisning, som erfordras för att utveckla barnen till goda och dugliga

människor. Anstalt är platsen för alla kategorier af värnlösa barn: sedligt normala ej mindre än alla grader af sedligt abnorma. Till stöd för denna mening tjänar onekligen den reform med afseende på barnens behandling, som småningom försiggått inom anstalterna; man har alltmer vinnlagt sig om att göra dem mindre exklusiva, gifva dem karaktären af ett verkligt hem, att så mycket som möjligt föra barnen ut i det omgifvande lifvet, sätta dem i beröring med andra människor och så bereda dem för det lif, i hvilket de skola utgå, när de lämna anstalten.

Vännerna af familjeuppfostran åter påstå, att endast familjen erbjuder den jordmån, i hvilken barnet kan trifvas och lefva ett sundt och naturligt lif, att de värnlösa barnen i anstalterna lefva ett drifhuslif, som ej kan bestå i det kommande lifvets stormar, att de här vänjas vid bekvämlighet och fördelar, som många sedermera ej kunna förskaffa sig, hvaraf missmod och missnöje alstras. Samhället bör sörja för att alla barn erhålla uppfostran i familj.

Så skarpt stå meningarna mot hvarandra i denna sak eller, kanske snarare, hafva stått. Småningom har en medlande uppfattning gjort sig gällande. Man har på erfarenhetens väg funnit, att allt passar icke för alla, att för ett barn anstaltsuppfostran, för ett annat familjeuppfostran är lämpligast, att i vissa fall bägge sätten böra användas, så att barnet får tillbringa någon tid i anstalt och någon tid i familj. Särskildt under de allra sista åren har en sådan utjämning af de starka motsatserna ägt rum, utmynnande i den uppfattningen, att bägge systemen äro nyttiga, ja, oumbärliga, men med någon lutning åt familjeintresset. Familjeuppfostran tyckes man i allmänhet anse som den bättre formen, hvilken bör väljas, där icke anstaltuppfostran visat sig absolut nödvändig. Denna får rangen af nödfallsutväg.

Åtminstone får man det intrycket vid studiet af förhandlingarna vid de stora internationella kongresser, som i slutet af förra århundradet höllos på olika platser t. ex. Rom 1885, Petersburg och Antwerpen 1890 samt Paris 1900. Särskildt beaktansvärdt är uttalandet af kongressen i Petersburg. Angående formen för tvångsuppfostran, som den lifligt tillstyrkte, yttrade den: a) Familjeuppfostran bör för-

enas med anstaltsuppfostran, då bägge systemen hvart för sig jämte många fördelar hafva stora olägenheter; b) familjeuppfostran bör användas: 1) för yngre barn, särskildt flickor, som äro sedligt försummade men icke vanartade, 2) för vanartade barn, som under längre vistelse i anstalt blifvit tillbörligt pröfvade och förbättrade, 3) för barn, hvilkas tvångsuppfostran är afslutad, men som ännu någon tid stå under myndigheternas tillsyn.

I hufvudsakligen samma riktning gå uttalandena af de öfriga kongresserna; särskildt skarpt uttalar sig kongressen i Antwerpen för familjeuppfostran, i det den förklarar, att denna bör principiellt erkännas för den bästa formen af uppfostran.

I öfverensstämmelse med dessa åsikter erhåller åtminstone i Tyskland flertalet af här ifrågavarande barn sin uppfostran i familj. Så voro år 1890 af 10,865 tvångsuppfostrade barn 5,754 anbragta i familj. Och märkligt nog äfven i Schweiz, ej mindre prisadt för sina anstalters mängd än art, visar sig samma tendens. På senare tider hafva inga nya anstalter tillkommit, åtskilliga af de gamla äro ej fullt belagda, och dock är intresset för vård och uppfostran af de värnlösa lifligare än någonsin: myndigheterna föredraga familjeuppfostran.

Är härmed frågan afgjord? Bör principiellt företräde lämnas åt familjeuppfostran, äfven då det gäller sedligt defekta barn? Bör anstaltsuppfostran dömas som ett nödvändigt ondt? Jag har svårt att tro det. Erfarenheten synes mig peka i en något afvikande riktning, bekräfta domen i fråga om det ena könets, flickornas, uppfostran men icke i fråga om gossarnes. Här finnes en beaktansvärd skillnad.

Nutida vårdanstalter och räddningshem för sedligt försummade och vanartade gossar icke blott skötas i allmänhet förträffligt utan lämna ock så utmärkt resultat, att det, ur pedagogisk synpunkt sedt, bör vara tämligen likgiltigt, om sådana barn uppfostras på det ena eller det andra sättet, men önskligt är visserligen, att anstaltsuppfostran, där sådan valts, afslutas med någon tids vistelse och vård i familj, såsom t. ex. sker här i Malmö. Framstående fackmän hafva ock kraftigt uttalat sig för ett sådant »blandadt» system och det ej blott vid kongresser, såsom nyss visats, utan ock i

litteraturen. Att däremot för sedligt normala gossar familjeuppfostran obetingadt bör föredragas, medgifves gärna.

I fråga om tvångsuppfostran af flickor åter tror jag, att den ofvan nämnda domen är tämligen träffande. Flickan behöfver hemmet och hemmet behöfver flickan i högre grad, än förhållandet i regeln är med gossen. I hemmet finner flickan de rikaste tillfällen för utveckling af inneboende anlag och böjelser, här kan hon vara till hjälp och nytta i stort som smått, får ständigt utföra sysslor under husmoderns omedelbara ledning eller tillsammans med henne, så knytes ett fast band mellan dem bägge, ett band af ömsedig tillgifvenhet och förtroende: flickan känner sig »hemma» äfven i det främmande hemmet, och nu finnes all utsikt för att det ändamål, för hvilket flickan öfverlämnades åt det främmande hemmet, skall vinnas: en moders kärlek har en underbar kraft. I de allra flesta fall torde sålunda värnlösa, äfven sedligt defekta flickor böra för uppfostran anförtros åt enskilda hem men icke alltid. Fall kunna förekomma så svåra, att familjeuppfostran icke är tillrådlig eller ens möjlig: flickor finnas i så hög grad vanartade, med så onda böjelser, så ingrodda onda vanor, att ingen ordentlig familj vill eller kan mottaga dem — här är tydligen anstalten den sista nödvändiga resursen, om man annars vill deras räddning.

Resultatet af den hittills förda undersökningen blir sålunda, att, när det gäller gossar, anstaltuppfostran väl försvarar sin plats vid sidan om familjeuppfostran, under det att den senare har ett gifvet företräde framför den förra i fråga om flickor, men att dock bägge slagen af uppfostran i vissa fall äro nödvändiga för bägge könen.

Här i Malmö har man nu funnit tiden vara inne för tillgripandet af allvarligare åtgärder för beredande af uppfostran och vård åt skolpliktiga, sedligt vilsekomna flickor, likasom man förut sörjt för lika kvalificerade gossar. Hur skall detta ske? Hvilka åtgärder skola vidtagas? Böra vi med hänsyn till här rådande förhållanden bestämma oss för familjeuppfostran eller anstaltsuppfostran eller bägge delarna, och, om anstaltsuppfostran, hur skall anstalten ordnas?

Vid pröfningen af dessa frågor inställer sig helt naturligt den tanken, att en lämplig åtgärd vore möjligen att för

ändamålet utvidga och ombilda härvarande internat för gossar; därigenom skulle åtskilliga ekonomiska fördelar vinnas, och i utlandet har man ju vårdanstalter gemensamma för bägge könen. — Mot en sådan anordning tala dock enligt min mening många och stora i saken själf liggande skäl och äfven just erfarenheten från utlandet.

Visserligen finnas utländska större anstalter för barn af bägge könen, i hvilka uppfostringsarbetet med rätt stor framgång bedrifves, men dels utgöres där det stora flertalet alumner icke af vanartade utan af sedligt försummade eller välartade barn, dels är man på grund af anstalternas storlek och rika resurser i tillfälle att så strängt skilja könen från hvarandra, att beröringen mellan dem blir så godt som ingen, och därtill kommer, att särskilda anstalter finnas, till hvilka de svårast vanartade barnen, särskildt flickorna, kunna hänvisas. Numera undviker man gärna att inrätta anstalter gemensamma för i högre grad vanartade gossar och flickor, och på vissa platser, där sådana funnits, har man sett sig nödgad upplösa gemenskapen, flytta barnen af det ena könet till annan plats. Och detta är helt naturligt. Flickor kunna falla djupare än gossar och äro, när de fallit rätt djupt, svårare att upprätta. För riktigt genomfördärfvade flickor erfordras en alldeles speciell vård, som i regeln aldrig kan komma dem till del i en blandad anstalt. Här fungerar alltid en manlig föreståndare såsom chef för det hela, medan den närmare tillsynen öfver flickorna utöfvas af föreståndarens hustru, »husmodern». Men ingen som helst säkerhet finnes ju för att hon såsom sådan är tillräckligt kvalificerad för platsen, och då hon är husmoder för hela anstalten, måste dessutom hennes omtanke och arbete splittras åt en mängd skilda håll.

Väsentliga villkor för framgången af arbetet i en anstalt, afsedd för vanartade flickor, äro därför, att anstalten föreståes af en kvinna, att denna väljes uteslutande med hänsyn till duglighet och lämplighet för det mycket svåra, mycket kräfvande uppdraget, och att föreståndarinnan, obunden af detaljbestämmelser och alla för den egentliga uppfostringsverksamheten främmande hänsyn, helt och fullständigt får ägna sig åt sin tjänst, naturligtvis under tillsyn af veder-

börande myndigheter. Uppfyllas de villkoren, så kan arbetet, såsom erfarenheten lär, blifva till rätt stor glädje; men detta kan tydligtvis blott ske i en fullkomligt separat och självständig anstalt. Någon ombildning af vårt internat för att däri äfven upptaga flickor torde sålunda icke böra komma i fråga.

Men böra då alla sådana värnlösa flickor, som kunna betecknas som vanartade, för uppfostran hänvisas till anstalt? Jag tror det icke. I öfverensstämmelse med hvad ofvan blifvit yttradt om lämpligaste formen för tvångsuppfostran af flickor tror jag, att vi till anstalt böra sända endast sådana, som äro i *högre* grad vanartade. Där vanarten framträder i lindrigare former äfvensom i fråga om de sedligt försummade bör först åtminstone försökas med familjeuppfostran. Blandning af i sedligt afseende vidt skilda kategorier är i hög grad riskabel. På ställen, där sådan förekommit, har man ofta funnit, att de riktigt fördärfvade flickorna utöfvat ett ytterst skadligt inflytande på de öfriga, så att resultatet af det hela blifvit afgjord försämring i st. f. förbättring.

I nära samband med denna sak står frågan om anstaltens storlek. Det är klart, att om en anstalt skall uppföras för blott *en* och lyckligtvis tämligen fåtalig kategori af barn, den kan göras betydligt mindre, än om den skulle upptaga flera kategorier; men detta oafsedt torde en sådan anstalt på grund af själfva sin art, det materials beskaffenhet, hvarmed den arbetar, böra till omfånget starkt begränsas. Väl finnas flerstädes högst storartade anstalter med 100 till 200 barn och därutöfver, där arbetet med framgång bedrifves. Men i regeln äro dessa anstalter »blandade» både i den meningen, att där finnas både gossar och flickor, och i den, att barnen tillhöra skilda sedliga kategorier; och flertalet utgöres af välartade eller blott sedligt försummade. Då förorsakar det stora antalet ej svårare olägenheter, i synnerhet när, såsom förhållandet är i Tyskland och Schweiz, familjeprincipen tillämpas, enligt hvilken barnen delas i grupper eller familjer på 12 till 18 barn, hvardera ledd af sin »fader» och »moder». För gossar ensamt, särskildt äldre, har man ock, särskildt i Frankrike och England, ej utan framgång an-

vändt kasernsystemet, som t. ex. landtbruksskolor och industriskolor (écoles professionelles och industrial schools), där hundratals barn samtidigt undervisas och uppfostras. Där man åter vågat sig på att på en plats sammanföra ett större antal i högre grad vanartade flickor, exempelvis i Köln, manar resultatet icke till efterföljd.

I fråga om anstaltens skötsel, barnens sysselsättning, tiden för deras vistelse i anstalten m. m. torde följande allmänna grunder böra tillämpas. Föreståndarinnan meddelar undervisning i bokliga ämnen och i kvinnlig slöjd. Biträdet eller biträdena sköta ekonomien, handleda barnen i matlagning, tvätt, strykning o. d., allt naturligtvis under föreståndarinnans tillsyn och på hennes ansvar. För att barnen må få tillfälle till utarbete bör till anstalten höra en tämligen stor trädgård, som under sakkunnig ledning uteslutande skötes af barnen. Däremot torde egentligt jordbruk vara öfverflödigt.

Likasom internatets gossar böra i regeln flickorna, sedan de efter någon tids vistelse i anstalten hunnit vinna nödig stadga, öfverlämnas för fortsatt uppfostran till någon familj, men härvid bör noga tillses, att sådan familj erhålles, att den ej rifver ned, hvad anstalten byggt upp. Denna öfverflyttning göres dock endast i de fall, där man tror den lända till barnens fördel. I andra fall få barnen kvarstanna i anstalten till uppfostringstidens slut. Den ledande tanken i allt anstaltens arbete är barnens väl, därefter få alla anordningar rätta sig. Att för öfrigt anstalten skall skötas som ett hem, där allt är gemensamt för vårdare och barn, är självklart.

När barnen lämna anstalten, bör föreståndarinnan ombesörja, att de erhålla passande anställning och med uppmärksamhet följa deras förhållande ute i lifvet, åtminstone under de närmaste åren efter utträdet.

Af vikt för en anstalt af här i fråga varande slag är, att den erhåller ett passande läge, att den ej ligger för långt borta ifrån men ej heller alltför nära den stora samfärdseln. Å ena sidan böra nämligen barnen ej hafva alltför lätt att komma i förbindelse med sina anförvanter, å den andra böra myndigheterna utan större svårighet kunna följa anstaltens

verksamhet. I utlandet har man i allmänhet förlagt anstalterna på 1/4 eller 1/2 mils afstånd från den stad, till hvilken de höra.

D:r Stenkulas utredning af frågan ger alltså vid handen, att ett konsekvent tillämpande af endast ett s. k. system ej kan i alla fall lämna de bästa resultaten, utan att en kombination af de båda systemen, uppfostran i familj och uppfostran i anstalt, måste under vissa förutsättningar anses vara den lämpligaste och rationellaste anordningen i och för uppfostran och vård af sedligt försummade och vanartade barn.

Sedan detta skrefs, har till innevarande riksdag Kungl. M:t aflämnat tvenne propositioner, som röra hela denna för fosterlandet så viktiga sak, nämligen dels om uppfostran åt varnartade och i sedligt afseende försummade barn, dels om minderåriga förbrytares tvångsuppfostran. Vi äro alltså nu berättigade att hoppas på en tingens förändring härutinnan till ett bättre inom en ej alltför aflägsen framtid.

T. K—r.

6.

Om anstalterna för blindas undervisning och uppfostran i konungariket Sachsen.

Innan vi öfvergå till att med ledning af tvenne föreläsningar, hållna i Dresden sommaren 1895 af direktorn för blindanstalten därstädes, redogöra för andan och verksamheten inom Sachsens anstalter för blinda, vilja vi med några ord skizzera blindundervisningens historiska utveckling.

Ifrågavarande gren af den pedagogiska didaktiken kan ej räkna sina anor längre tillbaka än till tiden närmast före

den stora franska revolutionen. Visserligen hade man redan förut i enskilda fall lyckats bibringa blinda någon undervisning i ett och annat ämne, men om en metodisk och mera omfattande undervisning af blinda kan man ej tala, förrän Valentin Haüy kom på den tanken att i Paris upprätta en läroanstalt för blinda. Han förverkligade sin tanke år 1784, hvilket således är att betrakta som den metodiska blindundervisningens födelseår. Såsom i viss mån vägröjande för Valentin Haüy kan man anse den österrikiska pianisten och tonsättarinnan Maria Theresia von Paradies, som, oaktadt från sitt 5:e år blind, dock tillägnade sig en hög musikalisk bildning. Vid komponerandet begagnade hon sig af ett särskildt för henne uppfunnet noteringssätt. Själf hade hon åt sig uttänkt sinnrika hjälpmedel vid läsning, skrifning och orgelspelning. Sin läroanstalt anlade Haüy efter samma allmänna grunder som de, hvilka blifvit följda af abbé de l'Epée († 1789) i fråga om döfstumundervisningen. I Haüys anstalt undervisades till en början 12 blinda barn i handarbeten, musik, läsning, skrifning och räkning. Snart utvidgades inrättningen, och 1791 blef den öfvertagen af staten. Efter mönstret af detta institut upprättades blindanstalter i de flesta europeiska länder, först i England, Preussen, Ryssland. I *Sverige* började den om döfstumme- och blindundervisningen så högt förtjänte Per Aron Borg, född 1776 och död 1839, redan 1807 att undervisa ett blindt fruntimmer, och 1808 höll han examen med denna sin första elev, hvars därvid ådagalagda insikter beredde honom ett årligt anslag af 675 kr. till inrättandet af ett institut för döfstumma och blinda, hvilket med tiden förlades till Manilla. Sedan januari 1879 har undervisningen för blinda varit skild från döfstummeundervisningen. »Institutet för blinda» grundades och fick år 1888 sin egen lokal i kronoegendomen Tomteboda utanför Stockholm, nära Karlberg.

Efter denna öfverblick af blindundervisningens allra viktigaste data skola vi nu försöka att gifva våra läsare en föreställning om det nuvarande läget af blindundervisningen i Sachsen.

Sedan den sachsiske direktorn antydt, hvilka pedagogiska fordringar böra kunna ställas på uppfostringsanstalter för

blinda, uttalar han såsom sin åsikt, att det viktigaste vid uppfostran af ett blindt barn är och förblir utvecklingen af dess känslolif. »Att skydda den ömtåliga plantan för rå luft, att låta den utveckla sig i uppfriskande dagg och mildt solsken, hör till denna uppfostrans första uppgifter. Att därvid kärlekens väckande och klargörande kraft förmår mest, inser enhvar. Kärleken, parad med sann inblick i barnets själslif och med insiktsfull uppfattning af uppfostrans grundsatser och mål, förmår mycket, ganska mycket. Framför allt måste anstalten i sitt inre lif söka framställa en bild af familjen. Det är ett stort misstag att utan inskränkning drifva den satsen, att ett barn kunde trifvas endast i familjen, och slutsatsen, att lifvet i en anstalt vore för barnet skadligt, är oberättigad. En god anstalt är för barnet alltid bättre än en dålig familj, och finnes det då ej åtskilliga familjer, kan man fråga, där villkoren för barnens sanna utbildning och trefnad icke äro uppfyllda, där kärleken till Gud, kärleken och aktningen makarna emellan och kärleken till det goda, sanna och sköna fattas?

Anstaltens sträfvan måste naturligtvis städse vara riktad på att såvidt möjligt är framställa bilden af en god familj.»

Efter dessa allmänna reflexioner redogör han för den yttre organisationen af undervisnings- och uppfostringsväsendet för de blinda. Barnen från 6 till 12 års ålder bilda en liten anstalt för sig (förskolan i Moritzburg). Denna är med hänsyn till den inre verksamheten delad i tvenne självständiga afdelningar med hvar sin lärare i spetsen. Alumnerna i en ålder från 12 till 20 år äro för sig själfva (blindanstalten i Dresden). Där äro två afdelningar indicerade redan på grund af olikheten i kön; hvar och en af dessa ha åter två afdelningar, efter alumnernas ålder, för hvilka särskilda undervisningsplaner och dagordningar äro fastställda. De sinnesslöa barnen uppfostras och utbildas i en särskild anstalt (i Königswerth), som förestås af en lärare. För äldre manliga och kvinnliga blinda finnas särskilda afdelningar (för de manliga i Moritzburg, för de kvinnliga i Königswerth).

»Det tillhör den vid dessa anstalter tjänstgörande personalen att däri ingjuta den rätta andan: andan af tukt och

underordnande, af ömsesidig aktning och ömsesidigt erkännande, af gemensam ifver att nå målet. Den som ej är så införlifvad med det hela, att han ej förstår att hålla i sär sin verksamhet från de andras och att arbeta på egen hand, som ej vill anstränga sig för upprätthållandet af anstaltens anseende eller till och med vore i stånd att i andras ögon nedsätta denna, den som tror sig hafva fyllt sin plikt genom att prestera det arbete, instruktionen föreskrifver honom, han passar ej för anstalten.» — »I en blindanstalt», fortsätter han, »där en på välvilja och självbehärskning byggd samverkan af hela personalen äger rum, må väl ock hos alumnerna känslan af tillgifvenhet, kärlek, förtroende, medlidande, samglädje och plikt trifvas. Här finnes ej någon plats för kärlekslöshet, här skall ej något barn blifva nedtryckt genom tanklös, rå behandling, ej heller lösryckt från sin familj, utan här skall man söka att med yttre och inre medel befästa den naturliga förbindelsen mellan båda.»

Förhållandet lärjungarne emellan är så ordnadt vid dessa anstalter, att de alumner, som erhållit högsta betyget för uppförande få umgås oinskränkt med sina kamrater, under det att de för uppförande mindre väl vitsordade ej få umgås sinsemellan. Genom denna anordning är det skadliga inflytande, som dåliga elever kunna utöfva på karaktärssvaga kamrater uteslutet men de goda elevernas inflytande främjadt.

Sitt första föredrag afslutar direktorn med att exempelvis redogöra för utvecklingens gång hos några af anstaltens elever, men, ehuru dessa taflor ur de blindas lif, omfattande tiden ända från deras inträdande i anstalten och antydande äfven deras senare lefnadsöden, erbjuda mycket af så väl allmänt psykologiskt-pedagogiskt som ock för blindas uppfostran speciellt intresse, måste vi på grund af bristande utrymme gå dem förbi för att vinna plats för en mera fullständig redogörelse för innehållet af hans andra föredrag, där han synnerligen åskådligt och liffullt skildrar verksamheten inom de särskilda uppfostringsanstalterna.

Han låter här ett par makar af allmogeklass inställa sig med sin blinda dotter (Rosa) vid förskolan i Moritzberg, där barn i en ålder af 6 à 7 år mottagas. Sedan mannen ringt på och porten öppnats, träda de med en viss tvekan in. Framför dem ligger en snyggt hållen gårdsplan, bakom denna en trädgård med breda gångar, löfsalar, yppiga buskväxter; till vänster en långsträckt byggnad och bakom denna åter trädgårdar. En sköterska med hvit mössa mottager de ankommande och för dem in i huset. Modern och dottern tagas nu om hand af en småbarnslärarinna (Kindergärtnerin), under det fadern föres till förste läraren för att aflämna sina dokument. Medan denna förrättning pågår, tar flickans moder det inre af anstalten i skärskådande. Hon kommer med flickan in i ett skolrum, där de yngsta och minst utbildade barnen undervisas i s. k. handgrepp. Denna undervisning beskrifves på följande sätt: Några gossar och flickor sitta på bräden och öfva sig att draga på strumpor och skodon, somliga äro så långt komna, att de kunna företaga dessa öfningar sittande på stol. Andra stå vid bordet och söka att lägga ett starkt snöre om bordsfoten och fästa det med en enkel knut; andra åter hafva band, som de göra fast vid stolryggarna; om någon tid skola de hafva kommit lika långt som de förra, hvilka redan kunna sysselsätta sig med att knyta snörbandet. En liten gosse öfvar sig i att knäppa upp västen — men nog härmed! Den mängd af frågor och svar, som korsa hvarandra, och de muntra utrop, som klinga genom sorlet af röster, upplyser Rosas mor, att de små ej känna sig, som hon trott, olyckliga i denna anstalt. Ett bad har under tiden gjorts i ordning åt den nykomna flickan, och på hennes moders fråga: huru ofta bada barnen? svaras: två gånger i veckan. En gång i detta kar och en gång kort före sängdags i sofrummets badkar. Rosas moder ber nu, att hennes flicka ej skall duschas och tillförsäkras om att så ej blir fallet, förrän anstaltens läkare finner det rådligt. Nu står den lilla där, badad, kammad, iförd rena anstaltskläder. Barnet har känt på allt med största uppmärksamhet, och dess moder ser icke utan tillfredsställelse på sin lilla nätta flicka, som före påklädandet blifvit vägd. Därpå gör modern en titt in i köket. Här lagas mat för mer än 90 personer. De stora

köttstyckena, mängden af grönsaker, de blanka kittlarna, kökspersonalen med sina små hvita mössor, allt kommer henne att för ett ögonblick glömma till och med sitt barn. »Hvad dricka barnen på morgonen?» — »Kokt mjölk.» — »Få de frukost?» — »Ja, äfven aftonvard.» Nu följer en kort skildring af den första lektion, som Rosa fick vara med om. Flickan sätter sig med de andra vid bordet — hennes mor måste sitta alldeles bredvid henne, och ofta öfvertygar sig den lilla med handen, om modern ännu sitter kvar. Lärarinnan berättar historien om en fågel, som under en långvarig torka var mycket hungrig men icke åt någonting själf utan bar allt, hvad han kunde finna på, till sina ungar; hon gör då och då en anmärkning, ägnad att framkalla medlidande och sann glädje. »Jag märkte till min glädje förra vintern», sade hon, »huru ni matade fåglarna, när det låg mycket snö på marken; Ida, hvarför har du gifvit de små fåglarna af din smörgås?» Ida, en fyllig, rödkindad tös, lutar sig öfver bordet och säger tyst: »Emedan jag icke orkade mera». — När lektionen var slut, bildade barnen raskt en ring, Rosa drogs med, och under några af rastens 15 minuter gjordes ringlekar, i hvilka Rosa deltog, så godt hon förmådde. Därpå ut i trädgården, Rosa vid sin moders hand. Där ligger en stor sandhög. Man gräfver hål, bygger tunnlar. Några af de äldre eleverna gå på styltor, andra låta draga sig i en liten vagn. Där finns en gunga, äfven Rosa tar plats i den och är riktigt glad. Hennes far frågar läraren, om de också få åhöra andra lektioner. — »Mycket gärna.» — Under den nya lektionen forma lärjungarna äpplen, körsbär, kringlor och dylikt af lera. De båda främlingarne gladdes åt barnens skicklighet och deras glädje öfver det lyckade arbetet. Man går in i ett annat rum. Här undervisas barnen i nålstickning och nålföring. Nålen är stor, tråden grof och drages på samma sätt, som när man syr genom kartongpapper i hål, som stuckits för; härunder klargöras begreppen höger och vänster. Under en annan lektion skall man förena uppmjukade ärter med spetsiga träpinnar och så efterbilda tärningar, dörrar, hus och andra föremål, och härunder lära sig barnen begreppen vågrät och lodrät. Nu ljuda plötsligt toner från ett piano i rummet bredvid. Lektionerna äro slut. Med tonerna blanda

sig lärjungarnes sång. Rosa och hennes föräldrar gå in och lyssna på den 3-stämmiga sången, som utföres af de äldre alumnerna. Musiken fortgår en half timme; några afdelningar hafva sina öfningar i gymnastiksalen, hvarvid man lägger an på att stärka de ofta försummade fot- och benmusklerna. Så kommer den andra frukosten. Snart äro de små färdiga med sin måltid; många af dem äta alldeles för fort och måste därför tillhållas att tugga hvarje bit tjugu gånger. Därpå åter ut i trädgården. Rosa lyssnar. Klot rulla, käglor falla, det utropas två, tre enkla (eller dubbla). Några gossar slå käglor, somliga gå på styltor, några äro i klätterringsställningar, andra åter promenera i trädgården. Då ljuder klockan, för de äldre lärjungarne ett tecken, att lektionerna åter taga sin början. Somliga hafva modersmålet, somliga räkning, andra hemortskunskap (»Heimatskunde») och åter andra skrifning, läsning, åskådningsöfningar. Rosas föräldrar önskade öfvervara lektionen i det sista ämnet. Därunder få de se, hurusom bottenytan af ett rum uppmätes och lärjungarne därpå gå till sina platser för att nu under ledning och förklaringar af lärarinnan på redan förut inlärdt sätt sy in i genomstucket kartongpapper detta rums grundyta. *Ett* rum finnes nu på papperet, och småningom skall hela byggnaden där komma till stånd. Sedermera, i Dresden, skall man på samma sätt behandla anstaltens grundplan och byggnader, Sachsens gränser och floder, desslikes andra länders och slutligen världsdelarnas. — Ett rum till uppmätes och befinnes vara lika stort som det förra, hvilket förhållande träder fram äfven på papperet, till barnens stora glädje. Återigen några minuters lek och gymnastik. För hela skoltiden är det så ordnadt, att hvarje lektion räcker endast 45 minuter och efterföljes af 15 minuters kroppsöfningar. Dessutom är det gymnastik en half timme dagligen, i förskolan på förmiddagen, i Dresden på morgonen.

Vi få nu en beskrifning på hur det går till vid dagens hufvudmåltid och hvad som därpå följer. Klockan är $^3/_4$ på 12. På slaget 12 ljuder signalen till middagsmålet. Man får soppa och oxkött med ris. Den vid anstalten tjänstgörande personalen, som deltar i måltiden, får sina portioner ur samma stora fat, hvarur barnen få sina. Ett barn läser

en kort bordsbön vid måltidens början och slut. De första timmarna efter måltiden tillbringa barnen i trädgården, på gräsplanerna, under skuggiga träd, under vintern i korridorerna och rummen, ingenstädes dock utan uppsikt. Därefter få några undervisning i flätning. Till en början består arbetet i att lösa upp flätor af tyglister. När man kommit så långt, att de små klena fingrarna fått en sådan fläta upplöst och lärarinnan berömt arbetet, då blir det ett jubel. De äldre flickorna draga litet på munnen. De kunna redan åstadkomma tredelta flätor af halm, hafva redan lärt sig att fläta sitt hår, ja, några kunna till och med väfva halmmattor. Därpå följer nu, liksom hvarje annan vacker dag, en längre promenad. Vid smedjan göres halt. Den välvillige smeden låter barnen känna på hammaren. Hvad den är tung! Han visar dem blåsbälgen. Hvad den blåser! Han uppmanar dem att lyfta järnstänger. Den, som det kunde! Han visar dem städet. Så stort! Och nu går man efter att hafva tackat vidare och styr kosan mot skogen. (En annan gång få de vid lägligt tillfälle besöka låssmeden och snickaren). Nu räknas stegen till ett ställe af vägen, där denna korsas af en annan, ty i öfvermorgon skall detta parti af vägen anbringas på kartan. Dess enskildheter undersökas och afhandlas. Nu är skogen där. Hvad det rasslar och susar i trädtopparna! Så fåglarna sjunga! Det är en skogsfink! Tyst, hör ärlan! Man hör äfven en hackspett. Hu, det var grymtandet af ett vildsvin. Ledsagarne jämföra ärlans sång och vildsvinets grymtande, och läraren frågar: Hvilket är vackrast? Alla skratta. Småningom kommer man längre in skogen. Barnen få nu roa sig litet. Ett af barnen hittar ek-, ett annat bokollon, många af barnen undersöka trädstammarna med händerna och söka att på barken skilja björk från tall och gran, andra jämföra under ledning barrens ställning hos tall och gran. Detta blir en uppgift för nästa lektion i lerplastik. De yngre eleverna skola förfärdiga små lervalsar och de äldre däri insticka barren efter naturens anvisning. Rosa håller sig intill modern; hon måste också med in bland träden, men hon är rädd att stöta emot. Du lilla nybörjare, du skall också en gång komma därhän, att du märker hvarje träd, innan du stöter emot det. Tiden för uppbrott är inne. Läraren blå-

ser i en pipa och alla samlas. Sjungande en munter marsch tåga barnen hemåt. Efter intagen aftonmåltid äger strax därpå aftonbön med de äldre barnen rum. Högtidlig tystnad råder i salen. Läraren läser radvis före en psalmvers, och barnen, allvarligt stämda, sjunga därefter versen med ackompanjemang af en orgel. Nu beder läraren: Befall i Herrens händer o. s. v. Det råder en andaktsfull stämning. Rosa tänker på vinden i skogen, på suset där, på vägen, som hon gått i dag; hon förstår ej fullt, hvad läraren beder, men hon märker dock, att det är tal om någon, som hon ej känner. Det är om honom, hvilken hennes mor kallat Gud, Jesus, och i denna stilla krets uppstiger därvid i hennes själ för första gången en aning om den Ofattbare, den Allsmäktige, som också leder henne och fört henne hit. Befall honom din väg, goda barn, och hoppas på honom! Nu gå Rosas föräldrar åter till de mindre barnen. Dessa gå just nu upp för trappan för att lägga sig. Äfven Rosa afklädes och kommer i en säng med rena lakan, hennes mamma tar plats bredvid. Nu sätta sig alla upp i sina sängar och bedja:

Käre Gud, jag beder dig:
gör ett lydigt barn af mig!
Men, om icke sådan vorden,
mig då hellre tag från jorden!
För mig till ditt himmelrik;
gör mig dina änglar lik!

Rosa känner till bönen, men hon kan ej heller i dag förstå den; dock låter den i dag helt annorlunda än eljest. Barnen, som förut hela dagen varit så muntra och högljudda, äro nu så allvarliga och stilla. Gud, ängel, fader, moder, de många barnen — och nu sofver hon redan. Hennes föräldrar, som bestämt sig för att tillbringa ännu en dag vid anstalten, gå nu till ett hotell, där de länge, innan de insomna, samtala om hvad de sett och hört under dagens lopp.

Sedan få vi en skildring af en fest i anstalten. När Rosas föräldrar på morgonen följande dag återkomma, höra de höga jubelrop. Det är i dag grundläggningsfest. I dag får man kakor till mjölken. Snart kommer direktorn. Och nu tågar man ut till skogen. Man sjunger där en sång. Så

hålles festtalet. Akten slutas med koralsång, och sedan går tåget åter hemåt. Hemma väntar dem en festmåltid och därpå kaffe med dopp, glada lekar och lifvande musik. Under festglädjen tar ett par kamrater hand om Rosa och för henne omkring öfverallt i byggnaden, och detta intresserar i så hög grad flickan, att hon för tillfället glömmer sina föräldrar. Hennes mor blir häröfver halft glad, halft vemodig till sinnes. Skulle barnet lära sig att glömma sina föräldrar? Man lugnar henne med den försäkran, att barnen i blindanstalten gång på gång påminnas om sitt föräldrahem, dit de längre fram skola återvända. Dessutom sändas deras betyg fyra gånger om året till föräldrarne, hvilka uppmanas att så ofta som möjligt skrifva till barnen samt att vända sig till anstalten, när helst de önska någon upplysning. Enligt gällande reglemente föres ett diarium, där anteckningar göras, när bref om någon upplysning rörande elev vid anstalten ankommit, och när svar härå lämnats. För att underhålla förbindelsen mellan hemmet och det blinda barnet är också bestämdt, att föräldrarne få, om de det önska, årligen ha sitt barn hemma hos sig under ferierna (en tid af fyra veckor). Äfven få de besöka anstalten, så ofta de vilja, dock får deras barn därvid ej försumma undervisningen. Särskildt uppmanas de att under julhelgen besöka anstalten för att bevittna barnens glädje öfver julgåfvorna.

Sedan Rosa i sällskap med sina nya väninnor gjort ett besök i sjukrummet och där blifvit af läkaren, som är skyldig att dagligen besöka anstalten, undersökt, är det tid för henne att gå till sängs.

Hennes föräldrar öfvervoro undervisningen äfven den följande dagen. Rosa måste under tiden stanna i småbarnsskolan (Kindergarten) och är tillfreds därmed, ty hon vet, att modern finnes i grannskapet. I dag får denna förklaring öfver hur man här går till väga vid läsning och skrifning, hvarefter hon och hennes man öfvervara en lektion i katekes och sedan en i sachsisk historia, och de se därunder, huru barnen anteckna ord och satser, de äldre till och med nedskrifva hela små uppsatser. I en klass genomgås Sachsens, i en annan Tysklands geografi, och båda länderna införas i den atlas, hvarje barn småningom utarbetar åt sig. Härpå följer

en skildring af tillvägagångssättet vid undervisning i naturalhistoria.

Rosas föräldrar iakttaga nu, huru undervisning om växter och djur meddelas, huru man ger barnen, såvidt möjligt är, föremålen själfva i handen men förelägger dem en modell däraf, om föremålen äro för stora eller för små att med känseln uppfattas, och huru barnen därefter få efterbilda de under lektionen behandlade naturföremålen med ledning af goda modeller. Så se de t. ex. blad af bok, hof af häst och get uppstå under barnens händer. De upplysas om att undervisningen vid blindanstalten i allt är så ordnad, att handens öfningar gå jämsides med den teoretiska undervisningen och att allt, som redogöres för under en lektion och af lärjungarne kan efterbildas, också blir efterbildadt, såsom djur, växter och geometriska figurer. Fördelarna häraf äro, att barnen tvingas att noga undersöka föremålen med känseln och bilda sig därom så riktiga föreställningar som möjligt; att handen, som i framtiden skall förvärfva dess ägare hans utkomst, blir uppöfvad; att denna omväxling af intellektuell och teknisk verksamhet är ett godt skydd mot öfveransträngning. Under en annan lektion få de se, huru barnen systematiskt öfvas i sömnad af olika slag. Under åter en annan få de taga kännedom om undervisningen i teckning med rör. Hvarje barn har framför sig ett bräde försedt med hål, och därpå tecknas först med segelgarn och sedan med rottingstråd lodräta och vågräta linjer, vinklar af alla slag, trianglar, kvadrater, rektanglar. Beräkningen af en triangels storlek går lätt. Längre fram skola de få i hand åtskilliga runda träskifvor med ett hål i midten, och de skola finna, att det band, som lägges omkring kanten, är ungefär tre gånger så långt som ett band, som drages tvärs öfver skifvan, ja, de, som hafva kommit längre i räkning, skola genom mätning få fram ett ännu exaktare resultat. En annan gång skola de forma 4 små tärningar af lera och lägga dem i två lager på hvarandra. Däraf blir en stor tärning, bestående af 2×2 små. Sedan lägga de invid hvarandra 3×3 tärningar, som de själfva gjort, placera 3 lager på hvarandra och den på så sätt uppkomna stora tärningen innehåller $3 \times 3 \times 3$ tärningar. Detta är klart för de svagaste af barnen, och

blott ett steg till, och beräkningen af en kubs storlek är funnen; och det glömmes sedermera ej (funnes ej de förargliga låneorden, vore saken barnsligt lätt). — Så vinner man insikt och förmåga på en gång. — Men nu måste Rosas föräldrar resa hem. Endast under en lektion till, undervisning i träslöjd, kunna de stanna några minuter. Här stå gossar, som lära sig slå in spikar, först planlöst i ett bräde, sedan genom hålen i ett klackjärn. Andra tälja blomsterkäppar, åter andra såga och några tillverka askar och lådor. Det larmas duktigt, och ju mer det larmas, desto viktigare förefaller dem arbetet. På alla ser man, att de med lif och lust ägna sig åt arbetet och glädja sig åt framgången däri. Till sist kasta de bortgående några blickar på blomstersängarna, af hvilka hvar och en bland de äldre eleverna fått på sin lott en att vårda. De äro i ett förträffligt tillstånd, icke ett grässtrå tränger sig fram, blott märker man här och där en liten knopp, som handen velat förhjälpa till snabb utveckling; det skadar ej, om den faller af. Af skadan blir man vis. Rosas föräldrar taga nu afsked af henne. Sedan flickan gråtit en stund, tröstar hon sig med hoppet om att snart åter få träffa dem och ryckes med in i lifvet och verksamheten i hennes nya hem. (Forts.)

T. K—r.

7.

Huru må »kort öfversikt af fäderneslandets märkligaste minnesmärken från forntiden» meddelas?

Genom de senaste tidernas rastlösa och skarpsinniga forskningar har den arkeologiska vetenskapen gått oerhördt framåt, och det har lyckats dess idkare att få till stånd ej allenast en fullt tillförlitlig relativ kronologi rörande fornsakerna utan också mycket viktiga hållpunkter för en absolut sådan.

Att dessa så viktiga resultat hafva kunnat nås beror på alltings utveckling, ty, liksom människan själf så småningom

men alltjämt utvecklats och förändrats, så hafva också produkterna af hennes verksamhet utvecklats och förändrats.

På grund häraf hafva så arkeologerna genom en noggrann jämförelse emellan en massa likartade föremål kunnat upp-

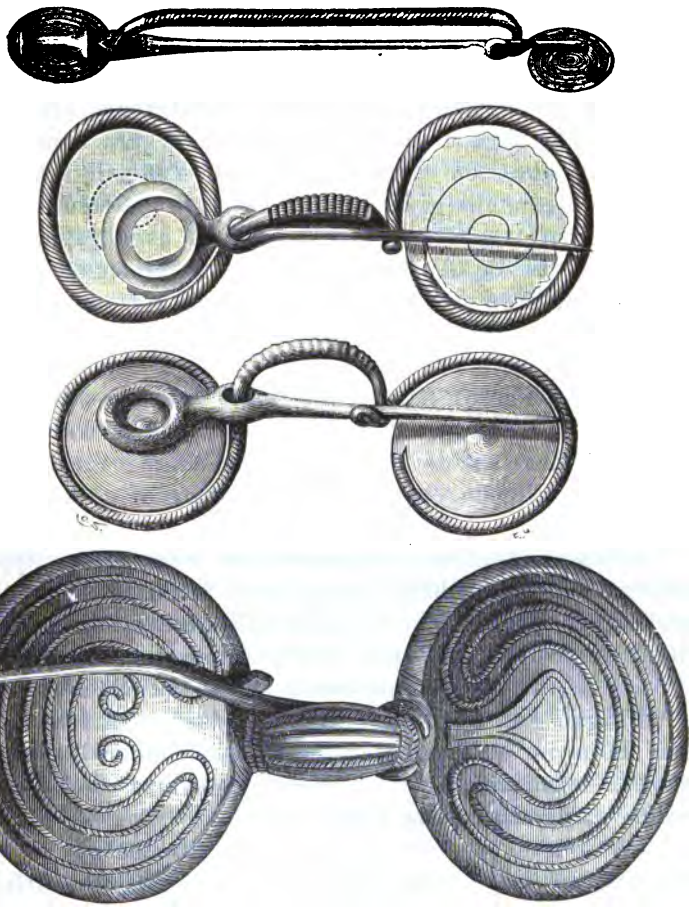

ställa typologiska serier och sålunda komma till en relativ kronologi.

Ofvanstående figurserie, hämtad från bronsåldersspännen, hoppas jag skall, oaktadt sin knapphändighet, belysa det ofvan sagda.

Den absoluta kronologien däremot hafva de nordiska arkeologerna lyckats erhålla därigenom, att en massa fornsaker af främmande ursprung träffats tillsammans med nordiska fornsaker här i våra grafvar, liksom att det händt, att nordiska fornsaker hittats i främmande länder tillsammans med där inhemska föremål, under omständigheter som visa, att de tillsammans funna föremålen af skilda ursprung i regeln varit lika gamla. Men, då såsom bekant de gamla kulturländernas fornsaker på historiska skäl ofta äro daterbara århundraden för att icke säga årtusenden tidigare än våra egna (jag erinrar här blott om Herkulanum och Pompeji samt om de genom Schliemanns gräfningar i Troja vunna resultaten), har man naturligtvis också fått bestämda utgångspunkter för dateringen af de nordiska fornsakerna, äfven då dessa förskrifva sig från årtusenden bortom den tid, om hvilken all från skriftliga källor hämtad kunskap upphör.

Men, ju mera arkeologien, och detta ej minst genom vårt eget lands forskare, har lyckats gifva säkra resultat och sålunda kunnat vidga blicken öfver vårt lands kulturutveckling, dess mera har det blifvit en nödvändighet för allmänbildningen att tillgodogöra sig det viktigaste af de vunna resultaten.

Allmänbildningens representanter hafva också uppmärksammat betydelsen häraf, såsom man finner däraf, att i gällande undervisningsplan för folkskollärareseminarierna är det bland annat upptaget såsom undervisningsämne »kort öfversikt af våra märkligaste minnesmärken från forntiden».

Frågan kan därför egentligen endast vara den: 1) hvilka kraf böra nu ställas på en för folkskoleundervisning afsedd lärobok härutinnan och 2) huru motsvarar det nuvarande undervisningsmaterialet dessa kraf?

Då arkeologien såsom en verklig vetenskap ej räknar sin tillvaro mer än i årtionden, är det helt naturligt, att den uppfattningen hos mången ännu är rådande, att arkeologien rör och måste röra sig endast eller hufvudsakligast med hypoteser. Därför torde det vara en billig fordran af läroboken i fråga, att den gifver läraren den fasta basen för ett framgångsrikt arbete, i det den öfvertygar honom om sanningen af det, som skall meddelas. Alltså först och främst

en enkel och kort redogörelse för arkeologiens nuvarande metod.

Hvad så själfva bokens uppställning beträffar, torde den lämpligast böra ske ungefär som följer.

I våra fasta fornlämningar (grafhögar, domarringar, gamla kyrkor m. m.) hafva vi den hufvudsakligaste källan till vår kunskap om våra förfäders kultur. Fornminnena äro därför ytterst dyrbara dokument. Då de naturligtvis på grund af sin natur ej likt de skriftliga urkunderna kunna samlas i för dem särskildt inrättade institutioner utan till stor del måste vara lämnade i allmänhetens vård, framhålles, hvilken vetenskaplig skatt som sålunda är lämnad i allmänhetens händer, hurusom ett ovetenskapligt rubbande af desamma därför måste anses såsom ett brott emot fosterlandets allmänna bästa. Högsta vården om våra fornminnen är anförtrodd åt Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, som hvarje år dels genom sina tjänstemän och dels genom andra därtill lämpliga personer låter verkställa noggranna vetenskapliga undersökningar af hufvudsakligen sådana fasta fornminnen, som af tvingande praktiska skäl få borttagas. De vid sådana undersökningar erhållna fynden införlifvas med samlingarna i statens historiska museum. Det bör alltså hufvudsakligen vara fornminnen af sådan art, som lärjungarne vanligen komma i beröring med i lifvet, som läroboken företrädesvis har att behandla.

Genom skildringen af resultaten vid sådana intressantare undersökningar och deras betydelse både i och för sig själf och i förhållande till andra dylika undersökningar skall lärjungen, synes det mig, få bästa begreppet om och intresset för arkeologien och dess betydelse.

Därefter bör det karakteristiska för de olika stora perioderna hufvudsakligast genom komparativa planscher beskrifvas. Vid texten ligger då enligt mitt förmenande ej så mycken vikt på att ange, hvilka olika fornsaker finnas för hvarje period, utan fastmera på det för dem karakteristiska. Blicken bör därvid, så ofta möjligt är, sträckas ut öfver större områden för att, naturligtvis med bibehållande af den fasta utgångspunkten, se det stora sammanhanget i utvecklingen. Huru t. ex. våra grafformer kunna spåras i andra länder och säkerligen hafva vandrat hit ända från de gamla kulturländerna

i västra Asien, huru under somliga tider, såsom under den romerska, främmande föremål satt sin stämpel på tiden och under andra skeden åter fornsakerna kunna sägas vara rent nordiska, ehuru de hafva utländska förebilder, samt vidare t. ex. huru dylika företeelser åtminstone delvis hafva sin förklaring i handelns under alla tider kulturöfverförande förmåga.

Skulle jag så i största korthet sammanfatta, hvad jag redan i korthet sagt, så vore det, att läroboken i fråga skulle åtföljas af planscher (helst vara baserad på väggplanscher) samt att den skulle innehålla:

1) arkeologiens metod;

2) fornminnenas betydelse, huru man från dem kan komma till kännedom om människans utvecklingshistoria;

3) utvecklingens viktigare skeden, belysta genom afbildningar af karakteristiska fornminnen;

4) sambandet mellan vår kultur och vissa andra närliggande kulturgrupper jämte, där så ske kan, orsakerna härtill.

Se vi oss nu omkring bland det tillgängliga undervisnings-(= läroboks-)materialet, så finna vi,

att alla egentliga läroböcker i vår förhistoria hittills saknas;

att väl förhistorien är behandlad i de *historiska* läroböckerna men där endast spelar rollen af inledning eller åtminstone spelar en i hög grad underordnad roll i förhållande till det öfriga;

att utmärkta populära framställningar i arkeologi skrifvits såsom af Montelius i Sveriges historia I, Salin såsom inledning till Uppfinningarnas bok samt Almgren: Sveriges folk i forntiden (i tidskriften Ljus, serien Sveriges rike), *men* att alla dessa arbeten, huru förträffliga de för öfrigt än må vara, såsom redan är sagdt, skrifvits såsom populära framställningar men ej såsom läroböcker för folkskoleseminarierna och, såsom naturligt däraf är, ej kunna sägas fylla de kraf jag i det föregående framhållit såsom enligt min tanke nödvändiga för en *lärobok* i vår tidigare kulturhistoria, afsedd för seminarier och folkskolor, och hvars program i korthet sagdt torde vara: arkeologien för allmänbildningen och allmänbildningen för arkeologien.

Otto Janse.

8.

Litteratur.

Försvar för Luthers Lilla katekes och den senast antagna förklaringen såsom grundlag för kristendomsundervisningen i svenska kyrkan af *A. F. Berggren*, fil. d:r och kyrkoherde. Af föreningen Kyrkans Vänner belönad prisskrift. Lund 1901.

Förf. till denna skrift har omöjliggjort för sig en tillfredsställande lösning af frågan redan därigenom, att han lagt sig till med en felsyn på frågans förhållande till religion och luthersk bekännelse. Det är nämligen en genomgående tanke i skriften, att alla kraf på en ny lärobok i kristendom och på ändringar i kristendomsundervisningen ha sin grund i otro, i hat till den rena läran, i lust att fördärfva religionsundervisningen. Den tanken kommer igen i olika vändningar. Men man hör ej mycket af några bevis för den. Det är ej en ny tanke. Man hör den oupphörligt, då det blir fråga om reformer inom kyrkan. Nu är det tyvärr sant, att förf. delvis har rätt. Det finns åtskilliga bland dem, som yrka på reformer i kristendomsundervisningen, hvilka drifvas af lust att tillintetgöra eller försämra densamma. Men sådana fall ge ingen rätt att förvandla omdömet till ett generellt. Förf. tyckes ej veta, att det finns många, särskildt pedagoger, som i sina reformyrkanden i fråga om kristendomsundervisningen se saken ur rent pedagogisk synpunkt. De vilja ej komma åt religionen, utan de vilja ha läroböcker, som, så långt möjligt är, motsvara pedagogiskt metodiska kraf. Deras intresse är ej att skada religionsundervisningen utan att förbättra den.

Förf. behandlar först Lilla katekesen och därefter förklaringen. Om Luthers katekes såsom uttryck för reformerad kristlig åskådning säger han mycket vackert och sant, som fullt erkännes af många, som kunna ha anmärkningar att göra mot dess fulla lämplighet såsom lärobok. Ibland alla med positiv luthersk åskådning kan det ej vara mer än en mening om att den är en klassisk bok, en af den lutherska

församlingens yppersta böcker. Men fråga är, om förf. nöjer sig med detta erkännande. Sid. 11 säger han: »Talet om att den (L. k.) skulle vara för gammal för oss är lika meningslöst, som om man ville säga, att den Heliga skrift är för gammal för de kristna.» Framskymtar ej här något af en katekesens likställighet med skriften, af det upprifvande af gränsen mellan skrift och tradition, som håller den katolska kyrkan i mulen och som allt emellanåt sticker upp hufvudet inom lutherska kyrkan för att omöjliggöra utveckling till högre fullkomlighet? För visso är en sådan tanke om katekesen mycket oluthersk.

Därefter upptager förf. till besvarande invändningar, som gjorts mot katekesens lämplighet som lärobok. Först dess ålder, den är så gammal. Här invänder han först, att »vi och våra barn ha samma frälsningsbehof som 1500-talets barn . . .» Det är sant, men det ger ej svar på frågan om katekesens lämplighet som lärobok. Ej bättre besvaras frågan därmed, »att man begagnar gamla klassiska läroböcker i andra ämnen», eller att man begagnar bibeln i skolan. Det torde vara få gamla klassiska läroböcker, som nu begagnas. Gamla Euklides är väl afskaffad, kan jag tro, och att man begagnar de gamla författarnes texter, när man skall läsa dem, det är en annan sak, det är ungefär som att man går med egna fötter. Och bibeln begagnas ju egentligen ej som lärobok, därtill är den olämplig. Många ville nog det, men det skulle försämra kristendomsundervisningen.

Vidare sysslar förf. med frågeformen, och han rekommenderar den bl. a. därför, att den bidrager att rikta barnens uppmärksamhet på innehållet i styckena. Häri ligger nu en sanning, men frågan blir alltid, om ej olägenheterna af denna form äro större än fördelarna. Den kan lätt ge anledning till tanklös utanläsning och uppmuntra lättjan både hos lärare och lärjungar. Därefter kommer han till den väl svåraste frågan i detta sammanhang, den om katekesens lämplighet ur språklig synpunkt, därvid han särskildt fäster sig vid förklaringarna till trosartiklarna. Han vill bevisa, att katekesen är tillräckligt enkel och lättfattlig för barnen. Men här äro svårigheterna så stora, att själfve denne författare tyckes känna sig något osäker, ty han har hvarandra

något motsägande uppgifter. Än heter det, sid. 14, att »innehållet är förunderligen enkelt och lättfattligt framställdt» och att inlärandet till och med af förklaringarna till trosartiklarna ej förorsakar några nämnvärda svårigheter, än heter det: »om det är förenadt med arbete och möda för många barn att lära sig den Lilla katekesen, så . . . o. s. v.» Och, att svårigheter finnas här, det erkänner författaren indirekt, då han ger välkända anvisningar, att uppdela de långa styckena, och då han på visst sätt ursäktar deras längd med det rika innehållet, som är så rikt, att »ett enda lärostycke framställer ett helt stort lärosystem . . .», ett påstående, som kunnat ge förf. anledning att fråga sig själf, om ej en sådan hopning af tankar bidrager att minska en boks lämplighet såsom lärobok för barn.

Den, som skrifver dessa rader, har ännu i friskt minne, hvilken gruflig möda jag hade att inlära Lilla katekesens stycken. Jag läste och läste på de långa styckena, tills det nästan svartnade för ögonen och förtviflan spred mörker i själen. Af innehållet fattade jag ej mycket, det blef ett arbete att mekaniskt inlära styckena ord för ord. Vi äldre människor, som förstå eller tro oss förstå en sak så väl, vi ha i allmänhet glömt, hur det kändes i barndomen, och vi förstå följaktligen ej, hvad de små orka med. Det kan nog ej bestridas, det bestyrkes af ovederhäftiga pedagoger, att Lilla katekesen erbjuder rätt stora svårigheter för barn, som skola lära sig den. Detta gör, att den i vissa fall ej är så lämplig som lärobok på de första stadierna. Men häraf följer ingalunda, att den skulle uteslutas ur kristendomsundervisningen. Nej, men den skall på lämpligt sätt ingå i läroboken, hvarom jag närmare yttrat mig vid andra tillfällen.

Till sist har förf. en uppgörelse med Waldenström om Lilla katekesen, och här gör han flera riktiga anmärkningar mot W:s radikala kritik. Men W. har ej orätt i allt. Särskildt faller det sig svårt att försvara den meningen, att katekesen skulle innehålla allt, hvad vi nu behöfva veta i vår kristendom. Tiden har gått framåt på nära 400 år, och äfven om katekesen innehåller de stora ledande oförgängliga grundtankarna, så ha så många nya sidor af lifvet kommit

fram, som behöfva belysas och regleras genom kristendomsundervisningen.

Med den nuvarande förklaringen till Lilla katekesen är författaren i det hela ganska nöjd. Någon gång träffar man en anmärkning. Så sid. 59, där det heter om tredje art.: »Äfven om man i ett och annat stycke skulle önska en större rikedom och ett mera fulltonigt kristligt innehåll . . .» Således: förklaringen klandras för brist på kristligt innehåll i en afdelning, brist på renlärighet? Tanken på en ny katekes afvisar förf. preliminärt med en del invändningar, som man ofta får höra, såsom att den nuvarande förklaringen ej är stort mer än 20 år gammal, att det är vådligt att för ofta byta om läroböcker, att ingen ny duglig katekes kan skrifvas i vår tid m. m. Han har ett motiv för afslag, som är rätt intressant, då det heter sid. 27: »Vi äldre, som varit med om att undervisa först efter Lindbloms katekes och sedan efter den nu gällande, skulle vara tvungna att sätta oss in i en tredje.» Detta motiv är kanske rätt viktigt för många, som vilja ha det så bekvämt som möjligt. Detta är emellertid ej ett afgörande motiv för förf., ty han söker bevisa, att vår katekes uppfyller alla rimliga kraf på en sådan. Han menar, att den motsvarar krafven på bibelenlighet, bekännelsetrohet, fullständighet, trohet mot Luthers katekes, efter barnens ståndpunkt lämpadt framställningssätt . . . Och här kommer han åter i konflikt med Waldenström. Icke ens alla, som vilja behålla den nuvarande katekesen, äro så säkra i dessa ting som förf. Någon gång kan han erkänna, att en anmärkning kan vara skenbart, blott skenbart befogad. Så säger han sid. 36: »En anmärkning, som vid första påseendet kan synas hafva skäl för sig, är, att understundom samma sak behandlas på mer än ett ställe, och att samma sak beskrifves på olika sätt på olika ställen». Här syftas väl på den ologiska och för undervisningen hinderliga indelningen i de 5 hufvudstyckena. Men förf. undanrödjer lätt svårigheterna, ty »öfverväger man saken något närmare, så finner man, att det icke kan vara annorlunda, än att samma sak måste beskrifvas något annorlunda, när den skall betraktas i olika sammanhang och från olika synpunkter». Alldeles riktigt. Men det var ej det, som här skulle bevisas. Det, som här skulle be-

visas, var nödvändigheten af de många olika synpunkterna, sådana de få karaktär genom uppdelningen i hufvudstyckena. Ett sådant resonnemang är att försöka förvända synen på folk. Med en logisk indelning finge man verkliga sammanhang och därför naturligt olika synpunkter. Detta skulle göra, att barnen oändligt bättre funne sig till rätta, när de finge se en sak i olika sammanhang. Finge de t. ex. se bönen afhandlad i sammanhang med tredje art:s innehåll, så vore dess sammanhang med det kristliga troslifvet strax klart för dem.

Sådana anmärkningar mot katekesen, som att den vore för abstrakt, opedagogisk och opsykologisk m. m., har förf. ej kunnat reda sig med. Han försöker att hjälpa sig med att citera något katekesstycke, som skall bevisa motsatsen, och med påståenden om att oförvillade barn med någorlunda fattningsgåfvor kunna lätt lära sig den. Men mot sådana svaga påståenden kunna ställas andra, och det af erfarna och skickliga pedagoger, som beklaga sig öfver den möda, katekesen vållar barnen. Saken skulle emellertid utredas med hjälp af pedagogiskt-metodiska och psykologiska betraktelser öfver barnens själslif och öfver möjligheterna att på det eller det stadiet meddela dem det eller det. Vi äldre kunna nog tycka, att vi förstå katekesen lätt nog, men må vi tänka på att en massa begrepp, som äro klara och enkla för oss, äro nya, underbara hemligheter för barnen. Det gäller därför att söka sätta sig på deras ståndpunkt och ta reda på hvad de verkligen kunna tillgodogöra sig. Jag är ej viss om att katekesens författare riktigt förmått sätta sig på barnens ståndpunkt.

Till sist har förf. en öfversikt öfver katekesens innehåll, som har vissa förtjänster.

Skriften innehåller många sanna och värmande tankar, men ej är det en skrift, som förtjänat prisbelönas. Kanske priset ej varit så stort.

F. A. Johansson.

* * *

Uppfostran under skolåldern af *Sven Lundqvist*, rektor vid seminariet i Strängnäs. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1901. Sid. 362. I. Läran om vården. II. Läran om undervisningen. III. Läran om tukten. Pris för alla tre häftena 3 kr. 75 öre (för inbundet ex. 4 kr. 50 öre).

Den svenska pedagogiska litteratur, som förf. af detta arbete kunnat tillgodogöra sig, kan svårligen hafva varit vidare rikhaltig. Vår litteratur i pedagogik består nämligen hufvudsakligen af öfversättningar. Den värdefullare utländska litteraturen i ämnet synes författaren hafva med god urskillning och med full självständighet vetat att använda. *Hans syftemål har påtagligen varit att på grundvalen af en kristen empirisk psykologi bygga ett pedagogiskt system, hvars alla grundsatser härledas ur bestämda psykologiska fakta.* Detta hans psykologiska system skiljer sig i vissa delar icke blott från Boströms utan ock från den empiriska psykologi, som ej ser längre, än den fysiologiska vetenskapen kan följa med. Författaren har gått med synnerligt goda förutsättningar till sitt arbete: han äger grundliga studier i psykologi och pedagogik, rik och mångsidig lärarerfarenhet samt den lifsåskådning, ur hvilken det rätta pedagogiska allvaret, lika mycket skildt från gammaldags hårdhet som från vår tids veka filantropi, spirar upp. Det arbete, han skänkt oss, är också en verklig vinst för vår litteratur i ämnet, särskildt därutinnan, att den är en handbok, som oaktadt stark begränsning af omfånget redogör för alla till uppfostran hörande hufvudfrågor, ett verkligt helt således, hvarur flertalet lärare, föräldrar och uppfostrare kunna hämta tillräcklig ledning för sin verksamhet på uppfostringskonstens område.

I en eller annan fråga kunna vi ej fullt dela förf:s uppfattning, såsom i kapitlet om frågans formulering vid undervisningen m. m., däri förf. synes oss vara nog mycket formalist; dock räddar honom hans pedagogiska takt från att fästa alltför mycken vikt vid den mängd småregler i »undervisningens teknik», han framställt, såsom man finner af de ord, med hvilka han afslutar detta kapitel: »Viktigast af allt är dock den själens *grundstämning*, som födes af kärlek till barnen och ger sig uttryck i lefvande intresse för deras förkofran i kunskaper och varmt deltagande för allt, som rör dem och deras sanna bästa, deras timliga och eviga väl.»

Af hvad vi haft att säga om rektor Lundqvists bok, Uppfostran under skolåldern, följer, att vi varmt rekommendera den till alla dem, som vilja lägga en väl genomtänkt, på en bred basis af erfarenhet hvilande teori till grund för sin verksamhet som uppfostrare.

Läsebok för folkskolans högre klasser utgifven af *Henrik Schück*, professor, och *Nils Lundahl*, folkskollärare. Första delen, Sverige. Första häftet. Lund, C. W. K. Gleerups förlag 1901. Pris häftad 1 kr., inbunden 1 kr. 40 öre.

Med stora förhoppningar har man motsett utgifvandet af denna läsebok för folkskolan, såsom naturligt är, då de båda utgifvarne, professor

Schück och folkskollärare Lundahl, synas böra kunna tillsamman åstadkomma en läsebok, som lika mycket utmärker sig för innehållets gedigna värde som för dess lämpliga afpassning efter barnens intellektuella utveckling och deras sinne för det intressanta och roande. Med rätta ställa nämligen utgifvarne den fordran på en läsebok för folkskolan, att den skall kunna väcka intresse för och kärlek till vårt folk och vårt land, att den skall vara *roande* för barnen, samt att den är ägnad att motarbeta hos vårt folk den underskattning af sig och sitt och öfverskattning af allt utländskt, som Axel Oxenstierna redan påpekat som fiender, hvilka måste genom ungdomens uppfostran och undervisning bekämpas.

I allmänhet synas oss utgifvarne hafva löst sin uppgift lyckligt. Häftet innehåller 32 stycken, bland hvilka finnas några i bunden form. Af häftets prosastycken äro de flesta författade för läseboken. Innehållet i detta häfte är af historisk, kulturhistorisk och skönlitterär natur och väl ägnadt att främja utgifvarnes hufvudsyften. Ett stort antal förträffliga illustrationer förhöjer arbetets värde. Någon gång synas författarne ställa väl höga fordringar på 12- till 14-åringars apperceptionsförmåga. Så läser man sid. 108 följande om Lunds domkyrka: »Men äfven utan detta tillägg är den rytmiska skönheten verksam och klar i Lunds domkyrka. Det hela verkar som musik, närmast som den strängt komponerade musik, som kallas 'fuga', kyrkomusikens konstfullaste art. Gruppen, som motsvarar fugans tema, upprepas i dubbel följd och fortgår sålunda till den höjdpunkt, som representeras af koret, hvarpå liksom i fugans afslutning gruppbildningen sammanslutes af och uppgår i korets halfkupol. Det är icke för ro skull arkitekturen blifvit kallad 'en frusen musik'. Bägge konsterna bero till sitt väsen på matematiska förhållanden, byggnadskonsten i rummet, tonkonsten i tiden. Därför kunna de jämföras. — —»

Denna del af läseboken skall omfatta 3 häften. Får man sluta till priset på de följande häftena från detta häftes kommer delen att kosta 3 kr. oinbunden. Det är ganska ovisst, om boken kan — för prisets skull — vinna någon större spridning i folkskolorna. Vi hoppas dock, att i många skoldistrikt vederbörande myndighet skall vara villig att inköpa ett antal exemplar att användas vid undervisningen, på det att det goda och rikhaltiga bildningsmaterial, läseboken erbjuder, må komma så många folkskolor som möjligt till del. För de allmänna läroverken, flickskolorna och hemmen blir den helt visst en stor ackvisition.

Vinkar och råd om undervisningen i modersmålet med hufvudsakligt afseende å folkskolan af *G. Cederschöld*, professor vid Göteborgs högskola, och *V. Olander*, adjunkt vid folkskollärarinneseminariet i Falun. Lund 1901. C. W. K. Gleerups förlag. Sid. 119. Pris 1 kr. 50 öre.

Boken, som innehåller många goda vinkar rörande undervisningen i modersmålet, har kanhända sin största betydelse såsom apologi för en nyare och riktigare uppfattning af det mål, som bör sättas för under-

visningen i modersmålet, samt för de förändringar i undervisningssättet, som däraf resultera. Själf vill den ej heller uppfattas som en hela ämnet uttömmande, strängt systematiskt uppställd metodik i ämnet, endast som förarbete till en sådan. Från denna synpunkt betraktad torde arbetets förnämsta värde utgöras af de kategorier af ur folkskolebarns skriftliga uppsatser anförda fel, som äro samlade i 2:a och 3:e kapitlen.

Fryxells berättelser ur svenska historien. Nationalupplaga. P. A. Norstedt & Söners förlag. Häft. 49—60.

I dessa häften afslutas Kristinas historia och af Karl X Gustafs behandlas tiden till första danska kriget (1658). Här mötes sålunda läsaren af liffulla skildringar af Kristinas lif efter hennes tronafsägelse och af Karl X Gustafs krigsbragder i Polen.

Pedagogisk tidskrift, utgifven af *E. Schwartz, C. A. M. Lindman, A. Nordfelt.* Trettiosjunde årgången. Stockholm 1901. Tionde häftet.

Uppfostran i hemmen. Föredrag i Nässjökretsen af »Svenska folkskolans vänner» af *Gust. Lundin.* Förf:s förlag. Solberga 1901. Pris 25 öre.

Kartbilder för den första undervisningen i geografi. (Med de särskilda landskapens vapen.) Utförda vid Gen.-stabens litogr. anstalt. Red. af *H. Byström.*

1. Skåne. Skala 1 : 100,000. (Tilläggsblad: öfversiktskarta öfver Skåne). 1894. 6 blad + tilläggsblad. Ouppf. 5 kr.; enkelt uppf. 9 kr.; fint uppf. 12 kr.
2. Stockholms län. Skala 1 : 125,000. 1895. 6 blad. Ouppf. 5 kr.; enkelt uppf. 9 kr.; fint uppf. 12 kr.
3. Uppsala län. Skala 1 : 80,000. 1896. 6 blad. Ouppf. 5 kr.; enkelt uppf. 9 kr.; fint uppf. 12 kr.
4. Södermanlands län. Skala 1 : 80,000. 1897. 6 blad. Ouppf. 5 kr.; enkelt uppf. 9 kr.; fint uppf. 12 kr.
5. Värmlands län. Skala 1 : 150,000. 1900. 6 blad. Ouppf. 5 kr. 50 öre; enkelt uppf. 10 kr.; fint uppf. 14 kr.

Vi ha velat fästa uppmärksamheten på denna serie af landskapskartor. Man är numera allmänt på det klara med att geografiundervisningen bör utgå ifrån ett så noggrant studium som möjligt af lärjungarnes hemtrakt och den närmast större enheten, landskapet. Det ligger i öppen dag, att vid ett sådant studium denna samling af s. k. kartbilder utgör ett högst värdefullt undervisningsmateriel.

Läsning för svenska folket, utgifven af sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. P. A. Norstedt & Söners förlag. 1901. Häft. 4. Pris 30 öre.

Innehåll: Bilder ur svenska kyrkans historia. De finska invandringarna till Sverige på 1500- och 1600-talen. På en af Söderhafvets ögrupper. Svenskt pärlfiske förr och nu. Ur djurvärlden. Julstämning.

T. K—r.

9.

Intet nytt under solen.

Den strid om undervisningen i kristendomskunskap, som för närvarande pågår, är icke den första, som i vårt land utkämpats rörande denna sak. Redan under 1850-talet uppträdde Torsten Rudenschöld mot utanläsning af den s. k. stora katekesen. Han uttalade den åsikten, att utanläsning af endast lilla katekesen borde åläggas, och att stora katekesen — nödtorfteligen omarbetad — bordé snarligen förvandlas till blott »ledningsbok» för läraren samt till handbok att ägas och efter behof tillfrågas af hvar och en enskild.

Genom en sådan förändring skulle för barnen vinnas tid, så att man med allmän framgång skulle kunna till utanläxor i hemmen anvisa valda stycken ur själfva den Heliga skrift, framför allt utur evangelierna, med större sammanhang än de korta lösryckta bibelspråken i katekesen, samt därjämte valda delar af bibliska historien, mest ur nya testamentet, och slutligen valda psalmer eller verser därur.

Då ingen lag reglementerade måttet af dessa läxor, kunde detta mått få lämpas efter olika barns minnes- och fattningsgåfvor och således det ledaväckande tvånget, som verkade kväfvande på kärleken till ämnet, blifva förvisadt från religionsundervisningen.

Om redan vid folkskolans högre religionsundervisning innehållet af sistnämnda trenne slags utanläxor blefve för barnen klar- och lefvandegjordt med innerlighet och allvar, så syntes den sanne och upplyste kristendomsvännen böra erkänna, att den förkastade utanläsningen af stora katekesen vore ersatt på ett sätt, som för det kristliga lifvet lofvade välsignelserikare frukter.

Till bekräftande af hvad Rudenschöld sålunda föreslagit, anför han, hvad han yttrat till en skolstyrelse, som begärt

hans utlåtande öfver folkskolans ordnande i dess distrikt. »Utanläsning af stora katekesen borde, om författningarna det medgåfve, utbytas mot utanläsning af bibelställen äfvensom mot utanläsning af psalmer. Vid stunder af rätt djup vare sig fröjdefull eller ängslande andlig längtan lära i sanning få, om några, vändt sina tankar på katekesens frågor och svar för att fylla själens trängande behof; hvaremot nogsamt är af erfarenheten bekräftadt, att hågkomsten af ett bibelställe, svarande emot ett förefallande själstillstånd, har makt att uppfylla hvarje äfven djupaste själsbehof; äfvensom att upplästa psalmer erbjuda ett ovärderligt utgjutelsemedel för hjärtat vid dess djupaste rörelser.»

Rudenschöld yttrar vidare rörande undervisning i kristendomskunskap: »Religionsundervisningen utgöres af tvenne delar: utanläsning och förklaring. Utanläsning hänvisas af mig hufvudsakligen till hemmen, härvid understödda af eggande och kontrollerande småskolor.

Förklaringen kan sedan afdelas i tvenne förrättningar: ordförklaring och förklaring af Guds ords inneboende lif. Ordförklaringen synes mig böra hänföras till språkundervisningen, hvilken icke kräfver andakt. Innehållsförklaringen åter blifver fruktbärande endast i den mån, som både lärare och lärjungar vid behandlingen af det heliga också genom andäktig sinnesstämning befinnas i behörigt inre tillstånd för att kunna få förnimma något af det i Guds ord förborgade men åt hvarje rätt sökande sig erbjudande andliga lif, hvars uppväckande, utvecklande och stärkande utgör egentliga föremålet för ifrågavarande del af religionsundervisningen. Den för denna religionsundervisning erforderliga sinnesstämning kan icke annat än svårt störas och förslappas genom inblandning af särdeles för barn tröttande ordförklaringar. Månne det icke kan sägas med skäl, att vid de vanliga kateketiseringarna och bibelförklaringarna mycken tid ändamålslöst bortspilles på förklaring af ord och meningar, hvilkas språkbetydelse för barnet klarnar af sig själf genom dess under uppväxtåren dagliga deltagande i modersmålets talande? — — — — — — — Af tid erfordras icke mycket för uppväckande af det kristliga tros- och kärlekslifvet men dess mer tro och kärlek hos läraren jämte förmåga att på den korta

tid, som för ämnets behandling af omständigheterna medgifves, ständigt hålla lärjungarne uppe i en det höga läroämnet motsvarande högtidsstämning samt att hos de så uppstämda lärjungarne inkasta ett klart och öfvertygande ljus öfver det väsentliga i kristendomen.

Men skola sådana egenskaper hos lärarne kunna påräknas med någon allmänlighet? För egen del måste jag bekänna, att jag under de år, jag förrättade religionslärarkallet i folkskolan på Kållandsö, merendels gick till denna skola med ängslande oro öfver det ansvarsfulla missförhållandet mellan det åtagna läroämnets heliga djup och min underhaltiga förmåga att rätt undervisa i detsamma. Tro och kärlek kunna finnas hos äfven den olärdaste, och i den mån dessa båda hafva innerligt lif, äro de ensamma tillfyllestgörande för den enskildes allt djupare inträngande under lifvets lopp i kristendomens sanning; men för att som sig bör undervisa andra häruti med koncis fullständighet och utan ensidighet erfordras mera insikt i och säkrare minne af bibelns hela innehåll, än som vanligen tillkommer oss lekmän. Under några få terminer vid ett folkskollärarseminarium afhjälpes visst icke denna brist. Af prästen, som gjort bibelstudium och bibelförklaring till sitt yrke, har man rättighet att fordra större kunskap och förmåga i dessa stycken än af öfriga samhällsmedlemmar. Mig synes därför naturligt, att ännu i allmänhet — skäliga undantag därmed icke förbjudna — den väsentliga religionsundervisningen i folkskolan bestrides af prästerskapet. Ingen bör heller kunna vara mera intresserad af denna befattning än prästerna, som härigenom blifva i tillfälle att redan i det ännu oförvillade och vårmjuka barnasinnet kunna plantera de andliga frön, för hvilkas framtida uppdragande till god fruktbarhet de bära drygt ansvar. I den mån kristendomen hinner i allmänna medvetandet klargöra det prästerliga ansvar, som drabbar enhvar af husfäder, husmödrar och husbönder, och, genom utöfningen af detta kall förmågan att vara religionslärare blifver mera allmän, skall ymnigare tillgång på sådana lärare medgifva församlingarna fritt val af religionslärare för folkskolan bland dess anderikaste, skickligaste och frommaste medlemmar, vare sig kvinnor eller män. Herren säger själf: »Säden är mycken, men arbetarne äro få.»

Men skall undervisningen i folkskolan kunna bestridas af prästerskapet, får den icke upptaga mycken tid med afseende på prästämbetets öfriga åligganden. Jag har förut yttrat den åsikten, att härvid icke behöfver användas lång tid, blott läraren förstår att rätt ändamålsenligt tillgodogöra den korta tid, som åt saken kan ägnas. Jag brukar därför föreslå, att under den tid — vid pass tre månader om året — då elitskolan är i gång, en förmiddag i veckan ägnas till folkskolans högre eller väsentliga religionsundervisning, hvilken bör öfvertagas af prästerskapet. Till denna skoldag, som bör behandlas med söndagshelgd, inbjudas alla skoldistriktets öfverläsare jämte eliterna. För underläsarne må det vara tillåtet att äfven bevista religionsskolan; men föräldrarne böra göras uppmärksamma på att lärarens föredrag ofta icke kan blifva lämpligt eller fattligt på en gång för både 12 till 15 års lärjungar och för barn mellan 6 och 9 år. På den mellanliggande öfverläsaråldern bör läraren i sitt föredrag hufvudsakligen hafva afseende; dock bör af sålunda lämpadt föredrag äfven elitåldern kunna hafva full nytta, fast till en del blott såsom stadfästande repetitionskurs. Underläsarne blifva ju alla i sin tid öfverläsare, hvarför på dem härvid icke må fästas särskildt afseende. Utom öfverläsare och eliter böra till religionsskolan inbjudas alla andra barn inom socknen mellan 12 och 15 år, och bestämdt åläggas nattvardsbarnen såsom villkor för framdeles intagande i nattvardsskolor att åtminstone året förut bevista religionsundervisningen i folkskolan. — — — —

På skolbarnens införlifvande med den evangeliska historien från bebådelsen och födelsen i krubban allt intill korsfästelsen, uppståndelsen och himmelsfärden, och om allt hvad Frälsaren under tiden gjorde och talade samt å sin himmelske faders vägnar fordrade och lofvade, synes mig religionsundervisningen i den kristna folkskolan hufvudsakligen böra hänsyfta. Detta synes mig vara den säkra, djupa och dock för barnasinnet fattliga grundvalen för den trosbyggnad, som, uppstigande öfver alla inbördes krigförande meningsstrider, skall småningom uti sig förena de skrymtfria lärjungarne uti ett fårahus under en herde. — — — Uti nattvardsskolan är sedan tillfälle för de uti folkskolan förberedda barnen att erhålla en ordnande sammanfattning af den kristna trosbekän-

nelsens och sedelärans i ordet spridda delar jämte en efter den då något mera framskridna åldern lämpad djupare förklaring af desamma.» — — —

Några år efter sedan Rudenschöld framställt sina åsikter om svenska folkskolans praktiska ordnande, uppträdde Abraham Rundbäck med sitt förslag om folkskolväsendets ändamålsenliga ordnande. Uti detta framställer han jämväl, huru undervisning i kristendomskunskap, enligt hans förmenande, bör meddelas. Först uttalar han sitt ogillande mot den ensidigt drifna, mekaniska och andelösa utanläsningen af katekesen och bibliska historien utan afseende på det religiösa begreppets och den religiösa känslans odling och utveckling hos barnen. »Det gäller nämligen», säger han, »både hos största delen af vår allmoge och hos flera af prästerskapet såsom bevis på en god kristendomskunskap, när barnet ur minnet kan obehindradt och utan att stappla besvara hvilken katekesfråga som helst, och därför utgör färdighet i utanläsning ofta den bästa rekommendationen både vid husförhören och vid nattvardsläsningen. Och till följd häraf är därför gemenligen det förnämsta föremålet för både föräldrarnes och barnens sträfvande och för skolans verksamhet att få detta utanläsningsarbete väl undangjordt, ehuru detta sätt att bedrifva religionsundervisningen är i flera afseenden skadligt och fördömligt.» En följd af den ensidiga utanläsningen uti ifrågavarande användande blefve, enligt Rundbäcks förmenande, att barnens religiösa bildning lede däraf, enär religionskunskapen i stället för att blifva fruktbärande för hjärtat och lifvet endast blefve en ofruktbar minneskunskap och en tom utanläxa, som vanligen lätt glömdes utan att lämna annat spår efter sig än minnet af det obehag, hvarmed dess inlärande vore förenadt. En sådan utanläsning motverkade äfven barnens intellektuella bildning, emedan densamma snarare förslöade än skärpte förståndsförmögenheterna. Tanken, reflexionen och inbillningskraften finge ingen öfning, under det minnet icke sällan öfveransträngdes. Utanläsningen af katekesen och bibliska historien, då den gjordes till skolans hufvudsak och ändamål, hade ett ganska hindrande inflytande på utvecklingen af skolans verksamhet i öfrigt. I samma mån nämligen, som barn och lärare koncentrerade

sina krafter, de förra såsom läxlärare, de senare som läxförhörare, blefve naturligtvis utrymmet för annan undervisning i samma mån inskränktare. Då den vore hufvudsaken, tillbakaträngdes öfriga läroämnen såsom jämförelsevis oberättigade, och då den vore ändamålet, så slutade vanligen skolgången, när den vore slut, huru okunniga barnen för öfrigt vore. Emellertid vore det ingalunda Rundbäcks mening att fördöma eller utdöma utanläsning af katekesen i och för sig. Tvärtom vore det, enligt hans förmenande, både nyttigt och nödigt för bekännelsens befästande hos barnen, att lärans hufvudstycken äfven inpräglades i deras minne. Det vore icke mot bruket utan endast mot missbruket af katekesens utanläsning, Rundbäck uppträdde. Hans mening vore endast, att religionsundervisning icke måtte bestå blott och bart i en andelös och mekanisk läxläsning, utan att den äfven och företrädesvis borde gå ut på att odla och utveckla barnens religiösa begrepp och känsla, och att utanläsning af katekes och biblisk historia icke helt och hållet måtte vara skolans ändamål, utan att utrymme måtte finnas äfven för annan bildande undervisning. Rundbäck yrkade sålunda ingenting annat, än att katekesläxornas lärande och förhörande icke måtte upptaga obehörigt mycken tid, utan att läraren äfven måtte få tillfälle till direkt religionsundervisning medelst lättfattliga förklaringar och upplysande samtal, och att öfriga nödiga läroämnen till gagn för barnens intellektuella bildning måtte få behöfligt utrymme i skolan.

I fråga om katekesen borde, enligt Rundbäcks åsikt, blott Luthers lilla katekes läsas utantill i småskolan, och detta endast i den mån, som läraren genom förklaringar och samtal med barnen hunne att göra hvarje stycke begripligt och fattligt för dem. Och, för att han måtte få tillfälle därtill, borde hvarje stycke, som gåfves till öfverläsning hemma, först uppläsas innantill i skolan, hvarvid läraren förklarade och utredde dess betydelse och innehåll. Och för att göra denna förklaring grundligare och mera omfattande kunde läraren låta barnen i sammanhang med det ifrågavarande stycket i lilla katekesen läsa innantill de stycken i den s. k. storkatekesen, som afsåge en närmare utredning af det förras innehåll. Denna innanläsning afbröte läraren efter behof med

samtal, som afsåge att göra meningen af det lästa ännu tydligare, hvarjämte barnen genom enkla frågor måtte beredas tillfälle att göra reda för sin uppfattning af det, som varit före, då de felaktiga svaren gåfve läraren ytterligare anledning att inskärpa hos barnen meningen och betydelsen af det de läst. På detta sätt odlades barnens förstånd och reddes deras begrepp efter hand allt mer och mer, och intresset för den religiösa undervisningen blefve i samma mån lifligare och vaknare, som barnets egen uppmärksamhet och eftertanke därvid toges mera i anspråk. De förtroliga och okonstlade samtalen skulle ock säkert verka därhän, att det religiösa utsädet, på detta sätt ständigt uppfriskadt, skulle slå djupare rötter i barnens själ och uppspira friskare och frodigare i deras späda sinne, än om religionens läror blott instufvades i deras minne, liksom växter i ett herbarium, där de blott torkade.

Beträffande bibliska historien borde, enligt Rundbäcks uppfattning, ingen lärobok däri begagnas vare sig i små- eller folkskolan. En lärobok i bibliska historien, hurudan den än månde vara, meddelade nämligen blott ett extrakt eller summariskt sammandrag af bibelordet, hvilket i sin renhet endast här och där funnes insprängdt i det mänskliga sammandraget. Barnet mötte i »bibliska historien» icke Guds eget ord i dess höga enkelhet och renhet utan nästan blott en mänsklig beskrifning på detta ords heliga innehåll. Guds ord blefve således i dess ursprunglighet för barnen okändt, och det finge aldrig vid läsningen af bibliska historiens berättelser erfara det omedelbara och lefvande intrycket af detta ord. Bibliska historien vore i skolorna ett slags versio vulgata, som skulle ersätta bibeln, hvilket den dock aldrig förmådde. Ty icke ginge människan under andliga bekymmer i lifvet till bibliska historien för att där hämta upplysning och tröst. Och när sålunda lärobok i bibliska historien icke kunde ersätta bibeln i lifvet, hvarför skulle den då göra det uti skolan? Hvarför skulle barnen där vänjas ifrån läsningen af det ord, som ensamt vore i stånd att gifva människan salighetens kunskap och tillfredsställa hennes djupaste behof? Vid läsningen i bibeln borde barnen tillsammans genomgå, helst i evangelierna, hvilka innehölle hela kristendomen liksom i ett sammandrag,

och där framställningen öfverallt vore så enkel och högtidlig, ett kapitel eller en berättelse, hvilken läraren sedan efter behag upprepade och förtydligade, hvarefter barnen själfva under andakt finge med egna ord återgifva innehållet af det lästa. Endast särskilda bibelspråk af allmännare och djupare betydelse för läran och lifvet borde läraren gifva barnen att i hemmet lära sig utantill, dels på det att de måtte varaktigt inpräglas hos barnen, och dels på det att bibeln äfven i hemmen dagligen måtte läsas och där verka uppbyggelse och religiös förkofran. Genom detta omedelbara umgänge med Guds ord vande sig barnen vid bibeln själf och lärde sig att vörda och älska den heliga bok, hvars höga och enkla framställning af Guds vilja och råd alltid verkade ett djupt intryck på sinnet. Härunder fälldes ofta oförmärkt många frö till andlig utveckling och kristlig tro i barnets själ, som sedan under lifvet växte upp och bure välsignelserika frukter.

Psalmboken borde ock bidraga till barnens religiösa bildning. Äfven den borde gifva anledning till religiös uppbyggelse och till kristliga lärors och grundsatsers inplantande hos barnen. Detta skedde dels därigenom, att barnen med andakt och eftertanke läste upp psalmer innantill i skolan, och dels därigenom att de finge lära sig psalmer och psalmverser utantill. Psalmer lärdes lätt och mindes lätt och vore sedan i lifvet alltid kära uttryck för själens hopp och längtan eller bekymmer.

Beträffande undervisningen i kristendomskunskap i folkskolan erinrar Rundbäck, att den icke företrädesvis borde gå ut på att instufva kunskapen i minnet. Visserligen borde katekesen läsas utantill, men denna utanläsning borde alltid åtföljas af en lefvande begreppsförklaring å lärarens sida. Läraren borde för öfrigt genom så kallade grundfrågor städse bereda barnen tillfälle att tänka öfver och uttala sin uppfattning af de stycken, som minnet hvarje gång upptoge att förvara. Däremot vore det alldeles ändamålslöst, att bibliska historien lästes utantill, och att bibelkunskap inhämtades på annat sätt än genom omedelbart umgänge med skriften själf.

I sina tankar och vittnesmål om svenska folkskolan och grefve Torsten Rudenschöld förordar L. W. Kyhlberg, att barnen i folkskolan måtte indelas i tre grupper: stafvare,

innanläsare och utanläsare; att de äldsta, utanläsarne, skulle öfvas i kursiv innanläsning »af sådana ämnen, som kunde anses bildande för hjärta och förstånd, såsom katekesförklaringar, nya testamentet med till texten hörande korta, lättfattliga förklaringar, repetition af förut lästa historiska böcker samt särskildt valda stycken af Berlins lärobok i naturlära. Därjämte borde dessa barn utantill lära ett visst antal valda psalmer, hvarvid vida mindre svårigheter mötte än vid utanläsandet af katekesförklaringens ofta långa svårfattliga stycken. Redan psalmens metriska form komme minnet till hjälp, äfvensom anda och innehåll talade mera begripligt till barnens vaknande känsla. Sedan de sålunda under skoltiden tillägnat sig ett visst psalmförråd, borde de ordagrant och med skiljetecknens noggranna iakttagande lära sig utantill Luthers lilla katekes, hvarvid Åkerbloms ordförklaring såsom förståndsledning kunde användas. Med tillägg af flera valda bibelspråk kunde utanläsningsuppgiften anses fulländad.

Till försvar för utanläsning af både lilla och stora katekesen uppträdde prästen och folkskolläraren i Mariestad Vilhelm von Zweigbergk. Han yttrade i sin skrift »Sveriges folkskollag och dess rätta tillämpning» bland annat följande: »Det är icke sant, att katekesens innehåll är svårare för barn att tillägna sig än andra böckers. Under mer än 20 år, som jag varit lärare, har jag undervisat och examinerat flera tusen barn och funnit, att läxläsning i grammatik, historia, ja, i hvilket ämne som helst går lika trögt som i katekesen eller lika lätt, hvilket man behagar säga. Utanläsning af rimmad vers är det enda, som härifrån något skiljer sig, dock icke ens det för alla barn. Jag hör icke till dem, som nöja sig, om ett barn kan sin läxa ungefär. Hela läxans innehåll skall det hafva reda på, men, där så behöfves, förklarar jag, hvad som i en lärobok icke är nog lättfattligt. Jag vill här upprepa några ord, som af mig begagnades på lärarmötet i Stockholm: »Det är en farlig riktning att icke hålla strängt fast vid läxutanläsning. Vore jag professor eller lektor, så skulle jag begagna samtalsmetoden eller hålla föredrag för mina lärjungar, men jag skulle tillhålla dem att anteckna och i minnet inprägla det, som blifvit afhandladt. Såsom folkskollärare kan jag icke af dem fordra en sådan anteckning.

Vore det sant, att utanläsning gör människan slö och dum, så skulle jag gärna förena mig om dess bannlysning, men jag tror, att utanläsning uppöfvar minnet. Jag litar mer på en god lärobok, som kan när som helst vara till hands och rådfrågas, än på min personliga undervisning särskildt för hvarje barn och kan därför icke instämma med dem, som ringakta goda läroböcker, då de påstå, att läraren samtalsvis skulle kunna göra allt. Elementarskolläraren, som har ett enda läxlag, må föredraga åtskilligt muntligt, om han kan göra ämnet åskådligare än läroboken, men låter han icke undervisningens resultat inpräglas i lärjungens minne, så blir ingen valuta af alltsamman. Det går lätt att en och annan stund fängsla barnens uppmärksamhet, men hvarken lärare eller lärjungar äro alltid rätt disponerade att gifva och att emottaga. Gif oss rediga och lättfattliga läroböcker i alla ämnen, så reder sig saken bäst, och ju mer man kan förmå en lärjunge till självstudium, dess säkrare framsteg skall han göra. Att elementarskollärarne vilja truga sina metoder på folkskolan är mer än korttänkt. Folkskolan kommer alltid att besökas ojämnt, ty pluraliteten af dess barn äro fattiga, somliga nödgas tidtals att tigga, då arbetsförtjänst icke finnes för föräldrarne, och ofta behöfvas barnen till föräldrarnes biträde.»

I ett annat sammanhang yttrar Zweigbergk: »Herr lektor Rundbäck hör till de nymodiga uppfostrarne, som tro, att man med innanläsning och muntliga föredrag kan åstadkomma nästan allt, hvad som behöfver läras. Den, som på allvar sysselsatt sig med undervisning i en folkskola, har en annan erfarenhet. Undervisningens resultat böra ju alltid åt minnet anförtros. — — — — De gamla sade, att lärdomens rötter äro bittra men frukten söt. Nu finnas de, som vilja alltför mycket sockra den första undervisningen; men för mycket slisk fördärfvar matsmältningen, så den lekamliga som den andliga. Låt barnet härdas i allvarligt arbete och inhämta lärdomens rötter, äfven om därmed äro förenade möda och ansträngning, och det har en god grund att sedan bygga på. Herr lektorn säger, att ingen i andlig nöd tager sin tillflykt till bibliska historien, och samma har grefve Rudenschöld sagt om katekesen, men det kan blott vara en förmodan af herrarne, ty omöjligt är att veta, om så verkligen förhåller sig.

Den, som anlitas såsom själasörjare, vet bättre, huru härmed förhåller sig, och min erfarenhet är, att såväl bibliska historien som katekesen varit oräkneliga till tröst och hugsvalelse, därför att i dem innehålles Guds ord.»

Utanläsning af katekesen förordas ock af biskop Billing. Utanläsning af katekesen har, säger biskopen, varit påbjuden, så länge här funnits en svensk luthersk kyrka. Ett dylikt påbud framgår ur lutherska kyrkans väsen. Lutherska kyrkan är nämligen medveten om sin pedagogiska uppgift att uppfostra till tro, och hon är till genom sin bekännelse. Redan denna utanläsningens ålder — den är påbjuden i svenska lutherska kyrkans första kyrkoordning af år 1571, och ett dylikt påbud finnes äfven i kyrkolagen af år 1686 — vittnar om att den måste hafva ej ringa vikt och betydelse.

Den framstående kristendomsläraren seminarierektor W. Norlén i Uppsala yttrar rörande utanläsningen af katekesen bland annat följande. »Likasom vid läsningen af biblisk historia utgör äfven vid katekesläsningen den förberedande behandlingen af stycke och språk den egentliga undervisningen. Då det sålunda genomgångna följande katekestimme skall ånyo genomgås, är af vikt, att läraren gör sig underrättad, huruvida barnen noggrant tillägnat sig det, som blifvit dem gifvet till hemarbete, såsom ock öfver hufvud det, som varit föremål för föregående katekeslektions undervisning. Denna utanläsning, minnesläsning, är en öfvermåttan viktig del af arbetet och, förberedt så, att innehållet i någon mån blifvit barnens egendom, har denna utanläsning, hvilken är något helt annat än tanklöst eftersägande af oförstådda ord, samma betydelse som hvarje annat gömmande och bevarande af det goda, man fått. Luther fordrade ett fullkomligt ordagrant återgifvande af lilla katekesen. Han säger: »Jag beder först, att predikanten för allting vaktar sig för och undflyr mångahanda eller annorlunda text och fordran på tio Guds bud, Fader vår, tron och sakramenten o. s. v. utan beständigt använder enahanda form, hvarvid han blifver och alltjämt drifver henne det ena året efter det andra. Ty man måste med enahanda viss text och form lära de ringa och enfaldigare, eljest blifva de lätt förvillade, om man lär dem den ena tiden så och året därefter annorlunda, liksom man skulle vilja förbättra det,

och därigenom förspiller man allt sitt arbete, som man nedlägger på undervisningen. Det hafva jämväl fäderna väl förstått, de där allasamman hafva på enahanda sätt brukat Fader vår, tron och tio Guds bud. Därför skola vi ock hos de unga och enfaldiga så läsa dessa stycken, att vi icke förändra någon stafvelse eller det ena året annorlunda än det andra dem förehålla eller föresäga. — — — När du predikar hos de lärda och förståndiga, så må du bevisa din konst, och, om du inför dem ändrar om föredraget och än begagnar den, än en annan form, så anser jag intet hinder därför. Men hos de unga och enfaldiga blif vid enahanda och alltjämt lika sätt med bestämda ord, och lär dem allra först dessa stycken: tio Guds bud, tron, Fader vår o. s. v. efter bokstafven rätt fram, ord ifrån ord, så att de genom att ofta höra dem, jämväl själfva kunna säga dem efter och lära dem utantill. För det andra: när de väl kunna texten, så lär dem jämväl sedan uttydningen, så att de veta, hvad som därmed förstås, och begagna den form, som du här (nämligen i lilla katekesen) finner föreskrifven, eller eljest något kort sätt, hvilket du vill, och blif därvid och förändra det icke till någon stafvelse, såsom det sades om själfva texten, och tag dig tid därtill!» Denna uppfattning af hela lilla katekesens utanläsning har alltsedan Luthers tid varit och är ännu vår kyrkas och skolas praxis, och mot densamma är ingenting att invända. Hvad åter beträffar utanläsning af utvecklingen af Luthers lilla katekes af år 1878, har fordran därpå redan blifvit motsagd af både vän och fiende. Däri förekommande bibelspråk måste dock ordagrant återgifvas, och hvad det öfriga beträffar, blir det efter ett rätt förberedande arbete, under hvilket katekesstyckena redan äro hos många lärjungar till innehåll och uttryck halfvägs, hos några mer än halfvägs ingångna, ingen svårighet att tillägna sig återstoden. Stor fördel skall det ock för barnet vara att hafva fixerat sanningarna i katekesens, såsom man bör kunna vänta, väl betänkta ordalag. Ingen fördel däremot att ingenting hafva fäst inom sig eller hafva osäker kunskap i osäker form. Dock må läraren aldrig förgäta, att utanläsningen icke är mål utan medel. Han måste därför vara på sin vakt mot allt pedanteri med afseende på ord.»

Vid besvarande af frågan, om bibeln bör vara lärobok och den enda lärobok i kristendomskunskap, säger biskop Billing bland annat följande:

»Bekännelsen bör läggas till grund för barnundervisningen; och det är så långt ifrån, att detta skulle innebära något intrång på den plats, som bör tillmätas bibeln, att tvärtom bibeln ej kan få den rätt, som densamma tillkommer, med mindre än att bekännelsen leder barnen till och in uti den. Att bekännelsen normerar undervisningen, att barnen genom undervisningen ledas in i bekännelsen, måste kyrkan fordra för sin egen och för barnens skull. — — — Med ett ord, att icke undervisa barnen i bekännelsen utan låta läraren själf vara läroboken är att beröfva barnen deras kyrkliga arf, att i stället för att gifva dem sanningen kasta ut dem på äfventyr med en andlig äfventyrare — ty en sådan är enhvar — hur nitälskande och aktningsvärd han för resten må vara —, som menar, att sanningens rike ligger på en obebodd ö, där ingen församling funnits eller finns, men hvilken han nu skall söka upptäcka. Men, säger man, vi medgifva, att barnen skola undervisas i den kyrkliga bekännelsen, men vi anse, att därtill ej behöfves någon särskild lärobok, utan det gör tillfyllest, att läraren personligen är en kyrkligt rättrogen man; hans muntliga undervisning är tillräcklig lärobok. En sådan åskådning ställer för stora anspråk på läraren. Man kan ej af hvarje lärare fordra, att han skall författa en bättre katekes än den auktoriserade. Dessutom skall han vara beredd att försvara sin katekes mot anmärkare. Nå väl, men om läraren följer den antagna katekesen, behöfver ju denna ej sättas i händerna på barnen. En sådan invändning stödjes med en sorts religiös grund eller, om man så vill, med en pedagogisk. Den lyder ungefär så: 'Kristendomen är icke en samling lärosatser utan en stämning eller ett sammanhang af stämningar — och för stämningar är det ej hälsosamt att inlära katekesstycken'. Slutsatsen är falsk, därför att försatsen är falsk. Kristendomen är stämning men icke blott detta utan äfven sanning (och sålunda lärosatser), fastän icke heller blott detta; stämningens grundval, såvida den skall vara annat än ett odugligt känslospel, är tron, och tron är beroende af hvad som tros. Därför måste kristendomen äfven

inläras. Men då blir frågan: genom lärobok eller utan sådan? Detta är en ren pedagogisk fråga, och alldeles samma skäl, som kunna anföras för läroböcker i andra ämnen, kunna anföras för läroböcker i kristendomskunskap. Saknad af sådana har här samma följder som annars, bland hvilka här endast må nämnas: fördubbladt arbete å lärares och lärjungars sida men förminskadt resultat — oftast knappast något uppvisbart resultat, det är ingen eller åtminstone ingen redig kristendomskunskap.»

Nödvändigt vore sålunda, enligt biskop Billings förmenande, både af kyrkliga och pedagogiska grunder, att undervisning meddelas i den kyrkliga bekännelsen och att detta sker genom en särskild lärobok. »En sådan lärobok», säger biskopen, »hafva vi i vår auktoriserade katekes. Stommen i denna är den kyrkliga bekännelseskriften: Luthers lilla katekes. Den korta utveckling, som vidfogats, är dels hämtad ur de öfriga bekännelseskrifterna, dels uttryck för det medvetande, som nu lefver i den svenska kyrkan och är en trogen framställning af det, hvartill hon på den gamla goda bekännelsens grund genom fortsatt lifserfarenhet kommit. På intet sätt kan det försvaras, om denna lärobok skjutes åt sidan för något annat, hvilket då väl blir den enskilde lärarens utläggningar.» —

Beträffande behöfligheten af att i skolan läsa biblisk historia säger biskop Billing: »Läsning af biblisk historia är uppenbarligen endast en modifikation af bibelläsning. Är den detta, kan den ej ersätta alla former af bibelläsning. Att läsa bibeln i ett större sammanhang kan ej få bortfalla för läsning af biblisk historia. Men å andra sidan är väl bibliska historien i häfdvunnen mening ett oundgängligt läroämne. Det kan ej bestridas, att barnen böra hafva en redig och någorlunda fullständig insikt i den heliga historien, ej heller att de historiska böckerna i bibeln äro för vidlyftiga för barnen att inlära; ej heller att inom den heliga historien finnas vissa grundfakta, som framför allt måste kännas och begrundas. Konklusionen af allt detta är, att vi behöfva ett sammandrag af den heliga historien, och att barnen böra inlära detta — eller vi behöfva en lärobok i biblisk historia. Den är ämnad att vara en nyckel, som sättes i barnets hand,

manande och hjälpande det till att själf ingå i det heliga rum, där Herren själf bor, i den heliga skrift.»

Rörande det rätta bruket af utanläsning af katekesen likasom af katekesläsning i allmänhet vilja vi anföra jämväl det utlåtande, som domkapitlet i Kalmar (biskop Genberg) aflät med anledning af Kungl. Maj:ts remiss af en rikets ständers skrifvelse af den 15 september 1860, i hvilken ifrågasattes åtskilliga lagstiftningsåtgärder beträffande katekesläsningen. Domkapitlet yttrar: »I anledning af hos rikets senast församlade ständer gjord framställning, att vid den första undervisningen i kristendom icke någon utanläsning utöfver Luthers lilla katekes måtte ifrågakomma, hafva rikets ständer uti skrifvelse den 15 september förlidet år i underdånighet anhållit, det Eders Kungl. Maj:t täcktes såsom rättesnöre för kristendomsundervisningen, såväl i rikets samtliga skolor som vid nattvardsungdomens handledning, stadga, att Luthers lilla katekes skall utgöra grunden för kristendomsundervisningen och bör läras utantill; dock att utanläsning ej ålägges lärjungarne, innan de genom föregående muntlig undervisning förmått att någorlunda redigt uppfatta innehållet; samt att den förklaring öfver Luthers lilla katekes, som är eller varder antagen, bör begagnas såsom handledning vid religionsundervisningen; äfvensom att Eders Kungl. Maj:t täcktes vidtaga lämpliga åtgärder för erhållande af en för omförmälda syfte tjänlig katekesförklaring. Till åtlydnad af nådig befallning att häröfver afgifva underdånigt utlåtande får domkapitlet anföra följande:

Att Luthers lilla katekes bör utgöra grunden för kristendomsundervisningen har inom svenska kyrkan länge varit en afgjord sak. Ett stadgande i denna syftning kan således icke möta någon annan invändning, än att det synes mindre nödigt stadfästa ett erkändt förhållande, hvars förändring ännu af ingen blifvit ifrågasatt.

Att denna katekes bör läras utantill, såsom rikets ständer vidare påyrka, är också allmänneligen vedertaget och således i saken ingenting nytt; men såsom föremål för lagstiftning är det både nytt och ovanligt. Det tillhör utan tvifvel den högsta kyrkliga myndigheten att bestämma, hvad som skall läras, och huru vidt fordringarna på kristendoms-

kunskap i allmänhet må sträckas, men, huru undervisningen i detta läroämne skall meddelas, och hvilka själsgåfvor därvid efter olika ålder och anlag böra hos lärjungen tagas i anspråk, torde väl egentligen tillhöra den kateketiska vetenskapen att anvisa. Betraktas frågan ur denna synpunkt, så visar sig utanläsningen, såvida därmed menas ordagrant upprepande af gifna uttryck, icke vara ovillkorligen nödvändig i andra fall, än då innehållet är med formen så införlifvadt, att det såsom bestämd kunskap icke kan vara till utan denna form. Sålunda t. ex. måste tio Guds bud, den apostoliska tron, bönen Fader vår o. s. v., om öfversättningen är riktig, med samma ord uttalas af nybegynnaren och af den lärde, af enfalden och af snillet. En omskrifning i andra ord vore här icke på sin plats. Då minnet således icke af andra själsgåfvor kan frikallas ifrån att med saken bibehålla äfven de gifna uttrycken, så blir utanläsningen i detta fall en nödvändig följd af läroämnets egen natur. Detta gäller dock, strängt taget, endast om de anförda delarna af läroboken, samt hvad i öfrigt är omedelbart hämtadt ur den Heliga skrift; men det gäller visserligen icke i samma mån om Luthers egna förklaringar, och ännu mindre om andra författares försök att för den allmänna undervisningens behof utveckla bibelns dogmatiska innehåll; ty, huru förträffliga dessa försök än må vara, så hafva de dock icke samma anseende som skriftens egna ord och äro icke heller för innehållet så väsentliga, att detta icke med andra uttryck kan nöjaktigt återgifvas. Att med förbiseende af denna skillnad föreskrifva, att Luthers lilla katekes i sin helhet ovillkorligen bör läsas utantill, vore således att sträcka utanläsning och minneskunskap vida längre, än läroämnets beskaffenhet fordrar. — Det må dock gärna medgifvas, att denna fordran har sina skäl; men det är härvid icke utan vikt att anmärka, att utanläsningen, om man öfverskrider den angifna gränsen, har sin anledning och sitt försvar, icke i kunskapens och läroämnets natur utan i lärjungens fattningsgåfva och bildningsgrad, och frågan blir då, huru vidt den af dessa rent pedagogiska skäl bör fordras eller medgifvas. Erfarenheten visar, och psykologien finner det förklarligt, att barnet icke skiljer mellan ord och sak, och att denna åtskillnad, som af omdömet

och reflexionen framkallas, ännu icke är för medvetandet tydlig, så länge minne och inbillningskraft företrädesvis äro öfvervägande. Då barnet således af naturliga skäl helst begagnar bokens eller lärarens egna ord, så böjer det sig icke under ett utifrån pålagdt tvång, utan det begagnar en inre rättighet att oförändradt återgifva, hvad det mottagit, så länge det för den sak, som är i fråga, ännu icke har andra uttryck. Om nu orden äro för innehållet de mest passande och bestämda, såsom förhållandet bör vara i en god lärobok, så kan deras bibehållande i minnet så mycket mindre anses vara hämmande för kunskapens utveckling, som det tvärtom på denna ståndpunkt är ett lika nödvändigt medel för insiktens bibringande, som ett tillförlitligt stöd för dess fortvaro. Detta stöd kan undvaras, och till följd däraf uttrycken blifva likgiltiga, endast i den mån omdöme och reflexionsförmåga göra insikten i läroämnet så oberoende af den gifna formen, att lärjungen fritt och med egna ord kan bestämdt återgifva dess innehåll. Att detta lyckliga förhållande, som utmärker en icke ringa grad af förståndsutveckling, skulle i allmänhet inträda vid gränsen af Luthers lilla katekes, och att således någon utanläsning därutöfver, såsom rikets ständer synas antaga, icke borde ifrågakomma, är på undervisningens närvarande ståndpunkt i föräldrahemmen och folkskolorna mera önskvärdt än sannolikt. Sannolikare är, att under bemödandet att upphinna rätt mål, utanläsningen ännu längre måste fortsättas.

Att den förklaring öfver Luthers lilla katekes, som är eller varder antagen, bör begagnas såsom handledning vid undervisningen, enligt hvad rikets ständer i underdånighet hemställa, följer tämligen af sig självt, emedan det är ändamålet med hvarje lärobok. Vore nu läroboken ingenting annat, än hvad namnet i egentlig mening innebär eller en kateketisk utveckling af den lutherska texten, så vore det visserligen en orimlighet att vilja i minnet bibehålla både förklaringen och det, som blifvit förklaradt, eller att af lärjungen fordra någon annan redogörelse för dess innehåll, än som visade sig i klar uppfattning af den utvecklade texten. Men ifrågavarande lärobok är icke blott en sådan förklaring utan tillika och fast hellre en mera omfattande framställning af kristendomens

hufvudläror ungefär i det omfång, som kyrkan anser sig böra i allmänhet fordra för admission till Herrens heliga nattvard. Är denna fordran i afseende på kunskapens omfång rättmätig, så måste lärjungen på nöjaktigt sätt kunna redogöra för bokens innehåll, vare sig med dess former och uttryck eller med egna fritt valda ord. Där det senare utan misstag och förvillelse kan äga rum, är det endast den oskicklige läraren, som gör utanläsning till en ovillkorlig fordran. Men, om denna fordran är orimlig, så är det å andra sidan icke mindre orimligt att begära, att lärjungen till bevis på sin insikt helst skall uttrycka sig på annat sätt än läroboken, ty denna bok skulle vara mycket illa affattad, om lärjungen efter egen urskillning kunde i hvarje fall träffa den för innehållet bättre passande formen, än bokens författare efter sorgfällig ompröfning kunnat göra. Frågan, huru länge eller huru långt utanläsningen bör fortsättas, kan väl således i allmänhet icke besvaras annorlunda än med den önskan, att lärjungen ju förr dess hellre må uppnå den grad af själsodling, som gör minnesläsningen obehöflig. Om detta önskningsmål genom lagstiftningen kunde afgöras, vare sig till viss ålder hos lärjungen eller till omfång i en lärobok, så vore undervisningen ej längre någon konst och lärokallets mödor betydligen underlättade.

Om i det anförda ligger någon sanning, så torde den innebära såsom slutsats, att den utanläsning, som beror af läroämnets beskaffenhet, icke behöfver anbefallas; och att den åter, som betingas af pedagogiska skäl, icke bör förhindras.

Men, ju mer det ur didaktikens synpunkt må anses vara af vikt att till en viss grad bibehålla utanläsningen, dess angelägnare är att söka hämma det missbruk, som därmed utan tvifvel i många fall blifvit bedrifvet. I detta hänseende och med biträdande af rikets ständers yttrade åsikt, att ingen utanläsning må åläggas lärjungarne, innan de genom föregående muntlig undervisning förmått att någorlunda redigt uppfatta innehållet, hemställer domkapitlet i underdånighet, att för sådant ändamål lämpliga föreskrifter må till vederbörandes iakttagelse meddelas i sammanhang med den förbättrade lärobok i kristendomskunskap, hvarom rikets ständer

i underdånighet anhållit, och för hvars åstadkommande åtgärder redan för flera år sedan blifvit i nåder vidtagna.»

Med afseende på den fordran, som man i våra dagar ofta får höra, att i skolan skall meddelas en allmän kristendom, en kristendom utan alla dogmer, vilja vi anföra, hvad för några år sedan en lärare i vårt land i detta hänseende yttrat. »Fordran, att i skolan skall meddelas en kristendom utan dogmer, kan ej uppfyllas. Hvarje undervisning, som går utöfver meddelandet af notiser, som vill vara bildande, har nämligen till mål att grundlägga en öfvertygelse. Undervisningen i religion har sålunda till mål att grundlägga en religiös öfvertygelse. Men, likasom dess mål är att bilda en öfvertygelse, så måste dess utgångspunkt vara en öfvertygelse. Alltså är det omöjligt att undvara dogmer. En bekännelselös kristendom är en tom abstraktion utan hållpunkt i verkligheten. Fråga kan således vid religionsundervisningen ej blifva, om denna skall sluta sig till någon viss bekännelse, utan blott om till hvilken bekännelse: katolska, reformerta, lutherska o. s. v., den skall sluta sig och till hvilket omfång den skall meddelas. Det senare är en pedagogisk fråga, den förra en religiös, och om den afgör sålunda hvarken den enskilde läraren eller någon skolmyndighet eller någon pedagogisk doktrin utan barnens föräldrar och det kyrkosamfund, till hvilket de höra. —

De moderna pedagogerna mena, att det är frihetsvidrigt att låta barnen undervisas efter ett visst kyrkosamfunds bekännelse. En myndig, som ej gillar lärosatserna i det kyrkosamfunds bekännelse, till hvilket han hör, kan öfvergifva detta samfund och sluta sig till ett annat eller ock till intet, om det ej finnes något, som tilltalar honom; men ett barn tvingar man att tillägna sig ett bestämdt kyrkosamfunds bekännelse. Det är samvetstvång. Med detta påstående ställa sig de moderna pedagogerna på samma ståndpunkt som Rousseau, som ville, att man ej skulle undervisa barnen i religion, på det de, sedan de växt upp, skulle kunna fritt välja, hvilken religion de behagade, eller ock ingen, om de ej funne behag till någon. De moderna pedagogerna säga visserligen, att de ej vilja gå så långt; de vilja hafva undervisning i religion; men det, som blir kvar, sedan de positiva trossatserna

blifvit borttagna, är lika med noll; det är intetsägande saker, hvilka ej erbjuda människohjärtat någon tröst i bedröfvelsen, någon kraft i frestelsen, något ljus i tviflet. Och dessutom hvem skall bestämma, hvad som skall läras eller icke läras? Har en lärare, som tillhör den moderna skolan, vid undervisningen i den s. k. allmänna religionen lämnat kvar något positivt, kommer en annan längre framskriden och tager bort äfven detta. Allt lämnas åt det subjektiva godtycket. Men, om det är ett otillbörligt tvång att undervisa barn efter en viss kyrklig bekännelse, så är det ock ett våldförande af barnens frihet att låta undervisa dem i världsliga kunskaper; att lära dem utöfva ett visst yrke eller en konst. Det skulle ju kunna hända, att barnet, blifvet stort, ej vidare kommer att studera det eller det ämnet, i hvilket det under uppväxtåren fått undervisning, eller utöfva det yrke, det fått inlära. Men antager man, att föräldrarne tidigt böra låta barnen inhämta nyttiga kunskaper, är det väl mycket mer deras plikt att tidigt föra dem till gemenskap med Gud. Detta sker därigenom, att de genom dopet upptagas i ett bestämdt kyrkosamfund. Om barnen sade Jesus: »Sådana höra Guds rike till»; men han sade ock: »Utan en varder född af vatten och anda, kan han icke ingå i Guds rike.» Men för att barnen skola behållas i dopnåden är det nödigt, att de få lära hålla allt, hvad Jesus befallt; de måste således undervisas. Föräldrarne tillhör det att sörja för att barnen erhålla en undervisning och uppfostran, som har till hufvudsakligt syftemål att, såvidt på människor beror, i dem Guds beläte åter blir upprättadt.»

Den berömde pedagogen F. Leutz i Karlsruhe säger, sedan han visat, att de bibelspråk, som äro införda i katekesen, böra inläras ordagrant: »Efter mitt förmenande böra äfven katekesstyckena memoreras. Skola nämligen barnen vid konfirmationen äga den kristliga läran i öfversikt och sammanhang, så kan detta enligt den erfarenhet, som prästerna gjort vid konfirmationsundervisningen, åstadkommas endast, om barnen under skoltiden i minnet inskärpt vissa fasta satser såsom hållpunkter för de religiösa och konfessionella lärorna, som sedan vid konfirmationsundervisningen kunnat utvidgas och uppbyggligt tillämpas. Att i skolan endast förklara styckena

för, efter min erfarenhet, till ett splittradt vetande, som ej innehåller några hållpunkter för den senare sammanhängande undervisningen. Att textorden i de fem hufvudstyckena och de specifikt konfessionella lärorna måste i minnet ordagrant inpräglas, förstås af sig självt. Vill man häremot invända, att en kristen bör när som helst kunna med egna ord bekänna sin tro, så är detta visserligen riktigt, och det är ett psykologiskt faktum, att, där uppfattning af en sak finnes, där saknas ej det språkliga uttrycket, men erfarenheten har visat, att ett sådant fritt bekännande af tron förefaller svårt för ett folkskolebarn till och med i den öfversta klassen. Vi vilja därför hellre komma våra unga kristna till hjälp och gifva dem med sig från skolan den kristna lärans hufvudstycken i god form.»

Vi hafva anfört ofvanstående yttranden rörande åtskilliga sidor af kristendomsundervisningen för att därigenom bidraga därtill, att vid den strid om sättet för meddelande af denna undervisning, som nu pågår, den viktiga saken måtte blifva sedd från så många synpunkter som möjligt.

Carl K—n.

10.

Om anstalterna för blindas undervisning och uppfostran i konungariket Sachsen.

(Forts. fr. f. häfte.)

Sedan Rosa genomgått småbarnsskolan och förskolan och nått en ålder af omkring 12 år, förflyttades hon jämte jämnåriga till anstalten i Dresden.

Åren förflyta snabbt, och redan sitter flickan i 2:a klassen och är fullt förtrogen med det nya hemmets alla anordningar. En dag komma hennes föräldrar på besök. Sedan de åhört några lektioner, ringer det till middag. Alumnerna gå för att tvätta händerna till sofrummens och lärosalarnas

vattenbehållare. Nu ljuder klockan ånyo. Rosa går med föräldrarne in i ett rum, där fjorton barn under uppsikt af en sköterska äro färdiga att börja middagsmåltiden. Barnen kalla detta rum »ätskolan». Här får man nämligen lära sig, hur man dukar ett bord och utdelar maten, hur man skär köttet, i hvilken hand man håller knif och gaffel, hur man bör sitta vid bordet, och om morgnarna öfvas man uti att slå i kaffet. Rosa hör på det ljud, den fallande drycken åstadkommer, när koppen är nästan full, hennes sidokamrat märker det på koppens tyngd, i det hon lyfter den något från bordet, och en tredje känner på koppens värme, hur kaffet stiger i den. Nybörjare i denna öfning låta ibland drycken flöda öfver. En gosse håller sitt finger på kanten af koppen så, att han känner, när kaffekannan bör ställas ned, men denna metod gillas icke.

Först sedan barnen blifvit väl inlärda i bordsseder, förflyttas de härifrån till stora matsalen. Detta kan dröja till och med några år. Rosas föräldrar föras af en äldre blind flicka till den stora matsalen. Just nu inträda där de manliga alumnerna, sedan komma de kvinnliga. Så snart eleverna öfverstigit dörrtröskeln, tystnar allt samtal. Tigande sätta sig alla ned. Ett tecken, och de resa sig åter; en alumn läser bordsbönen. Nu blir det lifligare. Rågade fat inbäras, fyra elever få ett för sig. Med serveringsgaffeln tar sig hvar och en själf sin portion. Under lifligt samtal skäres köttet. Midt i salen står den tjänstgörande personalens bord. Dess portioner tagas liksom i Moritzburg ur samma stora lerkärl, hvarur alumnerna få sina. Rosas moder ger sin man en knuff i sidan; han förstår henne. En handelsman hade förut varnat dem för att föra barnet till blindanstalten. Tjänstepersonalen åte köttet, alumnerna finge benen. Men i Moritzburg hade det ej varit så, och nu gladde de sig öfver att det ej heller här gick så till. Ett nytt tecken, och allt samtal afstannar. En minut till samling, och nu reser sig åter en och läser bönen från bordet. I ett långt tåg lämnar man matsalen. Gladt och hurtigt begynner nu ett stort antal vuxna flickor af anstaltens elever att bära tillsamman fat och tallrikar, några tvätta föremålen, andra spola dem, några torka dem, och inom $^1/_4$ timme är allt åter i ordning efter måltiden, och alla gå

att spatsera i trädgården, till dess klockan åter kallar dem till verkstäderna eller skolrummen.

Rörande kroppslig aga inom anstalten underrättar Rosa sina föräldrar, att denna alltid utdelas af anstaltens direktor, att endast de yngre eleverna bli föremål därför, att därvid användes en käpp, samt att hon en gång fått smaka den, därför att hon ljugit. »Kommer sådant ofta före?» — »Första tiden efter öfverflyttningen hit aldrig; men efter ett par månader tillsades det, att nu måste stränghet användas, och då fingo många aga. Sedan 1/4 år taga sig nu alla i akt. Men, mamma, tänk dig, herr direktorn måste tvenne gånger årligen skrifva till ministeriet om hvem som fått stryk och hvarför och hur många slag, han fått.» Rosa fick tårar i ögonen vid tanken på att äfven hennes namn stått i rapporten. — »På hvad sätt straffas ni eljest?» frågar fadern. — »Vi måste *tiga* en timme, ibland ännu längre.» — »Det är väl svårt för er?» — »Ja, i början glömma vi oss allt emellanåt och få då förlängd strafftid.» — »Hör du till de bättre eleverna inom lägsta klassen?» — »Ja, vi äro tre, som ha högsta betyget för uppförande, och därför fingo vi begära att bli'rumsförmän'.» — »Hvad menas med det?» Rosa berättar: »När vi kommo till Dresden, fingo vi en tid bortåt fritt umgås med hvarandra och blefvo nästan aldrig tillrättavisade. Sedan underrättades vi om en del af hvad som här är förbjudet. Efter några veckor upplystes vi om resten. Vi fingo ej längre språka med hvarandra utan måste umgås endast med »förmännen». Då vi tre fått vårt vackra betyg för uppförande, rådde oss »förmännen» att be herr direktorn om en proftid. Han blef glad, när vi kommo, men biföll ej genast vår begäran, utan vi måste först gå till våra lärare för att få ett intyg af dem, att de ej hade något att anmärka mot oss. När vi sedan kommo åter till herr direktorn, sade han, att vi anmälde oss till ett mycket viktigt ämbete. Nu vore han belåten med oss, om vi blott uppförde oss själfva väl. Men hädanefter måste vi äfven akta på att våra jämnåriga uppförde sig väl. Träffade vi på något otillåtet, skulle vi förehålla dem det, bättrade de sig ej, skulle vi hota med att anmäla dem hos honom, och hjälpte ej heller detta, måste vi anmäla dem. Det vore hvarje kristens plikt att visa sin nästa rätta vägen. Det måste man

göra af sann människokärlek, och, om vi tillsamman med de andra »förmännen» komme till honom för att fästa hans uppmärksamhet på dåliga lärjungar, så vore det ej baktaleri eller skvaller utan uppfyllandet af en viktig plikt. Vi fingo nu fem veckors proftid. De andra »förmännen» gåfvo oss intyg om duglighet, vår proftid var slut, och vi blefvo af herr direktorn nämnda till riktiga »förmän». Från den dagen fingo vi fritt umgås med alla skolbarnen, äfven med dem, som ej voro »förmän». Vi måste tid efter annan gå till herr direktorn, och han talar då med oss om hvad som tilldrager sig i skolan och under fritiden. De äldre manliga eleverna komma dagligen till honom. Från skolan få vi gå med på konsert eller på teatern, hvar fjortonde dag. Icke-förmännen medtagas endast hvar fjärde vecka.» — »Ni få väl också flera julklappar än de andra?» frågar flickans moder. — »Nej», svarade Rosa, »alla få lika mycket både då och på födelsedagen.» — »Firas då elevernas födelsedagar?» — »Ja, på födelsedagen få vi två stycken kakor på vår plats vid bordet; sedan gå vi till herr direktorn för att tacka honom, och då önskar han oss lycka under det nya lefnadsåret. Äfven andra tjänstgörande gratulera oss.» — »Hvem betalar afgifterna för de där konsert- och teaterbesöken?» frågar fadern. — »Konungen upplåter friplatser i hofteatern för de vuxna alumnerna, och handtverksföreningen bekostar dem fritt tillträde till torsdags- och lördagskonserterna.»

Rosa för nu sina föräldrar genom hela flickträdgården. Vid dess slut ligga två trädgårdar med tillsamman 90 land, ett för hvarje elev. Hon sätter där på våren plantor under lärarinnans ledning. På Rosas land blomma tre stora solrosor, hon känner ofta på dem. Dessutom har hon planterat reseda och sått rättikefrö. Bakom elevernas land ligger en liten trädgård, där de växter odlas, som användas som undervisningsmaterial i skolan. Rosas föräldrar taga med intresse kännedom om allt detta. Nu ringer det, och Rosa måste tillbaka till skolrummet; hennes föräldrar gå in i matsalen, som nu är förvandlad till gymnastiksal. De vuxna flickorna gymnastisera här under ledning af en lärarinna. De dansa just nu en ringdans, och mannen säger till sin hustru: »Visste man ej, att flickorna äro blinda, kunde man omöjligt se det på deras rörelser.»

I den afdelning, som nu följer, upptar direktorn till bemötande vissa invändningar, som mindre insiktsfulla personer pläga framställa mot omfattningen af de kunskaper (och färdigheter), som meddelas vid blindundervisningen. — Nu kallas Rosas föräldrar till direktorns expedition. Han har mycket att tala med dem om. Under samtalets gång kommer han in på skolundervisningen. Föräldrarne uttrycka sin glädje och förvåning öfver elevernas prestationer. Därefter säger Rosas fader smått förlägen: »Skulle herr direktorn taga illa upp, om jag framställde en fråga?» — »Jag har ju aldrig tagit något illa upp, och dock har ni redan frågat mig om mycket», svarar denne leende. »Det är sant, men» — »Säg ni lugnt, hvad ni vill.» — »Ser ni, vi voro på en lektion i geografi, då Afrika genomgicks. Jag kan icke redogöra för allt, hvad barnen då visade sig känna till, men jag tänkte för mig själf: du är ej så hemmastadd i ditt län, som de äro i Afrika. Därefter voro vi med om en historietimme. Då talades det om Annabergs grundläggning, om en viss Kasper Nietzel och hertig Albrecht. Den sistnämndes jordafärd beskrefs, som om den försiggått i förrgår. Sedan åhörde vi en lektion i modersmålet. Barnen analyserade en lång sats, och jag hade aldrig tänkt mig, att man kunde hafva så mycket att säga om en enda sats. Och likväl kan jag skrifva mina bref själf och det så, att de blifva fullt begripliga. Under en räknetimme undervisades i ränteberäkning. Det kan nu så vara, fastän vår flicka ej skall få mycket räntor att räkna ut, och i naturläran förklarade lärarinnan fonografen, hvilken jag förut ej kände ens till namnet.» Han tystnade. »Och nu tänker ni», sade direktorn, »hvad tjänar det till att lära barnen allt detta? Drifver man ej undervisningen härutinnan allt för långt? Skola de väl i framtiden få någon verklig nytta häraf eller lära de icke snarare för att framdeles glömma, hvad de lärt?» — »Ja, när vår Rosa åter kommer hem, måste hon sitta långa tider helt allena och arbeta, och då ligger hela vikten på att hon gör sina borstar ordentligt, så att ej borsten falla ur.» — »Att hon skall kunna det, gå vi i borgen för. Men vi ha ju icke endast att utbilda borstbindare i vår anstalt, vi skola ju uppfostra människor. Dessutom hör till ett yrke mera än mekanisk färdighet. En flicka, som endast

utbildades till teknisk skicklighet, skulle sedermera i lifvet ej kunna slå sig fram. Ja, hon skulle till och med ej kunna nå upp till den högsta graden af skicklighet.» — »Däruti ger jag er rätt, men jag menar, att sådant, som vi åhörde vid vissa lektioner, för henne ej kommer till någon användning längre fram. Hon skall kunna rätt tala med enfaldigt bondfolk, flitigt gå i kyrkan, umgås med sin Gud och äga klokhet nog att ej låta dumma kvinnor förvrida hufvudet på sig och ej heller låta locka sig att vara med om allahanda nöjen. Jag vet ej, om de där främmande sakerna skola hjälpa henne något därvid.» — »Först ett par allmänna frågor», sade direktorn. »Har ni lagt märke till, om barnen höra på uppmärksamt eller ej?» — »Jag tror, att Rosa ej förlorat ett ord af hvad läraren meddelat.» — »Tycktes de med glädje taga emot undervisningen?» — »Därom kunna vi ej yttra oss, ty de voro alla allvarliga.» Då infaller Rosas moder: »De voro vid godt humör, ty, när läraren lät undfalla sig ett skämtsamt ord, skrattade de, och, när lektionen var slut, gingo de lifligt språkande och skrattande ned för trappan.» — »Nåväl», sade direktorn, »redan däri ligger ett visst försvar för den undervisning, ni åhört. De lektioner, under hvilka barnen en längre stund rikta sina tankar oafbrutet på ett bestämdt ämne och glädjas åt hvad de fått till lifs, komma dem alltid till gagn: Sådana lektioner öka deras insikter, stärka deras vilja, höja deras självkänsla, emedan de veta, att de tillägnat sig något nytt; de rycka dem undan likgiltigheten, göra anden rörlig och fyller dem med glädtighet, värmande solljus för hvarje barnasjäl.» — »Det tror jag, herr direktor. Vi ha många gånger talat om att vår dotter blifvit förändrad i anstalten, blifvit mycket lifligare, än hon var förut, då hon timvis kunde sitta och leka med träpinnar. Men jag har alltid tänkt, att denna förändring sammanhängde med hennes ålder och berodde på umgänget med andra barn. När hon var med barn, som sågo, togo dessa sig ej an henne utan sprungo sin väg och läto henne sitta där.» — »Orsakerna till hennes utveckling äro flera», sade direktorn, »jag ville endast antyda för eder, att den undervisningsplan, ni här gjort bekantskap med, måste räknas dit.» — »Ni säger, att äfven självkänslan hos barnen växer genom undervisningen. Men jag är just rädd för en

sådan tillväxt. När vår flicka ökat sitt vetande undan för undan, så skola de flesta i byn och kanske äfven vi förefalla henne mycket inskränkta, och det vore illa. Jag har alltid funnit, att sådana, som höja sig öfver sin omgifning, ha svårt att ta sig fram här i världen.» — »Oroa er ej därför, en viss grad af självkänsla behöfver hvar människa, den blinda ännu mer än andra. Just hans skygghet, hans ängsliga sinne äro ofta till hinder för hans framkomst. Han har ej självtillit nog att söka arbete, att åtaga sig större beställningar, fastän han skulle kunna utföra dem, ej att konkurrera med andra, äfven om han är dem vuxen. Och, om man behandlar den blinde öfverlägset, såsom tyvärr ofta sker, drar han sig skrämd tillbaka, är modfälld och olycklig samt blir till sist beledd som harhjärtad. Därför måste man stärka hans självkänsla. Att denna icke skall urarta, draga vi försorg om redan här. Vi låta nämligen de äldre och insiktsfullare eleverna då och då känna, huru litet de veta, och att de ej hafva sig själfva att tacka för hvad de veta. Ett stående kapitel vid samtal med dem bildar frågan, efter hvilken måttstock människovärdet bör mätas. Den obildade, som kanske ej ens kunde stafva rätt men visste att uppfylla sina plikter som människa, vore mera värd än den lärde, som bruste i välvilja, i sannfärdighet, i sedlig uppfattning af sitt kall. Religionsundervisningen, 4 à 5 timmar i veckan, de dagliga andaktstunderna morgon och afton, de speciella uppbyggelsestunderna sön- och helgdagar, den allmänna gudstjänsten gifva dessutom många tillfällen att visa deras självkänsla tillbaka inom behöriga gränser.» — »För denna utredning», sade Rosas far, »är jag eder mycket tacksam, men, hvarför barnen måste lära så mycket, är ännu icke klart för mig.» — »Min vän, vi ha tid därtill och äfven särskild anledning. Betänk, att våra elever tillbringa i anstalten hela sin tid, hvilken ej som för andra barn är delad mellan hemmet och skolan. Barn, som se, promenera, springa omkring i Guds fria natur, sysselsätta sig själfva än med ett, än med ett annat och inhämta så kunskaper på egen hand. Sådant är förvägradt det blinda barnet. Öfverlämnadt åt sig självt går det vanligen tillbaka. Det måste alltid mottaga eggelse utifrån och sysselsättas. Därför hafva vi flera undervisningstimmar än barnen i folkskolan. Blinda

barn hafva i regeln bättre minne, äro vid undervisningen mera uppmärksamma än andra, emedan de ej distraheras af företeelserna omkring sig, och måste därför också göra större framsteg i studier.» — »Ursäkta, herr direktor, förblifva barnen också friska till kroppen?» — »Ni har väl märkt», svarade denne, »att mellan hvarje lektion är det 1/4 timmes uppehåll, och att några minuter af denna paus alltid användas till fristående gymnastiska öfningar i de väl luftade korridorerna, och att den återstående tiden tillbringas i trädgården. Och, om ni vill studera lektionsschemat, skall ni finna, att sådana lektioner, som intellektuellt anstränga barnen, så vidt möjligt är, omväxla med lektioner, under hvilka deras kroppskrafter mera än deras intelligens tagas i anspråk. Välskrifning, öfningar i mätning och vägning, sång och gymnastiklektioner, promenadtimmar, handarbete, utsömning af kartor och tillsättande af berg, sådant och annat dylikt tjäna till rekreation efter det mera intellektuella arbetet. Utom de fyra gymnastiktimmarna i veckan företages en halftimmes gymnastik hvarje morgon; äfven bada lärjungarne en gång i veckan och promenera dagligen en lång stund i den stora anstaltsträdgården samt göra dessutom utflykter i omnejden.

Angående *nyttan* af en sådan undervisning för de blindas framtida lif kan jag försäkra eder, att de, som lärt sig mest i skolan, vanligen taga sig bäst fram, sedan de kommit ut som arbetare i lifvet. De förstå sig bäst på konsten att umgås med människor; de upptagas ofta i bildade kretsar, hos prästen, läraren, godsägaren; man gläder sig åt deras kunskaper, intresserar sig för dem och hjälper dem så mycket hellre att taga sig fram. Äfven mindre bildade personer få intresse för dem, när de se, att människor, som arbeta strängt hela veckan, kunna roa sig på ett godt sätt under hvilodagen. Nyligen sade en bonde till mig: »Hade vi icke er M., skulle vi ej förstå meddelelserna om våra kolonier. Han kan alltid ge oss upplysningar. Och, när en blind, som lämnat vår anstalt, kan ge besked om utvecklingen i den trakt, där han bor, så höjer det ju hans anseende och är honom till nytta vid sökande efter arbete. Att han för utöfvande af sitt yrke måste vara hemma i räkning, är otvifvelaktigt, och man kan ej på förhand bestämma, hvilka exempel han just får att lösa

i det praktiska lifvet. Vi måste göra honom duktig i att räkna öfver hufvud taget; då skall han ej komma i förlägenhet vid enskilda fall. Att också göra honom bekant med våra regenters och vårt folks historia anser jag som en viktig uppgift för vår skola. Den sachsiska historien bjuder på så mycket lärorikt, så mycket väckande, fosterlandskärleken främjande, att den väl är värd att intaga en framstående plats i undervisningsplanen. Man borde blott alltid framhålla landets inre utveckling, regeringens omsorger om folkets väl, befolkningens arbete och kamp för förbättrade förhållanden och ej göra krigståg och slaktningar till det centrala i undervisningen. Att eleverna också införas i naturens rike, få lära känna dess underbara krafter och tillstånd och därigenom fyllas af vördnad därför, d. v. s. för dess Herre, kan knappast tadlas. Och beträffande modersmålet frågar jag eder, om ni i edra bref också förstår att rätt bruka skiljetecknen?» — »Med dem står jag på krigsfot», svarade han, »men skall Rosa verkligen komma så långt, att hon vet, när man bör sätta komma eller semikolon?» — »Ja, helt säkert, erfarenheten lär, att vår metod borgar för ett lyckligt resultat af undervisningen, blott man går grundligt till väga efter den.»

»Så har jag ej tänkt mig in i saken», genmälde bonden, »jag märker väl, att ni mycket bättre än jag öfverskådar det hela». Nu reste sig också hans hustru och bad att få stanna hos anstaltens alumner ända till sängdags. Ute i korridoren väntade Rosa. De gå in i bönsalen, hvarest nu undervisning i sång meddelas. De få där höra allvarliga sånger föredragas med en känsla så djup, att de få tårar i ögonen.

Därpå få de höra äfven muntra folkvisor, som både hos dem och eleverna frammanar en glad stämning. Från bönsalen gå de till musikrummet, där kapellet inöfvar sina stycken och förvåna sig öfver de manliga blindas prestationer på detta område. Rosas fader säger då till henne: »Eftersom vi ha tillstånd att gå omkring här öfverallt, så för oss då en gång genom hela huset!»

Rosa för dem nu först in i köket, hvilket är inrättadt på samma sätt som i Moritzburg, blott med den skillnaden, att i Dresden kokar man med ånga i en stor kopparkittel. I ett

rum bredvid ligga hundrade, ja, flera »reformationsbröd». En konditor i staden har skickat eleverna dem till skänks. De gå genom korridoren tillbaka till tvättstugan, där just nu nio flickor syssla med tvätt. Rosas moder griper ett stycke tvättadt linne, synar det noga och visar för sin man, att det ej finnes några dunkla ställen, att till och med sömmarna äro rena. Därpå stiga de åter trappan uppför och komma in i ett rum, där anstaltens blinde lärare i pianostämning meddelar undervisning. En alumn är sysselsatt med att stämma, några andra höra på och tillgodogöra sig lärarens anmärkningar och förklaringar. När de, som nu höra på, tillägnat sig den teoretiska delen af undervisningen, få äfven de börja med den praktiska sidan af saken. Tillfrågad, om eleverna också lära sig att riktigt handskas med ett instrument, försäkrar läraren, att det förhölle sig så. »Ja i eder närvaro», säger Rosas fader, »men hur går det, när de komma ut i lifvet; skada de då ej instrumenten mer, än de gagna dem? Vår godsägare har en flygel, som kostar 1500 mark; jag tror knappast, att han ville anförtro den åt en blind.» — »För att vederlägga edra farhågor», svarade läraren, »vill jag hänvisa eder till det faktum, att tretton af mina lärjungar slagit sig ned i olika städer i Sachsen som pianostämmare, njuta stort förtroende och förtjäna sitt lefvebröd.» — »De få väl då sysselsättning i pianofabrikerna?» — »Såvidt jag nu erinrar mig», svarade läraren, »arbeta endast fyra af dem på fabriker, de öfriga gå omkring i husen och få stämma äfven de dyrbaraste instrument.» — »Men hur hitta de vägen? De kunna väl ej gå ensamma?» — »Vid åtskilliga tillfällen», ljöd svaret, »behöfva de en ledare, men, då de under vistelsen i anstalten fått öfva sig i att gå på gator och landsvägar, så reda de sig ofta på egen hand, i synnerhet om de äro förtrogna med sin stad och dess omgifning.» Rosa går vidare med sina föräldrar. De komma in i hufvudbyggningens första våning. Här äro skolsalar, bostadsrum för den tjänstgörande personalen och expeditionsrum. I de sistnämnda arbeta fem personer; inalles äro vid anstalten åtta sådana anställda. De stiga en trappa högre. Där har man bönsalen — det rum, där de åhört undervisningen i sång —, några undervisningssalar och rastrum, sköterskornas hem och det stora borstbinderiet. »Rörande sköter-

skorna», säger Rosas far, »och äfven om elevernas promenader får jag lof att utbedja mig af direktorn närmare upplysningar. Sköterskorna med sina hvita hufvor förefalla mig så katolska.» De komma nu in i borstbinderiet, där några och tjugo flickor sitta och arbeta under uppsikt af en mästare, ett biträde och en sköterska. Redogörelsen för arbetet där gå vi förbi, öfvertygade om att våra läsare lätt föreställa sig, huru det därvid tillgår. Några upplysningar om afsättningen af det tillverkade, hvilka mästaren lämnade Rosas vetgirige fader, skola vi däremot meddela. »Kort efter införandet af borstbinderiet kunde vi», sade mästaren, »ej leverera varor i tillräcklig mängd. Så kom en tid, som medförde mycket bekymmer, vi hade för mycket arbetskrafter för små beställningar och för litet för att våga åtaga oss stora. Sedan vi öfvervunnit dessa svårigheter, kunna vi vara nöjda med omsättningen. Det gäller därvid ej blott att afyttra de borstar, som tillverkas i anstalten, utan äfven dem, som tillverkas af flickor, som redan lämnat anstalten. Ganska många af dem kunna ej sälja sitt fabrikat i sin by, och, då det är dem förbjudet att gå omkring för att bjuda ut sin vara, måste försäljningen ske i anstalten. Förra året omsatte vi borstar för 35,484 mark. En god del däraf kom till kasernerna; några regementen togo hela sitt behof från anstalten, och äfven största delen af karterscherna tillverkas här. I Freiberg har en för detta anstaltsalumn en affär för försäljning af borstar och tågvaror, som tillverkas af blinda, och i Chemnitz bor en människovänlig herre, som, sedan han nedlagt sin egen affär, ägnar sin tid åt försäljning af blindas arbeten. Båda två göra oss en stor tjänst vid omsättningen af varorna.» Rosas moder observerar nu, huru två blinda flickor skära borst med breda, skarpa knifvar. »Komma de med handen under den nedfallande knifven, så äro fingrarna förlorade.» Mästaren lugnar och upplyser henne om att under de femton år, borstbinderi drifvits i anstalten, ännu ej något allvarsammare olycksfall förekommit.

Efter att sedan hafva gjort ett besök hos lärarinnan i kvinnliga handarbeten och därvid fått tillfälle att glädja sig åt de yngre flickornas skicklighet i att sticka, stoppa, sy m. m., komma de med Rosa in i ett rum, där skolbarn under ledning af en vårdare äro sysselsatta med s. k. sinnesöfningar.

De lära här att särskilja klangen af guld-, silfver-, nickel- och kopparmynt, lära sig känna deras prägel, så att de kunna konstatera guldmynt såväl med känseln som med hörseln. De värdera korgar efter storlek och vikt, sedan de fått uppgift på materialets pris. Vårdaren låter några af de bästa eleverna angifva längden och styrkan af åtskilliga träkäppar och segelgarn, och Rosas föräldrar förvånas öfver svarens riktighet De gå vidare och komma till de blinda flickornas sofrum i tredje våningen. Af Rosa få de veta, att de äldre flickorna kunna bädda sin säng lika bra, som om de såge. I det första sofrummet sågo de två flickor sysselsatta med att putsa fönsterrutorna. Arbetet gick raskt undan, och de slutade ej, förrän glasrutorna voro alldeles blanka. De gå nu öfver gården och komma in i korgmakarverkstaden. Rosa för dem in i ett stort rum, där händighetsundervisning meddelas. Hon visar dem skolbarnens i en skänk förvarade arbeten: af lera och vax förfärdigade äpplen, cigarrer, potatis, koppar, gafflar, flaskor, kannor, klot, tärningar, valsar, pelare, pyramider, afskurna koner, blad af viol, stängel och frukt af potatis, blad och frukter af bok, svampar, björkkvistar, äppleblommor, tobaksblommor, m. m. m. m. ur växtvärlden; ur djurriket: öron af hare, hof af häst samt hofjärn, horn af får, fot af höns, fot och näbb af gås, biceller, fot, snabel och tand af elefant, tänder af gnagare, af hund och katt, hjärta, njure och luftstrupe hos människa m. m. m. m., kartor och väl hundra andra föremål.

För sådana föremål, som äro för små att efterbildas för hand, användes en större skala, och Rosas föräldrar begripa nu, att barnen genom en sådan undervisning kunna komma till kännedom om blomdelar och andra ting, som tyckas otillgängliga för en blinds sinnen. Ehuruväl alla föremålen äro synnerligen väl utförda, lägger man dock ej vid anstalten an på att utbilda konstnärer. Nu komma de in i det stora korgmakeriet. Där äro väl fyrtio manliga alumner i verksamhet. De förfärdiga korgar af allahanda slag. Mästaren, som med ett biträde undervisar skaran, förklarar för de besökande lärogången vid arbetet och påstår, att, sedan barnens händighet blifvit duktigt utbildad i skolan, förekommer ej mer några sneda korgar i verkstaden. »Hvarifrån rekvirerar ni videt?» — »Det mesta kommer från Schlesien.» — »Ni förbrukar stora

kvantiteter?» — »Förra året utbetalade anstalten 14,871 mark för vide. Vi förbruka ej allt själfva i anstalten, utan en god del däraf är rekvirerad af för detta alumner.» Därefter komma de in i ett rum, där en klass gossar och flickor hålla på med träarbeten. Här går det till som i Moritzburg, och inför deras ögon uppstå allahanda föremål, som äro till nytta för hushållet eller undervisningen. De gå vidare och komma till försäljningsplatsen vid Falkgatan. Där och i det bredvid liggande nederlagsrummet finna de sammanförda alla de varor, som blifvit förfärdigade i blindanstalten och nu skola säljas. Den tjänsteman, som ledsagar dem, upplyser om att summan för år 1894 sålda varor gick upp till 53,819 mark och inköpspriset för råmaterialierna till 41,147 mark. »Beklaga sig ej yrkesidkare öfver konkurrensen med anstalten?» — »Det har förr händt någon gång, men, då försäljningen fördelar sig på korg-, tåg- och borstvaror, så låter man öfvertyga sig om att ett särskildt handtverk ej lider något synnerligt genom blindanstaltens försäljningar; dessutom hålla vi våra varor ej billigare, ofta dyrare än andra. Vi räkna på fabrikatets godhet och på allmänhetens medlidande för de blinda. Ännu har det ej förekommit något fall, då vi bjudit under en konkurrent. Denna omständighet jämte öfvertygelsen, att de blinda, äfven om de hade sin syn, skulle likaväl producera, och att vi sälja varorna icke blott i Dresden utan till större delen i landsbygden, ibland till och med utom Sachsens gränser, försonar handtverkarne med vår anstalt; ja, vi understödjas understundom af dem i våra sträfvanden.» Bredvid varunederlaget ligger männens sofhus, och i detta föras de omkring af samma person, som nyss lämnat dem upplysningar. I jordvåningen är den stora badanstalten med sina kar och duschinrättningar. »Att du kunnat vänja dig vid duschen», säger Rosas moder till henne, »det förundrar mig verkligen.» — »Det dröjde icke länge, mamma. Nu få vi dusch en gång i veckan och ett helbad hvar fjärde vecka, och då vägas vi alla; vikten antecknas och rapporteras till direktorn och, om han då finner behöfligt, till läkaren. Den, som minskar i vikt på öfverraskande sätt, blir, äfven om han ej särskildt känner sig illamående, undersökt af läkaren.»

I första, andra och tredje våningen ligga de manliga alumnernas sofrum. De äro anordnade på samma sätt som flickornas. Framför hvarje bädd står ett litet bord, hvarpå de blinda, när de gå till sängs, i en bestämd ordning lägga sina kläder, på det att påklädningen må kunna gå snabbt. Hvarje sal har en ugn, som vid kall väderlek lindrigt uppeldas tidigt på morgonen och vid sängdags. Det senare är nödvändigt, redan af det skäl, att alumnerna måste tvätta ansiktet och öfre delen af kroppen hvarje kväll. Därifrån komma Rosas föräldrar in i repslageriet. Det består af en lång bana och ett stort arbetsrum. »Hur är det möjligt», säger Rosas fader till mästaren, »att hålla en sådan bana varm om vintern?» — »Den uppvärmes ej. Hvad skulle det bli af våra elever längre fram i tiden, om de bara kunde arbeta i uppvärmda lokaler? Hos oss är banan åtminstone täckt, ute i lifvet få de sedan arbeta i öppna banor, hur kallt det än är.» — »Hvad de stackars barnen då måste frysa!» anmärker Rosas moder. — »Visserligen frysa de ibland, men, som de äro varmt klädda och hafva träskor på fötterna och kunna värma sig i arbetsrummet, när kölden ansätter dem, så komma de utan alltför stora svårigheter öfver härdningsperioden, och till sist äro de i regeln okänsliga för temperaturväxlingar.» — »Träskorna äro», säger Rosas fader, »mycket ändamålsenliga för repslagare.» — »De äro det äfven för de andra manliga alumnerna vintertiden, och därför har också hvar och en ett par sådana. När man trampar i snö, bli läderstöflar lätt så våta, att de ej torka under natten; med träskodon blir man ej våt om fötterna och sedan sjuk. Skodon af läder lida också mycket af s. k. kanåkning.» »Hvad», sade flickans moder, »gå de blinda också på isen?» — »Helt visst, berget mellan sofhuset och korgmakarbyggnaden förvandlas så snart det går för sig till ett isberg, utför hvilket alumnerna åka kana eller fara på släde. Det är ett af deras förnämsta nöjen, och det finnes väl knappast någon isbana i staden, som begagnas under sådant jubel som vår.» — »Jag kan tänka mig», sade Rosas fader, »att en sådan rörelse i fria luften skall göra barnen kraftiga och självständiga. Blir ni alltid af med era sejlarevaror?» — »För några år sedan kunde vi klaga öfver afsättningen, vi hade då ännu ej inrättat

oss för de nya förhållanden, som kommit till stånd genom konkurrens med maskinerna, och våra alumner började visa obenägenhet för att utbildas till sejlare. För närvarande måste vi beklaga detta, ty beställningarna af sådana varor äro så stora, att vi ej kunna effektuera alla, fastän några af våra för detta alumner skicka oss sina varor till försäljning.» — »För hur mycket säljer ni årligen repslagarvaror?» — »Förra året för 7,941 mark.» — »Hvad kostar hampan, som åtgått?» — »Det kan jag ej så noga säga, men jag vet, att vi 1894 köpte hampa och lin för 6,742 mark.»

Nu för Rosa sina föräldrar till porthuset; hon vänder dock plötsligt om och går med dem bakom byggningen. Här ligger en liten hönsgård. Rosa berättar, att några af de manliga alumnerna få ha höns, ha själfva inhägnat platsen m. m., samt att de förtjäna bra på sin lilla affär, vidare att några ha kaniner, samt att hon och hennes rumskamrater ha en kanariefågel, som de mata turvis och af hvars sång de ha stor glädje. Därpå beger hon sig med föräldrarna till försäljningsaffären i porthuset vid Chemnitzgatan. Den är anordnad på samma sätt som den vid Falkbryggan. Öfver den ligga sjukrummen. De äro för tillfället tomma, och sjuksköterskan försäkrar, att hälsotillståndet bland alumnerna är ganska godt. På de sista tre åren hade endast en alumn dött. Det ålåge dock anstaltens läkare att dagligen besöka densamma. — »Jag har gladt mig», säger Rosas moder, »öfver utseendet af min flickas tänder. Hon har sagt oss, att en tandläkare då och då kommer till anstalten.» — »Ja, han kommer nästan hvarje vecka, synar för hvar gång en afdelnings tänder och afhjälper bristerna. Dessutom måste hvarje alumn borsta sina tänder dagligen efter aftonmåltiden. De taga med sig kruka och tandborste till matsalen. Där slås det i åt dem ljumt saltvatten och efter måltiden gå de till sofrummen att där rengöra tänderna.» — »Plomberar också tandläkaren deras tänder?» — »Det gör han.» — »Det måste kosta bra med pengar», anmärker Rosas far; »jag har endast en gång låtit plombera en tand, och jag kommer ihåg räkningen än». — »Så vidt jag vet, gör tandläkaren hela sitt arbete i anstalten utan någon ersättning». — »Det måtte vara en godhjärtad herre», sade Rosas moder. »Jag har hört», fort-

satte hon, »att de, som lida af sjukdomar i öronen, likaledes behandlas af specialister.» — »Ja, om anstaltens läkare så finner nödigt, kan han vid hvarje sjukdomsfall tillkalla en specialist och åt honom öfverlämna den sjukes behandling.»

Därpå uppsökes ånyo anstaltens direktor af Rosas föräldrar, hvilka utbedja sig af honom tillstånd att vid tillfälle besöka asylen i Königswartha och afdelningen för äldre manliga blinda i Moritzburg. Efter att hafva fått sin anhållan beviljad, för Rosas far talet på alumnernas promenader. »Är det icke farligt», frågar han, »att låta de blinda gå omkring på gator och landsvägar?» — »Denna fråga», svarar direktorn, »har jag i början ofta gjort mig själf, och, när jag först företog detta slags öfningar med dem, var jag ganska orolig för utgången; men snart blef jag öfvertygad om att de blinda äfven härvidlag kunna prestera mera, än man vanligen antar. De flesta hafva en utomordentligt skarp hörsel och uppfånga med största uppmärksamhet hvarje ljud, så att de knappast riskera att stöta emot eller råka i fara för ett åkdon. Jag har många gånger med mer än 40 blinda vandrat omkring på landsbygden, valt för dem nya vägar, och det har ännu ej förekommit ens det obetydligaste olycksfall. Man måste blott vidtaga den försiktighetsåtgärden, att man förut beskrifver för dem vägen noggrant samt under färden leder dem med korta tillrop. Naturligtvis är det bättre, om man, när antalet är så stort, har en medhjälpare vid sin sida. Vid promenader genom staden, hvilka företagas tidigt på morgonen och i hvilka endast ett mindre antal, omkring 10, få deltaga åt gången, är jag helst ensam med dem.» — »Stöta de sig ofta?» frågar Rosas moder. — »Icke ofta men väl någon gång. Men, som de blinda alltid gå försiktigt, kan man knappt tala om en stöt utan om en lindrig kontakt, och, allt sedan jag upptagit på lektionsschemat dessa öfningar — det är nu nio år sedan — har ej någon elev fått så mycket som en blånad eller en rispa i skinnet.» — »Plågas ni inte af allmänhetens nyfikenhet?» — »Jo, så var förhållandet i början, men, sedan man vet, hvilka vi äro och hvad vi ha för oss, mötas vi öfverallt endast af vänlighet.» Sedan direktorn påpekat för Rosas föräldrar, att anföraren för en sådan spatserfärd ej alltid bör hindra eleverna från att komma mot före-

mål, som undgått deras uppmärksamhet, och detta af det skäl, att de eljest ej vänja sig att lita på sig själfva, berättade han ett och annat, som tilldragit sig under deras promenader i staden och vittnade om allmänhetens välvilja mot de blinda. Därefter antyder direktorn i korthet för Rosas föräldrar, hvilket nöje och hvilken nytta anstaltens alumner hafva af dessa öfningar att gå omkring utan särskild ledsagare för enhvar af dem. »Jag vill ej närmare ingå på frågan», säger han, »i hvilka hänseenden öfningar att gå utan ledsagare verka uppfostrande, eller huru mycken undervisning alumnerna inhämta under spatserturerna. Jag vill nu endast fästa eder uppmärksamhet på att det bereder dem en stor glädje att kunna ensamma gå till kyrkan om söndagarna och att kunna ensamma gå till sparbanken med sina besparingar. Och hvilket nöje är det ej för dem att på pingstdagens morgon kl. 3 uppstiga längs Recknitzhöjden utan ledsagare! De försäkra mig, att klockorna i dalen klinga skönare och lärkorna sjunga älskligare för dem, sedan de tillägnat sig förmågan att gå uppför höjden utan ledsagare.» — »När börja dessa öfningar?» — »Redan i förskolan, men systematiskt drifvas de först i Dresden. Bland de äldre alumnerna har en och annan kommit mycket långt härutinnan. De kunna röra sig på stadens gator ensamma, äfven när dessa äro som mest trafikerade. Flertalet af dem kommer så långt, att de kunna förnimma ett motstående förmål redan på ett afstånd af 1—2 meter.» — »De blinda tyckas hafva en alldeles särskildt fin hörsel?» — »Deras begåfning i detta hänseende af naturen är densamma som andras; men, emedan de öfva detta sinne mera än andra göra det, blir det skarpare. Jag har haft lärjungar, som, när de kommit in i ett rum, varit i stånd att ganska noggrant uppge rummets dimensioner, och som kunde säga, om alla möblerna i ett för dem kändt rum för tillfället stodo på sin vanliga plats.» — »Blott en fråga till, herr direktor. Hvarför hafva anstaltens vårdare och sköterskor en särskild dräkt? De kunna ju ej ses af alumnerna.» — »De tillhöra en stor förening (»Pflegerschaft der Landesanstalten») och äro förpliktigade att bära sin uniform. Dessutom är saken icke utan sitt värde. Uniformen är i flera hänseenden ett skydd för sköterskorna och ett stöd för samhörighetskänslan. Den är

enkel och såsom oberoende af modets växlingar billig. Att vi få våra vårdare och sköterskor från utbildningshemmen i Hubertusburg och Hochweitzschen oss anvisade, medför den stora fördelen, att vi ej få till oss olämpliga personer. Ty i nämnda hem, där vårdare och sköterskor utbildas för statens anstalter, har man tillfälle att lära känna dem före inträdet i tjänstgöring och i tid bortrensa sådana, som visa sig mindre lämpliga för kallet.»

Sedan förde direktorn talet på ordentligheten och snyggheten inom anstalten, hvilka Rosas moder lofprisade. Direktorn meddelade, att för hvarje grupp af elever fanns en tjänsteman, som hade till sin särskilda plikt att utbilda elevernas ordningssinne, att lärarne turvis öfvade uppsikt inom anstalten i detta hänseende, och att alla anmärkningar antecknades i en särskild bok, som dagligen framlades för direktorn. »Vi ha anat», sade Rosas far, »att en skarp uppsikt hölls, ty vi sågo, huru flickorna efter aftonbönen sopade omsorgsfullt husets alla gångar och rum och om morgnarna torkade af där, och vi sågo äfven, huru de manliga alumnerna med stor noggrannhet lagade i ordning sina bäddar och rengjorde sina sofrum. Men en annan sak, herr direktor; Rosa har berättat för oss, att de vuxna manliga och kvinnliga alumnerna ej hållas skarpt i sär, ja, att de på vissa festdagar till och med få dansa med hvarandra. Fruktar ni inte, att denna anordning kan hafva kärleksaffärer till följd?» — »Lättare vore helt visst omsorgen för mig, om jag hölle de båda könen fullständigt skilda från hvarandra. Men hvad vore *det* för en förberedelse för lifvet? Vi få ej sky ansvaret äfven i denna sak, vi måste vänja alumnerna att redan i anstalten umgås på ett tillbörligt sätt sinsemellan. Det är bättre, att könen redan här komma tillsamman under sträng uppsikt, än att de först, sedan anstalten blifvit lämnad, komma i beröring med hvarandra. De måste lära sig under vistelsen i anstalten att vid umgänge behärska sig. Dansandet, i och för sig en god gymnastisk öfning, är här blott ett medel för vinnande af detta mål, och jag önskade, att ni en gång vore närvarande vid en af våra baler; ni skulle då glädjas åt de blindas ordentliga uppförande och stora rörlighet.» — »Och exekvera de blinda äfven dansmusiken?» — »Vårt

huskapell får här användning af hvad det inhämtat vid den undervisning i musik, som en blind lärare meddelar efter gehör eller med användning af noter för blinda, och man kan se på de exekverande, att de hafva roligt.» Därefter redogör direktorn för de skäl, hvarför han ej vill vara med om att musikaliska artister utbildas vid anstalten, såsom någon gång förhållandet förr varit, och sammanfattar sin mening om musikens uppgift vid blindanstalten sålunda: Musik måste man idka vid blindanstalten, men den får numera endast vara ett uppfostrings- och rekreationsmedel, ej behandlas som en framtida förvärfskälla.

Rosas föräldrar taga nu afsked af direktorn, men, innan de gå, meddela de honom, att Rosa bedt dem skrifva till sig om förhållandena vid blindasylen i Königswartha, och att de tänkt skrifva till henne, så snart de varit där. »Tillåter ni, att vi, när vi komma tillbaka, få åhöra undervisningen i fortsättningsskolan?» — »Ja, den skall intressera eder. Ni skall få se, huru lärjungar i en ålder af 18 till 20 år föras vidare framåt i räkning, i modersmålet och i dess litteratur och undervisas i bokföring och i populär ekonomilära (»Volkswirtschaftslehre»). Det är en liflig anda, som råder bland eleverna i fortsättningsskolan; ty, då denna skola icke omedelbart ansluter sig till den egentliga skoltiden, utan eleverna några år fått hålla upp med skolarbetet, sätta de med glädje sin fot inom fortsättningsskolan. De ångra då icke sällan, att de ej varit tillräckligt flitiga i skolan, och söka att återvinna, hvad de förlorat. Då äfven deras omdömesförmåga tilltagit under tiden, så uppnå vi med lätthet och fullständigt det för undervisningen fastställda målet.»

Nu kommer Rosa, och, sedan de med henne gått in i trädgården, där hon berättar för dem om hur det går till vid festliga tillfällen i anstalten och om åtskilligt annat, som vi måste förbigå, taga föräldrarne afsked af sitt barn.

Några veckor efteråt kommer ett bref från dem till Rosa, hvilket direktorns ställföreträdare uppläser för henne. Därur må här meddelas, hvad som rör blindanstalterna i Königswartha och Moritzburg.

Anstalten i Königswartha består af fyra byggnader. I den främst belägna befinner sig afdelningen för sinnesslöa

blinda barn. Handfärdigheten öfvas där i ännu större utsträckning än i Moritzburg och Dresden, och man börjar med de allra enklaste sysselsättningar. En liten gosse satt framför två små korgar och sysslade uteslutande med att lägga små afskurna videkvistar från den ena korgen i den andra, och läraren sade oss, att gossen sedan tre veckor dagligen varit sysselsatt härmed två halfva lektionstimmar. Längre fram skall man ge honom små käppar i stället i hans korgar. När han flyttat dessa åtskilliga gånger ur den ena i den andra korgen, får han längre käppar, och slutligen blir det hans uppgift att skilja de längre käpparna från de kortare och så de kortare från de längre, och på detta sätt frammanas hos honom föreställningarna kort och lång. En flicka sorterar bollar af gummi och trä. Hon kunde på frågor noga angifva, hvilka bollar som voro mjuka eller hårda, små eller stora. En annan flicka hade i händerna tärningar och pelare af trä, hvilka hon skulle lägga i mot deras storlek svarande fördjupningar i en bordsskifva o. s. v. Vi sågo, hur förut för barnen okända föreställningar bibragtes dem alltjämt på grundvalen af systematiskt anordnad verksamhet.

En gosse hade redan kommit så långt, att han kunde skilja icke blott mellan pälsverk och flanellstycken utan ock mellan linne och shirting. Dessa öfningar försiggingo alltid under uppsikt och ledning af anstaltens tjänsteperonal. Den egentliga skolundervisningen bygger, så långt som den går, på undervisningen i handfärdighet, och vi voro rätt nöjda med barnens prestationer i den öfversta klassen. Med tiden få gossarne lära sig att tillverka grofva korgar och flickorna undervisas, liksom i Dresden, i kvinnliga handarbeten, i flätning och gröfre bokbinderi. Jämte denna afdelning finnes i den första byggningen afdelningen för äldre kvinnliga blinda. Några af dessa hafva kommit till anstalten först efter sin konfirmation. Man påstod med rätta, att dessa ej passade tillsammans med alumnerna i Dresden och därför inrättades för dem en särskild afdelning i Königswartha. De få visserligen någon skolundervisning men sysselsättas företrädesvis med inlärande af sådant arbete, hvarmed de sedermera kunna förtjäna sitt uppehälle, såsom flätning af stolsitsar af rotting m. m. Ty dessa alumner få efter utbildningen söka sin utkomst

i lifvet liksom Dresden-anstaltens, under det att de sinnesslöa väl till största delen få stanna kvar i Königswartha. I samma hus befinna sig också några ännu äldre blinda flickor. De tillhöra den egentliga asylen. Sedan de genomgått Dresden-anstalten och arbetat ute i lifvet, hade de hamnat i Königswartha för att där i ro tillbringa sin lefnadsafton. Läsning, skrifning, sång, kvinnliga handarbeten utgöra deras sysselsättning, och det vill synas, som om de ej lede af ledsnad en enda minut. Åt en af dem är vården om en mycket svag flicka anförtrodd. En annan af dem var under vårt besök ganska bedröfvad. Två små fåglar, som hon haft i bur i sin kammare, hade dött för henne.

Bakom hufvudbyggningen ligger ett mindre ekonomihus, hvilket står i förbindelse med denna genom en byggnad, i hvilken verkstäderna, bonings- och sofrummen för de manliga asylisterna äro inrymda. Bland dem funnos äldre män, för detta alumner i Dresden-anstalten, hvilka likaledes ej voro så långt aflägsna från jordelifvets slut. De voro sysselsatta med gröfre korgarbete. Af ett par något yngre män, som tillhörde asylen, erforo vi, att det ej var åldern utan svårigheten att lifnära sig, som fört dem till asylen. Bakom tvärbyggnaden lågo större nederlagsrum och verkstäder. Vi fingo anledning att glädja oss öfver den glada stämning, som rådde äfven här, och, när vi hörde orkestern spela och en kör sjunga allvarliga och muntra sånger fyrstämmigt, föreföll det oss nästan, som om vi vore i Dresden. Anstalten har tre trädgårdar, en för kvinnliga alumner, en för gossar och en för äldre män. Antalet asylister kommer ganska nära alumnantalet i Dresden. Ledningen af asylen är hufvudsakligen anförtrodd åt ett äkta par — mannen är blind. Läraren var vänlig nog att klargöra för oss lärogången i handarbeten. Den är likartad med den i Moritzburg och Dresden, blott att början är ännu enklare, fortgången från arbete till arbete försiggår i mindre steg och slutmålet mindre högt satt. Elevernas harmoniska utbildning eftersträfvas dock äfven här. Också här håller man strängt på den grundsatsen, att anstaltens invånare ej få sinsemellan klandra densamma. Hafva de något klander att andraga, får det ske inför direktorn vid hans besök i asylen. På så sätt underhålles en anda inom anstalten, som gör vistelsen där behaglig.

Därefter utförde vi vår afsikt att besöka Moritzburg för att se afdelningen för vuxna manliga blinda. Dessutom kändes det för oss som ett behof att ännu en gång återse de platser, där du hållit till under dina första skolår. Förskolan där var sig lik; blott nya ansikten. I afdelningen för vuxna manliga blinda voro 25 intagna. De undervisas under ledning af en verkmästare och hans biträde; för deras vidare intellektuella utbildning draga förskolans lärare försorg. Gymnastik och sång öfvas äfven här. Några elever traktera blåsinstrument och spela piano. Den glada ton, som vi lagt märke till vid de andra anstalterna, träder här mindre fram. Männen voro allvarliga, och man märkar på dem, att en undertryckt smärta råder i deras inre — en följd af att de förlorat sin syn, sedan de redan blifvit vuxna. Vi talade med en af dem och han försäkrade oss, att han aldrig skulle fullständigt bli herre öfver sin olycka. Ofta är han i drömmen densamme som i forna dagar, och, när han vaknar, dröjer det länge, innan hans nuvarande läge står klart för honom. Deras flit i verkstäderna är utomordentlig. De trakta med all kraft att få komma tillbaka till sina anhöriga, det vill i många fall säga till hustru och barn, och all kärlek och uppmärksamhet, som visas dem i anstalten, kan ej förmå dem att upphöra att ständigt längta efter de sina. Sedan de kommit lösa från anstalten, skola nog de flesta af dem vara i stånd att med något understöd från densamma försörja sig.

Tidskriftens läsare ha nu med ledning af en framstående tysk fackman fått tillfälle att taga kännedom om förhållandena och anordningarna vid anstalterna för blindas undervisning, uppfostran och vård i konungariket Sachsen. Skulle däraf någon vinst, om än i aldrig så ringa mån, komma motsvarande anstalter i vårt land till del, hafva vi ej gagnlöst offrat vår tid eller för länge tagit i anspråk våra läsares tålamod.

T. K—r.

11.

Huru tillgodose folkskollärarnes behof af ökade kunskaper?

Bland tidens mest glädjande företeelser inom vår folkskola är lärarnes på flera sätt ådagalagda åtrå att vidga och fördjupa sitt kunskapsmått. Om detta sakförhållande vittnar den stora frekvensen vid de vid universiteten anordnade sommarferiekurserna, därom vittnar äfven uttryckligen Centralstyrelsens för Sveriges allmänna folkskollärarförening skrifvelse till Kungl. M:t angående lärares rätt att vid seminarium undergå efterpröfning för erhållande af nya vitsord, som angåfve, i hvad mån läraren genom själfstudier och pedagogisk verksamhet förkofrat sig i insikter och duglighet för kallet. Äfven det lifliga deltagandet i och intresset för lärarmöten vittna om samma sakförhållande.

Men är det då verkligen önskvärdt — så torde någon fråga —, att folkskollärarne använda tid och kraft på att öka sitt kunskapsmått, sedan de lämnat den egentliga studietiden bakom sig? Nog äga de väl de teoretiska förutsättningar, som äro af nöden för en fullgod undervisning i folkskolan med dess mycket elementära kurser och små fordringar? Ja, man skulle ju kunna tycka så, men man besinnar då ej, att *all* undervisning med nödvändighet sjunker allt mer och mer ned till slentrian, om läraren ej då och då friskar upp sig med en dryck ur vetandets brunn. Det är, som om tid och bruk småningom nötte äfven på egendom af så andlig natur som kunskaper, och som om det redan därför vore nödvändigt att understundom förstärka kapitalet, om man ej vill se det med tiden förbrukadt. En oemotsäglig sanning är det för visso, att lärarens eget intresse för de ämnen, i hvilka han undervisar, går så småningom förloradt och därmed lifligheten i hans undervisning, därest han ej med nya studier söker hålla det vid makt. Litet hvar inser lätt, att läraren behöfver intressera sig för nya, förbättrade metoder vid undervisningen, men endast den, som själf är en gammal lärare, torde kunna till fullo uppfatta värdet för läraren af fortsatta teoretiska

studier. Den *rätt* uppfattade betydelsen af det gamla ordstäfvet: docendo discimus (d. v. s. vi lära själfva genom att undervisa andra) ligger icke blott däruti, att behandlingen af hvarje undervisningsämne kräfver af läraren, att han gör *fullt klart* för sig själf allt det, som han skall meddela lärjungarne — något, som redan kan föra honom in i nya studier — utan också däri, att själfva undervisandet mången gång väcker hos honom till lif lusten att något närmare sätta sig in i den eller den saken, och att studier, företagna i detta syfte, ständigt gifva uppslag till nya sådana. Huru mycket värde man än med rätta tillmäter lärarens nitiska yrkesintresse för pedagogiska och metodologiska studier, måste man dock akta sig att därför underskatta betydelsen för honom af städse ökade kunskaper i de vanliga skolämnena.

Men hvad kan då göras för att för läraren underlätta arbetet att efter afslutad seminariekurs förkofra sitt teoretiska vetande? Ett svar på denna för folkskoleundervisningen lifsviktiga fråga vilja vi nu försöka att lämna. Men vi förutskicka den anmärkningen, att vi tänkt öfver frågans lösning endast i dess allra allmännaste drag och närmast liggande konsekvenser.

De finnas, som förorda en *akademisk* öfverbyggnad på seminarierna för att så främja folkskollärarnes vidare utbildning i teoretiskt och praktiskt hänseende. Andra mena, att den unge läraren kunde hafva nytta af att efter några års verksamhet i skolans tjänst komma åter som lärjunge till ett seminarium för att där vinna vidare utbildning. Det kraftigaste skäl, som anförts och torde kunna anföras för den första och mot den senare lösningen af frågan, synes oss vara den psykologiskt riktiga iakttagelsen, att den, som en gång lämnat skolbänken, ogärna kommer tillbaka till densamma. Men vi anse dock för vår del, att inrättandet af sådana anstalter vid universiteten är en onödig åtgärd, blott man vill taga vara på och för ändamålet anpassa, hvad som redan finnes.

Man har först och främst seminarierna, hvilkas organisation nog är mäktig af den expansion, som för ändamålets vinnande är behöflig. Vi hafva tänkt oss, att i och med tredje klassen skulle vid undervisningen den förändringen inträda, att *hvarje hufvudlärare i hvardera klassen föreläste i sitt ämne 1 timme*

i veckan. Han borde under en tvåårsperiod genomgå följande: 1. ämnets historik i allmänna drag, i sammanhang hvarmed råd och anvisningar om för lärjungarne lämplig litteratur i ämnet kunde meddelas; 2. i utförligare behandling någon del af ämnet för att egga lärjungarnes intresse och gifva dem en ledtråd till planmässighet i egna fria studier. — Sådana serier af föreläsningar borde kunna verka attraherande på folkskollärare, som hafva lust att förkofra sitt vetande.

Men hvad fordras för att seminariernas lärare skulle kunna gå i land med denna nya uppgift? Först och främst någon nedsättning i tjänstgöringsskyldighetens timantal. Seminariestadgan ålägger nu adjunkt en undervisningsskyldighet af 24 till 28 timmar i veckan. Sattes denna till högst 22 timmar i veckan, borde en hufvudlärare (vi vilja kalla honom seminarielektor, ty hvad giltigt skäl kan väl anföras för benämningen adjunkt?) vinna tid att förbereda sig till tvenne föreläsningar i veckan. För att han måtte erbjuda tillräckliga garantier för kompetens till en sådan verksamhet, borde han hafva aflagt filosofie licentiatexamen eller, om hans hufvudämne vore kristendomskunskap, filosofie kandidat-examen jämte teoretisk dimissionsexamen eller helst teologie kandidatexamen. Seminarielektoraten borde anslås lediga i två ämnen och det första af dessa betraktas som hufvudämne. I de fem hufvudlärarplatserna (rektors och de fyra lektorernas) skulle följande ämnen vara hufvudämnen: kristendom, svenska språket, pedagogik med allmän metodik,* historia med geografi,** naturlära med räkning och geometri. För att till en god del uppehålla undervisningen i 1:a och 2:a klasserna borde — så tänka vi oss saken — en seminarielärare (-lärarinna) med högst 26 timmars tjänstgöringsskyldighet i veckan och med folkskollärarexamen som kompetensvillkor tillsättas eller förordnas.

För att seminarierna skulle komma i åtnjutande af jämförelsevis framstående lärarkrafter, kunde man ju sätta seminarielektorns utgångslön 500 kronor högre än läroverks-

* I speciell metodik borde hufvudläraren undervisa, hvar och en i sitt ämne; likaledes ock leda elevernas öfningslektioner.

** Enligt gammal praxis förenas här geografien med historien. Vi underkänna därför dock ej de skäl, som tala för ämnets anslutning till naturläran.

adjunktens och seminarielärarens till 2,000 kronor med tvenne ålderstillägg å 500 kronor efter 5 och ytterligare 5 års väl vitsordad tjänstgöring samt med pensionsrätt vid ålder, som lagstadgadt är för folkskollärare.

Årliga anslag af statsmedel för inköp af böcker till seminariernas bibliotek vore en nödvändig följd af denna arbetsförändring.

De dispositionsöfningar och muntliga framställningar af ämnen, som ligga inom omfånget af de genomgångna lärokurserna, hvarom nu gällande seminariestadga talar, skulle då kunna utvecklas till föredrag af mera självständig art, till hvilka ämnesläraren borde anvisa lämplig litteratur.

Äfven borde undervisningen i allmänhet i de två högre klasserna afse att, så mycket som möjligt vore, utveckla lärjungarnes förmåga af självständighet i tankearbetet. Oftare förekommande skriftliga öfningar i behandling af ett lämpligt ämne vore härvid till mycken nytta. I dessa klasser borde kanske äfven en dag i månaden anslås till fria studier å lärorummet under samråd med läraren. Genom att man sålunda sökte att få in i ämnet moment, som reagerade mot ett alltför ensidigt läxläsande, skulle man helt visst föra in mera glädje i lärjungarnes skollif och öka deras lust för studier.

Vidare kan man räkna med sommarferiekurserna vid universiteten såsom en befintlig faktor för den teoretiska lärarbildningens höjande. Blefve dessa fast organiserade på en ekonomiskt bärande grund, och staten dessutom årligen ansloge en tillräckligt stor summa till stipendier åt folkskollärare (-lärarinnor) för deltagande i dessa kurser, torde man för en lång följd af år hafva tillgodosett folkskollärarkårens behof af ökade teoretiska insikter och bättre förutsättningar för att tillägna sig sådana.

Det vore frestande att i detta sammanhang till sist något orda om lämpligheten att upptaga på seminariernas läroplan tyska språket samt om behöfligheten och nyttan af inträdesfordringarnas höjande i vissa ämnen, men vi måste dock afstå därifrån, inseende alltför väl nödvändigheten af att icke anknyta till en i och för sig omtvistlig fråga andra, som visat sig vara ägnade att väcka kraftig gensaga.

T. K—r.

12.

Anteckningar från en resa i pedagogiskt syfte i Frankrike sommaren 1901.

Genom ett statsanslag sattes jag i tillfälle att förliden sommar tillbringa några veckor i Frankrike för att studera franska folkbildningsanstalter, hufvudsakligen folkskolor och de seminarier, vid hvilka dessas lärarpersonal får sin utbildning.

Juni, juli och augusti månader äro ej obetingadt lyckliga för specialstudier — jag afsåg att särskildt följa undervisningen i uppsatsskrifning, historia och geografi —, emedan vid denna tid examina hållas utefter hela linjen och skolans ordinarie arbete på denna grund är betydligt derangeradt. Hvar jag kom, mötte mig därför ett beklagande: »Ah, Madame, vous êtes tombée dans un très mauvais moment!» Ofta händer, att lektioner bortfalla, för att eleverna skola få mer tid till sina beredelser för examen. Har man då endast ett par tre ämnen att välja, så händer väl, att man under ett par veckors tid ej kan få höra i ett eller par af dem annat än kanske någon repetition.

Omöjligheten att begränsa mig till de nämnda ämnena blef mig mycket snart klar, och jag använde min tid äfven till studier af andra ämnen och förhållanden, särskildt den franska skolans organisation.

I följande redogörelse för mina intryck från denna resa skall jag be att få i första rummet göra reda för hvad som synes mig af större intresse i undervisningen i franska språket, historia och geografi samt sedan meddela något om de ledande principerna inom det franska pedagogiska området.

År 1895 företog rektor C. O. Arcadius en resa i Frankrike i och för pedagogiska studier, och för denna sin resa har han lämnat en utförlig redogörelse i Tidskrift för folkunder-

visning år 1896, häfte 2. Jag har försökt undvika att uppehålla mig vid sådana förhållanden, som han utförligt skildrat. Jag skall därför be att få hänvisa till nämnda skrifvelse för de gebit, hvilka jag endast tangerar.

Min tid fördelade jag mellan Paris, Nancy och Grenoble. Hufvudparten däraf kom på hufvudstaden. I min ansökan uppgaf jag, att jag äfven ämnade besöka Angers. Jag infann mig också omkring den 10 juli vid folkskollärarinneseminariet i nämnda stad, men af föreståndarinnan för detsamma blef jag på det allra ifrigaste afrådd från att stanna där, emedan examina pågingo i tredje klassen för erhållande af le brevet supérieur, och på den grund var seminariets hela arbete störd t. Föreståndarinnan var hela dagarna närvarande vid examen, som hölls i en stor sal med tvenne elever samtidigt. Examinatorerna såväl som de examinerade bemödade sig om att tala så tyst som möjligt för att ej störa de båda öfriga agerande, så att äfven för den, som var fullkomligt inne i saken, var det så godt som omöjligt att följa med. Utanför skranket, där hon var tvungen att anvisa mig plats, kunde man ej höra något af hvad som sades.

Det franska examensväsendet hade jag haft tillfälle att se på nära håll i Paris, och jag fann därför, att det skulle vara ett slöseri med tiden att göra samma arbete i Angers, som jag just gjort i Paris. Jag uppehöll mig därför endast en dag i Angers.

Ehuru det endast är den utgående klassens elever, som skola upp i examen, är hela institutionens arbete rubbadt. Allt ackommoderas efter examen. Eleverna ansträngas så litet som möjligt på klassrummet. De få så mycken tid som möjligt till självstudier, allas intresse rör sig om dem, och allas tid och krafter måste disponeras i första hand af dem.

Därför kan man naturligtvis ej få en fullödig uppfattning af de franska seminarierna och skolorna, när man sett dem endast under den jäktande och eggande examen — naturligtvis kräfves för detta att äfven se dem under de lugna studiernas tid —, men jag tror, att man får en mera sanningsenlig bild af dem genom ett sommarbesök, än om man endast ser dem i de lugna dagarna. Tvifvelsutan är nämligen just

detta examensväsen ett af de drag, som mest karakterisera franskt skollif.

I Sverige möter man ofta den föreställningen, att skolorna i Frankrike äro nära nog hermetiskt slutna för främlingen, att man riskerar att blifva afvisad, om man ej kommer med mycket betydande rekommendationer, och att man går och bär på det intrycket, att man är ovälkommen och illa sedd. Till och med vid svensk-norska legationen såg man svårigheter i att skrifva ett rekommendationsbref till M. Gréard, chef för Paris undervisningsområde. En sådan skrifvelse är naturligtvis mycket god att ha men kan godt undvaras, i synnerhet om man har ett ministeriellt pass, och det vållar ganska mycken tidspillan att anskaffa den. Däremot måste man nödvändigt ha ett rekommendationsbref af chefen för det skoldistrikt, inom hvilket man vill studera. Denna skrifvelse, »autorisation», öppnar alla statens skolor. Däremot kan man icke därmed vinna inträde i privata skolor. Dessa hållas vanligen af katolska kongregationer och äro lika slutna som klostren.

Olägligt kan man naturligtvis komma till en skola. Främlingen är och förblir främling, och det ligger i sakens natur, att han ej på ett kort besök kan tränga in i skolans lif. Men, att Frankrikes skolor äro mer slutna än andra länders, har jag ej kunnat finna. Den älskvärdhet och det tillmötesgående, som visas, äro beundransvärda. Den klarhet och den enkelhet, hvarmed redogörelse lämnas för allt, hvarom man ber om upplysning, kunna endast lofordas och tacksamt ihågkommas. Endast i Grenoble gjordes svårigheter, när jag bad att få följa arbetet. Jag fick taga del af skripta, så mycket jag önskade, men kom ej i tillfälle att åhöra mer än ett par lektioner. Föreståndarinnan fick jag ej träffa, förrän jag utbad mig en audiens för att taga afsked. Men vid alla andra skolor för folkundervisning i Grenoble blef jag utomordentligt väl mottagen.*

---

* Om organisationen af Frankrikes folkskoleväsen se »Öfversikt af Englands, Frankrikes och Norra Tysklands *Folkskoleväsen*» af *K. Lor. Österberg*, Stockholm 1901, sid. 44—83.

Om undervisningen i uppsatsskrifning, historia och geografi.

Redan i cours élémentaires börja folkskolans barn att skrifva uppsatser. De få skrifva några enkla meningar, som nyss blifvit genomgångna. När de hunnit något längre, få de återge någon fabel, berättelse eller kanske ge en liten beskrifning af ett föremål. Stoffet bör i så fall vara gifvet och så utförligt, att barnen äga alla erforderliga uttryck för att kunna göra beskrifningen. Dessa uppsatser äro hvarandra alla lika. Mycket tycker man om att taga ämnen från undervisningen i moral, hvilket dock förefaller mindre lämpligt. Uppsatsen verkar ofta ända till löjlighet uppskrufvad och snusförnuftig. De unga författarne reflektera öfver hurudana de äro och hurudana de borde vara, de fatta de allra vackraste och mest moraliska föresatser att vanligen från den dag, som är, bortlägga alla sina fel och beflita sig om alla dygder, särskildt om den, som för tillfället är i fråga.

I cours moyens börjar man den mer självständiga uppsatsskrifningen. Som föröfningar användas diktamen af små berättelser, hvilkas språk är enkelt och vackert, nedskrifvande af korta upplysningar om ett föremål, svar på frågor, sammanställning af synonymer och homonymer, direkt nedskrifvande af någon liten mycket enkel berättelse, som i sin helhet omedelbart förut lästs af läraren, eller som barnet haft till hemuppgift.

På detta stadium skrifvas uppsatser efter en gifven plan. Denna är omsorgsfullt utarbetad, och väl beredt är ämnet.

I cours supérieurs bedrifves uppsatsskrifningen på alldeles samma sätt, men fordringarna på språket äro större. Grammatiken studeras nämligen betydligt ifrigare där. Syntaxen och ordbildningsläran tagas ganska vidlyftigt. Ämnena variera mycket. I pedagogiska tidskrifter inflyta en mängd förslag och dispositioner för uppsatsskrifningen, men det ligger en fara i att läraren af bekvämlighet griper till ett ämne ur desamma, som ej passar för klassen. Inspektörerna varna för detta. I allmänhet äro dessa uppsatser mycket lika hvarandra i alla böckerna, men jag har dock sett, att barnen

själfva fingo till och med göra upp sin plan på egen hand, sedan ämnet beredts på klassrummet. Jag skref af några planer till en uppsats med rubriken: »Arrivée de la diligence» och anför under texten ett par som prof.*

I école supérieure bedrifves uppsatsskrifningen synnerligen rationellt. På den allmänna afdelningen ges historiska, litterära o. dyl. ämnen, men på sektionerna få de skönlitterära synpunkterna vika för de rent praktiska. Undervisningen afser mest att öfva eleverna i affärskorrespondens. Hvarje skola kan dock fritt göra upp planen för detta ämne som för alla andra.

Väl behandlade äro i allmänhet de ämnen, som ligga inom elevernas egen intressesfär. Jag antar, att det är därför, att sådana företrädesvis väljas, som de behandlas så förvånande självständigt. Så t. ex. läste jag vid Edgar Quinets högre folkskola i Paris en uppsats med rubrik: »Développez cette pensée de Fénelon: Je voudrais qu'une jeune fille n'ait jamais besoin des mains d'autrui pour tous les objets qui lui servent à se vêtir» (d. v. s. Utveckla denna tanke hos Fénelon: Jag skulle önska, att en ung flicka alltid kunde hjälpa sig själf med hela sin dräkt).

Frågan var behandlad con amore och med mycken självständighet. En af eleverna berättade om stora systers många bestyr, skildrade alla hennes talanger som husmor och spådde henne en lycklig framtid, ty hon skulle alltid kunna reda sig här i lifvet. En annan fäste sig vid fördelen att slippa använda dyra och dåliga sömmerskor, en annan framhöll, att det var nyttigt att känna på, hvad tid och möda det tar att förfärdiga sina kläder, och antog, att dessa erfarenheter skulle lägga en hämsko på fåfängan och koketteriet. En ansåg, att man skulle ekonomisera mycket bättre, om man själf sydde sina kläder, ty man skulle vara mycket mer aktsam om dem, emedan man visste, att man själf fick åtaga sig besväret att reparera, hvad man af slarf och obetänksamhet skadat. En

* 1. Attente de la diligence. On l'aperçut, elle arrive. Spectacle qui suit. 2. Attente. Approche. Arrivée. Dispersement. 3. Description de la diligence. Attente impatiente. Nouvelles apportées. Conclusion. 4. Mon opinion de la diligence — un bruit de grelots — un tourbillon de poussière — Arrivée du postillon et de la diligence — la descente des voyageurs — la départ.

I cours moyens ingår ämnet med två »exercises» per vecka.

annan skildrade en dum och trög kamrat, som ingenting kunde och ingenting ville lära, och upprullade en dyster tafla från hennes framtida hem, och ännu en gjorde den reflektionen, att den, som är trög och otymplig, när det gäller att använda nålen, vanligen ej duger till något annat heller. Slutligen tviflar en, att hon går i land med uppgiften, men hon säger, att saken är värd ett försök, innan man ger tappt.

Så godt som alla hade sin säregna uppfattning af ämnet och förstodo ock att ge uttryck däråt. Jag har dock hört, att det klagas öfver att vid många écoles supérieures uppsatsskrifningen ej ger så godt resultat, emedan de akademiskt bildade lärarne ej lämpa sina fordringar efter elevernas ståndpunkt samt ge uppgifter, som ligga öfver dessas horisont. Liksom vid seminarierna lär man med förkärlek välja litteraturhistoriska ämnen. När då, som vanligen är fallet, eleven ej besitter nödigt stoff, blir hans uppsats ett dåligt referat af lärarens framställning eller ett plagiat af läroboken, och en följd är, att alla uppsatser i klassen äro hvarandra i förvånande grad lika.

I enseignement général får franskan 5 t. och en uppsats i veckan, vid handelsskolan och den kvinnliga kursen 3—4½, i landtbruks- och industriafdelningen 2.

Vid tvenne af de franska seminarier, jag besökte, gjorde sig diametralt motsatta åsikter i fråga om uppsatsskrifningen gällande. Vid det ena ansåg man, att eleven borde mycket noga på förhand under lärarinnans ledning studera det ämne, som skulle skrifvas. Det borde alltid tagas från det gebit, som man för tillfället sysslade med, en mycket noggrant utarbetad plan skulle gifvas, och äfven med afseende på språket skulle på förhand gifvas sådan ledning, att det rent formella ej skulle vålla alltför stora svårigheter. Man borde ej taga litterära, pedagogiska eller psykologiska ämnen, ej heller ämnen från moralundervisningen, emedan eleverna ej kunde behandla dem utan bara komme med banaliteter. Om ej lärarinnan iakttoge sina försiktighetsmått, skulle hon råka ut för oöfverstigliga svårigheter vid korrigeringen af uppsatserna, eleverna skulle blifva missmodiga och tro, att de aldrig skulle lyckas tillfredsställa hennes fordringar. (Forts.)

J. Vr.

13.

Hälsotillståndet uti och hygieniska önskningar för Stockholms folkskolor.

Ur tidskriften »*Hälsovännen*», som under sin mångåriga verksamhet i den allmänna och enskilda hälsovårdens tjänst då och då behandlar frågor af speciellt intresse för lärare och uppfostrare, vilja vi här meddela ett utdrag ur en rapport öfver hälsotillståndet uti första och tolfte kurserna af Stockholms folkskolor, afgifven af fyra stockholmsläkare till öfverstyrelsen:

Antalet undersökta barn utgör i första kursen 3,875 och i tolfte kursen 2,970. Procenten sjuka befinnes vara lika för gossar och flickor inom första kursen. Då denna för gossarne uti tolfte kursen bibehåller sig vid praktiskt taget samma siffra, stiger den däremot för flickorna inom nämnda kurs med nära 3 procent. Detta är till stor del beroende på ryggradssnedheten, hvilken undersökningsläkarne räknat såsom en mera betydande sjukdom, då det, enligt hvad erfarenheten gifver vid handen, är ytterst osannolikt, att denna åkomma af sig själf går tillbaka. Denna sjukdom stiger nämligen bland flickorna med 4 procent, då den bland gossarne endast höjer sig med ungefär 1 proc.

Samma betydande stegring iakttages hos flickorna angående *dåligt allmäntillstånd*, som hos dessa går upp ifrån 6,7 proc. i första kursen till 9,3 i tolfte. Motsvarande tal för gossarne utgör respektive 5,8 och 5,1 proc. I sammanhang härmed finner man, att procenttalet för *svagt hjärta* sjunker för gossarne från 5,2 uti första till 3,6 proc. uti tolfte kursen, under det att motsvarande tal ökas för flickorna från 3,7 uti första till 5,2 proc. uti tolfte kursen. Beträffande denna senare åkomma får man dock vara försiktig att draga för hastiga slutsatser, då siffrorna, särskildt de, som gälla första kursen, möjligen kunna bero på någon tillfällighet. Det är dock ganska sannolikt, att åtminstone uppgifterna för tolfte kursen ej äro beroende därpå.

I sammanhang härmed upplyser Hälsovännen om att Stockholms tandläkare gjort undersökningar på tänderna hos 9,414 skolbarn i Stockholm, hvarvid det befanns, att 96,6 proc. hade af *tandröta* mer eller mindre angripna tänder. —

Såsom af allmänt skolhygieniskt intresse meddelar Hälsovännen äfven följande:

D:r Edv. Laurent har i St. D. fått ett par artiklar införda: »Några ord om hygienen vid Stockholms folkskolor», hvari han i egenskap af skolläkare vid Djursholms läroverk uttalar önskningar med afseende på skolor i allmänhet och folkskolor i synnerhet. Utan att här kunna införa den omständliga motiveringen vilja vi, såsom tillägg till det föregående, anföra de yrkanden, hvartill d:r L. kommer, och hvari de flesta läkare torde instämma. De äro i hufvudsak följande:

1. Barnen böra vid inträdet i skolan undergå genom läkare en så noggrann undersökning som möjligt rörande sitt fysiska tillstånd.

2. Barnens fysiska utveckling skall följas så noga som möjligt under skolgången genom vägningar och mätningar vid läsårens början och slut, genom anteckningar om deras sjukdomar, andliga och fysiska brister, genom ögons och örons undersökning vid vissa års mellanrum m. m.

3. Skolrummens golf skola vara oljedränkta eller belagda med korkmattor, så att de lätt kunna rengöras. All torrsopning skall förbjudas.

4. Ingen eftermiddagsläsning bör finnas i skolan.

5. Skolbad böra finnas och så tillräckliga, att hvarje barn kan få ett reningsbad i veckan.

6. Barn, som äro sjuka i smittosamma sjukdomar, böra isoleras, sålunda äfven de, som lida af lungtuberkulos.

7. För att förekomma vissa sjukdomars möjliga spridning genom de gemensamma dricksglasen och handdukarna bör hvarje barn hafva sitt eget dricksglas och sin egen handduk.

8. Skollofskolonier på sommaren böra för svaga och sjuka barn i städerna anordnas genom kommunernas försorg.

* * *

På tal om sådant, som med rätta kan uppställas som önskemål för folkskolor, må äfven en önskan rörande undervisningen i småskolor omnämnas. I sitt föredrag om uppmärksamhet, hållet vid ett läraremöte i Linköping sommaren 1901, säger doc. v. Schéele dessa behjärtansvärda ord: »Hvad särskildt trötthetен angår, så försyndа sig våra skolor, sär-

skildt småskolorna, mycket i det stycket. Lektionerna äro i allmänhet för långa. En spänd uppmärksamhet är ett barn under 10 års ålder endast mäktigt under högst 20 minuter eller en half timme. Är lektionen längre, så är den nödvändiga följden — ouppmärksamhet under en del af densamma.» — Vi äro öfvertygade om att härutinnan äro förhållandena allt annat än tillfredsställande i särskildt den grupp af småskolor, som kallas förberedande skolor, och där syftemålet för hela skolarbetet är att bereda de små för inträde vid allmänt läroverk eller elementarläroverk för flickor. En snar omanordning af arbetssättet i dessa skolor vore — mena vi — en önskvärd sak.

Red.

14.

Litteratur.

Kyrkoåret, öfversiktlig framställning af *Alexander Rydberg*, seminarieadjunkt, med förord af Biskop D:r N. J. O. H. Lindström, Lund. Föreliggande lilla öfversikt af kyrkoåret, ursprungligen afsedd för eleverna vid det seminarium, där förf. är anställd som lärare, är utan tvifvel förtjänt af en vidsträcktare spridning och särskildt inom våra folkskolor. Den torde där icke blott lämpa sig som en god »handledning» för läraren, när han vill göra barnen förtrogna med den sköna ordning, i hvilken frälsningens fakta inom kyrkoåret ställas fram för församlingen till erinring och uppbyggelse, utan ock kunna sättas i händerna på barnen själfva att af dem sedan ägas. På så sätt skulle kanske småningom församlingen i sin helhet få blicken öppen för hvad hon äger i sitt härliga kyrkoår och sin sköna Herrens gudstjänst. — Det billiga priset af 15 öre torde ock betydligt underlätta ofvannämnda spridning af det lilla häftet.

E. J—r.

Svensk rättskrifningslära, utarbetad af *J. Richter*. Tredje kursen. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1902. Pris: kart. 75 öre.

Med denna kurs, en afslutning till de båda föregående, åsyftar förf. att underlätta arbetet på inlärandet af främmande ords bokstafvering och betydelse(-r) uti sådana skolor som reallläroverk, flickskolor och fortsättningsskolor.

Lärostoffet är fördeladt på 2 afdelningar: öfningsstycken och ordlista. Öfningsstyckena äro i allmänhet komponerade med stor fyndig-

het; i ordlistan förekommer en eller annan förklaring af främmande ord, som vi ej vilja skrifva under t. ex. aforism, tänkespråk; demon, ande; designera, utnämna; excess, *utbrott*, våldsamhet, omåttlighet; genetisk, ursprunglig. Men dessa och andra små inadvertenser kunna ju lätt elimineras ur en kommande upplaga.

Praktisk räknelära för praktiska skolor och självstudium af *D:r Waldemar Jonson*, adjunkt vid Göteborgs latinläroverk. Första häftet. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1902. Pris (bunden i lärftband) 1 kr. 60 öre.

Detta häfte är afsedt att användas dels vid sidan af skolaritmetiken, så långt tiden medger, dels af dem, som önska repetera aritmetiken för att vinna större räknefärdighet. Alla så kallade *genvägar*, som pläga användas för att underlätta mekanisk räkning, finnas anförda och belysta med talrika exempel. (Ur förf:s förord).

Folkskolans nya räknebok i fyra kurser, utarbetade af *J. A. Karlsson*, folkskollärare. Sjunde upplagan. Stockholm. Hiertas bokförlag 1902. Pris i pappband 50 öre.

De många upplagorna vittna tillräckligt om bokens brukbarhet.

Några ord om samverkan mellan folkskolans lokalstyrelse och lärarekåren. Inledningsföredrag vid sammanträde mellan Allmänna folkskolestyrelsen och lärarepersonalen i Göteborg den 11 december 1901, af *Fale Schöldéen*. Pris 25 öre.

Linköpings stifts sjätte folkskollärareмöte i Linköping den 31 juli och 1 augusti 1901. Berättelse enligt uppdrag utgifven af *J. A. Söderlund*, mötets sekreterare. Linköping 1902.

Bland de många i pedagogiskt hänseende intressanta föredrag, som höllos under detta möte (5 första dagen och 8 andra) vilja vi fästa uppmärksamheten på ett högst instruktivt föredrag *Om uppmärksamhet* af docenten d:r Frans v. Schéele.

Hälsovårdslärans framsteg under senaste åren af *Ernst Almqvist*, professor i hygien. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1902. Pris 1 kr. 50 öre.

Delvis är detta arbete af stor betydelse för uppfostrare, och vi vilja, om tid och utrymme medgifva, återkomma till detsamma.

Pedagogisk tidskrift utgifven af *E. Schwartz*, *C. A. M. Lindman* och *A. Nordfelt*. Trettioåttonde årgången 1902. Tredje och fjärde häftena. Stockholm. Vårt Lands boktryckeri.

Den mindre trädgården. En bok för täppan och torpet af *Rudolf Abelin*. Stockholm, 1902. C. E. Fritzes K. hofbokhandel. Pris: 1 kr. 25 öre.

T. K—r.

15.

Om den kroppsliga uppfostran.

Den sida af uppfostran, som direkt afser kroppens hälsa och sunda utveckling, har till mål att göra denna kraftig och smidig och att därigenom bidraga till själens sundhet och liflighet. Kropp och själ stå nämligen i så innerligt förhållande, att den enas tillstånd är beroende af den andras. Visserligen yttrar sig stundom ett friskt andligt lif i en svag eller sjuklig kropp, t. ex. hos aposteln Paulus, reformatorn Luther, men detta hör mer till undantagen, och dessutom skulle det andliga lifvet varit ännu liffullare, om kroppskrafterna varit sundare. Oftare torde man kunna göra den iakttagelsen, att vid bräcklig hälsa inställa sig åtskilliga missförhållanden i själslifvet, såsom nedstämning, missnöje, knot med mera dylikt, ja, till och med sinnessjukdomar.

Redan de gamla grekerna hyllade och tillämpade vid uppfostran den grundsatsen, att en sund själ funnes endast i en sund kropp. Fördenskull söndrade de ej så mycket, som det i senare tider ofta skett, det fysiska och det psykiska lifvet från hvarandra utan sökte samtidigt utveckla kroppsoch själskrafterna, så att de måtte komma i harmoni med hvarandra. Ett af de gamla grekernas förnämsta bildningsoch uppfostringsmedel var därför gymnastiken. Med denna afsåg man i första hand utveckling af kroppens hälsa och skönhet samt danande af dugliga krigare genom att göra den unge mannens kropp kraftig, härdig och smidig. Men gymnastikens uppfostrande betydelse inskränktes ej härtill. De gymnastiska öfningarna hade ock till syfte att utöfva ett hälsosamt inflytande på själslifvet. Man ville genom dem »ingjuta en viss friskhet och spänstighet i själslifvet», främja

måttlighet och kyskhet samt väcka och nära kärlek till fosterlandet. Hos de gamla romarne hade kroppsöfningarna en mindre omfattande uppgift. Deras hufvudsakliga syfte var att förbereda för krigstjänsten. Handlingskraft, uthållighet, tapperhet och mod ville man genom dem inplanta hos de unga männen. Hos våra förfäder, som tillbragte en stor del af sitt lif på vikingatåg och i krig, voro mod och tapperhet de egenskaper, som skaffade mannen den största berömmelsen. Därför öfvades de unga i allahanda kroppsliga idrotter, såsom i att föra vapen, brottas, löpa, klättra och simma m. m.

I de skolor, som under medeltiden af kyrkan eller myndigheter i städer, anordnades, förekommo inga regelbundna gymnastiska öfningar. Kroppen vore syndens säte och borde därför späkas. Dock fingo skolgossarne på vissa lof- och högtidsdagar roa sig med lekar. Men under denna tid gick största delen af ungdomen icke i skola. De söner till adelsmän, som icke skulle danas till kyrkans eller statens tjänst, uppfostrades i andra adliga familjer eller vid furstehofven. Där fingo de öfva sig i bruk af vapen samt deltaga i stärkande kroppsöfningar, jakt och tornering för att därigenom förvärfva den styrka och smidighet samt det mod, som erfordrades för att kunna möta de faror, som väntade dem i de ridderliga täflingsstriderna och i de blodiga fejderna. Allmogens ungdom åter med undantag af den, som af en eller annan anledning blef fostrad i kyrkskolorna, roade sig på lediga stunder som fordom med de gamla folklekarna.

Mot åsikten om kroppens späkande uppträdde reformationen. Luther lade sitt mäktiga ord i vågskålen för införande i skolorna af kroppsöfningar: ridderliga lekar, fäktande och brottande o. s. v., hvilket bidrager till att harmoniskt utbilda kroppen och hålla den frisk. Men länge dröjde det, innan hans uppfattning af kroppsöfningarnas betydelse vid uppfostran ledde till någon efterföljd. Först genom John Lockes framställning om uppfostran blef vården om kroppen erkänd som en väsentlig sida af denna. Visserligen är, enligt Lockes mening, själen förnämsta föremålet för uppfostran, men den kan vinna sitt mål endast under den förutsättningen, att den gör till sin uppgift att dana en sund själ i en sund

kropp. Locke hade i detta stycke haft Montaigne till läromästare. Denne skrifver: »Det är icke endast en själ, icke endast en kropp, som man uppfostrar, utan en människa. Af denna må vi icke göra två. Själen ligger under för ansträngningen, när kroppen icke stöder den; den har för mycket att göra, när den skall förestå två ämbeten. Jag har under mina studier ofta iakttagit, att mina mästare i sina skrifter vid många fall utgifvit det som själsstorhet och andlig kraft, som fastmer berott på hudens tjockhet och knogarnas hårdhet. Man må vänja barnen vid besvärligheter och härda dem genom kroppsöfningar för att göra dem okänsliga mot alla slags smärtor.» — Amos Comenius, siaren bland pedagoger, är den förste, som med kraft framhåller, att reglerna för uppfostran och undervisning böra härledas från naturen själf. En nödvändig följd häraf var, att han hade sin uppmärksamhet fäst också på vården om kroppen. Är hjärnan sjuk, så lider inbillningskraften, äro lemmarna sjuka, så angripes däraf också själen. Därför må man sörja för att det bor en sund själ i en sund kropp; men kroppen blifver kraftig genom en måttlig diet. Tarflig skall födan vara; bort med läckerheter och retande näringsmedel, i synnerhet då fråga är om barn. Liksom Gud har bestämt, att vintern skall vara en hvilotid för trädet, så är för människan dagen bestämd till arbete, natten till hvila. Till och med om dagen bör tyngre arbete omväxla med lättare, liksom lättare och djupare sömn växla om natten. Dessutom må arbetstiden riktigt fördelas. Dygnet har tjugufyra timmar; af dem bör man använda åtta till sömn, åtta till arbete och de öfriga åtta till vård af hälsan samt till kroppens närande och öfvande. Jean Jacques Rousseau talade jämväl varmt för vården om kroppen vid uppfostran. Den unges kropp och själ borde samtidigt öfvas, på det han en gång i tiden måtte förena den vises förstånd med atletens styrka.

Filantroperna tillkommer förtjänsten att hafva tillämpat de teoretiska reglerna för kroppsöfningarna. I synnerhet har Guts-Muths, Saltzmanns trogne medhjälpare vid filantropien i Schnepfenthal, kraftigt bidragit till införande af kroppsöfningar vid skolorna dels genom sina skrifter, dels och i synnerhet genom anställda praktiska försök. Han åtskilde tre

slag af pedagogiska kroppsöfningar: egentliga gymnastiska öfningar, såsom springa, kasta, klättra, balansera, lyfta m. m.; handarbeten, såsom snickra, svarfva m. m.; sällskapliga ungdomslekar. Guts-Muths anses som fader till den moderna europeiska gymnastiken. Äfven Pestalozzi och Fröbel hafva haft ögonen öppna för kroppsöfningarnas stora vikt vid uppfostran. Guts-Muths tog grekerna till förebild vid bestämmandet af de gymnastiska öfningar, som borde förekomma vid undervisningen i skolorna. Ludvig John åter inslog en ny väg och gaf gymnastiken i Tyskland en nationell riktning. I vårt fosterland har Per Henrik Ling skapat ett system af kroppsöfningar, som vunnit erkännande af de mest kompetenta auktoriteter. Den lingska pedagogiska gymnastiken med sina utfyllnader: lekar och idrott, torde kunna täfla med hvilket annat slag af pedagogisk gymnastik som helst. I alla våra offentliga skolor, som hafva till uppgift att meddela allmän bildning, hafva ock gymnastiska öfningar enligt lingska systemet blifvit införda.

Men för kroppens uppfostran är det ej nog att sörja för att gymnastiska öfningar införas i skolorna, man måste ock se till, att den med hänsyn till näring, renlighet, sysselsättning, hvila m. m. erhåller tillbörlig vård och skötsel. Äfven i dessa afseenden har på senare tider »mycket blifvit gjordt och ännu mera sagdt». »Men», säger en författare, »oaktadt allt, som talats och vidgjorts för beredande af vår ungdoms kroppsliga välbefinnande och utveckling, torde dock utan öfverdrift kunna sägas, att man aldrig tillförne, ej ens under de tider, då hälsovården var okänd både till ord och sak och läkekonsten irrade osäker sin väg fram bland mångtydda försök, mötte så många ungdomar med blåaktiga läppar, bleka, blodfattiga kinder, blågrå ringar kring ögonen, trött utseende, matt, släpande gång, magra, muskelfattiga lemmar o. s. v., som i våra dagar bedröfva oss med sin om allt annat än lefnadslust vittnande åsyn. Detta sorgliga tillstånd har numera till och med öfvergått från de högre klasserna, hvilkas i allmänhet vekligare lefnadssätt och närmare bekantskap med en stigande odlings vanarter innebära en visst icke tillfredsställande men tillfyllestgörande förklaring af denna naturlifvets vilsekommenhet, till allmogen, landets kärna.»

Ligger det sanning i det nu anförda yttrandet — och hvem kan bestrida detta? —, är det verkligen hög tid, att kraftiga åtgärder vidtagas för afhjälpande af missförhållandena. Men härvid är det ej tillräckligt, att en eller annan stämma höjer sig mot ovanorna och osederna samt det däraf härflytande fördärfvet, eller att en eller annan åtgärd vidtages för det ondas stäfjande, utan alla goda krafter måste samverka för att kunna fostra ett släkte med kroppslig hälsa och därmed sammanhängande muntert sinne och friskt lefnadsmod, hvilket allt »erfordras ej blott för skolans arbete, som alltid måste förnimmas som öfveransträngning af en slappad kraft, utan äfven för hemmets förrättningar och den af både skolan och hemmet såsom uppfostrans ändamål åsyftade vetenskapliga, medborgerliga eller husliga verksamheten».

Hvad kan och bör göras för att dana kraftiga bärare af vår odling, som äro i stånd att med hurtigt mod arbeta för dess utveckling, så att vi kunna bestå i täflingskampen med andra folk? Hvilka åtgärder böra vidtagas för att utbilda härdiga och modiga försvarare af vår frihet och självständighet? Ehuru vi ej kunna gifva uttömmande svar på dessa viktiga frågor, vilja vi dock i det följande fästa uppmärksamhet på ett och annat, som torde kunna åtminstone i någon mån bidraga till utredning af de viktiga spörsmålen.

Det bör blifva för alla, som kunna därtill medverka, en viktig angelägenhet att sörja för att barnen få växa upp i sunda bostäder. I städer och liknande samhällen på landsbygden, särskildt där industri i större omfattning bedrifves, böra stat, kommun och arbetsgifvare medverka till att arbetarne erhålla hälsosamma bostäder för drägligt pris. Hushållningssällskapen i de särskilda länen böra ombesörja, att ritningar till lämpliga bostäder för såväl besuttna jordbrukare som torpare, statkarlar, handtverkare, lösa jordbruksarbetare m. m. uppgöras och spridas bland länens befolkning. Ritningarna böra åtföljas af kostnadsförslag och af upplysningar om hvad som erfordras för att en bostad skall vara hälsosam samt om den stora betydelsen däraf, att bostaden är sund.

Skolråd och kyrkostämma i de särskilda skoldistrikten tillkommer det att så ordna, att barnen blifva undervisade i »tjänliga rum». Därtill hör, att barnen få inandas luft icke endast i tillräcklig mängd utan ock af tillbörlig beskaffenhet. Skolhuset skall därför ligga »fritt och sundt». Vidare skola skolråden draga försorg därom, att de till skolan upplåtna rummen hållas rena, och att tjänliga anordningar för beredande af luftväxling vidtagas. För att skolhusen måtte blifva förlagda till sunda platser, är föreskrifvet, att, innan skolhus uppföres, skolrådet skall från vederbörande folkskoleinspektör inhämta yttrande öfver det föreslagna läget. Därjämte skall han vid besöken i skolan taga noggrann kännedom om sundhetsförhållandena därstädes. Märker han några brister i ofvan berörda hänseenden, skall han gifva meddelanden därom till vederbörande lärare eller skolråd. Afhjälpas icke de anmärkta bristerna, skall inspektören göra anmälan därom hos vidkommande domkapitel. Visserligen hafva under den senaste tiden sundhetsförhållandena i våra folkskolor ej så litet förbättrats dels till följd däraf, att ofvan anförda föreskrifter allvarligare tillämpats än tillförne, dels med anledning däraf, att insikten om god lufts och renlighets betydelse för hälsan blifvit allmännare. Men ännu alltjämt äro sundhetsförhållandena i många, många skolor mycket dåliga. Ännu inpackas mångenstädes alltför många barn i skolsalarna; ännu äro i ett stort antal skolor inga eller otillfredsställande anordningar vidtagna för skolrummens ventilation; en stor mängd skolrum uppvärmas ännu på olämpligt sätt, och slutligen råder ännu i beklagligt många skoldistrikt oförsvarlig försumlighet med hänsyn till renhållning af skolrummen. I de senast till ecklesiastikdepartementet afgifna inspektörsberättelserna förmäles, att det varit illa beställdt med renhållningen i alltför många skolor. Skolsalarna hafva skurats alltför sällan: endast tre eller fyra gånger, ja, somligstädes blott två gånger om året; sopning har i många skolor ägt rum endast fyra gånger i veckan och i andra blott hvarannan dag; damningen har ej sällan varit mycket slarfvig. I samma berättelser uppgifves, att i alltför många skolor ventilationsmedlen befunnits dåliga, och att ej sällan iakttagits, att man ej brytt sig om att göra något för luftväxlingen. Jämväl

omförmäla inspektörerna, att ej få skolsalar uppvärmts medelst kaminer af dålig beskaffenhet, samt att kaminerna ej sällan skötts illa, hvilket allt bidragit till att göra skolrummet osnyggt och luften däri torr och osund.

Orsaken till den usla renhållningen och luftväxlingen är ej så sällan lärarens liknöjdhet och bekvämlighetsbegär. Det händer tyvärr oftare, än man skulle vilja tro, att läraren visserligen högljudt klagar öfver de dåliga sundhetsförhållandena i skolan, men att han i sin dagliga gärning själf hvarken iakttager, hvad honom tillkommer, eller vakar öfver att de, som skola handhafva renhållningen m. m., fullgöra sina åligganden med flit och noggrannhet. Inspektörer hafva ansett sig hafva skäl till anmärkningen, att lärare ej begagnat de ventilationsmedel, som i skolsalarna anordnats. Omsorgen för såväl barnens som egen hälsa borde väl, synes det, vara en tillräckligt kraftig driffjäder för att förmå läraren att göra, hvad han kan, för att skolsalen måtte hållas snygg och ren samt vara försedd med frisk luft. Angeläget bör det ock för honom vara att på ett försiktigt och öfvertygande sätt verka för att skoldistriktet anskaffar erforderliga läsrum och lärarkrafter, så att ej barnens mängd blir för stor i förhållande till utrymmet i skolsalen.

En annan orsak till de dåliga sundhetsförhållandena i många af våra skolor är skolrådens och kyrkostämmornas okunnighet, liknöjdhet och nidskhet. För att skingra okunnigheten, väcka upp ur liknöjdheten och fästa uppmärksamheten på hvilken skada en alltför stor sparsamhet, då fråga är om det unga släktets uppfostran, kan medföra, må de verksamma medel, som i en ort kunna stå till buds, användas. Vid föräldramöten må man samtala om betydelsen af goda hygieniska förhållanden i skolorna; därom må ock föreläsningar hållas i de orter, där sådana anordnas; därom må slutligen uppsatser utarbetas och spridas. Men viktigt vid allt detta är, att föreläsningar och uppsatser äro äkta folkliga samt att alla öfverdrifter undvikas. Särskildt torde man kunna fordra af skolrådets ordförande, att han använder sitt inflytande för att förmå alla vederbörande, hvar i sin stad, att göra hvad de kunna för att distriktets skolor måtte genom sina anordningar främja lärjungarnes hälsa och välbefinnande.

Inspektören slutligen tillhör det icke endast att taga noggrann kännedom om sundhetsförhållandena i skolorna utan äfven att allvarligt vaka öfver att de föreskrifter, som i detta hänseende blifvit gifna, samvetsgrant tillämpas.

Men det är ej nog sörjdt för barnens hälsa genom att tillse, att de få växa upp i sunda bostäder och undervisas i skolor, där de hygieniska förhållandena äro tillfredsställande. En viktig roll för kroppens hälsa och kraftiga utveckling spelar ock näringen. För denna har hemmet att sörja. Tyvärr äro många hem så fattiga, att de ej kunna skaffa sina barn hälsosam näring. Den offentliga fattigvården och den enskilda välgörenheten hafva här att gripa in för att skaffa de fattigas barn sund näring och tjänlig beklädnad. Men det är ej endast fattigdom, som orsakar, att mången uppväxande genom otjänlig föda och olämplig vård i öfrigt ej är så frisk och stark, som han borde och kunde vara. Nej, okunnighet, liknöjdhet och slapphet bära ofta ansvaret härför. För att råda bot mot det onda bör man upplysa menigheten om den skada af en olämplig eller slarfvig barnavård, hvaraf icke endast barnet självt under hela sitt kommande lif utan ock hela vårt folk kan komma att lida, och man bör i sammanhang härmed tydligt och kraftigt framhålla det ansvar, föräldrarne ådraga sig genom att ej ägna sina barn tillbörlig vård. Men man må ej stanna härvid. Till menighetens kännedom böra ock spridas enkla praktiska regler, som böra iakttagas vid vården af det uppväxande släktet. Äfven i detta fall torde folkliga föreläsningar och skrifter kunna med fördel användas. Lämpliga föreläsare och författare torde lätt kunna finnas bland våra landet rundt spridda talrika läkare. Genom samtal och praktiska anvisningar torde de för sitt kall utbildade sjuksköterskor och barnmorskor, som numera i allt större antal få anställningar på landsbygden, kunna ej oväsentligt bidraga till att insikt om och intresse för en tillfredsställande barnavård vinner insteg i allt vidare kretsar. De undervisningskurser i matlagning, som under de senaste åren här och där anordnats af de s. k. flyttande skolköken, hafva begagnats med intresse, och man har skäl att hoppas, att de, om de fortfarande komma att hållas, skola ej obetydligt bidraga till att vår allmoge lär sig att bättre än

hittills tillaga sin föda, så att den blir smakligare, billigare och sundare.

Skolan har äfven i det fall, hvarom nu är fråga, en mission att utföra. I de folkskolor, där förhållandena sådant medgifva, bör undervisning i huslig ekonomi meddelas åt flickor, och i alla folkskolor böra alla barn undervisas i hälsovårdslära. De böra få kännedom icke endast om människokroppens byggnad och förrättningar utan ock om hvad som bör iakttagas för att kunna ägna den tillbörlig vård. Särskildt är genom nådiga cirkuläret den 4 nov. 1892 föreskrifvet, att lärjungarne skola erhålla en efter sin uppfostringsförmåga lämpad undervisning om de rusgifvande och narkotiska ämnenas natur och verkningar. Vid talet om kroppens vård bör därjämte kraftigt betonas, hvilka svåra följder frosseriet och otukten kunna medföra.

Hemmets plikt är att kraftigt medverka med skolan i bemödandena att motverka frosseri, dryckenskap och otukt, dessa kropps- och själsfördärfvande laster, som ej endast bringa i olycka ett stort antal enskilda människor och hela familjer utan hota att försvaga och förslappa hela vårt folk i såväl fysiskt som sedligt hänseende.

Men vid det uppväxande släktets fostran till kraft och sedlighet må man väl ihågkomma sanningen, som innehålles i det kända tänkespråket: »Orden äro dvärgar, exemplen jättar.» Med andra ord: bästa medlet att afhålla de unga från att falla för frestelserna till frosseri, dryckenskap och otukt, är att såvidt möjligt sörja för att de få växa upp i en sfär, där måttlighet, nykterhet och kyskhet med allvar iakttagas. Föräldrar, lärare, bröder och systrar samt äldre män och kvinnor i allmänhet böra aldrig förgäta, helst i barns närvaro, hvilket stort inflytande föredömet kan utöfva.

Just som vi nedskrefvo detta, kom under våra ögon följande meddelande: »Den kände ifraren för införande af folkbad, förste provinsialläkaren, doktor H. Englund i Vänersborg, har vändt sig till civilministern med framställning, att denne måtte gifva öfverintendentsämbetet i uppdrag att vid utarbetande af ifrågasatta nya, tidsenliga ritningar till skolhusbyggnader taga all möjlig hänsyn till önskvärdheten af att ångbadstuga inrättas vid hvarje folkskola. Samtidigt lär

doktor Englund hafva gifvit vederbörande anvisning om huru man skulle kunna ordna saken, så att totalkostnaden för en badstuanläggning af föreslagen beskaffenhet ej behöfde öfverstiga 6—800 kronor. D:r Englund hoppas så mycket säkrare på framgång åt sin tanke, som ecklesiastikministern ställer sig mycket gynnsam till densamma.» Det är uppenbart, att det skulle i hög grad främja snygghet och renlighet bland vårt folk och bidraga till hälsans bevarande och stärkande, om tillfälle till ändamålsenligt anordnade bad bereddes folkskolebarnen. I åtskilliga städer hafva redan lämpliga anordningar för det ifrågavarande ändamålet vidtagits.

Som motvikt mot det ensidigt intellektuella arbetet i våra folkskolor hafva följande öfningsämnen uppförts på deras läroplaner: trädgårdsskötsel, slöjd och gymnastik.

Beträffande trädgårdsskötseln har den hittills endast undantagsvis kommit till sin rätt och har sålunda i stort sedt ej utöfvat det inflytande, som man däraf haft skäl att vänta. På sista tiden synes intresset för denna undervisning hafva här och där flammat upp. Härtill torde ej litet hafva bidragit det nit, hvarmed folkskoleinspektoren D:r F. Laurell i Uppsala arbetat för ett ändamålsenligt bedrifvande af trädgårdsskötseln vid folkskolorna. Till vägledning vid anordning af skolträdgårdar hafva anvisningar intagits uti den år 1900 utgifna normalplanen; i denna har ock den viktiga föreskriften meddelats, att arbetena i skolträdgården, såsom gräfning, såning, sättning, vattning, rensning, böra under lärarens ledning utföras af barnen själfva i mån af deras kroppskrafter, samt att de under sommaren behöfliga arbetena ej böra försummas.

Slöjden har omfattats med lifligare intresse och vunnit större utbredning. För år 1901 utgick understöd för främjande af undervisning i slöjd för gossar till 3,489 skolor och afdelningar med 261,675 kronor samt af undervisning i slöjd för flickor till 3,547 skolor och afdelningar med 106,410 kronor. Man kan icke annat än högligen glädja sig öfver den spridning, undervisningen i slöjd vunnit, då man betänker, hvilken stor betydelse nämnda undervisning, rätt bedrifven, har

icke endast med hänsyn till kroppskrafternas utveckling utan ock med afseende på uppfostran i öfrigt.

Tidigare än slöjden har gymnastiken vunnit plats på folkskolornas arbetsordning men har haft och har fortfarande svårare att väcka det allmännare och lifligare intresse, som är erforderligt, för att den skall blifva tillbörligt omhuldad. Anledningarna härtill hafva varit flera. Menige man förstår i allmänhet icke gymnastikens nytta. Ofta får man höra sådana yttranden som dessa: »Barnen i folkskolan hafva tillräcklig rörelse genom gången till och från skolan samt genom det arbete, de utföra i hemmet på från skolarbetet lediga stunder. De kroppsöfningar, som vid gymnastiköfningarna utföras, äro till intet gagn; åtskilliga af dem äro äfventyrliga och några, då de utföras af flickor, oanständiga.» Ett annat hinder för allvarligare bedrifvande af gymnastik i folkskolorna har varit svårigheten att för öfningarna däri få tillräcklig och lämplig tid. Denna svårighet har på senare tiden ökats därigenom, att man mångenstädes infört s. k. odelad lästid för att, bland annat, kunna få skicka hem barnen från skolan så snart som möjligt. Ett tredje hinder för regelbundna gymnastiköfningar är bristen på lämplig lokal. Vanligen äro på landsbygden inga anordningar vidtagna för anskaffande af lokal eller redskap för undervisningen i gymnastik. Vederbörande myndigheter hafva med hänsyn till denna undervisning många och stora försyndelser att förebrå sig. Gymnastikundervisningen är därför i många skolor en undervisning endast på papperet. Dessutom hafva i våra dagar två andra slag af kroppsöfningar uppträdt på arenan och hota att otillbörligt inskränka eller alldeles bortdrifva gymnastiköfningarna. Vi mena de fria lekarna och idrotten.

Huru skola de ofvan angifna hindren för regelbundna, verksamma gymnastiköfningar kunna häfvas? Lärarne i de särskilda skolorna böra vid lämpliga tillfällen klargöra för menigheten, hvilken betydelse gymnastiköfningarna hafva äfven för den, som har annan kroppsrörelse och sysselsättning med kroppsarbete. Synnerligen lämpligt synes det ock vara, att vid bestämmande af de ämnen, som skola behandlas i de föreläsningar, som anordnas här och där i bygderna med ändamål att främja de kroppsarbetande klassernas upplysning,

hänsyn tages äfven till gymnastikens uppgift och betydelse. Lärarne böra för öfrigt besinna, att det är deras skyldighet att samvetsgrant använda till gymnastiköfningarna den tid, som blifvit däråt anslagen. Den uppmaningen är icke öfverflödig. Huru ofta öfverhoppas nämligen icke gymnastiköfningen, och, om den verkligen äger rum, hur lamt och likgiltigt bedrifves den icke! Att förhållandet är sådant, beror jämväl på den slapphet och liknöjdhet, hvarmed skolråd och folkskoleinspektörer i allmänhet öfvervaka gymnastiköfningarna. Vid många inspektioner anser inspektören icke nödigt att taga reda på om gymnastiköfningar äga rum och till hvilken omfattning; ännu mera sällan torde det förekomma, att inspektören tager kännedom om resultaten utaf ifrågavarande öfningar, och lätt räknade torde de fall vara, då inspektören vänder sig till vederbörande skolråd för att få rättelse rörande bristfällig undervisning i gymnastik eller för att få några åtgärder vidtagna för främjande af denna undervisning, såsom anskaffande af lokal, redskap m. m. Skolråds och inspektörers liknöjdhet och slapphet, då fråga är om undervisningen i gymnastik, äro bevis på hur man hittills ringaktat detta ämne, men skolråd och inspektörer hafva icke rätt att vårdslösa gymnastiken. De hafva skyldighet att lika samvetsgrant vaka öfver undervisningen i detta ämne som öfver undervisningen i andra ämnen. Det är väl att hoppas, att, då betydelsen af gymnastiska öfningar blifvit på sista tiden och alltjämt blifver kraftigt påvisad, vederbörande myndigheter skola känna sig uppfordrade att med större allvar åtaga sig nämnda öfningar.

Angående tid till gymnastiköfningarna hafva i nu gällande normalplan följande anvisningar blifvit gifna: a) Hvarje dag användas af tredje lärotimmen tjugu minuter till gymnastik och fyrtio minuter till det å läsordningen upptagna läroämnet, i hvilket fall näst föregående rast tages från andra lärotimmen; b) hvarannan dag användes af den för innanläsning eller räkning anslagna tredje lärotimmen en half timme till gymnastik, i hvilket fall en half timme efter den femte lärotimmen samma eller följande dag användes till läsning eller räkning; c) hvarannan dag öfvas gymnastik en half timme antingen efter tredje eller efter femte lärotimmens

slut. Visserligen torde den i normalplanen angifna tiden icke vara den i och för sig lämpligaste, men med hänsyn till det förhållandet, att det ojämförligt största antalet skolor saknar särskild gymnastiklokal, och att gymnastiköfningarna måste företagas antingen i den vanliga skolsalen eller, då omständigheterna det medgifva, på lekplanen, torde någon lämpligare icke vara att erhålla. Med stor noggrannhet bör läraren iakttaga, när gymnastiköfningarna förekomma i lärosalen, att verksam vädring sker såväl före den timme, under hvilken öfningarna äga rum, som efter dessas slut, och att under dessa fritt tillträde lämnas för den yttre luften, samt att rörelserna företagas på sådant sätt, att damm af dem så litet som möjligt uppröres. Visserligen är det i åtskilliga hänseenden olämpligt att anställa gymnastiska öfningar i den vanliga skolsalen, men hellre må man använda lässalen äfven till gymnastiklokal än indraga ifrågavarande öfningar. Dock bör man hafva till syfte att så fort som möjligt få till stånd anordningar, genom hvilka tillfälle beredes att förlägga gymnastiköfningarna antingen helt och hållet eller åtminstone delvis till annan lokal än lässalen. Såsom exempel på sådana anordningar må här anföras: a) Afklädningsrummet, om detta är någorlunda stort, förses med ribbstol, bom och, om möjligt, med slingerstege. När gymnastiköfningar skola företagas, bäras ytterkläderna in i skolsalen. b) På lekplanen uppföres ett skjul, som förses med golf och inklädes åt två sidor; i skjulet anordnas ribbstol och bom samt om möjligt äfven slingerstege. c) Särskild gymnastiklokal uppföres, helst i samband med någon lämplig badinrättning. Vederbörande myndigheter böra på ett försiktigt och öfvertygande sätt söka förmå de särskilda skoldistrikten att efter råd och lägenhet se gymnastiken till godo, så att den må kunna bedrifvas till gagn. I vårt grannland Danmark utfärdade ministeriet för kyrko- och undervisningsväsendet den 10 september 1900 ett cirkulär till samtliga skoldirektioner utanför Köpenhamn. I detta fästes uppmärksamhet på hvad som bör iakttagas vid uppförande af gymnastikhus dels för mindre skolor på landsbygden, dels för större skolor i städerna. »Man finner», säges det, »en sådan vägledning så mycket mer erforderlig, som man med tillfredsställelse iakttager ett ständigt stigande in-

tresse i landet för den gymnastiska undervisningen, ett intresse, som har gifvit sig uttryck icke blott i upprepade och betydliga bevillningar till utbildande af lärarkrafter för gymnastikundervisningen såväl i folkskolan som för den konfirmerade ungdomen, utan äfven genom en mycket stor tillströmning till denna undervisning, större än att man kan mottaga alla, som vilja i undervisningen deltaga. Också hos de lokala skolstyrelserna rundt om i landet visar sig en växande insikt om gymnastikens betydelse för ungdomens hela personliga utveckling och i förbindelse därmed en starkare önskan, att gymnastiköfningar må anordnas på bästa sätt. Därför torde man med så mycket större förhoppning kunna motse en frikostig beredvillighet hos kommunalstyrelserna att göra de pekuniära uppoffringar, som äro nödvändiga för uppnående af ett tillfredsställande resultat uti ifrågavarande hänseende.» Förenämnda cirkulär innehåller för öfrigt: Beskrifning på ett gymnastikhus för folkskolan. A. Allmänna anmärkningar: 1. Byggnadsplats, omgifningar, grundförhållanden m. m. 2. Gymnastiksalens storlek och belysning. 3. Förstuga, omklädningsrum m. m. 4. Golfvet i gymnastiksalen. 5. Uppvärmning och ventilation. 6. Gymnastiksalens renhållning. B. Särskilda anmärkningar till de planer för uppförande af gymnastikhus, som äro bifogade till cirkuläret. Dessa planer utgöras af en för gymnastikhus af trä för mindre skolor; en för gymnastikhus af sten för mindre skolor och en för gymnastikhus för större skolor. Då vårt öfverintendentsämbete fått nådig befallning att inkomma med förslag till nya ritningar för skolhus, synes det naturligt, att det vid fullgörande däraf också fäster afseende vid behofvet af särskilda anordningar för undervisningen i gymnastik. Det danska cirkulär, som vi här ofvan omförmält, torde kunna lämna goda anvisningar vid uppförande af de ritningar till gymnastikhus eller gymnastiksalar, som väl öfverintendentsämbetet kommer att aflämna i samband med öfriga ritningar till skolhus.

Det meranämnda cirkuläret innehåller därjämte en befallning, att vissa redskap för undervisning i gymnastik, nämligen de, som anses mest nödvändiga, skola inom bestämd tid anskaffas till hvarje skola. En dylik befallning torde icke

inom vårt land kunna utfärdas; men hvad som kan och bör göras, är, att direktionen för gymnastiska centralinstitutet utfärdar till alla skolstyrelser och skolråd i landet en skrifvelse, hvari direktionen fäster uppmärksamhet på de redskap, som i första hand böra anskaffas, samt låter skrifvelsen åtföljas af ritningar till och beskrifningar på nämnda redskap. Mycket viktigt är, att de redskap, som föreslås, äro enkla och billiga. Småningom kan man sedan fortgå till anskaffande af allt fullständigare gymnastikattiralj.

Innan vi afsluta talet om gymnastikundervisningen i folkskolan, vilja vi anföra ett sammandrag af hvad folkskoleinspektörerna i sina senast afgifna berättelser yttra rörande nämnda undervisning: »Från de flesta inspektionsområden klagas öfver att undervisningen i gymnastik i allmänhet icke varit tillfredsställande dels på grund af bristande intresse hos både skolråd och församlingsmedlemmar samt hos många lärare, dels och förnämligast på grund af brist på lämpliga lokaler och platser i det fria för gymnastiköfningarna. Dock meddelas af en och annan inspektör, att undervisningen gått framåt i åtskilliga sådana skolor, vid hvilka yngre lärare med bättre utbildning och större förstånd om gymnastikens betydelse blifvit anställda. Vanligen torde gymnastiköfningarna hafva inskränkts till marscher, vändningar och fristående rörelser; dock har i ej så få skolor liedbeckska dagöfningarna blifvit tillämpade, och i åtskilliga af dessa skolor har gymnastikundervisningen omfattats med större intresse. På sista tiden har märkts stigande insikt om kroppsöfningarnas betydelse vid uppfostran, och man har mångenstädes med stort deltagande omfattat de ifrigt förordade förslagen att låta gymnastiköfningarna omväxla med fria lekar. I några skoldistrikt, där man haft tillgång till utbildade leklärare, hafva ordnade lekar också blifvit införda och synas hafva mottagits af allmänhet och barn med mycken tillfredsställelse. Af inspektörernas berättelser framgår jämväl, att det funnits skolor — till och med folkskolor —, i hvilka gymnastiköfningar ej förekommit, samt att i några skolor gymnastik visserligen varit upptagen på läsordningen, men att, detta oaktadt, ingen undervisning däri ägt rum. Skolor,

hörande till de två sistnämnda grupperna, synas dock hafva varit jämförelsevis få.»

Uti gällande normalplan gifves uti de metodiska anvisningar, som där äro lämnade för undervisningen i gymnastik, den föreskriften, att vid lämplig väderlek fria lekar under lärarens ledning stundom böra anordnas. Men uti normalplanen är ej sagdt, om de fria lekarna skola anställas på den till undervisningen i gymnastik anslagna tiden eller på särskild tid. Däraf torde man kunna draga den slutsatsen, att läraren kan anordna lekar såväl på den tid, som är bestämd för undervisning i gymnastik, som ock på tid, som ligger utanför den, som på läsordningen är angifven för det dagliga skolarbetet. Oss synes det dock, som om lekarna i allmänhet icke borde få inkräkta på den för undervisning i gymnastik anslagna tiden. Denna är enligt vårt förmenande så kort, att den behöfver helt och hållet användas för gymnastiköfningarna. Lekarna böra således — sådan är åtminstone vår uppfattning — anordnas på tider, som icke äro afsedda för undervisning i något skolans kunskaps- eller öfningsämne. På sådana tider bör läraren, när han finner lämpligt, anordna passande fria lekar i hufvudsakligt syfte att inlära sådana och att väcka barnens intresse för dem, på det de sedan i hemmen må kunna på lediga stunder flitigt öfva dem.

Beträffande införandet af fria lekar i skolorna har ministeriet för kyrko- och undervisningsväsendet i Danmark den 31 augusti 1896 utfärdat cirkulär till samtliga skoldirektioner. Däri yttras bland annat, att samtidigt därmed, att man kommit till insikt om den stora och afgörande betydelse, som kroppsöfningar hade för ungdomens sunda och harmoniska utveckling, hade intresset för barnens samt de unga männens och kvinnornas sysselsättning med sådana ordnade lekar, som kräfde hurtighet, smidighet och kraft, mer och mer gjort sig gällande som en sak, på hvilken både från hemmets och skolans sida borde läggas den största vikt. Man hade lärt sig förstå, att dessa lekar med den kraftiga rörelse, hvari de försatte hela kroppen utan att ensidigt lägga beslag på särskilda delar däraf, vore en så naturlig och hälsosamt inverkande form för kroppsöfningar, att de i sådant hänseende, drifna på rätta sättet, stode öfver hvilken annan sportmässig

idrott som helst (att ro, rida, cykla o. s. v.) och kunde sättas vid sidan af den mest rationellt utvecklade gymnastik. Man hade därjämte insett, att de, jämte det att de skaffade de unga en hälsosam och uppfriskande underhållning på deras lediga stunder, i hög grad utvecklade deras förmåga att hurtigt fatta ett beslut och att med kraft genomföra det, och att de väckte en lefvande känsla af ansvar icke endast med hänsyn till de lekande själfva och den ställning de tillkämpa sig bland kamraterna, utan äfven och i synnerhet med afseende på dem, med hvilka de skulle dela segern eller nederlaget, samt slutligen att de skärpte de lekandes känsla för samarbetets praktiska betydelse och för nödvändigheten af att i det gifna ögonblicket kunna underordna sig under en annans vilja, kort sagdt, att dessa lekar spelade en roll vid personlighetens utveckling, som måste anses vara af mycket stor betydelse. Till detta torde lekarnas negativa betydelse böra läggas, nämligen att sysselsättningen med lekar hindrade de unga från att »slå dank», hvilket vanligen har med sig »olydnad och dåraktiga påhitt».

Under det sålunda den ordnade leken utvecklade förmögenheter och egenskaper hos de unga, som gymnastiken icke uppodlade, så hade denna till uppgift att i andra hänseenden utöfva ett uppfostrande inflytande, såsom att på ett planmässigt sätt utveckla enskilda muskler och nerver, att vänja vid att hastigt utföra af läraren gifna order o. s. v. Den ordnade leken och gymnastiken borde sålunda icke träda i stället för hvarandra utan supplera hvarandra.

För ordnade lekars införande i skolorna är hos oss sörjdt icke endast därigenom, att i normalplanen föreskrifves, att dylika lekar böra af läraren emellanåt anordnas, utan äfven på det sätt, att i folkskolestadgan af år 1897 påbjudes, att, när skolhus skall uppföras, det skall tillses, att plats beredes för barnens lekar, samt att vederbörande folkskoleinspektör skall, innan skolhus uppföres, yttra sig om den föreslagna lekplatsens lämplighet för det därmed afsedda ändamålet.

Vid seminarierna skola i de särskilda klasserna genomgås med eleverna fria lekar, företrädesvis sådana, som förekomma i den ort, där seminariet är förlagdt. Dessutom an-

ordnas numera årligen vid Nääs s. k. lekkurser, som hafva till syfte att utbilda leklärare. Genom dessa kurser har intresset för anordnandet af lekar i skolorna mycket tilltagit, och lekar anställas i allt flera och flera skolor.

Men, vill man fostra ett härdigt och kraftigt släkte, är det ej nog därmed, att man sörjer för att barnen i skolorna få åtnjuta tillbörlig vård. Nej, af mycket stor betydelse är det jämväl, att man tillser, att gossar och flickor under öfvergångsåldern, från fjorton till nitton år, komma i åtnjutande af ändamålsenlig omvårdnad. Under dessa år är det just, som hjärta och lungor starkast utvecklas. Då grundläggas dessa organers arbetsförmåga och motståndskraft för hela det senare lifvet. Under nämnda år växa såväl hjärta som lungor lika mycket som under alla de föregående åren, om de nämligen få utveckla sig under normala förhållanden. Huru viktigt det är, att särskildt ifrågavarande organer kraftigt utvecklas, framgår däraf, att de, starkt utvecklade, lämna det verksammaste skyddet mot tuberkulos. För att främja deras utveckling bör tillfälle beredas de uppväxande i denna ålder att deltaga i såväl regelbundna gymnastiköfningar som ordnade lekar.

Hur skall detta kunna åstadkommas? På denna fråga kan ej något allmängiltigt svar gifvas. Därtill äro förhållandena i de särskilda orterna alltför olika. I den ena orten kan det anordnas på ett sätt, i den andra på ett annat. Visserligen finnes det orter i vårt vidsträckta land med dess öfver hufvud taget glesa befolkning, där ingenting kan åt saken åtgöras, men i många, många åter kan man med större eller mindre framgång vidtaga åtgärder för beredande af tillfälle för den äldre ungdomen att få deltaga i regelbundna kroppsöfningar, såväl egentlig gymnastik som fria lekar.

Alldeles gifvet synes oss vara, att de unga, som besöka fortsättningsskolor, högre folkskolor och folkhögskolor, därunder få deltaga i regelbundna, sakkunnigt ledda kroppsöfningar. Men de, som genomgå dylika skolor, äro jämförelsevis få, och, äfven sedan de lämnat skolan, äro de i behof af ordnade kroppsöfningar för hälsans bevarande och stärkande. Därför borde i hvarje skolområde så anordnas, att äldre ungdom kunde få samlas åtminstone någon gång i veckan för att

få deltaga i gymnastiköfningar. Ledare af dessa kunde ju skolans lärare vara, som helt säkert skulle åtaga sig detta arbete mot billigt arfvode, om han ej skulle känna sig manad att åtminstone till en början för den goda sakens skull offra tid och krafter utan ersättning. Här och där torde någon annan person finnas, som vore kunnig och villig att leda gymnastiköfningar för traktens ungdom. Denna borde ock stundom få samlas på skolornas lekplaner för anställande af lekar. Detta skulle ej endast bidraga till kroppskrafternas stärkande och till bibehållande af muntert sinne och friskt lefnadsmod utan ock vara ett verksamt medel till att afhålla de unga från deltagande i själs- och kroppsfördärfvande förlustelser, som i riklig mängd anordnas af samvetslösa personer, hvilka ej akta för rof att med allahanda lockelser söka förmå de unga att deltaga uti af dem anordnade så kallade nöjen. Visserligen har ungdomen behof af den hvila och vederkvickelse, som förädlande nöjen medföra, men förädlande äro ej sådana förlustelser, som väcka syndiga begärelser och nedsätta kroppskrafterna. Personer, som tillställa dylika förlustelser, vilja ej ungdomens väl. Nej, de vilja i bästa fall därigenom draga till sig, hvad de behöfva för sitt lifsuppehälle, hvilket de äro för lata och lättsinniga att vilja själfva förskaffa sig genom ärligt arbete.

Men äfven för den fullt vuxne hafva folklekar och andra kroppsöfningar mycket stor betydelse. Därigenom ökas den enskildes arbetskraft och främjas hans arbetsduglighet, hvartill kommer, att, om folklekar och kroppsöfningar vinna allmännare spridning och komma att omfattas med intresse, därigenom vårt folks försvarskraft väsentligen höjes. Många fabriksstyrelser hafva insett vikten af att bereda sina arbetare tillfälle till kroppsöfningar på lediga stunder. Så har t. ex. doktor Henrik Traun i Hamburg — såsom vi förut i ett annat sammanhang omförmält — anordnat för de unga fabriksarbetarne lekar i det fria. Resultaten häraf hafva varit mycket gynnsamma: de i lekarna deltagande arbetarnes bröstomfång har betydligt tilltagit, och deras muskler hafva stärkts; antalet af såväl sjuka som sjukdagar har i beaktansvärd grad förminskats.

Lika gynnsamt inflytande kan jämväl idrotten utöfva, om den hålles inom bestämda gränser, så att den å ena sidan ej tränger undan gymnastik och lekar i det fria och å den andra ej urartar till öfverdrifter eller till starkt uppdrifvande af ensidiga färdigheter.

Uti ett »Flygblad till Sveriges ungdom» har den för vårt folks uppfostran till kraft och sedlighet så nitiskt och oegennyttigt arbetande öfverstelöjtnant C. Norlander meddelat viktiga lärdomar rörande kroppsöfningarnas nödvändighet och uppgift. Han slutar sin framställning med följande uppmaningar, hvilka vi lägga de unga varmt på hjärtat:

1. Begagna dig i första rummet af gymnastiken och dessutom af de mera fria kroppsöfningsformer, som stå dig till buds! Låt framför allt ej en möjligen befintlig känsla af ringare förmåga eller färdighet hålla dig tillbaka!

2. Du skall finna riklig ersättning för din möda och ditt självpålagda tvång i hälsa och ökad arbetskraft på alla lefnadsområden; ty väl ordnade kroppsöfningar verka icke blott kroppsligt stärkande utan ock andligt utvecklande: detta är ej ett löst påstående utan ett bevisadt faktum; en timmes daglig sådan öfning är så långt ifrån bortkastad, att man tvärtom därigenom vinner ökad förmåga till såväl annat kroppsarbete som till studier.

3. Men kroppsöfningar ensamt förmå ej allt; äfven andra hygieniska fordringar måste tillgodoses. Dit höra bland annat frisk luft, ljus, renlighet, hudens härdande, förnuftig klädsel, enkel och sund föda, tillräcklig sömn, undvikande af alkohol- och tobaksmissbruk, med ett ord: iakttagande af ett sundt och naturenligt lefnadssätt för öfrigt. Ett sådant i förening med rationellt drifna kroppsöfningar skall skapa en kroppsligt och andligt sund, manlig, djärf och handlingskraftig svensk ungdom, hvars förmåga skall svara mot dess goda vilja att väl tjäna konung, samhälle och fosterland.

Carl K—n.

16.

Anteckningar från en resa i pedagogiskt syfte i Frankrike sommaren 1901.

(Forts. fr. f. häfte.)

Vid det andra menade man, att eleven endast skulle få ämnet till uppsatsen men skulle få behandla det i full frihet och utan någon påtryckning från lärarinnans sida. Ej heller bör det vara behandladt under en lektion. Om det förut preparerades, skulle alla skrifva detsamma, och det skulle vara omöjligt att afgöra, om den uppgifna författarinnan hade skrifvit uppsatsen eller någon annan. I alla händelser vore en sådan uppsats intet utslag af hennes individuella uppfattning, begåfning och flit utan endast af hennes förmåga att referera. Man var alls icke rädd att ge dem svåra ämnen i de högre klasserna men undvek dem i första. Jag frapperades emellertid vid båda seminarierna af samma osjälfständighet i uppfattningen och till och med i behandlingen af språket. Äfven sådana ämnen, som tyckas inbjuda till originell behandling, äro i förvånande grad likartadt behandlade.

Man är ständigt i tillfälle att beundra lärarnes uppfinningsförmåga, när det gäller att hitta på ämnen. Ofta äro rubrikerna ganska långa. De kunna upptaga flera rader. Som exempel skall jag be att få anföra följande: »En ung flicka af er ålder skall välja sig ett bibliotek. Hvilka böcker skulle ni vilja föreslå henne? Uppgif skäl för ert val!» — »Förklara detta ord af Renan: 'Man kan mäta en mans värde med hans förmåga att beundra.' Kan man och bör man odla förmågan att beundra och huru?» — »Hvad menar ni om George Sands åsikt: Man bör göra barnen lyckliga?» — »En promenad med La Fontaine.» — »En af era vänner, som för några månader sedan lämnat seminariet, skrifver till er, att hon tillbringar större delen af sin dag med att läsa romaner. Ni skrifver till henne med anledning däraf.»

I regeln skrifves en uppsats per vecka. Nytt ämne delas ut, när de under veckan skrifna uppsatserna tagas in. Mot slutet af året skrifves på klassrummet och på bestämd tid för att förbereda eleverna för examensskrifningarna.

På klassrummet genomgås de korrigerade uppsatserna med mycken omsorg och grundlighet. Därvid framträder oupphörligt fransmännens stora förmåga att med ett kort och elegant uttryck kasta ett skarpt och klart ljus öfver en sak, hans färdighet att analysera t. ex. ett begrepp, att väga orden mot hvarandra, att uppfatta och följa en främmande tankegång, att bemöta ett inkast eller en invändning. Kritikens färla svängdes med ganska mycken skärpa, men agan togs vanligen emot lika elegant, som den gafs.

Den allmänt brukliga metoden för undervisningen i historia och geografi kallar M:r Compayré »une méthode pittoresque», men på mig gjorde den ett alldeles motsatt intryck, hvilket naturligtvis kan förklaras däraf, att jag gjorde mina studier under en ytterst olämplig tid. Jag skall be att på förhand få påpeka möjligheten, att mina intryck äro i hög grad oriktiga och vilseledande.

Redan i moderskolan börjar undervisningen i historia därmed, att man berättar små anekdoter, ger korta biografier öfver de mest kända af Frankrikes stora män. Man skildrar en och annan upptäcktsfärd, berättar sagor och visar bilder med bifogande af några namn och data eller upplysningar om klädedräkt, seder, vapen, redskap.

I folkskolan genomgås hvarje år i hvar klass hela Frankrikes hela historia från gallerna till nuvarande tid, utom att man i klass 4 börjar med feodalväldet, och att man ägnar oktober och november af femte året åt antiken. Två eller tre timmar äro anslagna åt ämnet.

De läroböcker, jag såg, föreföllo mycket tråkiga. Några få torra meningar äro sagda om hvart och ett af de i planen noga specificerade ämnena. Dessa meningar äro sammanförda i numrerade stycken, som sammanföras under gemensam rubrik. Efter dessa stycken följer en »questionnaire»* med vanligen numrerade frågor.

* Samling af frågor.

En lektion gick så till, att lärarinnan först utantill uppläste ett stycke. Sedan läste barnen detsamma innantill. Därpå genomlästes nämnda questionnaire, och svaret å hvarje fråga uppsöktes i texten. Svar och frågor äro afpassade efter hvarandra, så att numret är viktigare att hålla reda på än innehållet. Boken är dessutom illustrerad utomordentligt dåligt, och en mängd bilder framställa de mest hårresande scener ur Frankrikes historia.

Det visade sig vara mycket svårt att under dessa lektioner hålla ordning i klassen.

De flesta lektioner, jag åhörde, voro repetitionslektioner, och dessa tycktes intressera både lärarinna och barn betydligt mer.

I detta ämne är metoden alldeles densamma genom alla klasserna, men ju högre upp man kommer, dess mer bemöda sig lärarne att göra klart för barnen sammanhanget mellan orsak och verkan, de psykologiska och religiösa företeelsernas innebörd, de framträdande personernas etiska och intellektuella nivå, men det blir ofta helt torrt och schematiskt samt återgifvet af barnen mycket osmält och snusförnuftigt.

Referat och små uppsatser i historiska ämnen gifvas ofta.

Sammankopplad med dels moralen, dels historieundervisningen är statskunskap. Man börjar med sjuåringarne detta ämne. De ha då redan hunnit igenom sitt lands historia och anses ha förutsättningar för att kunna fatta det. I folkskolans alla klasser talas då i oktober om medborgaren, i november om kommunen och dess administration, i december om kantonen och dess administration, i januari om departementet, i februari om staten, i mars om regeringen, i april om rättsskipningen, i maj och juni om hären, i juli om de olika regeringsdepartementen. I augusti följer repetition af det hela. En timme per vecka är anslagen åt ämnet.

Att fånga barnens intresse för dessa abstrakta och svårbegripliga saker förefaller att vara omöjligt. Också inskränker man sig till att en stund samtala om ämnet för lektionen, hvarefter man dikterar några satser, som barnen få efter bästa förmåga lära utantill.

Seminarierna tyckas ej vara i stånd att ge någon väckelse åt skolan i fråga om denna »méthode pittoresque». Eleverna repetera troget i katedern, hvad de själfva inhämtat under sina lektioner. Deras föredrag är mycket flytande, hållet efter skrifvet manuskript, hvilket gör, att de ibland kunna våga ge sig ut i någon liten diskussion med barnen utan fruktan att tappa koncepten. Detta ger ett visst intryck af personlighet i undervisningen, hvilket tilltalar mer än memorering. Innehållet är dock ej afpassadt efter barnens nivå. Samma föredrag gör sig däremot på ett förträffligt sätt gällande i seminariets kateder. Man vill gärna tro, att eleverna äga förmåga att följa dessa mången gång lysande exposéer öfver ett patriotiskt företag, dessa klara, systematiska öfversikter öfver t. ex. tredje ståndets uppkomst och maktsträfvan, slutligen krönt med framgång, öfver kvinnans ställning i samhället under dess olika skeden. Men, när man läser elevernas uppsatser eller hör deras föredrag på klassrummet, kan man frestas att betvifla, att förutsättningar finnas för att de skola kunna tillägna sig, hvad de få.

Repetitionerna tillgå så, att eleverna få anmäla sig till förhör på någon viss del af kursen. Lärarinnan för sina anteckningar så, att hon kan kontrollera, att hvar elev genomgår hvarje del af kursen. Därför kan man under en repetitionslektion få höra än om Karl den store, än om den svenske Karl XII och därpå plötsligt komma in på Elias och Elisas historia. Under tentamen bläddrar vanligen den, som förhöres, i sina papper eller andra källor. Man lägger ej an på att kunskapen skall behållas i minnet, utan att man snabbt skall kunna hämta den, där den finnes, utom i fråga om stoffet, som behöfs för examen.

Geografien är nog också torr och schematisk men mer fattbar, som den tages. Kartritning användes mycket på alla stadier.

Det är hufvudsakligen Frankrike och dess kolonier, som studeras. I en gosskola, där jag var, hade man godt reda på att Sveriges hufvudstad hette Stocolm och stafvade den äfven rätt ehuru enligt fransk ortografi, men Norges fick heta Christinia. Mer fick jag ej höra om Skandinavien. Hvar jag kom, höll man på med Frankrikes floder och gränser,

så att dessa ämnen hörde jag behandlas på flera olika stadier men icke mer än ett par andra. I Grenoble åhörde jag i en folkskola en lektion, som fördelaktigt skilde sig från alla andra, jag var i tillfälle att höra. Lärarinnan tog till utgångspunkt det förhållandet, att Grenoble gästades af så många främlingar, anledningen därtill, hvilka fördelar det medförde för staden, och att dess invånare borde göra allt, för att de skulle trifvas. Därpå eftersinnades, hur man bäst skulle kunna få se det vackraste af det sköna Dauphiné, och man tänkte sig en tjänstgöring som ciceron. Därmed var man inne på kommunikationerna, dagens ämne.

Kurserna äro koncentriska. Hvarje oktobervecka läses under tvenne lektioner om planetsystemet med alla barn från 5 till 13 år. Sedan öfvergår man till hembygden, och karta däröfver ritas, vanligen med skolhuset till utgångspunkt. Därefter talar man om de fyra väderstrecken och kompassen. I november studeras jordens yta: i småskolan under form af samtal (causeries) land och vatten, berg, vulkaner, raser; i lägre afdelningen af folkskolan »détails pittoresques sur les accidents de la surface terrestre», d. v. s. lättfattliga och roande skildringar skola gifvas af lifvet på jorden samt af jordytans beskaffenhet och förändringar. I januari läses Frankrikes fysiska, i februari och mars dess politiska geografi etc. Inlärandet af departementen tar naturligtvis lång tid.

Kartritningen ägnas mycken tid och med mycket godt resultat. I sina skrifböcker införa vanligen eleverna små kartskisser, som äro gjorda med smak och omsorg, men äfven på svarta taflan rita de med stor färdighet. Så t. ex. uppritades ofta med snabbhet och säkerhet Frankrikes gränser, hvarpå städer, floder, berg, kanaler m. m. tecknades. Däremot var man gifvetvis ej lika hemmastadd med andra länders kartor.

Inom all undervisning användas anteckningar mycket. I folkskolan skall hvarje elev en dag i månaden uppteckna allt, som förefallit under dagens lopp. I många skolor göras sådana dagboksanteckningar än oftare. Den bok, hvari de införas, kallas »roulement». Den är i vissa fall merit, t. ex. vid intagning i »école supérieure» eller vid examina. Den innehåller flera lektioner i moral, franska, referat af lektioner i alla skolans ämnen, teckningar, kartskisser, mönster till

något klädesplagg, broderi e. dyl., ritning af ett slöjdföremål o. s. v.*

* För att gifva en idé om denna »roulement» skall jag be att få gifva en afskrift af en sida däri.

Vendredi 8 Mars 1901. MARTHE MEUVILLE.

Matin.

Maxime.

Le sein de notre étude c'est d'en devenir meilleur et plus sage.

MONTAIGNE.

Morale.

Interrogation: Respect de l'honneur et de la réputation d'autrui.

Pensées morales.

Bonne volonté vaut mieux que ceinture dorée. PROVERBE.

Il ne serait nuls médisants, s'il n'était des écoutants.

ANCIEN PROVERBE.

Croire qu'une petite médisance ne peut nuire, c'est de croire qu'une étincelle ne peut mettre le feu.

Ceux qui nuisent à la réputation ou à la fortune des autres plutôt que de perdre un bon mot méritent une peine infernale. LA BRUYÈRE.

On ne permet guère à son esprit de juger des défauts des autres que pour en parler, et si l'on n'en parlait pas on cesserait insensiblement de s'appliquer à en juger. NICOLE.

Lecture.

La médisance. MASSILLON. — La calomnie. BEAUMARCHAIS. — Les jugements téméraires. NICOLE.

Français.

Compte-rendu de la rédaction. Appliquez et commentez ces deux vers de Molière:

Quand sur une personne on prétend se régler,
C'est par les beaux côtés qu'il lui faut ressembler.

Géographie.

Interrogation: Bassin du Rhin, de la Meuse et de l'Escaut.

Interrogation sur les différents bassins.

Soir.

Géométrie.

Cylindre. Définition. — Axe. — Hauteur. — Surfaces latérales, total et volume.

Problèmes sur les cylindres.

Chant.

Exercises de gammes et de solfèges.

Lecture expliquée.

Mensonge de chien. JEAN OICARD.

Mots expliqués. — Un chien mouton; calotte; bateleur; broussaille: paperasse; serre; papier; extravagant; métamorphoser; main basse; imaginaire; chrétien: argument; malin; révélateur; loyauté; port-à-claire; voie; proie: épier; plumeau; au dégage; frémissant; bonne humeur; infiniment.

Dagens anteckning afslutas med en hemuppgift i aritmetik.

Äfven på seminariet användas skripta förvånande mycket. Eleverna nedskrifva ofta hvart ord af en liten enkel exposé, som ej är annat än en ofullständig afskrift af något arbete. Mycken flit nedlägges på allt detta nedskrifvande, och denna flit kunde säkert användas bättre på annat sätt.

Ledande principer inom den franska folkundervisningen.

Den franska folkskolan är yngre än många af dess europeiska syskon och betraktas kanske med en viss öfverlägsenhet på många håll. Men dess ställning af yngre ger den möjlighet att draga gagn af de erfarenheter, som dessa andra med möda måst leta sig till. När man tar i betraktande, att det är endast under de sista tjugu åren, som denna utveckling har fortgått, måste man erkänna, att resultatet är förvånande. Detta resultat har dock vunnits på endast tvenne decennier och det under en oafbruten kamp mot de klerikala och andra konservativa element, som i folkbildningen se en fara. Kanske än mer beundran väcker det, att den lyckats göra sig till vän med de befolkningslager, om hvilka striden står.

Den franska skolan är en skapelse af revolutionen — åtminstone i sin princip — och bär många spår af att den kom till i en tid, då man icke var rädd att frångå det bestående. Men den präglas ej mindre af Napoleons organisatoriska snille och af den intellektualism, som karakteriserar hela det franska folket.

Grundlinjerna till den franska folkundervisningen uppdrogos redan omedelbart efter revolutionen. De afsågo att skapa en i fullaste mening demokratisk skola, där alla landets barn, fattiga som rika, skulle få sin uppfostran.

Dessa grundlinjer begrofvos emellertid i glömska och likgiltighet. Napoleon gjorde en del tillägg, och 1833 tillfogades en del bestämmelser, men i hufvudsak har intet åtgjorts under tiden från Napoleons regering till tiden efter fransk-tyska kriget.

Den franska skolan skiljer sig från sina syskon därigenom, att den begränsar sin uppgift till endast en kulturell.

Skolan vill ge fysisk, moralisk och intellektuell uppfostran åt barn af alla klasser, kön, politiska partier och religioner. Den vill lägga en grund, på hvilken barnet kan bygga, hvilken bana det än väljer i lifvet.

Af denna begränsning följer, att skolan har erhållit självstyrelse, och att man med afseende på förvaltningen öfvergått från centralisation till det motsatta systemet, decentralisation. Däraf följer vidare, att skoltvång införes. Ur kulturell synpunkt är det nämligen en skyldighet för staten att sörja för att ingen individ i samhället är beröfvad möjlighet att utvecklas till eller öfver en viss kulturell minimigräns.

De gifna konsekvenserna däraf blifva, att undervisningen är kostnadsfri, att samhället, om så behöfs, bereder existensmedel åt dem, som äro under dess vård, att skolan är tolerant, och att kvinnan får sin erkända ställning därinom.

I skolans lif framträder oupphörligt sträfvan att bereda individen för att i frihet och under ansvar både ställa sig själf i ledet, när så kräfves, samt att utöfva makt och myndighet, när detta kräfves såsom medborgerlig plikt. Med ett ord: i skolans lif framträder oupphörligt sträfvan att fostra individen till medborgare i ett fritt kultursamhälle.

Teoretiskt får barnet denna undervisning i flera ämnen men i synnerhet i historia och moral, men man nöjer sig ej med ett blott teoretiserande, hvilket i alla händelser ej alltid gör ett fördelaktigt intryck, utan man söker ock att vänja barnet vid de former, hvarunder de medborgerliga plikterna enklast utöfvas, och detta, under det att de själfva få känna vådan af att det går oriktigt till. Därunder söker man härda dem emot att låta känslor sådana som högmod, afund, misstroende, egennytta, vinstbegär behärska sig, att ej deras verksamhet genom dem må bli missriktad.

Jag skall belysa detta med ett par exempel. I en skola i Passy, Paris, fick jag vara med om en prisutdelning i folkskolans högre klasser. Tvenne pris skulle utdelas: ett till den flitigaste och ett till den bäste kamraten. Priset tilldelades icke lärjungarne efter anvisning af läraren utan efter omröstning bland kamraterna. Alla gossar i klasserna röstade med slutna sedlar. Dessa uppsamlades, namnen upptecknades

dels på svarta taflan, dels på papper. När man tagit reda på hur röstningen utfallit, nämnde läraren de utkorade och lyckönskade dem, hvarpå kamraterna hälsade dem med en applåd. Direktören, representanten för det sällskap, som utfäst prisen, samt läraren i ämnet hade intet annat att göra än att fungera som intresserade vittnen.

På detta sätt vill man vänja de unga att bilda sig omdömen och att använda dessa sina omdömen. Själfva få de erfara nyttan och hedern af att de äro riktiga, skammen och skadan af att de äro oriktiga. Man vill ock vänja dem att bära framgång och motgång samt härda dem emot de känslor, som ständigt hota att öfvermanna dem, som deltaga i det offentliga lifvet, t. ex. afund, högmod, förbiseende af allmänna intressen för enskilda, feghet i voteringen. Genom att redan i barndomen, medan de ännu äro bildbara, sätta dem in i situationer, liknande dem, de förr eller senare måste in i, vill man lära dem tänka öfver dessa situationer och deras psykiska och moraliska verkningar på individen och det hela. Fransmännen se däri ett medel att skapa lugna, verksamma och ädelsinnade medborgare.

Att lära barnen att höfligt och hänsynsfullt umgås med sin nästa, gifva klara och rediga besked finner den franske pedagogen mycket viktigt. Förträffliga medel i detta afseende äro skolpromenader, skolresor och skollofskolonier. Mycket annat vinnes naturligtvis äfven genom dessa medel för uppfostran.

På många håll söker man väcka barnens smak för det, som är vackert, genom att låta dem pryda sitt klassrum. De komma då med alla möjliga små ting, t. ex. taflor, stenar, pappersblommor, »bibelots» (grannlåter, små prydnadssaker) af alla slag. Det kräfves mycken takt och hänsynsfullhet af den, som leder klassen, för att hejda hopande af sådant, som ej god smak kan gilla. Många exempel förekomma på att en liten fattig stackare försakat sin måltid för att kunna köpa några osmakliga pappersblommor eller ett oljetryck.

Vid sinnesnärvaro söker man vänja barnen på många sätt, bland annat genom öfningar för snabb utrymning af lokalen i händelse af eldsvåda. En signal gifves, och, när barnen höra den, veta de ej, om det är fara för handen eller ej,

och de försättas därför i en situation, som tvingar dem att tänka sig in i faran.

Känslan af solidaritet uppodlas genom inrättande af sjukkassor, skolkassor, genom kamratföreningar etc.

Dessa exempel för att visa, på hvad sätt franska pedagoger teoretiskt och praktiskt omsätta socialpedagogikens lärosatser.

Sedan år 1882 existerar i Frankrike lagen om skoltvång och som gifna konsekvenser däraf lagen om att primärundervisningen är afgiftsfri och att den är tillgänglig för alla, äfven för kvinnorna. Dessutom har denna lag drifvit fram den egendomliga konsekvensen, att skolan är konfessionslös, d. v. s. egendomlig för oss och våra förhållanden. För Frankrike var det tydligen den enda möjliga lösningen. Vid uppfordran att sända sina barn i skolan kunna föräldrar komma med det fullt berättigade krafvet, att deras religiösa meningar och känslor blifva respekterade. I en stat, där den individuella friheten är proklamerad äfven i religiösa frågor, måste det anses som ett intrång på samvetsfriheten, om skolan tilltvingar sig att uppfostra ett barn i en religion, som dess föräldrar ej vilja att barnet skall omfatta.

I Frankrike finnas som bekant alla kristna kyrkor samt dessutom judar och andra icke kristna. Därtill kommer, att en stor klass af människor dels tillhörande olika kyrkosamfund, dels stående utom alla dylika, anse, att deras barn böra nöja sig med kristendomens vidaste och mest fundamentala sanningar, till dess de nått tillräcklig andlig mognad för att kunna bedöma frågor af denna innebörd. Först då skola de göra sitt val af kult. De konfessionella spörsmålen böra därför i skolans undervisning framkomma fullt objektivt, ej med någon anstrykning af auktoritet. Därför höra de till historieundervisningen, den profana och religionshistorien.

Frågan om det konfessionella elementet i skolans undervisning har som bekant drifvit fram en kamp, hvari de katolska kongregationerna kämpat och ännu kämpa med en energi och en intensitet, som har gjort det till en nödvändighet att inskrida till förmån för icke-katolikerna, hvilka äro i mindretalet. När lagen om att skolan skall vara konfessionslös utkom — det var år 1886 —, väcktes en storm af

ovilja på det klerikala hållet, en storm, hvaraf hela Frankrike ännu upprö̈res.

I utlandet dömes gärna denna rörelse som antireligiös. Man tänker sig, att, om religionen uteslutes ur skolan, kommer den ock att uteslutas ur lifvet. Man ser saken så, som skulle det ovillkorligen vara indifferentism, som dikterar sådana lagar.

Det är måhända svårt i en stat, där en kyrka är ensam rådande, att fatta, hvilka slitningar inom alla samhällsklasser det dagligen och stundligen blir, när de religiösa intressena oupphörligt korsa hvarandra. Det kan väl näppeligen vara ett utslag af indifferentism, när t. ex. luterska föräldrar utsätta sig för sociala, ekonomiska och andra svårigheter hellre än offra sin samvetsfrihet. Ej heller kan det vara ett utslag af indifferentism, när lekmannen-religionsläraren ej kan förmås att göra en samvetssak till en ämbetssak. Godt är ju, när dessa tvenne begrepp sammanfalla för honom, men han kommer i en fruktansvärd pliktkollision, när de ej göra det, en pliktkollision, hvarunder han lider djupare, i samma mån som han har djupare känsla af ansvar, djupare kärlek, djupare sanningskraf, alltså ju rikare och varmare personligheten är.

Så länge »le conseil supérieur» bestod uteslutande af katolska andliga och världsliga ämbetsmän, officerare, rådsherrar m. fl. till det klerikala partiet hörande, låg skolan helt i händerna på kongregationerna. En så radikal reform som att där insätta inom »l'université» valda, pedagogiskt bildade män skulle väl näppeligen kunnat genomföras, om ej en stor del af katolikerna varit för att skilja skola och kyrka. Frågan blef nämligen äfven för mången ej längre, hvilken kyrka som skulle behärska skolan, utan om skolan skulle behärskas af någon kyrka alls. Rättvisa kunde ej vederfaras alla samhällselement, så länge statens skola i denna viktiga fråga gynnade endast ett. Att gynna alla var en faktisk omöjlighet. Därtill kom spörsmålet, om folkskolläraren vore rätt person att sköta undervisningen i ett ämne, som kräfver sina alldeles särskilda betingelser. Prästen vore den lämpligaste religionsläraren. Öfverallt i landet erbjödes tillfällen att få undervisning i den katolska kyrkans läror utom skolan, och

på många håll bjödes undervisning i andra läror. Konsekvensen däraf blir, att skolan ej bör belastas med en uppgift. som den näppeligen går i land med, men som inför de skarpaste konflikter på ett område, som bör präglas af tolerans, och där man bör fostra till aktning ej blott för den personliga friheten utan äfven för samvetsfriheten. Utom skolan mottager barnen alltså undervisning af den religionslärare, som deras föräldrar välja åt dem — protestanter af en protestantisk lärare, katoliker af en katolsk o. s. v. — ej af den lärare, som skolan påtvingar dem.

Skola och kyrka äro alltså tvenne skilda men därför ej fientliga områden. Den förra skall hvarken vara religiös eller antireligiös. Den skall ej behärskas af något parti, någon sekt, ej heller afgöra någon kultfråga. De fundamentala sanningarna, som äro gemensamma för alla kristna kyrkor, skola upptagas i dess program, men konfessionen hör de särskilda religionssamfunden till.

Den konfessionslösa skolan kallas »école laïque». »La laïcité de l'école» innebär, att skolans område ligger utanför kyrkans, så att dessa ej till någon del täcka hvarandra, att undervisningen ej får ha religiös prägel, och att läraren skall vara lekman.

I religion får ej undervisas i skollokalen, men en dag i veckan utom söndagen lämnar skolan fri, nämligen torsdagen. Dessa tvenne dagar står det alltså hvar och en fritt att inhämta undervisning inom sitt religionssamfund. Under öfriga dagar i veckan får ingen lektion försummas för dylik undervisning, men de stunder, som barnet ej är upptaget, har det naturligtvis frihet att ägna åt sin religion. Läraren är ej ålagd att följa barnet till den kyrka eller lokal, där sådan undervisning meddelas, men ej heller förbjuden det. Detta är af betydelse för alla internat, där eleverna, i synnerhet de kvinnliga, ej gärna få på egen hand gå utom skolans område. Skolan är ålagd att på allt sätt underlätta kyrkornas arbete med folkets religiösa uppfostran samt att i alla religiösa frågor iakttaga den allra största grannlagenhet, hänsyn och finkänslighet.

För den undervisning, skolan ger om vårt förhållande till Gud, vår nästa och oss själfva, har man valt det neutrala

namnet moral. Paragraf 1 i lagen af 1850: »L'enseignement comprend: I. l'instruction morale et religieuse»* har utbytts mot: »L'enseignement comprend: I. l'instruction morale et civique».**

Af ofvan anförda framgår med nödvändighet, att läraren måste vara lekman. Från denna lag gifves intet undantag. För att ej göra omhvälfningen alltför brådstörtad afskedades dock ej alla till kongregationerna hörande lärare och lärarinnor genast, men vid tillsättande af nya platser tillämpades lagen i all sin stränghet. En period af 5 år gafs för gossskolorna, för flickskolorna af obestämd längd för att verkställa »la laïcité du personnel». 1889 funnos ännu 16,529 lärare och lärarinnor tillhörande kongregationerna tjänstgörande vid statens skolor.

Kongregationerna äro nu hänvisade till att verka inom den privata undervisningen. Att ifvern ej svalnat, visas däraf, att i september begärdes regeringens erkännande åt 3,400 anstalter, upprättade af 39 manliga och 341 kvinnliga kongregationer.***

Lagen om skoltvång har en viktig konsekvens med afseende på kvinnans ställning i samhället. Hon är icke undantagen utan medräknad bland de medborgare, mot hvilka staten har förpliktelse att skänka moralisk, intellektuell och fysisk uppfostran. Därmed är en ny era af hennes historia inledd i Frankrike.

Äfven i denna sträfvan kommer skolan i en skarp konflikt med kyrkan. Inom det klerikala partiet har man nämligen ej endast en medeltida uppfattning af kvinnan utan rent af en gammaltestamentlig. Lika ifrigt som de klerikala sträfva att rädda de lägre befolkningslagren från en upplysning, som enligt deras mening endast är af ondo, lika ifrigt sträfva de att rädda kvinnan därifrån. Detta har också lyckats dem på ett utomordentligt sätt. Det har sagts, att,

* Undervisningen omfattar: I. sede- och religionslära.

** Undervisningen omfattar: I. sede- och samhällslära.

*** Sedan detta skrefs, har som bekant konflikten ytterligare skärpts, emedan regeringen beslutat med stränghet öfvervaka, att de nya förordningarna följas. Numera stängas kongregationernas skolor, för så vidt de ej erhållit regeringens erkännande.

medan mannen lefver midt inne i det nutida kulturlifvet, lefver Frankrikes kvinna ännu i medeltiden. Har man vistats någon tid i Frankrike, går man väl in på att detta påstående kräfver någon modifikation, men man kan ej neka till att det innehåller mycken sanning. Man frapperas oupphörligt af det stora afståndet i andlig utveckling mellan mannen och kvinnan. Jag läste häromdagen i en uppsats af Ragna Nielsen påståendet, att kvinnan är en naturkraft, som vanskötts, och författarinnan framställde vådan af att låta denna kraft vara och förblifva vanskött midt i kultursamhället. I Frankrike har man en djup känsla af att kvinnan är en naturkraft, att denna är vanskött, och att detta innebär en fruktansvärd fara för samhället.

Till motståndet mot de ledande pedagogiska elementens arbete för kvinnans kultivering addera sig också de konventionella förhållandena. Man menar, att endast den ekonomiskt utblottade kvinnan bör söka utbildning vid de anstalter, där undervisning meddelas, som möjliggör självförsörjning. Den ekonomiskt välställda bör träda i äktenskap, omedelbart efter det hon lämnat klosterpensionen eller, om föräldrarne äro mycket frisinnade, sekundärskolan. Som gift bör denna kvinna ägna sig åt sällskapslifvet och välgörenhet eller möjligen skönlitteratur och skön konst. Den flicka af familj, som ej har förmögenhet och ej har utsikt att bli gift, tar ofta slöjan, hellre än hon väljer ett yrke för sitt uppehälle. Rangskillnaden är i detta fall mycket stor i det demokratiska Frankrike. Det faller måhända mindre i ögonen, därför att god ton är utbredd inom alla folklager. Det språk, som begagnas af hög och låg, är det mest artiga och förbindliga, men demokratien ligger på ytan. Dottern till en rentier eller ämbetsman skulle känna sig djupt förorättad af att på seminariets bänkar sitta tillsammans med döttrar till smeden, stationskarlen eller folkskolläraren. Till seminariet komma så godt som aldrig elever af god familj eller med någon förmögenhet.

Den förmögna kvinnan hindras att taga upp arbetet inom de områden, där inkomst beredes, äfven af det öfverallt i världen gängse betraktelsesättet, att den ekonomiskt välställda ej skall minska utsikterna till förvärf för de ekono-

miskt blottställda. Att detta är en nationalförlust, jämförbar med den, som skulle uppstå, om alla ekonomiskt vällottade män undandroge samhället sin kraft, förnekas naturligtvis.

Den franska kvinnan är alltså bunden af starka konventionella band. I etiskt hänseende har hon att klaga öfver mycken vanvård. Hon är icke skyddad af lagen så som t. ex. engelskan, och hon rör sig därför ute i världen med mindre säkerhet. En gifven följd af allt detta blir, att, när hon nu helt plötsligt skall fullgöra kulturella uppgifter, hon ibland misslyckas eller lyckas mindre väl. Detta framkallar påståendet, att hon icke har erforderliga utvecklingsmöjligheter för att föras till samma kulturella nivå som mannen.

Differenserna mellan man och kvinna falla mindre i ögonen vid studier inom primärundervisningen, emedan hon där jämföres med mannen af folket, och han är gifvetvis en naturkraft af samma beskaffenhet och verksam under samma betingelser som hon. En jämförelse mellan de manliga och kvinnliga seminarierna lär emellertid obetingadt utfalla till hennes förmån.

Jag vill med ofvanstående ej ha sagt, att kulturkvinnan i Frankrike ej står på samma nivå som kulturkvinnan i andra länder, utan att den franska kvinnan har större oscillationsvidd än t. ex. den svenska. Den bildade kvinnans krets är visserligen utvald men förvånande liten i jämförelse med den tunga, kompakta kvinnomassa, som är styfmoderligt behandlad.

Det kapitel i skolans historia, som handlar om kvinnan, är både rikt och vackert. Just detta skulle jag vilja framhålla som något synnerligen egendomligt för det franska skolväsendet, att kvinnan har en så lycklig ställning därinom. Icke heller kan man låta bli att sammanställa det raska uppsving inom skolan, som följt, sedan en plats tillerkänts henne därinom, med detta tillerkännande. Det är dock ej eliten af den kvinnliga världen, som arbetar därinom, utan i bästa fall endast eliten af de mindre bemedlade. Dock har hon förvärfvat sig en mycket betydelsefull position inom skolan och åtnjuter ett synnerligen stort anseende som lärarinna, förvisso på den grund, att det för henne som för de flesta

kvinnor är så omöjligt att uppgifva hoppet om att blifva pedagogisk konstnär för lugnet af att vara pedagogisk handtverkare. Hon förestår skolor af alla slag, där kvinnor undervisas: seminarier, collèges, lycéer, samskolor, högre folkskolor, folkskolor, moderskolor. Hon har nyligen kommit in i inspektionen och är på alla stadier fullt jämställd med mannen utom med afseende på löneförmåner. I regeln är nämligen hennes lön 100 till 500 frcs lägre än den manliga i motsvarande grad. Om det arbete, hon utför, har jag endast hört loford. Hon anses icke i något afseende vara mannen underlägsen, hvarken när det gäller att dirigera, handhafva ekonomien eller att undervisa, hvarken på det praktiska eller det teoretiska området.

Egendomligt för oss ter det sig, att den gifta kvinnan användes inom skolan, till och med föredrages framför den ogifta. Man menar, att det är lika naturstridigt att kräfva celibat af kvinnan inom skolan som af mannen och kvinnan inom klostret. Familjen är den institution, hvars intressen staten främst af allt vill skydda. Allt våldförande på densamma förrycker samhällets utveckling och bringar disharmoni in däri. Inom familjelifvet har såväl kvinnan som mannen lättare att komma till den fulla och harmoniska utvecklingen af sin personlighet än utom detsamma. Däraf sluter den franske psykologen, att denna kraft kan göra den rikaste insatsen på arbetsfältet, och den franska kvinnan har ej jäfvat utan fast hellre gifvit stöd åt denna hans uppfattning.

Dessutom anser man, att hon har de bästa förutsättningarna för att kunna förstå barnen. Därför användes den gifta kvinnan alltmer vid barnaundervisningen äfven i manliga collèges och lycéer.

Med stöd af lagen om skoltvång kan den franska skolan tvinga hvarje medlem af samhället att förskaffa sig ett visst minimum af kunskaper, men den kan ej bestämma, på hvad sätt detta skall förvärfvas. Examina inför kommissioner anses vara det bästa medlet att konstatera, att det önskade resultatet uppnåtts i hvarje fall, och dessa examina äro på samma gång medel att jämföra resultaten af verksamheten inom skolan. De kunna äfven vara bra, menar man, såsom eggelsemedel för de studerande.

Dessa examina äro offentliga och afläggas inför kommissioner, hvilkas ledamöter vanligen icke äro kända för de examinerade. Som examinatorer tjänstgöra i allmänhet pensionerade skolmän. Pensionsåldern är mycket låg — omkring 55 år. Ämnena bestämmas af le conseil supérieur eller le conseil départemental, beroende på om det är högre eller lägre art af examen.

I Paris hållas dessa examina i ett särskildt palats i Quartier latin vid rue Mabillon. Det kallas Hôtel des examens. Genom annonser och anslag underrättas examinanderna om när de skola infinna sig.

De skriftliga profven utföras dels där, dels på pedagogiska museet, dels i Hôtel de ville. De äro svårare än de muntliga, hvilka vanligen användas blott för att fixera betygen. Manfallet är i regeln ganska stort, i synnerhet i de skriftliga profven. Det förefaller ej så underligt, ty det drag af hasard, som måste åtfölja dessa examina, lockar en hel del oförberedda att försöka sin lycka. Hvar och en, som har någon erfarenhet af examensväsen, vet, att det ofta är fallet, att den verkliga förmågan ej är i stånd att göra sig gällande, då däremot genom öfvermod, djärfhet och jargong den ytliga begåfningen kan ha förvånande framgångar. Detta inverkar ganska menligt på förhållandet mellan lärarne och deras disciplar. Läraren kan t. ex. afråda en klen lärjunge från att gå upp i examen, men denne går upp ändå i förlitande på sin tur och har tur, hvarefter han triumferar öfver läraren, troligen mer högröstadt, ju mindre han var värd sin framgång. Å andra sidan händer lätt, att läraren gäckas i sina förhoppningar om en god lärjunge. Läraren kan ju vara på det klara med att en examinator ej kan på några minuter förvärfva sig den kännedom om personen i fråga, som kräfves för att kunna sätta ett betyg, men för utomstående kan det se ut, som om partiskhet låge till grund för hans värdesättning. Ideligen är läraren i fara att förlora förtroendet med afseende på förmåga att bedöma sina lärjungar.

Examensläsningen förrycker de lugna studierna och tvingar läraren att i stället för att taga ämnet så, att det blir i mesta möjliga mån utvecklande för eleven, taga det så, att det blir lättast för honom att bibehålla det i minnet och det så säkert,

att han äfven under den största nervspänning kan reproducera. Han måste knyta alla fakta i fasta kedjor af idéassociationer, han måste ge klara och korta öfversikter, men det innehåll, som skulle fylla ramen, har han ej tid med, han måste ge eleven uttryck och fraser samt öfva honom att på rätt tid och ställe använda dessa. Är han mycket äregirig, kanske han äfven lär honom att kasta fram en och annan detaljanmärkning, som bibringar åhöraren den uppfattningen, att vidlyftiga studier ligga bakom densamma. Läraren blir så att säga elevens medspelare och har ständigt för ögonen att lära honom beräkna spelets chanser, draga nytta af hvarje dess möjlighet.

Under sommaren är man ofta i tillfälle att få höra lektioner, då klassen beredes på hvad som förestår. Läraren beskrifver då, hur examen går till, samt ger råd med afseende på svarens vidlyftighet, detaljrikedom m. m. Därpå tar han fram till diskussion en del ämnen, som under föregående examina varit före, reder upp dem eller låter en elev försöka sig på dem samt ger råd, anvisningar och kritik.

Genom examina förvärfvas dels intyg om genomgångna studier, dels meriter för olika slags tjänster, dels rättigheten att uppbära stipendier för fortsatta studier och för vistelse i utlandet.

Vid fyllda 11 år ha folkskolans barn rätt att inställa sig till examen för vinnande af afgångsbetyg, »certificat d'études primaires élémentaires». Kunna de bestå i densamma, befrias de från skoltvånget. Detta har till följd, att föräldrarne drifva på sina barn, så att de tidigt skola kunna taga examen och därefter kunna börja tjäna sitt bröd. Detta jäktande medför gifvetvis en mängd olägenheter.

Dessa examina afläggas i kantonens hufvudort eller i något centralt samhälle och inför en kommission, som tillsättes af akademirektorn efter förslag af akademiinspektören. När kvinnliga elever examineras, finnas alltid damer med i kommissionen.

De anmälda pröfvas dels skriftligt, dels muntligt. De skriftliga profven omfatta en rättskrifningsöfning på omkring 15 rader, två matematiska uppgifter, för hvilka ej blott lösning utan äfven redogörelse fordras, samt en enkel uppsats i

något af folkskolans ämnen. För gossarne tillkomma i vissa skolor uppgifter i landtbruk och trädgårdsskötsel samt linearteckning, för flickorna handarbete. De muntliga profven utgöras af läsning och redogörelse för något valdt stycke samt några frågor i historia och geografi. Profven bedömas med 0—10 points. En nolla i skriftligt prof utesluter från muntligt. Ett ganska stort antal barn aflägga årligen denna examen, och antalet är i ständigt stigande. 1893 examinerades 179,408, 1895 vid pass 185,467 och 1897 vid pass 186,031.

Examen för »certificat d'études primaires supérieures» är ordnad ungefär på samma sätt. Antalet aspiranter är omkring 4,000 per år. Förr godkändes omkring halfva antalet, men sedan fordringarna för några år sedan skärptes, har procenten blifvit mindre. 1899 godkändes 1,754 af 3,708.

De, som erhållit stipendier, äro skyldiga att inställa sig till alla afgångsexamina, för så vidt de ej äro villiga att återbära till staten en summa, motsvarande dess utgifter för dem.

Dessa examina anställas för alla fyra grupperna af den högre folkskolan: den allmänna kursen, landtbruksafdelningen, den industriella och den kommersiella.

Profven bedömas med 0—20 points. För betyget godkänd fordras 40 points på den allmänna afdelningen och 10 för speciellt prof.

På den allmänna afdelningen skrifvas uppsatser i moral ($1^1/_2$ timme), uppsatser af ren litterär art, ett bref, ett referat eller dylikt ($1^1/_2$ timme), uppsatser i matematik, naturvetenskap och hygien (3 timmar), en frihandsteckning samt för gossarne linearteckning, för flickorna teckning af ett mönster (2 timmar).

På de olika sektionerna gifvas följande skriftliga prof:

i handelsskolan: en lätt öfversättning efter lexikon af en text på tyska, engelska, italienska, spanska eller arabiska efter elevens val (2 timmar);

på den industriella afdelningen: för gossar ritning af en karta efter uppgifven skala; för flickor teckning af ett föremål, sammansatt af en del material, som lämnas (2 timmar);

i landtbruksafdelningen: uppsats öfver två framställda frågor, en teoretisk och en praktisk (2 timmar).

Den muntliga examen utgöres af ett kort förhör inom kurserna, som genomgåtts.

De praktiska profven få ej taga längre tid än 4 timmar. På förstnämnda afdelning fordras tillverkning af ett enkelt föremål, eleven får välja mellan materialen trä och järn. Modell gifves honom. Han kan äfven få modellera och flickorna få göra ett handarbete. I handelsskolan examineras i räkning och bokföring samt begäres färdighet att skrifva de olika stilar, som användas i handelsvärlden. I den industriella afdelningen tillverkas ett föremål efter ritning, och i landtmannaafdelningen göres ett arbete på åkern eller i trädgården. Prof anställas ock i sång och gymnastik. För detta betyg fordras 150 points.

Dessa betyg skulle kunna jämställas med våra afgångsbetyg från folkskolan och den högre folkskolan. De äro endast ett intyg om slutad kurs och berättiga ej till något.

Genom examina förvärfvas äfven ett slags betyg, hvilka äro obligatoriska meriter för erhållande af befattningar inom primärundervisningen. De kallas brevets och äro af två slag, ett lägre och ett högre lärardiplom. Det lägre är villkor för inträde vid ett statens seminarium, men en elev kan dock antagas mot förpliktelse att fortast möjligt förvärfva det. Vid mindre besökta seminarier är detta mycket vanligt. Det högre är villkor för erhållande af plats vid primärundervisningen.

För eleverna vid statens skolor är examen afgiftsfri, men andra betala 10 frcs för det lägre, 20 för det högre diplomet. Den minimala åldern är 16 år. Två gånger om året afläggas dessa examina, nämligen i juli och i oktober, men dessutom kan ministern ge tillstånd till att sådana hållas antingen öfver hela landet eller ock i särskilda samhällen.

Examenskommissionen utnämnes af rektorn efter akademiinspektörens förslag och skall bestå af minst 7 medlemmar. Akademiinspektören eller hans ombud leder examen. Pröfningarna äro dels skriftliga, dels muntliga, dels praktiska och falla inom den högre folkskolans kurser.

1881 bestämdes i lag, att »le brevet élémentaire» skulle kräfvas af alla, som hade anställning i skolan, och då blef

tillströmningen af examinander mycket stor. 1880 gafs det åt 3,929 manliga och 8,103 kvinnliga aspiranter men 1881 åt 9,777 manliga och 15,937 kvinnliga. På de senare åren har tillströmningen aftagit men däremot procenten af godkända växt.

»Le brevet supérieur» är beviset på lyckligt genomgången seminariekurs men får afläggas äfven af andra än seminariernas elever. Aspiranterna skola vara fyllda 18 år och, som nämnts, inneha »le brevet élémentaire».

Examen är ordnad på samma sätt som den förut nämnda och omfattar två serier af prof, muntliga och skriftliga. För att godkännas måste man ha en betygsumma i den förra af 70, i den senare af 40 points.

Jag följde under några dagar examen för »le brevet supérieur» i Paris, företrädesvis då elever från folkskollärarinneseminariet därstädes voro närvarande.

Från kl. 8 till 12 f. m. samt från kl. 1 till 5 e. m. pågå de muntliga examina i flera veckors tid. I hvarje sal, där examen hålles, står på en upphöjning ett bord, omgifvet af stolar för examinatorerna, vanligen sju à åtta. Upphöjningen skiljes från det öfriga rummet genom ett skrank. På andra sidan detta taga åhörarne plats. Examinanderna få komma in två à tre åt gången och placeras vid kommissionens bord så, att de vända ryggen åt publiken, som vanligen fyller hela salen utanför skranket. Vestibulen och korridorerna vimla af intresserade, och oupphörligt röra sig de tunga, madrasserade dörrarna till salarna.

Nervspänningen föreföll att vara mycket stor. Äfven utanför skranket grasserade examensfebern. Där sutto lärare och lärarinnor, som beredt examinanderna, släkt och vänner samt unga, som skulle se, hur det gick till, för att veta detta, när de ett följande år skulle sitta innanför skranket. Ifriga och nervösa följde de hvar fråga och hvart svar, gjorde anteckningar och tycktes helt absorberade af hvad de hade för sig.

På gatan utanför stodo människor i små grupper eller gingo ensamma fram och tillbaka. Öfverallt utbjödos prospekt öfver institutioner, där man förberedde till olika slags examina, annonser om lektioner m. m. På detta sätt annon-

serades dessutom pedagogiska tidskrifter, tidningar, böcker, undervisningsmaterial m. m. Öfverallt var det spänning, ifver, oro, tårar och sorg men äfven glada skratt och triumferande stolthet.

Jag var ej i tillfälle att vara närvarande vid de manliga elevernas examen, men man försäkrade mig, att nervspänningen ej alls var mindre bland dem, kanske tvärtom, ty de gå i allmänhet mindre väl förberedda upp i examen och arbeta därför under större ovisshet. Manspillan är ock betydligt större på den sidan.

De förelagda profven äro i allmänhet icke svåra. Under lugna förhållanden skulle säkert eleverna lyckas mycket bra. I trots af examensfebern föreföllo seminariets elever säkra, och många af dem utmärkte sig för synnerligen goda prof, men de unga flickorna från några andra håll hade svårt att reda sig med mycket enklare uppgifter. De skriftliga profven fälla det egentliga utslaget. Särskildt fäster man afseende vid att ämnet är framställdt med reda och klarhet. De eleganta och välljudande ordvändningarna uppskattas äfven till sitt fulla värde. Likaså lägger man stor vikt vid examen i moral, men jag kan icke neka till att det låter mycket uppkonstrueradt, när man på några minuter undanstökar ett förhör om t. ex. familjen: dess medlemmar, hvad som sammanhåller dem i ett slags miniatyrsamhälle, deras respektive plikter och rättigheter, de känslor, som skola besjäla dem, och hvari dessa ha sin källa. Jag lyckades ej få höra någon examen i moral, som behandlade något annat ämne än familjen.

I välläsning, satsanalys och ordförklaringar voro så godt som alla hemmastadda. Ibland kom man in på psykologiska undersökningar vid explikationen. Så t. ex. ledde ordet smärta till undersökning af när den är »profonde» (djup), och när den är »sérieuse» (verklig, allvarlig).

Litteraturhistorien är det ämne, som ger det vackraste resultatet i en examen, tyckte jag mig finna. Man nöjde sig ej med en del biografiska notiser, ehuru dessa visst icke fattades, utan man gick in på undersökningar af t. ex. Boileaus stil, hans regler för tragisk diktning, Voltaires behandling af språket, psykologisk analys af ett »mauvais sujet», som madame

Sévigné skildrat. Man jämförde hennes sätt att skildra en dylik företeelse med en annan författarinnas.

Främmande språk studeras ej mycket, tyckes det. I engelska hade de ganska svårt att reda sig, och äfven de lättaste fraser föreföllo dem obekanta. Chapter III öfversattes med chapitre VIII, I fear först med je suppose, sen med je pense, uttryck sådana som that will do, dear me kände de ej till liksom ej användningen af verbet do. Pluralformen af substantivet child kunde ingen i en grupp leta fram ur sitt minne, och de oregelbundna verben vållade stora svårigheter.

I historia och geografi aflades synnerligen vackra prof, så länge examinatorn rörde sig inom Frankrikes gränser, men öfriga delar af dessa ämnen togos ganska flyktigt. Också hände, att läraren därvid förde ordet, och att eleven nöjde sig med ett och annat bekräftande »oui, monsieur» eller »non, monsieur».

Bland uppgifter, som gåfvos i historia, vill jag nämna: den mest betydande politiska tilldragelsen under Filip den skönes regering, något om den franska bourgeoisien (gaf anledning till en god öfversikt), slaget vid Austerlitz, utrikes förhållandena under restaurationen.

Från geografien har jag antecknat: en resa genom alla Frankrikes kanaler (demonstrerades efter en mycket god karta, ritad på fri hand på svarta taflan, och på hvilken endast de förnämsta kanalerna och de förnämsta orterna vid dessa voro utsatta); en person reser från Cette, en annan från Bayonne och en tredje från Cherbourg; alla tre skola mötas i Paris för att därifrån göra en tur till Strassbourg (resan beskrefs efter en fritt tecknad karta, och den examinerade hade väl reda på sig men fick den anmärkningen, att hon gått öfver Lyon i stället för att använda den bekvämare routen med bourbonnaislinjen).

När en grupp aflagt alla föreskrifna prof, drager sig kommissionen tillbaka i och för gemensam öfverläggning. Efter en stund inträda åter alla dess ledamöter, och ordföranden nämner, hvilka som godkänts, och hvilka som underkänts. Har examen varit vacker, hälsas de triumferande med applåder af publiken.

I den franska skolan lägger man mycket an på eggelsemedel af alla slag, och i sanning har man i denna examen, så som den förberedes och så som den arrangeras, funnit ett nära nog raffineradt sådant.

»Le brevet élémentaire» och »le brevet supérieur» berättiga alltså till att söka platser i moder- och folkskolor, men för erhållande af platser vid högre folkskolor, seminarier och högre seminarier vid primärundervisningen erfordras betyg, kallade »certificats d'aptitude. De äro af hufvudsakligen fyra slag: ett betyg, som skulle kunna kallas pedagogiskt mogenhetsbetyg, och som kräfves af alla, äfven af moder- och folkskolans personal, kalladt »certificat d'aptitude pédagogique»; betyg, som berättigar att söka adjunkturer, här kallade professorat, vid högre undervisningsanstalter; betyg, som berättiga att söka platser vid inspektionen samt rektorat och slutligen betyg för att söka anställning vid inspektionen af moderskolorna. Vid alla dessa examina äro män och kvinnor fullt likställda.

Dessutom förvärfvas genom särskilda examina betyg, som berättiga till att undervisa i språk, bokföring, handarbete, teckning, sång, gymnastik, sömnad, exercis och militäröfningar samt landtbrukslära och trädgårdsskötsel.

Villkoren för att få deltaga i examen för professorat vid primärundervisningen äro, att aspiranten fyllt 21 år, innehar »brevet supérieur» eller afgångsbetyg från högre flickskola eller har tagit studentexamen samt har tjänstgjort 2 år vid skola, offentlig eller privat. Elever från S:t Cloud och Fontenay-aux-Roses äga rätt att räkna sin seminarietid som tjänstgöring.

Examen är dels muntlig, dels skriftlig. Den senare omfattar fyra uppsatser: 1) i litteratur eller grammatik, 2) i historia eller geografi, 3) i moral eller psykologi, 4) på främmande språk, tyska, engelska, italienska, spanska eller arabiska efter fritt val. Användning af lexikon är tillåten. För hvarje uppsats äro 4 timmar anslagna med undantag af uppsatsen i historia och geografi, för hvilken 5 timmar disponeras.

Det praktiska profvet omfattar: 1) en lektion på $^1/_2$ timme samt förhör efter 3 timmars förberedelse inom slutna dörrar och öfver ämne, erhållet genom lottdragning, 2) korrigering

på högst 3/4 timme af en uppsats, skrifven af en seminarieelev, 3) explikation efter 3/4 timmes förberedelse af ett stycke ur något franskt klassiskt arbete, 4) explikation efter öppen bok af en text på något af ofvannämnda språk efter fritt val jämte förhör i grammatik, allt under 1/2 timme.

Till dessa examina är en stark tillströmning, men endast en ringa del af de anmälda godkännas, nämligen af manliga aspiranter endast 8 %, af kvinnliga endast 18 %. Examina i de naturvetenskapliga och matematiska facken lämna ett något bättre resultat, ity att 40 % af de sökande godkännas, men det klagas öfver att endast låga betyg tagas, i synnerhet af männen.

Af följande statistiska uppgifter framgå förhållandena ganska tydligt:

Examen för professorat vid primärundervisningen. Män.

Humanistiska afdelningen: ordre des lettres.

År.	Examinerade.	Godkända.	Antagna.	Procent af antagna.	Elever från St Cloud.	Biträdande lärare vid seminarier.	Biträdande lärare vid högre folksk.	Folkskollärare.	Elever från seminarier.	Repetitörer vid sekundärskola.	Privatlärare.	Fria studerande.
1889	129	50	30	23	11	16	—	3	—	—	—	—
1891	126	41	23	19	8	4	5	2	—	2	—	2
1893	144	38	22	15	10	8	3	1	—	—	—	—
1895	190	39	22	11,5	9	2	7	3	—	—	—	1
1897	203	32	17	8,5	8	2	5	1	—	—	—	1
1898	196	27	10	5	4	—	4	1	—	—	—	1
1899	168	19	9	5	5	2	2	8	—	—	—	—
Matematisk-naturvetenskapliga afdelningen: ordre des sciences.												
1889	184	52	26	14	8	12	1	5	—	—	—	—
1891	152	54	18	11,5	8	3	4	3	—	—	—	—
1893	134	54	29	21	12	6	5	3	—	2	—	1
1895	137	48	24	17,5	10	—	9	2	—	3	—	—
1897	148	33	15	10	9	1	2	2	—	—	—	1
1898	130	30	11	8,5	4	—	4	2	—	1	—	—
1899	126	26	11	8,5	7	—	3	1	—	—	—	—

Examen för professorat vid primärundervisningen. Kvinnor.

Humanistiska afdelningen: ordre des lettres.

År.	Examinerade.	Godkända.	Antagna.	Procent af antagna.	Elever fr. Fontenay-aux-Roses.	Biträdande lärar. vid seminarier.	Biträdande lärar. vid högre folksk.	Folkskollärarinnor.	Elever från seminarier.	Repetitriser från sekundärundervisn.	Privatlärarinnor.	Fria studerande.
1889	100	46	26	26	15	5	—	4	—	1	—	—
1891	92	36	25	27	17	3	3	1	—	1	—	—
1893	85	40	26	30	13	6	2	4	—	1	—	—
1895	102	37	20	20	9	2	5	2	1	—	1	—
1897	103	20	16	16	7	3	3	1	1	—	1	—
1898	96	16	8	9	1	8	4	2	—	—	2	2
1899	92	16	8	9	—	—	2	1	—	2	2	—
Matematisk-naturvetenskapliga afdelningen: ordre des sciences.												
1889	96	38	24	25	14	9	—	—	—	—	—	1
1891	78	40	13	16	8	4	1	—	—	—	—	—
1893	73	43	29	39	12	9	5	1	—	—	1	1
1895	57	39	25	44	11	—	8	4	—	2	—	—
1897	89	32	15	17	4	1	—	2	—	—	2	6
1898	82	23	9	11	4	—	—	3	—	—	1	1
1899	73	23	11	15	7	—	2	1	—	—	—	1

Rättighet att söka plats som direktör och inspektör, direktris och inspektris förvärfvas genom en examen, för hvars aflåggande fordras 25 års ålder, 5 års undervisning vid primär- eller sekundärundervisningen samt alla meriter af lägre grad.

Lärare och lärarinnor, hvilka tjänstgjort 10 år vid primärundervisningen, erhålla dispens från professorsexamen, om de vilja taga inspektörsexamen, likaså sekreterare och vissa andra tjänstemän inom akademien. Denna senare förordning är af år 1897. Därigenom öppnades en väg till befordran för folkskolans personal och akademiens ämbetsmän, och man skulle kunna tro, att detta beredde en betydligt skärpt konkurrens för seminariernas och den högre folkskolans lärare, men

det är ej förhållandet, emedan dessa i allmänhet äro bättre förberedda.

Det prof, som förorsakar den största manspillan i denna examen, äro två afhandlingar, den ena i ett pedagogiskt ämne, den andra om skolans organisation.*

Den muntliga examen omfattar två prof: en explikation af en passus i något pedagogiskt arbete efter en timmes förberedelse inom slutna dörrar samt 1/2 timmes föredrag öfver ett praktiskt eller teoretiskt ämne, erhållet genom lottdragning och under två timmar förberedt inom slutna dörrar. Icke några slags hjälpkällor få begagnas, men ett år före hvarje examen offentliggöres en förteckning på pedagogiska arbeten, ur hvilka uppgifterna tagas. På listan för förra perioden stodo arbeten af Montaigne, Rousseau, Channing, Michelet, Bain, Pecaut och Jules Ferry.

Det praktiska profvet utgöres af en inspektion af en skola, tillhörande primärundervisningen, samt en berättelse om densamma.

I nära samband med examensväsendet står belöningssystemet. Examen är det eggelsemedel, som anbringas i slutet af hvart läsår, och som så att säga kröner verket.

---

* I januari och i oktober inlämnas dessa. I januariexamen 1899 gafs följande ämne: »On se plaint souvent que l'esprit d'initiative est diminué en France. Dans quelle mesure l'instituteur à l'école primaire élémentaire et à l'école primaire supérieure peut-il travailler à le reveiller et à le fortifier?» (Man klagar ofta öfver att förmågan att taga initiativ minskats i Frankrike. På hvad sätt kan en lärare vid folkskolan och högre folkskolan arbeta för att väcka och stärka denna förmåga?)

I oktoberexamen gafs följande ämne: »L'instituteur et l'institutrice doivent enseigner aux enfants l'ordre et l'économie. Comment s'y prendront-ils pour le faire avec mesure? Comment éviteront-ils que l'exagération de ces qualités ne les conduise à des défauts, dont il importe tout particulièrement de préserver l'enfance?» (Läraren och lärarinnan vid folkskolan böra lära barnen ordning och sparsamhet. Huru skola de gå till väga för att göra detta med måtta? Huru skola de undvika, att genom en öfverdrifven utveckling af dessa egenskaper barnen ledas till fel, för hvilka man alldeles särskildt bör skydda ungdomen?)

För afhandling angående skolans administration gafs i januariexamen följande ämne: »Le certificat d'études primaires. Comment a-t-il été organisé? Quelles modifications a-t-il subies? Que pensez-vous des critiques dont il a été objet?» (Examen för afgångsbetyg från folkskolan. Hur har den varit ordnad? Hvilka modifikationer har den undergått? Hvad tänker ni om den kritik, för hvilken den har varit föremål?)

I oktober gafs ämnet: »Quelles sont les obligations de la commune en matière d'enseignement primaire?» (Hvilka äro kommunens förpliktelser med afseende på primärundervisningen?)

Under årets lopp användas eggelsemedel af hvarjehanda slag för både små och stora.

Den franske pedagogen uppmanas tidt och ofta att jämföra barnet med dess kamrater och genom dessa jämförelser tända dess ärelystnad, väcka dess blygsel. En mängd straff och belöningar af olika grader äro bestämda för olika åldrar.

Hvarje dag sättas betyg för alla barn. Dessa sammanräknas på middagen och hopsummeras vid veckans slut. Lördag middag samlas alla i skolans stora sal, och dess föreståndare eller föreståndarinna delger då alla resultatet af veckans arbete, ofta uttryckt i exakta tal. Då utpekas de straffvärda, och då nämnas alla, som i ett eller annat afseende utmärkt sig fördelaktigt. På några håll utdelas medaljer, men detta bruk är mycket bortlagdt. Medaljerna ha ersatts af s. k. bons points, kulörta kort af papper. *

Ett franskt barn lider ingen brist på goda råd. Vid all undervisning söker man komma till *le sens moral*, och moralundervisningen är väl egentligen intet annat än ett hopsamlande af tänkespråk med mer eller mindre utförlig utläggning. Till yttermera visso präntar man in dessa gyllene ord öfverallt, där man kan misstänka, att barnens blickar skola falla. Bråkdelar af kursen i moral finna de unga på pärmarna till sina läroböcker och skrifböcker, i kanten af

---

* På dessas framsida läses:

RÉPUBLIQUE FRANCAISE.

Liberté. Égalité. Fraternité.
Honneur. Patrie.
Probité. Dévouement.

MILLE
BONS POINTS.

Témoignage de mérite obtenu par l'élève.....
de la.....classe.
Année scolaire 1901—1902.

På kortens baksida äro tryckta en hel mängd goda råd, t. ex. Évite toujours des mots grossiers! Sois prévenant! Ne laisse jamais punir une autre à ta place! Aide-toi, et Dieu t'aidera. (Undvik alltid simpla ord. Var artig. Låt aldrig straffa någon annan i ditt ställe. Hjälp dig själf, och Gud skall hjälpa dig.)

Det finns ock kort för 5, 10, 50, 100, 200 och 500 points.

väggplanscher, ja, man har stora väggtaflor, på hvilka de äro skrifna med röda, svarta och hvita bokstäfver på rektangulära, grant färgade fält. *

Detta system värderas högt af fransmännen. I Paris träffade jag på en entusiast för detsamma. Han förde mycket prydliga böcker, där han bokförde hvart barn och hvarje i skolan förvärfvad point. Vid sin afgång från skolan kunde hvarje elev få ett enda tal som en resumé öfver de svunna årens gärningar.

I sina cahiers de roulement — ett slags dagböcker, hvari minst en gång i månaden införes noggrann berättelse öfver en hel skoldag — har barnet i korta, innehållsrika satser en resumé öfver årets verksamhet i skolan. Liksom betyget kan denna bok användas som merit, när barnet går in i en högre skola, eller när det söker sig en anställning.

---

* En dylik väggtafla har t. ex. följande innehåll:

DEVOIR (loi moral): Tu dois faire le bon et éviter le mal.

CONSCIENCE: Ta conscience t'avertit, si tu fais bon ou mal.

LIBERTÉ: Tu as le pouvoir de choisir entre le bien et le mal.

RESPONSABILITÉ: Au bien la récompense, au mal le châtiment.

DEVOIRS DE L'ENFANT.

DANS LA FAMILLE: 1) envers tes parents: Respect et obéissance. Amour et reconnaissance. Assistance dans le besoin. 2) envers tes frères et sœurs: Affection (jamais de querelles). Assistance en tout occasion. Bon exemple. 3) envers les auxiliaries: Politesse. Bonté. Justice. 4) envers les animaux: Pas de mauvais traitement.

DANS L'ÉCOLE: 1) envers toi-meme: Assiduité (ne manque pas). Application (Fais bien ce que tu fais à l'école.) Continuation des études après l'école. 2) envers ton instituteur: Respect (Il donne l'exemple du devoir). Reconnaissance (Il remplace tes parents). Obéissance durable. 3) envers tes camarades: Affection. Bon exemple. Confiance. Jamais d'envie, ni hypocrisie, ni delation.

(PLIKT (sedelag): Du bör göra det goda och undfly det onda.

SAMVETE: Ditt samvete underrättar dig, om du gör det, som är godt, eller det, som är ondt.

FRIHET: Du har makt att välja mellan godt och ondt.

ANSVAR: Belöning åt det goda, straff åt det onda.

BARNETS PLIKTER.

I HEMMET: 1) mot dina föräldrar: Vördnad och lydnad. Kärlek och tacksamhet. Gif din hjälp, när det behöfs. 2) mot dina bröder och systrar: Tillgifvenhet (aldrig gräl). Bistånd vid alla tillfällen. Godt föredöme. 3) mot underordnade: Artighet. Godhet. Rättvisa. 4) mot djuren: Icke dålig behandling.

I SKOLAN: 1) mot dig själf: Flit (Försumma intet). Noggrannhet (Gör väl, hvad du gör i skolan). Fortsätt studierna efter skoltiden. 2) mot din lärare: Vördnad (Han är föredöme i pliktuppfyllelse). Tacksamhet (Han är i föräldrars ställe). Varaktig lydnad. 3) mot dina kamrater: Tillgifvenhet. Godt exempel. Förtroende. Aldrig afund, aldrig hyckleri, aldrig angifvelser.)

Jag hörde endast några få yttra tvifvel om förträffligheten af detta genomförda system med betyg, utmärkelser, utpekning, eggelser af alla slag, men dessa ansågo, att man med franska barn ej skulle komma till något som helst resultat det förutan. En lärarinna t. ex. sade mig, att alla franska barn äro så lata, att de ej kunna förmås att arbeta, om de ej ständigt ha straff och belöningar för ögonen. »Men gå till en skola, som bara ligger 3 km. härifrån», slutade hon, »och ni får se barn, som arbeta alldeles självmant, men den skolan ligger i Schweiz».

Jag vågade invändningen, att detta kanske till stor del berodde på systemet, men denna invändning tycktes förefalla henne antingen obegriplig eller ock naiv.

Till och med på seminarierna hörde man talas om att en och annan elev visade tröghet och indolens. En direktris beskref, hur hon brukade behandla dylika fall, hvilket ju tyder på att de ej äro ovanliga.

Det finnes dock tungt vägande skäl för att endast med stor försiktighet öfvergifva ett system, som visserligen lägger an på att sätta i gång drifkrafter af lägre art för mänsklig verksamhet, men som, tack vare dessa krafter, leder till verksamhet. Särskildt inom primärundervisningen förklaras dess oumbärlighet af dess förmåga att få föräldrarne att gå in på att deras barn hållas till arbete och ordning. Genom att frånhända sig undervisningen i religion har skolan beröfvat sig det förnämsta medlet att väcka goda krafter i barnet samt att leda dessa krafter och rikta dem mot ideella mål. Genom att lägga ansvaret för folkets religiösa uppfostran uteslutande på hemmet och på de olika kyrkornas prästerskap har den utsatt stora skaror af sin disciplar för den stora faran att icke få någon religiös uppfostran alls. Kyrkorna äro nämligen hvarken färdiga eller villiga att åtaga sig en så vidtgående uppgift, hvartill kommer den bestämdhet, hvarmed den katolska kyrkan motsätter sig samarbete med de religionssamfund, som än i dag af den stämplas som kätterska och stående under Guds vredes dom. Än mindre äro alla franska hem i stånd att fylla sin maktpåliggande uppgift att sörja för barnens religiösa utveckling.

Emedan alltså den franska skolan, tvingad af förhållandena, beröfvat sig möjligheten att gifva barnet en harmonisk uppfostran, måste den endast med yttersta varsamhet och försiktighet lossa på de tyglar, som visat sig vara nyttiga. Som sin viktigaste uppgift tyckes den i närvarande stund betrakta kampen mot intoleransen och den fysiska svagheten bland folket. Med större kunskaper och större sedlighet vinnas fysisk och andlig energi, och därmed hoppas man, att den ena efter den andra af dessa tyglar skall bortfalla.

J. Vr.

17.

Kristendomens uppfostrande betydelse.

Hvad är kristendomen?

1) Kristendomen är *Kristus* själf, Jesu Kristi person, *Frälsaren*. Hvilken betydelse Kristus har, kan hafva och vill hafva för oss, det kan ej uttryckas med ord, ännu mindre sammanfattas i dessa få rader, nej, det måste upplefvas för att begripas. Så mycket kunna vi dock säga, att han är den allsmäktige, kärleksfulle hjälparen i inre och yttre nöd, i stort och smått. Han, som af evighet var Guds son, blef tillika människosonen, vår ställföreträdare, och har genom sitt heliga lif och sin oskyldiga död på Golgata i vårt ställe betalt vår syndaskuld och lidit vårt syndastraff. Af Gud i himmeln erkändes han såsom frälsaren från synd och död och hjälparen till lif och salighet, då han uppväcktes från döden. Nu är han vår lefvande, visserligen himlafarne men dock i nådemedlen närvarande, helige och kärleksfulle frälsningskonung, som genom evangelium tillbjuder och åt bedjande, ångerfulla och rättfärdighetslängtande syndarhjärtan för sin offerdöds skull gifver syndernas förlåtelse, barnafrid med Gud och kraft till sant mänskligt lif, förpliktelse och helig kraft till strid mot och seger öfver synden, kraft att älska äfven ovänner, kraft att tåligt lida och frimodigt dö. En gång varder han domaren, som gifver hvar och en efter hans gärningar, efter huru han förhållit sig mot honom såsom frälsningens konung, mot hans gåfvor och befallningar.

2) Kristendomen är då tydligtvis lif, ett hela vår varelses hängifvande åt Kristus, ett förtröstansfullt gripande om Kristus, såsom vår enda rättfärdighet, ett troget blifvande vid Kristus, ett ödmjukt

och förtröstansfullt mottagande af barnaskap hos Gud för Kristi skull och därmed Kristi lif och kraft till det goda. Kristendomen är ett personligt umgänge med Herren i hans ord och hans nattvard, under hvilket den i tron bedjande människan dagligen får förnimma Andens fostrande makt, som drager henne från det förgängliga hän mot det eviga, som visar hän mot människoidealet Gud i Kristus och pekar på vårt hjärtas och vårt lefvernes synder och våra syndafall, men blott för att förmå oss och hjälpa oss att ångerfullt återvända till syndaförlåtelsens konung och mottaga förlåtelse och det lif, den kraft, som upprättar från syndafall, upprättar och stärker oss att strida mot syndiga böjelser och troget fara efter målet: allt närmare Gud.

Kristendomen är sålunda ett lif i personlig lifsgemenskap med Kristus, hvari han gifver och vi mottaga nåd för nåd, hans lif, hans kraft till det goda.

Det inre lifvet i Kristus visar sig helt naturligt i ett lefverne i Jesu efterföljd. Jesus har lefvat på jorden ett sant människolif i kärlek till Fadern, i villig lydnad för honom och i självuppoffrande kärlek till medmänniskorna. En Jesu lärjunge vill med Jesu hjälp vandra i Jesu fotspår. En kristen vill och kan i Kristi kraft strida mot och segra öfver synden i tankar, ord och gärningar, en kristen vill och kan i Kristi kraft lyda Guds bud, så att han ej uppsåtligen syndar, en kristen kan och vill för Herrens skull älska sina medmänniskor med en självuppoffrande, hjälpsam och förlåtande kärlek. Äfven i hvardagslifvet vill och kan en Jesu lärjunge med Jesu hjälp efterlefva det konungsliga budet: »Älsken edra ovänner!» — så är kristendomen en enande makt. Synden, självviskheten söndrar, kristendomen enar. Ju närmre vi komma Kristus, desto närmre komma vi hvarandra i kärleken. Kristendomen är därför en samfundsbildande makt. Endast på kristlig grund kan ett samhälle i längden äga bestånd. Glida vi ned från den grunden, går vårt samhälle under.

Kristus vill mottaga alla folk. Kristendomen är därför ett lif för Kristi rikes utbredande.

Kristendomen är ett saligt lif i evigheten.

3) Kristendomen är en *lära*. Gud har uppenbarat sin vilja om vår frälsning.

Detta har han gjort både direkt genom sin son och indirekt genom sin Ande hos profeter och apostlar.

Vi tro på denna Guds självuppenbarelse. Därigenom skilja vi oss från alla rationalister.

Vi tro, att Gud både kunnat och velat uppenbara sig för oss samt att Gud både kunnat och velat sätta människor i stånd att uppfatta Guds frälsningsuppenbarelser och meddela deras innehåll åt medmänniskor.

Hvad vi erfarit af Gud, sådan han framför allt i Kristus uppenbarat sig för oss, vårt lif i Gud, gifver sig ett helt naturligt uttryck i lefvernets och ordets bekännelse.

Vår lifserfarenhet af den kristna uppenbarelsen uttala vi i vår kristna lära.

Är vår lära ett uttryck för vårt lif hos och i Kristus, så kan och skall den vägleda andra till lif i Kristus.

Är vår kristendomsundervisning en yttring af lif i Kristus, så skall den leda barnen till barnavännen, så skall den mer och mer höja människorna till sann mänsklighet, så skall den gifva, hvad Kristus kan och vill gifva.

Hvilken uppfostrande betydelse kan då kristendomsundervisningen hafva?

Frågan behöfver verkligen framställas och begrundas i vår tid, då kristendomens *bildningsvärde* förbises af många och man vill undantränga kristendomsundervisningen och ersätta den med åtskilliga andra läroämnen.

De, som så tänka, borde besinna, att mångvetande ej förädlar och stärker viljan, men att redbarhet, stålsatthet mot frestelsen, segerkraft under motgången, tålamod under lidandet, haltfullhet och hållning i karaktären m. m. — allt detta läres af lefvande kristendom allena.

Kristendomsundervisningen odlar *förståndet*, ty den ställer stora anspråk på förståndsskärpan både hos lärare och lärjungar.

Skolans förnämsta uppgift är dock att vara uppfostrande och *karaktärsutvecklande*. Kristendomens betydelse för karaktärsutvecklingen kunna vi korteligen sammanfatta i trenne punkter.

I. Kristendomen gifver karaktären dess rätta *djup*, i det den för oss framställer *det renaste sedliga idealet*.

Till karaktärsbildningen hör i främsta rummet sättande af ideal, som skola eftersträfvas. För att dana en i sannaste och djupaste mening god karaktär fordras dels att det *högsta* idealet ställes fram, dels att detta sker i full *klarhet*. Båda dessa villkor uppfyller kristendomen. Den sätter det *högsta* idealet genom sitt: »Varen såsom Gud!» Utanför kristendomen har man väl ock sina ideal, men det är icke det högsta utan något lägre, t. ex. ett obefläckadt namn bland människor, som där framsättes.

Huru eftersträfvansvärdt ett sådant ideal än må vara, lider det dock af den svåra bristen, att ett blott sekundärt godt sättes såsom det högsta goda, och detta återverkar fördärfbringande på karaktären.

Om det verkligen äfven utanför kristendomen kommer till sättandet af det högsta idealet, Gud, så sker detta endast i töcknig oklarhet, ty utanför kristendomen har man endast en töcknig bild af Gud. Kristendomen ensam har den *klara* gudsbilden i Jesu Kristi rika frälsarebild, i Honom, som är *Guds härlighets sken och hans väsens rätta beläte*. Kristendomen äger i honom en den skäraste, härligaste bild af den *sannaste människan*, människan, sådan hon skall vara.

Kristendomen kan peka på honom, som i fläckfri renhet genomlefvat ett helt människolif, och som utan att svikta burit dagens hela tunga och hetta, och säga: »Varen så till sinnes, som Jesus Kristus var!» (Filipp. 2: 5).

Genom att framställa det högsta idealet och detta i ofördunklad klarhet uppfyller kristendomen första krafvet för utbildandet af en god karaktär. Den lägger ut på *djupet.*

II. Kristendomen gifver icke blott djup åt karaktären; den förlänar den också *kraft.*

Det är ej nog att blott framställa idealen; det gäller att *nå* dem. Därtill behöfves kraft, andekraft.

Sokrates, forntidens ädlaste personlighet, menade visserligen, att vetandet af det goda var liktydigt med görandet af detsamma. I så fall skulle det vara nog med att framställa idealen. Detta kunde Sokrates påstå endast på den grund, att han hvarken såg det högsta idealet eller kände synden.

Djupare såg dock han, som sade till sina lärjungar: »Om I detta veten, saliga ären I, om I det gören.» Det är syndafördärfvet, som vållar, att så ofta ett gapande svalg lägger sig emellan veta och vilja och ännu mera emellan veta och göra. Öfver detta svalg kan endast kristendomen slå en bro. Utanför kristendomen komma icke ens de ädlaste och uppriktigaste längre än till ropet: »Jag arma människa!» Men kristendomen tillfogar jubelordet: »Gud vare tack, som seger gifver genom Jesus Kristus, vår Herre!»

Kristi evangelium är en Guds kraft till salighet. Kristendomen är kraft af höjden. Kristus gifver dem, som bedja honom, sin helige Ande, hvilken lyfter dem upp ur vanmakten och gör dem skickliga att jaga efter målet. Utanför kristendomens heliga krets hvilar en vanmaktens ande.

Idealet kan nås endast under strid, och striden kan icke, sådant människolifvet nu är, förlöpa utan temporära nederlag.

Dessa sedliga nederlag lägga sig förlamande och hämmande, ja, till sist förslöande och förslappande öfver karaktären. Just häremot äger kristendomen botemedel. Den skänker *förlåtelse och frid,* läker sår och *upprättar ur nederlag.* Kristendomen äger *syndaförlåtelsens segerkraft.* Därför kan en kristen, oaktadt han ser, att allt är styckeverk och ofullkomlighet, oförtrutet närma sig det stora idealet: »Varen fullkomliga, såsom eder himmelske Fader fullkomlig är!»

III. Härmed äro vi redan inne på den tredje och sista punkten, som nära sammanhänger med den andra.

Kristendomen gifver *uthållighet* och *trohet* åt karaktären.

Trohet är en betydelsefull faktor i karaktären.

Att ej troget hålla ut, att börja men snart släppa igen, att såsom ett rö låta sig drifvas hit och dit — detta betecknar man just såsom karaktärslöshet. Troheten är det största. Gud begär inte annat af oss, än att vi må befinnas trogna.

Medeltidens kanske frommaste man, Frans af Assisi, säger med rätta: »Skrymtaren kan i mycket efterlikna den kristne: han kan bedja och sjunga, han kan tala med änglatunga, han kan offra och fasta; men ett kan han icke: *vara trogen mot sin Gud.*»

Detta lär oss dock kristendomen, ty den ställer oss inför Gud, den lefvande Guden. Den inskärper sitt: »*Gud ser dig*», och detta *fostrar till trohet.*

Den lär oss äfven trohet i det lilla, trohet på lifvets lägre områden: trohet i hemmet, trohet i kallelsen, trohet med jordiska ägodelar. Den lär oss tillika, att dessa jordiska ting icke äro de största, de mest eftersträfvansvärda, och bryter därigenom af udden i frestelsen att på ett orättmätigt sätt tillskansa oss dem. Den säger sitt: »Söken först efter Guds rike och hans rättfärdighet, så faller eder allt detta till.» Den lär oss att gifva Gud, hvad Gud tillhör, och därför hjälper den oss också att gifva kejsaren, hvad kejsaren tillhör. Så fostrar den oss till trohet.

Kristendomen i en lefvande kristendomsundervisning har alltså den största betydelse för barnens karaktärsutveckling, ty den gifver karaktären *djup*, *kraft* och *trohet.*

A. R—g.

18.

Litteratur.

Fryxells Berättelser ur Svenska Historien. *Nationalupplagan.* P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1902. Häft. 78—89.

Denna serie af häften behandlar företrädesvis införandet af enväldet och reduktionen under Karl XI:s regering.

Sveriges Allmänna Folkskollärareförenings Årsskrift, utgifven af Centralstyrelsen. Tjugutredje årgången 1902. Första häftet. Andra häftet: *Stafningsreformen.* Dess historiska utveckling och nuvarande ställning. En öfverblick af Fridtjuv Berg. Tredje häftet: *Folkskolornas lärjungebibliotek.* Stockholm 1902.

Pedagogisk tidskrift utgifven af *E. Schwartz*, *C. A. M. Lindman* och *A. Nordfelt.* Trettioåttonde årgången 1902. Femte och sjätte häftena. Stockholm. Vårt Lands boktryckeri.

Praktisk räknelära för praktiska skolor och självstudium af *Dr Waldemar Jonson*, adjunkt vid Göteborgs latinläroverk. Andra häftet. Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1902. Pris (i lärftband) 1 kr. 60 öre.

Detta häfte innehåller procent- och ränteräkning med tillämpningar på terminsräkning, rabatt, in- och utländska växlar, aktier och och obligationer, premier, tidsränte- och amorteringsuppgifter. Läroboken förutsätter ej andra förkunskaper än folkskolans eller nederskolans aritmetiska kurser, och därför lösas ej här uppgifter på sammansatt ränta med logaritmer utan med hjälp af särskilda tabeller, hvilka förefinnas i slutet af häftet.

Pastoral tidskrift utgifven af *Erik G. Ljungqvist*, kyrkoherde, teol. kand. Första årgången. Häft. I—III. Uppsala. Wretmans tryckeri 1902. Pris 2 kr. 50 öre för årgång om 4 häften.

I häft. I och II förekommer en för skolmän intressant uppsats: *Studier i katekesfrågan*, för hvilken vi ämna redogöra, om tillfälle erbjuder sig.

Berättelse om Malmö stads folkskoleväsen under år 1901 af *stadens folkskoleinspektör*. Malmö 1902.

Läsning för svenska folket 1902. P. A. Norstedt & Söners förlag. Häft. 1 och 2. Pris per häft. 30 öre.

T. K—r.

3 2044 102 795 044